ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחו מיד בבוקר

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שנחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה׳, כי בעונש חטאם היו בצרה וכחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ב יֹאמְרוּ גְאוּלֵי יְהוָה אֲשֶׁר גְּאָלָם מִיַּד־צָר:
ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרָח וּמִמַּעֲרָב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עִיר מוֹשָׁב
לֹא מָצָאוּ: ה רְעֵבִים גַּם־צְמֵאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטָּף: ו וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצַּר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם
יַצִּילֵם: ז וַיַּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה לָלֶכֶת אֶל־עִיר מוֹשָׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
ט כִּי־הִשְׂבִּיעַ נֶפֶשׁ שֹׁקֵקָה וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה מִלֵּא־טוּב: י יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת אֲסִירֵי עֹנִי וּבַרְזֶל:
יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֶלְיוֹן נָאָצוּ: יב וַיַּכְנַע בֶּעָמָל לִבָּם כָּשְׁלוּ וְאֵין עֹזֵר: יג וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה
בַּצַּר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם: יד יוֹצִיאֵם מֵחֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יְנַתֵּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ
וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שִׁבַּר דַּלְתוֹת נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בַרְזֶל גִּדָּע: יז אֱוִילִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם
וּמֵעֲוֹנֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ: יח כָּל־אֹכֶל תִּתְעֵב נַפְשָׁם וַיַּגִּיעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מָוֶת: יט וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצַּר לָהֶם
מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם: כ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפָּאֵם וִימַלֵּט מִשְּׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו
לִבְנֵי אָדָם: כב וְיִזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וִיסַפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֳנִיּוֹת עֹשֵׂי מְלָאכָה בְּמַיִם
רַבִּים: כד הֵמָּה רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בִּמְצוּלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סְעָרָה וַתְּרוֹמֵם גַּלָּיו:
כו יַעֲלוּ שָׁמַיִם יֵרְדוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרָעָה תִתְמוֹגָג: כז יָחוֹגוּ וְיָנוּעוּ כַּשִּׁכּוֹר וְכָל־חָכְמָתָם תִּתְבַּלָּע:
כח וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצַּר לָהֶם וּמִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם: כט יָקֵם סְעָרָה לִדְמָמָה וַיֶּחֱשׁוּ גַּלֵּיהֶם:
ל וַיִּשְׂמְחוּ כִי־יִשְׁתֹּקוּ וַיַּנְחֵם אֶל־מְחוֹז חֶפְצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
לב וִירוֹמְמוּהוּ בִּקְהַל עָם וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּהוּ: לג יָשֵׂם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמֹצָאֵי מַיִם לְצִמָּאוֹן:
לד אֶרֶץ פְּרִי לִמְלֵחָה מֵרָעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יָשֵׂם מִדְבָּר לַאֲגַם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמֹצָאֵי מָיִם: לו וַיּוֹשֶׁב
שָׁם רְעֵבִים וַיְכוֹנְנוּ עִיר מוֹשָׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְּעוּ כְרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ
מְאֹד וּבְהֶמְתָּם לֹא יַמְעִיט: לט וַיִּמְעֲטוּ וַיָּשֹׁחוּ מֵעֹצֶר רָעָה וְיָגוֹן: מ שֹׁפֵךְ בּוּז עַל־נְדִיבִים וַיַּתְעֵם בְּתֹהוּ
לֹא־דָרֶךְ: מא וַיְשַׂגֵּב אֶבְיוֹן מֵעוֹנִי וַיָּשֶׂם כַּצֹּאן מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יְשָׁרִים וְיִשְׂמָחוּ וְכָל־עַוְלָה קָפְצָה
פִּיהָ: מג מִי־חָכָם וְיִשְׁמָר־אֵלֶּה וְיִתְבּוֹנְנוּ חַסְדֵי יְהוָה:

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נָכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה אַף־כְּבוֹדִי: ג עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה
שָׁחַר: ד אוֹדְךָ בָעַמִּים | יְהוָה וַאֲזַמֶּרְךָ בַּלְאֻמִּים: ה כִּי־גָדֹל מֵעַל־שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ וְעַד־שְׁחָקִים אֲמִתֶּךָ:
ו רוּמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ: ז לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי:
ח אֱלֹהִים | דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ אֶעֱלֹזָה אֲחַלְּקָה שְׁכֶם וְעֵמֶק סֻכּוֹת אֲמַדֵּד: ט לִי גִלְעָד | לִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם
מָעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחֹקְקִי: י מוֹאָב | סִיר רַחְצִי עַל־אֱדוֹם אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי עָלַי פְּלֶשֶׁת אֶתְרוֹעָע: יא מִי
יוֹבִלֵנִי עִיר מִבְצָר מִי נָחָנִי עַד־אֱדוֹם: יב הֲלֹא־אֱלֹהִים זָנַחְתָּנוּ וְלֹא־תֵצֵא אֱלֹהִים בְּצִבְאֹתֵינוּ: יג הָבָה־לָּנוּ
עֶזְרָת מִצָּר וְשָׁוְא תְּשׁוּעַת אָדָם: יד בֵּאלֹהִים נַעֲשֶׂה־חָיִל וְהוּא יָבוּס צָרֵינוּ:

קט

חברו דוד בברחו חפני שאול ובאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אַל־תֶּחֱרָשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פָּתָחוּ דִּבְּרוּ אִתִּי לְשׁוֹן שָׁקֶר: ג וְדִבְרֵי שִׂנְאָה סְבָבוּנִי וַיִּלָּחֲמוּנִי חִנָּם: ד תַּחַת־אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי תְפִלָּה: ה וַיָּשִׁיתוּ עָלַי רָעָה תַּחַת טוֹבָה וְשִׂנְאָה תַּחַת אַהֲבָתִי: ו הַפְקֵד עָלָיו רָשָׁע וְשָׂטָן יַעֲמֹד עַל־יְמִינוֹ: ז בְּהִשָּׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וּתְפִלָּתוֹ תִּהְיֶה לַחֲטָאָה: ח יְהִיוּ־יָמָיו מְעַטִּים פְּקֻדָּתוֹ יִקַּח אַחֵר: ט יִהְיוּ־בָנָיו יְתוֹמִים וְאִשְׁתּוֹ אַלְמָנָה: י וְנוֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו וְשִׁאֵלוּ וְדָרְשׁוּ מֵחָרְבוֹתֵיהֶם: יא יְנַקֵּשׁ נוֹשֶׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וְיָבֹזּוּ זָרִים יְגִיעוֹ: יב אַל־יְהִי־לוֹ מֹשֵׁךְ חָסֶד וְאַל־יְהִי חוֹנֵן לִיתוֹמָיו: יג יְהִי־אַחֲרִיתוֹ לְהַכְרִית בְּדוֹר אַחֵר יִמַּח שְׁמָם: יד יִזָּכֵר | עֲוֹן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטַּאת אִמּוֹ אַל־תִּמָּח: טו יִהְיוּ נֶגֶד־יְהוָה תָּמִיד וְיִכְרֹת מֵאֶרֶץ זִכְרָם: טז יַעַן אֲשֶׁר | לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חָסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עָנִי וְאֶבְיוֹן וְנִכְאֵה לֵבָב לְמוֹתֵת: יז וַיֶּאֱהַב קְלָלָה וַתְּבוֹאֵהוּ וְלֹא־חָפֵץ בִּבְרָכָה וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבַּשׁ קְלָלָה כְּמַדּוֹ וַתָּבֹא כַמַּיִם בְּקִרְבּוֹ וְכַשֶּׁמֶן בְּעַצְמוֹתָיו: יט תְּהִי־לוֹ כְּבֶגֶד יַעְטֶה וּלְמַזַּח תָּמִיד יַחְגֹּרָהּ: כ זֹאת | פְּעֻלַּת שְׂטָנַי מֵאֵת יְהוָה וְהַדֹּבְרִים רָע עַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה | יֱהוִה אֲדֹנָי עֲשֵׂה־אִתִּי לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי־טוֹב חַסְדְּךָ הַצִּילֵנִי: כב כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי: כג כְּצֵל־כִּנְטוֹתוֹ נֶהֱלָכְתִּי נִנְעַרְתִּי כָּאַרְבֶּה: כד בִּרְכַּי כָּשְׁלוּ מִצּוֹם וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשָּׁמֶן: כה וַאֲנִי | הָיֵיתִי חֶרְפָּה לָהֶם יִרְאוּנִי יְנִיעוּן רֹאשָׁם: כו עָזְרֵנִי יְהוָה אֱלֹהָי הוֹשִׁיעֵנִי כְּחַסְדֶּךָ: כז וְיֵדְעוּ כִּי־יָדְךָ זֹאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָהּ: כח יְקַלְלוּ־הֵמָּה וְאַתָּה תְּבָרֵךְ קָמוּ | וַיֵּבֹשׁוּ וְעַבְדְּךָ יִשְׂמָח: כט יִלְבְּשׁוּ שׂוֹטְנַי כְּלִמָּה וְיַעֲטוּ כַמְעִיל בָּשְׁתָּם: ל אוֹדֶה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבְתוֹךְ רַבִּים אֲהַלְלֶנּוּ: לא כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשֹּׁפְטֵי נַפְשׁוֹ:

ביאורים למזמור קט בתהלים

תחת אהבה ישטנוני ואני תפילה

וזהו פי׳ ואני תפלה דתפלה לשון חיבור היינו לחבר בחי׳ ואני שהוא בחי׳ מל׳ לבחי׳ סוכ״ע והכח הזה הוא בתפלה הוא כי ידוע דהתפלה נק׳ סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה פי׳ כמ״ש במ״א ע״פ יונתי בחגוי הסלע שהנשמה יש בה ב׳ בחי׳, הא׳ המתלבש בגוף והב׳ בחי׳ המקיף שהוא בחי׳ מזליה, וכן יש ב׳ בחי׳ אלו בכל עולם שהנשמה מושרשת שם יש בה ב׳ בחי׳ אלו והיינו נר״נ הם בחי׳ פנימי׳ ויחידה בחי׳ מקיף וע״י התפלה יוכל להיות התחברות ב׳ בחי׳ הנ״ל וזהו שאו את ראש כו׳ לגלגלתם כי אית רצון ואית הנשמה שבגוף למקורה ושרשה העליון שיש בה ד׳ מדריגות הנ״ל. והנה למעלה נאמר ג״כ ואני תפלה, אני הוא בחי׳ מל׳ שהוא חיות האלקי׳ המתלבש בעולמות להחיותם כמ״ש מלכותך מל כל עולמים והוא רק ההארה מא״ס שאין עצמות אוא״ס מתלבש בעולמות להחיותם, כי עצמות אא״ס הוא קדוש ומובדל מעולמות, וע״כ נאמר ואני תפלה שפי׳ תפלה הו״ע התחברות מלשון הטופל כ״ח וכמ״ש נפתולי נפתלתי כו׳ דהיינו שיתחבר ויתקשר עצמות אא״ס קדוש ומובדל שיאיר ויתגלה בבחי׳ מל׳ שהוא הארת החיות המתלבש בעולמות (והחיבור וההתקשרות הוא על ידי תפילה שלנו כמשי״ת).

אור התורה שמות ע׳ א׳רח

כי עני ואביון אנוכי וליבי חלל בקרבי

בדוד מלך ישראל כתיב ״ולבי חלל בקרבי״, שאין לו יצה״ר. ואמרו רז״ל ״דוד מלך ישראל חי וקיים״. מלך ענינו אשר הוא יוציאם והוא יביאם — את העם — בכל הצטרכותם. ומזה מובן אשר מהות המלך ניכר גם בעניני העם.

ההשפעה מה שדוד מלך ישראל משפיע לכל עם ישראל — נתינת כח לקיים תומ״צ בלי שום פניות מהיצה״ר, הנהגה עכ״פ לעת מן העתים כאילו ״ולבי חלל בקרבי״, קיום תומ״צ לשמה בלי תערובת ענינים זרים.

ובכדי לקבל השפעה זו צריכה להיות התקשרות בדוד המלך. וההתקשרות היא ע״י אמירת תהלים, מזמורי דוד מלך ישראל, שעי״ז נעשים כלי לקבל השפעתו ומעין אופן עבודתו.

תורת מנחם ח״כ ע׳ 65 ואילך

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים ק״ז ק״ח ..... ג

ג) מזמור ק״ט עם ביאורים ..... ד

ד) מאמר ד״ה החודש הזה לכם שבת פ׳ ויקהל פקודי, פ׳ החודש מבה״ח ניסן, ה׳תשט״ו ..... ו

ה) שיחת שבת פרשת ויקהל פקודי, ג׳ ניסן, ה׳תשמ״ב ..... טו

ו) לקוטי שיחות פרשת ויקהל (בלה״ק) ..... יט

ז) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת ויקהל פקודי ..... כא

ח) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת ויקהל פקודי ..... לב

ט) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... לו

שיעורי רמב״ם – ע״פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

י) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת ויקהל פקודי ..... לח

יא) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ויקהל פקודי ..... נו

יב) – ספר המצוות לשבוע פרשת ויקהל פקודי ..... סב

יג) נביאים וכתובים שופטים פרק יא, דברי הימים-ב פרק ו ..... סד

יד) מסכת בבא קמא עם ביאורים מדף עז עד דף פג ..... סח

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

טו) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו״ר הזקן ..... צו

טז) שולחן ערוך הלכות קריאת שמע - אדמו״ר הזקן ..... צז

יז) לקוטי תורה - ד״ה ששת ימים - אדמו״ר הזקן ..... צז

יח) מאמרים קונטרסים - אדמו״ר האמצעי ..... קב

יט) דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קג

כ) תורת שמואל תרל״א - אדמו״ר מוהר״ש ..... קד

כא) קונטרס התפלה - אדמו״ר מוהרש״ב ..... קה

כב) ספר המאמרים ה׳תש״ד - אדמו״ר מוהריי״צ ..... קו

כג) לקוטי דיבורים - אדמו״ר מוהריי״צ ..... קז

כד) ספר הזכרונות – אדמו״ר מוהריי״צ ..... קט

כה) אגרות קודש – אדמו״ר מוהריי״צ ..... קיג

כו) חומש, רש״י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת ויקהל פקודי ע״פ חומש ״תורה תמימה״ ..... קטו

כז) לוח זמנים לשבוע פרשת ויקהל פקודי ..... קמב

כח) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... קמג

בס"ד. שבת פ' ויקהל־פקודי, פרשת החודש, מברכים החודש ניסן, ה'תשט"ו

(הנחה בלתי מוגהה)

החודש הזה לכם ראש חדשים[1], ואיתא[2] במדרש[3] הדא הוא דכתיב[4] עשה ירח למועדים גו', הרבה מעשים כתב משה בתורה סתומים עמד דוד ופירשם (ופירשו המפרשים[5] שזהו בכדי להודיע שיש פנימיות בתורה, ויש הכרח בה כו'), אנו מוצאין ממעשה בראשית משברא שמים וארץ ברא האור, שנאמר[6] בראשית ברא אלקים ואחר־כך ויאמר אלקים יהי אור, ודוד פירשו מאחר שברא אור ברא שמים, שנאמר[7] עוטה אור כשלמה והדר נוטה שמים כיריעה, הרי למדנו משברא אור ברא שמים. וממשיך במדרש, שלש בריאות קדמו את העולם המים והרוח והאש (היינו, דעם היות שגם הם נבראים, מכל־מקום, קדמה בריאתם לבריאת העולם), האש הרה וילדה אור וכו'. ומסיים במדרש בענין עשה ירח למועדים, לכך ברא הלבנה בשביל מועדות שיהיו ישראל מרבין וממעטין כלבנה שמתרבה ומתמעטת ואינו רע לה, בעבור תקנת המועדות כו'. וענין זה שבשביל אלו המועדות עשה את הלבנה, זהו שעמד דוד ופירש עשה ירח למועדים. אמרו לו (ישראל) לדוד עד שאנו במצרים נטלנו חודש של לבנה, הדא הוא דכתיב החודש הזה לכם. וצריך להבין, מהו הענין שהרבה דברים נאמרו בתורה סתומים ונתפרשו על־ידי דוד דוקא. ועוד צריך להבין מהי השייכות של ג' הדברים שקדמו את העולם להדברים הסתומים שבתורה שנתפרשו על־ידי דוד, דאף שבחיצוניות מובנת שייכות הענינים, דכיון שבהדברים הסתומים שבתורה שבא דוד ופירשם, חשיב בנוגע לסדר הבריאה דאור קדם לשמים, לכן חשיב גם ג' הדברים שקדמו לעולם, אבל מכל־מקום, בודאי יש גם שייכות פנימית ביניהם, וצריך להבין מהי השייכות הפנימית שבענינים אלו. ועוד צריך להבין מה שמסיים שיהיו ישראל מרבין וממעטין כלבנה שמתרבה ומתמעטת ואינו רע לה, דמהיכא תיתי לומר שזהו ענין של חסרון, שצריך לומר שאינו רע לה, כיון שנעשה על־ידי־זה תקנה למועדות (שזהו ענין של טובה), וגם מהו הענין שאמרו ישראל עד שאנו במצרים נטלנו חודש של לבנה, היינו, שטובה זו התחילה עוד במצרים.

ב) **והנה** כללות הענין שדברי תורה שכתב משה הם סתומים ובא דוד ופירשם, יש לומר דמשה ודוד הם ב' המדריגות שבחכמה, חכמה עילאה וחכמה תתאה, דחכמה עילאה היא נקודה בלבד שאינה בגילוי עדיין, והגילוי הוא בחכמה תתאה, שנמשך בגילוי להמקבל, שהוא מקבל את החכמה, משיג אותה ומתאחד עמה. והיינו, דעם היות שבהנקודה ישנו כל הגילוי שיהיה אחר־כך, שזהו מה שאומר בא דוד ופירשם, פירשם דייקא, שאין זה

---

1) בא יב, ב.

2) בכל הבא לקמן – ראה ד"ה החודש הזה (הא') תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' קמז ואילך). וראה ד"ה הנ"ל תרל"ה (סה"מ תרל"ה ח"א ע' ס ואילך). ד"ה ויהי ביום השמיני תש"כ (סה"מ תש"כ ע' 120 ואילך).

3) שמו"ר פט"ו, כב.

4) תהלים קד, יט.

5) אסיפת אמרים בשם יפה תואר הארוך.

6) בראשית א, א ואילך.

7) תהלים שם, ב.

באופן של התחדשות, מכל־מקום, הנה כמו שהוא בהנקודה הוא בהעלם, והגילוי הוא בחכמה תתאה דוקא, שהיא בחינת המלכות. וזהו שדברי תורה שכתב משה בתורה הם סתומים, דמשה הוא בחינת חכמה עילאה[8], כמו שכתוב[9] מן המים משיתיהו, דמים הוא בחינת חכמה עילאה, ולכן הם סתומים. ובא דוד ופירשם, להיות שדוד הוא ספירת המלכות, חכמה תתאה, ובמדריגה זו הוא הגילוי. וזהו גם כן מה שפירשו המפרשים שענין זה שמשה כתב דברי תורה סתומים הוא הוראה על ההכרח דפנימיות התורה, כי, בכדי שיהיה הגילוי מתורה שבכתב (חכמה עילאה) לתורה שבעל־פה (חכמה תתאה, מלכות) הוא על־ידי פנימיות התורה דוקא שלמעלה גם מתורה שבכתב, כידוע שכל הנעלה ביותר יורד למטה ביותר, ולכן מצד פנימיות התורה דוקא אפשר להיות הגילוי גם בתורה שבעל־פה. וזהו גם מה שכתוב[10] חכמות בחוץ תרונה, חכמות (לשון רבים) הם ב' המדריגות שבחכמה, חכמה עילאה וחכמה תתאה, ומה שכתוב תרונה קאי על השעשועים שבתורה, והוא ענין פנימיות התורה שלמעלה גם מחכמה עילאה, ועל־ידי־זה דוקא יכול להיות הגילוי בחוץ. וכמו־כן הוא גם מלמטה למעלה, שעל־ידי ההמשכה בחוץ מגיעים לבחינת תרונה.

ג) **ולהבין** כל זה צריך להקדים תחילה מה שאומרים[11] המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, ופירש באבודרהם[12] דבטובו קאי על האור כי טוב[13]. וצריך להבין, הרי מה שכתוב וירא אלקים את האור כי טוב קאי על האור שנברא ביום ראשון, שעל זה אמרו חכמינו ז"ל[14] ראה הקב"ה שאין העולם כדאי להשתמש בו וגנזו לצדיקים (ובמקום אחר[15] איתא שגנזו בתורה), ויתירה מזה, כדאיתא בירושלמי[16] שהבדילו לעצמו, היינו שאינו אור המאיר אל הזולת, אלא הוא למעלה מגדר זולת, ואם־כן איך אפשר שבאור זה הוא מחדש את מעשה בראשית. ועוד צריך להבין, איזה חידוש יש במעשה בראשית, הרי עולם כמנהגו נוהג, היום כמו אתמול ומחר כמו היום, ללא חידוש כלל, ומהו אומרו המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית. אך הענין הוא, דאיתא בזהר בפרשת המועדות[17] (שהתחלתם בחג הפסח שהוא ראשון לרגלים[18]) ר' יצחק פתח ויקרא אלקים לאור יום וגו', ומבאר ענין האור שנברא ביום הראשון וגנזו לצדיקים, ומהקדמת ענין זה לפרשת המועדים, משמע, שבמועדים מאיר גילוי אור זה. ולעיל מיניה איתא בזהר[19] דלא מנע ליה (אור זה) בכל יומא, ופירש הרמ"ז שזהו שאנו אומרים ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית (שזהו כפירוש האבודרהם דבטובו קאי על האור שנברא ביום הראשון), והיינו, שעל־ידי המועדים שבהם מאיר אור זה, מאיר מעין הארה זו גם בכל הימים.

---

8) תו"א שמות נ, ב.
9) שמות ב, יו"ד.
10) משלי א, כ.
11) ברכות ק"ש.
12) במקומו.
13) בראשית א, ד.
14) ראה חגיגה יב, א. ב"ר פ"ג, ו. פי"א, ב. ועוד.
15) ראה זהר חדש פה, א ואילך. תנחומא נח ג. כש"ט ספ"ד (יא, סע"א ואילך).
16) ברכות פ"ח ה"ו. וראה מדרש תהלים כז, א.
17) ח"ג צג, סע"א. וראה גם אוה"ת ויקרא ע' שכו.
18) משנה ר"ה ב, א. גמרא שם ד, א.
19) שם פח, א.

ד) **וביאור** הענין הוא, דהנה בכללות הבריאה יש סדר השתלשלות ולמעלה מהשתלשלות, שהוא ענין עילה ועלול ויש מאין. והנה, גם בעילה ועלול הרי רחוק ערך העלול מהעילה, שהרי מה שנמשך מהעילה אל העלול הוא רק הארה חיצונית בלבד, וכידוע הכלל[20] שחיצוניות שבעליון נעשה פנימיות אל התחתון, ובפרטיות הרי זה חלק עשירי בלבד, וכמו בהשפעת השכל, שמה שנמשך מהמשפיע אל המקבל הוא רק חלק עשירי בלבד, שהרי גם בשכל זה גופא שהוא משפיע להמקבל יש השתלשלות כל המדריגות, דבתחילה צריך להיות אצל המשפיע נקודת השכל שרוצה להשפיע, ואחר־כך צריך לפרט בעצמו את נקודת השכל לפרטים, ואחר־כך הנה כדי שיוכל להיות ההשפעה צריך להיות בזה הרגש המדות, אם הרגש דהשפעה בריבוי (חסד), או הרגש דצמצום והגבלת ההשפעה (גבורה), או הרגש שכלול משניהם שהוא ענין התפארת שיהיו ב׳ הקוים דחסד וגבורה במזיגה והרכבה נכונה, ורק אז שייך הוא להשפיע להמקבל. ועוד זאת, שגם לאחרי שכבר שייך להשפיע, הנה בכדי שהתלמיד יוכל לקבל את השכל צריך להיות אצל המשפיע הענין דכליות יועצות איך להשפיע, שהוא ענין נצח והוד, ובכלל זה הוא גם הנצחון שמנצח את עצמו מכל הענינים המונעים אותו להשפיע, וגם צריך להיות התקשרות המשפיע בהמקבל, שהוא ענין היסוד (כמבואר כל זה באגרת הקודש[21]), ורק אחר־כך באה ההשפעה בדיבור שהוא ענין המלכות. ואם־כן הרי ההשפעה מן המשפיע למקבל הוא חלק עשירי בלבד. ובאמת הרי זה פחות אפילו מחלק עשירי, כי מה שההשפעה היא חלק עשירי הרי זה במדריגה, שהיא מדריגה העשירית, אבל בכמות אין זה אפילו חלק עשירי, שהרי ההשתלשלות ממדריגה למדריגה היא באופן שבכל פעם הרי זה במיעוט וצמצום ביותר, ונוסף על המיעוט והצמצום בכמות, הנה הריחוק באיכות הוא עוד יותר. ומכל זה מובן שגם בעילה ועלול הריחוק הוא באין ערוך. וכמו־כן יובן ענין זה בכחות הנפש שכל ומדות (שהם גם־כן דוגמא לעילה ועלול), דהנה ההשפעה מהשכל למדות היא רק חיצוניות בלבד, והיינו לפי שבכללות הנה השכל והמדות הם מחולקים ורחוקים זה מזה, שבשכל נוגע השכלת הדבר בעצמו, ובמדות נוגע איך שהדבר שייך לו, וכמו במוחין דנפש האלוקית שהוא ענין ההשגה האלוקית, הנה בשכל הוא מבין את (טוב) האלקות כמו שהוא בעצם, ובמדות נרגש איך שהאלקות הוא טוב לו. ובפרטיות הנה בשכל גופא יש גם־כן כמה מדריגות, עצם השכל, ומדות שבשכל. דבעצם השכל, היינו, בהיותו בעומק השגת הענין, אזי לא נרגש כלל רגש של התפעלות, אלא הוא בבחינת דביקות, שדבוק לגמרי בעצם השכל שהוא עסוק בו. וכשנמשך במדות שבשכל אזי נחסרת הדביקות שהיתה בעצם השכל, ונעשה הרגש ההתפעלות בשכלו (ומכל־מקום אין זה דומה כלל לרגש ההתפעלות שבלב, כי, כמו שהוא במוחין הנה גם ההתפעלות היא רק בנוגע להענין עצמו, שמתפעל על אלקות שהוא טוב בעצם), ומזה מובן שהעלול דמדות הוא רחוק באין־ערוך מהעילה דשכל. ויובן ביותר ריחוק ערך העלול מהעילה מדוגמא אחרת בעילה ועלול, שזהו מה

20) ראה עץ חיים שער יד (שער או״א) פ״ט. ועוד.

21) סט״ו.

שאמרו רבותינו ז"ל[22] אין לך עשב למטה שאין לו מזל מלמעלה המכה בו ואומר לו גדל, והרי מובן גודל ריחוק ערך המתיקות שבתפוח לגבי המתיקות שבקול ניגון ערב, ומכל־שכן לגבי המתיקות שבשכל, ועל־אחת־כמה־וכמה לגבי המתיקות שבהמזל, והיינו שהמתיקות שבתפוח היא בריחוק שבאין־ערוך לגמרי.

אמנם אף שגם עילה ועלול הם באין־ערוך זה לזה, ובפרט זה דומה עילה ועלול ליש מאין, מכל־מקום, יש הפרש בין עילה ועלול ליש מאין, שהרי בעילה ועלול נמשך איזו מציאות מהעילה, ומציאות זו נעשית אחר־כך מציאות העלול, וכיון שנמשך איזה מציאות מהעילה, הנה אף שהיא חיצוניות והארה בלבד, מכל־מקום, להיותה מציאות הארה, הרי זה עושה שינוי בהעילה. וכמו במשפיע ומקבל שנמשך מציאות שכל מהמשפיע, ולכן ההשפעה עושה שינוי במשפיע, שאינו דומה כמו שהוא קודם ההשפעה, בעת ההשפעה ואחרי ההשפעה, והיינו לפי שנמשך איזה מציאות ממנו. וכמו־כן הוא גם בהשפעת השכל למדות, שנמשך איזה מציאות מהשכל למדות, ולכן הרי זה עושה שינוי בהשכל, שהרי נתבאר לעיל דבכדי שיומשך מהשכל מדות צריך להיות השתלשלות כמה מדריגות, והיינו שהשכל מתקרב ויורד להמדה כו', ואם־כן הרי זה עושה שינוי בהשכל, דכל מניע מתנענע בעצמו[23], וכל זה הוא לפי שנמשך מהעילה איזו מציאות ממנו, ומציאות זו נעשית אחר־כך מציאות העלול. ומשום זה הנה בהעלול ניכר עילתו, וכמו במשפיע ומקבל, כידוע שבשכל המקבל ניכר חושי הרב, והיינו לפי שבהמקבל נמצא איזה מציאות מהמשפיע. וכמו־כן הוא בההשפעה מהמזל, הרי אף שהיא באין־ערוך, מכל־מקום, מה שנמצא בהתפוח הוא ענין של מתיקות דוקא, לפי שבהמזל יש גם־כן ענין של מתיקות, אלא שהוא באין־ערוך, והיינו לפי שבעילה ועלול הרי מציאות שנמשכת מהעילה היא עצמה נעשית העלול. ולכן אנו רואים בעילה ועלול שאין העלול צריך אחר־כך להשפעה מהעילה, וכמו במשפיע ומקבל או בשכל ומדות, הרי גם כשמתעלמת או אפילו מסתלקת ההשפעה מהשכל נשארים המדות בקיומם, והיינו לפי שבהעלול ישנו מציאות העילה, שלכן אינו צריך אחר־כך להשפעה מהעילה. אמנם ביש מאין אין זה באופן שנמשך איזה מציאות מהאין ונעשה יש, כי אם שהאין מהווה את היש בדרך התחדשות, וכדאיתא בביאורי הזהר פרשת פנחס[24] בענין בורא ונברא, שהבורא רק מהווה את הנברא, ולא שהבורא נעשה בבחינת נברא (כמו בעילה ועלול), והיינו שהאין אינו מתגלה בהיש, אלא אדרבה, שהאין מתעלם מהיש, ועל־ידי־זה נעשה גם־כן העלם בהיש. ולכן היש צריך תמיד להשפעה מהאין, לפי שאין בו מציאות המהווה אותו, וזהו מה שכתוב[25] לעולם הוי' דברך נצב בשמים, שאם היתה ההשפעה מהאין האלקי מסתלקת לרגע ח"ו, היה היש חוזר לאין ואפס כמו שהיה קודם הבריאה.

---

22) ראה ב"ר פ"י, ו. זהר ח"א רנא, א (בהשמטות). ח"ב קעא, ב. מורה נבוכים ח"ב פ"י.

23) מורה נבוכים הקדמת ח"ב הקדמה ט.

24) קטו, א ואילך.

25) תהלים קיט, פט. ראה תניא שעהיוה"א פ"א.

ה) **ובדוגמא** כזאת הוא גם למעלה בענין השתלשלות העולמות, דהשתלשלות עולמות בריאה־יצירה־עשיה, מבריאה ליצירה ומיצירה לעשיה, הרי זה בדרך עילה ועלול. דהנה, אף שבריאה היא רק אפשרות המציאות בלבד, מכל־מקום, להיות שגם בריאה אינה אפיסת והעדר המציאות, הרי היא גם־כן בכלל היש, ולכן התהוות היצירה מבריאה היא בדרך עילה ועלול. והיינו, דעם היות שבריאה היא בחינת חושך ואין, ויצירה היא בחינת אור ויש[26], מכל־מקום, הרי הם בדרך עילה ועלול. ואף שידוע שהתהוות היצירה מהבריאה היא באופן שמלכות דבריאה נעשית כתר ליצירה[27], מכל־מקום, אין זה בדרך יש מאין, כי אם בדרך עילה ועלול, והיינו, לגבי האורות נפש ורוח דבריאה, דמה שמבואר בכמה מקומות[28] שהוא בדרך יש מאין, הרי זה לגבי אור הנשמה דבריאה דוקא[29], שלהיותו בחינת האצילות שבבריאה, הנה לגבי בחינה זו הוא בדרך יש מאין, אבל לגבי האורות נפש ורוח דבריאה, הנה התהוות היצירה הוא בדרך עילה ועלול. וכמו הנבראים שבבריאה עצמה שנתהוו מבחינת מלכות, דמיחוד "זעיר־אנפין ונוקבא" דבריאה נתהוו הנבראים דבריאה, הרי זה בדרך עילה ועלול, הנה כמו־כן הוא גם בהתהוות היצירה, שאף שזהו בריחוק הערך יותר, מכל־מקום הרי זה בדרך עילה ועלול. וכמו־כן הוא התהוות העשיה מיצירה שהיא גם־כן בדרך עילה ועלול. וכל זה הוא בהשתלשלות דעולמות בריאה־יצירה־עשיה עצמם, אמנם התהוות בריאה־יצירה־עשיה מעולם האצילות היא בדרך יש מאין, שהרי באצילות איהו וחיוהי חד איהו וגרמוהי חד[30], ובבריאה־יצירה־עשיה הרי גם עולם הבריאה שהוא אפשרות המציאות בלבד הוא גם־כן בכלל היש (כנ"ל), ואם־כן הרי זה באין־ערוך לגמרי, דאצילות הוא אלקות ובריאה־יצירה־עשיה הוא יש, והתהוות היש מאלקות הוא יש מאין. והדוגמא לזה (ווי עס שפיגעלט זיך אָפּ) בנפש, דהנה, מחשבה ודיבור הם עילה ועלול, דמה שבמחשבה הוא בהעלם בא בגילוי באותיות הדיבור, אמנם אותיות המחשבה כמו שנמשכים מלמעלה מהאותיות הרי זה יש מאין, שהרי למעלה ממחשבה אין מציאות אותיות כלל. וכמו־כן הוא בענין העולמות, דבריאה ויצירה הם דוגמת מחשבה ודיבור, הנה יצירה מבריאה הוא גילוי ההעלם, אבל בריאה מאצילות הוא יש מאין.

והנה כמו שהוא מאצילות לבריאה־יצירה־עשיה, כן הוא גם מאור אין־סוף המאציל לאצילות, שהוא גם־כן בדרך יש מאין, שהרי למעלה מאצילות אין ענין הכלים, ובאצילות יש מציאות הכלים, ואם־כן מלמעלה מאצילות לאצילות הוא בבחינת יש מאין. וכמו בספירת החכמה שהיא ראשית האצילות (וכידוע[31] שבעולמות הנה החכמה היא עולם האצילות), הנה התהוות החכמה מהכתר היא בבחינת יש מאין, כמו שכתוב[32] והחכמה מאין תמצא, כמו מציאה שאינו יודע ולא נרגש אצלו כלל המקום מאין באה לו. ומה

26) ראה סה"מ תרס"ב ע' שנז ואילך. ובכ"מ.

27) עץ חיים שער מו (שער כסא הכבוד) פ"ב. שער ו (שער עקודים) פ"ב.

28) תניא אגה"ק ס"כ (קלא, ריש ע"ב).

29) ראה גם סה"מ תרנ"ח ע' קמז.

30) תקו"ז בהקדמה (ג, סע"ב).

31) ראה עץ חיים שער ג (שער סדר אצילות למהרח"ו) פ"א. שער מז (שער סדר אבי"ע) פ"ב.

32) איוב כח, יב.

שמבואר לפעמים שהתהוות החכמה היא בדרך עילה ועלול, הרי זה כמו שהחכמה היא לגבי חכמה שבכתר, שהיא חכמה סתימאה, שהדוגמא על זה בנפש הוא כח המשכיל, הנה המשכת החכמה מכח המשכיל היא בדרך עילה ועלול, שכח המשכיל נרגש בהחכמה, דכאשר נופלת לו איזו השכלה הרי נרגש אצלו כח המשכיל שממנו באה ההשכלה, דאף שמהותו אינה מושגת, מכל־מקום נרגשת מציאותו על־כל־פנים, וגם נרגש שכח המשכיל הוא גם־כן איזה ענין שכלי, שלכן בא ממנו שכל דוקא ולא ענין אחר, והדוגמא מזה יובן למעלה בענין התהוות חכמה דאצילות מחכמה שבכתר שהוא בדרך עילה ועלול. אמנם כל זה הוא לגבי חכמה שבכתר, אבל לגבי כתר שבכתר, הרי התהוות החכמה מהכתר עצמו הוא בדרך יש מאין. והדוגמא על־זה בכחות הנפש היא כמו שהחכמה נמשכת מהרצון להשכיל, שהוא בדרך יש מאין, שהרי בהחכמה לא נרגש כלל שבאה מהרצון, וגם הרצון אינו מקור ואינו שייך כלל להשכל, שהרי באותו הרצון שרוצה להשכיל יכול לרצות גם ענין אחר, כמו להתחסד ולמלוך, והיינו לפי שהרצון אינו מקור לשכל. וכמו־כן יובן למעלה, שלגבי הכתר עצמו הנה חכמה ומלכות או אצילות ועשיה הם בהשוואה ממש, לפי שאינו מקור כלל להשתלשלות, ואם־כן מובן שהתהוות החכמה מהכתר הוא בדרך יש מאין.

ו) **ובזה** יובן מה שאומרים המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, דאף שעולם כמנהגו נוהג, מכל־מקום, כיון שהתהוות העולמות היא בדרך בריאה יש מאין, ובענין יש מאין נתבאר לעיל שהאין צריך תמיד לחדש את היש, הרי זו התחדשות תמידית, שהרי ביש לא נמצא מציאות האין, וכנ"ל שהאין אינו נעשה בבחינת יש, אלא האין רק מהווה את היש, היינו, שהיש הוא מחודש מהאין, והתחדשות זו היא בתמידות. והכח על ההתחדשות הוא בטובו, כפירוש האבודרהם דקאי על האור שנברא ביום הראשון, שהוא האור שלמעלה מהשתלשלות, והיינו, שמצד סדר השתלשלות ישנו רק הענין דעילה ועלול כנ"ל, ואי אפשר להיות התהוות יש מאין, והכח לחדש יש מאין הוא מהאור שלמעלה מהשתלשלות דוקא, וכידוע דמה שמבואר שכח ההתהוות הוא במלכות, היינו בכח האין־סוף שיש בספירת המלכות. וזהו המחדש בטובו, שהוא האור שנברא ביום ראשון שהבדילו לעצמו, שהוא למעלה לגמרי מגדר גילוי לזולת, הנה מאור זה דוקא הוא הכח לחדש יש מאין.

והנה בענין הטוב גופא יש ב' מדריגות, כמאמר רבותינו ז"ל[33] כתיב טוב הוי' לכל[34] וכתיב טוב הוי' לקויו[35], משל לאדם שיש לו פרדס כשהוא משקה הוא משקה את כולו וכשהוא עודר אינו עודר אלא טובים שבהם. והענין בזה למעלה, כידוע שבענין היחוד דחכמה ובינה יש ב' אופנים, יחוד פנימי ויחוד חיצוני, יחוד חיצוני דחכמה ובינה הנה זיווגייהו תדיר לצורך קיום העולמות[36], והיינו שיחוד זה אינו תלוי בעבודת הנבראים, ולכן

33) סנהדרין לט, ב. וראה אוה"ת וירא צו, א. בשלח ע' תטז ואילך. תהלים (יהל אור) ע' תרפא ואילך.

34) תהלים קמה, ט.

35) איכה ג, כה.

36) ראה לקו"ת נצבים מז, א. שה"ש כב, ג. סהמ"צ להצ"צ לג, ב. ובכ"מ.

הוא נמשך לכולם, ועל־זה־נאמר טוב הוי׳ לכל, שמיחוד זה נמשכת ההנהגה הטבעית שהיא הנהגת העולם. אמנם יחוד פנימי דחכמה ובינה הרי זה תלוי בעבודת נשמות ישראל דוקא, ולכן יחוד זה נעשה לצורך ישראל דוקא, ומיחוד זה נמשכת הנהגה ניסית שלמעלה מהטבע, שהיא בשביל נשמות ישראל דוקא, ועל־זה־נאמר טוב הוי׳ לקויו, דקויו הם נשמות ישראל שהם הממשיכים טוב זה שלמעלה מענין העולמות לגמרי. והיינו, שעם היות שגם היחוד חיצוני דחכמה ובינה הוא גם־כן למעלה מהשתלשלות, וכנ״ל שהתהוות יש מאין היא בכח האין־סוף דוקא, מכל־מקום, הרי זה כמו שהוא שייך לעולמות, אמנם נשמות ישראל ממשיכים את האור גם כמו שאינו שייך לעולמות כלל.

והטעם שיש בכח הנשמות להמשיך אור זה, יובן על־פי מה שנתבאר לעיל הטעם שהתהוות היש היא באופן של העלם, לפי שהתהוות יש מאין אינה באופן שהאין נעשה יש, כי אם שהאין רק מהווה את היש, ולכן האין מתעלם מהיש, והיינו דלבד זאת שבתחילה סילק אורו הגדול על הצד[37], והוא האור שלמעלה לגמרי מגדר העולמות, שאור זה נסתלק לגמרי בכדי שתהיה איזו אפשרות למציאות העולמות, הנה לבד זאת הרי גם האור המהווה את היש, הרי הוא מתעלם מהיש, שזהו שהאין אינו נעשה יש אלא הוא רק מהווה את היש, והיינו שהאין מתעלם מהיש, ומשום זה נעשה העלם בהיש. ועל־פי־זה יובן שכיון שנשמות ישראל מחולקים מכל הנבראים שבהם הבורא רק מהווה את הנברא, מה־שאין־כן בהתהוות הנשמות שהאלקות גופא נעשה בבחינת נשמה (כמבואר בביאורי־הזוהר הנ״ל), לכן בכח הנשמות להמשיך את האור שמתעלם, היינו, לא רק האור שמתעלם בהיש, אלא גם האור שנסתלק לגמרי. ועל־ידי שנשמות ישראל מגלים את ההעלם שבהם, מגלים הם את ההעלם גם בהעולם, כמו שכתוב[38] גם את העולם נתן בלבם, דאף שעולם הוא מלשון העלם[39], מכל־מקום, בכח הנשמות לפעול שיהיה בגילוי.

והמשכה זו היא על־ידי ג׳ הקוים שעליהם העולם עומד, תורה עבודה וגמילות־חסדים[40], שהם כנגד ג׳ הלבושים דמחשבה דיבור ומעשה[41]. דהנה[41], ענין העבודה הוא כמאמר רבותינו ז״ל[42] איזוהי עבודה שבלב זו תפלה, והיינו, שעבודת התפלה עיקרה הוא מחשבה וכוונה, וגם הדיבור וקול שישנו בתפלה הוא רק כדי לעורר את הכוונה, כמאמר קול מעורר הכוונה[43]. ותורה הוא בדיבור, כמו שכתוב[44] חיים הם למוצאיהם, ודרשו חכמינו ז״ל[45] למוציאיהם בפה. ואף שידוע שתורה היא למעלה מתפלה, אין זו סתירה להמבואר כאן שתורה היא בדיבור ותפלה במחשבה, שהרי ידוע הכלל שכל מה שהוא למעלה ביותר

37) ראה עץ חיים שער א (דרוש עגולים ויושר) ענף ב. לקו״ת בחוקותי נא, ב. וש״נ.

38) קהלת ג, יא. וראה לקו״ת במדבר ה, סע״א ואילך.

39) ראה לקו״ת שלח לז, ד. חוקת סה, א. ביאוה״ז להצ״צ ח״א ע׳ שנה [ע״פ פסחים נ, א]. וראה קה״ר ג, יא (ג) בסופו [הובא בלקו״ת במדבר שם, סע״ג]. תקו״ז תמ״ב (פב, א).

40) אבות פ״א מ״ב.

41) לקו״ת אחרי כה, סע״ד ואילך.

42) תענית ב, א.

43) ראשית חכמה שער הקדושה ספט״ו. של״ה שער האותיות אות ק (פב, ב). שו״ע אדה״ז או״ח סס״א ס״ה. סק״א ס״ג.

44) משלי ד, כב.

45) עירובין נד, א.

הוא יורד למטה ביותר[46]. וכמו שאנו רואים בהחושים דראיה ושמיעה, דחוש הראיה שהוא נעלה ביותר, הרי הוא תופס בדבר גשמי דוקא, וחוש השמיעה שהוא למטה יותר מחוש הראיה, הרי הוא תופס בקול דוקא, שהוא רוחני לגבי הגשמי שנתפס בראיה. וכמו־כן הוא גם בתורה, דלהיות שהתורה היא למעלה יותר, לכן היא באה בדיבור דוקא, דהרהור לאו כדיבור דמי[47], ויתירה מזה, שעקימת שפתיו הוי מעשה[48], דכל זה הוא לפי שהתורה היא למעלה יותר מתפלה. וקו הג' דגמילות־חסדים, שבכללות הוא ענין מעשה המצוות, הרי זה ענין המעשה בפועל. והיינו, שקו זה הוא נעלה יותר גם מתורה, ולכן הוא בא במעשה דוקא. והמשל לזה הוא משכל עמוק ונעלה ביותר שאינו בא באותיות אלא ברמז דוקא, כי האותיות אף שהם דבר שאינו ענין השכל, מכל־מקום, הרי הם כלים על־כל־פנים להשכל, ושכל נעלה זה אינו מתלבש בכלים, אלא הוא בא ברמז דוקא, שאין זה בגדר אור בכלי. וכמו־כן הוא במעשה המצוות, שהם ממשיכים אור נעלה ביותר שלמעלה מתורה, דתורה היא מחכמה ולכן מתלבשת בדיבור, אמנם מעשה המצוות הוא המשכת בחינת הכתר שבכתר, היינו רצון שברצון, ולכן הרי זה בא במעשה דוקא. והיינו, שעל־ידי קיום המצוות בגשמיות דוקא ובקבלת עול, שזהו גם־כן פירוש מעשה, מלשון כפיה, כמו מעשין על הצדקה[49] שהוא מלשון כפיה, הנה על־ידי הכפיה וקבלת־עול, מגיעים לבחינת הכתר שבכתר, וממשיכים גם האור שלמעלה מהעולמות לגמרי.

ז) **וזהו** מה שכתוב החודש הזה לכם, הדא הוא דכתיב עשה ירח למועדים, שיהיו ישראל מרבין וממעטין כלבנה שמתרבה ומתמעטת ואינו רע לה, בעבור תקנת המועדות, דהנה, כללות ענין המיעוט שיש בלבנה הוא ענין ירידת המלכות בבריאה־יצירה־עשיה, וזהו שאף שהמלכות היא בירידה, מכל־מקום אינו רע לה, והיינו, שבאמת אין זה חסרון כלל, כיון שירידה זו היא לצורך הבירורים, שעל־ידי־זה נמשך בה תוספת אור רב, כשם שדוקא על־ידי קיום המצוות בקבלת־עול מגיעים לבחינת כתר שבכתר שלמעלה מהשתלשלות. וזהו שענין זה הוא בעבור תקנת המועדות, היינו, שבמועדים נמשך האור שנברא ביום הראשון שלמעלה מהשתלשלות, ועל־ידי המועדים נמשך מעין זה בכל ימי השנה. וזהו ג"כ שמשה כתב דברי תורה סתומים עד שבא דוד ופירשם, והיינו דאמיתית הגילוי הוא על־ידי המלכות דוקא שיורדת למטה לברר בירורים, דהנה כתיב[50] צחוק עשה לי אלקים, אלקים בגימטריא הטבע[51], ועל־ידי עבודת הבירורים בגשמיות העולם דוקא נעשה ענין הצחוק למעלה, וזהו גם הענין ששרה הוסיפה על המאורות[52], דהמאורות הם ברקיע השמים שהוא זעיר־אנפין דאצילות, אמנם על־ידי ספירת המלכות נעשה תוספת

46) ראה שערי אורה נח, א. סה, א. אוה"ת שה"ש ח"א ע' רס. סה"מ תש"ח ע' 195. ועוד.

47) ברכות כ, ב.

48) סנהדרין סה, א.

49) מרדכי בבא בתרא ח, ב. בית יוסף לטור יו"ד סרמ"ח (ד"ה כל אדם).

50) וירא כא, ו.

51) פרדס שער יב (שער הנתיבות) פ"ב. ר"ח שער התשובה פ"ו ד"ה והמרגיל (קכא, ב). של"ה פט, א. קפט, א. שח, ב. תניא שעהיוה"א רפ"ו.

52) ב"ר פנ"ג, ח. וראה אוה"ת בראשית לו, א ואילך.

אור נעלה יותר, שזהו עד שבא דוד דוקא ופירשם. וזהו גם־כן מה שאש הרה וילדה אור, דהנה טבע האש הוא שאינו מתערב בשאר דברים והוא בהעלאה למעלה, וזהו מה שכתוב[53] הוי׳ אלקיך אש אוכלה הוא, והוא ענין האור שבהבדלה מהעולמות. ובכדי שיהיה נמשך בעולמות הרי זה על־ידי אחיזתו בפתילה או בעצים. ובזה גופא הנה האש שבפתילה, אף שהוא מזוכך ודק יותר, מכל־מקום אינו אש חזק כל־כך, ודוקא כשנאחז בעצים אזי הוא בחוזק ובריבוי. וכמו־כן יובן בעבודה, שעל־ידי קיום המצוות בגשמיות ועבודת הבירורים, אף שהוא בהגשמה, מכל־מקום, דוקא על־ידי־זה נמשך בחינת טוב הוי׳ לקויו[35], כדוגמת האש שבעצים (וזהו שאש הרה וילדה אור, היינו, שאש הוא למעלה מאור, כי, אור הוא דוגמת האש שבפתילה, שהוא דק ורוחני יותר, שגם זה הוא למעלה מהשתלשלות, אבל הוא רק בחינת יחוד חיצוני דחכמה ובינה, ואש הוא בחינת האור שבעצים, ועל ידו נמשך בחינת יחוד פנימי דחכמה ובינה, שזהו בחינת טוב הוי׳ לקויו[54]).

וזהו החודש הזה לכם ראש חדשים, הדא הוא דכתיב עשה ירח למועדים וגו׳, שזוהי המעלה שבספירת המלכות מצד עבודת הבירורים, ודבר זה נתפרש על־ידי דוד מלכא דוקא, שענינו ספירת המלכות. ומסיים במדרש אמרו לו ישראל לדוד עד שאנו במצרים נטלנו חודש של לבנה, שהרי עיקר עבודת הבירורים היה במצרים, כמו שכתוב[55] ערב ר״ב עלה אתם, דקאי על ר״ב ניצוצות מהרפ״ח ניצוצות שנתבררו במצרים, ונמצא שרוב הבירורים בירורו במצרים. אך מכל־מקום נתפרש ענין זה על־ידי דוד דוקא, והיינו לפי שגאולת מצרים לא היתה גאולה שלימה, שהרי יש אחריה גלות, אמנם על־ידי עבודת הבירורים בגלות זה דוקא שהוא חושך כפול ומכופל, הנה עכשיו יהיה הגילוי גדול ביותר, שתהיה גאולה שלימה ואמיתית[56], וכמו שכתוב[57] כימי (בכ״ף הדמיון בלבד[58]) צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.

---

53) ואתחנן ד, כד.

54) ברשימת ההנחה — שקטע זה אינו בבירור (המו״ל).

55) בא יב, לח. וראה כנפי יונה ח״ג סנ״ו. מגלה עמוקות אופן נח.

56) ראה תוד״ה ה״ג ונאמר — פסחים קטז, ב.

57) מיכה ז, טו.

58) ראה גם התוועדויות תנש״א ח״ג ע׳ 197 הערה 51. תשנ״ב ח״א ע׳ 103 הערה 78.

בס"ד. שיחת ש"פ ויקהל־פקודי, פ' החודש, מבה"ח ניסן, ה'תשט"ו.

בלתי מוגה

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה החודש הזה לכם.

* * *

ב. עה"פ[1] "ויאמר אלקים יהי מאורות גו'" (השייך להמבואר לעיל בהמאמר[2]) — איתא בזהר[3]: "ר' פנחס פתח בהאי קרא[4] צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו . . ביום חתונתו . . מהו חתונתו, ביומא דכשרן למעבד פיקודי אורייתא דהוא חדוותא דצדיקיא, ואימתי כשרן, א"ר יצחק מתליסר שנין ולעילא, דההוא יומא חובתא על צדיקיא למיעבד חדוותא דלבא כיומא דסליק לחופה". והיינו, שביום הבר־מצוה[5] צ"ל שמחה ("חדוותא") כמו ביום החתונה.

— אינני יודע מדוע לא הובא ענין זה בשו"ע. וגם בשער הכולל[6], שבו מובא ענין מהזהר בנוגע לבר־מצוה — מובא מ"ש בזהר כמה דפים לפנ"ז[7], שרשב"י עשה שמחה גדולה ביום שנעשה בנו בר־מצוה; אבל מלבד זה ישנו הזהר הנ"ל (כמה דפים לאח"ז) — שבו מדובר (לא רק על בנו של רשב"י, אלא) על כאו"א מישראל, שביום הבר־מצוה צ"ל אצלם שמחה כמו ביום החופה, כנ"ל. —

וכשם שבשמחת חתונה חייבים כולם לשמח את החתן ולהיות בשמחה — כן הוא בשמחת בר־מצוה. חתן הבר־מצוה עצמו טרוד הוא מסתמא בהכנות לאמירת ה"דרשה"... אבל הציבור כולו — צריך להיות בשמחה.

וטעם השמחה — כיון שמצטרף לעולם יהודי נוסף שעתיד לקיים תומ"צ. והרי ענין זה מוסיף שמחה גם מצד חשבון בגשמיות — דכיון "שכל ישראל ערבים זה בזה"[8], הרי כאשר מצטרף עובד נוסף, נעשית המלאכה של כל השאר קלה יותר, ולכן צריכים הם להיות בשמחה — על הצטרפותו של עובד נוסף שיסייע בעבודתם[9].

* * *

ג. כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר פעם[10], שגם קושיא בתורה יש לה מקום בקדושה, אפילו אם ישנו תירוץ על הקושיא.

— כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר זאת בשייכות להקושיא בחסידות[11] מדוע נקבעה שמחת־תורה ביום שמח"ת ולא בחג השבועות — שמכיון שקושיא זו הובאה בחסידות, צ"ל ענין השמחה גם בחג השבועות.

ובנוגע לענייננו:

אודות חג הפסח — איתא במכילתא[12]: "יכול מראש חודש וכו'". ואף שהפירוש הפשוט ד"יכול כו'" הוא בתמי' — הרי (ע"פ דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר הנ"ל) מכיון שתמי' זו היא תמי' בתורה, יש מקום לענין זה, היינו שענין הפסח מתחיל כבר מראש חודש[13].

ד. בחג הפסח כל הענינים הם במספר ארבעה — ארבעת הבנים שעמהם עורכים את ה"סדר", וד' הכוסות שהם "כנגד ד' לשונות של גאולה" (וכפי שמפרט בירושלמי[14] ארבעה ענינים שהם במספר ד', שכנגדם הם הד' כוסות).

והנה, נוסף לד' כוסות אלו — ישנו "כוסו של אליהו"[15], הקשור עם אליהו הנביא, שמגיע לה"סדר".

— ישנם "פשט'לאַך" בנוגע ל"כוסו של אליהו", שכיון שישנו ספק אם יש צורך ב"כוס חמישי", נקרא כוס זה בשם "כוסו של אליהו", כיון שבביאת אליהו ייפתרו כל הספיקות[16].

---

1) בראשית א, יד.
2) לעיל ע' 341 ואילך.
3) זו"ח בראשית טו, ד.
4) שה"ש ג, יא.
5) בההתוועדות הי' נוכח חתן בר־מצוה (המו"ל).
6) ספכ"ד (וראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א שם).
7) שם יו"ד, ג־ד.
8) שבועות לט, סע"א.
9) ראה גם אמרי אמת ליקוטים ע' צז (בשם זקנו בעל חידושי הרי"מ).
10) ראה סה"ש תש"ב ריש ע' 125.
11) ראה סה"מ תרפ"ט ע' 56. תרצ"ו ע' 41. וש"נ.
12) בא יג, ח.
13) ראה לקו"ש חט"ז ע' 215 ואילך.
14) פסחים פ"י ה"א.
15) שו"ע אדה"ז או"ח סוסת"פ.
16) ראה לקו"ש חכ"ז ע' 48 ואילך. וש"נ.

אבל, מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר[17] הי' משמע שכוס זה מצד עצמו קשור עם אליהו הנביא, ושבשעת מזיגת הכוס ופתיחת הדלת אכן מגיע אליהו הנביא[18].

ועד כדי כך, שמצינו בדרושי חסידות[19] שמקשרים את ביאת אליהו בחג הפסח לביאתו לברית־מילה (שענין זה הוא בפשיטות, כדלקמן), ואותם הקושיות והתירוצים הקשורים לביאתו לברית־מילה — מוזכרים גם בנוגע לביאתו בליל פסח.

ה. השייכות דאליהו הנביא לליל פסח בפשטות היא — מכיון שפסח הוא ענין של גאולה, ולכן הרי זה קשור לאליהו הנביא — מבשר הגאולה.

אבל ביאור זה אינו מספיק, דא"כ אינו מובן מדוע השייכות היא דוקא לאליהו הנביא, ולא למשיח.

ולכן ישנו טעם נוסף לשייכות זו[20]:

בנוגע ליציאת מצרים מצינו[21], ש"הגיע שבועתו שנשבע הקב"ה לאברהם שיגאל את בניו ולא הי' בידם מצות שיתעסקו בהם כדי שיגאלו, שנאמר[22] שדים נכונו ושערך צמח ואת ערום וערי' וגו', ערום מכל מצות, נתן להם הקב"ה שתי מצות דם פסח ודם מילה שיתעסקו בם כדי שיגאלו, שנאמר[23] ואעבור עליך וארא מתבוססת בדמיך וגו'". וכסיום הכתוב "ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך בדמיך חיי" — ב' דמים, דם פסח (שנתנו בנ"י על המזוזות ועל המשקוף) ודם מילה[24].

ולכן נאמר בקרבן פסח "וכל ערל לא יאכל בו"[25] — כיון שהענין דקרבן פסח שייך לענין המילה. וכמסופר במדרש[26], ש"כיון שעשה משה את הפסח . . והי' ריחו הולך מהלך מ' יום, נתכנסו כל ישראל אצל משה, אמרו לו בבקשה ממך האכילנו מפסחך . . הי' אומר הקב"ה אם אין אתם נימולין אין אתם אוכלין . . מיד נתנו עצמן ומלו, ונתערב דם הפסח בדם המילה . . שנאמר ואעבור עליך וארא מתבוססת בדמיך וגו', חיי בדם פסח, חיי בדם מילה".

ועפ"ז יובן השייכות דאליהו הנביא לענין הפסח:

בנוגע לברית־מילה מצינו[27], ש"נגלה לו (לאליהו) הקב"ה, אמר לו מה לך פה אליהו, קנא קנאתי[28], אמר לו . . חייך שאין עושין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך". והיינו, שאליהו הנביא מגיע לכל ברית־מילה (ולכן מכינים "כסא של אליהו"[29]) כדי להעיד על כך שבנ"י שומרים את הברית (היפך מה שאמר להקב"ה "כי עזבו בריתך בני ישראל"). וזהו ג"כ מ"ש[30] בנוגע לפינחס ("פינחס זה אליהו"[31]) "הנני נותן לו את בריתי שלום".

ולכן, בחג הפסח (שהענין דפסח נעשה ע"י ענין הברית, כנ"ל) — מזמינים לה"סדר" את אליהו הנביא (שהוא העד על כך שבנ"י שומרים את הברית), ומקשרים זאת עם כוס יין ("כוסו של אליהו") — כשם שבשעת ברית־מילה מקשרים את הברית עם כוס יין.

ו. וע"פ האמור לעיל (ס"ג), שהענין דפסח מתחיל כבר מראש חודש (ובדרך ממילא כבר משבת מברכים) — הרי כיון שביאת אליהו הנביא בליל הסדר קשורה בכלל עם הכוס הרביעי שהוא כנגד הגאולה דלעתיד[32], הנה יהי רצון, שכבר עתה יתחיל הסדר ד"על ההרים רגלי מבשר"[33], אליהו הנביא מבשר הגאולה,

— ההתחלה בזה היא מהענין ד"והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם"[34], ואח"כ באה בשורת הגאולה,

---

17) ראה סה"ש תש"ז ע' 108. וראה גם סה"ש תש"ח ס"ע 199.
18) ראה סי' מהרי"ד. הובא בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' מג (פיסקא פותחין הדלת).
19) ראה סה"מ תש"א ע' 151.
20) ראה גם הגש"פ הנ"ל ע' מב (פיסקא כוסו של אליהו).
21) מכילתא ופרש"י בא יב, ו.
22) יחזקאל טז, ז.
23) שם, ו.
24) כריתות ט, א ובפרש"י. שמו"ר פי"ז, ג.
25) בא יב, מח.
26) שמו"ר פי"ט, ה.
27) פדר"א ספכ"ט. וראה זהר ח"א צג, א. רט, רע"ב. ח"ב קצ, א.
28) מלכים־א יט, ט־י. שם, יג־ד.
29) טושו"ע יו"ד סרס"ה סי"א.
30) פינחס כה, יב.
31) נסמן באגרות־קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג ע' קס.
32) ראה הגש"פ הנ"ל ע' מג (פיסקא מוזגין כוס ד').
33) ישעי' נב, ז. נחום ב, א.
34) סוף מלאכי.

ו"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[35], היינו, שגאולת מצרים היא באופן ד"כימי" בלבד, בכ"ף הדמיון[36], לגבי הגאולה דלעתיד, שתהי' באופן נעלה ביותר – גאולה שלימה, במהרה בימינו, ע"י משיח צדקנו.

* * *

ז. איתא[37] בירושלמי[38]: "ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינה, אין מפסיקין בין פרה להחודש. א"ר לוי, סימניהון דאילין פרשתא, בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה, בין השלישי לרביעי לא ישתה".

והיינו, שבין ג' הפרשיות הראשונות (שקלים, זכור ופרה) יש לפעמים שבתות של הפסקה, משא"כ בין פרשיות פרה והחודש (שקורין בר"ח ניסן או בשבת מבה"ח ניסן) – אין מפסיקין לעולם.

הטעם לזה – לא נתבאר בירושלמי שם. ויש לבאר הטעם[39]:

בירושלמי שם (בהמשך למאמר הנ"ל) איתא: "רבי לוי בשם רבי חמא בר חנינה, בדין הוא שתקדים החודש לפרה, שבאחד בניסן (שבו נאמר הציווי "החודש הזה לכם"[40]) הוקם המשכן ובשני נשרפה הפרה, ולמה פרה קודמת שהיא טהרתן של כל ישראל".

ותוכן הענין – שפרשת פרה קודמת לפרשת החודש, כיון שענין הטהרה (פרה) הוא הכנה לענין הגאולה (החודש).

ומכיון שענין הטהרה (תשובה) הוא הכנה לענין הגאולה – אין מקום להפסק בין שני ענינים אלו, אלא מיד לאחרי ענין הטהרה ישנו ענין הגאולה, כמאמר הגמרא[41] "ישראל שעושין תשובה נגאלין", ומוסיף אדמו"ר הזקן[42] תיבת "מיד" – "נגאלין מיד".

ולכן אין מפסיקין בין קריאת פרשת פרה לקריאת פרשת החודש, כיון שמיד כשיהודי קורא (וממשיך) את הענין דפרה אדומה – שהו"ע הטהרה מ"אבי אבות כו'"[43], "נחש הקדמוני" – פועל הוא את הענין דפרשת החודש, ענין הגאולה[44].

ח. והנה, כשם שישנו ענין הגאולה בכלל – כך ישנו אצל כאו"א מישראל בפרט, ענין הגאולה הפרטית וביאת המשיח הפרטי.

וכמבואר[45] בענין הב' מילות – "ומלתם את ערלת לבבכם"[46] ו"ומל הוי' אלקיך את לבבך"[47] – שהם כנגד חיצוניות הלב ופנימיות הלב, והמילה דפנימיות הלב הו"ע ביאת המשיח הפרטי.

ומזה מובן, שגם הענין האמור – הסמיכות דענין הטהרה (פרה) לענין הגאולה (החודש) – ישנו גם בעבודת כאו"א מישראל, שמיד כשהוא קורא בתורה (שקריאה בתורה הו"ע נתינת כח) את הענין דפרה, ופועל בעצמו את ענין הטהרה – נעשה אצלו מיד גילוי פנימיות הלב, שהו"ע הגאולה הפרטית.

ומכיון שאין אתנו יודע עד מה ("מען ווייס דאָך ניט וואָס עס טוט זיך"), וכדאיתא בגמרא[48] "לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו (יראה אדם עצמו כאילו שקול, כל העולם שקול כמחצה צדיקים וחסידים ומחצה רשעים, וכאילו מעשיו שקולים כמחצה על מחצה), עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות כו'" – הרי יתכן שאותו מעשה יחיד שכל העולם ממתין עבורו הוא – שאדם זה יפעל בעצמו את ענין הטהרה, ובכך יפעל את הגאולה הפרטית שלו, ובדרך ממילא – את הגאולה הכללית.

* * *

ט. בנוגע לחדשי שנת העיבור, ישנו הכלל ד"מסמך גאולה לגאולה"[49], שלכן נקבע פורים באדר הסמוך לניסן – כדי לסמוך את הגאולה דפורים להגאולה דפסח.

---

35) מיכה ז, טו.
36) ראה גם לעיל ע' 351.
37) בהענין דלקמן – ראה גם שיחת ש"פ ויקרא (פרשת החודש) ואחרון של פסח תשכ"ד (חלקה נדפס בלקו"ש חל"ו ע' 206 ואילך). וש"נ.
38) מגילה פ"ג ה"ה.
39) ראה גם קרבן העדה שם.
40) בא יב, ב.
41) סנהדרין צז, ב.
42) תניא אגה"ת פי"א (ק, א). וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.
43) פרש"י פסחים יד, רע"ב. ועוד.
44) ראה גם מכתב כ"ז אדר שנה זו (אגרות־קודש ח"י ריש ע' תה): "ונאמר בהתוועדות דשבת זה כו'".
45) תניא אגה"ק ס"ד (קה, ב).
46) עקב יו"ד, טז.
47) נצבים ל, ו.
48) קידושין מ, רע"ב (ובפרש"י). וראה רמב"ם שם פ"ג ה"ד.
49) מגילה ו, סע"ב ובפרש"י.

והענין בזה:

הגאולה דפורים – היתה באופן ד"אכתי עבדי אחשורוש אנן"[50], והנס הי' באופן שנראה כענין של טבע, עי"ז ש"אחות יש לנו בבית המלך"[51].

ומזה באים ("מיסמך") להגאולה דפסח, שהיתה באופן של הנהגה נסית בגלוי, ללא שום מקום בטבע – שלכן הי' צ"ל העשר מכות כו', כדי שהכל יודו שזהו נס (דאף שבתחילה טענו שגם הם יכולים לעשות זאת ע"י החרטומים, הרי אח"כ הודו גם הם ש"אצבע אלקים היא"[52]), ובאופן ד"לא נשאר בהם עד אחד"[53] – שכולם ממש הוכרחו להודות שזהו נס שלמעלה מהטבע.

י. ומכיון שפורים שייך לפסח (כנ"ל) – הרי אלו שהגביהו ידיהם בהתוועדות דפורים בקשר לענין הידוע[54], יאמרו עתה "לחיים".

[לאחר שהנ"ל אמרו "לחיים" וניגנו "והריקותי לכם ברכה" – המשיך כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

כשם שביציאת מצרים הי' הענין דביזת הים, ועוד קודם לזה נאמר[55] "וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות", – והרי נוסף על כל הענינים שבזה ברוחניות, הי' זה גם בגשמיות כפשוטו, "שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים"[56], ועוד יותר מזה בביזת הים[57] –

כן הוא גם עתה, בסמיכות להגאולה ד"כימי צאתך מארץ מצרים", שצ"ל השפעה בריבוי, בפרנסה בהרחבה למעלה מהטבע.

ובפרטיות יותר:

תחילה תהי' ההשפעה בריבוי ע"פ טבע בה"כלים" שכבר ישנם, והיינו, שאלו שהם בעלי כלים רחבים – יומשך בהכלים שלהם השפעה בהרחבה,

ואלו שהם בעלי כלים מועטים,

– שזהו מפני שיש אצלם צמצום הדעת ("קליינע קעפּלאַך")... דאף ש"לא לחכמים לחם"[58], מ"מ, אלו שהם בעלי "כלים קטנים", הרי הסיבה לכך היא מפני שכל עניניהם הם באופן של צמצום, וכיון שחכמה היא ראשית הספירות, ועד"ז למטה בנפש ההתחלה היא בחכמה, הרי גם ה"צמצום" שלהם מתחיל היא בצמצום הדעת –

יתן השי"ת שיהי' אצלם הרחבת הדעת, ובדרך ממילא גם כלים רחבים, שיומשך בהם פרנסה בהרחבה;

ולאח"ז – תהי' גם השפעה למעלה מהטבע, בדרך של הנהגה נסית.

והיינו, שיומשך לכאו"א מישראל "מידו המלאה כו' הקדושה והרחבה"[59], ומכיון שההשפעה היא "מידו" – תנוצל ההשפעה לעניני בריאות ושמחה ("געזונטע זאַכן און פרייליכע זאַכן").

יא. והדרך לזה היא – הליכה בהרחבה, כמ"ש[60] "הרחב פיך ואמלאהו".

באופן כזה צריך כל אחד להעמיד את עצמו ("אַוועקשטעלן זיך") – כפתגם כ"ק אדמו"ר הצ"צ (בנוגע לשבת בראשית)[61]: "ווי מען שטעלט זיך, אַזוי גייט דאָס אַוועק" (כפי שהאדם מעמיד את עצמו, כך נמשך לאח"ז), וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר[62] בשם אדמו"ר מהר"ש: "די וועלט זאָגט אַז ווען מ'קען ניט אַרונטער דאַרף מען אַריבער, און איך זאָג אַז מ'דאַרף לכתחילה אַריבער" (העולם סבור שכאשר אי אפשר לילך מלמטה יש לדלג מלמעלה, ואני סבור שצריכים לכתחילה לדלג מלמעלה).

וכאשר ההנהגה היא באופן ד"הרחב פיך" – אזי יהי' "ואמלאהו", שתומשך פרנסה בהרחבה, וכמאמר אדמו"ר הזקן[63] שהקב"ה נותן לבנ"י גשמיות, ובנ"י עושים מזה – רוחניות.

---

50) שם יד, א. וש"נ.
51) שם טו, ב.
52) וארא ח, טו.
53) בשלח יד, כח.
54) להתברך בעשירות. – ראה שיחת פורים סי"ט (לעיל ע' 318).
55) בא יב, לה.
56) בכורות ה, ב.
57) ראה מכילתא בא יב, לו. פרש"י בשלח טו, כב.
58) קהלת ט, יא.
59) נוסח ברכה הג' דברהמ"ז.
60) תהלים פא, יא.
61) ראה שיחת ש"פ בראשית בתחלתה (לעיל ע' 97), ובהנסמן שם.
62) אגרות־קודש שלו ח"א ע' תריז.
63) אגרות־קודש שם ח"ב ע' רסה (נעתק ב"היום יום" כז טבת). וראה גם "היום יום" כט אדר שני. כז אלול.

לקוטי שיחות פרשת ויקהל כרך ו

מתורגם ללשון הקודש

א.
"זה הדבר אשר צוה ה' לאמר"

על הפסוק "ויאמר משה... זה הדבר אשר צוה ה' לאמר"[1], אומר רש"י: "זה הדבר אשר צוה ה' לי לאמר לכם".

ומסבירים המפרשים[2], שהקושי של רש"י הוא: מפשוטם של הפסוקים מובן, שהמלים "זה הדבר אשר צוה ה'" קשורות ל"לאמר". כלומר, הקדוש־ברוך־הוא ציוה למשה לומר לישראל את הנאמר בהמשך "קחו מאתכם תרומה...". וקשה: הרי ציוויו של הקדוש־ברוך־הוא נאמר בלשון נסתר "ויקחו לי תרומה"[3], ולא "קחו מאתכם תרומה", בלשון נוכח, וכיצד נאמר על כך "זה הדבר אשר צוה ה'" — שאלה הם בדיוק דברי ה'?

לכן אומר רש"י "זה הדבר אשר צוה ה' לי לאמר לכם"[4], ש"זה הדבר אשר צוה ה'", הוא "לי", והוא איננו מתייחס ל"לאמר", ואכן, הכוונה בכך היא לציווי "ויקחו לי תרומה...", בלשון נסתר. והמלה "לאמר" מהווה ענין חדש: "לאמר לכם", שאני צריך לומר לכם אותם דברים, אך בניסוח שונה — "קחו מאתכם תרומה...".

אך הסבר זה אינו כה ברור:

א) אף אם המלים "זה הדבר אשר צוה ה'" אכן קשורות ל"לאמר", גם אז אין הכרחי, שהקדוש־ברוך־הוא ציוה זאת בניסוח "קחו מאתכם...", כי המשמעות הפשוטה של "זה הדבר..." איננה דוקא שזהו הניסוח[5] של הקדוש־ברוך־הוא, אלא שזהו התוכן והענין שציוה הקדוש־ברוך־הוא.

ב) רש"י כתב את פירושו בסגנון פשוט, באופן שגם "בן חמש (למקרא)" יבין את כוונתו. וכיון שהביאור האמור אינו מובן בפשטות דברי רש"י, הרי לפי זה צריך היה רש"י להוסיף ולכתוב "לאמר לכם ציווי נדבת המשכן"[6], כלומר, את הענין של נדבת המשכן, או ניסוח ברור אחר בדומה לו.

ב.
"ויקהל" בעיקר לצורך הציווי על מלאכת המשכן

ההסבר לכך הוא:

תחילת הענין, "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל", היתה בפשטות כדי למסור לישראל את הציווי על מלאכת המשכן. אך לפני כן הקדים ה', כמאמר המוסגר, את האזהרה על שבת, כדי להדגיש שמלאכת המשכן אינה דוחה שבת.

לפי זה מובן, שבהמשך, "אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם", לא התכוון משה רק ל"אזהרת שבת", אלא גם לציווי על מלאכת המשכן. ואדרבה: לכאורה, הכוונה היא בעיקר למלאכת המשכן[7], כי זו היתה המטרה של "ויקהל".

אך לפי זה קשה: לשם מה אמר משה שוב "זה הדבר אשר צוה ה'", כאשר כבר אמר להם לפני כן "אלה הדברים אשר צוה ה'"?

אף אם נסביר בדוחק שב"אלה הדברים" הכוונה היא רק ל"אזהרת שבת"[8], לא מובן: כיון שגם לפני כן כבר אמר משה לישראל את "הדברים אשר צוה ה'", אין מתאים לומר לגבי מלאכת המשכן "זה הדבר אשר צוה ה'", שמכך נראה, שרק "זה" — מלאכת המשכן — הוא "הדבר אשר צוה ה'", והרי גם דבריו הקודמים הם "הדברים אשר צוה ה'"?

גם אינו מובן: מדוע מופיעה המלה "לאמר" דוקא בפסוק כאן, ולא ב"אלה הדברים אשר צוה ה'" — והרי גם את "אזהרת שבת" אמר הקדוש־ברוך־הוא למשה למסור לישראל?

ג.
משה אינו נכלל בציווי על מלאכת המשכן

על כך מפרש רש"י, שמשה הפריד ואמר "זה הדבר", רק על מלאכת המשכן, בשונה מ"אלה הדברים...", הכוללים אף את אזהרת שבת, משום שב"זה הדבר", היה

---

1) פרשתנו לה, ד.

2) ראה גו"א כאן (וראה הערה הבאה). וראה רא"ם כאן.

3) ר"פ תרומה.

בגו"א כאן כותב בפשטות "ולא הי' הקב"ה מדבר אל ישראל לנכח". וצ"ע מכו"כ פסוקים (בדיבור הקב"ה למשה שיאמר לישראל) שנאמרו בלשון נוכח (לדוגמא: שמות ג, יד ואילך. וארא ו, ו ואילך. יתרו יט, ד ואילך. שם כ, יט ואילך. ר"פ משפטים. תשא לא, יג ואילך. ועוד. — ובכ"מ נאמר בלשון נוכח וגם בלשון נסתר (וכמו: בא יב, ג ואילך. בשלח יד, ב. ועוד)).

ואולי י"ל, שכוונת הגו"א (אף שלא משמע כן מפשטות לשונו) היא, לציווי זה שנאמר בו בפירוש "ויקחו גו'", כבפנים.

4) ותיבת "לאמר" שבפרש"י הוא העתק לשון הכתוב (ולא פירושו הוא) — בדוגמת תיבת "בחלב" שבפרש"י תשא (לד, כו) ד"ה לא (ראה לקו"ש ח"ו ע' 201 הערה 2).

5) בפרש"י ר"פ מטות (בפירושו השני): "זה הדבר מיעוט הוא, לומר שהחכם בלשון התרה כו' כלשון הכתוב כאן". אבל אין מזה ראי' לנדו"ד. כי שם, הלשון (התרה והפרה) הוא חלק מהענין — "הדבר" (די זאך).

6) ע"ד סגנונו בפ' צו ח, ה.

7) ראה גם ראב"ע, רמב"ן וחזקוני כאן.

8) ראה גם טור הארוך עה"ת כאן.

הציווי "לאמר", שפירושו "לי לאמר לכם": הציווי על שבת נאמר גם לגבי משה עצמו, ואילו הציווי על מלאכת המשכן נמסר רק "לי לאמר לכם", שמשה יאמר לבני ישראל, שהם יקימו את המשכן. אך הוא עצמו לא נצטווה על כך.

בכך מובנים דברי רש"י בהמשך[9] "שלא עשה משה שום מלאכה במשכן". ולכאורה, תמוה: כיצד ייתכן שמשה לא יקיים את ציווי הקדוש־ברוך־הוא "קחו מאתכם תרומה וגו'"[10]? ולפי האמור לעיל מובן הדבר. כיון שהציווי היה "לאמר לכם" שישראל יבנו את המשכן, אסור היה למשה לעשות זאת.

ד.

מהותו של משה - תורה, שמעל למשכן

אך עצם קביעה זו טעונה ביאור: אכן, מדוע נאמר הציווי על מלאכת המשכן למשה רק "לאמר לכם", בשונה מכל שאר המצוות, שעליהן נצטווה גם משה עצמו?

כן יש להבין: מדוע לא נגרמה למשה חלישות הדעת[11] מכך ש"לא עשה שום מלאכה בהקמת המשכן", בשונה ממה שאנו מוצאים[12] לגבי אהרן, ש"חלשה דעתו" על כך שלא השתתף בחנוכת הנשיאים?

ההסבר לכך, בפנימיות הענינים, הוא[13]:

מהותו של משה היא תורה[14]. ולפיכך אסור היה לו לעסוק במלאכת המשכן[15], ובקל וחומר ממה שקובעת ההלכה[16], ש"אין מבטלין תינוקות של בית רבן לבנין בית המקדש".

וכיון שאסור היה למשה לעסוק במלאכת המשכן מפני היותו נעלה מהמשכן, לא ייתכן שתיגרם לו עקב כך חלישות הדעת.

ה.

מי ש"תורתו אומנותו" חייב לעסוק בהפצת התורה

בכל זאת, למרות שאת מלאכת המשכן לא היה משה צריך לעשות, הוא נצטווה "לאמר לכם" — למסור לישראל את פרשיות התורה העוסקות במלאכת המשכן[17]. ויותר מכך: כל המטרה של אמירת פרשיות אלו למשה, "אשר צוה ה' לי", היא למען "לאמר לכם". ואילולא כן, לא היו פרשיות אלו נאמרות גם למשה.

ההוראה הנלמדת מכך היא:

ישנם יהודים שיכולים וצריכים להיות מצד מצבם באופן של "תורתו אומנותו",

ועליהם לדעת, שלמרות שמטרתם העיקרית היא תורה, ומשום כך אין הם צריכים[18] לעסוק[19] בעבודת הבירורים, להפוך את הדברים הגשמיים (זהב, כסף ונחושת וכדומה) למקדש לקדוש־ברוך־הוא[20], כי התורה נעלית מכך, ולפיכך הם עלולים לחשוב, שהם פטורים מהפצת התורה,

על כך נלמדת ההוראה, שגם הם חייבים ב"לאמר לכם", במסירת פרשיות התורה לישראל. ואדרבה: דוקא על ידי עיסוק ב"לאמר לכם", התמסרות ללמוד תורה עם יהודים אחרים, תהיה להם סייעתא דשמיא גם בלימודם העצמי, תהיה להם תוספת כמותית של חלקי תורה נוספים, ותוספת איכותית גם בחלקי התורה שכבר קבלו, והם יוכלו לכוון את הענינים לאמיתותם, עד אשר יבינו וישיגו את הענינים, גם כפי שהם במקורם[21]

— כפי שהיה אצל משה, שלצורך "לאמר לכם", לא זו בלבד שזכה ל"צוה ה' לי", אלא אף ל"אשר הראית בהר"[22], שהראו לו את הדברים כפי שהם במקורם למעלה.

(משיחות ש"פ ויקהל וש"פ פקודי תש"ל)

---

9) פקודי לט, לג.

10) בדוחק י"ל, שכוונת רש"י ב"מלאכה" היא ל"מלאכת עבודת הקדש" (עשירית המשכן וכליו), שזה עשו רק "בצלאל ואהליאב וכל איש חכם לב". אבל ממ"ש רש"י "שום מלאכה", מסתבר שכוונתו היא גם להתבאה (נדבת המשכן) שנקראת ג"כ "מלאכה" (פרשתנו, לו, ר־ז). וראה גם תנחומא פקודי יא: "לא נשתתף הוא (משה) עמהן במלאכת המשכן. כיצד הנדבה ניתנה ע"י ישראל כו'". וראה בארוכה שיחת ש"פ פקודי תש"ל.

11) בתנחומא שם: שהי' משה מיצר על שלא נשתתף כו'. אבל מזה שרש"י בפירושו עה"ת לא העתיק ענין זה, משמע שבדרך הפשט מסתבר לומר שלא הי' מיצר ע"ז. וראה בארוכה שיחה הנ"ל.

12) רש"י ר"פ בהעלותך.

13) בדרך הפשט י"ל:

הציווי "ועשו לי מקדש" הי' לאחרי שנתרצה הקב"ה לישראל ואמר סלחתי כדברך (רש"י תשא לג, יא). והיינו שבתחלה — לאחרי חטא העגל, היו "מנודין לרב" (רש"י שם, ז), ולזאת נצטוו לאחרי הסליחה "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (וראה רש"י שמיני ט, כג). ולכן משה, שגם לפני יוהכ"פ "יקח את האהל גו'" ושם היתה "מקום שכינה" (תשא שם. פרש"י שם) — לא הוצרך ל"ועשו לי מקדש".

14) ראה שבת פט, א.

15) ובדוגמת מה שמלאכת המשכן אינה דוחה את השבת (רש"י תשא לא, יג. פרשתנו לה, ב). וראה לקו"ש ח"ו ע' 217 (הערה 47 ובהנסמן שם) השייכות דשבת לתורה.

16) שבת קיט, ב. הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"י.

17) בדרך הפשט י"ל: אמירתו לישראל פרשיות אלו — ה"ז (גם) לימוד תורה.

18) אולי יתרה מזו י"ל — דאיסור יש כאן (ראה מו"ק ט, סע"א. תוד"ה מבטלין (כתובות יז, א) ועוד). אבל צ"ע בל' אדה"ז בהל' ת"ת פ"ד רס"ג (משו"ע חיו"ד סרמ"ו סי"ח וכו') לא יפסיק תלמודו. וכן מהא דעוסק במצוה פטור מן המצוה. ואכ"מ.

19) באופן של עיקר ורוב ימיהם. משא"כ מיעוט ימיהם (אגה"ק סוס"ה), שהרי כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו (יבמות קט, ב. ובלקו"ת ויקרא ה, א: אלא תורה וגמ"ח. וראה ג"כ אגה"ק שם). וראה לקו"ש ח"ו ע' 217.

20) ראה שם ע' 6־155.

21) ראה ביאורי הזהר וישלח (כ, טור ב): כל ת"ח דאשתדלו באורייתא כו'.

22) תרומה כו, ל. וראה גם שם כה — ט, מ. כז, ח.

יום ראשון י"ט אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 88, והנה כשהאדם עוסק... עד עמ' מה, וכל הגוף.

להלן יוסבר שבמצוות עצמן קיים הבדל בענין: על ידי מצוות המחשבה והדיבור, באה השראת השכינה על הנפש האלקית. ואילו, כדי להמשיך את אור השכינה על הגוף והנפש הבהמית, הרי זה דוקא על ידי מצוות מעשיות, הנעשות עם הגוף, ובניצול יתר של כוח הנפש הבהמית המחיה את הגוף[18]. **וְהִנֵּה, כְּשֶׁהָאָדָם עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, אֵזֵי נִשְׁמָתוֹ, שֶׁהִיא נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית, עִם שְׁנֵי לְבוּשֶׁיהָ הַפְּנִימִים לְבָדָם, שֶׁהֵם כֹּחַ הַדִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה** – "מחשבה" – הכוח לחשוב, היא לבוש פנימי של הנפש, בהיותה מאוחדת עם הנפש; שלכן המחשבה פועלת תמיד, בלי הפסק, מפני שהיא קשורה בקירוב יותר עם הנפש – והנפש הרי נמצאת **תמיד**. כך גם כוח הדיבור, הוא לבוש פנימי של הנפש – בהשוואה לכוח המעשה הפועל בדבר שהוא נפרד לגמרי מן האדם. ובשעה שאדם לומד תורה, הרי הנפש האלקית ושני הלבושים: דיבור ומחשבה, **נִכְלָלוֹת בְּאוֹר ה'** – שהוא **אֵין-סוֹף בָּרוּךְ-הוּא וּמְיֻחָדוֹת בּוֹ בְּיִחוּד גָּמוּר. וְהִיא הַשְׂרָאַת הַשְּׁכִינָה עַל נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית, כְּמַאֲמַר רַז"ל[19] שֶׁאֲפִלּוּ אֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שְׁכִינָה עִמּוֹ.** – השכינה שורה אז על נפשו האלקית ושני לבושיה, מחשבה ודיבור, בהם היא מתלבשת כשהוא חושב ומדבר תורה. **אַךְ כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ אוֹר וְהָאָרַת הַשְּׁכִינָה גַּם עַל גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית, שֶׁהִיא** – הנפש הבהמית, **הַחִיּוּנִית, הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּגוּפוֹ מַמָּשׁ** – היא מחיה את הגוף בחייו הגשמיים – **צָרִיךְ לְקַיֵּם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת הַנַּעֲשׂוֹת עַל יְדֵי הַגּוּף מַמָּשׁ,** – בכוח המעשה. **שֶׁאָז כֹּחַ הַגּוּף מַמָּשׁ שֶׁבַּעֲשִׂיָּה זוֹ** – למשל: כשאדם מניח תפילין, ישנו כאן הכוח הגופני המניע את היד ומבצע אתה מצות הנחת תפילין בפועל ממש. במילא מהווה כוח זה חלק מאותה מצוה – שיהודי מניח תפילין – ולכן הוא **נִכְלָל בְּאוֹר ה' וּרְצוֹנוֹ וּמְיֻחָד בּוֹ בְּיִחוּד גָּמוּר, וְהוּא** – כוח הגוף, **לְבוּשׁ הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית.** – כמו שלמדנו בפרק ד', שמעשה המצוות מבוצע על ידי הלבוש השלישי – לבוש המעשה – של הנפש האלקית. **וַאֲזַי** – כשכוח המעשה נכלל ומיוחד עם הרצון העליון, **גַּם כֹּחַ נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית שֶׁבְּגוּפוֹ מַמָּשׁ שֶׁמִּקְלִפַּת נוֹגַהּ,** – כפי שלמדנו בפרק א' שהנפש הבהמית היא מקליפת נוגה, **נִתְהַפֵּךְ מֵרַע לְטוֹב וְנִכְלָל מַמָּשׁ בַּקְּדֻשָּׁה בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית מַמָּשׁ, מֵאַחַר שֶׁהוּא הַפּוֹעֵל וְעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה,** – אף שעשיית מצוה באה מהנפש האלקית, מעיר כאן רבנו הזקן, שהנפש האלקית לבדה אין בכוחה לפעול על הגוף לבצע פעולה גשמית, כהנחת תפילין. אלא, דוקא, על ידי הנפש הבהמית, שהיא ה"ממוצע" בין הנפש האלקית לבין הגוף, יכול הגוף להיות מופעל מהנפש האלקית, **שֶׁבִּלְעָדוֹ** – בלי כוחה של הנפש החיונית, **לֹא הָיְתָה נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית פּוֹעֶלֶת בַּגּוּף כְּלָל, כִּי הִיא** – הנפש האלקית, **רוּחָנִיּוּת, וְהַגּוּף גַּשְׁמִי וְחֹמְרִי,** – ורוחניות וגשמיות הן שני דברים נוגדים; **וְהַמְּמֻצָּע בֵּינֵיהֶם** – בין הנפש האלקית לבין הגוף, **הִיא נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַבְּהֵמִית הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּדַם הָאָדָם שֶׁבְּלִבּוֹ וְכָל הַגּוּף.** – [**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "המדובר (ונוגע) ומודגש כאן הוא עניין **הפעולה**. ויש לומר גם כן שהוא מפני דהתחברות הנפש (גם הנפש הבהמית) בגוף הוא בכח המפליא לעשות (שו"ע או"ח)". כ"ק אדמו"ר שליט"א מתכוון (לפע"ד) בהערתו זו: במדובר כאן שה"נפש החיונית הבהמית" היא ה"ממוצע" בין הנפש האלקית לבין הגוף, הכוונה היא (וכאן זה נוגע ומודגש) לתיווך **בפעולת** הנפש האלקית בגוף: הנפש האלקית הרוחנית יכולה להפעיל את הגוף (לעשות מצוה) רק באמצעות הנפש החיונית הבהמית, שהיא **בעצם** המלובשת ממש בדם הגשמי. – כאן לא מדובר (כפי שיכולים לשגות ולומר) בנפש הבהמית בתור "ממוצע" בעצם ההתאחדות של הנפש הרוחנית עם הגוף הגשמי (שכן, ענין זה אינו נוגע כאן כלל). וכ"ק אדמו"ר שליט"א מוסיף (מלבד זאת שאין זה נוגע כאן) גם **הסבר**, שלא שייך כאן כלל לדבר אודות הנפש הבהמית בתור "ממוצע" במובן של התחברות הנפש עם הגוף – שכן, לאמיתו של דבר, עצם ההתחברות של הנפש (גם

ליקוטי אמרים

והנה כשהאדם עוסק בתורה אזי נשמתו שהיא נפשו האלהית עם שני לבושיה הפנימים לבדם שהם כח הדבור ומחשבה נכללות באור ה' א"ס ב"ה ומיוחדות בו ביחוד גמור והיא השראת השכינה על נפשו האלהית כמארז"ל שאפי' אחד שיושב ועוסק בתורה שכינה עמו. אך כדי להמשיך אור והארת השכינה גם על גופו ונפשו הבהמית שהיא החיונית המלובשת בגופו ממש צריך לקיים מצות מעשיות הנעשים ע"י הגוף ממש שאז כח הגוף ממש שבעשיה זו נכלל באור ה' ורצונו ומיוחד בו ביחוד גמור והוא לבוש השלישי של נפש האלהית ואזי גם כח נפש החיונית שבגופו ממש שמקליפת נוגה נתהפך מרע לטוב ונכלל ממש בקדושה כנפש האלהית ממש מאחר שהוא הוא הפועל ועושה מעשה המצוה שבלעדו לא היתה נפש האלהית פועלת בגוף כלל כי היא רוחניית והגוף גשמי וחומרי והממוצע ביניהם היא נפש החיונית הבהמית המלובשת בדם האדם שבלבו וכל הגוף

הגהה

(וכאשר שמעתי ממורי ע"ה פי' וטעם למ"ש בע"ח שאור א"ס ב"ה אינו מתיחד אפי' בעולם האצילות אלא ע"י התלבשותו תחלה בספי' חכמה והיינו משום שא"ס ב"ה הוא אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו וזו היא מדרגת החכמה וכו'):

---

18. ראה לקמן פרק לז. ועיין ביאור מהר"י שי' קארף. **19.** אבות ג, ו.

של הנפש הבהמית) עם הגוף, בא על ידי "כח המפליא לעשות", כלומר: בצורה פלאית ועל–טבעית (ולא שזה מתאפשר על ידי ממוצע)[1]. הנפש הבהמית היא כזו, שהגשמיות שברוחניות שלה, יש לה שייכות ובאפשרותה להתלבש ברוחניות שבגשמיות של האדים העולים מן הדם. ומכיון שהנפש הבהמית היא ה"ממוצע" בין הנפש האלקית לבין הגוף, ועל ידה "פועלת" הנפש האלקית בגוף ועושה את מעשה המצוה – לכן נכלל גם כוחה בקדושה בשעת עשיית המצוה.

יום שני כ' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מה, ואף שמהותה ועצמותה... עד עמ' 90, יבין.

להלן מסביר רבנו הזקן, כיצד על ידי קיום מצוה אחת, ישנה השראת השכינה על כל גוף האדם: **וְאַף שֶׁמְּהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁבְּלִבּוֹ, שֶׁהֵן מִדּוֹתֶיהָ הָרְעוֹת, עֲדַיִן לֹא נִכְלְלוּ בְּקְדֻשָּׁה,** – שכן, רק הלבושים וכוחות הביצוע של הנפש הבהמית, שעל ידם המצוה נעשית, נכללים בקדושה, ולא המדות שהן המהוות עצם הנפש הבהמית – כפי שלמדנו בפרק י"ב, שבצדיקים בלבד, נכללות המדות בקדושה; **מִכָּל מָקוֹם מֵאַחַר דְּאִתְכַּפְיָן לַקְדֻשָּׁה,** – מכיוון שהמדות הרעות נכנעות לקדושה, **וּבְעַל כָּרְחָן עוֹנִין אָמֵן,** – למעשיה של הנפש האלקית, **וּמַסְכִּימִין וּמִתְרַצִּין לַעֲשִׂיַּת הַמִּצְוָה, עַל יְדֵי הִתְגַּבְּרוּת נַפְשוֹ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמֹחַ שֶׁשַּׁלִּיט עַל הַלֵּב,** – כפי שלמדנו בפרק י"ב, שעל אף שרגשי הלב ב"בינוני" לא נכללו בקדושה, יש בו, אבל, הכוח לשלוט עליהם, על ידי התבוננות בגדלות הוי' ברוך הוא במוחו, ולפעול על הלב בקשר לעשיית מצוות בפועל, **וְהֵן** – המדות הרעות של הנפש הבהמית, הן **בִּשְׁעָה זוֹ** – כשהנפש האלקית מתבוננת בגדלותו של הקב"ה, **בְּחִינַת גָּלוּת וְשִׁנָּה,** – הן כאילו ישנות ונמצאות בגלות, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל,** – בפרק י"ב. **וּלְכָךְ אֵין זוֹ מְנִיעָה** – אין בכך משום מניעה, **מֵהַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה עַל גּוּף הָאָדָם בְּשָׁעָה זוֹ.** – להלן ממשיך רבנו הזקן להסביר כיצד אכן ישנה השראת השכינה על כל גוף האדם על ידי מצוה אחת. **דְּהַיְנוּ,** – כלומר: **שֶׁכֹּחַ נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַמְלַבֶּשׁ בַּעֲשִׂיַּת הַמִּצְוָה,** – למשל: כוח המעשה של היד המניחה תפילין, **הוּא נִכְלָל מַמָּשׁ בְּאוֹר ה' וּמְיֻחָד בּוֹ בְּיִחוּד גָּמוּר,** – הכוח הזה מתמזג ומתייחד לגמרי עם אור ה' שבמצוה, **וְעַל יְדֵי זֶה מַמְשִׁיךְ הֶאָרָה** – אור אלקי שבבחינת "הארה", **לִכְלֻלוּת נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית שֶׁבְּכָל הַגּוּף, וְגַם עַל הַגּוּף הַגַּשְׁמִי,** – ולא רק על האבר המקיים את המצוה, באיזו צורה נמשכת ההארה על כל נפש החיונית ועל כל הגוף? – **בִּבְחִינַת מַקִּיף מִלְּמַעְלָה מֵרֹאשׁוֹ וְעַד רַגְלָיו.** – בהקיפה את הנפש הבהמית ואת הגוף. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[20]: "וּשְׁכִינָתָא שַׁרְיָא עַל רֵישֵׁיהּ"[21] - "עַל" דַּיְקָא.** – **על** דוקא, **על** הראש, בבחינת מקיף; **וְכֵן "אֲכָל בֵּי עַשְׂרָה שְׁכִינְתָא שַׁרְיָא".** – וכך גם מה שחכמינו ז"ל אומרים, שעל כל עשרה יהודים שורה שכינה, שאין הכוונה שהשראת השכינה מורגשת **בתוכם**, אלא היא שורה **עליהם**, באופן של מקיף[22]. מכיוון שלפי האמור, קיימים הבדלים בדרגות השונות של השראת השכינה: כפי שהיא בנפש האלקית, כפי שהיא בכוח הנפש הבהמית העושה את המצוה[23], כפי שהיא בנפש הבהמית בכלל, וכפי שהיא בגוף שהיא בבחינת מקיף בלבד, **על ידי עשיית מצוה, על עשרה שאינם עוסקים במצוה, על אחד שאינו עוסק במצוה** (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א – כלומר: בהשראת השכינה על הגוף עצמו, אפשר גם לחלק בין ההשראה הבאה על ידי קיום מצוה, להשראה שעל עשרה מישראל וכו' – במפורט). – בא רבנו הזקן לומר **שכל אחד** מאופני השראת השכינה, אינו פועל שינוי ח"ו או ריבוי באור. ההבדל הוא רק בכך, כיצד קולטים את ההשראה אותם גופים שעליהם שורה השכינה. ואילו באור עצמו אין שום שינוי. ובלשון

ליקוטי אמרים

ואף שמהותה ועצמותה של נפש הבהמית שבלבו שהן מדותיה הרעים עדיין לא נכללו בקדושה מ"מ מאחר דאתכפין לקדושה ובע"כ עונין אמן ומסכימין ומתרצין לעשיית המצוה ע"י התגברות נפשו האלהית שבמוח ששליט על הלב והן בשעה זו בבחי' גלות ושינה כנ"ל ולכך אין זו מניעה מהשראת השכינה על גוף האדם בשעה זו דהיינו שכח נפש החיונית המלובש בעשיית המצוה הוא נכלל ממש באור ה' ומיוחד בו ביחוד גמור וע"י זה ממשיך הארה לכללות נפש החיונית שבכל הגוף וגם על הגוף הגשמי בבחי' מקיף מלמעלה מראשו ועד רגליו וז"ש ושכינתא שריא על רישיה על דייקא וכן אכל בי עשרה שכינתא

---

20. "הוא לשון הזהר דלעיל" - **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כיון שאיסור גילוי הראש (דבזהר) הוא תמיד - גם שלא בשעת עשיית מצות, מובן דהטעם ע"ז - דשכינתא שריא - הוא ג"כ תמידי, **דתמיד** שריא (ולא שנעשה זה ע"י עשיית מצוה), ולכן צ"ע בפי' התניא". **22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "גם זה אינו שייך לעשיית מצוה (ובזה תובן קצת השייכות כאן)". הרבי שליט"א מתרץ בהערתו האמורה: לכאורה אין למאמר חכמינו ז"ל זה כל שייכות לענייננו בו מדובר אודות האור המקיף הנמשך על הנפש הבהמית ועל הגוף על ידי מצוה, שכן מה שהשכינה שורה על כל עשרה בישראל, זהו תמיד, גם כשאין הם עסוקים במצוה. אלא, מתרץ הרבי שליט"א: אדרבה, היא הנותנת. רבנו הזקן רוצה הרי לומר שהארת השכינה מאירה בדרך מקיף על **כל** הנפש הבהמית ועל **כל** הגוף (כפי שאומר הלשון "מראשו ועד רגליו") ולא רק על אותו חלק בגוף או אותו כוח של הנפש הבהמית המבצע את המצוה בפועל. לכן מביא רבנו הזקן מאמר חכמינו ז"ל זה, המדבר אודות **כל** בי עשרה - גם כשאין הם בשעת מעשה עוסקים במצוה - ובכל זאת שורה השכינה **עליהם** - בדרך מקיף על כל פנים. **23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "צ"ע - שה"ה **נכלל** באור ה'. ולא עוד - "שנכלל ממש".

ה"תניא": **וְהִנֵּה, כָּל בְּחִינַת הַמְשָׁכַת אוֹר הַשְּׁכִינָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת גִּלּוּי אוֹר-אֵין-סוֹף בָּרוּךְ-הוּא** – שכן, הקב"ה הרי נמצא בכל מקום, אלא שהוא מוסתר מהנבראים – החידוש שב**השראת** השכינה הוא, שישנה ההתגלות של אור אין סוף, גילוי זה של אור אין סוף **אֵינוֹ נִקְרָא שִׁנּוּי חַס וְשָׁלוֹם בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְלֹא רִבּוּי,** – העובדה שקודם לא היתה השראת השכינה ולאחר מכן היא ישנה – אינה אומרת שבהקב"ה נשתנה או ניתוווסף משהו ח"ו על מה שהיה קודם, **כִּדְאִיתָא בְּסַנְהֶדְרִין**[24] – כמו שהגמרא אומרת במסכת סנהדרין: **דְ"אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל,** – "מין" מסויים אמר לרבן גמליאל: **אַמְרִיתוּ כָּל בֵּי עֲשָׂרָה שְׁכִינְתָּא שַׁרְיָא,** – אתם אומרים שעל כל עשרה מישראל שורה השכינה, **כַּמָּה שְׁכִינְתָּא אִית לְכוּ"?** – אם כך, כמה שכינות יש לכם? **וְהֵשִׁיב לוֹ** – רבן גמליאל: **מָשָׁל מֵאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ הַנִּכְנָס בְּחַלּוֹנוֹת רַבִּים כּוּ',** – אף שאור השמש מאיר על ידי חלונות אין–ספור, אין בכך משום "ריבוי" של כל מיני אורות, כי אם אור אחד – אור השמש; כך גם כשאור השמש מאיר דרך זכוכית צבועה, והאור מקבל את צבע הזכוכית – הרי שאין בכך משום "שינוי" באור עצמו – אור השמש נשאר תמיד בגוונו העצמי. רק שבעיני המסתכל נראה האור בגוון אחר, מפני שהוא מקבל את האור על ידי השתקפותו בזכוכית הצבועה. ומכאן ה"שינוי" כביכול, הנראה לו. משל נוסף על כך (קרוב יותר לחושו של אדם): מים הנמצאים בכלי של זכוכית ומקבלים צבע הכלי – הרי שהמים עצמם לא נשתנו בצורתם, שכן, בהוצאת המים מהכלי, אין להם יותר צבע הכלי. כך גם בנמשל, ביחס להשראת השכינה, שהאור עצמו הוא אותו אחד, בלי שינוי וריבוי ח"ו; כל ההבדל נובע רק מן הצורה שבה אור זה מתקבל בעצם שעליו הוא שורה, **וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין:** – בין חסידים היתה ל"והמשכיל יבין", הוספה של ביטוי: "והעובד מרגיש". כלומר: מי שעובד את ה' **מרגיש** את הענין, שהוא למעלה בהרבה מאשר להבין.

ליקוטי אמרים

שריא. והנה כל בחי' המשכת אור השכינה שהיא בחי' גילוי אור א"ס ב"ה אינו נקרא שינוי ח"ו בו ית' ולא ריבוי כדאיתא בסנהדרין דאמר ליה ההוא מינא לרבן גמליאל אמריתו כל בי עשרה שכינתא שריא כמה שכינתא אית לכו והשיב לו משל מאור השמש הנכנס בחלונות רבים כו' והמשכיל יבין:

יום שלישי כ"א אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 90, פרק לו והנה... עד עמ' מו, מהאר"י ז"ל.

פֶּרֶק לו. בפרק הקודם החל רבנו הזקן להסביר את המלה "לעשותו" (מלת הסיום של הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו") – שתכלית הכל היא "לעשותו", לקיים מצוות במעשה. וזאת משום שעל ידי מעשה, נמשך אור השכינה גם על הנפש הבהמית והגוף ולא רק על הנפש האלקית. ברם, עדיין הדברים טעונים הסברה: מהי המעלה הגדולה המיוחדת בהמשכת האור על הנפש הבהמית והגוף, שבגללה מהווה המעשה את התכלית? – יסביר, לכן, רבנו הזקן בפרק ל"ו, שכל תכלית בריאת העולמות היא, כי נתאוה הקב"ה להיות לו "דירה בתחתונים", בעולמות התחתונים ובנבראים – ובעיקר בעולם הזה, שהוא העולם התחתון ביותר, בו שורר חושך כפול ומכופל. והכוונה היא להפוך את החושך לאור, ושיאיר בו אור אין סוף במדה מרובה יותר מאשר בעולמות העליונים. ולכן, מתבטאת ה"תכלית", בקיום מצוות במעשה דוקא. שכן, על ידי כך מתבצע ענין הדירה בתחתונים, שבנפש הבהמית ובגוף, ובאמצעותם בכל העולם כולו – יאיר אור אין סוף.

ליקוטי אמרים

פרק לו והנה מודעת זאת מארז"ל שתכלית בריאת עולם הזה הוא שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים. והנה לא שייך בעולם הזה. ברם, כדי להקל את המשך הלימוד, מן הראוי להקדים הסבר קצר לגבי מה שחכמינו ז"ל אומרים, שנתאוה הקב"ה להיות לו "דירה בתחתונים": אין לומר שלגבי הקב"ה נחשבים עולמות אלה כתחתונים וכבעלי מדריגה פחותה יותר לעומת עולמות אחרים הנחשבים כאילו לעליונים וכבעלי מדריגה נעלה יותר – שכן, משמעות קביעה כזו היא, שלגבי הקב"ה העולמות העליונים קרובים אליו מפני שהם במדריגה עליונה יותר מאשר העולמות התחתונים שרחוקים ממנו מפני שהם במדריגה פחותה יותר – וזה אינו אמת, שכן, לגבי הקב"ה, כל העולמות שווים. פירוש הדבר: לגבי הקב"ה אין העולמות והמדריגות העליונות ביותר תופסים מקום כלל, **בדיוק** כפי שהדבר ביחס לעולמות ולמדריגות התחתונות; הקב"ה נמצא בתחתונים באותה מדה שהוא נמצא בעליונים. לכן, מן ההכרח לומר, שמשמעות "בתחתונים" היא לגבי העולמות: **בהם ולגביהם** קיים סדר השתלשלות של עולמות שהם עליונים ותחתונים במעלה ובמדריגה. העליונות והנחיתות מתבטאות בכך שבעולמות העליונים ישנו **גילוי** אלקות, אלקות היא שם בהתגלות; ואילו בעולמות התחתונים האלקות מוסתרת ונעלמת. ובהתאם לכך – עולמנו אנו, העולם הזה, הוא התחתון ביותר, מפני שבו האלקות מוסתרת ונעלמת יותר מאשר בכל שאר העולמות. **וְהִנֵּה, לֹא שַׁיָּךְ** זכרונם לברכה, **שֶׁתַּכְלִית בְּרִיאַת עוֹלָם הַזֶּה הוּא שֶׁנִּתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים.** – כלומר: שבתוך הנבראים התחתונים תתגלה עצמות אור אין סוף כמו שהוא, בלי כל לבוש והסתרה: כאדם, למשל, הגר בדירה, שעצם האדם נמצא בדירה. להלן מסביר רבנו הזקן, שמשמעות "(דירה) בתחתונים" היא: **וְהִנֵּה, מוּדַעַת זֹאת מַאֲמַר רַז"ל**[1], – ידוע מאמרם של רבותינו

---

24. לט, א. **1.** מדרש תנחומא נשא, ז, א.

לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ בְּחִינַת מַעְלָה וּמַטָּה, – עליון ותחתון במדריגה, **כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין בְּשָׁוֶה.** – הוא נמצא בעולמות התחתונים באותה מדה כמו שהוא נמצא בעולמות העליונים, ולכן, אין הבדל לגביו בין העולמות העליונים והעולמות התחתונים, **אֶלָּא בְּאוֹר הָעָנְיָן,** – מה שחכמינו ז"ל אומרים, שהקב"ה נתאוה להיות לו "דירה בתחתונים", שאין הכוונה לתחתונים לגביו יתברך, אלא, כפי שיסביר, שלגבי **העולמות** עצמם הם נקראים תחתונים, **כִּי קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם** – כלומר, **כל** העולמות, **הָיָה הוּא לְבַדּוֹ יִתְבָּרֵךְ יָחִיד וּמְיֻחָד, וּמְמַלֵּא כָּל הַמָּקוֹם הַזֶּה שֶׁבָּרָא בּוֹ הָעוֹלָם,** – כל שיכול היה להיחשב כמקום וכאפשרות לבריאת העולמות – היה ממולא באור אין סוף; **וְגַם עַתָּה** – לאחר בריאת העולמות, **כֵּן הוּא לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ.** – כלומר: לגבי הקב"ה אין הבדל בין לפני הבריאה לבין לאחרי הבריאה; הבריאה כולה לא יצרה שום שינוי בו יתברך וביחודו המוחלט. **רַק שֶׁהַשִּׁנּוּי הוּא אֶל הַמְקַבְּלִים חִיּוּתוֹ וְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – לגבם נתהווה שינוי: לפני הבריאה לא היו בנמצא "מקבלים" לקבל את החיות והאור, ואילו לאחרי הבריאה – ישנם "מקבלים", **שֶׁמְּקַבְּלִים** – את החיות והאור ממנו יתברך, **עַל יְדֵי לְבוּשִׁים רַבִּים הַמְכַסִּים וּמַסְתִּירִים אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – שכן, בלי אותם לבושים לא היו יכולים לקבל את החיות והאור והיו מתבטלים במציאות לגמרי. **כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[2]: **"כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי",** – ולא רק האדם, שהוא בעל גוף גשמי, אלא גם הנבראים הרוחניים, כמלאכים, אינם יכולים לקבל את האור והחיות האלקי בלי לבושים המסתירים; **וְכִדְפֵרְשׁוּ רַז"ל**[3] **שֶׁאֲפִלּוּ מַלְאָכִים הַנִּקְרָאִים "חַיּוֹת"** – הקודש, **אֵין רוֹאִין כּוֹ'.** – אלקות, כי אם על ידי לבושים המסתירים ומאפשרים שיוכלו לקבל. הרי, שכל העולמות והנבראים מקבלים את חיותם האלקית על ידי לבושים והסתרים. ובכך, כפי שיוסבר כאן מיד, מתבטא ההבדל בין העולמות העליונים לעולמות התחתונים: החיות האלקית בעולמות העליונים היא יותר בהתגלות והסתרתה היא במדה פחותה יותר, ואילו בעולמות התחתונים – החיות האלקית מוסתרת יותר. **וְזֶהוּ עִנְיַן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת וִירִידָתָם מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה,** – כלומר, ההשתלשלות והירידה המדורגת של העולמות, מעולם לעולם, מתבטאת במדת ההסתרה שלהם, **עַל יְדֵי רִבּוּי הַלְּבוּשִׁים הַמַּסְתִּירִים הָאוֹר וְהַחִיּוּת שֶׁמִּמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ,** – ככל שרבים הלבושים וההסתרה גדלה – כך גדלה הירידה, **עַד שֶׁנִּבְרָא עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי וְהַחֻמְרִי מַמָּשׁ,** – העולם הזה הוא "גשמי" – שלכן לא נראית בו כלל האמת שהחיות האלקית מחיה כל דבר, ונוסף לכך הוא גם "חומרי", שלכן נראה גם השקר כאמת, **וְהוּא** – העולם **הזה, הַתַּחְתּוֹן בְּמַדְרֵגָה,** – בין כל העולמות, **שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה מִמֶּנּוּ, בְּעִנְיַן הֶסְתֵּר אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ וְחֹשֶׁךְ כְּפוּל וּמְכֻפָּל,** – אין עולם שבו האור כל כך מוסתר כמו שהוא בעולם הזה, **עַד שֶׁהוּא** – עולם הזה, **מָלֵא קְלִפּוֹת וְסִטְרָא אָחֳרָא, שֶׁהֵן נֶגֶד ה' מַמָּשׁ, לוֹמַר: "אֲנִי וְאַפְסִי עוֹד".** – הקליפות אומרות על עצמן שהן הן המציאות הבלעדית ומלבדן – אפס. מכל האמור מובן, שהמשמעות של "בתחתונים", היא – העולם־הזה, בהיותו **התחתון** ביותר במדריגה. מעתה, כיוון שקיימת השתלשלות **אחת** של עולמות עליונים ותחתונים, יש מקום לדון, אלו מהם הם עיקר ותכלית ההשתלשלות: העולמות העליונים שבהם ישנו גילוי אלקות, ואילו העולמות התחתונים באים רק כדי להבליט מעלת העליונים, שכן, כשקיים חושך והעלם ניכרת אז מעלת האור והגילוי, או שהתכלית היא בעולמות התחתונים בהם אלקות בהעלם (אלא, שכדי שיווצרו עולמות תחתונים, היה צריך להיות סדר ההשתלשלות, והיבראותם המוקדמת של העולמות העליונים), אך כיוון שאין שום תכלית בהעלמת האור האלקי – הרי הכוונה היא להפוך את החושך וההעלם לאור וגילוי. – וזהו תוכן מאמר חכמינו ז"ל ש"נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים": שהתכלית היא שבכל העולמות התחתונים, בהם שורר חושך והעלם – יומשך אור וגילוי במדה מרובה יותר מאשר בעולמות העליונים, עד כדי שיוכלו להיות ל"דירה" לו יתברך – כפי שיוסבר להלן. **וְהִנֵּה, תַּכְלִית הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת וִירִידָתָם מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה - אֵינוֹ בִּשְׁבִיל עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים,** – בהם ישנו גילוי אלקות, **הוֹאִיל וְלָהֶם מֵאוֹר פָּנָיו יִתְבָּרֵךְ,** – שכן, בהיותם "עולם", מלשון העלם, אין האלקות בהתגלות גמורה בהם, כי אם על ידי אי אלו לבושים, והרי זו ירידה לגבי מה שהיה לפני בריאת עולמות אלה, שאז היתה אלקות בהתגלות גמורה – ואי אפשר, לכן, לומר שהתכלית היא בגילוי האלקות שבעולמות העליונים, מאחר שגילוי זה הנו העלם וירידה לגבי מה שהיה קודם, והתכלית היא הרי בגילוי האור ולא בהעלם ובירידת האור, **אֶלָּא הַתַּכְלִית הוּא עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן,** – וכל העולמות העליונים נבראו במגמה, שהאור האלקי ירד

ליקוטי אמרים

לפניו ית' בחי' מעלה ומטה כי הוא ית' ממלא כל עלמין בשוה. אלא ביאור הענין כי קודם שנברא העולם היה הוא לבדו ית' יחיד ומיוחד וממלא כל המקום הזה שברא בו העולם וגם עתה כן הוא לפניו ית' רק שהשינוי הוא אל המקבלים חיותו ואורו ית' שמקבלים ע"י לבושים רבים המכסים ומסתירים אורו ית' כדכתיב כי לא יראני האדם וחי וכדפי' רז"ל שאפי' מלאכים הנק' חיות אין רואין כו' וזהו ענין השתלשלות העולמות וירידתם ממדרגה למדרג' ע"י ריבוי הלבושי' המסתירים האור והחיות שממנו ית' עד שנברא עו"הז הגשמי והחומרי ממש והוא התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית' וחשך כפול ומכופל עד שהוא מלא קליפות וס"א שהן נגד ה' ממש לומ' אני ואפסי עוד. והנה תכלית השתלשלו' העולמו' וירידתם ממדרגה למדרגה אינו בשביל עולמות העליוני' הואיל ולהם ירידה מאור פניו ית' אלא התכלית הוא עו"הז

---

2. שמות לג, כ. **3.** ספרי סוף פ' בהעלותך. במדבר רבה סוף פ' נשא.

בהשתלשלות ממדריגה עליונה לתחתונה ממנה, עד להיווצרות עולם של חושך והעלם – עולם הזה – ודוקא העולם **הזה** הוא התכלית, מפני **שֶׁכְּךָ עָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, לִהְיוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ, כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא אָחֳרָא** – כשהסטרא אחרא נכפפת ונכנעת לקדושה, **וְאִתְהַפֵּךְ חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא,** – וחושך הקליפות נהפך לאור של קדושה, **שֶׁיָּאִיר אוֹר ה' אֵין סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בִּמְקוֹם הַחֹשֶׁךְ וְהַסִּטְרָא אָחֳרָא שֶׁל כָּל עוֹלָם הַזֶּה כֻּלּוֹ, בְּיֶתֶר שֵׁאֵת וְיֶתֶר עֹז** – ביתר עליונות וביתר חוזק, **וְיִתְרוֹן אוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ,** – כשהחושך עצמו נהפך לאור, באה מכך מעלה נוספת באור. כלומר: האור מאיר בעולם הזה ביתר תוקף, **מֵהֶאָרָתוֹ בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים,** – מאשר הארת האור האלקי בעולמות העליונים[4], **שֶׁמֵּאִיר שָׁם עַל יְדֵי לְבוּשִׁים וְהֶסְתֵּר פָּנִים,** – שגם בעולמות העליונים ההארה היא על ידי לבושים, שפנימיות האור מסתתרת, **הַמַּסְתִּירִים וּמַעֲלִימִים** – הלבושים והסתר פנים מעלימים ומסתירים על **אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שֶׁלֹּא יִבָּטֵלוּ** – העולמות, **בַּמְּצִיאוּת.** – שכן, אם האור היה מאיר בלי לבושים, היו העולמות בטלים במציאות. נמצא שבעולמות העליונים אין אור אין סוף מאיר כמו שהוא; ואילו בעולם הזה יאיר האור כמו שהוא בלי לבושים באמצעות הכנעת הסטרא אחרא, כאמור. ברם, הדבר טעון הסברה: מאחר שאף העולמות הרוחניים והעליונים יותר אינם יכולים לקבל את האור רק על ידי לבושים, כיצד, איפוא, יוכלו לקבל את האור בעולם הזה בלי לבושים?! – את זה מסביר רבנו הזקן בהמשך הדברים, שלשם כך נתן הקב"ה את התורה, הנותנת כוח לקבל את אור אין סוף כמו שהוא, ועם זאת לא להיות בטל במציאות: **וְלָזֶה** – ולכן, **נָתַן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁנִּקְרֵאת עֹז וְכֹחַ,** – והיא הנותנת כוח לקבל את גילוי אור אין סוף בלי לבושים, **וּכְמַאֲמַר רַז"ל**[5] **שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נוֹתֵן כֹּחַ בַּצַּדִּיקִים לְקַבֵּל שְׂכָרָם לֶעָתִיד לָבֹא,** – ולשם מה, ומהו פעולתו של כוח זה? – כדי **שֶׁלֹּא יִתְבַּטְּלוּ בַּמְּצִיאוּת מַמָּשׁ בְּאוֹר ה', הַנִּגְלֶה לֶעָתִיד בְּלִי שׁוּם לְבוּשׁ, כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[6]: **"וְלֹא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ [פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא יִתְכַּסֶּה מִמְּךָ בְּכָנָף וּלְבוּשׁ],** – שהקב"ה לא "יתכסה" עוד, שכן, ישנו פירוש המפרש את כוונת הפסוק על אי־עצירת גשמים, ולכן מפסיק רבנו הזקן באמצע הפסוק ומפרשו כפירוש רש"י, שהקב"ה לא יכסה את עצמו בכנף ובלבוש – ולאחר מכן הוא ממשיך בסיום הפסוק: **וְהָיוּ עֵינֶיךָ רֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ",** – את הקב"ה; **וּכְתִיב**[7]**: "כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ וְגוֹ'",** – העין שלמטה תראה את העין שלמעלה, כלומר: יראו בפועל את ההתגלות של אור הוי'; **וּכְתִיב**[8]**: "לֹא יִהְיֶה לָּךְ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וְגוֹ', כִּי ה' יִהְיֶה לָּךְ לְאוֹר עוֹלָם וְגוֹ'".** – את אור ה' שיאיר לעתיד לבוא בלי שום לבוש, יוכלו לקבל על ידי התורה שלומדים עתה. ורבנו הזקן מסיים את מה שאמר קודם: שתכלית כל העולמות היא העולם הזה, במקום החושך והקליפות דוקא. שעל ידי **עבודה** נשברת הסטרא אחרא והחושך נהפך לאור. ועל ידי כך יאיר בעולם הזה אור גדול בהרבה מאשר בעולמות העליונים. ברם, גילוי אור כזה בעולם הזה, יאיר הרי רק לעתיד לבוא, ואילו כעת האור הוא בהעלם – על כך אומר רבנו הזקן להלן, שימות המשיח וזמן תחיית המתים הוא, אכן, כל התכלית והשלימות של בריאת העולם הזה: **וְנוֹדַע, שֶׁיְּמוֹת הַמָּשִׁיחַ, וּבִפְרָט כְּשֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים, הֵם תַּכְלִית וּשְׁלֵמוּת בְּרִיאַת עוֹלָם הַזֶּה, שֶׁלְּכָךְ נִבְרָא מִתְּחִלָּתוֹ.** – שיהיה כמו בימות המשיח ותחיית המתים.

ליקוטי אמרים

התחתון שכך עלה ברצונו ית' להיות נחת רוח לפניו ית' כד אתכפיא ס"א ואתהפך חשוכא לנהורא שיאיר אור ה' אין סוף ב"ה במקום החשך והס"א של כל עו"הז כולו ביתר שאת ויתר עז ויתרון אור מן החשך מהארתו בעולמות עליונים שמאיר שם ע"י לבושים והסתר פנים המסתירים ומעלימים אור א"ס ב"ה שלא יבטלו במציאות. ולזה נתן הקב"ה לישראל את התורה שנקר' עוז וכח וכמארז"ל שהקב"ה נותן כח בצדיקים לקבל שכרם לעתיד לבא שלא יתבטלו במציאות ממש באור ה' הנגלה לעתיד בלי שום לבוש כדכתיב ולא יכנף עוד מוריך [פי' שלא יתכסה ממך בכנף ולבוש] והיו עיניך רואות את מוריך וכתיב כי עין בעין יראו וגו' וכתיב לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם וגו' כי ה' יהיה לך לאור עולם וגו'. ונודע שימות המשיח ובפרט כשיחיו המתים הם תכלית ושלימות בריאות עולם הזה שלכך נברא מתחילתו*

---

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הכוונה לתרץ בזה קשיא הידועה: דאין לברוא דבר גדול ונעלה אך ורק בשביל דבר קטן ממנו. ולזה **מבאר** דעוה"ז (ע"י העבודה, **דרק** בעולם מלא קליפות אפשרית היא) נעשה ביתר שאת כו'". כ"ק אדמו"ר שליט"א מעיר בהערתו זו, כפי הנראה מאריכות לשונו של רבנו הזקן, שאינו מסתפק בסיום (שהעולם הזה הוא ה"תכלית". מפני שכך "עלה ברצונו יתברך להיות לו נחת רוח כד אתכפיא...") ורבנו הזקן מוסיף, שאור אין סוף ברוך הוא יאיר במקום החושך של העולם הזה **ביתר שאת ויתר עז מהארתו בעולמות עליונים** - אומר על כך כ"ק אדמו"ר שליט"א, שכוונת רבנו הזקן לתרץ את הקושיא הידועה: כיצד יכולים לומר שהעולמות העליונים, בהם מאיר כל כך הרבה אור אין סוף ברוך הוא, הם בשביל התכלית של העולם הזה בו מאיר אור אין סוף ברוך הוא, בהעלם? הרי, לא בוראים "דבר גדול בשביל דבר קטן"? לכן מסביר רבנו הזקן, שהעולם הזה (על ידי העבודה של "אתהפכא", האפשרית רק בעולם הזה המלא קליפות) יתעלה במדה כזו, שבו יאיר אור אין סוף ברוך הוא ביתר שאת ויתר עז מאשר בעולמות העליונים כו'. **5.** סנהדרין ק, ב. **6.** ישעי' ל, כ. **7.** ישעי' נב, ח. **8.** ישעי' ס, יט.

* **הגהה (וְקַבָּלַת שָׂכָר** – עבור העבודה שבעולם הזה, **עֶקְרוֹ בָּאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי,** – שכן, לכאורה ימות המשיח ותחיית המתים הם הזמן של **קבלת שכר**, ולא הזמן כשהעולם הוא כך מצד תכלית בריאתו – לכן מעיר רבנו הזקן, שעיקר קבלת השכר הוא באלף השביעי, ועד אז נוצרת בעיקר בעולם התכלית והשלימות של בריאתו, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה מֵהָאָר"י זַ"ל):**

ליקוטי אמרים

הגהה

(וקבלת שכר עיקרו באלף השביעי כמ"ש בלקוטי תורה מהאר"י ז"ל):

וגם כבר היה לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה כדכתי' אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין

יום רביעי כ"ב אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מו, וגם כבר הי'... עד עמ' 92, ארצך וגו'.

וְגַם – לא זו בלבד שזה יהיה לעתיד, אלא **כְּבָר הָיָה לְעוֹלָמִים מֵעֵין זֶה,** – מעין גילויי ימות המשיח ותחיית המתים, כבר היה **בְּשֶׁעַת מַתַּן תּוֹרָה, כִּדְכְתִיב:** – כמו שכתוב[9]: **"אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ"** - **"הָרְאֵתָ" מַמָּשׁ, בִּרְאִיָּה חוּשִׁיִּית,** – כי, כשאומרים "הראת" – הראת את עצמך, הרי הכוונה שראו אותו, וזוהי ראיה מוחשית, **כִּדְכְתִיב:** – כמו שכתוב[10]: **"וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת"** - **"רֹאִים אֶת הַנִּשְׁמָע",** – את כל גילויי מתן תורה שקלטו – הם ראו ממש; **וּפֵרְשׁוּ** רַז"ל[11]: **מְסֻתָּבְלִים לְמִזְרָח וְשׁוֹמְעִין אֶת הַדִּבּוּר יוֹצֵא אָנֹכִי כו',** – ה' אלקיך, **וְכֵן לְאַרְבַּע רוּחוֹת וּלְמַעְלָה וּלְמַטָּה,** – מכל צד שאליו הסתכלו נשמע משם הדבור "אנכי ה' אלקיך". **וְכִדְפֵרֵשׁ בַּתִּקּוּנִים** – וכמו שמפרש ב"תיקוני זוהר": **דְּלֵית אֲתַר דְּלָא מָלֵיל מִנֵּיהּ עִמְּהוֹן כו'.** – שאין מקום ממנו לא דיבר – הקב"ה – אתם. **וְהַיְנוּ,** – כך היה הדבר, **מִפְּנֵי גִּלּוּי רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, שֶׁהֵן כְּלָלוּת הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא** – התורה, היא **פְּנִימִית רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ וְחָכְמָתוֹ, וְאֵין שׁוּם הֶסְתֵּר פָּנִים כְּלָל,** – ומשום כך היתה התגלות אלקות בכל העולם. **כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר**[12]: **"כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ תּוֹרַת חַיִּים".** – הרי שתורה באה מ"אור פניך" – האור הפנימי של אלקות. **וְלָכֵן** – מפני שהיתה התגלות אלקות, **הָיוּ** – בני ישראל בשעת מתן תורה, **בְּטֵלִים בַּמְּציאוּת מַמָּשׁ, כְּמַאֲמַר** רַז"ל[13] **שֶׁעַל כָּל דִּבּוּר פָּרְחָה נִשְׁמָתָן כו',** – כלתה נפשם ונתבטלו במציאות, **אֶלָּא שֶׁהֶחֱזִירָהּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָהֶן** – את הנשמה, **בְּטַל שֶׁעָתִיד לְהַחֲיוֹת בּוֹ אֶת הַמֵּתִים, וְהוּא טַל תּוֹרָה** – שכן, בתורה ישנן בחינת "מטר" ובחינת "טל", **שֶׁנִּקְרָא "עֹז",** – החוזק והכוח לקבלת ההתגלות האלקית ושלא להתבטל במציאות, כפי שנזכר לעיל בקשר לצדיקים לעתיד לבוא. **כְּמַאֲמַר** רַז"ל[14]: **"כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה - טַל תּוֹרָה מְחַיֵּהוּ כו'".** – הרי, שהכוח להחיות, בא מבחינת "טל" שבתורה. ובאותו טל החזיר הקב"ה את הנשמות לישראל בשעת מתן תורה – בלי ענינה של תחיית המתים – שלא יתבטלו במציאות לנוכח גילוי האור האלקי שהתגלה אז באופן של מעין ימות המשיח ולעתיד לבוא. **רַק שֶׁאַחַר כָּךְ** – אחרי מתן תורה, **גָּרַם הַחֵטְא** – שחטאו ישראל, **וְנִתְנַשְּׁמוּ הֵם וְהָעוֹלָם, עַד עֵת קֵץ הַיָּמִין,** – כשיתגלה "ימינו" של הקב"ה, **שֶׁאָז יְזַדְּכֵךְ גַּשְׁמִיּוּת הַגּוּף וְהָעוֹלָם, וְיוּכְלוּ לְקַבֵּל גִּלּוּי אוֹר ה',** שֶׁיָּאִיר לְיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת **"עֹז".** – והיא הנותנת כוח לקבל את ההתגלות. **וּמִיתְרוֹן הַהֶאָרָה לְיִשְׂרָאֵל** - יַגִּיהַּ חֹשֶׁךְ הָאֲמוּת גַּם כֵּן, **כִּדְכְתִיב:** – כמו שכתוב[15]: **"וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֶךָ וְגו'",** – של

ליקוטי אמרים

הגהה

(וקבלת שכר עיקרו באלף השביעי כמ"ש בלקוטי תורה מהאר"י ז"ל):

וגם כבר היה לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה כדכתי' אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין

עוד מלבדו הראת ממש בראיה חושיית כדכתיב וכל העם רואים את הקולות רואים את הנשמע ופי' רז"ל מסתכלים למזרח ושומעין את הדבור יוצא אנכי כו'. וכן לארבע רוחות ולמעלה ולמטה וכדפי' בתיקונים דלית אתר דלא מליל מיניה עמהון כו' והיינו מפני גילוי רצונו ית' בעשרת הדברות שהן כללות התורה שהיא פנימית רצונו ית' וחכמתו ואין שם הסתר פנים כלל כמ"ש כי באור פניך נתת לנו תורת חיים ולכן היו בטלים במציאות ממש כמארז"ל שעל כל דיבור פרחה נשמתן כו' אלא שהחזירה הקב"ה להן בטל שעתיד להחיות בו את המתים והוא טל תורה שנקרא עוז כמארז"ל כל העוסק בתורה טל תורה מחייהו כו' רק שאח"כ גרם החטא ונתגשמו הם והעולם עד עת קץ הימין שאז יזדכך גשמיות הגוף והעולם ויוכלו לקבל גילוי אור ה' שיאיר לישראל ע"י התורה שנקר' עוז ומיתרון ההארה לישראל יגיה חשך האומות גם כן כדכתיב והלכו גוים לאורך וגו' וכתיב בית יעקב לכו

---

9. דברים ד, לה. 10. שמות כ, טו; במכילתא (מובא ברש"י) על הפסוק. 11. ראה שמות רבה ה, ט. 12. בתפילת שמונה עשרה. 13. שבת פח, ב. 14. ראה שבת קיא, ב. 15. ישעי' ס, ג.

ישראל; **וּכְתִיב**[16]: – אומות העולם יאמרו לבני ישראל: "**בֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וְנֵלְכָה בְּאוֹר ה'**", **וּכְתִיב**[17]: "**וְנִגְלָה כְּבוֹד ה', וְרָאוּ כָּל בָּשָׂר יַחְדָּו וְגוֹ'**", – "**כל** בשר" – **כל** אדם, גם של אומות העולם; **וּכְתִיב**[18]: "**לָבוֹא בְּנִקְרַת הַצּוּרִים וּבִסְעִפֵּי הַסְּלָעִים מִפְּנֵי פַּחַד ה' וַהֲדַר גְּאוֹנוֹ וְגוֹ'**", – זה מוסב על האומות, שיהיו אז חדורים ברוב פחד – שכן, על בני ישראל שיהיו אז מיוחדים ומאוחדים עם הקב"ה, לא מתאים לומר שהם ימהרו להתחבא בצורים וכו'. **וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים**[19]: "**וְהוֹפַע בַּהֲדַר גְּאוֹן עֻזֶּךָ עַל כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל אַרְצֶךָ וְגוֹ'**": – **כל** – גם אומות העולם. הרי, שתהיה אז התגלות אלקות בעולם גם בשאר העמים. בכך מתבטאת תכלית ושלימות העולם הזה, כפי שהעולם יהיה בימות המשיח ותחיית המתים.

ליקוטי אמרים

ונלכה באור ה' וכתיב ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו וגו' וכתיב לבוא בנקרת הצורים ובסעיפי הסלעי' מפני פחד ה' והדר גאונו וגו' וכמ"ש והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך וגו':

יום חמישי כ"ג אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 92, פרק לז. והנה... עד עמ' מז, התפלה.

פֶּרֶק לז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שמשמעות מאמר חכמינו ז"ל: "נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים", היא – העולם־הזה – בעיקר, שהוא העולם התחתון ביותר. תחתוניותו מתבטאת בכך שהאור האלקי מוסתר בו יותר מאשר בשאר כל העולמות, ושורר בו "חשך כפול ומכופל" – **ובו** רצה הקב"ה שתהיה לו נחת רוח, על ידי הפיכת חושך העולם־הזה לאור, שיאיר בעולם הזה אור אין סוף בלי שום לבושים, ובהתגלות יותר מאשר בעולמות העליונים. דבר זה ימומש בימות המשיח ותחיית המתים, שאז תהיה תכלית השלימות של העולם הזה. שכן, הוא נוצר מלכתחילה בכוונה זו, שתאיר בו אלקות בגילוי מוחלט, עד שאפילו אומות העולם יראו אלקות.

ליקוטי אמרים

פרק לז והנה תכלית השלימות הזה של ימות המשיח ותחיית המתים שהוא גילוי אור א"ס ב"ה בעו"הז הגשמי תלוי במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות כי הגורם שכר המצוה היא המצוה בעצמה כי בעשייתה ממשיך האדם גילוי אור א"ס ב"ה מלמעלה למטה להתלבש בגשמיות עוה"ז בדבר שהיה תחלה תחת ממשלת קליפת נוגה ומקבל חיותה ממנה שהם כל דברים הטהורים ומותרי' שנעשית בהם המצוה מעשיית כגון קלף התפילין ומזוזה וספר תורה וכמאמר רז"ל לא הוכשר למלאכת שמים אלא טהורים ומותרים בפיך. וכן אתרוג שאינו ערלה*

ומעות הצדקה שאינן גזל וכיוצא בהם ועכשיו שמקיים בהם מצות ה' ורצונו הרי החיות שבהם עולה ומתבטל ונכלל באור אתרוג שאינו ערלה:

הגהה

(שהערלה היא משלש קליפות הטמאות לגמרי שאין להם עליה לעולם כמ"ש בע"ח וכן כל מצוה הבאה בעבירה ח"ו):

וְהִנֵּה, תַּכְלִית הַשְּׁלֵמוּת הַזֶּה שֶׁל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וּתְחִיַּת הַמֵּתִים, שֶׁהוּא גִּלּוּי אוֹר - אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי - תְּלוּי בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ כָּל זְמַן מֶשֶׁךְ הַגָּלוּת. – ההתגלות שהיתה בשעת מתן תורה, באה, כאמור, בהתעוררות מלמעלה, שלא על־ידי עבודה מלמטה; ואילו ההתגלות שלעתיד לבוא, תלויה בעבודתינו ומעשינו בזמן הגלות, **כִּי הַגּוֹרֵם שְׂכַר הַמִּצְוָה - הִיא הַמִּצְוָה בְּעַצְמָהּ,** – שכר המצוה הרי הוא התגלות אור אין סוף ברוך הוא, וה"גורם", המביא ויוצר התגלות זו, הרי זה המצוה עצמה. [**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "דלא כדוגמת ממון שבעל השדה משלם לזה שחורש וזורע את שדהו (שאין הזורע מייצר את הממון כו') מה שאין כן בנידון דידן שהמצוה עושה את השכר שלה"]. **כִּי בַּעֲשִׂיָּתָהּ** – של המצוה, **מַמְשִׁיךְ הָאָדָם גִּלּוּי אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגַשְׁמִיּוּת עוֹלָם הַזֶּה, בְּדָבָר שֶׁהָיָה תְּחִלָּה תַּחַת מֶמְשֶׁלֶת קְלִפַּת נֹגַהּ, וּמְקַבֵּל חִיּוּתָהּ מִמֶּנָּה,** – שיומשך גילוי אור אין סוף ברוך הוא בדבר הגשמי, שהרי כל דבר גשמי מותר מקבל חיותו מקליפת נוגה ונתון לשליטתה, כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, **שֶׁהֵם כָּל דְּבָרִים הַטְּהוֹרִים וּמֻתָּרִים שֶׁנַּעֲשֵׂית בָּהֶם הַמִּצְוָה מַעֲשִׂיַּית, כְּגוֹן:** – [**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ומביא דוגמא מהחי, צומח, דומם":] **קְלַף הַתְּפִלִּין וּמְזוּזָה וְסֵפֶר תּוֹרָה,** – הקלף הרי מקבל חיותו מקליפת נוגה, ועל ידי הפיכתו למצוה של תפילין, או מזוזה, או ספר תורה, נמשך באותו קלף, גילוי אור אין סוף הנמשך על ידי המצוה. – הכרחי הרי שהדבר בו נעשה המצוה, יהיה טהור ומותר – **וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה**[20]: **לֹא הֻכְשַׁר לִמְלֶאכֶת שָׁמַיִם** – לדבר שייעשה בו מצוה, **אֶלָּא טְהוֹרִים וּמֻתָּרִים בְּפִיךָ,** – בפיו של יהודי לאכילה, **וְכֵן אֶתְרוֹג שֶׁאֵינוֹ עָרֵלָה,** – בהגהה הבאה, מסביר רבנו הזקן, מדוע אין האתרוג נעשה מצוה, אם הוא עדיין בשנות ערלה: * **הגהה (שֶׁהָעָרְלָה הִיא מִשָּׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי שֶׁאֵין לָהֶם עֲלִיָּה לְעוֹלָם,** – ערלה איננה יכולה להתעלות, אף פעם, לקדושה. וכך גם כל אותם דברים המקבלים חיותם משלוש הקליפות הטמאות, אינם יכולים להתעלות לקדושה, גם כשעושים בהם מצוה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ חַיִּים, וְכֵן כָּל מִצְוָה הַבָּאָה בַּעֲבֵרָה חַס וְשָׁלוֹם –**

---

16. שם, ב, ה. **17.** שם, מ, ה. **18.** שם, ב, כא. **19.** בנוסח התפילה של ראש השנה. **20.** ראה שבת קה, א.

כי העבירה מקבלת, הרי, חיותה משלוש הקליפות הטמאות לגמרי, ולכן אין היא יכולה להתעלות לקדושה): **וּמְעוֹת הַצְּדָקָה שֶׁאֵינָן גָּזֵל, וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם,** – דברים גשמיים אחרים בהם עושה מצוה, שלפני עשיית המצוה בהם, היו תחת ממשלת קליפת נוגה וקיבלו חיותם ממנה, ועל ידי עשיית המצוה בהם, מתאחדים הדברים עם הרצון העליון. ברם, כשהדברים בהם הוא מקיים מצוה, הם דברים מותרים וטהורים, וזה נעשה שלא על ידי עבירה – פועלת המצוה באותם דברים, שהיו עד אז תחת ממשלת קליפת נוגה, להתעלות ולהתאחד עם אור אין סוף ברוך הוא, ובלשון ה"תניא": **וְעִכְּבָן שֶׁמְּקַיֵּם בָּהֶם מִצְוֹת ה' וּרְצוֹנוֹ** - **חֲרֵי הַחַיּוּת שֶׁבָּהֶם** – החיות שבקלף התפילין, או האתרוג, או דמי הצדקה, **עוֹלֶה וּמִתְבַּטֵּל וְנִכְלָל בְּאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁהוּא רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ הַמְלַבֵּשׁ בָּהֶם,** – כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, שרצונו של הקב"ה מלובש במצוה, שהקב"ה רוצה שיהודי יעשה אותה מצוה; **מֵאַחַר שֶׁאֵין שָׁם בְּחִינַת הֶסְתֵּר פָּנִים כְּלָל לְהַסְתִּיר אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ.** – לכן נכללת החיות של דברים אלה ברצון העליון. עד כאן למדנו אודות החיות של אותם דברים שבהם נעשית המצוה, כחיות הקלף של התפילין, או החיות של האתרוג, וכדומה. להלן נלמד, שכך הדבר גם בקשר לכוח הנפש החיונית הבהמית המחיה את הגוף, שגם היא מקליפת נוגה – ועל ידי ההשתמשות בכוח נפש זו לקיום מצוה, נכלל גם כוח זה בקדושת המצוה שהיא הרצון העליון. **וְכֵן כֹּחַ נֶפֶשׁ הַחַיּוּנִית הַבְּהֵמִית שֶׁבְּאַבְרֵי גּוּף הָאָדָם הַמְקַיֵּם הַמִּצְוָה - הוּא מִתְלַבֵּשׁ גַּם כֵּן בַּעֲשִׂיָּה זוֹ, וְעוֹלֶה מֵהַקְּלִפָּה,** – תחת ממשלתה היה נתון עד אז, כחלק מהנפש החיונית הבהמית שהיא נפש של קליפה, **וְנִכְלָל בִּקְדֻשַּׁת הַמִּצְוָה שֶׁהִיא רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּבָטֵל בְּאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.** – הרי, שכוח הנפש הבהמית שמקליפת נוגה, מתעלה בקדושה על ידי עשיית מצוה. עתה יוסבר, שלאו דוקא על ידי עשיית מצוות **מעשיות** נכלל כוח הנפש החיונית בקדושה, כי אם גם מצוות כלימוד תורה, קריאת שמע ותפילה – מצוות שמקיימים אותן בדיבור בלבד, ולא בכוח המעשה – גם בקיומן **שלהן** משתמשים בכוח הנפש החיונית הבהמית שמקליפת נוגה, ולכן נכלל אותו כוח בקדושה. **וְגַם בְּמִצְוַת תַּלְמוּד תּוֹרָה וּקְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן,** – נכלל על ידן כוח הנפש החיונית הבהמית באור אין סוף ברוך הוא, **אַף שֶׁאֵינָן בַּעֲשִׂיָּה גַּשְׁמִית מַמָּשׁ** – אף שמצוות אלו לא קויימו באמצעות עשיה גשמית ממשית, **שֶׁתַּחַת מֶמְשֶׁלֶת קְלִפַּת נֹגַהּ** – כי אם על ידי דיבור בלבד. **מִכָּל מָקוֹם הָא קַיְּמָא לָן** – הרי מקובל עלינו, **דְּ"הִרְהוּר לָאו כְּדִבּוּר דַּמִי",** – ש"הרהור" (מחשבה) אינו כמו דיבור, **וְאֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ** – באותן מצוות שיש להשתמש בהן בדיבור, **עַד שֶׁיּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו,** – שמן ההכרח שבאותן מצוות – יהיה דיבור, **וְקַיְּמָא לָן** – ומקובל עלינו, **דַּ"עֲקִימַת שְׂפָתָיו** – בשעת אמירת המלים, **הֲוֵי** – הוא, **מַעֲשֶׂה",** – גם מעשה כזה שייך לנפש החיונית הבהמית שתחת ממשלת קליפת נוגה, כשם שהדבר במעשה גשמי ממש, כאמור לעיל – **כ"ק אדמו"ר שליט"א. כִּי אִי אֶפְשָׁר לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְבַטֵּא בִּשְׂפָתַיִם וּפֶה וְלָשׁוֹן וְשִׁנַּיִם הַנַּשְׁמִיִּים,** – שהם "מוצאות הפה" דרכם באים לידי ביטוי בגשמיות, כל סוגי האותיות בשפה שבעל פה, **כִּי אִם עַל יְדֵי נֶפֶשׁ הַחַיּוּנִית הַבְּהֵמִית הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּאֶבְרֵי הַגּוּף מַמָּשׁ,** – כפי שלמדנו בפרק ל"ה בקשר לעשיית מצוה במעשה, שהיות והנפש האלקית היא כולה רוחנית ואילו הגוף הוא גשמי – אין האפשרות לנפש האלקית לפעול ולעורר את הגוף לעשיה גשמית של מצוה, רק באמצעות הנפש החיונית המחיה את הגוף והיא ה"ממוצע" בין הנפש האלקית לגוף הגשמי – הנפש החיונית היא היא המביאה את פעולת הנפש האלקית בגוף. וכך הדבר גם ביחס לדיבור: מכיוון שהדיבור בתורה ותפילה בא על ידי הפעלת אברי הדיבור הגשמיים – נמצא שאין הנפש האלקית יכולה לבצע זאת כי אם על ידי הנפש החיונית – **וְכָל מַה שֶּׁמְּדַבֵּר בְּכֹחַ גָּדוֹל יוֹתֵר** – ככל שהוא משקיע יותר כוח בדיבורי התורה והתפילה, **הוּא מַכְנִיס וּמַלְבִּישׁ יוֹתֵר כֹּחוֹת מִנֶּפֶשׁ הַחַיּוּנִית בְּדִבּוּרִים אֵלּוּ.** – וממילא מנוצלים בקדושה כוחות רבים יותר המקבלים חיותם מקליפת נוגה. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב**[21]**: "כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה וְגוֹ'".** – ה' מי כמוך" – כלומר: תיבות התורה והתפילה צריכות להיאמר באופן של "כל עצמותי תאמרנה", להשקיע בהן כח רב יותר ככל האפשר של הגוף. **וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה**[22]**: "אִם** – התורה, **עֲרוּכָה** –

ליקוטי אמרים

הגהה

(שהערלה היא משלש קליפות הטמאות לגמרי שאין להם עליה לעולם כמ"ש בע"ח וכן כל מצוה הבאה בעבירה ח"ו):

ומעות הצדקה שאינן גזל וכיוצא בהם ועכשיו שמקיים בהם מצות ה' ורצונו הרי החיות שבהם עולה ומתבטל ונכלל באור א"ס ב"ה שהוא רצונו ית' המלובש בהם מאחר שאין שם בחי' הסתר פנים כלל להסתיר אורו ית' וכן כח נפש החיונית הבהמית שבאברי גוף האדם המקיים המצוה הוא מתלבש ג"כ בעשיה זו ועולה מהקליפה ונכלל בקדושת המצוה שהיא רצונו ית' ובטל באור א"ס ב"ה וגם במצות תלמוד תורה וק"ש ותפלה וכיוצא בהן אף שאינן בעשיה גשמית ממש שתחת ממשלת קליפת נוגה מ"מ הא קיימא לן דהרהור לאו כדבור דמי ואינו יוצא ידי חובתו עד שיוציא בשפתיו וקיימא לן דעקימת שפתיו הוי מעשה כי אי אפשר לנפש האלהית לבטא בשפתיים ופה ולשון ושיניים הגשמיים כי אם ע"י נפש החיונית הבהמית המלובשת באברי הגוף ממש וכל מה שמדבר בכח גדול יותר הוא מכנים ומלביש יותר כחות מנפש החיונית בדיבורים אלו וז"ש הכתוב כל עצמותי תאמרנה וגו' וז"ש רז"ל אם ערוכה

---

21. תהלים לה, י. **22.** עירובין נד, א.

חדורה, **בְּכָל רְמַ"ח אֵבָרִים - מִשְׁתַּמֶּרֶת,** – בזכרונו של האדם הלומד תורה, **וְאִם לַאו - אֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת",** – ועלולה להישכח, **כִּי הַשְׁכָּחָה** – של עניני תורה, **הִיא** – מקורה, **מִקְלִפַּת הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַחַיּוּנִית הַבַּהֲמִית, שֶׁהֵן מִקְּלִפַּת נֹגַהּ הַנִּכְלֶלֶת לִפְעָמִים בִּקְדֻשָּׁה,** – אך כשקליפת נוגה נכללת בקדושה, אין כל סיבה לשכחה; **וְהֵינוּ כְּשֶׁמַּתִּישׁ כֹּחָן** – של הגוף והנפש החיונית, **וּמַכְנִים כָּל כֹּחָן בִּקְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה אוֹ הַתְּפִלָּה:** – זוהי המשמעות של "ערוכה בכל רמ"ח אברים" – הוא לומד באופן שהיא חודרת את כל רמ"ח אבריו, – אז היא "משתמרת", היא נשמרת בזכרונו, כי בכך הסיר את הסיבה המביאה לשכחה.

ליקוטי אמרים

בכל רמ"ח איברים משתמרת ואם לאו אינה משתמרת כי השכחה היא מקליפת הגוף ונפש החיונית הבהמית שהן מקליפת נוגה הנכללת לפעמים בקדושה והיינו כשמתיש כחן ומכנים כל כחן בקדושת התורה או התפלה:

עד כאן למדנו, כיצד כוח הנפש החיונית – הבהמית שמקליפת נוגה, כשמקיימים על ידו מצוות של תורה ותפילה – נכלל בקדושה. להלן נלמד, שלא רק כוח הנפש החיונית עצמו נכלל בקדושה על ידי מצוה; כי אם גם כל המאכלים שמהם ניזונית הנפש החיונית ומקבלת חיותה מהם – גם מאכלים אלה היו תחת ממשלת קליפת נוגה וקיבלו חיותם ממנה – הרי כשהנפש החיונית מקיימת מצוה באמצעות הכוח שקיבלה ממאכלים אלה, נכללת אז בקדושת המצוה גם החיות של אותם מאכלים. בכך גם יסביר רבנו הזקן, איך שהחיות של כל העולם הזה, השייכת עתה לקליפת נוגה, תיהפך לקדושה לעתיד לבוא: על ידי שכל נשמה תקיים תרי"ג מצוות – להישמר מלעבור על שס"ה (365) מצוות לא־תעשה, שהן כנגד שס"ה (365) גידי האדם, וכשם שתפקידם של גידי הדם באדם הוא לשמור שהדם לא יזרום למקום שאין הוא שייך אליו – כך גם שומרים שס"ה מצוות הלא־תעשה שהחיות (של קדושה) לא תימשך למקום שאינו מתאים; ועל ידי שכל נשמה תקיים רמ"ח (248) מצוות העשה, שהן כנגד רמ"ח (248) אברי האדם, שכשם שכל אבר הוא כלי לכוח מסוים של הנפש והוא ממשיך חיות מן הנפש, כך כל מצוה היא כלי לרצון העליון ומביאה התגלות אלקות. וכשכל נשמות ישראל ישמרו שהקליפות לא תשאבנה חיות מהקדושה ויעלו לקדושה את הנפש החיונית של כלל ישראל – הרי שיחד עם זה יעלו בכך גם את החיות הכללית של העולם הזה – כל נשמה את חלקה בעולם, ובעולם ישרור גילוי אלקות בפועל ממש.

יום שישי כ"ד אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מז, זאת ועוד אחרת... עד עמ' 94, כמו האבות.

זֹאת – מלבד המעלה, שעל ידי קיום מצוות ולימוד תורה מתעלה הכוח של הנפש החיונית בקדושה, **וְעוֹד אַחֶרֶת,** – יש בכך מעלה נוספת: **שֶׁכֹּחַ נֶפֶשׁ הַחַיּוּנִית הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר בְּתַלְמוּד תּוֹרָה אוֹ תְּפִלָּה וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, אוֹ** – הכוח המתלבש בקיום **מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת - הֲרֵי כָּל גִּדּוּלוֹ וְחַיּוּתוֹ** – התפתחותו וקיומו של כוח זה באים, **מֵהַדָּם, שֶׁהוּא** – הדם, **מִקְּלִפַּת נֹגַהּ מַמָּשׁ, שֶׁהֵן כָּל אֲכָלִין וּמַשְׁקִין שֶׁאָכַל וְשָׁתָה וְנַעֲשׂוּ דָּם, שֶׁהָיוּ** – לפני כן, **תַּחַת מֶמְשַׁלְתָּהּ,** – של קליפת נוגה, **וְיָנְקוּ חַיּוּתָם מִמֶּנָּה,** – מקליפה נוגה, **וְעַתָּה** – בשעת לימודו תורה, תפילתו או עשייתו מצוה מעשית, **הִיא** – קליפת נוגה, **מִתְהַפֶּכֶת מֵרַע לְטוֹב וְנִכְלֶלֶת בַּקְּדֻשָּׁה, עַל יְדֵי כֹּחַ נֶפֶשׁ הַחַיּוּנִית הַגָּדֵל מִמֶּנָּה, שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ** – באמצעות העובדה שכוח זה מתלבש, **בְּאוֹתִיּוֹת אֵלּוּ** – של תורה ותפילה, **אוֹ בַּעֲשִׂיָּה זוֹ,** – של אותה מצוה, **אֲשֶׁר הֵן הֵן** – אותיות התורה ותפילה ומעשה המצוה, **פְּנִימִיּוּת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, בְּלִי שׁוּם הֶסְתֵּר פָּנִים, וְחַיּוּתָן נִכְלָל גַּם כֵּן בְּאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהוּא רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּבְחַיּוּתָן נִכְלָל וְעוֹלֶה גַּם כֵּן כֹּחַ נֶפֶשׁ הַחַיּוּנִית.** – הנה על ידי כך עולה לקדושה גם החיות של כל הדברים שאכל ושתה, ושעל ידם קיבל את הכוח לקיים את המצוה או ללמוד את התורה, **וְעַל יְדֵי זֶה תַּעֲלֶה גַּם כֵּן כְּלָלוּת קְלִפַּת נֹגַהּ, שֶׁהִיא** – קליפת נוגה, **כְּלָלוּת הַחַיּוּת שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי וְהַחֻמְרִי.** – ומתי נכללת כל החיות של העולם הזה הגשמי – בקדושה? **כַּאֲשֶׁר כָּל הַנְּשָׁמָה וְנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית**[23] **שֶׁבְּכָל יִשְׂרָאֵל, הַמִּתְחַלֶּקֶת בִּפְרָטוּת לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא,** – שש מאות אלף הוא

ליקוטי אמרים

זאת ועוד אחרת שכח נפש החיונית המתלבשת באותיות הדבור בת"ת או תפלה וכיוצא בהן או מצות מעשיות הרי כל גידולו וחיותו מהדם שהוא מקליפת נוגה ממש שהן כל אוכלין ומשקין שאכל ושתה ונעשו דם שהיו תחת ממשלתה וינקו חיותם ממנה ועתה היא מתהפכת מרע לטוב ונכללת בקדוש' ע"י כח נפש החיונית הגדל ממנה שנתלבש באותיות אלו או בעשיה זו אשר הן הן פנימיות רצונו ית' בלי שום הסתר פנים וחיותן נכלל ג"כ באור א"ס ב"ה שהוא רצונו ית' ובחיותן נכלל ועולה ג"כ כח נפש החיונית וע"י זה תעלה ג"כ כללות קליפת נוגה שהיא כללות החיות של עו"הז הגשמי והחומרי כאשר כל הנשמה ונפש האלהית שבכל ישראל המתחלקת בפרטות

---

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע, הרי רק בנפש החיונית עסקינן ע"ע, ואולי מפני שבתרי"ג כמה מצות שבמחשבה ישנן, וצ"ע". כ"ק אדמו"ר שליט"א עומד בהערתו זו על מה שלמדנו שהרי כאן מדובר אודות הנפש החיונית, כפי שרבנו הזקן מתחיל את הענין, שכוח הנפש

המספר הכללי של נשמות כלל ישראל. הנשמות שמעל מספר זה, הן פרטים וניצוצות משש מאות האלף – כדלקמן, וכאשר כל שש מאות אלף, "ששים רבוא", הנשמות **תְּקַיֵּם כָּל נֶפֶשׁ פְּרָטִית כָּל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה: שֶׁסָּ"ה לֹא תַּעֲשֶׂה** – להישמר שלא לעבור עליהן, כדי **לְהַפְרִיר שֶׁסָּ"ה גִּידִים שֶׁל דָּם נֶפֶשׁ הַחַיּוּנִית שֶׁבַּגּוּף, שֶׁלֹּא יִינָקוּ וְיִקָּבְלוּ חַיּוּת בַּעֲבִירָה זוֹ מֵאַחַת מִשָּׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת, לְגַמְרֵי, שֶׁמֵּהֶן** – משלש הקליפות הטמאות לגמרי, **נִשְׁפָּעִים שֶׁסָּ"ה לֹא תַּעֲשֶׂה דְּאוֹרַיְתָא** – ולא רק הלא־תעשה שבתורה אלא **וְעַנְפֵיהֶן שֶׁהֵן מִדְּרַבָּנָן,** – וכפי שלמדנו בפרק ז' שגם "ענפים" אלה שמדרבנן, מקבלים חיותם משלש קליפות הטמאות לגמרי. כל הדברים המקבלים השפעתם משלש הקליפות הטמאות לגמרי, אינם יכולים להתעלות לקדושה; וכשאדם עובר חלילה על דברים אלה, מקבל אז גיד הדם של האדם (אותו גיד שיש לו שייכות לאותה עבירה) את חיותו משלש הקליפות הטמאות לגמרי, **וְשׁוּב לֹא תוּכַל נֶפֶשׁ הַחַיּוּנִית לַעֲלוֹת אֶל ה', אִם נִטְמְאָה בִּטְמְאַת הַשָּׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת, שֶׁאֵין לָהֶן עֲלִיָּה לְעוֹלָם כִּי אִם בִּטּוּל וְהַעֲבָרָה לְגַמְרֵי,** – שלש הקליפות הטמאות, בניגוד לקליפת נוגה, אין אפשרות להעלותן לקדושה כי אם לבטלן לגמרי. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[24]**: "וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ";** – ומאחר שהדברים הנשפעים משלש הקליפות הטמאות לגמרי, אין באפשרותם להתעלות לקדושה, ואם יעבור אדם על אחת משס"ה מצוות הלא־תעשה או "ענפיהן" – לא יכול להתעלות לקדושה **אותו פרט** של הנפש החיונית שהשתמש בו באותה עבירה; הרי מובן שעל ידי הישמרותו מלעבור על **כל** שס"ה מצוות הלא־תעשה, הוא מבטיח **שכל** נפשו החיונית תוכל להתעלות לקדושה, **וּרְמַ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה** – את מצוות העשה תקיים כל נפש פרטית של יהודי, כדי **לְהַמְשִׁיךְ אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה, לְהַעֲלוֹת לוֹ** – להקב"ה, **וּלְקַשֵּׁר וּלְיַחֵד בּוֹ כְּלָלוּת הַנֶּפֶשׁ הַחַיּוּנִית שֶׁבְּרְמַ"ח אֶבְרֵי הַגּוּף, בְּיִחוּד גָּמוּר** – שעל ידי קיום מצוות, מתעלה הנפש ומתקשרת ומתאחדת עם הקב"ה, **לִהְיוֹת לַאֲחָדִים מַמָּשׁ,** – עם הקב"ה, **כְּמוֹ שֶׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, וְהֵם** – אברי האדם והחיות של הנפש החיונית שבהם, נעשים **לוֹ** – להקב"ה, **לְמֶרְכָּבָה כְּמוֹ הָאָבוֹת.** – שהיו "מרכבה" להקב"ה, שכל אבריהם היו בטלים ומאוחדים עם הרצון העליון – כפי שלמדנו בפרק כ"ג – כך יהיו כל אבריו של כל יהודי "מרכבה" להקב"ה, על ידי ענין המצוות.

ליקוטי אמרים

לששים רבוא תקיים כל נפש פרטית כל תרי"ג מצות התורה שס"ה ל"ת להפריד שס"ה גידים של דם נפש החיונית שבגוף שלא יינקו ויקבלו חיות בעבירה זו מאחת משלש קליפות הטמאות לגמרי שמהן נשפעים שס"ה לא תעשה דאוריית' וענפיהן שהן מדרבנן ושוב לא תוכל נפש החיונית לעלות אל ה' אם נטמאה בטומאת השלש קליפות הטמאות שאין להן עליה לעולם כ"א ביטול והעברה לגמרי כמ"ש ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ ורמ"ח מצות עשה להמשיך אור א"ס ב"ה למטה להעלות לו ולקשר ולייחד בו כללות הנפש החיונית שברמ"ח אברי הגוף ביחוד גמור להיות לאחדים ממש כמו שעלה ברצונו ית' להיות לו דירה בתחתונים והם לו למרכבה כמו האבות.

יום שבת קודש כ"ה אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 94, ומאחר שכללות נפש... עד עמ' מח, יצירה עשי'.

וּמֵאַחַר שֶׁכְּלָלוּת נֶפֶשׁ הַחַיּוּנִית שֶׁבִּכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה מֶרְכָּבָה קְדוֹשָׁה לַה' אֲזַי גַּם כְּלָלוּת הַחַיּוּת שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהִיא קְלִפַּת נֹגַהּ עַכְשָׁו, – לפני ביאת המשיח, החיות של העולם הזה היא מקליפת נוגה, **תֵּצֵא אָז** – החיות כולה של העולם הזה, **מִטֻּמְאָתָהּ וְחֶלְאָתָהּ,** – "טומאתה" היינו הרע שבקליפת נוגה, ו"חלאתה" היינו הטוב שבנוגה, שגם טוב זה אינו מקדושה, אלא מקליפה, **וְתַעֲלֶה לִקְדֻשָּׁה לִהְיוֹת מֶרְכָּבָה לַה',** –

ליקוטי אמרים

ומאחר שכללות נפש החיונית שבכללות ישראל תהיה מרכבה קדושה לה' אזי גם כללות החיות של עו"הז שהיא קליפת נוגה עכשיו תצא אז מטומאת' וחלאתה ותעלה לקדושה להיות מרכבה לה' בהתגלות כבודו וראו כל

החיונית המתלבש באותיות הלימוד, התפילה ומצוות מעשיות, שגידולה וחיותה (של הנפש החיונית) הם מאכילה ושתיה הבאים מקליפת נוגה - ועל ידי הנפש החיונית נהפכת ונכללת החיות של קליפת נוגה - בקדושה וכו' - ורבנו הזקן מסביר את הענין באופן מפורט בעבודה של שני סוגי המצוות, לא־תעשה ועשה, איך שהנפש החיונית (ובמילא גם החיות של העולם הזה) מתאחדת על ידן ברצונו יתברך ובאור אין סוף ברוך הוא - מדוע, איפוא, משתמש כאן רבנו הזקן בלשון "כאשר כל הנשמה ונפש האלקית", כשהיה יותר מתאים להזכיר את הנפש החיונית? ומתרץ הרבי שליט"א ש"אולי" הטעם הוא מפני שבין תרי"ג המצוות ישנן מספר מצוות הנעשות במחשבה - ובכן, פעולתה של הנפש החיונית מתבטאת בעיקר בדיבור ובמעשה, מכיוון שהנפש החיונית קשורה באברים גשמיים שבהן ועל ידן נעשות כל המצוות שבדיבור ובמעשה; ואילו המצוות שבמחשבה מתבצעות בעיקר על ידי הנשמה והנפש האלקית, בלי תיווכה הממשי של הנפש החיונית. לכן משתמש כאן רבנו הזקן בלשון "נפש האלקית", כי הכוח המקורי לכל המצוות הוא הרי הנפש האלקית. **24.** זכרי' יג, ב.

לעתיד לבוא, **בְּהִתְגַּלּוּת כְּבוֹדוֹ,** – כבוד ה', **"וְרָאוּ כָּל בָּשָׂר יַחְדָּיו",** – כל בני האדם יראו אלקות, **וְיוֹפִיעַ עֲלֵיהֶם בַּהֲדַר גְּאוֹן עֻזּוֹ, "וְיִמָּלֵא כְּבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ", וְיִשְׂרָאֵל יִרְאוּ עַיִן בְּעַיִן כְּבִמְתַּן תּוֹרָה,** – ה"עין שלמטה", העין האנושית, תראה את האמת של אלקות, כמו שרואה זאת ה"עין שלמעלה" – כפי שהיה הדבר בשעת מתן תורה, **דִּכְתִיב**[25]**:** – במתן תורה: **"אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ".** – שההסתרה ששם אלקים מסתיר על ההתגלות האלקית של שם הוי' – אינה הסתרה כלל, אלא, שבשעת מתן תורה, היה זה לזמן קצר בלבד, ואילו לעתיד לבוא זה יהיה באופן תמידי. **וְעַל יְדֵי** זֶה – שקליפת נוגה תעלה לקדושה, **יִתְבַּלְּעוּ וְיִתְבַּטְּלוּ לְגַמְרֵי כָּל הַשָּׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת,** – **"יתבלעו מל' בלע המות"** – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: הפירוש הפשוט של "יתבלעו" הוא – בליעה, ולפי זה היה מקום לומר שהדבר שנבלע נמצא באיזה מקום שהוא, אך כאן הפירוש של "יתבלעו" הוא מלשון "בלע המות", כלומר – כליון והכחדה גמורה. העובדה שקליפת נוגה תעלה לקדושה, כתוצאה מקיום המצוות תביא ממילא לידי כך ששלש הקליפות הטמאות תתבטלנה, **כִּי יְנִיקָתָן וְחַיּוּתָן מֵהַקְּדֻשָּׁה עַכְשָׁו הִיא עַל יְדֵי קְלִפַּת נֹגַהּ הַמְמֻצַּעַת בֵּינֵיהֶן.** – קליפת נוגה היא ממוצעת בין שלש הקליפות הטמאות לבין, להבדיל, קדושה – שכן, שלש הקליפות הטמאות בהיותן טומאה ורע בלבד, בלי קורטוב של טוב, אין להם שום שייכות לקדושה שתוכלנה לקבל חיותן מקדושה; ורק על ידי קליפת נוגה, שהיא "ממוצע", בהיותה מורכבת מטוב ורע – בגלל הטוב שבה יש לה שייכות לקדושה ובגלל הרע שבה יש לה שייכות לקליפות הטמאות – הרי על ידי "תיווך" קליפת נוגה, אפשר לשלש הקליפות הטמאות לינוק חיות מקדושה. ואילו, כשקליפת נוגה תתעלה לקדושה, לא יוכלו, ממילא, שאר הקליפות לינוק יותר את חיותן ותתבטלנה לגמרי. **וְנִמְצָא, כִּי כָּל תַּכְלִית שֶׁל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וּתְחִיַּת הַמֵּתִים, שֶׁהוּא גִּלּוּי כְּבוֹדוֹ וֶאֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּלְהַעֲבִיר רוּחַ הַטֻּמְאָה מִן הָאָרֶץ - תָּלוּי בְּהַמְשָׁכַת אֱלֹהוּתוֹ וְאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְנֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית שֶׁבִּכְלָלוֹת יִשְׂרָאֵל בְּכָל רְמַ"ח אֵבָרֶיהָ,** – של הנפש. ועל ידי מה באה לנפש המשכה זו? – **עַל יְדֵי** קִיּוּמָהּ כָּל **רְמַ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה,** – ועל ידי המשכת האלקות לנפש החיונית, נמשכת אלקות גם בכל העולם כולו; **וּלְהַעֲבִיר רוּחַ הַטֻּמְאָה מִמְּנָּה,** – מהנפש החיונית של כל אחד מכלל ישראל, **בִּשְׁמִירָתָהּ כָּל שְׁסָ"ה מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה,** – הישמרות זו מלעבור על שס"ה מצוות לא־תעשה, מביאה **שֶׁלֹּא יִינָקוּ מִמֶּנָּה** – מהנפש החיונית, ועל ידה מקדושה, **שְׁסָ"ה גִּידֵיהָ.** – של טומאה. כיצד מושגת הכחדתה של רוח הטומאה בכל העולם, על ידי קיום ושמירת תרי"ג המצוות על ידי בני ישראל? – **כִּי כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם שִׁשִּׁים רִבּוֹא נְשָׁמוֹת פְּרָטִיּוֹת, הֵם כְּלָלוּת הַחַיּוּת שֶׁל כְּלָלוּת הָעוֹלָם, כִּי בִּשְׁבִילָם** – בשביל נשמות ישראל, **נִבְרָא,** – ומאחר שהעולם כולו חי ומתקיים בשביל נשמות ישראל, יוצא אשר, **וְכָל פְּרָט מֵהֶם** – בנשמות ישראל, **הוּא כּוֹלֵל וְשַׁיָּךְ לוֹ הַחַיּוּת שֶׁל חֵלֶק אֶחָד מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא מִכְּלָלוּת הָעוֹלָם** – כלומר, העולם מתחלק כאילו לשש מאות אלף חלקים, שכל אחד מהם שייך לאחת משש מאות אלף הנשמות, ומשום כך יש לכל נשמה החלק **הַתָּלוּי** – חלק זה של העולם, תלוי **בְּנַפְשׁוֹ הַחִיּוּנִית, לְהַעֲלוֹתוֹ לַה' בַּעֲלִיָּתָהּ,** – על ידי עליית הנפש החיונית הפרטית של יהודי. **דְּהַיְנוּ** – כלומר: כיצד הוא מעלה את החלק מהעולם? – **בְּמַה** – על ידי, **שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ** – בדברים **מֵעוֹלָם הַזֶּה לְצֹרֶךְ גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ הַחִיּוּנִית** – במטרה לנצל אותם **לַעֲבוֹדַת ה',** – על ידי השתמשותו בעניני העולם הנצרכים לגופו ולנפשו החיונית, לשם עבודת ה' – הוא מעלה את חלקו בעולם. **כְּגוֹן אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְדוֹמֵיהֶם, וְדִירָה וְכָל כְּלֵי תַּשְׁמִישָׁיו.** – כשהוא משתמש בכל הדברים הללו לעבודת ה', הוא מעלה על ידם את חלקו בעולם להקב"ה. ברם, ישנן הרי יותר משש מאות אלף, "ששים רבוא", נשמות, ונוסף לכך בלתי אפשרי הדבר שיהודי אחד ישתמש בחלק משששים רבוא של כל העולם? **אֶלָּא שֶׁשִּׁשִּׁים רִבּוֹא נְשָׁמוֹת פְּרָטִיּוֹת אֵלּוּ** – שהן פרטים מהנשמה הכללית של כללות ישראל, **הֵן שָׁרָשִׁים,** – וכשם שכל שורש מתחלק ומתפשט להרבה ענפים ופרטים – כך גם ביחס לנשמות שהן "שרשים" – **וְכָל שֹׁרֶשׁ מִתְחַלֵּק לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא נִיצוֹצוֹת, שֶׁכָּל נִיצוֹץ הוּא נְשָׁמָה אַחַת, וְכֵן בְּנֶפֶשׁ וְרוּחַ, בְּכָל עוֹלָם מֵאַרְבַּע עוֹלָמוֹת: אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה.** – ישנה בחינת נפש, או בחינת רוח או נשמה מעולם האצילות ואותו דבר מעולם הבריאה וכו',

ליקוטי אמרים

בשר יחדיו ויופיע עליהם בהדר גאון עוזו וימלא כבוד ה' את כל הארץ וישראל יראו עין בעין כבמתן תורה דכתיב אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו ועל ידי זה יתבלעו ויתבטלו לגמרי כל השלש קליפות הטמאות כי יניקתן וחיותן מהקדושה עכשיו היא ע"י קליפת נוגה הממוצעת ביניהן ונמצא כי כל תכלית של ימות המשיח ותחיית המתים שהוא גילוי כבודו ואלהותו ית' ולהעביר רוח הטומאה מן הארץ תלוי בהמשכת אלהותו ואור א"ס ב"ה לנפש החיונית שבכללות ישראל בכל רמ"ח אבריה ע"י קיומה כל רמ"ח מצות עשה ולהעביר רוח הטומאה ממנה בשמירת' כל שס"ה מצות ל"ת שלא יינקו ממנה שס"ה גידיה כי כללות ישראל שהם ששים רבוא נשמות פרטיות הם כללות החיות של כללות העולם כי בשבילם נברא וכל פרט מהם הוא כולל ושייך לו החיות של חלק אחד מששים רבוא מכללות העולם התלוי בנפשו החיונית להעלותו לה' בעלייתה דהיינו במה שמשתמש מעו"הז לצורך גופו ונפשו החיונית לעבודת ה' כגון אכילה ושתיה ודומיהם ודירה וכל כלי תשמישיו אלא שששים רבוא נשמות פרטיות אלו הן שרשי' וכל שרש מתחלק לששים רבוא ניצוצות שכל ניצוץ הוא נשמה אחת וכן בנפש ורוח בכל עולם מארבע עולמות אצילו' בריאה יצירה עשיה

---

25. דברים ד, לה.

יום ראשון

תהלים: מפרק צ עד פרק צו

יום רביעי — יט אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: כי תשא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: צ־צו.
תניא: וכל שלא . . . ־לט־ הצדקה וכה"ג.

החסידים, אפילו הבינונים, היו בקיאים בתנ"ך. ומנהג מסודר הי' אצלם, אשר אחר לימוד שיעור משניות שאחרי תפלת שחרית, בשעת קפילת הטו"ת היו אומרים שיעור תנ"ך, באופן אשר במשך שלשה חדשים היו גומרים את התנ"ך.

יום ששי — יט אדר שני — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: צו, ששי עם פירש"י.
תהלים: צ־צו.
תניא: וכל ניצוץ . . . ־96־ ניצוצין כו'.

ר' משה מייזליש סיפר: דער רבי (רבינו הזקן) האָט אונז געלערענט, אז דער אלף פון חסידות איז, אויסצוניצען די טבעיות אין עבודה. און ראשית העבודה זאָל זיין אויסצוניצען די טבע הכחות, ווי למשל די טבע פון מוח שליט על הלב.

תרגום חפשי

ר' משה מייזליש סיפר: הרבי (רבנו הזקן) לימד אותנו שה'אלף' של חסידות הוא, לנצל את הטבעיות ב'עבודה'; וראשית העבודה תהי' לנצל את טבע הכוחות, כמו למשל – הטבע של מוח שליט על הלב.

יום שני

תהלים: מפרק צז עד פרק קג

יום חמישי — כ אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: כי תשא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: צז־קג.
תניא: ואפילו בבחי' . . . ־לט־ ושנה כו'.

ניט עבודה איז אז עבודה זאָל זיין באמת, נאָר אמת אליין איז אן עבודה, אז די נעגעל זיינען אמת. וואָס ווערסטו נתפעל? מדת האמת ראה (סנהדרין קיא. א) ונפל על פניו.

תרגום חפשי

אין משמעותה של 'עבודה', ש'עבודה' תהי' באמת, אלא האמת עצמה היא עבודה, שהצפרניים הינן חדורות באמת. מה אתה מתפעל? מדת האמת ראה (סנהדרין קיא, א) ונפל על פניו!

שבת — כ אדר שני, פרשת פרה — ה'תש"ג

הפטורה: ויהי דבר ה' גו' - דברתי ועשיתי.
אומרים אב הרחמים.

שיעורים. חומש: צו, שביעי עם פירש"י.
תהלים: צז־קג.
תניא: ובזה יובן . . . (פרק כג).

רבינו הזקן סיפר: מהתורות שאמר מורי (הרב המגיד) לפני ביחידות, היתה תורה על הפסוק אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה, דהגם שהאש יורד מלמעלה באתערותא דלעילא, מצוה להביא [להדליק האש] מן ההדיוט, כי באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא, כי רוח אייתי רוח

ואמשיך רוח, רוח מלמטה אייתי רוח מלעילא, ואמשיך רוח מלעילא ולעילא. ומצות עשה להבעיר אש על המזבח, מזבח הוא אדם כי יקריב מכם, וההקרבה עצמה אינה מספקת, וצריכים להבעיר אש על הקרבן אשר מכם, ואש זה לא תכבה, שהיא מכבה את ה"לא".

את התורה הזאת אמר מורי לפני עשר פעמים – כדי לחקקה בעשר כחות נפשי – ויאמר לי, אתה תלמידי הנך נצרך להאש תמיד, לפי שעליך הוטל לכבות לא (של המנגדים) גדול. אתה תכבה את הלא והשי"ת יהפוך את הלא להן.

יום שלישי

תהלים: מפרק קד עד פרק קה

יום ששי — **כא אדר א** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: כי תשא, ששי עם פירש"י.
תהלים: קד־קה.
תניא: אבל באמת . . . בשגגות.

שם חסיד הוא שם קדום הנמצא בדרז"ל גם על אדם הראשון (עירובין יח ב), והוא תואר השלימות וההפלגה אם בשכל או במדות או בשניהם יחדיו. אמנם בתורת חסידות חב"ד תואר חסיד הוא, מי שמכיר מהותו העצמי ומעמדו בידיעת התורה ולימודה ומצבו בקיום המצות. יודע הוא מה שחסר לו ונותן לב ודואג למלאות את החסר, ומרבה במשמעת בדרך קבלת עול.

יום ראשון — **כא אדר שני** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמיני, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קד־קה.
תניא: פרק לח. והנה . . . ־נ־ אברי הגוף.

הצ"צ אמר בסיום ספור הנ"ל (כ אד"ש): זקני־רבינו הזקן – הוא משה רבינו דתורת חסידות חב"ד. במשה אמרז"ל שהתורה ניתנה לו, אלא שנהג בה טוב עין. אש תמיד האלקי הנוגע לתורת חסידות חב"ד נתן הה"מ לזקני, וזקני נהג בה טוב עין ויתנה לכל העוסקים בתורת החסידות. ברור לי אשר כל הלומד עם חברו ומעורר בו את האש תמיד האלקי, הנה שכרו אתו אשר זכותו זה לא תכבה לעד.

יום רביעי

תהלים: מפרק קו עד פרק קז

שבת — **כב אדר א** — ה'תש"ג

הפטורה: וישלח אחאב.

שיעורים. חומש: כי תשא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קו־קז.
תניא: פרק לא. והנה . . . משמחי לב.

אאמו"ר כותב באחד ממאמריו: הא דסעודה שלישית היום לא גו', היינו שא"צ פת, אבל צריך לטעום איזה דבר, וא"ר יוסי יהא חלקי מאוכלי ג' סעודות.

תורת רבינו הזקן בתחילת בואו לליאזנא: לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה. יתרון תפלת המנחה על התפלות דשחרית וערבית הוא בזה, שהיא באמצע היום, בשעה שבני אדם עסוקים וטרודים בעניניהם, ומפסיקים לתפלת המנחה. וזהו: לעולם, עבודת האדם בעולם היא שיהא אדם שֵׂכֶל המאיר ופועל במידות, זהיר יאיר, היינו התגברות הצורה על החומר, וזה ניכר בענין תפלת המנחה.

יום שני **כב אדר שני** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שמיני, שני עם פירש״י.
תהלים: קו־קז.
תניא: אך אעפי״כ . . . ־נ־ כל חי.

ברכת כהנים הוא המשכת המוחין, הגבהת הידים הוא העלאת המדות, ומברכים לישראל שהם בני מלכים מל׳, הרי פרצוף שלם של עשר ספירות.

יום חמישי

תהלים: מפרק קח עד פרק קיב

יום ראשון **כג אדר א** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויקהל, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: פרק לב. והנה . . . ־מא־ ועד קטן.

הרבנים ובעלי תורה נקראים עיני העדה וראשי אלפי ישראל, וכשהראש הוא בריא אזי גם הגוף בריא.

יום שלישי **כג אדר שני** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שמיני, שלישי עם פירש״י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: ואף שבשניהם . . . ־100־ והתפשטות.

אאמו״ר אמר לרב אחד – בעל עבודה ומתמיד בלימודו: א רב בעדארף בכל עת ובכל רגע געדיינקען, אז תמיד שטייט ער אויף דעם שוועל וואָס צווישען מזכי הרבים און ח״ו מחטיאי הרבים, אויף דעם שוועל פון עומק רום און עומק תחת, און אלע ענינים בעדארף נוגע זיין אין פנימית נקודת הנפש ממש, ווייל בנפשו הוא.

תרגום חפשי

אאמו״ר אמר לרב אחד – בעל עבודה ומתמיד בלימודו: רב צריך לזכור בכל עת ובכל רגע, כי תמיד ניצב הוא על הסף שבין מזכי הרבים, וח״ו, מחטיאי הרבים; על הסף של עומק רום ועומק תחת – וכל הענינים צריכים לגעת בפנימיות נקודת הנפש ממש, כי בנפשו הוא.

יום שישי

תהלים: פרק קיג עד פרק קיח

יום שני **כד אדר א** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויקהל, שני עם פירש״י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: כי מאחר . . . ־מא־ לבדה.

אדמו״ר האמצעי ענה לר״ה פאריטשער על שאלתו, אם יחזור חסידות גם בעיירות שאנשיהם אין להם מושג בחסידות: דברי חסידות הערט די נשמה [דברי חסידות שומעת הנשמה]. וכתיב ונוזלים מן לבנון, לבנון ל״ב נו״ן, חכמה ובינה שבנשמה. און אז די נשמה הערט, איז נוזל ונוטף אין דער הארת הנשמה וואס איז מחי׳ דעם גוף, און עס ווערט א חזוק אין דעם ועשה טוב פון רמ״ח מ״ע און אין דעם סור מרע פון שס״ה מל״ת [וכאשר הנשמה מקשיבה ׳נוזל ונוטף׳ הדבר בהארת הנשמה המחיה את הגוף, ונוצר חזוק ב״ועשה טוב״ שברמ״ח מצוות עשה וב״סור מרע״ שבשס״ה מצוות לא תעשה].

יום רביעי **כד אדר שני** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמיני, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: כי בגוף . . . "100" בו ית'.

באמירת אנא בכח צריך לראות - או לצייר במחשבה - השמות, שהם הר"ת, אבל לא לאמרם.

שבת קודש

תהלים: פרק קיט אשרי האיש עד פסוק צו מצותך מאד

יום שלישי **כה אדר א** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויקהל, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: וז"ש הלל . . . "מא" באריכות.

הושיענו אחר שיר של יום, אומרים הן בחול הן בשבת, יו"ט, ר"ה ויהכ"פ.

יום חמישי **כה אדר שני** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמיני, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: ולא שדבקות . . . "נא" חי ומדבר.

החסיד ר' מרדכי האראדאקער סיפר: פתגם הראשון ששמענו מרבינו הזקן כשבאנו לליאזנא הי': וואָס מען טאָר ניט טאָר מען ניט, און וואָס מען מעג דארף מען ניט ["האסור – אסור, והמותר – מיותר"]. – כשלש ארבע שנים עבדנו בזה עד שהבאנו אופן זה בעניני חיינו, ורק אז נכנסנו ליחידות לשאול דרך בעבודה.

אגרות קודש

ב"ה, י"ז אדר, תש"כ
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מט"ז אדר, בו כותב אודות השקו"ט שהי' לו עם... שי'.

והנה מובן שמצער ריחוק בין ישראל לחבירו, אף שמאידך גיסא מובנת ההתרגשות שלו לאחר שהנ"ל דבר דברים מוזרים. אבל כנראה שהנ"ל הורגל בסביבה וכו', וכתוב בתניא שהרגל נעשה טבע (שני עכ"פ). אבל כיון שסו"ס ככתבו הרי בקש מחילה ורוצה להתקרב ותיכף על אתר, צריכה להיות ההתנהגות באופן שלא רק שסו"ס יבוא לזה שיהי' כמו שהי' לפני השקו"ט, אלא שעוד בהוספה ע"ד המבואר באגרת התשובה סוף פרק ט'. ובאיזה אופן לבוא לידי כך, אם ע"י הפסק הקישור לזמן או באופן אחר, בזה צריך להתייעץ עם אנ"ש המכירים הנ"ל ויכולים לשער באיזה דרך יפעלו יותר.

והשי"ת המשגיח על כאו"א בהשגחה פרטית יצליחם בזה, ובפרט שנמצאים אנו בחדש אדר אשר ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר וכידוע דרז"ל בזה.

בברכת הצלחה ולבשו"ט

מ. שניאורסאהן

בית המקדש משמים או בידי אדם

יום ראשון י"ט אדר ה'תשס"ט

הלכות זכיה ומתנה פרק ב, הלכה ט: הַבּוֹנֶה פַּלְטֵרִין גְּדוֹלִים בְּנִכְסֵי הַגֵּר, וּבָא אַחֵר וְהֶעֱמִיד לָהֶם דְּלָתוֹת - קָנָה הָאַחֲרוֹן; שֶׁהָרִאשׁוֹן לֹא עָשָׂה בְּגוּף הָאָרֶץ כְּלוּם.

נחלקו הראשונים האם בית המקדש השלישי יבנה על ידי מלך המשיח ובני ישראל (רמב"ם הל' מלכים פי"א) או ירד בנוי מן השמים (רש"י סוכה מא, א וכן נרמז בזוהר).

והנה, כתב הרמב"ם כאן שהבונה 'פלטרין גדולים' בנכסי הגר (שאין לו יורש) ובא אחר וקבע בבנין זה דלתות – האחרון קנה, כי מה שבנה הראשון הוא כהפקר וכאשר השני קובע את הדלתות הוא מבצע קנין.

אמנם, היינו דווקא כאשר הראשון שבנה את הפלטרין לא חפר את היסודות בקרקע (כפי שהרמב"ם מדייק וכותב: "שהראשון לא עשה בגוף הארץ כלום והרי הוא כמי שעשה גל אבנים על הארץ שאינו קונה") – ולכן הראשון לא קנה והשני שהעמיד דלתות קנה.

ולפי זה ניתן לתווך בין הדיעות החלוקות כיצד ייבנה בית המקדש השלישי:

נאמר (איכה ב) "טבעו בארץ שעריה" ואמרו חז"ל: "שערי בית המקדש במקומן נגנזו" (במדב"ר פט"ו). ועל פי זה בית המקדש ירד מן השמים אבל הדלתות, "שעריה", ש"טבעו בארץ" בידי אדם יעלו, ומשיח ובני ישראל יעמידום במקומם.

ויש לומר שמקום בית המקדש נחשב כ"נכסי הגר", כי ירושלים לא נתחלקה לשבטים (ובפרט בזמן הגלות, שלפי אחת הדעות יש קנין לעכו"ם בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר). ואם כן, "הראשון", הוא הקב"ה, יוריד בית מקדש "בנוי ומשוכלל" מן השמים - אבל לא מצינו שיחפור יסודות לבית המקדש. ולכן, כשבני ישראל מעמידים את הדלתות 'קונים' הם את בית המקדש. ונמצא ששתי הדעות אמת.

(לקוטי שיחות חי"א עמ' 98)

האם יש להחזיר את טבעת הקידושין לאחר גירושין?

יום שני כ' אדר ה'תשס"ט

הלכות זכיה ומתנה, פרק ו הלכה י"ח: הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה - אֲפִלּוּ קִדְּשָׁהּ בְּאֶלֶף דִּינָר, בֵּין שֶׁחָזְרָה הִיא בֵּין שֶׁחָזַר הוּא.. אֵין הַקִּדּוּשִׁין חוֹזְרִין לְעוֹלָם, אֶלָּא הֲרֵי הֵן מַתָּנָה גְּמוּרָה שֶׁאֵין לָהֶן חֲזָרָה.

נחלקו תנאים (בבא בתרא קמה, א) האם דמי הקידושין "לטיבועין ניתנו" (לשון טביעה, כלומר שאבדו לבעל לעולם) או "לאו לטיבועין ניתנו". הרמב"ם פוסק כדעה הראשונה ולכן הקידושין הן "מתנה גמורה".

אמנם בגמרא שם מובא טעם אחר - "שמא יאמרו קידושין תופסין באחותה", כלומר שאם תחזיר את כסף הקידושין יאמרו שקידושי טעות היו ולא תפסו (ולא יידעו שהקידושין תפסו אלא שאחר כך נתגרשה) ויאמרו שרשאי האיש לקדש את אחותה בעוד שהיא אחות גרושתו ואסורה לו.

ולפי טעם זה יש שכתבו (שו"ת מהר"ם מלובלין סי' יט), שבעצם הקידושין "לאו לטיבועין ניתנו", ולאחר נישואין אין לחשוש שיאמרו שקידושי טעות היו ויתירו לו לישא את אחותה, שהרי הכל ראו שהיתה נשואה לו, ולכן המתגרשת לאחר נישואין צריכה להחזיר את טבעת הקידושין. וכן פסקו המהרי"ל (שו"ת סי' סא) והרמ"א (אה"ע סי' נ ס"א).

אך הט"ז (שם סק"ג) וה'חלקת מחוקק' (סק"ה) סוברים שלעולם אינה צריכה להחזיר, וכן פסק ה'צמח צדק' (שו"ת אה"ע סי' קא), ומבאר שגם למאן דאמר "לאו לטיבועין ניתנו", הרי זה עד הנישואין, שאם לא תינשא לו תחזירם, אבל לאחר שנישאת אינה צריכה להחזיר. ומוסיף עוד שטבעת הקידושין עדיפה ממתנה, כי במתנה הדבר תלוי בדעת הנותן בלבד ואילו טבעת הקידושין הוא לקניין והרי זה כקונה ממוכר ובעת הנישואין נגמר הקניין.

חובת שיחרור העבד למרות האיסור

יום שלישי כ"א אדר ה'תשס"ט

הלכות זכיה ומתנה, פרק ט הלכה י"א: אָמַר: 'פְּלוֹנִי עַבְדִּי עֲשׂוּ אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין'... כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין, וּמְשַׁחְרְרִין אוֹתוֹ; שֶׁהָעֶבֶד יֶשְׁנוֹ בְּמִקְצָת מִצְוֹת.

בדברי ההסבר "שהעבד ישנו במקצת מצוות" כוונת הרמב"ם ליישב את הקושי שמתעורר בהלכה זו: איך ניתן לחייב את היורשים לשחרר את העבד והרי התורה אוסרת לתת לגוי מתנת חינם (רמב"ם לעיל פ"ג הי"א), ובשחרור העבד ניתן לו גופו במתנה? ומיישב, כי מאחר "שהעבד ישנו במקצת מצות" אין הוא דומה לגוי, ומותר לתת לו מתנת חינם (כסף משנה).

ותמה על כך הב"ח:

התורה אכן אסרה לתת מתנה לגוי, אבל לא מצאנו איסור לתת מתנה לעבד. יתירה מזו: גם גר תושב שהתחייב לקיים שבע מצוות בני נח ואינו מקיים שאר מצוות מותר לתת לו מתנת חינם (רמב"ם שם), וכל שכן שיש להתיר נתינת מתנה לעבד, גם ללא הטעם "שהעבד ישנו במקצת מצוות"!

אלא כוונת הרמב"ם ליישב קושיה אחרת:

המשחרר עבד עובר בעשה (הל' עבדים פ"ט ה"ו), ומדוע אם כן שומעים ל'שכיב מרע' שאמר לעבור על איסור תורה, והרי נפסק בהלכה הקודמת ש"אם ציווה לעבור עבירה מנכסיו" אין שומעים לו?

והביאור:

יש לציית לציוויו של שכיב מרע לשחרר את העבד כאשר "העבד ישנו במקצת מצוות", כי "אין שומעים לו" רק אם כל הפעולה היא 'עבירה', אך אם בנוסף לעבירה ישנה מצוה, כן שומעים לו.

דוגמה לכך ניתן למצוא במאמר חז"ל (גיטין כג, ב) "גדולה

עבירה לשמה...", ומשתמע מכאן שאם העבירה נעשית לשם שמים אין לשלול אותה. וגם בענינו כך; היורשים מצווים לשחרר את העבד (שישנו בקצת מצוות) בכדי שיוכל לקיים אף את שאר המצוות (ב"ח חו"מ סי' רנ"ו ד"ה ומ"ש שעבד).

שטר חצי זכר

יום רביעי כ"ב אדר ה'תשס"ט

הלכות זכיה ומתנה פרק יב הלכה א: שֶׁכִּיב מְרַע שֶׁאָמַר: 'בְּנִי פְּלוֹנִי יִירָשֵׁנִי' - הֲרֵי זֶה יוֹרֵשׁ אוֹתוֹ לְבַדּוֹ...

קיימות שתי דרכים להעברת הנכסים ליורשים שלא על פי החלוקה על פי התורה. האחת - בהיותו שכיב מרע, יכול המוריש לשנות את חלוקת הירושה בין יורשיו (שו"ע חו"מ סימן רפ"א). והשניה - שכיב מרע רשאי למסור נכסיו גם בעל פה (חו"מ סימן ר"נ סע' א'-ד').

דרך שלישית התקפה גם בהיות המצווה בריא, היא קיום הוראתו מחמת "מצוה לקיים דברי המת" ואפשרות זו מוגבלת למצב בו הממון הופקד על ידי המוריש לשם כך ביד שליש (חו"מ סימן רנ"ב סעיף ב').

זאת, על ידי הקנאה של הנכסים מחיים ועל מנת שהנותן יוכל להשתמש בנכסים עד מותו וכן לחזור בו מצוואתו, כאשר שעת המתנה היא 'מעכשיו ושעה אחת קודם מיתתי', ובתנאי 'אם לא אחזור בי'.

אבל דרך זו אינה פותרת את אי היכולת להקנות 'דבר שלא בא לעולם', ובצוואה, פעמים רבות יש רצון להתייחס גם לנכסים שאינם ברשותו של אדם כעת.

דרך עקיפה לפתרון בעיות שקיימות בעריכת "צוואה" מחיים היא 'שטר חצי זכר' שמקורו במנהג קהילות אשכנז לכתוב שטר המחייב את הבנים לתת לאחותם חצי מהסכום שיירש כל אחד מהם. מדובר בהודאה בחיוב גדול כלפי הבת, אשר תנאי לביטול אותו חיוב הוא קיום רצון המוריש לחלוקת הרכוש באופן מסוים. לדוגמא, הרוצה ליתן לבתו כחצי מירושת בניו הזכרים מודה שהוא חייב לה סכום גדול (בערך הקרוב לערכה של כל הירושה). שעת החיוב היא 'מעכשיו' בשעת עריכת השטר, וזמן הפרעון מוגדר שעה אחת קודם למיתת המוריש. חיוב זה מותנה בתנאי המבטלו ותוכן התנאי הוא נתינת חצי מירושת בני הזכרים לבתו. כלומר: אם היורשים יתנו לה חלק השווה לחצי מירושתם, המוריש פטור מחובו כלפי הבת. כך המוריש גורם לבניו לקיים את רצונו, שאם לא כן יאלצו לשלם את החוב כולו לאחותם.

(ראה: ירושת הבת, תחומין, ד', עמ' 342353.)

גדר בחצר משותפת

יום חמישי כ"ג אדר ה'תשס"ט

הלכות שכנים, פרק ג הלכה ד: אֲבָל אִם הָיָה הַכֹּתֶל שֶׁל זֶה שֶׁבָּנָה, וּבְחֶלְקוֹ בָּנָה - רֵאָה לִי שֶׁאֵין מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶלָּא דָּבָר מוּעָט כְּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִין, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּכְּתָלִים.

הדר בדירת קרקע ולה חצר משותפת עם שכנים ובנה גדר בחלק החצר שלו בלבד. לדעת הראב"ד, מאחר שגם השכן נהנה מהגדר עליו להשתתף בהוצאות הקמתה אך לדעת הרמב"ם די בתשלום מועט, כיון שהשכן שנהנה מן הגדר אינו יכול להשתמש בה שכן היא נמצאת בחלקו של חבירו.

ב'קצות החושן' (קנח ס"ק ה) ביאר לפי דברי ה'מגיד משנה' שלדעת הרמב"ם אין מחייבים את השכן להשתתף במחצית ההוצאות למרות שנהנה ממנה במידה רבה מפני שאין לו זכות בגדר עצמה, ורק אם יקבל מחצית מזכויות הגדר יתחייב לשלם מחצית מהוצאת בנייתה ותחזוקתה. וכיון שהגדר נמצאת בחלקו של חברו, אינו זוכה בה מצד אחד ואינו חייב בהוצאותיה מצד שני, ודי בהשתתפותו בסכום סמלי ("דבר מועט").

אולם, הרמב"ן סבור להיפך. לדבריו, דווקא כשהגדר נמצאת בחלק של חברו חייב השכן להשתתף במחצית ההוצאות אבל אם אחד מהם בנה את הגדר בחלק המשותף לשניהם, יכול השכן שלא בנה לטעון: 'בבנותו את הגדר בחלקי גרם לי להפסד של קרקע שיכולתי לזרוע בה לדוגמא ערוגת כרכום (שמספיקה לו ערוגה קטנה ומחירו רב)' ולגבי ההגנה ושמירת חצר שהגדר מספקת – יכול היה להסתייע בדרכים אחרות.

השאלת ספרים

יום שישי כ"ד אדר ה'תשס"ט

הלכות שכנים, פרק ו הלכה א: כּוֹפִין בְּנֵי הָעִיר זֶה אֶת זֶה.. לִקְנוֹת לָהֶן סֵפֶר תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים כְּדֵי שֶׁיִּקְרָא בָּהֶן כָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה לִקְרוֹת מִן הַצִּבּוּר.

וכתב הסמ"ע (חו"מ סי' קסג סק"ב), שהרמב"ם מדבר בימיהם, אבל כיום שספרי התנ"ך מצויים אין כופים אלא לקנות ספר תורה כדי לקרוא בציבור. אך המג"א (או"ח סי' קנ סק"א) כתב להיפך, שהרמב"ם מדבר בימיהם שתורה שבעל פה לא ניתנה להיכתב, ולכן הזכיר רק את ספרי התנ"ך, אבל לאחר שתורה שבע"פ ניתנה להיכתב צריכים לקנות גם ספרי גמרא. וב'הל' ת"ת' לאדה"ז (פ"ד הי"ג) הוסיף שהוא הדין לכל ספרי התלמוד והפוסקים ומדרשי אגדות. והוא על פי מה שנפסק בטור ושו"ע יו"ד (סי' ער) שכיום מצוה לכתוב [ולהדפיס ולקנות] כל ספרי תושבע"פ כשם שמצוה לכתוב ספר תורה, וזו עיקר המצוה.

וכתב הרא"ש (שו"ת כלל צג סי' ג) שאם חסרים ספרים לקהל, חייבים בעלי ספרים להשאילם לכל הזקוק, כדי למנוע ביטול תורה, וכופים על כך. ואם הספרים מצויים וידו משגת לקנות ואינו קונה מחמת שסומך שישאילו לו, אין כופין להשאיל (הל' ת"ת לאדה"ז שם קו"א ג).

וראוי לירא שמים לקנות גמרות קטנות הרבה כדי להשאיל לבני עניים, על פי מה שאמרו חכמים (כתובות נ, א) על הפסוק (תהלים קיב, ג) "צדקתו עומדת לעד" – זה הכותב או קונה ספרים ומשאילן לאחרים (הל' ת"ת שם). ויכול לקנות ספרים אלו בכספי

המשך בעמוד ס

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"ט־כ"ה אדר ה'תשס"ט

יום ראשון י"ט אדר ה'תשס"ט

הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה

עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת, לֵידַע דִּין זוֹכֶה מִן הַהֶפְקֵר, הֵיאַךְ יִקְנֶה וּבַמֶּה יִקְנֶה, וְדִין נוֹתֵן מַתָּנָה וּמְקַבֵּל, וְאֵיזוֹ מַתָּנָה חוֹזֶרֶת וְאֵיזוֹ מַתָּנָה אֵינָהּ חוֹזֶרֶת. וּבֵאוּר כָּל הַדִּינִין הָאֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה פֶּרֶק א

א. הַהֶפְקֵר - כָּל הַמַּחְזִיק בּוֹ, זָכָה. וְכֵן הַמִּדְבָּרוֹת וְהַנְּהָרִים הַגְּדוֹלִים, כָּל שֶׁבָּהֶן הֶפְקֵר, וְכָל הַקּוֹדֵם בּוֹ זָכָה, כְּגוֹן הָעֲשָׂבִים וְהָעֵצִים וְהַפֵּרוֹת שֶׁל הָאִילָנוֹת שֶׁל יַעַר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

ב. הַצַּד דָּגִים מִן הַיַּמִּים וְהַנְּהָרוֹת, אוֹ שֶׁצָּד עוֹפוֹת אוֹ מִינֵי חַיָּה - הוֹאִיל וְאֵין לָהֶן בְּעָלִים, זָכָה; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָצוּד בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ; וְאִם צָד שָׁם, קָנָה. וְאִם הָיוּ הַדָּגִים בְּבֵיבָר [כלוב] שֶׁל בְּעָלִים, וְכֵן חַיָּה וְעוֹף שֶׁבְּבֵיבָרִין - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בֵּיבָר גָּדוֹל וְהוּא מְחֻסַּר צִידָה, הֲרֵי הֵן שֶׁל בַּעֲלֵי הַבֵּיבָרִין; וְהַצָּד מִשָּׁם, הֲרֵי זֶה גַּזְלָן.

ג. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ דָּגִים מִתּוֹךְ מְצוֹדָתוֹ [חכה] שֶׁל חֲבֵרוֹ כְּשֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַיָּם, אוֹ שֶׁלָּקַח חַיָּה מִמְּצוֹדָתוֹ כְּשֶׁהִיא פְּרוּסָה בַּמִּדְבָּר - הֲרֵי זֶה אָסוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; וְאִם הָיְתָה הַמְּצוֹדָה כְּלִי, וְלָקַח מִתּוֹךְ הַמְּצוֹדָה - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן.

ד. הַפּוֹרֵשׂ מְצוֹדָה בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ, וְצָד בָּהּ חַיָּה אוֹ עוֹף - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה, קָנָה. וְאִם הָיָה בַּעַל הַשָּׂדֶה עוֹמֵד בְּצַד שָׂדֵהוּ, וְאָמַר: 'זָכַת לִי שָׂדִי' - קָנָה בַּעַל הַשָּׂדֶה, וְאֵין לְבַעַל הַמְּצוֹדָה כְּלוּם.

ה. דָּגִים שֶׁקָּפְצוּ לְתוֹךְ הַסְּפִינָה, קָנָה בַּעַל הַסְּפִינָה; שֶׁזּוֹ כְּחָצֵר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת הִיא, וְאֵינָהּ חָצֵר הַמְהַלֶּכֶת, שֶׁהַמַּיִם הֵן שֶׁמּוֹלִיכִין אוֹתָהּ, וְאֵינָהּ הוֹלֶכֶת מֵחֲמַת עַצְמָהּ.

ו. גֵּר שֶׁמֵּת, וְלֹא הוֹלִיד בָּנִים בְּיִשְׂרָאֵל אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר - אֵין לוֹ יוֹרְשִׁין; אֶלָּא כָּל הַקּוֹדֵם וְהֶחְזִיק בִּנְכָסָיו, זָכָה בָּהֶן, וְאֵין בַּעַל הַמֶּצֶר יָכוֹל לְסַלְּקוֹ בְּדָמִים, שֶׁזּוֹ כְּמַתָּנָה הִיא.

ז. שְׁתֵּי שָׂדוֹת בְּנִכְסֵי הַגֵּר, וּמֶצֶר אֶחָד בֵּינֵיהֶן, הֶחְזִיק בְּאַחַת מֵהֶן לִקְנוֹתָהּ - קָנָיָה. הֶחְזִיק בָּהּ לִקְנוֹת אוֹתָהּ וְאֶת חֲבֵרְתָּהּ - זוֹ שֶׁהֶחְזִיק בָּהּ, קָנָה; אֲבָל חֲבֵרְתָּהּ, לֹא קָנָה. הֶחְזִיק בָּהּ כְּדֵי לִקְנוֹת אֶת חֲבֵרְתָּהּ, לֹא קָנָה אַחַת מֵהֶן; חֲבֵרְתָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֶחְזִיק בָּהּ; וְזוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֶחְזִיק בָּהּ כְּדֵי לִקְנוֹתָהּ. הֶחְזִיק בָּהּ לִקְנוֹתָהּ וְלִקְנוֹת אֶת חֲבֵרְתָּהּ וְאֶת הַמֶּצֶר שֶׁבֵּינֵיהֶן, אוֹ שֶׁהֶחְזִיק בַּמֶּצֶר לִקְנוֹת אֶת שְׁתֵּיהֶן - הֲרֵי זֶה סָפֵק; וְאִם בָּא אַחַר וְהֶחְזִיק בָּהּ לִקְנוֹתָהּ, זָכָה הָאַחֲרוֹן.

ח. וְכֵן שְׁנֵי בָתִּים זֶה לִפְנִים מִזֶּה, שֶׁהֶחְזִיק בְּאֶחָד מֵהֶן לִקְנוֹתוֹ וְלִקְנוֹת אֶת הַשֵּׁנִי - לֹא קָנָה אֶלָּא זֶה שֶׁהֶחְזִיק בּוֹ בִּלְבַד. הֶחְזִיק בְּאֶחָד מֵהֶן כְּדֵי לִקְנוֹת אֶת הַשֵּׁנִי, אַף זֶה שֶׁהֶחְזִיק בּוֹ לֹא קָנָה.

ט. הַמַּחְזִיק בִּשְׁטָר מִנִּכְסֵי הַגֵּר כְּדֵי לִקְנוֹת הַקַּרְקַע הַכְּתוּבָה בְּאוֹתוֹ הַשְּׁטָר - לֹא קָנָה אֶלָּא הַשְּׁטָר בִּלְבַד, לָצֵר אוֹתוֹ עַל פִּי צְלוֹחִיתוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהּ.

י. שָׂדֶה הַמְסֻיֶּמֶת בִּמְצָרֶיהָ - כֵּיוָן שֶׁהִכִּישׁ בָּהּ מַכּוֹשׁ אֶחָד [חפר חפירה אחת], קָנָה כֻּלָּהּ. וְאִם אֵינָהּ מְסֻיֶּמֶת בִּמְצָרֶיהָ - קוֹנֶה מִמְּנָהּ בְּאוֹתוֹ מַכּוֹשׁ, כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ הַצֶּמֶד [זוג שוורים שחורשים יחד] בִּשְׁעַת חֲרִישָׁה וְיַחֲזֹר. וְהַמֶּצֶר [גבול] וְהֶחָצָב [צמח ששורשיו חוצבים לעומק] שֶׁמִּתַּחֲמִין בּוֹ הַתְּחוּמִין, מַפְסִיקִין בְּנִכְסֵי הַגֵּר; וְכָל הַמַּחְזִיק בַּשָּׂדֶה, לֹא קָנָה אֶלָּא עַד הַמֶּצֶר אוֹ עַד הֶחָצָב.

יא. כָּל הַמַּפְסִיק לְפֵאָה, מַפְסִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה שָׁם נַחַל אוֹ אַמַּת הַמַּיִם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, לֹא קָנָה אֶלָּא עַד הַנַּחַל אוֹ עַד הָאַמָּה. וְכָל הַמַּפְסִיק רְשֵׁיוֹת שַׁבָּת, מַפְסִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר, כְּגוֹן שֶׁהָיָה בֵּין שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת רְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ כַּרְמְלִית; אֲפִלּוּ הָיָה בֵּינֵיהֶן רְשׁוּת שֶׁחוֹלֶקֶת לְגִיטִין.

יב. כָּל דָּבָר הַמַּפְסִיק לְטֻמְאָה, מַפְסִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּכְנַס אָדָם לְבִקְעָה זוֹ, וְטֻמְאָה בְּבִקְעָה אַחֶרֶת בְּצִדָּהּ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם הִגִּיעַ לִמְקוֹם הַטֻּמְאָה אִם לָאו - כָּל מָקוֹם שֶׁמַּחְזִיקִין אוֹתוֹ לְטֻמְאָה, הֲרֵי הוּא כְּמָקוֹם אַחֵר מוּפְלָג בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

יג. בִּקְעָה גְּדוֹלָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שָׂדוֹת הַרְבֵּה, וְכֻלָּן שֶׁל גֵּר אֶחָד, וְלֹא הָיָה בֵּינֵיהֶן לֹא מֶצֶר וְלֹא חָצָב וְלֹא דָּבָר מִדְּבָרִים הַמַּפְסִיקִין, וּבָא אֶחָד וְהֶחְזִיק בִּמְקָצָת הַבִּקְעָה לִקְנוֹת אֶת כֻּלָּהּ - כֹּל הַנִּקְרָא עַל שֵׁם אוֹתוֹ הַגֵּר, קוֹנֶה אוֹתוֹ.

יד. גּוֹי שֶׁמָּכַר מִטַּלְטְלִין לְיִשְׂרָאֵל, אוֹ קָנָה מִטַּלְטְלִין מִיִּשְׂרָאֵל - קוֹנֶה בִּמְשִׁיכָה, וּמַקְנֶה בִּמְשִׁיכָה אוֹ בְּדָמִים. אֲבָל הַקַּרְקַע - אֵינוֹ קוֹנֶה אוֹתָהּ מִיִּשְׂרָאֵל אֶלָּא בִּשְׁטָר, וְאֵינוֹ מַקְנֶה אוֹתָהּ לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא בִּשְׁטָר; שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ סוֹמֶכֶת אֶלָּא עַל הַשְּׁטָר. לְפִיכָךְ, יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּקַח שָׂדֶה מִן הַגּוֹי, וְנָתַן הַדָּמִים, וְקֹדֶם שֶׁיַּחְזִיק בָּהּ בָּא יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְהֶחְזִיק בָּהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּחְזִיקִין בִּנְכְסֵי הַגֵּר - זָכָה הָאַחֲרוֹן, וְנוֹתֵן לָרִאשׁוֹן אֶת הַדָּמִים; מִפְּנֵי שֶׁהַגּוֹי, מֵעֵת שֶׁלָּקַח הַדָּמִים, סִלֵּק רְשׁוּתוֹ, וְיִשְׂרָאֵל לֹא קָנָה עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַשְּׁטָר לְיָדוֹ; וְנִמְצְאוּ נְכָסִים אֵלּוּ כְּנִכְסֵי הַגֵּר- כָּל הַמַּחְזִיק בָּהֶן, זָכָה.

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ מִשְׁפָּט יָדוּעַ לַמֶּלֶךְ; אֲבָל אִם דִּין אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ וּמִשְׁפָּטוֹ שֶׁלֹּא יִזְכֶּה בַּקַּרְקַע אֶלָּא לְמִי שֶׁכּוֹתֵב שְׁטָר, אוֹ הַנּוֹתֵן דָּמִים, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - עוֹשִׂין כְּפִי מִשְׁפַּט הַמֶּלֶךְ; שֶׁכָּל דִּינֵי הַמֶּלֶךְ בְּמָמוֹן, עַל פִּיהֶן דָּנִין.

הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה פֶּרֶק ב

א. נִכְסֵי גֵּר שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים, וְנִכְסֵי הַהֶפְקֵר, וְשָׂדֶה שֶׁמְּכָרָהּ הַגּוֹי לְיִשְׂרָאֵל וַעֲדַיִן לֹא הֶחְזִיק בָּהּ - כֻּלָּן דִּינָן שָׁוֶה: כָּל הַמַּחְזִיק בָּהֶן בְּדֶרֶךְ מִדַּרְכֵי הַחֲזָקָה שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְכִירָה - קָנָה, חוּץ מֵאֲכִילַת הַפֵּרוֹת.

ב. כֵּיצַד? הַלּוֹקֵחַ קַרְקַע מֵחֲבֵרוֹ, וְהֶחְזִיק בָּהּ בַּאֲכִילַת פֵּרוֹתֶיהָ - קָנָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ; אֲבָל בְּנִכְסֵי הַהֶפְקֵר, אוֹ בְּנִכְסֵי הַגֵּר - אֲפִלּוּ אָכַל פֵּרוֹת הָאִילָן כַּמָּה שָׁנִים, לֹא קָנָה לֹא גּוּף הָאִילָן וְלֹא גּוּף הַקַּרְקַע, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה בְּגוּף הָאָרֶץ, אוֹ יַעֲבֹד עֲבוֹדָה בָּאִילָן. וּמַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁאָכְלָה פֵּרוֹת דֶּקֶל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וּבָא אֶחָד וְהֶחְזִיק בָּאִילָן בַּעֲבוֹדָה שֶׁעָבַד בְּגוּף הָאִילָן; וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: זֶה הָאַחֲרוֹן קָנָה.

ג. יֵשׁ דְּבָרִים רַבִּים שֶׁאִם הֶחְזִיק בָּהֶם הַלּוֹקֵחַ, לֹא קָנָה עֲדַיִן; וְאִם הֶחְזִיק בְּאֶחָד מֵהֶם בְּנִכְסֵי הַגֵּר, אוֹ נִכְסֵי הֶפְקֵר, וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - קָנָה. כֵּיצַד? הַמּוֹצֵא פַּלְטוֹרִין [ארמונות] גְּדוֹלִים בְּנוּיִין בְּנִכְסֵי הַגֵּר אוֹ בְּנִכְסֵי הֶפְקֵר, וְסִיֵּד בָּהֶן סִיּוּד אֶחָד, אוֹ כִּיֵּר [ציירן] בָּהֶן כִּיּוּר אֶחָד, כְּגוֹן אַמָּה אוֹ יָתֵר כְּנֶגֶד הַפֶּתַח - קָנָה.

ד. הַצָּר צוּרָה בְּנִכְסֵי הַגֵּר, קָנָה. הַמַּצִּיעַ מַצָּעוֹת [מחצלאות] בְּנִכְסֵי הַגֵּר, קָנָה. הַנָּר [חורש] אֶת הַשָּׂדֶה בְּנִכְסֵי הַגֵּר, קָנָה. הַמְפַצֵּל [חותך] זְמוֹרוֹת הַגֶּפֶן אוֹ שָׂרִיגֵי [ענפי] הָאִילָנוֹת וְכַפּוֹת הַתְּמָרִים בְּנִכְסֵי הַגֵּר - אִם דַּעְתּוֹ לְהַאֲכִיל הָעֵצִים לִבְהֵמָה, לֹא קָנָה.

ה. כֵּיצַד? הָיָה כּוֹרֵת מִכָּאן וּמִכָּאן, הֲרֵי חֶזְקָתוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַעֲבוֹדַת הָאִילָן; הָיָה כּוֹרֵת מֵרוּחַ אַחַת, אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן אֶלָּא לָעֵצִים. וְכֵן הַמְלַקֵּט עֵצִים וַעֲשָׂבִים מִן הַשָּׂדֶה - אִם דַּעְתּוֹ לְתַקֵּן הָאָרֶץ, קָנָה; וְאִם לָעֵצִים, לֹא קָנָה.

ו. כֵּיצַד? לִקֵּט הַגַּס [עצים גדולים] וְהַדַּק [עצים קטנים], הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְתַקֵּן אֶת הָאָרֶץ; לִקֵּט הַגַּס וְהִנִּיחַ הַדַּק - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁנִּתְכַּוֵּן לָעֵצִים. וְכֵן הַמַּשְׁוֶה פְּנֵי הָאָרֶץ - אִם דַּעְתּוֹ לְתַקֵּן הָאָרֶץ, קָנָה; וְאִם דַּעְתּוֹ לְהַשְׁווֹת מָקוֹם שֶׁיַּעֲמִיד בּוֹ גֹּרֶן, לֹא קָנָה.

ז. כֵּיצַד? הָיָה לוֹקֵחַ עָפָר הַמָּקוֹם הַגְּבוֹהַּ וְנוֹתְנוֹ לַמָּקוֹם הַנָּמוּךְ, הֲרֵי זֶה מְתַקֵּן הָאָרֶץ. רְאִינוּהוּ שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עַל זֶה, אֶלָּא מַשְׁלִיךְ הֶעָפָר וְהַצְּרוֹרוֹת בְּכָל מָקוֹם בְּלֹא הַקְפָּדָה - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְהַשְׁווֹת מָקוֹם לְדַיִשׁ. וְכֵן הַפּוֹתֵחַ מַיִם לְתוֹךְ הָאָרֶץ - אִם לְתַקֵּן הָאָרֶץ, קָנָה; וְאִם לָצוּד הַדָּגִים, לֹא קָנָה.

ח. כֵּיצַד? עָשָׂה מָקוֹם שֶׁיִּכָּנְסוּ בּוֹ הַמַּיִם בִּלְבַד, הֲרֵי זֶה מִתְכַּוֵּן לְתַקֵּן הָאָרֶץ; עָשָׂה שְׁנֵי פְתָחִים, אֶחָד לְהַכְנִיס וְאֶחָד לְהוֹצִיא, הֲרֵי זֶה מִתְכַּוֵּן לָצוּד דָּגִים.

ט. הַבּוֹנֶה פַּלְטוֹרִין גְּדוֹלִים בְּנִכְסֵי הַגֵּר, וּבָא אַחֵר וְהֶעֱמִיד לָהֶם דְּלָתוֹת - קָנָה הָאַחֲרוֹן; שֶׁהָרִאשׁוֹן לֹא עָשָׂה בְּגוּף הָאָרֶץ כְּלוּם, וַהֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁעָשָׂה גַּל אֲבָנִים עַל גַּב הָאָרֶץ שֶׁאֵינוֹ קוֹנֶה, שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹעִיל בְּגֶדֶר זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָחָב בְּיוֹתֵר וּמְפֻלָּשׁ; וְאֵין צוּרַת אוֹתוֹ הַבִּנְיָן מוֹעֶלֶת לוֹ, עַד שֶׁיַּעֲמִיד דְּלָתוֹת.

י. הַמַּפִּיץ זֶרַע לְתוֹךְ הַתְּלָמִים, לֹא קָנָה; שֶׁבְּעֵת שֶׁהִשְׁלִיךְ הַזֶּרַע, לֹא הִשְׁבִּיחַ כְּלוּם; וּבְעֵת שֶׁצָּמַח וְהִשְׁבִּיחַ - שֶׁבַח הַבָּא מֵאֵלָיו הוּא, וְאֵינוֹ קוֹנֶה.

יא. הָיְתָה מְחִיצָה בְּנִכְסֵי הַגֵּר, וּבָא זֶה וְעָשָׂה מְחִיצָה אַחֶרֶת עַל גַּבָּהּ - לֹא קָנָה, וַאֲפִלּוּ נִבְלְעָה מְחִיצָה הַתַּחְתּוֹנָה, וַהֲרֵי הָעֶלְיוֹנָה קַיֶּמֶת; שֶׁבְּעֵת שֶׁבָּנָה לֹא הוֹעִיל, וּבְעֵת שֶׁהוֹעִיל מֵאֵלָיו בָּא הַמַּעֲשֶׂה.

יב. הַמַּחְזִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר וּבְהֶפְקֵר, וְהוּא אֵין דַּעְתּוֹ לִקְנוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁבָּנָה וְגָדַר, לֹא קָנָה.

יג. הָעוֹדֵר בְּנִכְסֵי הַגֵּר, וּכְסָבוּר שֶׁהֵן שֶׁלּוֹ - לֹא קָנָה; עָדַר בְּנִכְסֵי גֵּר זֶה, וּכְסָבוּר שֶׁל גֵּר אַחֵר - הוֹאִיל וְנִתְכַּוֵּן בְּמַעֲשָׂיו אֵלּוּ לִקְנוֹת מִן הַהֶפְקֵר, הֲרֵי זֶה קָנָה.

יד. הָיָה מַשְׁכּוֹן יִשְׂרָאֵל בְּיַד הַגֵּר, וּכְשֶׁמֵּת הַגֵּר בָּא יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְהֶחְזִיק בַּמַּשְׁכּוֹן - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁמֵּת הַגֵּר, בָּטַל שִׁעְבּוּדוֹ.

טו. הָיָה מַשְׁכּוֹן הַגֵּר בְּיַד יִשְׂרָאֵל, וּבָא יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְהֶחְזִיק בּוֹ - לוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ הָרִאשׁוֹן כְּנֶגֶד מְעוֹתָיו, וְהָאַחֲרוֹן קוֹנֶה אֶת הַשְּׁאָר.

טז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הָיָה הַמַּשְׁכּוֹן בַּחֲצַר הָרִאשׁוֹן; אֲבָל אִם הָיָה בַּחֲצַרוֹ - חֲצַרוֹ קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ בְּעִנְיַן מְצִיאָה, וְאֵין לָזֶה הָאַחֲרוֹן כְּלוּם.

יז. גֵּר שֶׁמֵּת, וּבִזְּבְזוּ יִשְׂרָאֵל אֶת נְכָסָיו, וְהָיוּ בָּהֶם עֲבָדִים גְּדוֹלִים - קָנוּ עַצְמָן בְּנֵי חוֹרִין. אֲבָל הָעֲבָדִים הַקְּטַנִּים - הֲרֵי הֵן כִּבְהֵמָה, וְכָל הַמַּחְזִיק בָּהֶן זָכָה; וּכְבָר בֵּאַרְנוּ דַּרְכֵּי הַחֲזָקָה שֶׁיְּקָנוּ בָּהּ אֶת הָעֲבָדִים.

יח. גֵּר שֶׁמֵּת וּבִזְּבְזוּ יִשְׂרָאֵל אֶת נְכָסָיו, וְשָׁמְעוּ שֶׁעֲדַיִן לֹא מֵת, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן, אוֹ שֶׁאִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת - כֵּלָּן חַיָּבִין לְהַחְזִיר. הֶחְזִירוּ כֵּלָּן, וְאַחַר כָּךְ שָׁמְעוּ שֶׁשְּׁמוּעָה רִאשׁוֹנָה אֱמֶת הָיְתָה, וּבָרִאשׁוֹנָה מֵת, אוֹ מֵת בְּנוֹ מִקֹּדֶם, אוֹ הִפִּילָה אִשְׁתּוֹ - כָּל הַמַּחְזִיק בַּשְּׁנִיָּה, קָנָה; וּבָרִאשׁוֹנָה, לֹא קָנָה.

הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה פֶּרֶק ג

א. הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ - אֵין הַמְקַבֵּל זוֹכֶה בָּהּ, אֶלָּא בְּאֶחָד מִן הַדְּרָכִים שֶׁהַקּוֹנֶה זוֹכֶה בָּהֶן בְּמִקָּחוֹ: אִם מִטַּלְטְלִין רוֹצֶה לִתֵּן לוֹ - עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ, אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהַּ, אוֹ יִקְנֶה בְּאֶחָד מִשְּׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין נִקְנִין בָּהֶן. וְאִם קַרְקַע אוֹ עֲבָדִים נָתַן לוֹ - עַד שֶׁיַּחְזִיק כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּחְזִיק הַלּוֹקֵחַ, אוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעַ שְׁטַר מַתָּנָה לְיָדוֹ. אֲבָל בִּדְבָרִים - לֹא זָכָה הַמְקַבֵּל, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן עֲדַיִן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

ב. מָחַל לַחֲבֵרוֹ חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלָיו, אוֹ נָתַן לוֹ הַפִּקָּדוֹן שֶׁהָיָה מֻפְקָד אֶצְלוֹ - הֲרֵי זוֹ מַתָּנָה הַנִּקְנִית בִּדְבָרִים בִּלְבַד, וְאֵינוֹ צָרִיךְ דָּבָר אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ג. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, תְּנֵהוּ לָזֶה' - קָנָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; בֵּין שֶׁנָּתַן הַמָּנֶה לָזֶה בְּחוֹב שֶׁהָיָה לוֹ אֶצְלוֹ, בֵּין שֶׁנִּתְּנוֹ לוֹ מַתָּנָה, בֵּין שֶׁהָיָה הַמָּנֶה חוֹב אֶצְלוֹ, בֵּין שֶׁהָיָה פִּקָּדוֹן בְּיָדוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ד. כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין צְרִיכִין עֵדִים לְעִנְיַן מִקָּח וּמִמְכָּר אֶלָּא לְגַלּוֹת הַדָּבָר בִּלְבַד, אִם הָיְתָה שָׁם טַעֲנָה וּכְפִירָה - כָּךְ בְּמַתָּנוֹת וּבִמְחִילוֹת, אֵין צְרִיכִין עֵדִים אֶלָּא מִפְּנֵי הַמְשַׁקְּרִין.

ה. כְּשֵׁם שֶׁהַמּוֹכֵר צָרִיךְ לְסַיֵּם הַמִּמְכָּר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, כָּךְ הַנּוֹתֵן. כֵּיצַד? הַכּוֹתֵב לַחֲבֵרוֹ: 'קַרְקַע מִנְּכָסַי קְנוּיִין לְךָ חוּץ מִמִּקְצָתָן' - הוֹאִיל

וְלֹא סִיֵּם הַדָּבָר שֶׁנִּתַּן לוֹ, וְאֵינוֹ יָדוּעַ - לֹא קָנָה כְּלוּם; וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: 'תֵּן לִי פָּחוּת שֶׁבִּנְכָסֶיךָ', עַד שֶׁיְּסַיֵּם לוֹ הַמָּקוֹם שֶׁנִּתַּן לוֹ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'חֵלֶק כָּךְ וְכָךְ בְּשָׂדֶה פְּלוֹנִית' - הוֹאִיל וְסִיֵּם הַשָּׂדֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא סִיֵּם הַחֵלֶק, נוֹטֵל אוֹתוֹ חֵלֶק מִן הַפָּחוּת שֶׁבְּאוֹתָהּ הַשָּׂדֶה.

ו. כָּל הַנּוֹתֵן מַתָּנָה עַל תְּנַאי, בֵּין שֶׁהִתְנָה הַנּוֹתֵן בֵּין שֶׁהִתְנָה הַמְקַבֵּל, וְהֶחְזִיק הַמְקַבֵּל וְזָכָה בָּהּ - אִם נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי, נִתְקַיְּמָה הַמַּתָּנָה; וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי, בָּטְלָה הַמַּתָּנָה, וַיַּחְזִיר פֵּרוֹת שֶׁאָכַל; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה הַתְּנַאי כָּרָאוּי.

ז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל הַתְּנָאִין שֶׁיֵּשׁ בְּמַתָּנוֹת אוֹ בְּמִקָּח וּמִמְכָּר, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה תְּנַאי כָּפוּל, וְהֵן קוֹדֵם לְלָאו, וּתְנַאי קוֹדֵם לְמַעֲשֶׂה, וְיִהְיֶה תְּנַאי שֶׁאֶפְשָׁר לְקַיְּמוֹ; וְאִם חָסַר אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ - הַתְּנַאי בָּטֵל, וּכְאִלּוּ אֵין שָׁם תְּנַאי.

ח. וְכָל הָאוֹמֵר 'עַל מְנָת' - הֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר 'מֵעַכְשָׁו', וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִכְפֹּל הַתְּנַאי. כָּזֶה הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים, וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה. וְרַבּוֹתַי הוֹרוּ שֶׁאֵין צָרִיךְ לִכְפֹּל אֶת הַתְּנַאי וּלְהַקְדִּים הֵן לְלָאו, אֶלָּא בְּקִדּוּשִׁין וְגִיטִין בִּלְבַד; וְאֵין לְדָבָר זֶה רְאָיָה.

ט. הַנּוֹתֵן מַתָּנָה עַל מְנָת לְהַחְזִיר, הֲרֵי זוֹ מַתָּנָה; בֵּין שֶׁהִתְנָה לְהַחְזִירָהּ מִיָּד, בֵּין שֶׁהִתְנָה לְהַחְזִירָהּ בִּזְמַן קָצוּב, אוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, אוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו שֶׁל פְּלוֹנִי - הֲרֵי זוֹ מַתָּנָה, בֵּין בְּמַטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקַע; וְאוֹכֵל פֵּרוֹת כָּל זְמַן הַמַּתָּנָה.

י. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'שׁוֹר זֶה נָתוּן לְךָ בְּמַתָּנָה עַל מְנָת שֶׁתַּחֲזִירֵהוּ', הִקְדִּישוֹ וְהֶחְזִירוֹ - הֲרֵי זֶה מֻקְדָּשׁ וּמֻחְזָר. אָמַר לוֹ: 'עַל מְנָת שֶׁתַּחֲזִירֵהוּ לִי' - אֵינוֹ קָדוֹשׁ, שֶׁלֹּא הִתְנָה עָלָיו אֶלָּא שֶׁיַּחְזִיר לוֹ דָּבָר הָרָאוּי לוֹ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא. אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לִתֵּן מַתְּנַת חִנָּם לְגוֹי, אֲבָל נוֹתֵן הוּא לְגֵר תּוֹשָׁב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ, אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי" - בִּמְכִירָה, לֹא בְּמַתָּנָה. אֲבָל לְגֵר תּוֹשָׁב - בֵּין בִּמְכִירָה בֵּין בִּנְתִינָה, מִפְּנֵי שֶׁאַתָּה מְצֻוֶּה לְהַחֲיוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ", כְּלוֹמַר: לֹא יִהְיֶה זֶה הֶעָנִי פָּחוֹת מִגֵּר תּוֹשָׁב שֶׁהוּא חַי עִמְּךָ.

יב. הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לְעֶבֶד אוֹ לְאִשָּׁה - קָנָה הַבַּעַל וְהָאָדוֹן; אֶלָּא שֶׁהָאָדוֹן קוֹנֶה הַגּוּף, וְהַבַּעַל קוֹנֶה אוֹתָהּ לַפֵּרוֹת.

יג. נָתַן מַתָּנָה לְאִשָּׁה עַל מְנָת שֶׁאֵין לְבַעְלָהּ בָּהּ רְשׁוּת, וּלְעֶבֶד עַל מְנָת שֶׁאֵין לְרַבּוֹ בָּהּ רְשׁוּת - קָנָה הַבַּעַל, וְקָנָה הָאָדוֹן. אֲבָל הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לְאִשָּׁה אוֹ לְעֶבֶד, וְהִתְנָה הַנּוֹתֵן בְּגוּפָהּ שֶׁל מַתָּנָה שֶׁתִּהְיֶה לְכָךְ וְכָךְ - לֹא קָנָה הָאָדוֹן וְלֹא קָנָה הַבַּעַל.

יד. כֵּיצַד? הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לְאִשָּׁה וְאָמַר לָהּ: 'הֲרֵי הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ נְתוּנִים לִיךְ בְּמַתָּנָה עַל מְנָת שֶׁתֹּאכְלִי בָּהֶן וְתִשְׁתִּי בָּהֶן', אוֹ 'עַל מְנָת שֶׁתִּלְבְּשִׁי בָּהֶן', אוֹ 'עַל מְנָת שֶׁתַּעֲשִׂי בָּהֶן מַה שֶּׁתִּרְצִי בְּלֹא רְשׁוּת בַּעְלֵךְ' - לֹא קָנָה הַבַּעַל. וְכֵן אִם אָמַר לְעֶבֶד: 'עַל מְנָת שֶׁתֹּאכַל בָּהֶן וְתִשְׁתֶּה', 'עַל מְנָת שֶׁתֵּצֵא בָּהֶן לְחֵרוּת' - לֹא קָנָה הָאָדוֹן. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טו. הַנּוֹתֵן כָּל נְכָסָיו לְעַבְדּוֹ מַתָּנָה - קָנָה עַצְמוֹ, וְיָצָא בֶּן חוֹרִין, וְקָנָה שְׁאָר הַנְּכָסִים. וְאִם שִׁיֵּר כָּל שֶׁהוּא, אֲפִלּוּ מִטַּלְטְלִין - לֹא קָנָה כְּלוּם; שֶׁאֵין זֶה גֵּט חֵרוּת גָּמוּר, שֶׁהֲרֵי שִׁיֵּר בּוֹ בַּגֵּט; וּמִתּוֹךְ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּחְרֵר, לֹא קָנָה כְּלוּם.

יום שני כ' אדר ה'תשס"ט

הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה פֶּרֶק ד

א. הַמְקַבֵּל אֶת הַמַּתָּנָה, וְזָכָה בָּהּ, וְאַחַר שֶׁבָּאת לְיָדוֹ וְהוּא שׁוֹתֵק, חָזַר בּוֹ וְאָמַר: 'אֵינִי רוֹצֶה בָּהּ', אוֹ 'אֵינִי מְקַבְּלָהּ', אוֹ 'הֲרֵי הִיא בְּטֵלָה', אוֹ שֶׁאָמַר: 'מוּם זֶה נִרְאָה לִי בָּהּ' - לֹא אָמַר כְּלוּם. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין הַנּוֹתֵן יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, כָּךְ הַמְקַבֵּל אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר אַחַר שֶׁזָּכָה. מַתָּנָה זוֹ שֶׁאָמַר הַמְקַבֵּל 'אֵינִי רוֹצֶה בָּהּ' אַחַר שֶׁבָּאת לְיָדוֹ - הֲרֵי הִיא הֶפְקֵר, וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהּ זָכָה, שֶׁהֲרֵי הִפְקִירָהּ הַמְקַבֵּל אַחַר שֶׁזָּכָה בָּהּ. אֲבָל אִם הָיָה צוֹוֵחַ מֵעִקָּרוֹ - לֹא קָנָה הַמְקַבֵּל, וְחוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים.

ב. הַמְזַכֶּה לַחֲבֵרוֹ בְּמַתָּנָה עַל יְדֵי אַחֵר - כֵּיצַד שֶׁהֶחְזִיק בָּהּ הָאַחֵר, כְּגוֹן שֶׁמְּשַׁךְ הַמַּטַּלְטְלִין, אוֹ הִגִּיעַ שְׁטַר קַרְקַע לְיָדוֹ, אוֹ הֶחְזִיק בַּקַּרְקַע - זָכָה חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעָה מַתָּנָה לְיָדוֹ; וְאֵין הַנּוֹתֵן יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ. אֲבָל הַמְקַבֵּל, יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה: אִם רָצָה, מְקַבֵּל; וְאִם רָצָה, לֹא יְקַבֵּל. שֶׁזָּכִין לָאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וְאֵין חָבִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו; וּזְכוּת הִיא לוֹ שֶׁתִּנָּתֵן לוֹ מַתָּנָה, אִם יִרְצֶה, אֲבָל אִם לֹא יִרְצֶה, אֵין נוֹתְנִין לְאָדָם מַתָּנָה בְּעַל כָּרְחוֹ.

ג. זִכָּה לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר, וּכְשֶׁשָּׁמַע הַמְקַבֵּל שָׁתַק, וְאַחַר כָּךְ צָוַח וְאָמַר: 'אֵינִי מְקַבְּלָהּ' - הֲרֵי זֶה סָפֵק, אִם זֶה שֶׁשָּׁתַק, כְּבָר רָצָה, וְזֶה שֶׁחָזַר וְצָוַח, חָזַר בּוֹ, אוֹ זֶה שֶׁשָּׁתַק, מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לְיָדוֹ כְּלוּם, וְזֶה שֶׁצָּוַח, הוֹכִיחַ סוֹפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ. לְפִיכָךְ, אִם קָדַם אַחֵר, וְזָכָה בָּהּ לְעַצְמוֹ - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ; שֶׁמָּא הַמְקַבֵּל זָכָה, וְכֵיוָן שֶׁאָמַר 'אֵינִי רוֹצֶה בָּהּ', הֲרֵי הִפְקִירָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְזֶה שֶׁקָּדַם וּלְקָחָהּ, מִן הַהֶפְקֵר זָכָה. וְאִם חָזְרוּ הַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים וּתְפָסוּהָ מִיַּד זֶה שֶׁקָּדַם וְזָכָה בָּהּ - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָן; שֶׁמָּא הַמְקַבֵּל הוֹכִיחַ סוֹפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ, וְלֹא קָנָה אוֹתָהּ; וּבִרְשׁוּת בְּעָלֶיהָ הָרִאשׁוֹנִים הִיא קַיֶּמֶת עֲדַיִן.

ד. רְאוּבֵן שֶׁרָצָה לִתֵּן מֵאָה דִינָרִין לְשִׁמְעוֹן, וְשָׁלַח לוֹ הַמֵּאָה עַל יְדֵי לֵוִי - אִם אָמַר לוֹ: 'זְכֵה בְּמֵאָה זוֹ לְשִׁמְעוֹן', אוֹ: 'תֵּן מֵאָה זוֹ לְשִׁמְעוֹן' - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ; אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'הֵילֵךְ מֵאָה זוֹ לְשִׁמְעוֹן' - יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַמֵּאָה לְיַד שִׁמְעוֹן.

ה. הָלַךְ לֵוִי בְּמֵאָה זוֹ שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּיָדוֹ לְהוֹלִיכָהּ לְשִׁמְעוֹן, וּבִקֵּשׁ שִׁמְעוֹן וְלֹא מְצָאָהוּ - יַחֲזִיר לִרְאוּבֵן. מֵת שִׁמְעוֹן בְּחַיֵּי רְאוּבֵן - יַחֲזִיר לִרְאוּבֵן אוֹ לְיוֹרְשָׁיו. מֵת רְאוּבֵן בְּחַיֵּי שִׁמְעוֹן - יִתֵּן הַמֵּאָה לְשִׁמְעוֹן אוֹ לְיוֹרְשָׁיו; שֶׁמִּצְוָה לְקַיֵּם דִּבְרֵי הַמֵּת, וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר הַדְּבָרִים וְהוּא בָּרִיא, שֶׁהֲרֵי הַמֵּאָה בְּיָדוֹ שֶׁל שָׁלִיחַ עֲדַיִן.

ו. אֵין אָדָם זוֹכֶה בְּמַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ, עַד שֶׁיִּהְיֶה הַזּוֹכֶה גָּדוֹל וּבֶן דַּעַת, אֶחָד אִישׁ וְאֶחָד אִשָּׁה, וַאֲפִלּוּ אֵשֶׁת אִישׁ, וַאֲפִלּוּ עֶבֶד וְשִׁפְחָה. אֲבָל הַגּוֹי אֵינוֹ זוֹכֶה; הוֹאִיל וְאֵינוֹ רָאוּי

לִשְׁלִיחוּת לְעוֹלָם, כָּךְ אֵינוֹ זוֹכֶה לְיִשְׂרָאֵל. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְגוֹי, כָּךְ אֵינוֹ זוֹכֶה לְגוֹי.

ז. קָטָן שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ צְרוֹר וְזוֹרְקוֹ, אֶגּוֹז וְנוֹטְלוֹ - זוֹכֶה לְעַצְמוֹ, וְאֵינוֹ זוֹכֶה לַאֲחֵרִים. פָּחוֹת מִזֶּה - לֹא לְעַצְמוֹ, וְלֹא לַאֲחֵרִים. וְכֵן הַשּׁוֹטֶה אֵינוֹ זוֹכֶה, לֹא לְעַצְמוֹ וְלֹא לַאֲחֵרִים; וְהַמְזַכֶּה לְשׁוֹטֶה עַל יְדֵי בֶּן דַּעַת, זָכָה. אֲבָל הַחֵרֵשׁ זוֹכֶה לְעַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה.

ח. זָכִין לְקָטָן, אֲפִלּוּ בֶּן יוֹם אֶחָד, וּלְגָדוֹל, בֵּין בְּפָנָיו בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. וַחֲצָרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד שָׁם; כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעָה הַמַּתָּנָה לַחֲצֵרוֹ, כְּאִלּוּ זָכָה לוֹ בָּהּ אַחֵר.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחָצֵר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת. אֲבָל בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת, כְּגוֹן שֶׁדֵּהוּ וְחֵרְבָּתוֹ - עַד שֶׁיִּהְיֶה עוֹמֵד בְּצִדָּהּ וְיֹאמַר: 'זָכָת לִי שָׂדִי'. וְכֵן אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל אָדָם שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּצִדָּן, קוֹנִין לוֹ בְּסִמְטָה, אוֹ בְּצִדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ בְּחָצֵר שֶׁאֵין לָהּ בְּעָלִים. אֲבָל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ - אֵינוֹ זוֹכֶה, עַד שֶׁתַּגִּיעַ מַתָּנָה לְיָדוֹ. קְטַנָּה, תִּזְכֶּה לָהּ חֲצֵרָהּ, וְאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלָּהּ; אֲבָל הַקָּטָן אֵינוֹ זוֹכֶה, עַד שֶׁתַּגִּיעַ מַתָּנָה לְיָדוֹ אוֹ שֶׁיִּזְכֶּה לוֹ אַחֵר.

י. הַמַּתָּנָה כְּגֵט, שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לִמְסֹר דְּבָרִים לְשָׁלִיחַ. כֵּיצַד? אָמַר לִשְׁלֹשָׁה: 'אִמְרוּ לְפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי שֶׁיִּכְתְּבוּ וְיַחְתְּמוּ בִּשְׁטַר מַתָּנָה, וְיִתְּנוּהוּ לִפְלוֹנִי' - אֵין זֶה כְּלוּם; וְאִם אָמְרוּ לְאוֹתָן הָעֵדִים, וְכָתְבוּ וְנָתְנוּ לַמְקַבֵּל - לֹא קָנָה. וְכֵן אִם אָמַר לִשְׁנַיִם: 'כִּתְבוּ וְחִתְמוּ בִּשְׁטַר מַתָּנָה, וּתְנוּהוּ לִפְלוֹנִי' - אֵינָן יְכוֹלִין לוֹמַר לְסוֹפֵר לִכְתֹּב, אֶלָּא הֵן עַצְמָן כּוֹתְבִין, כְּמוֹ הַגֵּט.

יא. הַכּוֹתֵב בִּשְׁטָר: 'נָתַתִּי שָׂדֶה פְּלוֹנִית לִפְלוֹנִי', אוֹ שֶׁכָּתַב: 'נְתַתִּיהָ לִפְלוֹנִי', אוֹ: 'חֲרֵי הִיא שֶׁלּוֹ' - חֲרֵי זֶה זָכָה, כְּשֶׁיַּגִּיעַ הַשְּׁטָר לְיָדוֹ. אֲבָל אִם כָּתַב בִּשְׁטָר: 'אֶתְּנֶנָּה לוֹ' - אַף עַל פִּי שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו עֵדִים, לֹא זָכָה הַמְקַבֵּל, עַד שֶׁיֹּאמַר לָעֵדִים: 'כִּתְבוּ שְׁטַר מַתָּנָה וּתְנוּ לוֹ', וְכוֹתְבִין וְנוֹתְנִין; שֶׁאֵין הַמְקַבֵּל זוֹכֶה, עַד שֶׁיַּגִּיעַ שְׁטַר מַתָּנָה לְיָדוֹ, אוֹ עַד שֶׁיְּזַכֶּה לוֹ בּוֹ עַל יְדֵי אֲחֵרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יב. הָאוֹמֵר: 'נָתַתִּי שָׂדֶה פְּלוֹנִית לִפְלוֹנִי', וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא נָתַן לִי' - חוֹשְׁשִׁין, שֶׁמָּא זָכָה לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר. אֲבָל אִם אָמַר: 'כְּתַבְתִּי וְנָתַתִּי לְךָ', וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא כָּתַב וְלֹא נָתַן לִי' - אִם הַמְקַבֵּל מַתָּנָה הוּא שֶׁאָמַר כֵּן - הוֹדָאַת בַּעַל דִּין כְּמֵאָה עֵדִים הוּא, וְהַנּוֹתֵן אוֹכֵל פֵּרוֹת שָׂדֵהוּ. וְאִם בֶּן הַמְקַבֵּל הוּא שֶׁאָמַר: 'לֹא נָתַתָּ לְאָבִי שָׂדֶה זוֹ', וְהוּא אוֹמֵר: 'כְּתַבְתִּי וְנָתַתִּי לוֹ' - מַגִּיחִין אֶת הַפֵּרוֹת עַל יְדֵי שָׁלִישׁ, עַד שֶׁיִּוָּדַע הַדָּבָר הֵיאַךְ הוּא.

יג. מְקַבֵּל מַתָּנָה שֶׁטָּעַן וְאָמַר: 'זוֹ שֶׁתַּחַת יָדִי, אֵינָהּ מַתָּנָה בְּיָדִי, אֶלָּא שׁוֹמֵר אֲנִי עָלֶיהָ', וְכֵיוָצֵא בּוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר: 'בְּטֵלָה הָיְתָה מִתְּחִלָּתָהּ, לְפִי שֶׁלֹּא קִבַּלְתִּיהָ', אוֹ: 'בְּעַל כָּרְחִי בְּאֹנֶס', אוֹ 'בְּטָעוּת', וְכֵיוָצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - דְּבָרָיו קַיָּמִין; וְנִשְׁבָּע עַל זֶה שְׁבוּעַת הֶסֵּת, וְתַחְזֹר לִבְעָלֶיהָ.

יד. טָעַן הַנּוֹתֵן וְאָמַר: 'שׁוֹמֵר אַתָּה עָלֶיהָ', אוֹ שֶׁאָמַר: 'שֶׁלֹּא מִדַּעְתִּי נְתַתִּיהָ', אוֹ 'גְּזֵלָה הִיא בְּיָדְךָ', וְזֶה אוֹמֵר: 'אַתָּה נְתַתָּהּ לִי - נִשְׁבָּע הַמְקַבֵּל שְׁבוּעַת הֶסֵּת, וְנִפְטָר.

הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה פֶּרֶק ה

א. הַנּוֹתֵן מַתָּנָה, בֵּין בָּרִיא בֵּין חוֹלֶה - צָרִיךְ שֶׁתְּהֵא גְּלוּיָה וּמְפֻרְסֶמֶת. אָמַר לְעֵדִים: 'כִּתְבוּ בַּסֵּתֶר וּתְנוּ לוֹ' - אֵינָהּ כְּלוּם; שֶׁזֶּה מַעֲרִים הוּא, כְּדֵי לְאַבֵּד מָמוֹן אֲחֵרִים, שֶׁיַּחֲזֹר וְיִמְכֹּר אַחַר שֶׁיִּתֵּן.

ב. לְפִיכָךְ, כָּל שְׁטַר מַתְּנַת קַרְקַע שֶׁאֵין כָּתוּב בּוֹ: 'וְאָמַר לָנוּ פְּלוֹנִי הַנּוֹתֵן, שְׁבוּ בַּשְּׁעָרִים וּבָרְחוֹבוֹת, וְכִתְבוּ לוֹ מַתָּנָה גְּלוּיָה וּמְפֻרְסֶמֶת', וְכֵיוֹצֵא בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ - חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא מַתָּנָה מְסֻתֶּרֶת הִיא, וְלֹא זָכָה הַמְקַבֵּל.

ג. הַכּוֹתֵב שְׁתֵּי מַתָּנוֹת עַל שָׂדֶה אַחַת, הָרִאשׁוֹנָה מְסֻתֶּרֶת וְהָאַחֲרוֹנָה גְּלוּיָה וּמְפֻרְסֶמֶת - אַחֲרוֹן קָנָה. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה הָרִאשׁוֹנָה סְתָם, וְאֵין בָּהּ לֹא עִנְיַן סְתִירָה וְלֹא עִנְיַן גִּלּוּי אֶלָּא מַתָּנָה סְתָם - הָאַחֲרוֹן קָנָה.

ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַמּוֹסֵר מוֹדָעָה, וְאַחַר כָּךְ נָתַן מַתָּנָה - הַמַּתָּנָה בְּטֵלָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם אֹנֶס; שֶׁאֵין הוֹלְכִין בְּמַתָּנָה, אֶלָּא אַחַר דַּעַת הַנּוֹתֵן; וְהוֹאִיל וְגִלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה בָּהּ, מַתְּנָתוֹ בְּטֵלָה. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁהָיוּ הַדְּבָרִים מוֹכִיחִין שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ לִתֵּן מַתָּנָה זוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁנְּתִינַת הַמַּתָּנָה גְּלוּיָה, וְנִמְצָא שֶׁנְּתָנָהּ מִקֹּדֶם מַתָּנָה מְסֻתֶּרֶת - חֲרֵי שְׁתֵּי הַמַּתָּנוֹת בְּטֵלוֹת: הָרִאשׁוֹנָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְסֻתֶּרֶת; וְהַשְּׁנִיָּה, מִפְּנֵי שֶׁהַדָּבָר מוֹכִיחַ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה, וַחֲרֵי קָדְמָה זוֹ הַמַּתָּנָה, שֶׁנִּמְצֵאת כְּמוֹ מוֹדָעָה לָהּ.

ה. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁרָצָה לִשָּׂא אִשָּׁה, וְאָמְרָה לוֹ: 'אֵינִי נִשֵּׂאת לְךָ, עַד שֶׁתִּכְתֹּב לִי כָּל נְכָסֶיךָ'; שָׁמַע בְּנוֹ הַגָּדוֹל, וְצִוָּח עַל שֶׁמַּנִּיחוֹ רֵיקָן; אָמַר לְעֵדִים: 'לְכוּ וְהֵחָבְאוּ וְכִתְבוּ לוֹ כָּל נְכָסַי מַתָּנָה', וְאַחַר כָּךְ כָּתַב לְזוֹ כָּל נְכָסָיו, וּנְשָׂאָהּ. וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: 'לֹא הַבֵּן קָנָה וְלֹא הָאִשָּׁה קָנָת; שֶׁהֲרֵי שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ כָּתַב לָהּ, וּכְאָנוּס בְּיִצְרוֹ הוּא, שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ בַּמַּתָּנָה הָרִאשׁוֹנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּטֵלָה מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְסֻתֶּרֶת'. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ.

ו. שְׁנֵי שְׁטָרוֹת שֶׁזְּמַנָּן יוֹם אֶחָד, וְהֵן כְּתוּבִין עַל שָׂדֶה אַחַת, בֵּין בְּמֶכֶר בֵּין בְּמַתָּנָה - אִם דֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לִכְתֹּב שָׁעוֹת, כָּל הַקּוֹדֵם זָכָה. וְאִם אֵין דַּרְכָּן לִכְתֹּב שָׁעוֹת, חֲרֵי הַדָּבָר מָסוּר לַדַּיָּנִים: כָּל מִי שֶׁדַּעְתָּן נוֹטָה לְהַעֲמִיד שָׂדֶה זוֹ בְּיָדוֹ, יַעֲמִידוּ.

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁטָר שֶׁאֵין בּוֹ קִנְיָן, אֶלָּא קָנָה שָׂדֶה זוֹ בִּשְׁטָר זֶה, שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין מִי הוּא מִשְּׁנֵיהֶם שֶׁהִגִּיעַ שְׁטָרוֹ לְיָדוֹ תְּחִלָּה. אֲבָל אִם הָיָה בְּכָל שְׁטָר מֵהֶן קִנְיָן - כָּל שֶׁקָּדַם לוֹ הַקִּנְיָן, זָכָה; וְיִשְׁאֲלוּ הָעֵדִים. וְכֵן אִם הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁזֶּה הִגִּיעַ לְיָדוֹ שְׁטַר מַתְּנָתוֹ תְּחִלָּה, קָנָה הָרִאשׁוֹן.

ח. שְׁנֵי שְׁטָרוֹת הַיּוֹצְאִין עַל שָׂדֶה אַחַת בְּשֵׁם קוֹנֶה אֶחָד, וְאֵין זְמַנָּם שָׁוֶה, אִם הָיָה שְׁטָר אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן מֶכֶר וְהָאַחֲרוֹן מַתָּנָה (אִם הָיָה הַשְּׁטָר הָרִאשׁוֹן מַתָּנָה, וְהַשֵּׁנִי שֶׁאַחֲרָיו מֶכֶר - לֹא בִּטֵּל הָאַחֲרוֹן אֶת הָרִאשׁוֹן, שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר שֶׁלְּהוֹסִיף לוֹ אַחֲרָיוּת חָזַר וְכָתַב בְּשֵׁם מֶכֶר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה כָּתוּב

שֶׁם אַחֲרָיוּת, שֶׁאַחֲרָיוּת טָעוּת סוֹפֵר הוּא. וְכֵן אִם הָרִאשׁוֹן מֶכֶר וְהַשֵּׁנִי מַתָּנָה) - קָנָה הַשָּׁדֶה מִזְּמַן רִאשׁוֹן, שֶׁלֹּא כָּתַב לוֹ שְׁטַר הַמַּתָּנָה אֶלָּא לְיַפּוֹת אֶת כֹּחוֹ מִשּׁוּם דִּין בֶּן הַמֶּצֶר.

ט. הָיוּ שְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת בְּמֶכֶר אוֹ שְׁנֵיהֶם בְּמַתָּנָה - אִם הוֹסִיף בַּשֵּׁנִי כְּלוּם - הֲרֵי הָרִאשׁוֹן קַיָּם; שֶׁלֹּא כָּתַב הַשֵּׁנִי אֶלָּא מִפְּנֵי הַתּוֹסֶפֶת. וְאִם לֹא הוֹסִיף - בִּטֵּל הַשְּׁטָר הַשֵּׁנִי אֶת הָרִאשׁוֹן, וְאֵין לוֹ אַחֲרָיוּת אֶלָּא מִזְּמַן שֵׁנִי. לְפִיכָךְ, כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל הַלּוֹקֵחַ מִזְּמַן רִאשׁוֹן עַד זְמַן שֵׁנִי, מַחְזִיר אוֹתָן. וְאִם הָיָה עַל אוֹתָהּ הַשָּׁדֶה חֹק לַמֶּלֶךְ בְּכָל שָׁנָה - הַנּוֹתֵן אוֹ הַמּוֹכֵר נוֹתֵן אוֹתוֹ הַחֹק, עַד זְמַן הַשְּׁטָר הַשֵּׁנִי.

הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה פֶּרֶק ו

א. לְעוֹלָם אוֹמְדִין דַּעַת הַנּוֹתֵן: אִם הָיוּ הַדְּבָרִים מַרְאִין סוֹף דַּעְתּוֹ - עוֹשִׂין עַל פִּי הָאֹמֶד, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ. כֵּיצַד? מִי שֶׁהָלַךְ בְּנוֹ לִמְדִינַת הַיָּם וְשָׁמַע שֶׁמֵּת, וְעָמַד וְכָתַב כָּל נְכָסָיו לְאַחֵר מַתָּנָה גְּלוּיָה גְּמוּרָה, וְאַחַר כָּךְ בָּא בְּנוֹ - אֵין מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת; שֶׁהַדְּבָרִים מוֹכִיחִין, שֶׁאִלּוּ יָדַע שֶׁבְּנוֹ קַיָּם, לֹא הָיָה נוֹתֵן לָזֶה כָּל נְכָסָיו. לְפִיכָךְ, אִם שִׁיֵּר מִנְּכָסָיו כָּל שֶׁהוּא, בֵּין קַרְקַע בֵּין מִטַּלְטְלִין - מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת.

ב. וְכֵן הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו מַתָּנָה לְאֶחָד מִבָּנָיו, בֵּין שֶׁהָיָה בָּרִיא בֵּין שֶׁהָיָה שְׁכִיב מְרַע, אֲפִלּוּ הָיָה הַבֵּן קָטָן הַמֵּטֵל בַּעֲרִיסָה - לֹא עָשָׂהוּ אֶלָּא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, וַהֲרֵי הוּא בְּכָל הַנְּכָסִים כְּאֶחָד מֵאֶחָיו; אֲמִדַּן דַּעַת הוּא, שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לִהְיוֹת אֶחָיו נִשְׁמָעִין לוֹ. וְאִם שִׁיֵּר כָּל שֶׁהוּא, בֵּין קַרְקַע בֵּין מִטַּלְטְלִין - זָכָה הַבֵּן בַּמַּתָּנָה.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁכָּתַב לְבֵן בֵּין הַבָּנִים. אֲבָל אִם כָּתַב כָּל נְכָסָיו לְבֵן בֵּין הַבָּנוֹת, אוֹ לְבַת בֵּין הַבָּנוֹת, אוֹ לְאֶחָד מִן הַיּוֹרְשִׁין בֵּין שְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שִׁיֵּר כְּלוּם, מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת.

ד. וְכֵן הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין בָּרִיא בֵּין שְׁכִיב מְרַע - אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ, לֹא עָשָׂה אוֹתָהּ אֶלָּא אַפִּיטְרוֹפְּיָא עַל יוֹרְשָׁיו; בֵּין שֶׁהָיוּ יוֹרְשָׁיו בָּנָיו מִמֶּנָּה, אוֹ מֵאַחֶרֶת, אוֹ אֶחָיו, אוֹ שְׁאָר יוֹרְשָׁיו. וְאִם שִׁיֵּר כָּל שֶׁהוּא, בֵּין קַרְקַע בֵּין מִטַּלְטְלִין - קָנָת כָּל שֶׁכָּתַב לָהּ.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּנְשׂוּאָה. אֲבָל אִם כָּתַב כָּל נְכָסָיו לְאִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה, אוֹ גְּרוּשָׁה - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שִׁיֵּר כְּלוּם, הֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר כָּל אָדָם וּמַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת.

ו. הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְאֶחָד מִבָּנָיו וּלְאַחֵר - קָנָה הָאַחֵר חֲצִי הַנְּכָסִים בְּמַתָּנָה, וְנִשְׁאַר הַחֵצִי לְבָנָיו; וְהַבֵּן שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ, אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל שְׁאָר אֶחָיו.

ז. וְכֵן אִם כָּתַב כָּל נְכָסָיו לְאִשְׁתּוֹ וּלְאַחֵר - הָאַחֵר קָנָה מֶחֱצָה, וְאִשְׁתּוֹ אַפִּיטְרוֹפְּיָא עַל הַמֶּחֱצָה.

ח. הָאִשָּׁה שֶׁקָּנַת כָּל נִכְסֵי בַעֲלָהּ בְּמַתָּנָה - אִבְּדָה כְּתֻבָּתָהּ, וְתִתְקָרַע; לְפִיכָךְ, אִם יָצָא עָלָיו שְׁטַר חוֹב, וְהָלְכוּ כָּל הַנְּכָסִים בְּחוֹבוֹ שֶׁקָּדַם הַמַּתָּנָה - תִּשָּׁאֵר הִיא בְּלֹא כְּלוּם, וְלֹא תִּקַּח בִּכְתֻבָּתָהּ שֶׁקָּדְמָה הַחוֹב; שֶׁאֲמִדַּן דַּעַת הוּא, שֶׁבַּהֲנָיָה הַבָּאָה לָהּ בִּשְׁמוּעָה זוֹ שֶׁכָּתַב לָהּ כָּל נְכָסָיו, אִבְּדָה כָּל זְכוּת שֶׁיֵּשׁ לָהּ בַּנְּכָסִים חוּץ מִמַּתָּנָה זוֹ.

ט. וְכֵן הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לְבָנָיו, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת, בֵּין בָּרִיא בֵּין שְׁכִיב מְרַע, וְכָתַב לְאִשְׁתּוֹ עִמָּהֶן קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא - הוֹאִיל וְעָשָׂה אוֹתָהּ שֻׁתָּף בֵּין הַבָּנִים, וְלֹא מִחֵת - אִבְּדָה כְּתֻבָּתָהּ, וְאֵינָהּ טוֹרֶפֶת מִנְּכָסִים אֵלּוּ כְּלוּם. אֲבָל מִנְּכָסִים שֶׁיָּבוֹאוּ לוֹ אַחַר אֵלּוּ, נוֹטֶלֶת מֵהֶן כְּתֻבָּתָהּ.

י. כָּתַב לָהּ עִמָּהֶן מִטַּלְטְלִין בִּלְבַד, אוֹ שֶׁשִּׁיֵּר לְעַצְמוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא - כְּתֻבָּתָהּ קַיֶּמֶת. וְתַקָּנַת גְּאוֹנִים הִיא, שֶׁאֲפִלּוּ שִׁיֵּר מִטַּלְטְלִין כָּל שֶׁהוּא - כְּתֻבָּתָהּ קַיֶּמֶת, שֶׁהֲרֵי הִיא אוֹמֶרֶת: 'מִמַּה שֶּׁשִּׁיֵּר אֲנִי גּוֹבָה'; וּמִתּוֹךְ שֶׁתֵּרֵד לְמַה שֶּׁשִּׁיֵּר, תֵּרֵד לִשְׁאָר נְכָסִים וְתִטְרֹף.

יא. הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְבָנָיו, וְכָתַב לְאִשְׁתּוֹ חֵלֶק עִמָּהֶן, וּמֵת אֶחָד מִן הַבָּנִים - הֲרֵי זוֹ גּוֹבָה כְּתֻבָּתָהּ מֵחֵלֶק זֶה שֶׁמֵּת, שֶׁלֹּא אִבְּדָה זְכוּתָהּ אֶלָּא מִלִּטְרֹף מֵהֶן.

יב. הָרוֹצֶה לְהִנָּשֵׂא, וְכָתְבָה כָּל נְכָסֶיהָ בֵּין לִבְנָהּ בֵּין לְאַחֵר, וְאַחַר כָּךְ נִשֵּׂאת, וְנִתְגָּרְשָׁה, אוֹ מֵת בַּעֲלָהּ - מַתְּנָתָהּ בְּטֵלָה; שֶׁזּוֹ מַבְרַחַת הִיא, וְלֹא כָּתְבָה כָּל נְכָסֶיהָ אֶלָּא לְהַבְרִיחַ מִבַּעֲלָהּ שֶׁלֹּא יִירָשֶׁנָּה, וּכְשֶׁתִּהְיֶה צְרִיכָה לָהֶן יַחְזִרוּ לָהּ. לְפִיכָךְ אִם מֵתָה הִיא בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ, קָנָה הַמְקַבֵּל מַתָּנָה אֶת הַכֹּל. וְאִם שִׁיְּרָה כְּלוּם, אֲפִלּוּ מִטַּלְטְלִין - מַתְּנָתָהּ קַיֶּמֶת; וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה, אֵינָהּ חוֹזֶרֶת.

יג. כָּל הַנּוֹתְנִין כָּל נְכָסֵיהֶן - כְּשֶׁתִּבְטַל הַמַּתָּנָה וַיַּחְזִרוּ כָּל הַנְּכָסִין לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים, אֵין הַמְקַבֵּל מַתָּנָה מַחְזִיר פֵּרוֹת שֶׁאָכַל; שֶׁאֲפִלּוּ נָתַן הָאָדָם מַתָּנָה בְּפֵרוּשׁ עַל מְנָת לְהַחְזִיר כָּל יְמֵי חַיֵּי פְּלוֹנִי, הֲרֵי זֶה אוֹכֵל פֵּרוֹת כָּל זְמַן הַמַּתָּנָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יד. מִי שֶׁשָּׁלַח כֵּלִים מִמְּדִינַת הַיָּם, וְאָמַר: 'יִנָּתְנוּ אֵלּוּ לְבָנַי' - הֲרֵי אֵלּוּ יִנָּתְנוּ לַבָּנִים וְלַבָּנוֹת; הָרָאוּי לְבָנִים לַבָּנִים, כְּגוֹן סְפָרִים וּכְלֵי מִלְחָמָה, וְהָרָאוּי לְבָנוֹת לַבָּנוֹת, כְּגוֹן כְּלֵי מֶשִׁי הַצְּבוּעִים וַחֲלִי [נזם] זָהָב, יִטְּלוּ אוֹתָן הַבָּנוֹת. הָיוּ רְאוּיִין לִזְכָרִים וְלִנְקֵבוֹת, יִטְּלוּ אוֹתָן הַזְּכָרִים. וְכֵן הַמְשַׁלֵּחַ כֵּלִים לְבֵיתוֹ סְתָם, וְהָיוּ בָּהֶן כֵּלִים הָרְאוּיִין לְבָנוֹת - יִטְּלוּ אוֹתָן בְּנוֹתָיו; אֲמִדַּן דַּעַת הוּא שֶׁלָּהֶן שָׁלַח. וְאִם אֵין לוֹ בָּנוֹת, אוֹ שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נְשׂוּאוֹת - יִטְּלוּ אוֹתָן נְשֵׁי בָנָיו; שֶׁהַדַּעַת נוֹטָה שֶׁלָּהֶן שָׁלַח.

טו. הַמַּשִּׂיא בְּנוֹ גָּדוֹל לְבִתּוּלָה בְּבֵית, קָנָה הַבַּיִת; וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ נְשׂוּאִין רִאשׁוֹנִים לְזֶה הַבֵּן, וְלֹא הִשִּׂיא הָאָב בֵּן אַחֵר קֹדֶם לוֹ, וְלֹא שִׁיֵּר הָאָב בְּזֶה הַבַּיִת שֶׁיִּחֵד לוֹ כְּלוּם. וּדְבָרִים אֵלּוּ כַּהֲלָכָה שֶׁאֵין לָהּ טַעַם הֵן, וְנָגְעוּ חֲכָמִים בְּדָבָר זֶה מֵאֲמִדַּן הַדַּעַת, שֶׁמֵּרֹב שִׂמְחָתוֹ וְאַהֲבָתוֹ גָּמַר וְהִקְנָהוּ הַבַּיִת, שֶׁהֲרֵי לֹא שִׁיֵּר בּוֹ לְעַצְמוֹ כְּלוּם; לְפִיכָךְ, אִם שִׁיֵּר שָׁם אֲפִלּוּ פַּךְ אֶחָד, לֹא קָנָה הַבַּיִת. יִחֵד לוֹ בַּיִת וּכְלֵי בַיִת - אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁיֵּר בַּבַּיִת כְּלִי אֶחָד לְעַצְמוֹ, אוֹ הָיָה לוֹ שָׁם אוֹצָר [מחסן תבואה] וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - קָנָה כְּלֵי הַבַּיִת, אֲבָל הַבַּיִת לֹא קָנָה.

טז. יִחֵד לוֹ בַּיִת וַעֲלִיָּה - בַּיִת, קָנָה; עֲלִיָּה, לֹא קָנָה. וְכֵן אִם יִחֵד לוֹ בַּיִת וְאַכְסַדְרָה [מרפסת], לֹא קָנָה אַכְסַדְרָה. שְׁנֵי בָתִּים זֶה לִפְנִים מִזֶּה - לֹא קָנָה אֶלָּא הָאֶחָד שֶׁנָּשָׂא בּוֹ.

יז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בִּנְשׂוּאִין, שֶׁשְּׁנַיִם שֶׁהָיוּ בֵּינֵיהֶם שִׁדּוּכִין וּפָסַק זֶה עַל יְדֵי בְּנוֹ וְזֶה עַל יְדֵי בִּתּוֹ, וְאָמְרוּ: 'כַּמָּה אַתָּה

נוֹתֵן לְבִתְּךָ'? 'כָּךְ וְכָךְ'; 'וְכַמָּה אַתָּה נוֹתֵן לְבִנְךָ'? 'כָּךְ וְכָךְ'; וְעָמְדוּ וְקִדְּשוּ - קָנוּ בַּאֲמִירָה זוֹ; וְאֵין קוֹנִין בַּאֲמִירָה זוֹ, עַד שְׁעַת הַנִּשּׂוּאִין, שֶׁכָּל הַפּוֹסֵק, דַּעְתּוֹ לְכָנֵס. וּצְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ הַדְּבָרִים שֶׁפָּסְקוּ מְצוּיִין בִּרְשׁוּתָן, שֶׁאֵין אָדָם מַקְנֶה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּדְבָרִים אֵלּוּ לֹא נִתְּנוּ לְהִכָּתֵב; לְפִיכָךְ אֵינָן כִּשְׁטָר, עַד שֶׁיִּטְרֹף בָּהֶן.

יח. הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה - אֲפִלּוּ קִדְּשָׁהּ בְּאֶלֶף דִּינָר, בֵּין שֶׁחָזְרָה הִיא בֵּין שֶׁחָזַר הוּא, בֵּין שֶׁמֵּת הוּא בֵּין שֶׁמֵּתָה הִיא - אֵין הַקִּדּוּשִׁין חוֹזְרִין לְעוֹלָם, אֶלָּא הֲרֵי הֵן מַתָּנָה גְּמוּרָה שֶׁאֵין לָהֶן חֲזָרָה.

יט. וְאִם הָיוּ קִדּוּשֵׁי טָעוּת, חוֹזְרִין הַמָּעוֹת.

כ. וְהַמְקַדֵּשׁ אֲחוֹתוֹ, הַמָּעוֹת מַתָּנָה; אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּעֲרָיוֹת, וְאֵין זֶה טוֹעֶה, אֶלָּא גָּמַר וְנָתַן לְשֵׁם מַתָּנָה.

כא. הַשּׂוֹלֵחַ סִבְלוֹנוֹת [מתנות] לְבֵית חָמיו - בֵּין מְרֻבִּין בֵּין מוּעָטִין, בֵּין שֶׁאָכַל שָׁם סְעוּדַת אֵרוּסִין בֵּין לֹא אָכַל, בֵּין שֶׁמֵּת הוּא בֵּין שֶׁמֵּתָה הִיא, אוֹ שֶׁחָזַר בּוֹ הָאִישׁ - יַחְזְרוּ הַסִּבְלוֹנוֹת כֻּלָּן, חוּץ מִן הַמַּאֲכָל וְהַמַּשְׁקֶה.

כב. וְכֵן כֵּלִים מוּעָטִין שֶׁשָּׁלַח לָהּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּבֵית אָבִיהָ - אִם נִשְׁתַּמְּשָׁה בָּהֶן וּבָלוּ אוֹ אָבְדוּ, אֵינָן מִשְׁתַּלְּמִין. אֲבָל אִם הָיוּ קַיָּמִין - חוֹזֵר הַכֹּל, וְגוֹבֶה אוֹתָן בְּבֵית דִּין; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁלֹּא שִׁלְּחָם אֶלָּא דֶּרֶךְ נוֹי בִּלְבַד.

כג. חֲזָרָה הִיא בּוֹ, חוֹזֵר הַכֹּל; וַאֲפִלּוּ הַמַּאֲכָל וְהַמַّשְׁקֶה, נוֹתֶנֶת דָּמָיו בְּזוֹל. וּכְבָר הִסְכִּימוּ הַגְּאוֹנִים, שֶׁאִם הָיוּ דְּמֵי הַמַּאֲכָל וְהַמַּשְׁקֶה שִׁשָּׁה - מְשַׁלֶּמֶת אַרְבָּעָה, אִם חֲזָרָה בָּהּ; שֶׁלֹּא נָתַן לָהּ מַתָּנָה זוֹ, אֶלָּא וַדַּעְתּוֹ שֶׁלֹּא תַּחְזוֹר בּוֹ825.

כד הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁאִם הָיָה מִנְהַג הַמְּדִינָה שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּל אָרוּס סְעוּדָה וְיַאֲכִיל רֵעָיו, אוֹ יְחַלֵּק מָעוֹת לַשַּׁמָּשִׁין וְלַחַזָּנִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְעָשָׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין כָּל הָעָם, וְחָזְרָה בּוֹ - מְשַׁלֶּמֶת הַכֹּל; שֶׁהֲרֵי גֶּרְמָה לוֹ לְאַבֵּד מָמוֹנוֹ, וְכָל הַגּוֹרֵם לְאַבֵּד מָמוֹן חֲבֵרוֹ, מְשַׁלֵּם. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ לוֹ עֵדִים כַּמָּה הוֹצִיא, שֶׁאֵין זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל.

יום שלישי כ"א אדר ה'תשס"ט

הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה פֶּרֶק ז

א. מִנְהָג פָּשׁוּט בְּרֹב הַמְּדִינוֹת, שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּשָּׂא אָדָם אִשָּׁה, מְשַׁלְּחִין לוֹ רֵעָיו וּמְיַדְּעָיו מָעוֹת כְּדֵי שֶׁיִּתְחַזֵּק בָּהֶן עַל הַהוֹצָאָה שֶׁמּוֹצִיא בַּמִּשְׁתֶּה, וּבָאִין אוֹתָן הָרֵעִים וְהַמְיַדְּעִין שֶׁשָּׁלְחוּ, וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין עִם הֶחָתָן בְּשִׂבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה אוֹ בְּמִקְצָתָן, הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. וְאֵלּוּ הַמָּעוֹת שֶׁמְּשַׁלְּחִין נִקְרָאִין 'שׁוֹשְׁבִינוּת' [ריעות], וְאוֹתָם הָאֲנָשִׁים שֶׁשָּׁלְחוּ אוֹתָן הַמָּעוֹת וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין עִם הֶחָתָן נִקְרָאִים 'שׁוֹשְׁבִינִין'.

ב. הַשּׁוֹשְׁבִינוּת אֵינָהּ מַתָּנָה גְּמוּרָה; הַדְּבָרִים יְדוּעִים, שֶׁלֹּא שָׁלַח זֶה עֲשָׂרָה דִינָרִין, כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה בְּזוּז אֶחָד; וְלֹא שָׁלַח אֶלָּא וַדַּעְתּוֹ שֶׁאִם יִשָּׂא הוּא, יַחֲזֹר וְיִשְׁלַח לוֹ כְּמוֹ שֶׁשָּׁלַח לוֹ. לְפִיכָךְ, אִם נָשָׂא זֶה, וְלֹא הֶחְזִיר לוֹ הַשּׁוֹשְׁבִינוּת - הֲרֵי זֶה תּוֹבֵעַ בַּדִּין, וּמוֹצִיאָהּ מִמֶּנּוּ.

ג. וְאֵינוֹ יָכוֹל לְתָבְעוֹ, עַד שֶׁיִּשָּׂא כְּדֶרֶךְ שֶׁנָּשָׂא הוּא. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁנָּשָׂא בְּתוּלָה, וְשָׁלַח לוֹ שִׁמְעוֹן שׁוֹשְׁבִינוּת, וְאַחַר כָּךְ נָשָׂא שִׁמְעוֹן אַלְמָנָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְתָבֵעַ לִרְאוּבֵן לְהַחְזִיר לוֹ הַשּׁוֹשְׁבִינוּת, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: 'אֵינִי מַחְזִיר לְךָ אֶלָּא בִּבְתוּלָה כְּמוֹ שֶׁנָּתַתָּ לִי'. וְכֵן אִם שָׁלַח לוֹ בְּנִשּׂוּאֵי אַלְמָנָה, אֵינוֹ יָכוֹל לְתָבְעוֹ לְהַחְזִיר לוֹ בְּנִשּׂוּאֵי בְתוּלָה.

ד. עָשָׂה רְאוּבֵן מִשְׁתֶּה בְּגָלוּי וּבְפַרְהֶסְיָה, וְעָשָׂה שִׁמְעוֹן בְּצִנְעָה, אוֹ שֶׁעָשָׂה רְאוּבֵן בְּצִנְעָה, וְעָשָׂה שִׁמְעוֹן בְּפַרְהֶסְיָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְתָבְעוֹ, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: 'אֵינִי עוֹשֶׂה עִמְּךָ אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשִׂיתָ עִמִּי'.

ה. רְאוּבֵן שֶׁנָּשָׂא, וְשָׁלַח לוֹ שִׁמְעוֹן שׁוֹשְׁבִינוּת, וְאָכַל וְשָׁתָה עִמּוֹ, וְאַחַר כָּךְ נָשָׂא שִׁמְעוֹן כְּנִשּׂוּאֵי רְאוּבֵן עַצְמָן, וּבָא רְאוּבֵן וְאָכַל וְשָׁתָה עִמּוֹ, אוֹ שֶׁקָּרָא לוֹ שִׁמְעוֹן לֶאֱכֹל וְלֹא רָצָה לָבוֹא, אוֹ שֶׁהָיָה בַּמְּדִינָה וְשָׁמַע קוֹל טַבְלָה [לוח שמכים עליו להזמין אורחים] בְּמָקוֹם שֶׁאֵין דַּרְכָּן לִקְרוֹת אֶחָד אֶחָד אֶלָּא כָּל הַשּׁוֹמֵעַ יָבוֹא, וְשָׁמַע וְלֹא בָּא - חַיָּב לְהַחְזִיר לוֹ הַשּׁוֹשְׁבִינוּת כֻּלָּהּ; שֶׁהֲרֵי יָדַע וְלֹא בָּא, אוֹ קָרָא לוֹ בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לִקְרוֹת אֶחָד אֶחָד וְלֹא בָּא.

ו. לֹא הָיָה רְאוּבֵן בַּמְּדִינָה - מְנַכִּין לוֹ דְּמֵי מַה שֶׁאָכַל וְשָׁתָה שִׁמְעוֹן אֶצְלוֹ, וּמַחְזִיר שְׁאָר הַשּׁוֹשְׁבִינוּת. וְכֵן אִם הָיָה בַּמְּדִינָה, וְלֹא קְרָאוּהוּ אוֹ לֹא הוֹדִיעוֹ - מְנַכִּין לוֹ; וְיֵשׁ לוֹ עָלָיו תַּרְעֹמֶת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הוֹדִיעוֹ.

ז. וְכַמָּה מְנַכִּין? נָהֲגוּ בַּנִּכּוּי, אִם דִּינָר אֶחָד שָׁלַח לוֹ שִׁמְעוֹן - אֵינוֹ מַחְזִיר לוֹ כְּלוּם, שֶׁזֶּה הוּא דְּמֵי מַה שֶׁאָכַל. וְאִם יָתֵר עַל דִּינָר עַד סֶלַע שָׁלַח לוֹ, מְנַכֶּה לוֹ מֶחֱצָה. מִסֶּלַע וּלְמַעְלָה, אוֹמְדִין דַּעַת הַמְשַׁלֵּחַ(ח.) וְשִׁעוּר הַשּׁוֹשְׁבִינוּת - אִם אָדָם חָשׁוּב הוּא, מְנַכֶּה לוֹ מֶחֱצָה; וְאִם צַר עַיִן וּמְדַקְדֵּק בְּהוֹצָאָתוֹ, אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ אֶלָּא שִׁעוּר מַה שֶׁאָכַל וְשָׁתָה, וּמְשַׁלֵּם לוֹ הַשְּׁאָר.

ט. מֵת שִׁמְעוֹן קֹדֶם שֶׁיִּשָּׂא אִשָּׁה, אוֹ נָשָׂא וּמֵת בְּתוֹךְ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה - אֵין רְאוּבֵן חַיָּב לְהַחְזִיר לְיוֹרְשֵׁי שִׁמְעוֹן כְּלוּם, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לָהֶם: 'תְּנוּ לִי שׁוֹשְׁבִינִי וְאֶשְׁמַח עִמּוֹ'.

י. לְפִיכָךְ אִם שָׂמַח עִמּוֹ וְאַחַר כָּךְ מֵת שִׁמְעוֹן, אוֹ שֶׁקָּרָא לוֹ וְלֹא בָּא, אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה בַּמְּדִינָה, אוֹ שֶׁלֹּא הוֹדִיעוֹ - הוֹאִיל וְשָׁלְמוּ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה וְאַחַר כָּךְ מֵת שִׁמְעוֹן, חַיָּב רְאוּבֵן לְהַחְזִיר הַשּׁוֹשְׁבִינוּת לְיוֹרְשָׁיו; אוֹ כֻּלָּהּ, אוֹ בְּנִכּוּי, אִם לֹא הוֹדִיעוֹ אוֹ לֹא הָיָה עִמּוֹ בַּמְּדִינָה.

יא. מֵת רְאוּבֵן, וְאַחַר כָּךְ נָשָׂא שִׁמְעוֹן אִשָּׁה, וְשָׁלְמוּ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה - מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִגְבּוֹת הַשּׁוֹשְׁבִינוּת מִן הַיּוֹרְשִׁין, כּוֹפִין יוֹרְשֵׁי רְאוּבֵן לְהַחְזִיר בְּנִכּוּי; וּמָקוֹם שֶׁלֹּא נָהֲגוּ, אֵין הַיּוֹרְשִׁין מְשַׁלְּמִין כְּלוּם.

יב. מֵת רְאוּבֵן אַחַר שֶׁנָּשָׂא שִׁמְעוֹן אִשָּׁה וְשָׁלְמוּ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה - כּוֹפִין אֶת יוֹרְשָׁיו לְשַׁלֵּם הַשּׁוֹשְׁבִינוּת בְּכָל מָקוֹם, שֶׁהֲרֵי נִתְחַיֵּב אֲבִיהֶם לְשַׁלֵּם. וְאִם כֻּלָּהּ הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם, מְשַׁלְּמִין אֶת כֻּלָּהּ; וְאִם בְּנִכּוּי, מְשַׁלְּמִין בְּנִכּוּי.

יג. חֲמִשָּׁה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּשׁוֹשְׁבִינוּת: נִגְבֵּית בְּבֵית דִּין - שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא כְּמוֹ מִלְוָה. וְאֵינָהּ מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא בְּעוֹנָתָהּ כְּעֵין

נִשּׂוּאֵי רִאשׁוֹן - שֶׁזֶּה כְּמוֹ תְּנַאי הוּא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ שֶׁעַל דַּעַת זוֹ שִׁלְּחָהּ. וְאֵין בָּהּ מִשּׁוּם רִבִּית; אֲפִלּוּ שָׁלַח לוֹ דִּינָר, וְהֶחְזִיר לוֹ עֲשָׂרָה - מֻתָּר, שֶׁלֹּא עַל מְנָת לְהוֹסִיף לוֹ שָׁלַח. וְאֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶתְּהָ, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִגֹּשׁ אוֹתוֹ וּלְתָבְעוֹ עַד שֶׁיִּשָּׁא כְּדֶרֶךְ שְׁנָשָׂא הוּא. וְאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם כְּשֶׁתַּחְזֹר לַיּוֹרְשִׁין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי, וְאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בְּרָאוּי כִּבְמוּחְזָק, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

יד. הַשּׁוֹלֵחַ תְּשׁוּרָה לַחֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ מָעוֹת כְּשֶׁמָּטָה יָדוֹ, וְהוּא מִמָּאן לִקַּח, וְזֶה נִשְׁבַּע שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תִּקַּח וְהִפְצִיר בּוֹ עַד שֶׁלָּקַח, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ, הֲרֵי אֵלּוּ מַתָּנָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלִתְבּוֹעַ, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ שֶׁהִיא מִלְּוָה.

טו. וְכֵן הַשּׁוֹלֵחַ לַחֲבֵרוֹ כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן וּפֵרוֹת בְּעֵת הַנִּשּׂוּאִין - אֵינָן נִגְבִּין בְּבֵית דִּין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן גְּמִילוּת חֲסָדִים; וְלֹא נֶאֱמְרוּ דִּינֵי הַשּׁוּשְׁבִינוּת אֶלָּא בְּמָעוֹת בִּלְבַד.

הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה פֶּרֶק ח

א. הַסּוּמָה [עיוור] אוֹ הַפִּסֵּחַ [נקטעו רגליו] אוֹ הַגִּדֵּם [נקטעו ידיו], אוֹ הַחוֹשֵׁשׁ בְּרֹאשׁוֹ אוֹ בְּעֵינוֹ אוֹ בְּרַגְלוֹ אוֹ בְּיָדוֹ, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי הוּא כְּבָרִיא לְכָל דָּבָר בְּמִמְכָּרוֹ וּמִקָּחוֹ וּמַתְּנוֹתָיו.

ב. אֲבָל הַחוֹלֶה שֶׁתָּשַׁשׁ כֹּחַ כָּל גּוּפוֹ, וְכָשַׁל מֵחֲמַת הַחֳלִי עַד שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ עַל רַגְלָיו בַּשּׁוּק, וַהֲרֵי הוּא נוֹפֵל עַל הַמִּטָּה - הוּא הַנִּקְרָא 'שְׁכִיב מְרַע', וּמִשְׁפְּטֵי מַתְּנוֹתָיו אֵינָן כְּמַתְּנַת בָּרִיא. כֵּיצַד? שְׁכִיב מְרַע שֶׁצִּוָּה לִתֵּן לְפִלּוֹנִי כָּךְ וְכָךְ, וְלִתֵּן לְפִלּוֹנִי כָּךְ וְכָךְ, בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת, בֵּין כָּתַב בֵּין לֹא כָּתַב - זָכוּ הַכֹּל כְּשֶׁיָּמוּת בְּכָל מַה שֶׁנָּתַן לָהֶן, וְאֵינוֹ צָרִיךְ קִנְיָן; שֶׁדִּבְרֵי שְׁכִיב מְרַע, כִּכְתוּבִין וְכִמְסוּרִין הֵן. וְדָבָר זֶה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶן, עָשׂוּ אוֹתָהּ כְּשֶׁל תּוֹרָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטָּרֵף [תתבלבל] דַּעְתּוֹ עָלָיו כְּשֶׁיֵּדַע שֶׁאֵין דְּבָרָיו קַיָּמִים.

ג. לְפִיכָךְ, אִם אָמַר: 'קְנוּ מִמֶּנִּי' - אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, קוֹנִין מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה הַקִּנְיָן אֵינוֹ צָרִיךְ.

ד. וְאֵין שְׁכִיב מְרַע צָרִיךְ לוֹמַר 'אַתֶּם עֵדַי', אֶלָּא כָּל הַשּׁוֹמֵעַ דְּבָרָיו, הֲרֵי זֶה עֵד; שֶׁאֵין אָדָם מְשַׁטֶּה בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ.

ה. שְׁכִיב מְרַע שֶׁצִּוָּה לִתֵּן מַתָּנָה לְעֶבֶד שֶׁבִּמְעֵי אִשְׁתּוֹ - זָכָה הָעֶבֶד, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְרוֹבָה אֵצֶל בְּנוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ו. אָמַר: 'אִם יָלְדָה אִשְׁתִּי זָכָר, יִטֹּל מָנֶה, וְאִם נְקֵבָה, מָאתַיִם' - יָלְדָה זָכָר, נוֹטֵל מָנֶה; יָלְדָה נְקֵבָה, נוֹטֶלֶת מָאתַיִם; יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה, הַזָּכָר נוֹטֵל מָנֶה וְהַנְּקֵבָה מָאתַיִם; יָלְדָה טֻמְטוּם [ללא איברי זכר או ונקבה] אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס [יש לו איברים של זכר ושל נקבה], נוֹטֵל כַּפָּחוּת שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם.

ז. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמְרוּ לוֹ: 'נְכָסָיו לְמִי'? וְאָמַר לָהֶן: 'דּוֹמֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן אוֹ שֶׁאִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת, עַכְשָׁו שֶׁאֵין לוֹ בֵּן אוֹ שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת, נְכָסָיו לִפְלוֹנִי', וְנוֹדַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן, אוֹ שֶׁהָיְתָה אִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת - אַף עַל פִּי שֶׁהִפִּילָה אוֹ מֵת הַבֵּן אַחַר כָּךְ, אֵין מַתְּנָתוֹ מַתָּנָה.

ח. מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע אֵינָהּ קוֹנָה, אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה; וְאֵין אֶחָד מֵהֶן זוֹכֶה בַּדָּבָר שֶׁצִּוָּה בּוֹ בֵּין מִקַּרְקָעִין בֵּין מִטַּלְטְלִין, אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה.

ט. לְפִיכָךְ מוֹצִיאִין לִכְתֻבַּת הָאִשָּׁה וְלִמְזוֹן הָאַלְמָנָה וְהַבָּנוֹת מִיַּד אֵלּוּ שֶׁצִּוָּה לָהֶן, שֶׁהֲרֵי בְּמִיתָתוֹ נִתְחַיְּבוּ הַנְּכָסִים בִּכְתֻבָּה וּבִמְזוֹנוֹת, וְאֵלּוּ שֶׁנָּתַן לָהֶן לֹא יִקְנוּ אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה.

י. מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתוּב בָּהּ קִנְיָן, בֵּין הָיְתָה בְּמִקְצָת נְכָסָיו בֵּין הָיְתָה בְּכָל נְכָסָיו - חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא לֹא גָּמַר לְהַקְנוֹתוֹ אֶלָּא בִּשְׁטָר; וְהוֹאִיל וּמַתָּנָה זוֹ לֹא תִּקָּנֶה אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה - אֵין שְׁטָר לְאַחַר מִיתָה, וַהֲרֵי הַמַּתָּנָה בְּטֵלָה.

יא. וְאִם קָנוּ מִמֶּנּוּ כְּדֵי לְיַפּוֹת כֹּחַ הַמְקַבֵּל, כְּגוֹן שֶׁכָּתוּב בָּהּ: 'קְנִינוּ מִמֶּנּוּ מוּסָף עַל מַתָּנָה זוֹ' - הֲרֵי הִיא קַיֶּמֶת.

יב. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: 'כִּתְבוּ וּתְנוּ מָנֶה לִפְלוֹנִי', וּמֵת קֹדֶם שֶׁיִּכְתְּבוּ וְיִתְּנוּ לוֹ - אֵין כּוֹתְבִין וְאֵין נוֹתְנִין לוֹ; שֶׁמָּא לֹא גָּמַר לְהַקְנוֹתוֹ אֶלָּא בִּשְׁטָר, וְאֵין שְׁטָר לְאַחַר מִיתָה.

יג. וְאִם אָמַר 'כִּתְבוּ' כְּדֵי לְיַפּוֹת כֹּחַ הַמְקַבֵּל, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: 'תְּנוּ מָנֶה לִפְלוֹנִי, וְאַף כִּתְבוּ וְחַתְּמוּ וּתְנוּ לוֹ' - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לְאַחַר מִיתָה.

יד. שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו מַתָּנָה סְתָם, וְלֹא שִׁיֵּר כְּלוּם - אִם עָמַד - חוֹזֵר, וַאֲפִלּוּ קָנוּ מִיָּדוֹ כְּדֵי לְיַפּוֹת אֶת כֹּחוֹ, בֵּין שֶׁהִקְנָה כָּל נְכָסָיו לְאֶחָד, בֵּין שֶׁכְּתָבָן לִשְׁנַיִם; שֶׁאֲמִדַּן דַּעַת הוּא, שֶׁלֹּא נָתַן זֶה הַכֹּל, אֶלָּא וְנִתְכַּוֵּן שֶׁלֹּא יִקְנוּ כְּלוּם אֶלָּא לְאַחַר מוֹתוֹ.

טו. שִׁיֵּר כְּלוּם לְעַצְמוֹ, בֵּין קַרְקַע בֵּין מִטַּלְטְלִין - הֲרֵי זוֹ מַתָּנָה בִּמְקָצָת, וּסְתָמָהּ כְּמַתְּנַת בָּרִיא שֶׁקּוֹנֶה מִזְּמַן הַכְּתִיבָה. לְפִיכָךְ אֵינוֹ חוֹזֵר, וְהוּא שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ; שֶׁמַּתְּנַת שְׁכִיב מְרַע בִּמְקָצָת צְרִיכָה קִנְיָן, בֵּין עָמַד בֵּין לֹא עָמַד.

טז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנָּתַן סְתָם; שֶׁהֲרֵי אָנוּ אוֹמְדִין דַּעְתּוֹ וְאוֹמְרִין: 'הוֹאִיל וְשִׁיֵּר, לֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְהַקְנוֹת לוֹ מֵחַיִּים כְּמַתְּנַת בָּרִיא'.

יז. אֲבָל אִם נָתַן לוֹ הַמִּקְצָת בְּפֵרוּשׁ בְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע, שֶׁאֵינוֹ קוֹנֶה אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה, אֵינוֹ צָרִיךְ קִנְיָן, וְאִם עָמַד - חוֹזֵר; וְאִם לֹא עָמַד, קָנָה זֶה הַמִּקְצָת. וְאִם הָיָה בָּהּ קִנְיָן, לֹא קָנָה אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מְיֻפֶּה כֹּחוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יח. אַל תִּטְעֶה בִּשְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו, וּפֵרֵשׁ שֶׁנָּתַן הַכֹּל מֵעַכְשָׁו וְהִקְנָה מֵחַיִּים, שֶׁאֵין זוֹ מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע, אֶלָּא כִּשְׁאָר כָּל מַתְּנוֹת הַבְּרִיאִים; שֶׁאִם הִגִּיעַ הַשְּׁטָר לְיַד הַמְקַבֵּל, אוֹ שֶׁקָּנוּ מִיַּד הַנּוֹתֵן - קָנָה הַכֹּל, וְאֵין יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

יט. הַנּוֹתֵן מַתָּנָה כְּשֶׁהוּא שְׁכִיב מְרַע, וְכָתַב בָּהּ: 'בַּחַיִּים וּבַמָּוֶת', אוֹ: 'מֵחַיִּים וּבַמָּוֶת', בֵּין בַּכֹּל בֵּין בְּמִקְצָת - הוֹאִיל וְכָתוּב בָּהּ 'וּבַמָּוֶת', הֲרֵי זוֹ מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע; שֶׁזֶּה שֶׁכָּתַב בָּהּ 'וּבַמָּוֶת', שֶׁלֹּא יִקָּנֶה אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה; וְזֶה שֶׁכָּתַב בָּהּ 'בַּחַיִּים', סִימָן לְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ שֶׁיִּחְיֶה מֵחֳלִי זֶה.

כ. שְׁכִיב מְרַע שֶׁנָּתַן הַנְּכָסִים, שֶׁהַדָּבָר גָּלוּי שֶׁהֵן כָּל נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ - הֲרֵי זוֹ כְּמַתָּנָה בְּמִקְצָת; וְאִם קָנוּ מִיָּדוֹ וְעָמַד, אֵינוֹ חוֹזֵר. חוֹשְׁשִׁין אָנוּ, שֶׁמָּא נִשְׁאֲרוּ לוֹ נְכָסִים

אֲחֵרִים בִּמְדִינַת הַיָּם, עַד שֶׁיֹּאמַר: 'כָּל נְכָסַי, שֶׁהֵן אֵלּוּ', אוֹ שֶׁיִּהְיֶה מֵחֲזַק שֶׁאֵין לוֹ נְכָסִים אֶלָּא אֵלּוּ; וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה מַתָּנָה בַּכֹּל.

כא. שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו לַאֲחֵרִים, רוֹאִין: אִם כִּמְחַלֵּק כְּתָבָם - אִם מֵת, קָנוּ כֻּלָּן; עָמַד, חוֹזֵר בְּכֻלָּן. וְאִם כְּנִמְלָךְ אַחַר שֶׁשִּׁיֵּר, וְחָזַר וְכָתַב, וְחָזַר וְכָתַב, וְקָנוּ מִיָּדוֹ עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד - מֵת, קָנוּ כֻּלָּן; עָמַד, אֵינוֹ חוֹזֵר אֶלָּא בָּאַחֲרוֹן, שֶׁהֲרֵי נָתַן לוֹ כָּל נְכָסָיו הַנִּשְׁאָרִים.

כב. הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְעַבְדּוֹ, וְעָמַד - חוֹזֵר בַּנְּכָסִים, וְאֵינוֹ חוֹזֵר בָּעֶבֶד; שֶׁהֲרֵי יָצָא עָלָיו שֵׁם בֶּן חוֹרִין.

כג. שְׁכִיב מְרַע שֶׁצִּוָּה מֵחֲמַת מִיתָה, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה דַּעְתּוֹ נוֹטָה שֶׁהוּא מֵת וַדַּאי, וְנִכַּר דָּבָר זֶה מִכְּלַל דְּבָרָיו - אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ בְּמִקְצָת - אִם עָמַד, חוֹזֵר.

כד. וְהַמְפָרֵשׁ לַיָּם, וְהַיּוֹצֵא בְּשַׁיָּרָה [למדבר], וְהַיּוֹצֵא בְּקוֹלֹר [מובל לגרדום], וְהַמְסֻכָּן, וְהוּא שֶׁקָּפַץ עָלָיו הַחֳלִי וְהִכְבִּיד עָלָיו חָלְיוֹ - כָּל אֶחָד מֵאַרְבַּעְתָּן, כִּמְצִוָּה מֵחֲמַת מִיתָה הוּא, וַהֲרֵי דְּבָרָיו כִּכְתוּבִין וְכִמְסוּרִין, וּמְקַיְּמִין אוֹתָן אִם מֵת; וְאִם נִצּוֹל וְעָמַד - אֲפִלּוּ קָנוּ מִיָּדוֹ בְּמִקְצָת, חוֹזֵר כְּדִין כָּל מְצִוָּה מֵחֲמַת מִיתָה.

כה. שְׁכִיב מְרַע שֶׁנִּתַּק מֵחֳלִי לְחֹלִי - אִם לֹא עָמַד וְלֹא הָלַךְ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ בַּשּׁוּק, מַתְּנָתוֹ מַתָּנָה.

כו. עָמַד בֵּין הַחֳלִי שֶׁצִּוָּה בּוֹ וּבֵין הַחֳלִי שֶׁמֵּת מִמֶּנּוּ, וְהָלַךְ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ - אוֹמְדִין אוֹתוֹ עַל פִּי רוֹפְאִים: אִם מֵחֲמַת חֳלִי הָרִאשׁוֹן מֵת, מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת; וְאִם לָאו, אֵין מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת. וְאִם הָלַךְ בַּשּׁוּק בְּלֹא מִשְׁעֶנֶת - אֵינוֹ צָרִיךְ אֹמֶד, אֶלָּא בָּטְלוּ מַתְּנוֹתָיו הָרִאשׁוֹנוֹת.

כז. מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע שֶׁאֵין כָּתוּב בָּהּ שֶׁמִּתּוֹךְ חֳלִי זֶה שֶׁצִּוָּה בּוֹ מֵת, וְאֵין הָעֵדִים מְצוּיִין לִשְׁאֹל לָהֶם - אַף עַל פִּי שֶׁהֲרֵי זֶה הַמְצַוֶּה מֵת, הֲרֵי הַמַּתָּנָה בְּטֵלָה; שֶׁאֵין מִיתָתוֹ רְאָיָה, שֶׁמָּא עָמַד מֵחֳלִי שֶׁנָּתַן בּוֹ הַמַּתָּנָה וְאַחַר כָּךְ חָלָה חֳלִי אַחֵר וּמֵת; לְפִיכָךְ הַנְּכָסִים בְּחֶזְקַת הַיּוֹרְשִׁין, עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁמִּתּוֹךְ הַחֳלִי שֶׁנָּתַן בּוֹ מַתָּנָה זוֹ מֵת.

הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה פֶּרֶק ט

א. שְׁכִיב מְרַע שֶׁצִּוָּה וְאָמַר: 'לֹא תְּגַלּוּ מַתָּנָה זוֹ, וְלֹא תּוֹדִיעוּ בָּהּ אָדָם אֶלָּא לְאַחַר מוֹתִי' - הֲרֵי זוֹ מַתָּנָה קַיֶּמֶת, וְאֵינָהּ מַתָּנָה מְסֻתֶּרֶת; שֶׁבְּעֵת שֶׁתִּקָּנֶה, שֶׁהוּא אַחַר מוֹתוֹ, הֲרֵי אָמַר: 'גַּלּוּ אוֹתָהּ'.

ב. מְצַוֶּה מֵחֲמַת מִיתָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר: 'גַּלּוּ אֶת הַמַּתָּנָה'; אֶלָּא אַף עַל פִּי שֶׁהִיא כְּתוּבָה סְתָם, אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא מְסֻתֶּרֶת הִיא.

ג. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: 'יִטֹּל פְּלוֹנִי נְכָסַי' אוֹ 'מִקְצָת נְכָסַי', אוֹ 'יַחֲזִיק', אוֹ 'יִזְכֶּה', אוֹ 'יִקְנֶה' - כֻּלָּן לְשׁוֹן מַתָּנָה הֵן. וְכֵן אִם אָמַר: 'יַחְסֵן' [לשון ירושה בארמית] אוֹ 'יִירַשׁ' עַל מִי שֶׁרָאוּי לְיָרְשׁוֹ, הֲרֵי זֶה קָנָה.

ד. 'יֵהָנֶה פְּלוֹנִי בָּהֶן', 'יַעֲמֹד בָּהֶן', 'יִשְׁעֵן בָּהֶן' - לֹא קָנָה.

ה. שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו לְאַחֵר - אִם אֵינוֹ רָאוּי לְיָרְשׁוֹ, נוֹטְלָן מִשּׁוּם מַתָּנָה; וְאִם רָאוּי לְיָרְשׁוֹ, נוֹטְלָן מִשּׁוּם יֹרֶשֶׁה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַיּוֹרֵשׁ הַזֶּה אַחַת מִבְּנוֹתָיו, אוֹ אֶחָד מִכְּלַל בְּנֵי בָנָיו, אוֹ אֶחָד מִכְּלַל אֶחָיו, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִשְּׁאָר יוֹרְשִׁין. אֲבָל אִם כְּתָבָן לְאֶחָד מִבָּנָיו, לֹא עָשָׂהוּ אֶלָּא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ו. מִי שֶׁאָמְרוּ לוֹ בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ: 'נְכָסֶיךָ לְמִי הֵן? שֶׁמָּא לִפְלוֹנִי'? וְאָמַר לָהֶן: 'וְאֶלָּא לְמִי'? - רוֹאִין: אִם רָאוּי לְיָרְשׁוֹ, נוֹטְלָן מִשּׁוּם יֹרֶשֶׁה; וְאִם לָאו, נוֹטְלָן מִשּׁוּם מַתָּנָה.

ז. גֵּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן שֶׁאֵין הוֹרָתוֹ בִּקְדֻשָּׁה - הוֹאִיל וְאֵינוֹ יוֹרְשׁוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ, כָּךְ אֵינוֹ יָכוֹל לִתֵּן לוֹ נְכָסָיו בְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע, לֹא כָּל נְכָסָיו וְלֹא מִקְצָתָן - שֶׁלְּשׁוֹן יֹרֶשֶׁה וּמַתָּנָה, לְגַבֵּי יוֹרֵשׁ - אֶחָד הוּא. וְאִם תֹּאמַר יִקָּנֶה, נִמְצָא זֶה כְּאִלּוּ יָרַשׁ אָבִיו;

ח. לְפִיכָךְ, אִם נָתַן לְגֵר מִשְּׁאָר הַגֵּרִים, מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת.

ט. שְׁכִיב מְרַע שֶׁהוֹדָה: 'שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִפְלוֹנִי אֶצְלִי כָּךְ וְכָךְ, תְּנוּהוּ לוֹ', אוֹ שֶׁאָמַר: 'כְּלִי פְּלוֹנִי הוּא פִּקָּדוֹן בְּיָדִי לִפְלוֹנִי, תְּנוּהוּ לוֹ', 'חָצֵר פְּלוֹנִית שֶׁל פְּלוֹנִי הוּא', 'חוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי אֵינוֹ שֶׁלִּי, שֶׁל פְּלוֹנִי הוּא' - בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, הוֹדָיָתוֹ הוֹדָיָה. וַאֲפִלּוּ הוֹדָה הַגֵּר לִבְנוֹ שֶׁאֵין הוֹרָתוֹ בִּקְדֻשָּׁה, דְּבָרָיו קַיָּמִין; אֲפִלּוּ הוֹדָה שְׁכִיב מְרַע לְגוֹי, נוֹתְנִין לוֹ.

י. אֲבָל שְׁכִיב מְרַע שֶׁצִּוָּה לִתֵּן לְגוֹי מַתָּנָה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁצִּוָּה לַעֲבֹר עֲבֵרָה בִּנְכָסָיו.

יא. אָמַר: 'פְּלוֹנִי עַבְדִּי עֲשׂוּ אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין', אוֹ שֶׁאָמַר: 'עָשִׂיתִי אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין', אוֹ: 'הֲרֵי הוּא בֶּן חוֹרִין' - כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין, וּמְשַׁחְרְרִין אוֹתוֹ; שֶׁהָעֶבֶד יֶשְׁנוֹ בְּמִקְצָת מִצְוֹת.

יב. אָמַר: 'פְּלוֹנִית שִׁפְחָתִי עֲשׂוּ לָהּ קוֹרַת רוּחַ' - עוֹשִׂין לָהּ, וְאֵינָהּ עוֹבֶדֶת אֶלָּא עֲבוֹדָה שֶׁהִיא רוֹצָה בָהּ מִכָּל הָעֲבוֹדוֹת הַיְדוּעוֹת לַעֲבָדִים בְּאוֹתוֹ מָקוֹם.

יג. שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו לְאַחֵר, וְאָמַר הַלָּה: 'אֵינִי רוֹצֶה בָּהֶן' - לֹא קָנָה.

יד. שָׁתַק, וְאַחַר כָּךְ צָוַח - קָנָה; שֶׁדִּבְרֵי שְׁכִיב מְרַע כִּכְתוּבִין וְכִמְסוּרִין; וְכֵיוָן שֶׁשָּׁתַק, אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ.

טו. שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתַב לָזֶה, וְחָזַר וְכָתַב לְאַחֵר - הָאַחֲרוֹן קָנָה; שֶׁיֵּשׁ לוֹ לַחֲזוֹר עַד שֶׁיָּמוּת - בֵּין בַּכֹּל בֵּין בְּמִקְצָת, בֵּין לְעַצְמוֹ בֵּין לְאַחֵר. וַאֲפִלּוּ כָּתַב וְזָכָה לָרִאשׁוֹן, וְכָתַב וְזָכָה לָאַחֲרוֹן - הָאַחֲרוֹן קָנָה; שֶׁשְּׁכִיב מְרַע שֶׁזָּכָה, עֲדַיִן מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע הִיא.

טז. אֲבָל שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתַב וְזָכָה, וְקָנוּ מִיָּדוֹ - אֵין לְאַחֵר קִנְיָן כְּלוּם; וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר - לֹא לְאַחֵר וְלֹא לְעַצְמוֹ, בֵּין שֶׁנָּתַן הַכֹּל בֵּין שֶׁנָּתַן מִקְצָת.

יז. שְׁכִיב מְרַע שֶׁחָזַר בְּמִקְצָת, חָזַר בַּכֹּל. כֵּיצַד? נָתַן כָּל נְכָסָיו לָרִאשׁוֹן, וְקָנוּ מִיָּדוֹ כְּדֵי לְיַפּוֹת אֶת כֹּחוֹ, וְחָזַר וְנָתַן מִקְצָתָן לְאַחֵר, וְקָנוּ מִיָּדוֹ כְּדֵי לְיַפּוֹת אֶת כֹּחוֹ - הַשֵּׁנִי קָנָה; אֲבָל הָרִאשׁוֹן לֹא קָנָה כְּלוּם, בֵּין שֶׁעָמַד בֵּין שֶׁמֵּת.

יח. נָתַן מִקְצָת נְכָסָיו וְקָנוּ מִיָּדוֹ, וְאַחַר כָּךְ נָתַן אֶת כֻּלָּן לְאַחֵר וְקָנוּ מִיָּדוֹ כְּדֵי לְיַפּוֹת אֶת כֹּחוֹ - אִם מֵת - קָנָה הָרִאשׁוֹן הַמִּקְצָת, וְקָנָה הָאַחֲרוֹן אֶת הַשְּׁאָר; וְאִם עָמַד - רִאשׁוֹן קָנָה, אַחֲרוֹן לֹא קָנָה.

יט. שְׁכִיב מְרַע שֶׁהִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו וְלֹא שִׁיֵּר כְּלוּם, אוֹ הִפְקִירָן, אוֹ חִלְּקָן לַעֲנִיִּים - אִם עָמַד, חוֹזֵר בַּכֹּל.

כ. מָכַר כְּשֶׁהוּא שְׁכִיב מְרַע, מִמְּכָרוֹ קַיָּם כַּבְּרִיא.

כא. מָכַר כָּל נְכָסָיו - אִם הַמְּעוֹת עַצְמָן קַיָּמוֹת - אִם עָמַד, חוֹזֵר; וְאִם הוֹצִיא הַמְּעוֹת, אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר.

כב. מַתָּנָה שֶׁהִיא סְתָם, וְלֹא נִתְפָּרֵשׁ בָּהּ שֶׁהָיָה בָּרִיא כְּשֶׁנְּתַן אוֹ שֶׁהָיָה שְׁכִיב מְרַע - הוּא אוֹמֵר: 'שְׁכִיב מְרַע הָיִיתִי, וַהֲרֵי עָמַדְתִּי וְאֶחְזוֹר בְּמַתָּנָתִי', וּמְקַבֵּל מַתָּנָה אוֹמֵר: 'בָּרִיא הָיָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר' - עַל הַמְקַבֵּל לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁלֹּא שְׁכִיב מְרַע הָיָה. לֹא מָצָא רְאָיָה - יִשְׁבַּע הַנּוֹתֵן שְׁבוּעַת הֶסֵּת וְיִפָּטֵר, וְתַעֲמֹד הַקַּרְקַע בְּחֶזְקַת הַנּוֹתֵן.

כג. אֲבָל אִם הָיוּ מְטַלְטְלִין בְּיַד הַמְקַבֵּל - מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר 'שֶׁלִּי הֵן', יִשְׁבַּע הֶסֵּת שֶׁבָּרִיא הָיָה כְּשֶׁנְּתַן לוֹ מַתָּנָה זוֹ.

כד. מִי שֶׁמֵּת, וְנִמְצֵאת מַתָּנָה קְשׁוּרָה לוֹ עַל יְרֵכוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּעֵדִים, וְקָנוּ מִיָּדוֹ כְּדֵי לְיַפּוֹת כֹּחַ אֵלּוּ שֶׁנְּתַן לָהֶם - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ כְּלוּם; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: כְּתָבָהּ וְנִמְלַךְ.

כה. וְאִם זִכָּה בָּהּ לְאַחֵר, בֵּין מִן הַיּוֹרְשִׁין בֵּין שֶׁאֵינוֹ מִן הַיּוֹרְשִׁין - כָּל הַדְּבָרִים שֶׁבָּהּ קַיָּמִין כְּכָל מַתְּנוֹת שְׁכִיב מְרַע.

כו. וְכֵן מִי שֶׁכָּתַב שְׁטַר חוֹב עַל עַצְמוֹ בְּשֵׁם אַחֵר, אוֹ בְּשֵׁם בֵּן מִבָּנָיו, אוֹ מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְנָתַן הַשְּׁטָר עַל יַד שָׁלִישׁ וְאָמַר לוֹ: 'יִהְיֶה זֶה אֶצְלְךָ', וְלֹא פֵּרֵשׁ לוֹ כְּלוּם, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: 'הַנַּח עַד שֶׁאֹמַר לְךָ מַה תַּעֲשֶׂה', וָמֵת - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ כְּלוּם.

יום רביעי כ"ב אדר ה'תשס"ט

הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה פֶּרֶק י

א. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: 'תְּנוּ מָנֶה לְפְלוֹנִי', וָמֵת - יִתְּנוּ לְאַחֵר מִיתָה; שֶׁדִּבְרֵי שְׁכִיב מְרַע, כִּכְתוּבִין וְכִמְסוּרִין הֵן; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא עַל מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ קָבוּר [טמון במקום כלשהו] הוּא אוֹמֵר.

ב. וְכֵן שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: 'הַלְוָאָה אוֹ הַפִּקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי, תְּנוּ אוֹתָהּ לְפְלוֹנִי' - דְּבָרָיו קַיָּמִין, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן. וְכֵן אִם אָמַר: 'תְּנוּ שְׁטָר פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי', זָכָה בְּמַה שֶׁיֵּשׁ בַּשְּׁטָר, וּכְאִלּוּ כָּתַב וּמָסַר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ הַשְּׁטָר; וְאֵין הַיּוֹרֵשׁ יָכוֹל לִמְחֹל שְׁטָר זֶה, שֶׁנִּתַּן בְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע. וּמִפְּנֵי מָה הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵרוֹ וְחָזַר הַיּוֹרֵשׁ וּמְחָלוֹ, מָחוּל, וּשְׁכִיב מְרַע שֶׁנָּתַן שְׁטַר חוֹב, אֵין הַיּוֹרֵשׁ יָכוֹל לִמְחֹל? מִפְּנֵי שֶׁקְּנִין הָרְאָיָה שֶׁבִּשְׁטָר, מִדִּבְרֵיהֶם. לְפִיכָךְ, הַיּוֹרֵשׁ, עַדַיִן זֶה הַשְּׁטָר שֶׁלּוֹ הוּא מִן הַתּוֹרָה וּמוֹחֲלוֹ; וּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מִדִּבְרֵיהֶם, עָשׂוּ אוֹתָהּ כְּשֶׁל תּוֹרָה, וּכְאִלּוּ קָנָה מָמוֹן שֶׁבַּשְּׁטָר מִן הַתּוֹרָה, וְהִגִּיעַ לְיָדוֹ, וְלֹא נִשְׁאַר לַיּוֹרֵשׁ בּוֹ קִנְיָן, וּלְפִיכָךְ אֵינוֹ מוֹחֵל.

ג. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: 'מָנֶה לְפְלוֹנִי בְּיָדִי' - אִם אָמַר 'תְּנוּ', נוֹתְנִין; לֹא אָמַר 'תְּנוּ', אֵין נוֹתְנִין, שֶׁמָּא לֹא אָמַר 'מָנֶה יֵשׁ לְפְלוֹנִי בְּיָדִי', אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ עַל יוֹרְשָׁיו שֶׁיֵּשׁ לָהֶן מָמוֹן.

ד. לְפִיכָךְ, אִם אָמַר דָּבָר זֶה דֶּרֶךְ הוֹדָאָה, וְלֹא הָיָה שָׁם חֵשֶׁשׁ עָרְמָה - נוֹתְנִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר 'תְּנוּ'.

ה. כֵּיוֹצֵא בּוֹ, רָאוּ אֶת אֲבִיהֶן שֶׁהִטְמִין מָעוֹת בְּשִׂדָּה תֵּבָה וּמִגְדָּל, וְאָמַר: 'שֶׁל פְּלוֹנִי הֵן', 'שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הֵן' - אִם כְּמוֹסֵר דְּבָרָיו לָהֶן, הֲרֵי דְּבָרָיו קַיָּמִין; אִם כְּמַעֲרִים, לֹא אָמַר כְּלוּם.

ו. וְכֵן אִם בָּא אֶחָד וְאָמַר לָהֶן: 'אֲנִי רָאִיתִי אֶת אֲבִיכֶן שֶׁהִטְמִין מָעוֹת בְּשִׂדָּה תֵּבָה וּמִגְדָּל, וְאָמַר שֶׁל פְּלוֹנִי הֵן, שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הֵן' - אִם הָיוּ טְמוּנִין בַּבַּיִת, לֹא אָמַר כְּלוּם; בַּשָּׂדֶה, דְּבָרָיו קַיָּמִין. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל שֶׁאֵלּוּ יָכוֹל לִטְלָן, דְּבָרָיו קַיָּמִין; וְאִם לָאו, לֹא אָמַר כְּלוּם.

ז. הֲרֵי שֶׁהָיָה מִצְטַעֵר עַל מָעוֹת שֶׁהִנִּיחַ לוֹ אָבִיו, וְלֹא יָדַע הֵיכָן הֶחְבִּיאָן, וְאָמְרוּ לוֹ בַּחֲלוֹם: 'כָּךְ וְכָךְ הֵן, וּבְמָקוֹם פְּלוֹנִי הֵן, וְשֶׁל פְּלוֹנִי הֵן', אוֹ 'שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הֵן', וּמְצָאָן בַּמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ, וְכַמִּנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ - זֶה הָיָה מַעֲשֶׂה, וְאָמְרוּ חֲכָמִים: 'דִּבְרֵי חֲלוֹמוֹת - לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין'.

ח. שְׁכִיב מְרַע שֶׁהוֹדָה שֶׁיֵּשׁ לִפְלוֹנִי בְּיָדוֹ מָנֶה, וְאָמְרוּ יְתוֹמִים: 'חָזַר וְאָמַר לָנוּ אָבִינוּ: פְּרַעְתִּיו' - נֶאֱמָנִין, וְנִשְׁבָּעִין עַל זֶה שְׁבוּעַת הֶסֵּת.

ט. אָמַר 'תְּנוּ', וְאָמְרוּ יְתוֹמִים: 'חָזַר וְאָמַר לָנוּ אַבָּא: פְּרַעְתִּיו' - אֵין נֶאֱמָנִין.

י. אָמַר: 'מָנֶה לִפְלוֹנִי בְּיָדִי', וְאָמְרוּ יְתוֹמִין: 'נָתַנּוּ' - אֵין נֶאֱמָנִין; שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר 'תְּנוּ', וּמִנַּיִן יָדְעוּ שֶׁחַיָּבִין לִתֵּן?.

יא. אָמַר: 'תְּנוּ', וְאָמְרוּ יְתוֹמִים: 'נָתַנּוּ' - נֶאֱמָנִין, וְנִשְׁבָּעִין הֶסֵּת שֶׁנָּתְנוּ.

יב. שְׁכִיב מְרַע שֶׁנָּתַן מָנֶה לְאֶחָד וְאָמַר לוֹ: 'הוֹלֵךְ מָנֶה זוֹ לִפְלוֹנִי', הָלַךְ וּמְצָאוֹ שֶׁמֵּת - אִם קַיָּם הָיָה בְּשָׁעָה שֶׁנִּתַּן לוֹ הַשְּׁכִיב מְרַע, יִנָּתְנוּ לְיוֹרְשֵׁי מִי שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ לוֹ; שֶׁדִּבְרֵי שְׁכִיב מְרַע, כִּכְתוּבִין וְכִמְסוּרִין הֵן. וְאִם לֹא הָיָה קַיָּם, יַחְזְרוּ לְיוֹרְשֵׁי הַמְשַׁלֵּחַ; שֶׁאֵין קִנְיָן לְמֵת.

יג. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: 'תְּנוּ מָאתַיִם זוּז לִפְלוֹנִי, וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת זוּז לִפְלוֹנִי, וְאַרְבַּע מֵאוֹת זוּז לִפְלוֹנִי' - אֵין אוֹמְרִין: 'כָּל הַקּוֹדֵם בַּשְּׁטָר זָכָה'. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הִנִּיחַ תְּשַׁע מֵאוֹת - חוֹלְקִין הַנִּמְצָא לְפִי מַה שֶׁכָּתַב לָהֶן. וְאִם יָצָא עָלָיו שְׁטַר חוֹב - גּוֹבֶה מִכֹּלָן, מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי מַה שֶׁנִּתַּן לוֹ. כֵּיצַד? הָיָה הַחוֹב אַרְבַּע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים - בַּעַל הַמָּאתַיִם נוֹתֵן מֵאָה, וּבַעַל הַשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מֵאָה וַחֲמִשִּׁים, וּבַעַל הָאַרְבַּע מֵאוֹת נוֹתֵן מָאתַיִם.

יד. אֲבָל אִם אָמַר: 'תְּנוּ מָאתַיִם זוּז לִפְלוֹנִי, וְאַחֲרָיו שְׁלֹשׁ מֵאוֹת לִפְלוֹנִי, וְאַחֲרָיו אַרְבַּע מֵאוֹת לִפְלוֹנִי' - כָּל הַקּוֹדֵם בַּשְּׁטָר זָכָה. לְפִיכָךְ, אִם יָצָא עָלָיו שְׁטַר חוֹב, גּוֹבֶה מִן הָאַחֲרוֹן; אֵין לוֹ, גּוֹבֶה מִשֶּׁלְּפָנָיו; אֵין לוֹ, גּוֹבֶה מִשֶּׁלְּפָנָיו. אֵין לוֹ, גּוֹבֶה מִשֶּׁלְּפָנָיו; אֵין לוֹ, גּוֹבֶה מִשֶּׁלְּפָנָיו.

טו. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: 'יָדוּר פְּלוֹנִי בְּבֵית זֶה', 'יֹאכַל פְּלוֹנִי פֵּרוֹת דֶּקֶל זֶה' - לֹא אָמַר כְּלוּם; שֶׁלֹּא הִקְנָה לָהֶם דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, שֶׁהַדִּירָה וְהָאֲכִילָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, הֲרֵי הֵן כְּדִבּוּר וּכְשִׁנָּה שֶׁאֵינָן נִקְנִין. אֲבָל אִם אָמַר: 'תְּנוּ בַּיִת זֶה לִפְלוֹנִי כְּדֵי שֶׁיָּדוּר בּוֹ עַד זְמַן פְּלוֹנִי', אוֹ: 'תְּנוּ דֶּקֶל זֶה לִפְלוֹנִי כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל פֵּרוֹתָיו' - דְּבָרָיו קַיָּמִין; שֶׁהֲרֵי הִקְנָה לָהֶן הַגּוּף לַפֵּרוֹת, וְהַגּוּף דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה פֶּרֶק יא

א. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: 'נְכָסִים אֵלּוּ לְבָנַי', אֵין הַבָּנוֹת בִּכְלָל. הָיָה לוֹ בֵּן אֶחָד וּבַת אַחַת, אוֹ בֵּן וּבֶן הַבֵּן - אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר 'לְבָנַי', שֶׁהוּא לְשׁוֹן רַבִּים, אֵין נוֹתְנִין אֶלָּא לִבְנוֹ; שֶׁהַבֵּן הָאֶחָד נִקְרָא 'בָּנִים'.

ב. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: 'נְכָסַי לְטוֹבִיָּה', וָמֵת, וּבָא אֶחָד שֶׁשְּׁמוֹ טוֹבִיָּה, וְאָמַר: 'אֲנִי הוּא' - נוֹטְלָן. וְאִם הֶחֱזַק שְׁמוֹ 'רַב טוֹבִיָּה', אֵינוֹ נוֹטְלָן; וְאִם הָיָה שְׁכִיב מְרַע גַּס [רגיל] בּוֹ, וְקוֹרֵא אוֹתוֹ בִּשְׁמוֹ - נוֹטְלָן.

ג. בָּאוּ שְׁנַיִם לִתְבֹּעַ, וְכָל אֶחָד מֵהֶן מֻחְזָק שְׁמוֹ 'טוֹבִיָּה' - אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן תַּלְמִיד חֲכָמִים, תַּלְמִיד חֲכָמִים קוֹדֵם; אֵין בָּהֶן תַּלְמִיד חֲכָמִים, וְהָיָה בָּהֶן שֶׁכֵּן אוֹ קָרוֹב - הוּא קוֹדֵם; הָיָה אֶחָד שֶׁכֵּן וְאֶחָד קָרוֹב, הַשֶּׁכֵן קוֹדֵם. שְׁנֵיהֶם קְרוֹבִים אוֹ שְׁנֵיהֶם שְׁכֵנִים אוֹ שְׁנֵיהֶם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, יַעֲשׂוּ הַדַּיָּנִין כְּמוֹ שֶׁיֵּרָאֶה לָהֶם: כָּל מִי שֶׁדַּעְתָּן נוֹטָה שֶׁעַל זֶה אָמַר, נוֹתְנִין לוֹ. וְכֵן אִם הָיוּ רַבִּים.

ד. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: 'נְכָסַי לְפִלּוֹנִי וּפִלּוֹנִי וּפִלּוֹנִי' - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה.

ה. אָמַר: 'נְכָסַי לְפִלּוֹנִי וּלְבָנַי' - פִּלּוֹנִי נוֹטֵל מֶחֱצָה, וְכָל בָּנָיו מֶחֱצָה. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁאָמַר לְאִשְׁתּוֹ: 'נְכָסַי לִיךְ וּלְבָנַיִךְ', וְאָמְרוּ חֲכָמִים: 'תִּטֹּל הִיא מֶחֱצָה, וְכָל הַבָּנִים מֶחֱצָה'.

ו. אָמַר: 'לְפִלּוֹנִי וּפִלּוֹנִי וּבְנֵי פִלּוֹנִי' - נוֹטְלִין בְּנֵי פִלּוֹנִי מֶחֱצָה, וְהַשְּׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים מֶחֱצָה.

ז. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: 'יַחְלֹק פִּלּוֹנִי בִּנְכָסַי' - יִטֹּל מֶחֱצָה. 'תְּנוּ חֵלֶק לְפִלּוֹנִי בִּנְכָסַי' - יִטֹּל אֶחָד מִשִּׁשָּׁה עָשָׂר; וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה שֶׁיִּטֹּל רְבִיעַ הַנְּכָסִים.

ח. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: 'תְּנוּ חֵלֶק לְפִלּוֹנִי בְּבוֹר הַיַּיִן שֶׁיֵּשׁ לִי' - יִטֹּל רְבִיעַ הַיַּיִן. אָמַר: 'תְּנוּ לוֹ בּוֹ חֵלֶק בָּחָבִית' - הֲרֵי מִעֵט, וְיִטֹּל שְׁמִין [שמינית] הַיַּיִן. אָמַר: 'תְּנוּ לוֹ בּוֹ חֵלֶק לַקְּדֵרָה' - נוֹטֵל חֵלֶק מִשִּׁשִּׁים עָשָׂר מִן הַיַּיִן. אָמַר: 'תְּנוּ לוֹ בּוֹ חֵלֶק לַטָּפִיחַ' [כד שתיה קטן] - נוֹטֵל חֵלֶק מִשִּׁשָּׁה עָשָׂר מִן הַיַּיִן שֶׁבַּבּוֹר, שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁלְּחֵלֶק מוּעָט נִתְכַּוֵּן.

ט. וְאֵין גּוֹמְרִין מִן הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ לְדִין אַחֵר.

י. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: 'תִּטֹּל אִשְׁתִּי כְּאֶחָד מִן הַבָּנִים' - נוֹטֶלֶת כְּאֶחָד מִבָּנָיו; וְאִם נוֹלְדוּ לוֹ בָּנִים אַחַר הַצַּוָּאָה - מִצְטָרְפִין עִם אֵלּוּ שֶׁהָיוּ בִּשְׁעַת הַצַּוָּאָה, וְנוֹטֶלֶת חֵלֶק עִם כֻּלָּן. כֵּיצַד? הָיוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים בִּשְׁעַת הַצַּוָּאָה, וּלְאַחַר מִכֵּן נוֹלְדוּ לוֹ שְׁנַיִם - נוֹטֶלֶת חֵלֶק כְּאֶחָד מִן הַחֲמִשָּׁה, שֶׁהוּא שְׁתוּת כָּל הַמָּמוֹן.

יא. וְאֵינָהּ נוֹטֶלֶת עִמָּהֶן אֶלָּא בִּנְכָסִים שֶׁהָיוּ לוֹ בִּשְׁעַת הַצַּוָּאָה, אֲבָל נְכָסִים שֶׁבָּאוּ לוֹ אַחַר הַצַּוָּאָה - אֵין לָהּ בָּהֶן חֵלֶק; שֶׁאֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ.

יב. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: 'מִטַּלְטְלִין שֶׁלִּי לְפִלּוֹנִי' - נוֹטֵל כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ, אֲבָל לֹא חִטִּים וּשְׂעוֹרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אָמַר: 'כָּל מִטַּלְטְלִין שֶׁלִּי' - נוֹטֵל הַכֹּל.

יג. וְהָעֲבָדִים בִּכְלַל הַמִּטַּלְטְלִין; אֲבָל לֹא רַחַיִם הַתַּחְתּוֹנָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, שֶׁהֲרֵי הִיא מְחֻבֶּרֶת בָּאָרֶץ.

יד. אָמַר: 'כָּל הַמִּטַּלְטֵל' - נוֹטֵל אַף הָרַחַיִם הַתַּחְתּוֹנָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ.

טו. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: 'נְכָסַי לִפְלוֹנִי' - נוֹטֵל כָּל הַמִּטַּלְטְלִין וְכָל הַקַּרְקָעוֹת, וְהַבְּגָדִים וְהָעֲבָדִים וְהַבְּהֵמָה וְהָעוֹפוֹת, וְהַתְּפִלִּין עִם שְׁאָר סְפָרִים; הַכֹּל בִּכְלַל נְכָסִים. אֲבָל סֵפֶר תּוֹרָה, יֵשׁ בּוֹ סָפֵק אִם הוּא בִּכְלַל נְכָסִים אוֹ אֵינוֹ; לְפִיכָךְ אִם תְּפָשׂוֹ, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

טז. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: 'תְּנוּ מָאתַיִם זוּז לִפְלוֹנִי בְּנִי בְּכוֹרִי בָּרָאוּי לוֹ' - נוֹטְלָן, וְנוֹטֵל בְּכוֹרָתוֹ.

יז. אָמַר: 'בִּבְכוֹרָתוֹ' - יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה: רָצָה חֵלֶק בְּכוֹרָה, נוֹטֵל; רָצָה מָאתַיִם זוּז, נוֹטֵל.

יח. וְכֵן אִם אָמַר: 'תְּנוּ מָאתַיִם זוּז לִפְלוֹנִית אִשְׁתִּי בָּרָאוּי לָהּ' - נוֹטַלְתָּן, וְנוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ. וְאִם אָמַר: 'בִּכְתֻבָּתָהּ' - יָדָהּ עַל הָעֶלְיוֹנָה.

יט. אָמַר: 'תְּנוּ מָאתַיִם זוּז לִפְלוֹנִי בַּעַל חוֹבִי בָּרָאוּי לוֹ' - נוֹטְלָן, וְנוֹטֵל חוֹבוֹ. אָמַר: 'בְּחוֹבוֹ' - אֵין לוֹ אֶלָּא חוֹבוֹ.

כ. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: 'תְּנוּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז לִפְלוֹנִי, וְיִשָּׂא בִּתִּי' - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנָּתַן לוֹ שְׁתֵּי מַתָּנוֹת, כָּל אֵיזֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה - יִקַּח; לְפִיכָךְ, אִם רָצָה לִקַּח הַמָּעוֹת, וְלֹא יִשָּׂא הַבַּת - יִקַּח. אֲבָל אִם אָמַר: 'יִקַּח בִּתִּי וּתְנוּ לוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז' - הֲרֵי זֶה תְּנַאי, וְלֹא יִזְכֶּה בַּמָּעוֹת עַד שֶׁיִּקַּח הַבַּת.

כא. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: 'תְּנוּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז לִפְלוֹנִית בִּתִּי בִּכְתֻבָּתָהּ', אוֹ 'לִכְתֻבָּתָהּ' - אִם דֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הָעִיר לְהוֹסִיף בְּשׁוּמַת הַנְּדוּנְיָא, וְלִכְתֹּב שֶׁוֶה מָנֶה בְּמָאתַיִם - אֵינָהּ נוֹטֶלֶת אֶלָּא מָאתַיִם; שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר 'אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז' סְתָם, אֶלָּא 'בִּכְתֻבָּתָהּ'; כְּלוֹמַר: 'תְּנוּ לָהּ מַה שֶּׁתִּהְיֶה שׁוּמָתוֹ בִּכְתֻבָּתָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז'.

כב. אָמַר: 'תְּנוּ נְדוּנְיָא לְבִתִּי כָּךְ וְכָךְ בְּגָדִים, וְכָךְ וְכָךְ כֵּלִים', וְזָלוּ הַבְּגָדִים וְהַכֵּלִים אַחַר כֵּן - הָרֶוַח לַיְּתוֹמִים, וְנוֹתְנִין לָהּ כְּשַׁעַר הַזּוֹל. וְכֵן אִם אָמַר: 'תְּנוּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז דְּמֵי הַיַּיִן לְבִתִּי', וְהוּקַר הַיַּיִן - הָרֶוַח לַיְּתוֹמִים, וְנוֹתְנִין לָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז בִּלְבַד. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהָיָה יוֹצֵא בְּקוֹלָר [הובל לגרדום], וְאָמַר: 'תְּנוּ לִפְלוֹנִי אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז מִיַּיִן מָקוֹם פְּלוֹנִי', וְאָמְרוּ חֲכָמִים: 'יִטֹּל אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז מִדְּמֵי אוֹתוֹ הַיַּיִן, שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה לִתֵּן לוֹ מִן הַיַּיִן מִשְּׁקַל אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז, וְלֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְדָמִים; וְזֶה שֶׁיִּחְדָּן בְּיַיִן, לְיַפּוֹת אֶת כֹּחוֹ'. וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁאָמַר: 'הַדֶּקֶל לְבִתִּי' וָמֵת, וְהִנִּיחַ שְׁנֵי חֲצָיֵי דֶּקֶל; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: 'יִטֹּל הַשְּׁנֵי חֲצָיִים, שֶׁלָּזֶה נִתְכַּוֵּן, וְהֵן שֶׁקָּרָא דֶּקֶל'. וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁאָמַר: 'תְּנוּ לִפְלוֹנִי בֵּית הַמַּחְזִיק מֵאָה כַּדִּין', וְנִמְצָא הַבַּיִת שֶׁיֵּשׁ לָזֶה הַמְצַוֶּה מַחְזִיק מֵאָה וְעֶשְׂרִים, וְאָמְרוּ חֲכָמִים: 'זָכָה בְּבַיִת זֶה; שֶׁהַדְּבָרִים מַרְאִין שֶׁכַּוָּנָתוֹ לָזֶה הָיְתָה; שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן, בְּעַיִן יָפָה נוֹתֵן'. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

כג. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: 'תְּנוּ לְבָנַי שֶׁקֶל בְּכָל שַׁבָּת', אוֹ שֶׁאָמַר: 'אַל תִּתְּנוּ לָהֶם אֶלָּא שֶׁקֶל', וְנִמְצָא שֶׁאֵין מַסְפִּיק לָהֶם אֶלָּא סֶלַע בְּכָל שַׁבָּת - נוֹתְנִים לָהֶם כָּל צָרְכָּן; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה לְהַרְעִיב אֶת בָּנָיו, אֶלָּא לְזָרֵז אוֹתָן, שֶׁלֹּא יַרְוִיחוּ בַּהוֹצָאָה [יגדילו את ההוצאות] יָתֵר מִדַּי.

כד. שְׁכִיב מְרַע שֶׁצִּוָּה וְאָמַר: 'אַל יִסְפְּדוּהוּ', אֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ. 'אַל תִּקְבְּרוּהוּ מִנְּכָסָיו' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁיָּחוּס עַל מָמוֹן בָּנָיו, וְיַפִּיל עַצְמוֹ עַל הַצִּבּוּר, שֶׁאָסוּר לְהַנִּיחוֹ בְּלֹא קְבוּרָה; אֶלָּא כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין לְקָבְרוֹ מִנְּכָסָיו.

הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה פֶּרֶק יב

א. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: 'בְּנִי פְּלוֹנִי יִירָשֵׁנִי' - הֲרֵי זֶה יוֹרֵשׁ אוֹתוֹ לְבַדּוֹ, וְלֹא יִירְשׁוּ שְׁאָר הַבָּנִים. וְכֵן אִם אָמַר עַל בַּת בֵּין הַבָּנוֹת, אוֹ אָח בֵּין הָאַחִין, אוֹ שְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין - דְּבָרָיו קַיָּמִין.

ב. אֲבָל הַבָּרְיָא, אֵין דְּבָרָיו קַיָּמִין.

ג. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: 'נְכָסַי לְפְלוֹנִי, וְאַחֲרָיו לְפְלוֹנִי' - אֵין לַשֵּׁנִי אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁיֵּר רִאשׁוֹן.

ד. וְאִם הָיָה הָרִאשׁוֹן רָאוּי לְיָרְשׁוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה בֵּן מִכְּלַל הַבָּנִים - אֵין לַשֵּׁנִי כְּלוּם; שֶׁכָּל לְשׁוֹן מַתָּנָה לַיּוֹרֵשׁ, הֲרֵי הִיא כִּלְשׁוֹן יְרֻשָּׁה; וִירֻשָּׁה - אֵין לָהּ הֶפְסֵק, וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר 'וְאַחֲרֶיךָ לְפְלוֹנִי'.

ה. אֲבָל הַבָּרְיָא שֶׁנָּתַן מַתְּנַת בָּרְיָא עַל דֶּרֶךְ זוֹ, וְכָתַב לָזֶה: 'נְכָסַי לְךָ וְאַחֲרֶיךָ לְפְלוֹנִי' - אֵין לַשֵּׁנִי אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁיֵּר רִאשׁוֹן, בֵּין שֶׁהָיָה הָרִאשׁוֹן רָאוּי לְיָרְשׁוֹ, בֵּין שֶׁלֹּא הָיָה רָאוּי לְיָרְשׁוֹ.

ו. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: 'נְכָסַי לְךָ וְאַחֲרֶיךָ לְפְלוֹנִי', וְהָיָה הָרִאשׁוֹן רָאוּי לְיָרְשׁוֹ, וּפֵרֵשׁ וְאָמַר: 'לֹא מִשּׁוּם יְרֻשָּׁה אֲנִי נוֹתֵן לְךָ שֶׁאֵין לָהּ הֶפְסֵק, אֶלָּא בְּמַתָּנָה, וַהֲרֵי הִפְסַקְתִּיהָ' - הַשֵּׁנִי קוֹנֶה מַה שֶּׁשִּׁיֵּר הָרִאשׁוֹן. לְפִיכָךְ, אִם נָתַן הַמָּעוֹת עַל יְדֵי שָׁלִישׁ, אוֹ שֶׁאָמַר: 'תְּנוּ לְבָנַי שֶׁקֶל בְּכָל שַׁבָּת, וְלֹא מִשּׁוּם יְרֻשָּׁה אֲנִי נוֹתֵן לָהֶם, וְהַנִּשְׁאָר מִן הַנְּכָסִים אַחַר מוֹתָם יִהְיֶה לִפְלוֹנִי' - אֵין נוֹתְנִין לָהֶם אֶלָּא שֶׁקֶל, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַסְפִּיק לָהֶם.

ז. 'נְכָסַי לִפְלוֹנִי, וְאַחֲרָיו לִפְלוֹנִי' - מֵת רִאשׁוֹן, קָנָה שֵׁנִי; מֵת שֵׁנִי, הֲרֵי אֵלּוּ לְיוֹרְשֵׁי הַשֵּׁנִי; מֵת הַשֵּׁנִי בְּחַיֵּי הָרִאשׁוֹן, הֲרֵי יִהְיוּ הַנְּכָסִים לְיוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹן.

ח. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לַשֵּׁנִי אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁיֵּר הָרִאשׁוֹן, אָסוּר לָרִאשׁוֹן לִמְכֹּר וְלִתֵּן גּוּפָן; אֶלָּא אוֹכֵל הַפֵּרוֹת עַד שֶׁיָּמוּת, וְיִזְכֶּה הַשֵּׁנִי.

ט. וְאִם עָבַר הָרִאשׁוֹן וּמָכַר וְנָתַן בְּמַתָּנָה, אֵין הַשֵּׁנִי מוֹצִיא מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת; שֶׁאֵין לַשֵּׁנִי לֹא מִן הַגּוּף וְלֹא מִן הַפֵּרוֹת, אֶלָּא הַנִּשְׁאָר. וְכָל הַמַּשִּׂיא עֵצָה לָרִאשׁוֹן לִמְכֹּר, נִקְרָא 'רָשָׁע'. וַאֲפִלּוּ הָיָה בָּהֶן עֲבָדִים וְהוֹצִיאָן הָרִאשׁוֹן לְחֵרוּת, אוֹ כֵּלִים וַעֲשָׂאָן תַּכְרִיכִין לְמֵת - מַעֲשָׂיו קַיָּמִין.

י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁמָּכַר הָרִאשׁוֹן אוֹ נָתַן מַתָּנָה לַאֲחֵרִים. אֲבָל אִם מְכָרָן הָרִאשׁוֹן אוֹ נָתַן בְּמַתָּנָה לִבְנוֹ אוֹ לְאֶחָד מִיּוֹרְשָׁיו, לֹא עָשָׂה כְּלוּם. וְכֵן אִם נְתָנָן בְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע, אֲפִלּוּ לַאֲחֵרִים - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; שֶׁאֵין מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע קוֹנָה אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה, וּכְשֶׁיָּמוּת - יִקְנֶה הַשֵּׁנִי.

יא. הָיָה חוֹב עַל הָרִאשׁוֹן, אוֹ כְּתֻבַּת אִשָּׁה, וּבָאוּ לְבֵית דִּין לְהָפְרַע מִנְּכָסִים אֵלּוּ - אַף עַל פִּי שֶׁהָרִאשׁוֹן קַיָּם - אֵין בֵּית דִּין מַגְבִּין אוֹתָן מִגּוּף הַנְּכָסִים, אֶלָּא מִן הַפֵּרוֹת בְּלִבַּד שֶׁמִּין לָהֶם. מֵת הָרִאשׁוֹן, וּבָא בַּעַל חוֹבוֹ וְאִשְׁתּוֹ לִגְבּוֹת מִנְּכָסִים אֵלּוּ - אֵין מַגְבִּין לָהֶם כְּלוּם; אֲפִלּוּ עֲשָׂאָן הֵיפּוֹתִיקֵי [ייחד אותם לגבייה] אוֹ שֶׁיְּחַדָּן לְאִשְׁתּוֹ בִּכְתֻבָּתָהּ - אֵינָן גּוֹבִין מִנְּכָסִים אֵלּוּ כְּלָל, שֶׁהֲרֵי הֵן שֶׁל שֵׁנִי.

יב. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר לְאִשָּׁה פְּנוּיָה: 'נְכָסַי לִיךְ, וְאַחֲרֶיךָ לְפְלוֹנִי', וְעָמְדָה וְנִשֵּׂאת - בַּעַל לוֹקֵחַ הוּא, וְאֵין הַשֵּׁנִי מוֹצִיא מִיַּד הַבַּעַל. הָיְתָה אִשֶּׁת אִישׁ כְּשֶׁנֶּאֱמַר לָהּ 'וְאַחֲרֶיךָ לְפְלוֹנִי' - הַשֵּׁנִי מוֹצִיא מִיַּד הַבַּעַל; שֶׁכֵּיוָן שֶׁזָּכַת בַּנְּכָסִים עַל תְּנַאי זֶה כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה, נִמְצָא כְּאִלּוּ אָמַר לָהּ בְּפֵרוּשׁ 'אַחֲרֶיךָ יִקְנֶה פְּלוֹנִי, לֹא הַבַּעַל'. לְפִיכָךְ אִם מָכְרָה נְכָסִים אֵלּוּ כְּשֶׁהִיא תַּחַת הַבַּעַל, וּמֵתָה תַּחַת הַבַּעַל - יַעַמְדוּ נְכָסִים בְּיַד הַלּוֹקֵחַ; שֶׁאִם יוֹצִיא בַּעַל מִיַּד לוֹקֵחַ, מִפְּנֵי שֶׁמָּכְרָה כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה, הֲרֵי הַשֵּׁנִי מוֹצִיא מִיַּד הַבַּעַל, וְהַלּוֹקֵחַ חוֹזֵר וּמוֹצִיא מִיַּד הַשֵּׁנִי - שֶׁהֲרֵי מָכְרָה לוֹ, וְאֵין לוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁיֵּר רִאשׁוֹן; וְאֵין בִּשְׁלָשְׁתָּן מִי שֶׁהוֹצִיא מָמוֹן אֶלָּא הַלּוֹקֵחַ, וּלְפִיכָךְ תַּעֲמֹד בְּיָדוֹ. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁאָמַר: 'נְכָסַי לְאִמִּי, וְאַחֲרֶיהָ לְיוֹרְשַׁי', וְהָיְתָה לוֹ בַּת נְשׂוּאָה, וּמֵתָה הַבַּת בְּחַיֵּי הַבַּעַל וּבְחַיֵּי אֵם אָבִיהָ, וְאַחַר כָּךְ מֵתָה הַזְּקֵנָה; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: 'אֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אוֹתָן הַנְּכָסִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְאִשְׁתּוֹ, וְלֹא זָכַת בָּהֶם הָאִשָּׁה אֶלָּא אַחַר שֶׁמֵּתָה'. אֲבָל אִלּוּ הִנִּיחָה הַבַּת בֵּן אוֹ בַּת - הָיוּ יוֹרְשִׁין הַנְּכָסִים, שֶׁמַּשְׁמַע יוֹרְשָׁיו וַאֲפִלּוּ יוֹרְשֵׁי יוֹרְשָׁיו. וְאִלּוּ אָמַר: 'וּכְשֶׁתָּמוּת הַזְּקֵנָה - הֲרֵי הֵם לְבִתִּי מֵעַכְשָׁו', הָיָה הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אוֹתָם אַחַר מִיתַת אִשְׁתּוֹ.

יג. הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לִבְנוֹ לְאַחַר מוֹתוֹ - הֲרֵי הַגּוּף שֶׁל בֵּן מִזְּמַן הַשִּׁטָּר, וְהַפֵּרוֹת לָאָב עַד שֶׁיָּמוּת. לְפִיכָךְ, הָאָב אֵינוֹ יָכוֹל לִמְכֹּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נְתוּנִין לַבֵּן, וְהַבֵּן אֵינוֹ יָכוֹל לִמְכֹּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵם בִּרְשׁוּת הָאָב. מֵת הָאָב, וְהִנִּיחַ פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין לַקַּרְקַע - הֲרֵי הֵן שֶׁל בֵּן, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְרוֹבָה אֵצֶל בְּנוֹ. הָיוּ תְּלוּשִׁין, אוֹ שֶׁהִגִּיעוּ לְהִבָּצֵר - הֲרֵי הֵן שֶׁל יוֹרְשִׁין. עָבַר הָאָב וּמָכַר - מְכוּרִין עַד שֶׁיָּמוּת, וּכְשֶׁיָּמוּת הָאָב - הַבֵּן מוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ. וְאִם הָיוּ שָׁם פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין, שָׁמִין אוֹתָן לַלּוֹקֵחַ וְנוֹתֵן הַבֵּן דְּמֵיהֶן; הָיוּ תְּלוּשִׁין, אוֹ שֶׁהִגִּיעוּ לְהִבָּצֵר - הֲרֵי הֵן שֶׁל לוֹקֵחַ. עָבַר הַבֵּן וּמָכַר - אֵין לַלּוֹקֵחַ כְּלוּם עַד שֶׁיָּמוּת הָאָב. מָכַר הַבֵּן בְּחַיֵּי הָאָב, וּמֵת הַבֵּן וְאַחַר כָּךְ מֵת הָאָב - כְּשֶׁיָּמוּת הָאָב, יִקְנֶה הַלּוֹקֵחַ; שֶׁאֵין לָאָב אֶלָּא פֵּרוֹת, וְקִנְיַן פֵּרוֹת אֵינוֹ כְּקִנְיַן הַגּוּף.

יד. מַתְּנַת בָּרְיָא שֶׁכָּתוּב בָּהּ: 'מֵהַיּוֹם וּלְאַחַר מִיתָה' - הֲרֵי הִיא כְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע, שֶׁאֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה; שֶׁמַּשְׁמַע דְּבָרִים אֵלּוּ - שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁקָּנָה הַגּוּף מֵהַיּוֹם, אֵינוֹ זוֹכֶה בּוֹ וְאוֹכֵל פֵּרוֹת אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה.

טו. שְׁטַר מַתָּנָה שֶׁכָּתוּב בּוֹ שֶׁיִּקְנֶה פְּלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִית לְאַחַר מִיתָה, בֵּין שֶׁהָיָה בַּשְּׁטָר קִנְיָן בֵּין שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ קִנְיָן - כֵּיוָן שֶׁכָּתוּב בּוֹ זְמַן וּבִזְמַן זֶה חַי הָיָה, הַזְּמַן מוֹכִיחַ שֶׁמֵּחַיִּים הִקְנָה לוֹ, וְאֵינוֹ זוֹכֶה אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה; שֶׁאִלּוּ הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְהַקְנוֹת לוֹ בִּשְׁטָר זֶה לְאַחַר מִיתָה, לֹא הָיָה כּוֹתֵב בּוֹ זְמַן. לְפִיכָךְ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כָּתוּב בּוֹ 'מֵהַיּוֹם וּלְאַחַר מִיתָה', קוֹנֶה לְאַחַר מִיתָה. וְזֶה שֶׁכּוֹתְבִין בְּכָל

הַמַּתָּנוֹת וְהַמִּמְכָּרוֹת 'מֵעַכְשָׁו', וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בַּשְּׁטָר הַזְּמַן - לְהַרְוִיחַ הַדָּבָר כּוֹתְבִין כֵּן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ.

טז. בְּרִיא שֶׁנָּתַן מַתָּנָה, וְכָתַב בַּשְּׁטָר: 'בַּחַיִּים וּבַמָּוֶת' - הֲרֵי זוֹ מַתָּנָה גְּמוּרָה מֵחַיִּים, שֶׁהֲרֵי כָּתוּב בָּהּ 'בַּחַיִּים'; וְזֶה שֶׁכָּתוּב בּוֹ 'וּבַמָּוֶת', כְּמוֹ שֶׁאוֹמֵר: 'מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם', וּכְמוֹ נוֹי הַשְּׁטָר הוּא זֶה.

יז. הַצַּדִּיקִים הַגְּמוּרִים וְאַנְשֵׁי הַמַּעֲשֶׂה, לֹא יְקַבְּלוּ מַתָּנָה מֵאָדָם; אֶלָּא בּוֹטְחִים בַּה' בָּרוּךְ שְׁמוֹ, לֹא בִּנְדִיבִים; וַהֲרֵי נֶאֱמַר: "וְשׁוֹנֵא מַתָּנוֹת - יִחְיֶה".

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

יום חמישי כ"ג אדר ה'תשס"ט

הִלְכוֹת שְׁכֵנִים

עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת - לֵידַע דִּין חִלּוּק הַקַּרְקָעוֹת בֵּין הַשֻּׁתָּפִין, וְהַרְחָקַת נִזְקֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן מִשְּׁכֵנוֹ וּמִבַּעַל הַמֶּצֶר שֶׁלּוֹ, וְדִין בַּעַל הַמֶּצֶר. וּבֵאוּר כָּל הַדִּינִים הָאֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

הִלְכוֹת שְׁכֵנִים פֶּרֶק א

א. אֶחָד הַקּוֹנֶה מֵחֲבֵרוֹ חֲצִי שָׂדֵהוּ, אוֹ שְׁנַיִם שֶׁקָּנוּ מֵאֶחָד שָׂדֶה, אוֹ שֶׁיָּרְשׁוּ, אוֹ שֶׁנִּתְּנָה לָהֶן בְּמַתָּנָה, אוֹ שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ מִן הַהֶפְקֵר אוֹ נִכְסֵי גֵּר - כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כֹּל שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶן שֻׁתָּפוּת בַּקַּרְקַע, וּבִקֵּשׁ אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין לַחְלֹק וְלִטֹּל חֶלְקוֹ לְבַדּוֹ - אִם יֵשׁ בְּאוֹתָהּ קַרְקַע דִּין חֲלֻקָּה, כּוֹפֶה אֶת שְׁאָר הַשֻּׁתָּפִין וְחוֹלְקִין עִמּוֹ; וְאִם אֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה, אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לָכֹף אֶת חֲבֵרוֹ לַחְלֹק. וְכֵן הַדִּין בְּמִטַּלְטְלִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶן מַכִּיר אֶת חֶלְקוֹ בַּמָּקוֹם שֶׁהֵן שֻׁתָּפִין בּוֹ, אֶלָּא יַד כֻּלָּן מִשְׁתַּמֶּשֶׁת בְּכָל הַמָּקוֹם; אֲבָל אִם הָיָה כָּל אֶחָד מֵהֶן מַכִּיר חֶלְקוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה, כּוֹפֶה כָּל אֶחָד מֵהֶן אֶת חֲבֵרוֹ לְהַבְדִּיל בֵּין חֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרוֹ.

ב. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ דִּין חֲלֻקָּה, אוֹ בְּדָבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיַּחְלֹק, כְּגוֹן שִׁפְחָה אוֹ כְּלִי: 'מְכֹר לִי חֶלְקְךָ בְּכָךְ וְכָךְ', אוֹ קְנֵה מִמֶּנִּי חֶלְקִי בַּשַּׁעַר הַזֶּה' - הַדִּין עִמּוֹ, וְכוֹפִין אֶת הַנִּתְבָּע לִמְכֹּר לַחֲבֵרוֹ אוֹ לִקְנוֹת מִמֶּנּוּ. אֲבָל אִם אֵין הַתּוֹבֵעַ רוֹצֶה לִקְנוֹת, אוֹ לֹא יִמְצָא בַּמֶּה יִקְנֶה - אֵינוֹ יָכוֹל לָכֹף אֶת חֲבֵרוֹ לִקְנוֹת מִמֶּנּוּ, אֲפִלּוּ בַּשַּׁעַר הַזּוֹל; שֶׁהֲרֵי חֲבֵרוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: 'אֵין רְצוֹנִי שֶׁאֶקְנֶה, אֶלָּא שֶׁאֶמְכֹּר'. לְפִיכָךְ, שְׁנֵי אַחִין, אֶחָד עָנִי וְאֶחָד עָשִׁיר, שֶׁהִנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן מֶרְחָץ אוֹ בֵּית הַבַּד - אִם עָשָׂאן הָאָב לְשָׁכָר, הַשָּׂכָר לְאֶמְצַע כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצוּ לַעֲמֹד בַּשֻּׁתָּפוּת; עָשָׂאן הָאָב לְעַצְמוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לָכֹף אֶת אָחִיו לְהַשְׁכִּיר אוֹתָם, אֶלָּא מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁהִשְׁתַּמֵּשׁ אֲבִיהֶן. וַהֲרֵי הֶעָשִׁיר אוֹמֵר לֶעָנִי: 'קַח לְךָ זֵיתִים, וּבוֹא וַעֲשֵׂה אוֹתָן בְּבֵית הַבַּד', 'קְנֵה לְךָ עֲבָדִים, וְיָבוֹאוּ וְיִרְחֲצוּ בַּמֶּרְחָץ'. וְאֵין הֶעָנִי כּוֹפֶה אֶת הֶעָשִׁיר לִקְנוֹת חֶלְקוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר לוֹ: 'קְנֵה מִמֶּנִּי אוֹ מְכֹר לִי, וַהֲרֵינִי לוֶה וְקוֹנֶה, אוֹ מוֹכֵר לַאֲחֵרִים וְקוֹנִין' - הַדִּין עִמּוֹ. אָמַר כָּל אֶחָד מֵהֶן: 'אֵינִי קוֹנֶה, אֶלָּא הֲרֵינִי מוֹכֵר חֶלְקִי' - מוֹכְרִין אוֹתָהּ לַאֲחֵרִים. אָמַר כָּל אֶחָד מֵהֶן: 'אֵינִי מוֹכֵר', אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן רוֹצֶה שֶׁיִּקְנֶה חֵלֶק חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶם רוֹצֶה לֹא לִקְנוֹת חֵלֶק חֲבֵרוֹ וְלֹא לִמְכֹּר חֶלְקוֹ אֶלָּא יִשְׁאֲרוּ שֻׁתָּפִין בַּגּוּף - הֵיאַךְ הֵם עוֹשִׂין? אִם הָיָה הַמָּקוֹם עָשׂוּי לְשָׁכָר - מַשְׂכִּירִין אוֹתוֹ, וְחוֹלְקִין שְׂכָרוֹ. וְאִם אֵינוֹ עָשׂוּי לְשָׁכָר - אִם חָצֵר הִיא, שׁוֹכְנִין בָּהּ שָׁנָה שָׁנָה, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׁכְּנוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד, מִפְּנֵי הֶזֵּק רְאִיָּה, שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה; וְאֵין אָדָם עָשׂוּי לִטְרֹחַ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם לְפַנּוֹת מֵחָצֵר לְחָצֵר, אֶלָּא מִשָּׁנָה לְשָׁנָה. וְאִם מֶרְחָץ הִיא, נִכְנָסִין לָהּ שְׁנֵיהֶן תָּמִיד בְּכָל יוֹם. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁרָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ תָּמִיד, וְאֵינוֹ עָשׂוּי לְשָׁכָר, כְּגוֹן מֶרְחָץ אוֹ שִׁפְחָה אוֹ סֵפֶר תּוֹרָה - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: 'הִשְׁתַּמֵּשׁ אַתָּה יוֹם, וַאֲנִי יוֹם', שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: 'בְּכָל יוֹם אֲנִי רוֹצֶה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּזֶה'.

ג. אֶחָד הַשּׁוֹכֵר מֵחֲבֵרוֹ מִקְצָת חָצֵר, אוֹ שָׂדֶה שֶׁאֵין בָּהֶן דִּין חֲלֻקָּה, אוֹ שְׁנַיִם שֶׁשָּׂכְרוּ מָקוֹם אֶחָד בְּשֻׁתָּפוּת - כָּל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ לָכֹף אֶת חֲבֵרוֹ וְלוֹמַר לוֹ: 'אוֹ שְׂכֹר מִמֶּנִּי חֶלְקִי, אוֹ הַשְּׂכֵר לִי חֶלְקְךָ'; וְאִם יֵשׁ בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה, חוֹלְקִין.

ד. אֵיזֶה הוּא דִּין חֲלֻקָּה? כָּל שֶׁאֵלּוּ יֵחָלֵק לְפִי הַשֻּׁתָּפִין, יַגִּיעַ לַפָּחוּת שֶׁבָּהֶם חֵלֶק שֶׁשָּׁם הַכֹּל קָרוּי עָלָיו; אֲבָל אִם אֵין שֵׁם הַכֹּל נִקְרָא עַל הַחֵלֶק, אֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה. כֵּיצַד? כָּל חָצֵר שֶׁאֵין בָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, אֵינָהּ קְרוּיָה חָצֵר; וְכָל שָׂדֶה שֶׁאֵין בָּהּ כְּדֵי זְרִיעַת תִּשְׁעָה קַבִּין, אֵינָהּ קְרוּיָה שָׂדֶה; וְכָל גִּנָּה שֶׁאֵין בָּהּ כְּדֵי זְרִיעַת חֲצִי קַב, אֵינָהּ קְרוּיָה גִּנָּה; וְכָל פַּרְדֵּס שֶׁאֵין בּוֹ כְּדֵי זְרִיעַת שְׁלֹשָׁה קַבִּין, אֵינוֹ קָרוּי פַּרְדֵּס. לְפִיכָךְ, אֵין חוֹלְקִין אֶת הֶחָצֵר, עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין; וְלֹא אֶת הַשָּׂדֶה, עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ בֵּית תִּשְׁעַת קַבִּין לְכָל אֶחָד וְאֶחָד; וְלֹא אֶת הַגִּנָּה, עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ בֵּית חֲצִי קַב לְכָל אֶחָד וְאֶחָד; וְלֹא אֶת הַפַּרְדֵּס, עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ בֵּית שְׁלֹשֶׁת קַבִּין לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכַיּוֹצֵא בָּהּ. אֲבָל בְּבָבֶל וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, אֵין חוֹלְקִין אֶת הַשָּׂדֶה, עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ כְּדֵי חֲרִישַׁת יוֹם לָזֶה וַחֲרִישַׁת יוֹם לָזֶה; וְלֹא אֶת הַפַּרְדֵּס, עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אִילָנוֹת לָזֶה וְשִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אִילָנוֹת לָזֶה, כְּדֵי עֲבוֹדַת אָדָם אֶחָד בְּיוֹם אֶחָד; וְשָׂדֶה שֶׁמַּשְׁקִין אוֹתָהּ בִּדְלִי, עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ כְּדֵי שֶׁיְּמַלֵּא הַפּוֹעֵל יוֹם אֶחָד לָזֶה וְיוֹם אֶחָד לָזֶה.

ה. אֵין חוֹלְקִין אֶת הַטְּרַקְלִין, וְלֹא אֶת הַמּוֹרָן [ארמון], וְלֹא אֶת הַשּׁוֹבָךְ, וְלֹא אֶת בֵּית הַבַּד, וְלֹא אֶת הַמֶּרְחָץ, וְלֹא אֶת הַטַּלִּית, עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּכָל חֵלֶק מֵהֶן כְּדֵי לָזֶה וּכְדֵי לָזֶה. אִם מֶרְחָץ חָלְקוּ, עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּכָל חֵלֶק כְּדֵי מֶרְחָץ; וְאִם שׁוֹבָךְ, עַד שֶׁיִּהְיֶה כָּל חֵלֶק שׁוֹבָךְ בִּפְנֵי עַצְמוֹ; וְכֵן בְּטַלִּית וּבִשְׁאָר כָּל הַדְּבָרִים. אִם אֵין בָּהֶן כְּדֵי לָזֶה וּכְדֵי לָזֶה, מַעֲלִין אוֹתָן בְּדָמִים, וְיֵשׁ לוֹ לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: 'אוֹ מְכֹר לִי, אוֹ קְנֵה מִמֶּנִּי'. אָמַר אֶחָד מֵהֶן: 'חֵלֶק זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַחֲלָקִין שָׁוִים, אֲנִי אֶטֹּל אֶת הַפָּחוּת, וְטֹל אַתָּה אֶת הַיָּתֵר' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: 'אֵין רְצוֹנִי לִקַּח מַתָּנָה, אֶלָּא הוֹאִיל וְאֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה בְּשָׁוֶה, הֲרֵי אָנוּ מַעֲלִין אוֹתָהּ בְּדָמִים'.

הִלְכוֹת שְׁכֵנִים פֶּרֶק ב

א. חַצְרוֹת הַכְּפָרִים, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד בּוֹנֶה לוֹ בַּיִת, וְנִמְצֵאת הֶחָצֵר שֶׁבֵּין הַבָּתִּים מְשֻׁתֶּפֶת לְכָל בְּנֵי הַבָּתִּים - הֲרֵי יֵשׁ לְכָל פֶּתַח וּפֶתַח אַרְבַּע אַמּוֹת לְפָנָיו, בְּרֹחַב כָּל הַפֶּתַח. וְהַנִּשְׁאָר מִן הֶחָצֵר - אִם יֵשׁ בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל שֻׁתָּף וְשֻׁתָּף, חוֹלְקִין אוֹתָהּ; וְאִם לָאו, אֵין חוֹלְקִין אוֹתָהּ, שֶׁכָּל חָצֵר שֶׁאֵין בָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, אֵינָהּ קְרוּיָה חָצֵר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. כֵּיצַד? הָיוּ שְׁנֵי שֻׁתָּפִין, לָזֶה שְׁנֵי בָּתִּים וְלָזֶה בַּיִת אֶחָד - זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי בָּתִּים, מוֹדְדִין לוֹ מִן הֶחָצֵר אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל בַּיִת וּבַיִת עַל רֹחַב הַפֶּתַח, אֲפִלּוּ הָיָה עֶשֶׂר אַמּוֹת; וְזֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת אֶחָד, נוֹתְנִין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרֹחַב פִּתְחוֹ לִפְנֵי פִּתְחוֹ. וְהַנִּשְׁאָר מִן הֶחָצֵר - אִם יֵשׁ בּוֹ שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָזֶה אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת וְלָזֶה אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, חוּץ מִשֶּׁל פְּתָחִים - יֵשׁ בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה, וְחוֹלְקִין; פָּחוֹת מִזֶּה, אֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה.

ב. בַּיִת שֶׁיֵּשׁ לוֹ פְּתָחִים רַבִּים מִכָּל רוּחוֹתָיו, יֵשׁ לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ; וְאִם יִחֵד לוֹ פֶּתַח, אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת כְּנֶגֶד פִּתְחוֹ.

ג. אַכְסַדְרָה [יש לה גג ללא דפנות] - אִם אֶפְשָׁר לוֹ לְהִכָּנֵס לְתוֹכָהּ בְּמַשָּׂאוֹ, אֵין לָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת; וְאִם לָאו, יֵשׁ לָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת; שֶׁלֹּא אָמְרוּ שֶׁיֵּשׁ לְכָל פֶּתַח אַרְבַּע אַמּוֹת, אֶלָּא כְּדֵי לִפְרֹק מַשָּׂאוֹ שָׁם.

ד. בֵּית שַׁעַר [ביתן שלפני הפתח] אוֹ מִרְפֶּסֶת, יֵשׁ לָהֶן אַרְבַּע אַמּוֹת; הָיוּ חֲמִשָּׁה בָּתִּים פְּתוּחִים לַמִּרְפֶּסֶת, וְהַמִּרְפֶּסֶת פְּתוּחָה לֶחָצֵר - אֵין לָהּ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת.

ה. לוּל שֶׁל תַּרְנְגוֹלִין, אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת.

ו. בַּיִת - חֶצְיוֹ מְקֹרֶה וְחֶצְיוֹ אֵינוֹ מְקֹרֶה, בֵּין שֶׁקְּרוּיוֹ לִפְנִים אוֹ כְּלַפֵּי חוּץ - אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת.

ז. בַּיִת סָתוּם [אטמו את פתחו], יֵשׁ לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת; פָּרַץ אֶת פַּצִּימָיו [מסגרת הפתח], אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת.

ח. בַּיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בֶּחָצֵר; אֶלָּא אִם יֵשׁ בְּכָל הֶחָצֵר אַרְבַּע אַמּוֹת לָזֶה וְאַרְבַּע אַמּוֹת לָזֶה עַד פֶּתַח הַבַּיִת הַזֶּה - חוֹלְקִין. וְהַזֶּבֶל שֶׁל חָצֵר, מִתְחַלֵּק לְפִי הַפְּתָחִים; אֲבָל הָאַכְסַנְיָא שֶׁל מֶלֶךְ, לְפִי בְּנֵי הָאָדָם.

ט. הַשֻּׁתָּפִין שֶׁרָצוּ לַחֲלֹק דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ דִּין חֲלֻקָּה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מַפְסִידִין אֶת שְׁמוֹ - חוֹלְקִין. וּבְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ - אַף עַל פִּי שֶׁרָצוּ, לֹא יַחֲלֹקוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכָרֵךְ אֶחָד; אֲבָל בִּשְׁתֵּי כְּרִיכוֹת - אִם רָצוּ לַחֲלֹק, חוֹלְקִין.

י. מָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ דִּין חֲלֻקָּה, שֶׁרָצוּ הַשֻּׁתָּפִין לְחָלְקוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדָן שֶׁרָצוּ, כָּל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; שֶׁזֶּה קִנְיַן דְּבָרִים הוּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל אִם קָנוּ מִיָּדָם שֶׁזֶּה רָצָה בְּרוּחַ פְּלוֹנִית, וְזֶה רָצָה בְּרוּחַ פְּלוֹנִית - אֵינָן יְכוֹלִין לַחֲזֹר. וְכֵן אִם הָלַךְ זֶה בְּעַצְמוֹ וְהֶחְזִיק בְּחֶלְקוֹ, וְזֶה בְּעַצְמוֹ וְהֶחְזִיק בְּחֶלְקוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדָן, אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בַּחֲבֵרוֹ.

יא. הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ, וְעָשׂוּ בֵּינֵיהֶן גּוֹרָל - כֵּינָן שֶׁעָלָה הַגּוֹרָל לְאֶחָד מֵהֶן, קָנוּ כֵּלָּן; בַּהֲנָיָה שֶׁנַּעֲשֵׂית לָהֶן שֶׁשָּׁמְעוּ זֶה מִזֶּה לַדָּבָר שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו, גָּמַר כָּל אֶחָד מֵהֶן וְהִקְנָה לַחֲבֵרוֹ.

יב. הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ, הֲרֵי הֵן כְּלַקּוֹחוֹת זֶה מִזֶּה; וְאֵין לָהֶן דֶּרֶךְ זֶה עַל זֶה, וְלֹא סֵלְמוֹת זֶה עַל זֶה, וְלֹא חַלּוֹנוֹת זֶה עַל זֶה, וְלֹא אַמַּת הַמַּיִם זֶה עַל זֶה; שֶׁכֵּינָן שֶׁחָלְקוּ, לֹא נִשְׁאַר לְאֶחָד מֵהֶן זְכוּת בְּחֵלֶק חֲבֵרוֹ. לְפִיכָךְ, יֵשׁ לוֹ לוֹמַר לָאַחִין: 'כְּשֶׁהָיְתָה הַשָּׂדֶה כֻּלָּהּ לְאֶחָד, הָיָה מַעֲבִיר בָּהּ אַמַּת הַמַּיִם הַזֹּאת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם; אֲבָל עַתָּה שֶׁנַּעֲשָׂה זֶה חֶלְקִי, יֵשׁ לִי לְהָסִיר אַמַּת הַמַּיִם מֵעָלַי'. וְכֵן סוֹתֵם הַחַלּוֹן הַמַּשְׁקִיף עַל חֶלְקוֹ, וּבוֹנֶה בְּצַד הַסֵּלָּם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְבַטֵּל אֶת תַּשְׁמִישׁוֹ. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁנַיִם שֶׁקָּנוּ שָׂדֶה מֵאֶחָד, וְחָלְקוּ - לֹא נִשְׁאַר לְאֶחָד מֵהֶן זְכוּת בְּחֵלֶק חֲבֵרוֹ, וּמַפְסִיק אַמַּת הַמַּיִם מֵחֶלְקוֹ, וְסוֹתֵם הַחַלּוֹנוֹת.

יג. אֲבָל שְׁנַיִם שֶׁקָּנוּ שָׂדֶה מִשְּׁנֵי אַחִים אוֹ מִשְּׁנֵי אֲנָשִׁים - אֵין לְאֶחָד מֵהֶן לְהַפְסִיק אַמַּת הַמַּיִם, וְלֹא לְשַׁנּוֹת דָּבָר מִן הַנְּזָקִים שֶׁהֶחְזִיקוּ בָּהֶן הַמּוֹכְרִין.

יד. חָצֵר הַשֻּׁתָּפִין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה, אוֹ שֶׁחִלְּקוּהָ בִּרְצוֹנָם אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לָכוּף אֶת חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת הַכֹּתֶל בָּאֶמְצַע, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאֶהוּ חֲבֵרוֹ בְּשָׁעָה שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ, שֶׁהֲזֵז רְאִיָּה - הֲזֵק הוּא; וְאֵין לוֹ חֲזָקָה בֶּחָצֵר, אֶלָּא אַף עַל פִּי שֶׁעָמְדוּ כָּךְ שָׁנִים רַבּוֹת בְּלֹא מְחִיצָה, כּוֹפֵהוּ לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה.

טו. רֹחַב מְקוֹם הַכֹּתֶל, מִשֶּׁל שְׁנֵיהֶם. וְכַמָּה יִהְיֶה רָחְבּוֹ? הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה, וַאֲפִלּוּ נָהֲגוּ לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה בֵּינֵיהֶן בְּקָנִים וּבְהוּצִין [כפות תמרים]; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ אֲוִיר שֶׁיִּסְתַּכֵּל בּוֹ וְיִרְאֶה אֶת חֲבֵרוֹ.

טז. כַּמָּה גֹּבַהּ הַכֹּתֶל? אֵין פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת. וְכֵן בְּגִנָּה, כּוֹפֵהוּ לְהַבְדִּיל גִּנָּתוֹ מִגִּנַּת חֲבֵרוֹ בִּמְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים. אֲבָל בִּבְקָעָה, אֵין צָרִיךְ לְהַבְדִּיל בִּקְעָתוֹ מִבִּקְעַת חֲבֵרוֹ אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁנְּהֲגוּ. רָצָה לְהַבְדִּיל בִּקְעָתוֹ מִבִּקְעַת חֲבֵרוֹ - כּוֹנֵס לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וּבוֹנֶה, וְעוֹשֶׂה חֲזִית [סימן בולט] כְּמוֹ אַמָּה בְּסִיד מִבַּחוּץ, כְּדֵי לְהוֹדִיעַ שֶׁהַכֹּתֶל שֶׁלּוֹ; לְפִיכָךְ אִם נָפַל הַכֹּתֶל, הַמָּקוֹם וְהָאֲבָנִים שֶׁלּוֹ. וְאִם עָשׂוּ מִדַּעַת שְׁנֵיהֶן - בּוֹנִין הַכֹּתֶל בָּאֶמְצַע, וְעוֹשִׂין חֲזִית מִכָּאן וּמִכָּאן; לְפִיכָךְ אִם נָפַל הַכֹּתֶל, הַמָּקוֹם וְהָאֲבָנִים שֶׁל שְׁנֵיהֶם.

יז. הַמּוֹכֵר גִּנָּה לַחֲבֵרוֹ סְתָם, וְהָיְתָה מְעֹרֶבֶת עִם גִּנּוֹת אֲחֵרוֹת - כּוֹפִין אֶת הַלּוֹקֵחַ לִבְנוֹת אֶת הַכֹּתֶל בֵּינֵיהֶן, וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנְּהֲגוּ שֶׁלֹּא לִגְדֹּר בַּגִּנּוֹת. אֲבָל אִם מָכַר בִּקְעָה סְתָם - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִגְדֹּר, אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁנְּהֲגוּ.

יח. מָקוֹם שֶׁנְּהֲגוּ לִבְנוֹת הַכְּתָלִים הַמַּבְדִּילִין בַּחֲצֵרוֹת אוֹ בַּגִּנּוֹת בַּאֲבָנִים שֶׁאֵינָן גָּזִית [מהוקצעות], זֶה נוֹתֵן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְזֶה נוֹתֵן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים; בְּגָזִית, זֶה נוֹתֵן טִפְחַיִם וּמֶחֱצָה וְזֶה נוֹתֵן טִפְחַיִם וּמֶחֱצָה; בִּכְפִיסִין [שני חצאי לבנה וטיט באמצע], זֶה נוֹתֵן טִפְחַיִם וְזֶה נוֹתֵן טִפְחַיִם; בִּלְבֵנִים, זֶה נוֹתֵן טֶפַח וּמֶחֱצָה וְזֶה נוֹתֵן טֶפַח. וְכָל הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ, עֲבִי הַכֹּתֶל עִם הַסִּיד. וְהוֹאִיל וּמְקוֹם הַכֹּתֶל מִשֶּׁל שְׁנֵיהֶם - אִם נָפַל הַכֹּתֶל, הֲרֵי הַמָּקוֹם וְהָאֲבָנִים שֶׁל שְׁנֵיהֶם.

וַאֲפִלּוּ נָפַל לִרְשׁוּת אֶחָד מֵהֶן, אוֹ שֶׁפִּנָּה אֶחָד מֵהֶן אֶת כָּל הָאֲבָנִים לִרְשׁוּתוֹ, וְטָעַן שֶׁמָּכַר לוֹ חֲבֵרוֹ חֶלְקוֹ, אוֹ נְתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה - אֵינוֹ נֶאֱמָן; אֶלָּא הֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּת שְׁנֵיהֶם, עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה.

הִלְכוֹת שְׁכֵנִים פֶּרֶק ג

א. כֹּתֶל חָצֵר הַמַּבְדִּיל בֵּין שְׁנֵי שֻׁתָּפִין, שֶׁנָּפַל - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן לָכֹף אֶת חֲבֵרוֹ לִבְנוֹתוֹ עַד גֹּבַהּ אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאֶה זֶה אֶת זֶה; אֲבָל יָתֵר עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ. רָצָה הָאֶחָד וְהִגְבִּיהַּ הַכֹּתֶל יָתֵר עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אִם בָּא חֲבֵרוֹ וּבָנָה כֹּתֶל אַחֵר גְּבוֹהַּ כְּנֶגֶד הַכֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶן, מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן חֶלְקוֹ בַּגֹּבַהּ שֶׁכְּנֶגֶד כָּתְלוֹ. כֵּיצַד? בָּנָה הָאֶחָד כֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶן, וְהִגְבִּיהוֹ עֶשֶׂר אַמּוֹת, וּבָא חֲבֵרוֹ וּבָנָה כֹּתֶל אֶחָד כְּנֶגְדּוֹ אוֹ בְּצִדּוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ בַּיִת, וְהִגְבִּיהַּ הַכֹּתֶל הָאַחֵר שֵׁשׁ אַמּוֹת - מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן חֶלְקוֹ בִּשְׁתֵּי הָאַמּוֹת שֶׁהוֹסִיף עַל הָאַרְבַּע; שֶׁהֲרֵי נִרְאֶה מִמַּעֲשָׂיו שֶׁהוּא רוֹצֶה בָּהֶן. וְכֵן אִם חָקַק בְּרֹאשׁ הַכֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶן מָקוֹם לְהַנִּיחַ בּוֹ הַקּוֹרוֹת, אוֹ שֶׁבָּנָה עָלָיו קוֹרָה גְּדוֹלָה שֶׁהַקּוֹרוֹת נִשְׁעָנִין עָלֶיהָ - מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן חֶלְקוֹ בְּשֵׁשׁ הָאַמּוֹת כֻּלָּן שֶׁהוֹסִיף חֲבֵרוֹ עַל הָאַרְבַּע, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּנָה כְּנֶגֶד כָּל הַכֹּתֶל; שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁהוּא רוֹצֶה בְּכָל הַגֹּבַהּ הַזֶּה.

ב. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּנָה הַכֹּתֶל הַמַּבְדִּיל בֵּינוֹ וּבֵין חֲבֵרוֹ עַד אַרְבַּע אַמּוֹת, וְתָבַע חֲבֵרוֹ לִתֵּן חֶלְקוֹ בַּהוֹצָאָה, וְאָמַר: 'נָתַתִּי חֶלְקִי' - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁנְּתָנוֹ, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁנְּתָנוֹ וְנִפְטָר; עַד שֶׁיָּבִיא הַתּוֹבֵעַ רְאָיָה שֶׁלֹּא נְתָנוֹ. אֲבָל אִם בָּא לִתְבֹּעַ אוֹתוֹ לִתֵּן חֶלְקוֹ בְּהוֹצָאַת שְׁאָר הַגֹּבַהּ שֶׁהוֹסִיף עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁסָּמַךְ לוֹ אוֹ כְּנֶגְדּוֹ, וְאָמַר: 'נָתַתִּי' - אֵינוֹ נֶאֱמָן; אֶלָּא חֲבֵרוֹ נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ, וְנוֹטֵל מִמֶּנּוּ, כְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין; עַד שֶׁיָּבִיא זֶה רְאָיָה שֶׁנָּתַן לוֹ.

ג. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חָרְבָּה בֵּין חָרְבוֹת חֲבֵרוֹ, וְעָמַד חֲבֵרוֹ וְגָדַר רוּחַ רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית, עַד שֶׁנִּמְצֵאת חָרְבָּה זוֹ מֻקֶּפֶת גָּדֵר מִשֶּׁלֹּשׁ רוּחוֹתֶיהָ - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן מִן הַהוֹצָאָה כְּלוּם, שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹעִיל לוֹ, וַהֲרֵי חָרְבָּתוֹ פְּתוּחָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים כְּשֶׁהָיְתָה. לְפִיכָךְ, אִם גָּדַר לוֹ רוּחַ רְבִיעִית, עַד שֶׁנִּמְצֵאת חָרְבָּתוֹ מֻקֶּפֶת גָּדֵר - מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל, וְנוֹתֵן חֲצִי הַהוֹצָאָה שֶׁהוֹצִיא זֶה בְּאַרְבַּע הָרוּחוֹת עַד אַרְבַּע אַמּוֹת, וּבְלִבַּד שֶׁיִּהְיֶה מְקוֹם הַכֹּתֶל שֶׁל שְׁנֵיהֶם.

ד. אֲבָל אִם הָיָה הַכֹּתֶל שֶׁל זֶה שֶׁבָּנָה, וּבְחֶלְקוֹ בָּנָה - יֵרָאֶה לִי שֶׁאֵין מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶלָּא דָּבָר מוּעָט כְּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִין, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּכְּתָלִים. וְכֵן אִם הִנִּקֵּף עַצְמוֹ הוּא שֶׁגָּדַר רוּחַ רְבִיעִית - הֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ; וְנוֹתֵן חֲצִי הַהוֹצָאָה שֶׁל שֶׁלֹּשׁ רוּחוֹת, אִם הָיוּ הַכְּתָלִים שֶׁל שְׁנֵיהֶם. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה. שְׁנֵי בָתִּים זֶה בְּצַד זֶה, וְהָיוּ גַּגֵּיהֶן עֲשׂוּיִין לְדִירָה, אֲפִלּוּ הָיוּ בִּשְׁנֵי צִדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים - זֶה עוֹשֶׂה מַעֲקֶה לַחֲצִי גַּגּוֹ שֶׁהוּא דָּר בּוֹ, וְזֶה עוֹשֶׂה מַעֲקֶה לַחֲצִי גַּגּוֹ שֶׁהוּא דָּר בּוֹ, זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה וּמַעֲדִיף, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאוּ זֶה אֶת זוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁבְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים רוֹאִין אוֹתָן, יָכוֹל כָּל אֶחָד מֵהֶן לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: 'אֵלּוּ אֵין רוֹאִין אוֹתִי אֶלָּא בַּיּוֹם בְּעֵת שֶׁאֶעֱמֹד עַל גַּגִּי, וְאַתָּה רוֹאֶה אוֹתִי תָּמִיד'.

ו. גַּג הַסָּמוּךְ לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, עוֹשֶׂה לוֹ מַעֲקֶה גָּבוֹהַּ אַרְבַּע אַמּוֹת. אֲבָל בֵּין גַּג לְגַג מִשְּׁאָר הַגַּגִּין, אֵינוֹ זָקוּק לְאַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁאֵין בְּנֵי אָדָם דָּרִין בַּגַּגּוֹת, לְפִיכָךְ אֵין בַּגַּגּוֹת הֶזֵּק רְאִיָּה; אֲבָל צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה בֵּין שְׁנֵי הַגַּגִּין גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁיִּתְפּשׂ אוֹתוֹ כְּנַנֵּב אִם נִכְנַס לִרְשׁוּתוֹ.

ז. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, לֹא יֹאמַר הָעֶלְיוֹן: 'הֲרֵינִי בּוֹנֶה מִכְּנֶגְדִּי וְעוֹלֶה'; אֶלָּא בּוֹנִין שְׁנֵיהֶן מִלְּמַטָּה וְעוֹלִין, וּבוֹנֶה הָעֶלְיוֹן לְבַדּוֹ מִכְּנֶגְדּוֹ וּלְמַעְלָה. וְאִם הָיְתָה חֲצֵרוֹ לְמַעְלָה מִגַּגּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֵין הָעֶלְיוֹן זָקוּק לַתַּחְתּוֹן כְּלָל.

ח. מִי שֶׁהָיָה כָּתְלוֹ סָמוּךְ לְגִנַּת חֲבֵרוֹ, וְנָפַל - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְפַנּוֹת אֲבָנָיו. אָמַר לוֹ: 'הִגִּיעוּךָ, וַהֲרֵי הֵן שֶׁלְּךָ' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. וְאִם רָצָה בָּהֶן בַּעַל הַגִּנָּה, וְאָמַר לוֹ 'הֵין' - אִם פִּנָּה אוֹתָן - קָנָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; וַאֲפִלּוּ אָמַר לוֹ: 'הֵא לְךָ יְצִיאוֹתֶיךָ, וְאֶטֹּל אֲבָנַי' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. אֲבָל אִם לֹא פִּנָּה - לֹא קָנָה, שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ אֶלָּא לִדְחוֹתוֹ.

ט. חָמֵשׁ גִּנּוֹת הַמְסַפְּקוֹת מַיִם מְמַעְיָן אֶחָד, וְנִתְקַלְקֵל הַמַּעְיָן - כֻּלָּן מְתַקְּנוֹת עִם הָעֶלְיוֹנָה. נִמְצֵאת הַתַּחְתּוֹנָה מְתַקֶּנֶת עִם כֻּלָּן, וּמְתַקֶּנֶת לְעַצְמָהּ; וְהָרִאשׁוֹנָה אֵינָהּ מְתַקֶּנֶת עִם הַשְּׁנִיָּה, וְלֹא מִשְּׁנִיָּה וּלְמַטָּה. וְכֵן חָמֵשׁ חֲצֵרוֹת שֶׁשּׁוֹפְכוֹת מַיִם לְבִיב אֶחָד, וְנִתְקַלְקֵל הַבִּיב - כֻּלָּן מְתַקְּנוֹת עִם הַתַּחְתּוֹנָה. נִמְצֵאת הָעֶלְיוֹנָה מְתַקֶּנֶת עִם כֻּלָּן, וּמְתַקֶּנֶת לְעַצְמָהּ; וְהַתַּחְתּוֹנָה אֵינָהּ מְתַקֶּנֶת עִם הַשְּׁנִיָּה, וְלֹא מִשְּׁנִיָּה וּלְמַעְלָה.

י. בְּנֵי הַנָּהָר מַשְׁקִין עַל הַסֵּדֶר: רָצָה אֶחָד מֵהֶן לִסְכֹּר כְּדֵי שֶׁיַּחְזִיר לוֹ הַמַּיִם וַיַּשְׁקֶה תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ יִפְתַּח, וְאַחֵר רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹת תְּחִלָּה - כָּל הַמִּתְגַּבֵּר זָכָה. וּבוֹר הַקָּרוֹב לָאַמָּה [תעלה המוליכה מים] מִתְמַלֵּא רִאשׁוֹן, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם.

יום שישי כ"ד אדר ה'תשס"ט

הִלְכוֹת שְׁכֵנִים פֶּרֶק ד

א. מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ עֲלִיָּה לְמַעְלָה מִבֵּיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְנָפַל כֹּתֶל מִכָּתְלֵי הַבַּיִת - אֵין בַּעַל הָעֲלִיָּה נוֹתֵן לוֹ בִּיצִיאוֹתָיו כְּלוּם, וְכוֹפֶה אֶת בַּעַל הַבַּיִת לִבְנוֹתוֹ כְּשֶׁהָיָה; אֲבָל אֵין בַּעַל הַבַּיִת כּוֹפֶה לְבַעַל הָעֲלִיָּה לִבְנוֹת כֹּתֶל עֲלִיָּה שֶׁנָּפַל. וְהַתִּקְרָה שֶׁל בַּיִת, הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת; וְהַמַּעֲזִיבָה [רצפה] שֶׁעַל הַתִּקְרָה, הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הָעֲלִיָּה.

ב. נָפְלוּ שְׁתֵּיהֶם, הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה - הֲרֵי שְׁנֵיהֶן חוֹלְקִין בָּעֵצִים וּבָאֲבָנִים וּבֶעָפָר. וְאִם נִשְׁתַּבְּרוּ מִקְצָת הָאֲבָנִים, רוֹאִין אֵיזוֹ רְאוּיוֹת לְהִשְׁתַּבֵּר, אִם אַבְנֵי הַבַּיִת, אוֹ אַבְנֵי הָעֲלִיָּה; וְדָבָר זֶה יְוֻדַּע מִדֶּרֶךְ הַנְּפִילָה: אִם נָפַל הָעֶלְיוֹן עַל הַתַּחְתּוֹן וַהֲרָסוֹ, אוֹ נִשְׁמַט הַתַּחְתּוֹן וְנָפַל הָעֶלְיוֹן וְנֶהֱרַס. וְאִם אֵינָן יוֹדְעִין כֵּיצַד נָפַל, חוֹלְקִין הָאֲבָנִים הַשְּׁלֵמוֹת וְהַשְּׁבוּרוֹת.

ג. אָמַר בַּעַל הָעֲלִיָּה לְבַעַל הַבַּיִת לִבְנוֹת הַבַּיִת כְּדֵי שֶׁיִּבְנֶה עֲלִיָּתוֹ עַל גַּבָּיו, וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה - הֲרֵי בַּעַל הָעֲלִיָּה בּוֹנֶה אֶת הַבַּיִת כְּשֶׁהָיָה, וְיוֹשֵׁב וָדָר בְּתוֹכוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ אֶת כָּל יְצִיאוֹתָיו; וְאַחַר כָּךְ יֵצֵא וְיִבְנֶה עֲלִיָּתוֹ, אִם רָצָה.

ד. וְאִם אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לִבְנוֹת - בַּעַל הָעֲלִיָּה נוֹטֵל שְׁלִישׁ הַקַּרְקַע, וּבַעַל הַבַּיִת נוֹטֵל שְׁנֵי שְׁלִישִׁים.

ה. רָצָה בַּעַל הַבַּיִת לִבְנוֹת בֵּיתוֹ, בּוֹנֶה אוֹתוֹ כְּשֶׁהָיָה. וְאִם בָּא לְשַׁנּוֹת בַּכְּתָלִים - אִם חִזֵּק אוֹתָן וְהִרְבָּה בְּרָחְבָּן יָתֵר מִמַּה שֶּׁהָיוּ, שׁוֹמְעִין לוֹ; רָצָה לְמַעֵט בְּרָחְבָּן אוֹ לִפְחֹת מֵחֲזָקָן, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ אֲבָנִים וּבִקֵּשׁ לְהַחֲזִירָן לְבֵנִים וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. בָּא לְשַׁנּוֹת אֶת הַתִּקְרָה לְקוֹרוֹת כְּבֵדִין וַחֲזָקִין, שׁוֹמְעִין לוֹ; פָּחוֹת מִמַּה שֶּׁהָיוּ, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. הִרְבָּה בַּחֲלוֹנוֹת אוֹ שֶׁהוֹסִיף בְּגֹבַהּ הַבַּיִת, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; מִעֵט בַּחֲלוֹנוֹת אוֹ שֶׁמִּעֵט בְּגֹבַהּ הַבַּיִת, שׁוֹמְעִין לוֹ. וְכֵן בַּעַל הָעֲלִיָּה בּוֹנֶה אוֹתָהּ, אִם רָצָה, כְּשֶׁהָיְתָה. וְאִם בָּא לְשַׁנּוֹת אֶת הַכְּתָלִים לְהַרְחִיב וּלְחַזֵּק - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַכְבִּיד עַל כָּתְלֵי הַתַּחְתּוֹן; אֲבָל לְמַעֵט מֵהֶן, שׁוֹמְעִין לוֹ. וְכֵן בְּקוֹרוֹת תִּקְרַת הָעֲלִיָּה - אִם שִׁנָּה אוֹתָן לְקַלִּים מִמַּה שֶּׁהָיוּ, שׁוֹמְעִין לוֹ; לִכְבֵדִים מֵהֶן, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. הִרְבָּה בַּחֲלוֹנוֹת אוֹ שֶׁמִּעֵט בְּגֹבַהּ הָעֲלִיָּה, שׁוֹמְעִין לוֹ; אֲבָל אִם מִעֵט בַּחֲלוֹנוֹת אוֹ שֶׁהִרְבָּה בְּגָבְהָהּ, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

ו. נִדַּלְדְּלוּ קוֹרוֹת הַבַּיִת, וְיָרְדוּ לַאֲוִיר הַבַּיִת - אִם הִגִּיעוּ לְתוֹךְ עֲשָׂרָה טְפָחִים, סוֹתֵר וּבוֹנֶה; וְאִם לֹא הִגִּיעוּ, יָכוֹל בַּעַל הָעֲלִיָּה לְעַכֵּב עָלָיו. וַאֲפִלּוּ אָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת: 'אֲנִי אֶשְׂכֹּר לְךָ מָקוֹם כְּדֵי שֶׁתָּדוּר בּוֹ עַד שֶׁאַתַּקֵּן הַתִּקְרָה' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: 'אֵין רְצוֹנִי שֶׁאֶטְרַח מִמָּקוֹם לְמָקוֹם כְּדֵי שֶׁתִּתְתַּקֵּן אַתָּה אֶת בֵּיתְךָ'.

ז. הִתְנוּ בֵּינֵיהֶן עַל דָּבָר זֶה, אִם נִשְׁאַר בְּגֹבַהּ הַבַּיִת כְּדֵי שֶׁיָּקֵם אָדָם חֲבִילָה בֵּינוֹנִית עַל רֹאשׁוֹ וְיִכָּנֵס בָּהּ תַּחַת קוֹרוֹת אֵלּוּ שֶׁנֶּעֱקְמוּ - אֵינוֹ סוֹתֵר; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהִכָּנֵס בָּהּ עַד שֶׁיָּכֹף אֶת רֹאשׁוֹ - סוֹתֵר וּמְתַקֵּן וּבוֹנֶה. וְאֵין בַּעַל הָעֲלִיָּה יָכוֹל לְעַכֵּב, שֶׁהֲרֵי הִתְנוּ בֵּינֵיהֶן תְּחִלָּה.

ח. בֵּית הַבַּד שֶׁהוּא בָּנוּי בְּעָבֵי הָהָר, וְגִנַּת אַחֵר עַל גַּבָּיו, וְנִפְחֲתוּ שְׁמֵי [תקרת] בֵּית הַבַּד בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר - הֲרֵי בַּעַל הַגִּנָּה יוֹרֵד וְזוֹרֵעַ לְמַטָּה, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה זֶה לְבֵית בַּדּוֹ כִּפִּין [תקרה], וִיתַקֵּן הָעֶלְיוֹן קַרְקַע גִּנָּתוֹ, וְיִזְרַע כָּל גִּנָּתוֹ.

ט. שְׁתֵּי גִּנּוֹת זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ, וְהַיָּרָק בֵּינְתַּיִם בְּגֹבַהּ עָבֵי הָאָרֶץ שֶׁבֵּינֵיהֶן - כָּל שֶׁהָעֶלְיוֹן יָכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ וְלִטֹּל אוֹתוֹ מֵעִקָּרוֹ, הֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֶאֱנֹס עַצְמוֹ; וְהַשְּׁאָר שֶׁל תַּחְתּוֹן. הָיָה מַגִּיעַ לְנוֹפוֹ, וְאֵינוֹ מַגִּיעַ לְעִקָּרוֹ - לֹא יִטֹּל הָעֶלְיוֹן; וְאִם נָטַל, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. אֲבָל הָאִילָן הָעוֹמֵד עַל הַמֶּצֶר - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹטֶה לְתוֹךְ שָׂדֶה אֶחָד מֵהֶן, הֲרֵי שְׁנֵיהֶן חוֹלְקִין בְּפֵרוֹתָיו.

י. שָׁטַף נָהָר זֵיתָיו, וּשְׁתָלָם בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ, וְאָמַר הַלָּה: 'זֵיתַי אֲנִי נוֹטֵל' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִשּׁוּם יִשּׁוּב הָאָרֶץ; אֶלָּא יַעַמְדוּ בִּמְקוֹמָן. וְאִם עֲקָרָן הַנָּהָר בְּגוּשֵׁיהֶן כְּשֶׁשְּׁתָלָן - יַחְלְקוּ הַפֵּרוֹת בַּעַל הַשָּׂדֶה עִם בַּעַל הַזֵּיתִים, כָּל שָׁלֹשׁ שָׁנִים; וּלְאַחַר שָׁלֹשׁ, הַכֹּל לְבַעַל הַשָּׂדֶה. וְאִם לֹא נֶעֱקְרוּ בְּגוּשֵׁיהֶן, הַכֹּל לְבַעַל הַקַּרְקַע מִיָּד.

יא. כַּיּוֹצֵא בּוֹ הַמּוֹכֵר זֵיתָיו לְעֵצִים - אִם פָּסַק עִמּוֹ לָקֵץ מִיָּד - כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁיַּעֲשׂוּ, הֲרֵי הֵן לְבַעַל הַקַּרְקַע; וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ שֶׁיָּקֵץ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה - כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁיּוֹצִיאוּ, לְבַעַל הָעֵצִים. מָכַר סְתָם - אִם עָשׂוּ פָּחוֹת מֵרְבִיעִית לְסָאָה חוּץ מִן הַהוֹצָאָה, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַזֵּיתִים; עָשׂוּ רְבִיעִית לְסָאָה חוּץ מִן הַהוֹצָאָה, הֲרֵי אֵלּוּ יַחֲלֹקוּ.

הִלְכוֹת שְׁכֵנִים פֶּרֶק ה

א. חָצֵר הַשֻּׁתָּפִין - כָּל אֶחָד מֵהֶן כּוֹפֶה אֶת חֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת לָהּ בֵּית שַׁעַר [ביתן לשומר] וְדֶלֶת, וְכֵן כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהֶחָצֵר צְרִיכָה לָהֶן צֹרֶךְ גָּדוֹל, אוֹ דְּבָרִים שֶׁנָּהֲגוּ בְּנֵי הַמְּדִינָה לַעֲשׂוֹתָן. אֲבָל שְׁאָר הַדְּבָרִים, כְּגוֹן צִיּוּר וְכִיּוּר [סוג של ציור] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינוֹ כּוֹפֵהוּ. עָשָׂה אֶחָד מֵהֶן מֵעַצְמוֹ - אִם גִּלָּה הַשֵּׁנִי דַּעְתּוֹ שֶׁנּוֹחַ לוֹ בְּמַה שֶּׁעָשָׂה חֲבֵרוֹ, מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל, וְנוֹתֵן חֶלְקוֹ בְּהוֹצָאָה.

ב. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת בְּחָצֵר אַחֶרֶת - בְּנֵי חָצֵר מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶן דֶּלֶת וְנֶגֶר [בריח] וּמַנְעוּל, אֲבָל בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים אֵין מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ; וְאִם הָיָה שָׁרוּי עִמָּהֶן בְּאוֹתָהּ חָצֵר, מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ עַל הַכֹּל.

ג. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין בֶּחָצֵר שֶׁבִּקֵּשׁ לְהַעֲמִיד בָּהּ בְּהֵמָה אוֹ רֵחַיִם, אוֹ לְגַדֵּל בָּהּ תַּרְנְגוֹלִין - חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו. וְכֵן שְׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁאֵין דֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לַעֲשׂוֹתָן בְּחַצְרוֹתֵיהֶן, בְּכֻלָּן הַשֻּׁתָּפִין מְעַכְּבִין זֶה עַל זֶה - חוּץ מִן הַכְּבִיסָה, לְפִי שֶׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְהִתְבַּזּוֹת עַל גַּב הַנָּהָר.

ד. אֶחָד חָצֵר הַשֻּׁתָּפִין, וְאֶחָד מָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ - כָּל בְּנֵי הַמָּבוֹי מְעַכְּבִין זֶה עַל זֶה שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמָּבוֹי, אֶלָּא בִּדְבָרִים שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי הַמְּדִינָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בַּמְּבוֹאוֹת.

ה. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין בֶּחָצֵר שֶׁהֶעֱמִיד בְּהֵמָה אוֹ רֵחַיִם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בֶּחָצֵר, וְלֹא מִחָה בּוֹ שֻׁתָּפוֹ - הֲרֵי זֶה מְעַכֵּב עָלָיו כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה. וְאִם הֶעֱמִיד בִּפְנֵי בְּהֵמָה זוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, הֶחְזִיק; שֶׁהַשֻּׁתָּפִין מַקְפִּידִין עַל הַמְּחִיצָה; וְהוֹאִיל וְהִנִּיחוֹ, מָחַל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּחֲצַר הַשֻּׁתָּפִין. אֲבָל בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ - אֲפִלּוּ הֶעֱמִיד בְּהֶמְתּוֹ וְעָשָׂה לָהּ מְחִיצָה, לֹא הֶחְזִיק; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין זוֹ אֶלָּא דֶּרֶךְ שְׁאֵלָה. וְהוּא הַדִּין לְכָל מַעֲמִיד תַּנּוּר וְכִירַיִם וּמְגַדֵּל תַּרְנְגוֹלִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - שֶׁאִם תֹּאמַר הֶחְזִיק, אֵין לְךָ אָדָם שֶׁמַּשְׁאִיל מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ.

ו. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבִּקֵּשׁ לִפְתֹּחַ לוֹ חַלּוֹן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ לֶחָצֵר - חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמִּסְתַּכֵּל בּוֹ מִמֶּנּוּ; וְאִם פָּתַח, יִסְתֹּם. וְכֵן לֹא יִפְתְּחוּ הַשֻּׁתָּפִין בַּחֲצַרָן פֶּתַח בֵּית כְּנֶגֶד פֶּתַח בַּיִת, אוֹ חַלּוֹן כְּנֶגֶד חַלּוֹן; אֲבָל פּוֹתֵחַ אָדָם לִרְשׁוּת הָרַבִּים פֶּתַח כְּנֶגֶד פֶּתַח וְחַלּוֹן כְּנֶגֶד חַלּוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: 'הֲרֵינִי כְּאֶחָד מִבְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁרוֹאִין אוֹתְךָ'.

ז. אַף עַל פִּי כֵן, לֹא יִפְתַּח אָדָם חָנוּת כְּנֶגֶד פֶּתַח חֲצַר חֲבֵרוֹ, שֶׁזֶּה הֶזֵּק קָבוּעַ תָּמִיד; שֶׁהֲרֵי בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים עוֹבְרִין וְשָׁבִין, וְזֶה יוֹשֵׁב בַּחֲנוּתוֹ כָּל הַיּוֹם וּמַבִּיט בְּפֶתַח חֲבֵרוֹ.

ח. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין בֶּחָצֵר שֶׁלָּקַח בֵּית בְּחָצֵר אַחֶרֶת, אֵינוֹ יָכוֹל לִפְתֹּחַ פִּתְחוֹ לַחֲצַר הַשֻּׁתָּפִין שֶׁלּוֹ. אֲפִלּוּ בָּנָה עֲלִיָּה עַל גַּג בֵּיתוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ פֶּתַח לְתוֹךְ הֶחָצֵר, לְפִי שֶׁמַּרְבֶּה עֲלֵיהֶן אֶת הַדֶּרֶךְ; שֶׁהֲרֵי הָיָה לָזֶה שָׁכֵן אֶחָד, וְנַעֲשׂוּ לוֹ

שְׁכֵנִים הַרְבֵּה. אֲבָל פּוֹתֵחַ הוּא פֶּתַח הָעֲלִיָּה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ; וְאִם רָצָה לַחְלֹק חַדְרוֹ לִשְׁנַיִם, חוֹלֵק.

ט. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד, שֶׁאֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁהֵבִיא אֶצְלוֹ לְבֵיתוֹ אַנְשֵׁי בַּיִת אַחֵר - יֵשׁ לַחֲבֵרוֹ לְעַכֵּב עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְבֶּה עֲלֵיהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ. וְכֵן הַמַּשְׂכִּיר בֵּיתוֹ לְבַעַל בַּיִת אֶחָד, וְהֵבִיא עִמּוֹ קְרוֹבָיו וּמְיַדְּעָיו לִשְׁכֹּן עִמּוֹ כְּאֶחָד בְּבַיִת זֶה - הֲרֵי הַמַּשְׂכִּיר מְעַכֵּב עָלָיו.

י. הָיָה פֶּתַח שֶׁל אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין קָטָן - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַרְחִיבוֹ, שֶׁהֲרֵי שֻׁתָּפוֹ אוֹמֵר לוֹ: 'בְּפֶתַח קָטָן אֲנִי יָכוֹל לְהִסָּתֵר מִמְּךָ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישִׁי, וְאֵינִי יָכוֹל לְהִסָּתֵר בְּפֶתַח גָּדוֹל'. וְאִם הָיָה הַפֶּתַח גָּדוֹל - לֹא יַעֲשֶׂנּוּ שְׁנַיִם; שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: 'בְּפֶתַח אֶחָד אֲנִי יָכוֹל לְהִסָּתֵר, בִּשְׁנַיִם אֵינִי יָכוֹל'.

יא. אֲבָל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֶּתַח קָטָן לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְרָצָה לְהַרְחִיבוֹ, אוֹ הָיָה רָחָב וְרָצָה לַעֲשׂוֹתוֹ שְׁנַיִם - אֵין חֲבֵרוֹ שֶׁכְּנֶגְדּוֹ מְעַכֵּב עָלָיו; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים, שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְעַכֵּב עָלָיו.

יב. כּוֹפִין בְּנֵי מָבוֹי זֶה אֶת זֶה לַעֲשׂוֹת לָהֶם לֶחִי וְקוֹרָה לַמָּבוֹי.

יג. וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֶּתַח בַּמָּבוֹי - אֵין בְּנֵי מָבוֹי כּוֹפִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת דֶּלֶת לַמָּבוֹי; שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: 'רְצוֹנִי שֶׁאֶכָּנֵס בַּחֲבִילָתִי עַד פִּתְחִי'. וּמָבוֹי הַמְפֻלָּשׁ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבִקְּשׁוּ בְּנֵי הַמָּבוֹי לְהַעֲמִיד לָהֶם דְּלָתוֹת - בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים מְעַכְּבִין עֲלֵיהֶן, שֶׁפְּעָמִים דּוֹחֲקִין הָרַבִּים וְנִכְנָסִין בּוֹ.

יד. מִי שֶׁבִּקֵּשׁ לִפְתֹּחַ לוֹ פֶּתַח בְּמָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ - בְּנֵי מָבוֹי מְעַכְּבִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְבֶּה עֲלֵיהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ; וְאִם הָיָה מָבוֹי מְפֻלָּשׁ, פּוֹתֵחַ כָּל פֶּתַח שֶׁיִּרְצֶה לְכַתְּחִלָּה.

טו. הָיָה לוֹ פֶּתַח סָתוּם בְּמָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ, הֲרֵי זֶה פּוֹתְחוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה; וְאִם פָּרַץ אֶת פַּצִּימָיו [מסגרת הפתח], בְּנֵי הַמָּבוֹי מְעַכְּבִין עָלָיו. וְכֵן אֶחָד מִבְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁבִּקֵּשׁ לִסְתֹּם פִּתְחוֹ וּלְהַחְזִירוֹ לְמָבוֹי אַחֵר - בְּנֵי הַמָּבוֹי מְעַכְּבִין עָלָיו; שֶׁמָּא יָבוֹא לָהֶן מַס, וּמִתְמַעֵט מֵחֶלְקָן מִן הַמַּס הַקָּצוּב עַל בְּנֵי הַמָּבוֹי. לְפִיכָךְ, מָקוֹם שֶׁאֵין הַמַּס קָצוּב עַל בְּנֵי הַמָּבוֹי, הֲרֵי זֶה סוֹתֵם פִּתְחוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה.

טז. חָמֵשׁ חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת לְמָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ - כֻּלָּן מִשְׁתַּמְּשׁוֹת עִם הַחִיצוֹנָה, וְהַחִיצוֹנָה מִשְׁתַּמֶּשֶׁת לְעַצְמָהּ. וְכֵן הַשְּׁנִיָּה מִשְׁתַּמֶּשֶׁת לְעַצְמָהּ, וּמִשְׁתַּמֶּשֶׁת עִם הַחִיצוֹנָה, וְאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּשֶׁת עִם הַשְּׁאָר. נִמְצֵאת הַפְּנִימִית מִשְׁתַּמֶּשֶׁת עִם כֻּלָּן, וּמִשְׁתַּמֶּשֶׁת לְעַצְמָהּ. לְפִיכָךְ, אִם בָּנָה בַּעַל הַשְּׁנִיָּה אִצְטַבָּא [ספסל] כְּנֶגֶד פִּתְחוֹ, וּסְתָמוֹ - אֵין הַחִיצוֹנָה יְכוֹלָה לְעַכֵּב עָלָיו. אֲבָל כָּל הַפְּנִימִיּוֹת מְעַכְּבִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְבֶּה לָהֶן בְּאֹרֶךְ הַדֶּרֶךְ, שֶׁהֲרֵי מַקִּיפִין בָּאִצְטַבָּא. וְכֵן בַּעַל הַשְּׁנִיָּה שֶׁפָּתַח לַחֲצֵרוֹ פֶּתַח שֵׁנִי בֵּינוֹ וּבֵין הַחִיצוֹנָה - אֵין הַחִיצוֹנָה מְעַכֶּבֶת עָלָיו, שֶׁאֵין לָהּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ אֶלָּא מִפִּתְחָהּ וְלַחוּץ; אֲבָל אִם פָּתַח פֶּתַח הַשֵּׁנִי בֵּינוֹ וּבֵין הַשְּׁלִישִׁית - הַפְּנִימִיּוֹת מְעַכְּבוֹת עָלָיו, שֶׁאֵין לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמָּבוֹי אֶלָּא מִפֶּתַח חֲצֵרוֹ הָרִאשׁוֹן וְלַחוּץ. וְכֵן הַדִּין בְּכֻלָּן.

הִלְכוֹת שְׁכֵנִים פֶּרֶק ו

א. כּוֹפִין בְּנֵי הָעִיר זֶה אֶת זֶה לַעֲשׂוֹת חוֹמָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ לָעִיר, וְלִבְנוֹת לָהֶן בֵּית הַכְּנֶסֶת, וְלִקְנוֹת לָהֶן סֵפֶר תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים כְּדֵי שֶׁיִּקְרָא בָּהֶן כָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה לִקְרוֹת מִן הַצִּבּוּר.

ב. מִי שֶׁלָּקַח עִיר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - כּוֹפִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין לִקַּח לוֹ דֶּרֶךְ מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ, מִשּׁוּם יִשּׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְכוֹפִין בְּנֵי בִּקְעָה זֶה אֶת זֶה לַעֲשׂוֹת בֵּינֵיהֶן חָרִיץ [תעלה] וּבֶן חָרִיץ [תעלה קטנה].

ג. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָצֵר בְּעִיר אַחֶרֶת, בְּנֵי הָעִיר מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ לַחְפֹּר עִמָּהֶן בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת וְאַמַּת הַמַּיִם; אֲבָל בִּשְׂאָר כָּל הַדְּבָרִים, אֵין מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ. וְאִם הָיָה שָׁרוּי עִמָּהֶן בְּאוֹתָהּ הָעִיר, מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ עַל הַכֹּל.

ד. כְּשֶׁהֵן גּוֹבִין מֵאַנְשֵׁי הָעִיר לִבְנוֹת הַחוֹמָה, גּוֹבִין לְפִי קְרִיבַת הַבָּתִּים מִן הַחוֹמָה; כָּל הַסָּמוּךְ לַחוֹמָה, נוֹתֵן יָתֵר.

ה. וְכָל הַדָּר בָּעִיר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, אוֹ שֶׁקָּנָה בָּהּ בֵּית דִּירָה - נוֹתֵן עִם בְּנֵי הָעִיר בְּכָל הַדְּבָרִים שֶׁצְּרִיכִין לְתִקּוּן הַחוֹמָה וְהַדְּלָתוֹת וּשְׂכַר הַפָּרָשִׁין הַשּׁוֹמְרִין אֶת הַמְּדִינָה, וְכָל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ מִדְּבָרִים הַשּׁוֹמְרִין אֶת הָעִיר.

ו. כָּל הַדְּבָרִים שֶׁצְּרִיכִין לִשְׁמִירַת הָעִיר - לוֹקְחִין מִכָּל אַנְשֵׁי הָעִיר, וַאֲפִלּוּ מִן הַיְתוֹמִים, חוּץ מִתַּלְמִידֵי חֲכָמִים, לְפִי שֶׁאֵין הַחֲכָמִים צְרִיכִין שְׁמִירָה - הַתּוֹרָה שׁוֹמַרְתָּן. אֲבָל לְתִקּוּן הַדְּרָכִים וְהָרְחוֹבוֹת, אֲפִלּוּ מִן הַחֲכָמִים. וְאִם כָּל הָעָם יוֹצְאִין וּמְתַקְּנִין בְּעַצְמָן - לֹא יֵצְאוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים עִמָּהֶן, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים לְהִזְדַּלְזֵל בִּפְנֵי עַמֵּי הָאָרֶץ.

ז. הָיוּ חוֹפְרִין נָהָר לְהָבִיא בּוֹ מַיִם לַמְּדִינָה - גּוֹבִין אַף מִן הַיְתוֹמִים, שֶׁזּוּ זְכוּת לָהֶם כְּדֵי שֶׁיַּשְׁקוּ מִמֶּנּוּ שְׂדוֹתֵיהֶם וְכַרְמֵיהֶם; לְפִיכָךְ, אִם אֵרַע לָהֶם דָּבָר וְלֹא בָאוּ הַמַּיִם, הוֹאִיל וְלֹא נֶהֱנוּ מֵהֶם הַיְתוֹמִים, מַחֲזִירִין לָהֶם כָּל מַה שֶּׁנִּלְקַח מֵהֶם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ח. כּוֹפִין בְּנֵי מָבוֹי זֶה אֶת זֶה שֶׁלֹּא לְהוֹשִׁיב בֵּינֵיהֶם לֹא חַיָּט, וְלֹא בֶּרְסִי [מעבד עורות], וְלֹא אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת. הָיָה שָׁם בַּמָּבוֹי אֶחָד מִבְּנֵי הַמָּבוֹי אֻמָּן, וְלֹא מִחוּ בּוֹ, אוֹ שֶׁהָיְתָה שָׁם מָרְחָץ אוֹ חֲנוּת אוֹ רַחַיִם, וּבָא חֲבֵרוֹ וְעָשָׂה מָרְחָץ אַחֶרֶת כְּנֶגְדּוֹ אוֹ טְחוֹן [טחנת קמח] אַחֶרֶת - אֵינוֹ יָכוֹל לְמָנְעוֹ מִפָּנָיו וְלוֹמַר לוֹ: 'אַתָּה פּוֹסֵק חַיַּי'. וַאֲפִלּוּ הָיָה מִבְּנֵי מָבוֹי אַחֵר - אֵינָן יְכוֹלִין לְמָנְעוֹ, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בֵּינֵיהֶם אוֹתָהּ אֻמָּנוּת. אֲבָל גֵּר מִמְּדִינָה אַחֶרֶת שֶׁבָּא לַעֲשׂוֹת חֲנוּת בְּצַד חֲנוּתוֹ שֶׁל זֶה, אוֹ מָרְחָץ בְּצַד מָרְחָץ שֶׁל זֶה - יֵשׁ לָהֶן לְמָנְעוֹ. וְאִם הָיָה נוֹתֵן עִמָּהֶן מְנַת הַמֶּלֶךְ, אֵינוֹ יָכוֹל לְמָנְעוֹ.

ט. רוֹכְלִין הַמַּחְזִירִין בָּעֲיָרוֹת, אֵין בְּנֵי הָעֲיָרוֹת יְכוֹלִין לְעַכְּבָן, שֶׁתַּקָּנַת עֶזְרָא הִיא שֶׁיִּהְיוּ מַחֲזִירִין, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַבַּשָּׂמִים מְצוּיִין לִבְנוֹת יִשְׂרָאֵל. אֲבָל אֵין קוֹבְעִין מָקוֹם וְיוֹשְׁבִין בּוֹ, אֶלָּא מִדַּעַת בְּנֵי הָעִיר; וְאִם תַּלְמִיד חֲכָמִים הוּא, קוֹבֵעַ בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה.

י. הַסּוֹחֲרִים שֶׁמְּבִיאִין סְחוֹרָתָן לִמְכֹּר בְּתוֹךְ הָעֲיָרוֹת, בְּנֵי

הָעִיר מְעַכְּבִין עֲלֵיהֶם. וְאִם מָכְרוּ בְּיוֹם הַשּׁוּק בִּלְבַד, אֵין מוֹנְעִין אוֹתָן; וְהוּא שֶׁיִּמְכְּרוּ בַּשּׁוּק. אֲבָל לֹא יַחֲזִרוּ עַל הַפְּתָחִים, אֲפִלּוּ בְּיוֹם הַשּׁוּק. וְאִם יֵשׁ לָהֶן מַלְוֶה בָּעִיר - מוֹכְרִין כְּדֵי פַּרְנָסָתָם, אֲפִלּוּ בְּלֹא יוֹם הַשּׁוּק, עַד שֶׁיִּפְרְעוּ חוֹבָן, וְיֵלְכוּ לָהֶן.

יא. אֶחָד מִבְּנֵי מָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ שֶׁבִּקֵּשׁ לְהֵעָשׂוֹת רוֹפֵא [מוהל], אֻמָּן [מקיז דם], אוֹ גַּרְדִּי [אורג בגדים], אוֹ מְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת שֶׁל גּוֹיִים - בְּנֵי מָבוֹי מְעַכְּבִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְבֶּה עֲלֵיהֶם הַנִּכְנָסִין וְהַיּוֹצְאִין. וְכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת בַּחֲצַר הַשֻּׁתָּפִין - לֹא יַשְׁכִּירֶנּוּ לֹא לְרוֹפֵא, וְלֹא לְאֻמָּן, וְלֹא לְגַרְדִּי, וְלֹא לְסוֹפֵר יְהוּדִי שֶׁכּוֹתֵב הַשְּׁטָרוֹת, וְלֹא לְמְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת שֶׁל גּוֹיִים.

יב. חֲנוּת שֶׁבֶּחָצֵר, יְכוֹלִין הַשְּׁכֵנִים לִמְחוֹת בְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ: 'אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִישֹׁן מִקּוֹל הַנִּכְנָסִין וְהַיּוֹצְאִין', אֶלָּא עוֹשֶׂה מְלַאכְתּוֹ בַּחֲנוּתוֹ וּמוֹכֵר בַּשּׁוּק. אֲבָל אֵינָן יְכוֹלִין לִמְחוֹת בְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ: 'אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִישֹׁן מִקּוֹל הַפַּטִּישׁ אוֹ מִקּוֹל הָרֵחַיִם', שֶׁהֲרֵי הֶחְזִיק לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְכֵן יֵשׁ לוֹ לְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאֵין הַשֻּׁתָּפִין יְכוֹלִין לִמְחוֹת בְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ: 'אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִישֹׁן מִקּוֹל הַתִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן'.

יג. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בּוֹר לִפְנִים מִבֵּיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - נִכְנָס בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם נִכְנָסִין, וְיוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם יוֹצְאִין; וְאֵינוֹ מַכְנִיס בְּהֶמְתּוֹ וּמַשְׁקֶה מִבּוֹרוֹ, אֶלָּא מְמַלֵּא וּמַשְׁקֶה מִבַּחוּץ. וּשְׁנֵיהֶן עוֹשִׂין פּוּתַחַת [מנעול] עַל הַבּוֹר; בַּעַל הַבּוֹר - כְּדֵי לִשְׁמֹר אֶת מֵימָיו, וּבַעַל חָצֵר - מִשּׁוּם חֲשַׁד אִשְׁתּוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְשָׁם אֶלָּא מִדַּעְתּוֹ.

יד. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ גִּנָּה לִפְנִים מִגִּנָּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - נִכְנָס בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם נִכְנָסִין, וְיוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם יוֹצְאִין. וְאֵין מַכְנִיס לְתוֹכָהּ תַּגָּרִים, וְלֹא יִכָּנֵס מִתּוֹכָהּ לְשָׂדֶה אַחֶרֶת. וְהַחִיצוֹן זוֹרֵעַ אֶת הַדֶּרֶךְ. הֶחְזִירוּ הַדֶּרֶךְ מִן הַצַּד מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם - הֲרֵי זֶה נִכְנָס בְּשָׁעָה שֶׁהוּא רוֹצֶה, וְיוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁהוּא רוֹצֶה; וּמַכְנִיס לְתוֹכָהּ תַּגָּרִים, וְלֹא יִכָּנֵס מִתּוֹכָהּ לְשָׂדֶה אַחֶרֶת. וְכָל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ לְעַכֵּב עַל חֲבֵרוֹ בִּזְרִיעַת הַדֶּרֶךְ שֶׁנִּתְּנוּ מִן הַצַּד.

שבת קודש כ"ה אדר ה'תשס"ט

הִלְכוֹת שְׁכֵנִים פֶּרֶק ז

א. מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ חַלּוֹן בְּכָתְלוֹ, וּבָא חֲבֵרוֹ וְעָשָׂה חָצֵר בְּצִדּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לְבַעַל הַחַלּוֹן: 'סְתֹם חַלּוֹן זֶה כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּבִּיט בִּי'; שֶׁהֲרֵי הֶחְזִיק בְּהֶזֵּק זֶה. וְאִם בָּא חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת כֹּתֶל כְּנֶגֶד הַחַלּוֹן כְּדֵי שֶׁיָּסִיר הֶזֵּק רְאִיָּתוֹ - צָרִיךְ לְהַרְחִיק אֶת הַכֹּתֶל מִכְּנֶגֶד הַחַלּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַאֲפִיל עָלָיו.

ב. הָיְתָה הַחַלּוֹן לְמַטָּה בַּכֹּתֶל - כּוֹפֶה אֶת חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת כְּנֶגְדָּהּ בְּרִחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת, וּלְהַגְבִּיהַּ הַבִּנְיָן אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַבִּיט בּוֹ מִן הַחַלּוֹן.

ג. הָיְתָה הַחַלּוֹן לְמַעְלָה בַּכֹּתֶל, וּבָנָה חֲבֵרוֹ כֹּתֶל כְּנֶגֶד הַחַלּוֹן מִלְּמַטָּה - אִם הָיָה מֵרֹאשׁ הַכֹּתֶל שֶׁבָּנָה עַד הַחַלּוֹן גֹּבַהּ אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ יָתֵר, אֵינוֹ יָכוֹל לְמָנְעוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִרְחִיק מִכֹּתֶל הַחַלּוֹן כְּלוּם, שֶׁהֲרֵי לֹא הֶאֱפִיל עָלָיו וְאֵינוֹ מַזִּיקוֹ בִּרְאִיָּה. אֲבָל אִם נִשְׁאַר מֵרֹאשׁ הַכֹּתֶל שֶׁבָּנָה עַד הַחַלּוֹן פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת - כּוֹפֵהוּ לְמַעֵט הַכֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲמֹד עַל רֹאשׁ הַכֹּתֶל וַיַּשְׁקִיף מִן הַחַלּוֹן, אוֹ יַגְבִּיהַּ הַכֹּתֶל עַל הַחַלּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת וְיִהְיֶה הַכֹּתֶל רָחוֹק מִן הַחַלּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַאֲפִיל וְלֹא יָצִיץ וְיִרְאֶה.

ד. בָּנָה כֹּתֶל אֶחָד בְּצַד הַחַלּוֹן - צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִן הַחַלּוֹן טֶפַח, וּמַגְבִּיהַּ הַכֹּתֶל אַרְבַּע אַמּוֹת עַל הַחַלּוֹן, אוֹ כּוֹנֵס רֹאשׁ הַכֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵשֵׁב עָלָיו וְיָצִיץ.

ה. בָּנָה שְׁנֵי כְתָלִין מִשְּׁנֵי צִדֵּי הַחַלּוֹן - צָרִיךְ לִהְיוֹת בֵּינֵיהֶן רֹחַב אַרְבַּע אַמּוֹת, וְהַחַלּוֹן בְּאֶמְצַע הָאַרְבַּע; וְלֹא יְסַכֵּךְ עַל גַּבֵּיהֶן אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק הַסִּכּוּךְ מִן הַכֹּתֶל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַחַלּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַאֲפִיל עָלָיו. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁבָּא לִפְתֹּחַ חַלּוֹן לַחֲצַר חֲבֵרוֹ - בֵּין חַלּוֹן גְּדוֹלָה בֵּין חַלּוֹן קְטַנָּה, בֵּין לְמַעְלָה בֵּין לְמַטָּה - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: 'תַּזִּיק לִי בִּרְאִיָּה; וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא גְּבוֹהָה, תַּעֲלֶה בְּסֻלָּם וְתִרְאֶה'.

ו. הָרֵי שֶׁפָּתַח חַלּוֹן לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, וּמָחַל לוֹ בַּעַל הֶחָצֵר, אוֹ שֶׁגִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ, כְּגוֹן שֶׁבָּא וְסִיֵּעַ עִמּוֹ, אוֹ שֶׁיָּדַע הַנֶּזֶק וְלֹא עִרְעֵר - הֲרֵי זֶה הֶחְזִיק בַּחַלּוֹן, וְאֵינוֹ יָכוֹל אַחַר כָּךְ לַחֲזוֹר וּלְעַרְעֵר עָלָיו לִסְתֹּם. וְכֵיצַד דִּינָהּ שֶׁל חַלּוֹן זֶה שֶׁהִנִּיחוֹ לְפָתְחָהּ? אִם חַלּוֹן שֶׁרֹּאשׁוֹ שֶׁל אָדָם נִכְנָס מִמֶּנָּה הִיא, אוֹ שֶׁהָיְתָה לְמַטָּה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רֹאשׁוֹ נִכְנָס מִמֶּנָּה - אֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת כְּנֶגְדָּהּ אוֹ מִצִּדָּדֶיהָ, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ז. הָיְתָה חַלּוֹן קְטַנָּה שֶׁאֵין רֹאשׁוֹ שֶׁל אָדָם נִכְנָס מִמֶּנָּה, וְהָיְתָה לְמַעְלָה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת - בַּעַל חָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת כְּנֶגְדָּהּ וּבִצִּדָּדֶיהָ; שֶׁהֲרֵי טוֹעֵן וְאוֹמֵר: 'לֹא הִנַּחְתִּיךְ לִפְתֹּחַ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְטַנָּה וּגְבוֹהָה; אֲבָל שֶׁתַּחְזִיק עָלַי עַד שֶׁאַרְחִיק הַבִּנְיָן, לֹא הִנַּחְתִּי'. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁפְּתָחָהּ לְתַשְׁמִישׁ, אוֹ כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס בָּהּ הָרוּחַ. אֲבָל אִם פְּתָחָהּ לְאוֹרָה - אֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה בְּיוֹתֵר, וּגְבוֹהָה בְּיוֹתֵר - הוֹאִיל וְלֹא עִרְעֵר, הֶחְזִיק, וְאֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת כְּנֶגְדָּהּ אוֹ מִצִּדָּדֶיהָ עַד שֶׁיַּרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַאֲפִיל עָלָיו; שֶׁהֲרֵי מָחַל לוֹ עַל הָאוֹרָה. וְכֵן מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ חַלּוֹן מֻחְזֶקֶת, וּבָא חֲבֵרוֹ וּבָנָה כְּנֶגְדָּהּ אוֹ מִצִּדָּדֶיהָ בְּלֹא הִרְחָקָה, אוֹ סְתָמָהּ, וְשָׁתַק בַּעַל הַחַלּוֹן - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְעַרְעֵר לִפְתֹּחַ הַחַלּוֹן אוֹ לְהַרְחִיק הַבִּנְיָן; שֶׁכֵּיוָן שֶׁשָּׁתַק, מָחַל - שֶׁאֵין אָדָם עָשׂוּי שֶׁסּוֹתְמִין אוֹרוֹ בְּפָנָיו וְשׁוֹתֵק, אֶלָּא אִם כֵּן מָחַל.

ח. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ חַלּוֹנוֹת לְמַטָּה בְּכָתְלוֹ, וּבָא חֲבֵרוֹ לִבְנוֹת בִּפְנֵיהֶן, וְאָמַר לוֹ: 'אֲנִי אֶפְתַּח לְךָ חַלּוֹנוֹת אֲחֵרוֹת בְּכֹתֶל זֶה עַצְמוֹ לְמַעְלָה מֵאֵלּוּ' - הֲרֵי זֶה מְעַכֵּב עָלָיו וְאוֹמֵר לוֹ: 'בְּעֵת שֶׁתִּפְתַּח הַחַלּוֹנוֹת תַּרְעִיד אֶת הַכֹּתֶל וּתְקַלְקֵל אוֹתוֹ'. וַאֲפִלּוּ אָמַר לוֹ: 'אֲנִי אֶסְתֹּר כָּל הַכֹּתֶל, וְאֶבְנֶה לְךָ אוֹתוֹ בִּנְיָן חָדָשׁ, וְאֶעֱשֶׂה בּוֹ חַלּוֹנוֹת, וְאֶשְׂכֹּר לְךָ בַּיִת שֶׁתָּדוּר בּוֹ עַד שֶׁאֶבְנֶה' - יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו וְאוֹמֵר לוֹ: 'אֵין רְצוֹנִי

שֶׁאֶטְרַח מִמָּקוֹם לְמָקוֹם'. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הָיָה שָׁם טֹרַח כְּלָל, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִפְנוֹת - אֵינוֹ יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו; וְכוֹפִין אוֹתוֹ שֶׁיִּהְיֶה חֲבֵרוֹ סוֹתֵם חַלּוֹן זֶה שֶׁלְּמַטָּה, וְעוֹשֶׂה לוֹ חַלּוֹן לְמַעְלָה; שֶׁזּוֹ מִדַּת סְדוֹם. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁזֶּה נֶהֱנֶה בּוֹ, וְאֵין חֲבֵרוֹ מַפְסִיד וְלֹא חָסֵר כְּלוּם - כּוֹפִין עָלָיו.

ט. אֲבָל בַּעַל הַחַלּוֹן שֶׁרָצָה לְשַׁנּוֹת מְקוֹם חַלּוֹנוֹ, בֵּין לְמַעְלָה בֵּין לְמַטָּה - אֲפִלּוּ הָיְתָה גְּדוֹלָה, וְאָמַר: 'אֶפְתַּח חַלּוֹן אַחֶרֶת קְטַנָּה וְאֶסְתֹּם זוֹ' - בַּעַל הַחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו. וְכֵן אֵינוֹ יָכוֹל לְהַרְחִיב בַּחַלּוֹן כָּל שֶׁהוּא.

י. שְׁנֵי אַחִין שֶׁחָלְקוּ חָצֵר מִדַּעְתָּן, וְשָׂמוּ הַבִּנְיָן וְהָעֵצִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה, וְלֹא הִשְׁגִּיחוּ עַל שׁוּמַת הָאַוִּיר, וְהִגִּיעַ לְאֶחָד מֵהֶן בְּחֶלְקוֹ תַּרְבֵּץ הַחָצֵר [גינה], וְלַשֵּׁנִי הָאַכְסַדְרָה [מרפסת] - אִם רָצָה בַּעַל הַחָצֵר לִבְנוֹת כֹּתֶל בְּסוֹף חֶלְקוֹ, בּוֹנֶה בִּפְנֵי הָאַכְסַדְרָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁמַּאֲפִיל עָלָיו, שֶׁהֲרֵי לֹא שָׁמוּ הָאַוִּיר.

הִלְכוֹת שְׁכֵנִים פֶּרֶק ח

א. הַמְבַקֵּשׁ לְהוֹצִיא זִיז [מוט] מִכָּתְלוֹ עַל אַוִּיר חָצֵר חֲבֵרוֹ כָּל שֶׁהוּא - בַּעַל הַחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו, שֶׁהֲרֵי מַזִּיקוֹ בִּרְאִיָּה בְּעֵת שֶׁתּוֹלֶה בּוֹ וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ. הוֹצִיא אֶת הַזִּיז, וְלֹא מִחָה בּוֹ לְאַלְתַּר בַּעַל הַחָצֵר - הֲרֵי הֶחְזִיק בַּעַל הַזִּיז.

ב. הָיָה בַּזִּיז טֶפַח, הֶחְזִיק בַּאֲוִיר הַחָצֵר כְּנֶגְדּוֹ; וְאִם רָצָה בַּעַל הַחָצֵר לִבְנוֹת תַּחַת הַזִּיז וּלְבַטֵּל תַּשְׁמִישׁוֹ - בַּעַל הַזִּיז מְעַכֵּב עָלָיו. וְאִם אֵין בַּזִּיז טֶפַח, לֹא הֶחְזִיק בַּאֲוִיר הַחָצֵר; וּבְכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה בַּעַל הַחָצֵר לִבְנוֹת תַּחְתָּיו וּלְבַטֵּל תַּשְׁמִישׁוֹ שֶׁל זִיז - אֵין בַּעַל הַזִּיז יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו.

ג. הָיָה הַזִּיז שֶׁהוֹצִיא רָחְבּוֹ טֶפַח, וּמְשׁוּךְ בַּאֲוִיר חָצֵרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים, וְלֹא מִחָה בּוֹ - הֶחְזִיק בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים. וְאִם רָצָה לְהַרְחִיב אֶת הַזִּיז עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים - הֲרֵי זֶה מַרְחִיב; וְאֵין בַּעַל הַחָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת בַּאֲוִיר חָצֵרוֹ תַּחַת הַזִּיז כֻּלּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הִנִּיחַ לוֹ גֹּבַהּ אַוִּיר עֲשָׂרָה טְפָחִים כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בַּזִּיז.

ד. הַמַּעֲמִיד סֻלָּם קָטָן שֶׁאֵין לוֹ אַרְבָּעָה חֲזָקִין [שלבים] בְּצַד כָּתְלוֹ בְּתוֹךְ חָצֵר חֲבֵרוֹ אוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - לֹא הֶחְזִיק בְּנֶגֶז זֶה; וְכָל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה בַּעַל הַחָצֵר - בּוֹנֶה בְּצַד הַסֻּלָּם, וּמְבַטֵּל תַּשְׁמִישׁוֹ. וְאִם הָיָה סֻלָּם גָּדוֹל שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַרְבָּעָה חֲזָקִין אוֹ יָתֵר, הֶחְזִיק; וְאִם בָּא לִבְנוֹת וּלְבַטְּלוֹ - בַּעַל הַסֻּלָּם מְעַכֵּב עָלָיו עַד שֶׁיַּרְחִיק כַּשָּׁעוּר, שֶׁהֲרֵי מָחַל לוֹ לְהַעֲמִיד סֻלָּם גָּדוֹל. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁיָּבוֹא בַּעַל הַגָּג לְהַעֲמִיד סֻלָּם גָּדוֹל - בַּעַל הַחָצֵר יָכוֹל לִמְחוֹת בּוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲזִיק עָלָיו; אֲבָל אִם הֶעֱמִיד סֻלָּם קָטָן - אֵינוֹ יָכוֹל לְמָנְעוֹ, שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִין לוֹ: 'אֵין עָלֶיךָ הֶפְסֵד; כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה, אַתָּה מְבַטְּלוֹ'.

ה. הָרוֹצֶה לְהוֹצִיא צִנּוֹר עַל חָצֵר חֲבֵרוֹ כְּדֵי שֶׁיְּקַלַּח שָׁם הַמַּיִם, אוֹ שֶׁעָשָׂה שָׁם מַזְחִילָה עַל כָּתְלוֹ שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם נִזְחָלִין וְיוֹרְדִין לַחָצֵר חֲבֵרוֹ - בַּעַל הַחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו; וְאִם לֹא מִחָה בּוֹ, הֶחְזִיק זֶה בַּצִּנּוֹר אוֹ בַּמַּזְחִילָה. רָצָה אַחַר כָּךְ בַּעַל הַגָּג לִסְתֹּם הַצִּנּוֹר, בַּעַל הַחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהֶחְזִיק בַּעַל הַגָּג לִשְׁפֹּךְ מֵימָיו לַחָצֵר חֲבֵרוֹ, כָּךְ הֶחְזִיק בַּעַל הַחָצֵר שֶׁיִּהְיוּ מֵימֵי גַגּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בָּאִין אֶצְלוֹ לִרְשׁוּתוֹ. רָצָה בַּעַל הַגָּג לַעֲקֹר הַצִּנּוֹר מִצַּד זֶה וּלְהַחְזִירוֹ לְצַד אַחֵר, אוֹ שֶׁהָיָה אָרֹךְ וְרָצָה לְקַצְּרוֹ - אֵין בַּעַל הַחָצֵר יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁלֹּא הֶחְזִיק אֶלָּא בְּמֵימֵי הַגָּג, וַהֲרֵי הֵן בָּאִין לוֹ מִכָּל מָקוֹם. וְכֵן אִם רָצָה בַּעַל הַחָצֵר לִבְנוֹת תַּחַת הַצִּנּוֹר, אֵין בַּעַל הַגָּג יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁאֵין הַצִּנּוֹר עָשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ כְּזִיז, כְּדֵי שֶׁיַּחְזִיק בַּאֲוִיר חָצֵר; וְאֵינוֹ עָשׂוּי אֶלָּא לְקִלּוּחַ הַמַּיִם.

ו. מִי שֶׁהוֹרִיד מֵי גַגּוֹ עַל חָצֵר חֲבֵרוֹ, וְלֹא מִחָה בּוֹ, וְהֶחְזִיק בְּדָבָר זֶה - אִם הָיוּ הַמַּיִם מְנַטְּפִין [מטפטפים], וְרָצָה לְקַבְּצָן לְמָקוֹם אֶחָד וְלַעֲשׂוֹתָן צִנּוֹר - עוֹשֶׂה; וְכֵן אִם הָיוּ בָּאִין מִמָּקוֹם אֶחָד, וְחִלְּקָן עַל רֹחַב הַכֹּתֶל, וְהֶחְזִירָן נוֹטְפִין - עוֹשֶׂה; וַאֲפִלּוּ לִבְנוֹת עַל גַּגּוֹ כְּמִין צְרִיף, עַד שֶׁיֵּרְדוּ הַמַּיִם בְּמְהֵרָה לַחָצֵר חֲבֵרוֹ - בּוֹנֶה; שֶׁהֲרֵי הֶחֱזִקוּ מֵימָיו שֶׁל זֶה לֵירֵד לַחָצֵר זוֹ.

ז. כֹּתֶל שֶׁבֵּין רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן - אִם הָיוּ שֵׁתָּפִין בּוֹ, שְׁנֵיהֶן מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ: זֶה חוֹפֵר מִצַּד זֶה וּמַכְנִיס קוֹרוֹתָיו כָּל שֶׁהֵן, וְזֶה חוֹפֵר מִצַּד הָאַחֵר וּמַכְנִיס קוֹרוֹתָיו כָּל שֶׁהֵן. הָיָה הַכֹּתֶל שֶׁל רְאוּבֵן לְבַדּוֹ, אֵין שִׁמְעוֹן יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ. חָפַר שִׁמְעוֹן בְּכֹתֶל זֶה וְהִכְנִיס בּוֹ קוֹרָה אַחַת, וְשָׁתַק רְאוּבֵן וְלֹא מִחָה בּוֹ - הֶחְזִיק בִּמְקוֹם הַקּוֹרָה; אֲפִלּוּ הָיְתָה קָטַנָּה, וְרָצָה שִׁמְעוֹן לְהַחְלִיפָהּ בְּקוֹרָה גְּדוֹלָה אוֹ עָבָה - מַחְלִיף. הָיְתָה הַקּוֹרָה קוֹרַת סֵכַּת עֲרַאי - כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם, לֹא הֶחְזִיק בָּהּ, שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר לוֹ: 'לֹא מָחַלְתִּי וְהִנַּחְתִּיךָ, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲרַאי'. לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֶחְזִיק, שֶׁאֵין זֶה עֲרַאי. וְאִם סֵכַּת הַחַג הִיא - כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג, לֹא הֶחְזִיק; לְאַחַר שִׁבְעָה, הֶחְזִיק. וְאִם חִבֵּר רֹאשׁ הַקּוֹרָה בַּכֹּתֶל בְּטִיט, מִיָּד הֶחְזִיק; וְהוּא, שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁרְאוּבֵן סִיֵּעַ עִמּוֹ אוֹ רָאָה וְלֹא מִחָה.

ח. מִי שֶׁהֶחְזִיק בְּכֹתֶל זֶה בְּקוֹרָה אַחַת - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַכְנִיס בּוֹ קוֹרָה שְׁנִיָּה, שֶׁהֲרֵי לֹא מָחַל לוֹ אֶלָּא עַל אַחַת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהוֹדָה שֶׁאֵין הַכֹּתֶל הַזֶּה שֶׁלּוֹ, אֶלָּא חֲבֵרוֹ מָחַל לוֹ עַל הַכְנָסַת קוֹרָה זוֹ. אֲבָל אִם טָעַן 'שֶׁכֹּתֶל זֶה, שֵׁתֶף אֲנִי בּוֹ' - הוֹאִיל וְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּקוֹרָה אַחַת, נֶאֱמָן; וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֻלָּן, אַחַר שֶׁיִּשָּׁבַע הֶסֵּת שֶׁהוּא שֵׁתֶף בְּכָל הַכֹּתֶל.

ט. הָיוּ קוֹרוֹתָיו שֶׁל רְאוּבֵן בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל, וּמִצַּד שִׁמְעוֹן מְקוֹמוֹת חֲפוּרִין לְהַכְנִיס בָּהֶן רָאשֵׁי הַקּוֹרוֹת - לֹא הֶחְזִיק שִׁמְעוֹן לְהַכְנִיס בָּהֶן קוֹרוֹת, וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהוּא שֵׁתֶף בּוֹ; שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ בּוֹ תַּשְׁמִישׁ. וְיָכוֹל רְאוּבֵן לִטְעֹן: 'שֶׁאֲנִי חָפַרְתִּי מְקוֹמוֹת אֵלּוּ מִצִּדְּךָ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מוּכָנִים עַד שֶׁתִּקָּנֶה מִמֶּנִּי אוֹ שֶׁתְּבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי וְאֶמְחַל לְךָ - תַּכְנִיס הַקּוֹרוֹת בְּלֹא חֲפִירָה בַּכֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְמַטְמֵט כָּתְלִי בְּעֵת חֲפִירָה'.

הִלְכוֹת שְׁכֵנִים פֶּרֶק ט

א. לֹא יַחְפֹּר אָדָם בּוֹר וְלֹא שִׂיחַ [סוג בור ארוך וצר] וְלֹא מְעָרָה [בור מכוסה בתקרה], וְלֹא יָבִיא אַמַּת [תעלת] הַמַּיִם, וְלֹא יַעֲשֶׂה בְּרֵכַת מַיִם לִשְׁרוֹת בָּהּ הַבְּגָדִים לְכִבּוּס, בְּצַד כָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק מִכֹּתֶל חֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים,

וְיָסוּד בְּסִיד לְכֹתֶל בּוֹר זֶה, אוֹ מִקְוֶה מַיִם זֶה, אוֹ כֹּתֶל הָאַמָּה מִצַּד חֲבֵרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבָּלְעוּ הַמַּיִם וְיַזִּיקוּ כֹּתֶל חֲבֵרוֹ.

ב. מַרְחִיקִין אֶת הַגֶּפֶת [פסולת זיתים] וְאֶת הַזֶּבֶל וְאֶת הַמֶּלַח וְאֶת הַסִּיד וְאֶת הַסְּלָעִים מִכָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, אוֹ סַד בְּסִיד. מַרְחִיקִין אֶת הַזְּרָעִים וְאֶת הַמַּחֲרֵשָׁה וְאֶת הַגֶּמָּה שֶׁמִּתְקַבֵּץ בָּהּ מֵי רַגְלַיִם מִן הַכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים.

ג. מַרְחִיקִין אֶת הָרֵחַיִם שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מִן הָרֵחַיִם הַתַּחְתּוֹנָה, שֶׁהֵן אַרְבָּעָה מִן הָעֶלְיוֹנָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָנִיד אוֹתוֹ, אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יְבַהֲלֶנּוּ בְּקוֹל הָרֵחַיִם.

ד. וּמַרְחִיקִין אֶת הַתַּנּוּר מִן הַכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מִקַּרְקָעִיתוֹ, שֶׁהֵן אַרְבָּעָה מִשְּׁפָתוֹ [קצה העליון], כְּדֵי שֶׁלֹּא יָחֵם הַכֹּתֶל.

ה. אֶבֶן שֶׁהַכּוֹבֵס מַכֶּה הַבְּגָדִים עָלֶיהָ עַד שֶׁיִּתְלַבְּנוּ, צָרִיךְ לְהַרְחִיק אוֹתָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת מִכָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ; שֶׁבְּעֵת שֶׁכּוֹבֵס עָלֶיהָ - הַמַּיִם נוֹתְזִין, וּמַזִּיקִין אֶת הַכֹּתֶל.

ו. לֹא יַשְׁתִּין אָדָם מַיִם בְּצַד כָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכֹתֶל לְבֵנִים. אֲבָל בְּכֹתֶל אֲבָנִים, יַרְחִיק טֶפַח; וְאִם הָיוּ הָאֲבָנִים צְחִיחַ [יבש] סֶלַע, מַשְׁתִּין בְּצִדּוֹ בְּלֹא הַרְחָקָה.

ז. מַרְחִיקִין אֶת הַסֶּלֶם מִן הַשּׁוֹבָךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּקְפֹּץ הַנְּמִיָּה [חיה קטנה טורפת עופות] בְּעֵת שֶׁמַּנִּיחַ הַסֶּלֶם, וְתַעֲלֶה לַשּׁוֹבָךְ וְתֹאכַל הַגּוֹזָלוֹת.

ח. וּמַרְחִיקִין אֶת הַכֹּתֶל מִן הַמַּזְחִילָה [מרזב] שֶׁל חֲבֵרוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מָקוֹם לְבַעַל הַמַּזְחִילָה לִזְקֹף סֻלָּם וּלְתַקֵּן מַזְחִילָה שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל וְהֶחְזִיק בָּהּ.

ט. רְאוּבֵן שֶׁהָיָה כָּתְלוֹ סָמוּךְ לְכֹתֶל שִׁמְעוֹן כְּמִין גַּם [אות יוונית דומה ל "ך"], וּבָא רְאוּבֵן לַעֲשׂוֹת כֹּתֶל שֵׁנִי כְּנֶגֶד כֹּתֶל שִׁמְעוֹן עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ הַשְּׁלֹשָׁה כְּתָלִין כְּמִין בֵּי"ת - הֲרֵי שִׁמְעוֹן מְעַכֵּב עָלָיו, עַד שֶׁיַּרְחִיק מִכְּנֶגְדּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַמָּקוֹם בֵּין שְׁנֵי הַכְּתָלִים רָחָב, כְּדֵי שֶׁיָּדוּשׁוּ בּוֹ רַבִּים וְתִתְחַזֵּק הָאָרֶץ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכֹתֶל חָצֵר בְּעִיר חֲדָשָׁה; אֲבָל בְּעִיר יְשָׁנָה - כְּבָר נִתְחַזְּקָה, וּבוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ בְּלֹא הַרְחָקָה. וְכֵן אִם לֹא הָיָה בְּאֹרֶךְ כֹּתֶל שִׁמְעוֹן שֶׁבּוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ אֶלָּא פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, בּוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ וְאֵינוֹ מַרְחִיק, וְאַף עַל פִּי שֶׁמּוֹנֵעַ הָרֶגֶל מִלְّהַלֵּךְ שָׁם; שֶׁהַכֹּתֶל שֶׁהוּא פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אֵינוֹ צָרִיךְ חִזּוּק הָאָרֶץ.

י. מִי שֶׁבָּא לַחְפֹּר בּוֹר בְּסוֹף שָׂדֵהוּ סָמוּךְ לְמֶצֶר חֲבֵרוֹ - אִם שְׂדֵה חֲבֵרוֹ אֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְבוֹרוֹת, סוֹמֵךְ וְאֵינוֹ יָכוֹל לִמְחוֹת בְּיָדוֹ. וְאִם יִמָּלֵךְ חֲבֵרוֹ לַחְפֹּר בּוֹר בְּצִדּוֹ - צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִכֹּתֶל הַבּוֹר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, עַד שֶׁיִּהְיֶה בֵּין חֲלַל שְׁנֵי הַבּוֹרוֹת עֶבִי שִׁשָּׁה טְפָחִים. הָיְתָה שְׂדֵה חֲבֵרוֹ עֲשׂוּיָה לְבוֹרוֹת - אֵינוֹ סוֹמֵךְ, עַד שֶׁיַּרְחִיק מִן הַמֶּצֶר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְיַחְפֹּר; וּכְשֶׁיָּבוֹא חֲבֵרוֹ לַחְפֹּר - יַרְחִיק גַּם הוּא שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, וְיַחְפֹּר.

יא. הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה שֶׁל שְׁנַיִם - לֹא יַעֲשֶׂה בַּעַל הַבַּיִת תַּנּוּר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ עַל גַּבָּיו [של התנור, עד לתקרה] גֹּבַהּ אַרְבַּע אַמּוֹת; וְכֵן לֹא יַעֲמִיד בַּעַל הָעֲלִיָּה תַּנּוּר, עַד שֶׁיִּהְיֶה תַּחְתָּיו מַעֲזִיבָה [טיח התקרה] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וּבְכִירָה טֶפַח. וְאִם תַּנּוּר שֶׁל נַחְתּוֹמִין הוּא, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה תַּחְתָּיו אַרְבָּעָה טְפָחִים; וְכִירָה שֶׁל נַחְתּוֹמִין, שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִרְחִיק כַּשִּׁעוּר, אִם יָצְאַת הָאֵשׁ וְהִזִּיקָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

יב. מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ חָנוּת תַּחַת אוֹצַר חֲבֵרוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה בָּהּ לֹא נַחְתּוֹם, וְלֹא צַבָּע, וְלֹא רֶפֶת בָּקָר, וְלֹא יַכְנִיס לָהּ אַסְפַּסְתָּא וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מִדְּבָרִים שֶׁעוֹלֶה מֵהֶן הֶבֶל חַם הַרְבֵּה, מִפְּנֵי שֶׁהַחֹם מַפְסִיד פֵּרוֹת שֶׁבָּאוֹצָר. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה אוֹצַר יַיִן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין הַחֹם מַפְסִידוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה בַּחֲנוּתוֹ כָּל מְלֶאכֶת אֵשׁ; אֲבָל לֹא יַעֲשֶׂה רֶפֶת בָּקָר, מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִיד רֵיחַ הַיַּיִן. וְאִם הֶחֱזִיקָה הַחֲנוּת בִּתְחִלָּה לְרֶפֶת אוֹ לְנַחְתּוֹם וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְאַחַר כָּךְ רָצָה בַּעַל הָעֲלִיָּה לַעֲשׂוֹת עֲלִיָּתוֹ אוֹצָר - אֵינוֹ יָכוֹל לִמְחוֹת בְּיָדוֹ.

יג. כִּבֵּד בַּעַל הָעֲלִיָּה וְרִבֵּץ [זלף בה מים] עֲלִיָּתוֹ, אוֹ שֶׁרְבָּה בַּחֲלוֹנוֹת, כְּדֵי לַעֲשׂוֹתָהּ אוֹצָר, וְקָדַם זֶה וְעָשָׂה נַחְתּוֹם קֹדֶם שֶׁיַּכְנִיס פֵּרוֹת לָאוֹצָר, אוֹ שֶׁהִתְחִיל לֶאֱצֹר שׁוּמְשְׁמִין אוֹ רִמּוֹנִים אוֹ תְּמָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וְקָדַם זֶה וְעָשָׂה הַתַּנּוּר קֹדֶם שֶׁיֵּאָצֵר הַחִטִּין, אוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה בַּעַל הַחֲנוּת מְחִלָּה עַל גַּבָּהּ לְהַבְדִּיל בֵּין הַחֲנוּת וּבֵין הָאוֹצָר - בְּכָל אֵלּוּ בַּעַל הָאוֹצָר מְעַכֵּב עָלָיו; וְאִם עָבַר וְעָשָׂה תַּנּוּר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵין בַּעַל הָאוֹצָר יָכוֹל לְהָסִיר הַתַּנּוּר בְּכָל אֵלּוּ.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ט־כ"ה אדר ה'תשס"ט

יום ראשון י"ט אדר ה'תשס"ט

הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין פֶּרֶק טוּ

א. כֵּיצַד מִצְוַת הַנִּסְקָלִין? רָחוֹק מִבֵּית הַסְּקִילָה אַרְבַּע אַמּוֹת, מַפְשִׁיטִין אֶת הַמְחֻיָּב סְקִילָה בְּגָדָיו, וּמְכַסִּין עֶרְוָתוֹ מִלְּפָנָיו; וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֲרֻמָּה, אֶלָּא בְּחָלוּק אֶחָד. וּבֵית הַסְּקִילָה גָּבוֹהַּ שְׁתֵּי קוֹמוֹת; עוֹלֶה לְשָׁם הוּא וְעֵדָיו, וְיָדָיו אֲסוּרוֹת, וְאֶחָד מִן הָעֵדִים דּוֹחֲפוֹ עַל מָתְנָיו מֵאַחוֹרָיו, וְהוּא נֶהְפָּךְ וְנוֹפֵל עַל לִבּוֹ לָאָרֶץ. אִם מֵת בָּהּ - יָצָא, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר: "סָקֹל יִסָּקֵל אוֹ יָרֹה יִיָּרֶה", הִנֵּה הִשְׁוָה הַנִּסְקָל שֶׁנָּפַל הָאֶבֶן עָלָיו, עִם הַנִּדְחָף שֶׁנָּפַל הוּא בְּעַצְמוֹ עַל הָאָרֶץ. וְאִם לֹא מֵת מִדְּחִיפָה זוֹ - מַגְבִּיהִין הָעֵדִים אֶבֶן שֶׁהָיְתָה מֻנַּחַת שָׁם, מַשָּׂא שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם, וְהָעֵד הַשֵּׁנִי מַרְפֶּה יָדָיו, וּמַשְׁלִיךְ

אֶת הָאֶבֶן עַל לִבּוֹ. אִם מֵת בָּהּ, יָצָא; וְאִם לָאו - רְגִימָתוֹ בְּכָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה בּוֹ בָרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ, וְיַד כָּל הָעָם בָּאַחֲרֹנָה".

ב. עֶבֶד עֲבוֹדָה זָרָה - אֵין סוֹקְלִין אוֹתוֹ, אֶלָּא עַל שַׁעַר [העיר] שֶׁעָבַד בּוֹ; וְאִם הָיְתָה עִיר שֶׁרַבָּה גוֹיִם, סוֹקְלִין אוֹתוֹ עַל פֶּתַח בֵּית דִּין. וְדָבָר זֶה, קַבָּלָה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממשה רבינו]: "אֶל שְׁעָרֶיךָ" - זֶה שַׁעַר שֶׁעָבַד בּוֹ, וְלֹא שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בּוֹ.

ג. מִצְוַת הַנִּשְׂרָפִין: הָיוּ מַשְׁקִיעִין אוֹתוֹ בְּזֶבֶל עַד אַרְכֻּבּוֹתָיו, וְנוֹתְנִין סוּדָר קָשֶׁה לְתוֹךְ הָרַךְ, וְכוֹרֵךְ עַל צַוָּארוֹ, וּשְׁנֵי עֵדָיו - זֶה מוֹשֵׁךְ אֶצְלוֹ וְזֶה מוֹשֵׁךְ אֶצְלוֹ, עַד שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ אֶת פִּיו. וּמַתִּיכִין [ממסים] אֶת הַבְּדִיל אוֹ אֶת הָעוֹפֶרֶת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְזוֹרֵק לְתוֹךְ פִּיו, וְהִיא יוֹרֶדֶת וְשׁוֹרֶפֶת אֶת בְּנֵי מֵעָיו.

ד. מִצְוַת הַנֶּחֱרָגִין: מַתִּיזִין אֶת רֹאשׁוֹ בְּסַיִף, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַמְּלָכִים עוֹשִׂים.

ה. מִצְוַת הַנֶּחְנָקִין: מַשְׁקִיעִין אֶת הַמְחַיֵּב בְּזֶבֶל עַד אַרְכֻּבּוֹתָיו, וְנוֹתְנִין סוּדָר קָשֶׁה לְתוֹךְ הָרַךְ, וְכוֹרְכִין עַל צַוָּארוֹ; וְזֶה מוֹשֵׁךְ אֶצְלוֹ וְזֶה מוֹשֵׁךְ אֶצְלוֹ, עַד שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ.

ו. מִצְוַת עֲשֵׂה לִתְלוֹת אֶת הַמְגַדֵּף [את ה'], וְעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי", הֲרֵי מְגַדֵּף אָמוּר; וּבְעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה נֶאֱמַר: "אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף". וְהָאִישׁ נִתְלֶה, וְאֵין הָאִשָּׁה נִתְלֵית, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט מָוֶת וְהוּמָת, וְתָלִיתָ אֹתוֹ".

ז. כֵּיצַד מִצְוַת הַנִּתְלִין? אַחַר שֶׁסּוֹקְלִין אוֹתָן, מַשְׁקִיעִין אֶת הַקּוֹרָה בָּאָרֶץ, וְהָעֵץ יוֹצֵא מִמֶּנָּה, וּמַקִּיפִין שְׁתֵּי יָדָיו זוֹ לָזוֹ, וְתוֹלֶה אוֹתוֹ סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה, וּמַתִּירִין אוֹתוֹ מִיָּד. וְאִם לָן - עוֹבְרִין עָלָיו בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ".

ח. וּמִצְוַת עֲשֵׂה לִקְבֹּר אֶת כָּל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין בְּיוֹם הַהֲרִיגָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא". וְלֹא הֲרוּגֵי בֵּית דִּין בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַמֵּלִין אֶת מֵתוֹ - עוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא תַעֲשֶׂה. הֵלִינוּ לִכְבוֹדוֹ, לְהָבִיא לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין - אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו.

ט. אֵין תּוֹלִין עַל אִילָן הַמְחֻבָּר לַקַּרְקַע, אֶלָּא עַל הַתָּלוּשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְחֻסַּר קְצִיצָה; שֶׁהָעֵץ שֶׁנִּתְלֶה עָלָיו נִקְבָּר עִמּוֹ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ זִכָּרוֹן רַע, וְיֹאמְרוּ: 'זֶה הָעֵץ שֶׁנִּתְלָה עָלָיו פְּלוֹנִי'. וְכֵן הָאֶבֶן שֶׁנִּסְקַל בָּהּ, וְהַסַּיִף שֶׁנֶּחֱרַג בּוֹ הַנֶּחֱרָג, וְהַסּוּדָרִין שֶׁחוֹנְקִין בָּהֶן - הַכֹּל נִקְבָּרִין בִּתְפִיסַת הַנֶּחֱרָג [- בד' אמותיו], אֲבָל לֹא בְּקֶבֶר עַצְמוֹ.

י. כָּל הַנִּסְקָלִין שֶׁבַּתּוֹרָה - שְׁמוֹנָה עָשָׂר; וְאֵלּוּ הֵן: הַבָּא עַל הָאֵם, וְעַל אֵשֶׁת הָאָב, וְעַל הַכַּלָּה, וְעַל נַעֲרָה מְאֹרָשָׂה, וְעַל הַזָּכוּר, וְהַשּׁוֹכֵב עִם הַבְּהֵמָה, וְהָאִשָּׁה הַמְּכִיאָה אֶת הַבְּהֵמָה עָלֶיהָ, וְהַמְגַדֵּף, וְהָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, וְהַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ, וּבַעַל אוֹב, וּבַעַל יִדְּעוֹנִי, וְהַמֵּסִית [יחיד לע"ז], וְהַמַּדִּיחַ [עיר שלימה], וְהַמְכַשֵּׁף, וְהַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת, וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ, וּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֶה.

יא. כָּל הַנִּשְׂרָפִין - עֲשָׂרָה; וְאֵלּוּ הֵן: בַּת כֹּהֵן שֶׁזִּנְּתָה תַּחַת בַּעֲלָהּ, וְהַבָּא עַל בִּתּוֹ, וְעַל בַּת בִּתּוֹ, וְעַל בַּת בְּנוֹ, וְעַל בַּת אִשְׁתּוֹ, וְעַל בַּת בִּתָּהּ, וְעַל בַּת בְּנָהּ, וְעַל חֲמוֹתוֹ, וְעַל אֵם חֲמוֹתוֹ, וְעַל אֵם חָמִיו. וְהוּא, שֶׁבָּא עֲלֵיהֶן בְּחַיֵּי אִשְׁתּוֹ; אֲבָל לְאַחַר מִיתַת אִשְׁתּוֹ, הֲרֵי הֵן בְּכָרֵת בִּלְבַד כְּכָל הָעֲרָיוֹת.

יב. הַנֶּחֱרָגִין - שְׁנַיִם: הָרוֹצֵחַ, וְהַנִּדָּח.

יג. וְהַנֶּחְנָקִין - שִׁשָּׁה; וְאֵלּוּ הֵן: הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, וְהַחוֹבֵל בְּאָבִיו אוֹ בְּאִמּוֹ, וְגוֹנֵב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, וְזָקֵן מַמְרֵא [שמורה נגד בי"ד הגדול], וּנְבִיא הַשֶּׁקֶר, וְהַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה. נִמְצְאוּ כָּל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין - שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים.

יום שני כ' אדר ה'תשס"ט

הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין פֶּרֶק טז

א. כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה לְהָמִית אֶת הַמְחַיֵּב מִיתָה - כָּךְ מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַלְקוֹת אֶת הַמְחַיֵּב מַלְקוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו". וְאַף עַל פִּי שֶׁהַמַּלְקוּת בִּשְׁלֹשָׁה, בִּמְקוֹם מִיתָה הִיא עוֹמֶדֶת.

ב. מַלְקִין בַּזְּמַן הַזֶּה בְּכָל מָקוֹם מִן הַתּוֹרָה, בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה סְמוּכִין [מוסמכים]; אֲבָל לֹא בִּפְנֵי הֶדְיוֹטוֹת.

ג. וְכָל מַלְקָיוֹת שֶׁמַּלְקִין דַּיְּנֵי חוּצָה לָאָרֶץ בְּכָל מָקוֹם, אֵינָהּ אֶלָּא מַכַּת מַרְדּוּת [מדרבנן].

ד. אֵין אָדָם לוֹקֶה, אֶלָּא בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה; וּבוֹדְקִין הָעֵדִים בִּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂים בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת. עָבַר עַל לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה [- שניתן לתקנו ע"י העשה], וְהִתְרוּ בּוֹ וְאָמְרוּ לוֹ: 'אַל תַּעֲשֶׂה דָּבָר זֶה! שֶׁאִם תַּעֲשֶׂה וְלֹא תְקַיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבּוֹ, תִּלְקֶה'! וְעָבַר, וְלֹא קִיֵּם הָעֲשֵׂה - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַהַתְרָאָה בְּסָפֵק הִיא, שֶׁאִם יְקַיֵּם יִפָּטֵר - הַתְרָאַת סָפֵק, הַתְרָאָה הִיא.

ה. עָבַר עֲבֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַלְקוּת וּמִיתַת בֵּית דִּין כְּאַחַת, כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט [- בהמה -] אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה - אִם הִתְרוּ בּוֹ לְמִיתָה, סוֹקְלִין אוֹתוֹ, וְאֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי נִתְחַיֵּב בְּדִין גָּדוֹל מִזֶּה; וְאִם הִתְרוּ בּוֹ לְמַלְקוּת בִּלְבַד, לוֹקֶה.

ו. אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁנֵי עֵדִים לְמַלְקוּת, אֶלָּא בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה [העבירה]; אֲבָל הָאִסּוּר עַצְמוֹ, בְּעֵד אֶחָד יֵחָזֵק. כֵּיצַד? אָמַר עֵד אֶחָד: 'חֵלֶב כְּלָיוֹת הוּא זֶה' [שאסור מהתורה], 'כִּלְאֵי הַכֶּרֶם הֵם פִּרוֹת אֵלּוּ', 'גְּרוּשָׁה' אוֹ 'זוֹנָה הִיא אִשָּׁה זוֹ', וְאָכַל אוֹ בָּעַל בְּעֵדִים אַחַר שֶׁהֻתְרָה בּוֹ - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה, אַף עַל פִּי שֶׁעִקַּר הָאִסּוּר בְּעֵד אֶחָד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הִכְחִישׁ הָעֵד בְּעֵת שֶׁקִּבֵּל הָאִסּוּר. אֲבָל אִם אָמַר: 'זֶה אֵינוֹ חֵלֶב', 'זוֹ אֵינָהּ גְּרוּשָׁה', וְאָכַל אוֹ בָּעַל אַחַר שֶׁהִכְחִישׁ - אֵינוֹ לוֹקֶה, עַד שֶׁיְּקַבְּעוּ הָאִסּוּר שְׁנֵי עֵדִים.

ז. שָׁתַק בְּעֵת שֶׁהֵעִיד הָעֵד הָאֶחָד בִּקְבִיעוּת הָאִסּוּר, וְאַחַר שֶׁעָבַר וְהִתְרוּ בּוֹ טָעַן לְהַכְחִישׁ הָעֵד - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא לוֹקֶה.

ח. כֵּיצַד מַלְקִין אוֹתוֹ? כּוֹפֵת שְׁתֵּי יָדָיו לָעַמּוּד הֵילָךְ וְהֵילָךְ, וְחַזָּן [שמש] הַכְּנֶסֶת אוֹחֵז בִּבְגָדָיו - אִם נִקְרְעוּ נִקְרְעוּ, וְאִם נִפְרְמוּ נִפְרְמוּ - עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לִבּוֹ; שֶׁאֵין מַכֵּהוּ עַל כְּסוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִכָּהוּ" - לֹא לִכְסוּתוֹ.

וְהָאֶבֶן נְתוּנָה מֵאַחוֹרָיו, שֶׁהַחַזָּן הַמַּכֶּה עוֹמֵד עָלֶיהָ. וּרְצוּעָה שֶׁל עֵגֶל בְּיָדוֹ - כְּפוּלָה לִשְׁנַיִם וּשְׁנַיִם לְאַרְבָּעָה, וּשְׁתֵּי רְצוּעוֹת שֶׁל חֲמוֹר עוֹלוֹת וְיוֹרְדוֹת בּוֹ, וְרֹחַב הָרְצוּעָה טֶפַח, וְאָרְכָּהּ כְּדֵי שֶׁתְּהֶיה מַגַּעַת עַד פִּי כְּרֵשׁוֹ [- טבורו]; וְיָד שֶׁל רְצוּעוֹת שֶׁאוֹחֵז בָּהּ, אָרְכָּהּ טֶפַח.

ט. הָאִישׁ הַמַּכֶּה, צָרִיךְ לִהְיוֹת יָתֵר בְּדֵעָה חָסֵר בְּכֹחַ, וּמַגְבִּיהַּ אֶת הָרְצוּעוֹת בִּשְׁתֵּי יָדָיו, וּמַכֶּה בְּיָדוֹ אַחַת בְּכָל כֹּחוֹ. וּמַלְקֵהוּ שְׁלִישׁ מִלְּפָנָיו, עַל בֵּין דַּדָּיו; וּשְׁנֵי שְׁלִישִׁים מֵאַחֲרָיו, שְׁלִישׁ עַל כָּתֵף זֶה וּשְׁלִישׁ עַל כָּתֵף זֶה.

י. זֶה הַמַּכֶּה, אֵינוֹ לֹא עוֹמֵד וְלֹא יוֹשֵׁב, אֶלָּא מֵטֶה - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו", שֶׁיִּהְיוּ עֵינָיו שֶׁל שׁוֹפֵט בּוֹ, לֹא שֶׁיִּהְיֶה מַבִּיט בְּדָבָר אַחֵר וּמַכֵּהוּ; מִכָּאן, שֶׁאֵין מַלְקִין שְׁנַיִם כְּאֶחָד.

יא. הַגָּדוֹל שֶׁבַּדַּיָּנִים, קוֹרֵא כָּל זְמַן שֶׁזֶּה לוֹקֶה: "אִם לֹא תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת... וְהִפְלָא ה' אֶת מַכֹּתְךָ וְכוּ'"; וּמִתְכַּוֵּן לִגְמֹר אֶת הַפְּסוּקִים עִם הַמַּלְקִיּוֹת. וְאִם לֹא גָּמַר, חוֹזֵר לִתְחִלַּת הַמִּקְרָא, וְקוֹרֵא וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא, עַד שֶׁתִּגְמֹר הַהַכָּאָה. וְהַשֵּׁנִי שֶׁבַּדַּיָּנִים מוֹנֶה; וְהַשְּׁלִישִׁי אוֹמֵר לַחַזָּן: 'הַכֵּה! הַכֵּה'! כָּל זְמַן שֶׁמַּכֶּה, עַל פִּיו הוּא מַכֶּה.

יב. מֵת תַּחַת יָדוֹ, פָּטוּר. וְאִם הוֹסִיף רְצוּעָה אַחַת עַל הָאֹמֶד [שנשערו שיכול לסבול], וָמֵת - הֲרֵי הַחַזָּן גּוֹלֶה; וְאִם לֹא מֵת - הֲרֵי הַחַזָּן עָבַר עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יוֹסִיף". וְהוּא הַדִּין לְכָל מַכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ, שֶׁהוּא בְּלֹא תַעֲשֶׂה; וּמָה אִם זֶה שֶׁנָּתְנָה תּוֹרָה רְשׁוּת לְהַכּוֹתוֹ, צִוָּה הַכָּתוּב שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ יָתֵר עַל רִשְׁעוֹ - קַל וָחֹמֶר לִשְׁאָר כָּל אָדָם. לְפִיכָךְ, כָּל הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ - אֲפִלּוּ הִכָּה עֶבֶד - הַכִּיָּה שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה, לוֹקֶה; אֲבָל אִם יֵשׁ בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה - הוֹאִיל וְהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם מָמוֹן - אֵין אָדָם לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת.

יום שלישי כ"א אדר ה'תשס"ט

הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין פֶּרֶק יז

א. כַּמָּה מַלְקִין אֶת הַמְחַיֵּב מַלְקוּת? כְּפִי כֹּחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ, בְּמִסְפָּר". וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר "אַרְבָּעִים" - שֶׁאֵין מוֹסִיפִין עַל הָאַרְבָּעִים, אֲפִלּוּ הָיָה חָזָק וּבְרִיא כְּשִׁמְשׁוֹן; אֲבָל פּוֹחֲתִין לְחַלָּשׁ - שֶׁאִם יַכֶּה חַלָּשׁ מַכָּה רַבָּה, בְּוַדַּאי הוּא מֵת. לְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁאֲפִלּוּ הַבָּרִיא בְּיוֹתֵר, מַכִּין אוֹתוֹ תִּשְׁעָה וּשְׁלֹשִׁים, שֶׁאִם נוֹסִיף לוֹ אַחַת, נִמְצָא שֶׁלֹּא הִכָּהוּ אֶלָּא אַרְבָּעִים הָרְאוּיוֹת לוֹ.

ב. כְּשֶׁאוֹמְדִין אֶת הַחוֹטֵא כַּמָּה הוּא יָכוֹל לְקַבֵּל, אֵין אוֹמְדִין אֶלָּא בְּמַכּוֹת הָרְאוּיוֹת לְהִשְׁתַּלֵּשׁ [להתחלק לשלוש]. אֲמָדוּהוּ שֶׁהוּא יָכוֹל לְקַבֵּל עֶשְׂרִים - אֵין אוֹמְרִין: 'יִלְקֶה אֶחָד וְעֶשְׂרִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ יְכוֹלִין לְהִשְׁתַּלֵּשׁ'; אֶלָּא יִלְקֶה שְׁמוֹנֶה עָשָׂר. אֲמָדוּהוּ לְקַבֵּל אַרְבָּעִים, וְכֵיוָן שֶׁהִתְחִיל לִלְקוֹת רָאוּהוּ חַלָּשׁ, וְאָמְרוּ: 'אֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל יָתֵר עַל אֵלּוּ הַתִּשְׁעָה' אוֹ 'הַשְּׁנַיִם עָשָׂר שׁוֹט שֶׁלָּקָה' - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. אֲמָדוּהוּ לְקַבֵּל שְׁנַיִם עָשָׂר, וְאַחַר שֶׁלָּקָה רָאוּהוּ חָזָק וְיָכוֹל לְקַבֵּל יוֹתֵר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, וְאֵינוֹ לוֹקֶה יוֹתֵר עַל הָאֹמֶד.

ג. אֲמָדוּהוּ הַיּוֹם שֶׁיִּלְקֶה שְׁנַיִם עָשָׂר, וְלֹא הִלְקוּהוּ עַד לְמָחָר, וַהֲרֵי הוּא לְמָחָר יָכוֹל לְקַבֵּל שְׁמוֹנָה עָשָׂר - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא שְׁנַיִם עָשָׂר. אֲמָדוּהוּ שֶׁיִּלְקֶה לְמָחָר שְׁנַיִם עָשָׂר, וְלֹא לָקָה עַד יוֹם שְׁלִישִׁי, וַהֲרֵי הוּא חָזָק וְיָכוֹל לְקַבֵּל שְׁמוֹנָה עָשָׂר - לוֹקֶה שְׁמוֹנָה עָשָׂר; שֶׁהֲרֵי בִּשְׁעַת הָאֹמֶד, לֹא אֲמָדוּהוּ לִלְקוֹת אֶלָּא לְאַחַר זְמַן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מַלְקִיּוֹת הַרְבֵּה, בֵּין עַל עֲבֵרוֹת הַרְבֵּה בֵּין עַל מַעֲשֶׂה אֶחָד שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מַלְקִיּוֹת הַרְבֵּה - אִם אֲמָדוּהוּ אֹמֶד אֶחָד, לוֹקֶה וּפָטוּר; וְאִם לָאו - לוֹקֶה וּמִתְרַפֵּא, וְחוֹזֵר וְלוֹקֶה. כֵּיצַד? נִתְחַיֵּב שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת, אָמְדוּ יָכוֹל הוּא לְקַבֵּל חָמֵשׁ וְאַרְבָּעִים - כֵּיוָן שֶׁלָּקָה חָמֵשׁ וְאַרְבָּעִים, נִפְטַר. אֲבָל אִם אֲמָדוּהוּ לְמַלְקוּת אַחַת, וְהִכּוּהוּ שְׁלֹשָׁה אוֹ תִּשְׁעָה אוֹ שְׁלֹשִׁים כְּמוֹ הָאֹמֶד - הֲרֵי זֶה מִתְרַפֵּא, וְחוֹזְרִין וְאוֹמְדִין אוֹתוֹ לְמַלְקוּת שְׁנִיָּה, עַד שֶׁיִּלְקֶה לְכָל מַלְקִיּוֹת שֶׁחַיָּב בָּהֶן.

ה. מִי שֶׁאֲמָדוּהוּ, וּכְשֶׁהִתְחִיל לִלְקוֹת נִתְקַלְקֵל [נתבזה] מִכֹּחַ הַהַכָּאָה, בֵּין בִּרְאִי בֵּין בְּמֵי רַגְלַיִם - אֵין מַכִּין אוֹתוֹ יוֹתֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ" - כֵּיוָן שֶׁנִּקְלָה, נִפְטַר. אֲבָל אִם נִתְקַלְקֵל מִן הַפַּחַד מִקֹּדֶם הַהַכָּיָה - אֲפִלּוּ נִתְקַלְקֵל מִשֶּׁיָּצָא מִבֵּית דִּין לִלְקוֹת, וַאֲפִלּוּ מִבָּעֶרֶב [אור ליום הקאתו] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה כָּל הָאֹמֶד שֶׁאֲמָדוּהוּ. אֲמָדוּהוּ לִשְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת, וְלָקָה וְנִתְקַלְקֵל, בֵּין בָּרִאשׁוֹנָה בֵּין בַּשְּׁנִיָּה - פָּטוּר. נִפְסְקָה הָרְצוּעָה [של המלקות] בַּשְּׁנִיָּה, פּוֹטְרִין אוֹתוֹ; נִפְסְקָה בָּרִאשׁוֹנָה - נִפְטַר מִמַּלְקוּת רִאשׁוֹנָה, וְלוֹקֶה הָאֹמֶד הַשֵּׁנִי.

ו. כְּפָתוּהוּ עַל הָעַמּוּד לִלְקוֹת, וְכָרַת אֶת הַמֵּיתָרִים וּבָרַח - פָּטוּר, וְאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ.

ז. כָּל מִי שֶׁחָטָא וְלָקָה, חוֹזֵר לְכִשְׁרוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ" - כֵּיוָן שֶׁלָּקָה, הֲרֵי הוּא אָחִיךָ. אַף כָּל מְחֻיָּבֵי כָּרֵת שֶׁלָּקוּ, נִפְטְרוּ מִידֵי כְּרֵתָן.

ח. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁחָטָא - לוֹקֶה בִּשְׁלֹשָׁה [דיינים] כִּשְׁאָר הָעָם, וְחוֹזֵר לִגְדֻלָּתוֹ.

ט. אֲבָל רֹאשׁ יְשִׁיבָה [נשיא הסנהדרין] שֶׁחָטָא - מַלְקִין אוֹתוֹ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, וְאֵינוֹ חוֹזֵר לִשְׁרָרוּתוֹ; גַּם אֵינוֹ חוֹזֵר לִהְיוֹת כְּאֶחָד מִשְּׁאָר הַסַּנְהֶדְרִין, שֶׁמַּעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין.

יום רביעי כ"ב אדר ה'תשס"ט

הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין פֶּרֶק יח

א. אֵלּוּ הֵן הַלּוֹקִין: כָּל הָעוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, וְאֵין בּוֹ מִיתַת בֵּית דִּין - כְּגוֹן אוֹכֵל חֵלֶב, וָדָם, וְחָמֵץ בְּפֶסַח; וְכֵן כָּל הָעוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם - כְּגוֹן אוֹכֵל טֶבֶל [פירות שלא הופרשו], וְכֹהֵן טָמֵא שֶׁאָכַל תְּרוּמָה טְהוֹרָה; וְכֵן כָּל הָעוֹבֵר עַל לָאו שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲשֶׂה - כְּגוֹן הָאוֹכֵל בָּשָׂר בְּחָלָב, אוֹ לוֹבֵשׁ שַׁעַטְנֵז. אֲבָל לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה - כְּגוֹן הוֹלֵךְ רָכִיל, וְנוֹקֵם, וְנוֹטֵר, וְנוֹשֵׂא שֵׁמַע שָׁוְא [שומע דברי בעל דין שלא בפני חבירו] - אֵינוֹ לוֹקֶה.

ב. כָּל לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה - אֵין לוֹקִין עָלָיו; חוּץ מִנִּשְׁבָּע [לשוא או לשקר], וּמֵמִיר [עושה תמורה בקדשים],

וּמְקַלֵּל אֶת חֲבֵרוֹ בְּשֵׁם [השם]. וְכָל לָאו שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין - כְּגוֹן "לֹא תִנְאָף", "לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת" - אֵין לוֹקִין עָלָיו. וְכָל לָאו שֶׁנִּתַּן לְתַשְׁלוּמִין - כְּגוֹן "לֹא תִגְזֹל", "לֹא תִגְנֹב" - אֵין לוֹקִין עָלָיו. וְכָל לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה [שניתן לתקנו ע"י העשה] - כְּגוֹן "לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים", "לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ" - אֵין לוֹקִין עָלָיו, אֶלָּא אִם לֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ. וְכָל לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת, אֵין לוֹקִין עָלָיו. וּשְׁאָר כָּל לָאוִין שֶׁבַּתּוֹרָה, לוֹקִין עֲלֵיהֶן.

ג. אֵיזֶה הוּא לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת? זֶה לָאו אֶחָד שֶׁכּוֹלֵל עִנְיָנִים הַרְבֵּה, כְּגוֹן: "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם". וְכֵן אִם נֶאֱמַר 'לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי' - הוֹאִיל וְלֹא יִחֵד לוֹ לָאו לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן, אֵין לוֹקִין עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, אֶלָּא אִם כֵּן חִלֵּק אוֹתָן בְּלָאוִין אֲחֵרִים, אוֹ נֶאֱמַר מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבנו] שֶׁנֶּחְלְקוּ. כֵּיצַד? כְּגוֹן זֶה שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא, וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל" - אֵינוֹ לוֹקֶה עַל הַנָּא וְהַמְבֻשָּׁל שְׁתַּיִם, אֶלָּא אֶחָד; וּבֶחָדָשׁ הוּא אוֹמֵר: "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ", וְחַיָּב עַל שְׁלָשְׁתָּם שָׁלֹשׁ מַלְקִיּוֹת. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה לְחַלֵּק. הֲרֵי נֶאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ, קֹסֵם קְסָמִים, מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף"; אַף עַל פִּי שֶׁכָּלַל כָּל הָעִנְיָנִים הָאֵלּוּ בְּלָאו אֶחָד, הֲרֵי חִלֵּק אוֹתָם בְּלָאוִין אֲחֵרִים וְאָמַר: "לֹא תְנַחֵשׁוּ, וְלֹא תְעוֹנְנוּ" - מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן בְּלָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד. מִי שֶׁלָּקָה בְּבֵית דִּין עַל אִסּוּר כָּרֵת, וְלָקָה פַּעַם שְׁנִיָּה עַל אוֹתוֹ כָּרֵת עַצְמוֹ - כְּגוֹן שֶׁאָכַל חֵלֶב וְלָקָה עָלָיו, וְאָכַל חֵלֶב פַּעַם שְׁנִיָּה וְלָקָה עָלָיו - אִם אָכַל פַּעַם שְׁלִישִׁית, אֵין מַלְקִין אוֹתוֹ; אֶלָּא מַכְנִיסִין אוֹתוֹ לְכִפָּה [חדר עגול, צינוק], וְהוּא מָקוֹם צַר כְּפִי קוֹמָתוֹ וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁכַּב בּוֹ, וְנוֹתְנִין לוֹ לֶחֶם צַר וּמַיִם לַחַץ, עַד שֶׁיֵּצְרוּ מֵעָיו וְיֵחֳלֶה; וְאַחַר כָּךְ מַאֲכִילִין אוֹתוֹ שְׂעוֹרִים, עַד שֶׁכְּרֵשׂוֹ נִבְקַעַת.

ה. מִי שֶׁעָבַר עַל אִסּוּר כָּרֵת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין, וְהִתְרוּ בּוֹ, וְהִרְכִּין בְּרֹאשׁוֹ, אוֹ שָׁתַק וְלֹא קִבֵּל עָלָיו הַהַתְרָאָה - אֵין הוֹרְגִין אוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, וְאֵין מַלְקִין אוֹתוֹ. חָזַר וְעָשָׂה כָּךְ, וְהִתְרוּ בּוֹ וְהִרְכִּין בְּרֹאשׁוֹ אוֹ שָׁתַק כָּךְ - אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ, וְאֵין מַלְקִין אוֹתוֹ. חָזַר פַּעַם שְׁלִישִׁית וְעָבַר, וְהִתְרוּ בּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהִרְכִּין בְּרֹאשׁוֹ, אוֹ שָׁתַק - כּוֹנְסִין אוֹתוֹ לְכִפָּה, עַד שֶׁיָּמוּת. וְכָל אֵלּוּ שֶׁלֹּא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם הַהַתְרָאָה - מַכִּין אוֹתָם מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות דרבנן], הוֹאִיל וְחָטְאוּ מִכָּל מָקוֹם; אֲפִלּוּ עַל אִסּוּר שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים, מַכִּין אוֹתָן מַכַּת מַרְדּוּת.

ו. הַגּוֹנֵב כְּלִי שָׁרֵת מִן הַמִּקְדָּשׁ, וְהַמְקַלֵּל בְּקוֹסֵם [- מקלל ה' בשם ע"ז], וְהַבּוֹעֵל אֲרַמִּית [גויה] - אֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לָהֶם, אֶלָּא הַקַּנָּאִין פּוֹגְעִין בָּהֶם; וְכָל שֶׁהוֹרְגָן, זָכָה. וְכֵן כֹּהֵן שֶׁשִּׁמֵּשׁ [במקדש] בְּטֻמְאָה, לֹא הָיוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין; אֶלָּא פִּרְחֵי כְּהֻנָּה הָיוּ מוֹצִיאִין אוֹתוֹ חוּץ לָעֲזָרָה, וּמוֹצִיאִין אֶת מֹחוֹ בַּגְּזָרִין. גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא, שֶׁאֵין מְמִיתִין בֵּית דִּין, וְלֹא מַלְקִין אֶת הָאָדָם, בְּהוֹדַיַּת פִּיו, אֶלָּא עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים. וְזֶה שֶׁהָרַג יְהוֹשֻׁעַ עָכָן וְדָוִד לְגֵר עֲמָלֵקִי בְּהוֹדַיַּת פִּיהֶם - הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה, אוֹ דִּין מַלְכוּת הָיָה. אֲבָל הַסַּנְהֶדְרִין - אֵין מְמִיתִין וְלֹא מַלְקִין הַמּוֹדֶה בַּעֲבֵרָה; שֶׁמָּא נִטְרְפָה דַּעְתּוֹ בְּדָבָר זֶה, שֶׁמָּא מִן הָעֲמֵלִין מָרֵי נֶפֶשׁ הַמְחַכִּים לָמוּת, שֶׁהֵן תָּמִיד תּוֹקְעִין הַחֲרָבוֹת בְּבִטְנָם, וּמַשְׁלִיכִין עַצְמָם מֵעַל הַגַּגּוֹת; כָּךְ זֶה יָבוֹא וְיֹאמַר דָּבָר שֶׁלֹּא עָשָׂה, כְּדֵי שֶׁיֵּהָרֵג. וּכְלָלוֹ שֶׁל דָּבָר, גְּזֵרַת מֶלֶךְ הִיא.

יום חמישי כ"ג אדר ה'תשס"ט

הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין פֶּרֶק יט

א. כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת וְאֵין בּוֹ מִיתַת בֵּית דִּין, שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶם - אֶחָד וְעֶשְׂרִים הֵן; וְאֵלּוּ הֵן: (א) הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ, (ב) וְעַל אֲחוֹת אָבִיו, (ג) וְעַל אֲחוֹת אִמּוֹ, (ד) וְעַל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ, (ה) וְעַל אֵשֶׁת אָחִיו, (ו) וְעַל אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו, (ז) וְעַל הַנִּדָּה, (ח) וְהָאוֹכֵל חֵלֶב, (ט) וְהָאוֹכֵל דָּם, (י) וְהָאוֹכֵל חָמֵץ בְּפֶסַח, (יא) וְהָאוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, (יב) וְהָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, (יג) וְהָאוֹכֵל נוֹתָר, (יד) וְהָאוֹכֵל פִּגּוּל, (טו) וְהַטָּמֵא שֶׁאָכַל בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ, (טז) וְהַטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לָעֲזָרָה, (יז) וְהַשּׁוֹחֵט קָדָשִׁים בַּחוּץ, (יח) וְהַמַּעֲלֶה קָדָשִׁים בַּחוּץ, (יט) וְהַמְפַטֵּם אֶת הַשֶּׁמֶן [עושה כמתכונת שמן המשחה], (כ) וְהַסָּךְ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, (כא) וְהַמְפַטֵּם אֶת הַקְּטֹרֶת.

ב. כָּל מְחֻיְּבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם שֶׁהֵן בְּלֹא תַעֲשֶׂה וְיֵשׁ בָּהֶן מַעֲשֶׂה, שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן - שְׁמוֹנָה עָשָׂר; וְאֵלּוּ הֵם: (א) זָר שֶׁאָכַל תְּרוּמָה גְּדוֹלָה, בֵּין טְמֵאָה בֵּין טְהוֹרָה; (ב) וְזָר שֶׁאָכַל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר; (ג) וְזָר שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים, אַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם; (ד) וְזָר שֶׁאָכַל חַלָּה; (ה) וְהָאוֹכֵל טֶבֶל שֶׁלֹּא הוּרַם מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר; (ו) וְהָאוֹכֵל מֵעֲשַׂר שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתוֹ; (ז) וְכֹהֵן טָמֵא שֶׁאָכַל תְּרוּמָה טְהוֹרָה; (ח) וְכֹהֵן שֶׁנִּכְנַס לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, שֶׁלֹּא לַעֲבוֹדָה; (ט) וְכֹהֵן שֶׁיָּצָא מִן הַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה; (י) וְלֵוִי שֶׁעָבַד בַּעֲבוֹדַת כֹּהֲנִים; (יא) וְזָר שֶׁשִּׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ; (יב) וּמְחֻסַּר בְּגָדִים [בגדי כהונה] - הֲרֵי הוּא כְּזָר, וְלוֹקֶה אִם עָבַד; (יג) וְכֹהֵן טָמֵא שֶׁשִּׁמֵּשׁ; (יד) וְשָׁתוּי שֶׁשִּׁמֵּשׁ; (טו) טְבוּל יוֹם [טמא שטבל ולא העריב שמשו] שֶׁשִּׁמֵּשׁ; (טז) מְחֻסַּר כִּפּוּרִים [שטהר ולא הביא קרבנו] שֶׁשִּׁמֵּשׁ; (יז) פְּרוּעַ רֹאשׁ שֶׁשִּׁמֵּשׁ; (יח) קְרוּעַ בְּגָדִים שֶׁשִּׁמֵּשׁ.

ג. אֲבָל הַמְשַׁמֵּשׁ בְּלֹא קִדּוּשׁ [רחיצת] יָדַיִם וְרַגְלַיִם - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב מִיתָה, אֵינוֹ לוֹקֶה; מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה. וְכֵן נָבִיא שֶׁכָּבַשׁ [העלים] נְבוּאָתוֹ, אוֹ שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ, וְהָעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי נָבִיא - אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁלְשְׁתָּן בְּמִיתָה, אֵין לוֹקִין; שֶׁהֵן בָּאִין מִכְּלַל עֲשֵׂה, וַהֲרֵי הוּא כַּעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן"; וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה - הֲרֵי הוּא כַּעֲשֵׂה, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו.

ד. כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁאֵין בָּהֶן לֹא כָּרֵת וְלֹא מִיתַת בֵּית דִּין, שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן - מֵאָה שְׁמוֹנָה וְשִׁשִּׁים; וְאֵלּוּ הֵן: (א) הָעוֹשֶׂה צֶלֶם; (ב) הָעוֹשֶׂה צוּרָה לְנוֹאִי; (ג) הַפּוֹנֶה אֶל הָאֱלִילִים בְּאֶחָד מִן הַמַּעֲשִׂים; (ד) הַמִּקִּים מַצֵּבָה; (ה)

הַנּוֹטֵעַ אִילָן בַּמִּקְדָּשׁ; (ו) הַנּוֹתֵן אֶבֶן מַשְׂכִּית; (ז) הַנּוֹדֵר בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה; (ח) הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמָהּ; (ט) הַנֶּהֱנֶה בָּהּ; (י) הַבּוֹנֶה עִיר הַנִּדַּחַת; (יא) הַנֶּהֱנֶה מֵעִיר הַנִּדַּחַת; (יב) הָעוֹשֶׂה כְּחֻקּוֹת הַגּוֹיִם; (יג) הַקּוֹסֵם; (יד) הַמְעוֹנֵן; (טו) הַמְנַחֵשׁ; (טז) הַחוֹבֵר; (יז) הַדּוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים; (יח) הַמּוֹחֵק שֵׁם [משמות הקב"ה], וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, כְּגוֹן הוֹרֵס אֶבֶן מִן הַמִּזְבֵּחַ, אוֹ שׂוֹרֵף עֵץ מִן הַמִּקְדָּשׁ; (יט) הַמְכַבֶּה אֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ; (כ) הָעוֹלֶה עָלָיו בְּמַעֲלוֹת; (כא) הַנִּכְנָס לָעֲזָרָה בִּבְגָדִים טְמֵאִים; (כב) זָב וְכַיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁנִּכְנַס לְהַר הַבַּיִת; (כג) הַמַּסִּיר בַּדֵּי הָאָרוֹן; (כד) הַמְזִיחַ חֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד; (כה) הַקּוֹרֵעַ פִּי הַמְּעִיל; (כו) הַמַּקְרִיב עַל מִזְבַּח הַזָּהָב; (כז) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לַהֵיכָל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה; (כח) בַּעַל מוּם שֶׁנִּכְנַס לְשָׁם; (כט) שָׁתוּי שֶׁנִּכְנַס לְשָׁם; (ל) בַּעַל מוּם שֶׁשִּׁמֵּשׁ; (לא) עָרֵל שֶׁשִּׁמֵּשׁ; (לב) כֹּהֵן שֶׁעָבַד בַּעֲבוֹדַת הַלְּוִיִּם; (לג) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ פְּרוּעַ רֹאשׁ; (לד) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ קְרוּעַ בְּגָדִים; (לה) הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלֵי מוּמִין; (לו) הַשּׁוֹחֵטָן; (לז) הַזּוֹרֵק דְּמֵיהֶם; (לח) הַמַּקְטִיר אֵמוּרֵיהֶם; (לט) הַמַּקְרִיב קָרְבְּנוֹת גּוֹיִים בַּעֲלֵי מוּמִין; (מ) הַמַּטִּיל מוּם בַּקָּדָשִׁים בִּזְמַן הַמִּקְדָּשׁ; (מא) הָעוֹבֵד בַּקָּדָשִׁים; (מב) הַגּוֹזֵז אוֹתָם; (מג) הַמַּקְטִיר שְׂאוֹר אוֹ דְבַשׁ; (מד) הָעוֹשֶׂה שְׁיָרֵי מְנָחוֹת [הנותר ממנחה לאכילה אחרי קמיצה] חָמֵץ; (מה) הַמַּקְרִיב בְּלֹא מֶלַח; (מו) הַמַּקְרִיב אֶתְנָן [בהמה שניתנה בתמורה לזנות] אוֹ מְחִיר [בהמה שניתנה תמורת כלב]; (מז) הַנּוֹתֵן שֶׁמֶן עַל מִנְחַת חוֹטֵא; (מח) הַנּוֹתֵן עָלֶיהָ לְבוֹנָה; (מט) הַנּוֹתֵן שֶׁמֶן בְּקָרְבַּן שׁוֹטֶה; (נ) הַנּוֹתֵן עָלָיו לְבוֹנָה; (נא) הַמַּבְדִּיל [ראש העוף מגופו] בְּחַטַּאת הָעוֹף; (נב) הַמֵּמִר [מחליף] בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ; (נג) הָאוֹכֵל בְּשַׂר קֹדֶשׁ שֶׁנִּטְמָא; (נד) הָאוֹכֵל מִפְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין; (נה) כֹּהֵן שֶׁאָכַל בְּשַׂר קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים חוּץ לָעֲזָרָה; (נו) זָר שֶׁאָכַל בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים אַחַר מַתַּן דָּמִים; (נז) זָר שֶׁאָכַל בְּשַׂר בְּכוֹר; (נח) כֹּהֶנֶת שֶׁנִּשֵּׂאת לְזָר שֶׁאָכְלָה חָזֶה וְשׁוֹק, אֲפִלּוּ לְאַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ; (נט) חֲלָלָה [- נולדה מאיסורי כהונה] שֶׁאָכְלָה תְּרוּמָה; (ס) הָאוֹכֵל קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים; (סא) הָאוֹכֵל קָדָשִׁים קַלִּים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (סב) הָאוֹכֵל בְּכוֹר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (סג) הָאוֹכֵל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אַחַר שֶׁרָאָה פְּנֵי הַבַּיִת, חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (סד) כֹּהֵן שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם, קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה; (סה) כֹּהֵן שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, אַחַר שֶׁהֻנְּחוּ בָּעֲזָרָה; (סו) הָאוֹכֵל בִּירוּשָׁלַיִם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא, קֹדֶם שֶׁיִּפָּדֶה; (סז) טָמֵא שֶׁאָכַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הַטָּהוֹר בִּירוּשָׁלַיִם; (סח) הָאוֹכֵל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּאֲנִינוּת, וְכֵן כָּל הַקָּדָשִׁים; (סט) עָרֵל שֶׁאָכַל בְּשַׂר קֹדֶשׁ אוֹ תְּרוּמוֹת; (ע) הָאוֹכֵל מִמְּנַחַת כֹּהֵן, וְכֵן מִכָּל דָּבָר שֶׁהוּא כָּלִיל לָאִשִּׁים; (עא) הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת, וְכֵן מִכָּל הַטָּעוּן שְׂרֵפָה; (עב) הַשּׁוֹחֵט פֶּסַח עַל הֶחָמֵץ; (עג) הַשּׁוֹבֵר בּוֹ עֶצֶם, בֵּין בָּרִאשׁוֹן בֵּין בַּשֵּׁנִי; (עד) הַמּוֹצִיא מִבְּשָׂרוֹ חוּץ לַחֲבוּרָתוֹ; (עה) הָאוֹכֵל מִבְּשָׂרוֹ חוּץ מֵחֲבוּרָתוֹ; (עו) הָאוֹכֵל מִבְּשָׂרוֹ נָא [צלוי מעט] אוֹ מְבֻשָּׁל; (עז) הַנֶּהֱנֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ בְּמִזִּיד; (עח) הָאוֹכֵל טֶבֶל שֶׁעַדַּיִן לֹא הֻפְרַשׁ מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר, אֲפִלּוּ מַעֲשַׂר עָנִי, אַף עַל פִּי שֶׁהוּרְמוּ תְּרוּמוֹתָיו; (עט) הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר נֶפֶשׁ חַיָּה שֶׁנִּגְמַר דִּינָהּ לִסְקִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחֲטָה; (פ) הָאוֹכֵל בְּהֵמָה טְמֵאָה; (פא) הָאוֹכֵל עוֹף טָמֵא; (פב) הָאוֹכֵל דָּג טָמֵא; (פג) הָאוֹכֵל שֶׁרֶץ הָעוֹף; (פד) הָאוֹכֵל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ; (פה) הָאוֹכֵל שֶׁרֶץ הַמַּיִם; (פו) הָאוֹכֵל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רָבֶה; (פז) הָאוֹכֵל תּוֹלָעִים שֶׁבַּפֵּרוֹת, אַחַר שֶׁפֻּרְשׁוּ; (פח) הָאוֹכֵל נְבֵלָה; (פט) הָאוֹכֵל טְרֵפָה; (צ) הָאוֹכֵל אֵבֶר מִן הַחַי; (צא) הָאוֹכֵל גִּיד הַנָּשֶׁה; (צב) הָאוֹכֵל בָּשָׂר בְּחָלָב; (צג) הַמְבַשֵּׁל בָּשָׂר בְּחָלָב; (צד) הָאוֹכֵל מִתְּבוּאָה חֲדָשָׁה קֹדֶם הַבָּאַת הָעֹמֶר; (צה) הָאוֹכֵל עָרְלָה; (צו) הָאוֹכֵל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם; (צז) הָאוֹכֵל תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ בְּפֶסַח; (צח) הָאוֹכֵל חָמֵץ אַחַר חֲצוֹת; (צט) הַמְקַיֵּם חָמֵץ בְּפֶסַח בִּרְשׁוּתוֹ, כְּגוֹן שֶׁחִמֵּץ עִסָּתוֹ [בפסח]; (ק) הַשּׁוֹתֶה יַיִן נֶסֶךְ; (קא) נָזִיר שֶׁאָכַל מִגֶּפֶן הַיַּיִן; (קב) נָזִיר שֶׁגִּלַּח; (קג) נָזִיר שֶׁנִּטְמָא לְמֵת; (קד) הַמְגַלֵּחַ אֶת הַנֶּתֶק [שורת השערות שסביב הקרחת]; (קה) הַחוֹתֵךְ סִימָנֵי צָרַעַת אוֹ שֶׁכְּוָיָן; (קו) הָעוֹבֵד בְּנַחַל שֶׁנֶּעֱרְפָה בּוֹ הָעֶגְלָה; (קז) הַזּוֹרֵעַ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בַּשְּׁבִיעִית; (קח) הַזּוֹמֵר אֶת הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית; (קט) הַקּוֹצֵר סְפִיחַ בְּלֹא שִׁנּוּי; (קי) הַבּוֹצֵר בְּלֹא שִׁנּוּי; (קיא) הַזּוֹרֵעַ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל; (קיב) הַקּוֹצֵר בָּהּ בְּלֹא שִׁנּוּי; (קיג) הַבּוֹצֵר בָּהּ בְּלֹא שִׁנּוּי; (קיד) הַמְכַלֶּה פְּאַת שָׂדֶה, וְלֹא נְתָנָהּ לְעָנִי; (קטו) הַמְלַקֵּט לֶקֶט [שבלים הנופלים בקצירה], וְלֹא נְתָנוֹ לְעָנִי; (קטז) הַמְעוֹלֵל כַּרְמוֹ [בוצר אשכולות קטנים], וְלֹא נְתָנוֹ לְעָנִי; (קיז) הַמְלַקֵּט פֶּרֶט כַּרְמוֹ [גרגר א' או ב' שנפלו בבצירה], וְלֹא נְתָנוֹ לְעָנִי; (קיח) הַלּוֹקֵחַ עֹמֶר הַשִּׁכְחָה [ששכח בעת איסוף העומרים], וְלֹא נְתָנוֹ לְעָנִי; (קיט) הַלּוֹקֵחַ אֵם עַל הַבָּנִים, וְלֹא שִׁלַּח הָאֵם; (קכ) הַזּוֹרֵעַ כִּלְאַיִם בָּאָרֶץ בִּזְרָעִים; (קכא) הַזּוֹרֵעַ כִּלְאֵי הַכֶּרֶם בָּאָרֶץ; (קכב) הַמַּרְכִּיב אִילָנוֹת כִּלְאַיִם בְּכָל מָקוֹם; (קכג) הַמַּרְבִּיעַ בְּהֵמָה כִּלְאַיִם בְּכָל מָקוֹם; (קכד) הַמַּנְהִיג בְּכִלְאַיִם [שור וחמור יחדיו] בְּכָל מָקוֹם; (קכה) הַחוֹסֵם בְּהֵמָה בְּעֵת מְלָאכָה בְּכָל מָקוֹם; (קכו) הַשּׁוֹחֵט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּכָל מָקוֹם; (קכז) הַמְמַשְׁכֵּן חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ, וְלֹא הֶחְזִיר לוֹ הָעֲבוֹט; (קכח) הַחוֹבֵל [ממשכן] אַלְמָנָה, וְלֹא הֶחְזִיר הַמַּשְׁכּוֹן; (קכט) הַחוֹבֵל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ; (קל) עֵד זוֹמֵם שֶׁאֵינוֹ בֶּן תַּשְׁלוּמִין; (קלא) הַמַּכֶּה חֲבֵרוֹ הַכָּיָה שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה; (קלב) בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה בְּעֵדוּת רִאשׁוֹנָה [שמחייבתו מלקות]; (קלג) הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע [שאשתו אינה בתולה], שֶׁנִּמְצָא דְּבָרוֹ שֶׁקֶר; (קלד) הַמְקַלֵּל חֲבֵרוֹ בְּשֵׁם; (קלה) הַנִּשְׁבָּע לַשָּׁוְא; (קלו) הַנִּשְׁבָּע לַשֶּׁקֶר; (קלז) הַמְחַלֵּל נִדְרוֹ; (קלח) הַיּוֹצֵא חוּץ לַתְּחוּם בְּשַׁבָּת; (קלט) הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם טוֹב; (קמ) הַמַּקִּיף פְּאַת הָרֹאשׁ [מגלח שער הצדעים]; (קמא) הַמַּקִּיף [משחית בתער] פְּאַת זָקָן; (קמב) הַשּׁוֹרֵט עַל מֵת; (קמג) הַקּוֹרֵחַ רֹאשׁוֹ עַל מֵת; (קמד) הַכּוֹתֵב כְּתֹבֶת קַעֲקַע; (קמה) הַלּוֹבֵשׁ שַׁעַטְנֵז; (קמו) הַקּוֹצֵץ אִילָנֵי מַאֲכָל דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה; (קמז) אִישׁ שֶׁלָּבַשׁ מַלְבּוּשֵׁי אִשָּׁה; (קמח) אִשָּׁה שֶׁלָּבְשָׁה מַלְבּוּשֵׁי

אִישׁ; (קמט) כֹּהֵן שֶׁנִּטְמָא לְמֵת; (קנ) כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ זוֹנָה וּבְעָלָהּ; (קנא) אוֹ שֶׁקִּדֵּשׁ גְּרוּשָׁה וּבְעָלָהּ; (קנב) אוֹ שֶׁקִּדֵּשׁ חֲלָלָה וּבְעָלָהּ; (קנג) וְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁבָּעַל אַלְמָנָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִדְּשָׁהּ; (קנד) הַמַּחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ אַחַר שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה; (קנה) הַנּוֹשֵׂא זְקוּקָה לְיָבָם [- יבמה]; (קנו) הַבָּא עַל הַקְּדֵשָׁה [זונה]; (קנז) מַמְזֵר שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל וּבָעַל; (קנח) פְּצוּעַ דַּכָּא [שנפצעו אשכיו] שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל וּבָעַל; (קנט) הַמְסֹרָס אִישׁ, וְכֵן שְׂאָר זְכָרֵי בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף; (קס) אוֹנֵס שֶׁגֵּרֵשׁ אֲנוּסָתוֹ, וְלֹא הֶחְזִירָהּ; (קסא) הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע שֶׁגֵּרֵשׁ אִשְׁתּוֹ, וְלֹא הֶחְזִירָהּ; (קסב) הַקּוֹרֵב אֶל הָעֲרָיוֹת בְּדֶרֶךְ מִדַּרְכֵי הַזְּנוּת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא גִּלָּה עֶרְוָה, וְזֶה הוּא הֶחָשׁוּד עַל הָעֲרָיוֹת; (קסג) הַמִּתְחַתֵּן בַּגּוֹיִם; (קסד) גֵּר עַמּוֹנִי שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל וּבָעַל; (קסה) גֵּר מוֹאָבִי שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל וּבָעַל; (קסו) מֶלֶךְ שֶׁהִרְבָּה נָשִׁים; (קסז) מֶלֶךְ שֶׁהִרְבָּה סוּסִים; (קסח) מֶלֶךְ שֶׁהִרְבָּה כֶּסֶף וְזָהָב. נִמְצְאוּ כָּל הַלּוֹקִין - מָאתַיִם וְשִׁבְעָה; סִימָן לָהֶם - יִלְקוּ זֵדִים.

יום שישי כ"ד אדר ה'תשס"ט

הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין פֶּרֶק כ

א. אֵין בֵּית דִּין עוֹנְשִׁין בְּאֶמְדָּן [הערכה] הַדַּעַת, אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים, בְּרִאָיָה בְּרוּרָה. אֲפִלּוּ רָאוּהוּ הָעֵדִים רוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ, וְהִתְרוּ בּוֹ, וְהֶעֱלִימוּ עֵינֵיהֶם, אוֹ שֶׁנִּכְנַס אַחֲרָיו לְחָרְבָּה, וְנִכְנְסוּ אַחֲרָיו, וּמְצָאוּהוּ הָרוּג וּמְפֻרָפָר וְהַסַּיִף מְנַטֵּף דָּם בְּיַד הַהוֹרֵג - הוֹאִיל וְלֹא רָאוּהוּ בְּעֵת שֶׁהִכָּהוּ, אֵין בֵּית דִּין הוֹרְגִין בְּעֵדוּת זוֹ; וְעַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר: "וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג". וְכֵן אִם הֵעִידוּ עָלָיו שְׁנַיִם שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה - זֶה רָאָהוּ שֶׁעָבַד אֶת הַחַמָּה וְהִתְרָה בּוֹ, וְזֶה רָאָהוּ שֶׁעָבַד אֶת הַלְּבָנָה וְהִתְרָה בּוֹ - אֵין מִצְטָרְפִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג" - הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם צַד לְנַקּוֹתוֹ וְלִהְיוֹתוֹ צַדִּיק, אַל תַּהַרְגֵהוּ.

ב. כָּל מִי שֶׁעָשָׂה דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין, בְּאֹנֶס - אֵין בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ. וַאֲפִלּוּ הָיָה מְצֻוֶּה שֶׁיֵּהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר - אַף עַל פִּי שֶׁחִלֵּל אֶת הַשֵּׁם - הוֹאִיל וְהוּא אָנוּס, אֵינוֹ נֶהֱרָג, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלַנַּעַר לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר" - זוֹ אַזְהָרָה לְבֵית דִּין, שֶׁלֹּא יַעֲנְשׁוּ אֶת הָאָנוּס.

ג. אִישׁ שֶׁאָנַסּוּהוּ עַד שֶׁבָּא עַל הָעֲרָוָה - חַיָּב מִיתַת בֵּית דִּין, שֶׁאֵין קִשּׁוּי אֶלָּא לְדַעַת; אֲבָל הָאִשָּׁה שֶׁנִּבְעֲלָה בְּאֹנֶס - אֲפִלּוּ אָמְרָה אַחַר שֶׁנֶּאֱנְסָה: 'הַנִּיחוּ לוֹ' - הֲרֵי הִיא פְּטוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁיִּצְרָהּ נִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ.

ד. אָסוּר לְבֵית דִּין לָחוּס עַל הַהוֹרֵג - שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: 'כְּבָר נֶהֱרַג זֶה, וּמַה תֹּעֶלֶת יֵשׁ בַּהֲרִיגַת הָאַחֵר', וְנִמְצְאוּ מִתְרַשְּׁלִין בַּהֲרִיגָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָחוֹס עֵינְךָ וּבִעַרְתָּ דַם הַנָּקִי". וְכֵן אָסוּר לְבֵית דִּין לָחוּס עַל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב קְנָס - שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: 'עָנִי הוּא זֶה, וְשֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה עָשָׂה'; אֶלָּא מַגְבִּין מִמֶּנּוּ כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ, בְּלֹא חֲנִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ". וְכֵן בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, אֵין מְרַחֲמִין עַל הַדַּל - שֶׁלֹּא תֹּאמַר: 'עָנִי הוּא זֶה, וּבַעַל דִּינוֹ עָשִׁיר, הוֹאִיל וַאֲנִי וְהֶעָשִׁיר חַיָּבִין לְפַרְנְסוֹ, אֲזַכֶּנּוּ בַּדִּין, וְנִמְצָא מִתְפַּרְנֵס בְּכָבוֹד'; עַל זֶה הִזְהִירָה תּוֹרָה: "וְדָל, לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ", וְנֶאֱמַר: "לֹא תִשָּׂא פְּנֵי דָל". אָסוּר לְהַדֵּר פְּנֵי גָּדוֹל בַּדִּין. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁבָּאוּ לְפָנֶיךָ שְׁנַיִם לְדִין, אֶחָד חָכָם גָּדוֹל וְאֶחָד הֶדְיוֹט - לֹא תַקְדִּים לִשְׁאֹל בִּשְׁלוֹמוֹ שֶׁל גָּדוֹל, וְלֹא תַסְבִּיר לוֹ פָּנִים, וְלֹא תְּכַבְּדֶנּוּ, שֶׁלֹּא יִסְתַּתְּמוּ טַעֲנוֹתָיו שֶׁל אַחֵר; אֶלָּא אֵינוֹ נִפְנֶה לְאֶחָד מֵהֶם, עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל". אָמְרוּ חֲכָמִים: אַל תֹּאמַר: 'עָשִׁיר הוּא זֶה, בֶּן גְּדוֹלִים הוּא זֶה - הֵיאַךְ אֲבַיְּשֶׁנּוּ, וְאֶרְאֶה בִּכְשָׁתוֹ'? לָכֵן נֶאֱמַר: "לֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל".

ה. בָּאוּ לְפָנֶיךָ שְׁנַיִם לְדִין, אֶחָד כָּשֵׁר וְאֶחָד רָשָׁע - אַל תֹּאמַר: 'הוֹאִיל וְרָשָׁע הוּא זֶה, וְחֶזְקַת זֶה שֶׁאֵינוֹ מְשַׁנֶּה בְּדִבּוּרוֹ, אַטֶּה הַדִּין עַל הָרָשָׁע'; עַל זֶה נֶאֱמַר: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ" - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אֶבְיוֹן בְּמִצְוֹת, לֹא תַטֶּה דִּינוֹ.

ו. "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט" - זֶה הַמְעַוֵּת אֶת הַדִּין, וּמְזַכֶּה אֶת הַחַיָּב וּמְחַיֵּב אֶת הַזַּכַּאי. וְכֵן הַמְעַנֶּה אֶת הַדִּין וּמַאֲרִיךְ בַּדְּבָרִים הַבְּרוּרִים, כְּדֵי לְצַעֵר אֶחָד מִבַּעֲלֵי הַדִּינִין - הֲרֵי זֶה בִּכְלַל מְעַוֵּל.

ז. הַגַּס לִבּוֹ בְּהוֹרָאָה, וְקוֹפֵץ וְחוֹתֵךְ הַדִּין קֹדֶם שֶׁיַּחְקְרֵהוּ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּרוּר לוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ - הֲרֵי זֶה שׁוֹטֶה, רָשָׁע, וְגַס רוּחַ. כָּךְ צִוּוּ חֲכָמִים: 'הֱיוּ מְתוּנִין בַּדִּין'; וְכֵן אִיּוֹב אוֹמֵר: "וְרִב לֹא יָדַעְתִּי, אֶחְקְרֵהוּ".

ח. כָּל דַּיָּן שֶׁבָּא לְפָנָיו דִּין, וְהִתְחִיל לְדַמּוֹתוֹ לְדִין פָּסוּק שֶׁכְּבָר יָדַע אֲמִתּוֹ, וְיֵשׁ עִמּוֹ בַּמְּדִינָה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה, וְאֵינוֹ הוֹלֵךְ וְנִמְלָךְ בּוֹ - הֲרֵי זֶה בִּכְלַל הָרְשָׁעִים שֶׁלְּבָם גַּס בְּהוֹרָאָה. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: רָעָה עַל רָעָה תָּבוֹא לוֹ; שֶׁכָּל הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - מְגַסּוּת הָרוּחַ הֵם, הַמְּבִיאָה לִידֵי עִוּוּת הַדִּין. "כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה" - זֶה תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה, וּמוֹרֶה. "וַעֲצֻמִים כָּל הֲרֲגֶיהָ" - זֶה שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה, וְאֵינוֹ מוֹרֶה; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה הַדּוֹר צָרִיךְ לוֹ; אֲבָל אִם יָדַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם רָאוּי לְהוֹרָאָה, וּמָנַע עַצְמוֹ מִן הַהוֹרָאָה - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וְכָל הַמּוֹנֵעַ עַצְמוֹ מִן הַדִּין - מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ אֵיבָה, וְגָזֵל, וּשְׁבוּעַת שָׁוְא. וְהַגַּס לִבּוֹ בְּהוֹרָאָה - שׁוֹטֶה, רָשָׁע, וְגַס רוּחַ.

ט. וְתַלְמִיד, אַל יוֹרֶה הֲלָכָה בִּפְנֵי רַבּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רָחוֹק מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת, כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל.

י. אַל תֹּאמַר, שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, בְּדִין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הוֹצָאַת מָמוֹן הַרְבֵּה מִזֶּה וּנְתִינָתוֹ לָזֶה; לְעוֹלָם יְהִי דִּין אֶלֶף מָנֶה וְדִין פְּרוּטָה אַחַת, שָׁוִין בְּעֵינֶיךָ לְכָל דָּבָר.

יא. וְאֵין הַדַּיָּנִין יוֹשְׁבִין לְדִין לְפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה. וְאִם הֵזִקְקוּ לְשָׁוֶה פְּרוּטָה - גּוֹמְרִין אֶת דִּינוֹ אֲפִלּוּ לְפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה.

יב. כָּל הַמַּטֶּה מִשְׁפַּט אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל - עוֹבֵר בְּלָאו אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט". וְאִם הָיָה גֵּר - עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר". וְאִם יָתוֹם הוּא - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם".

שבת קודש כ"ה אדר ה'תשס"ט

הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין פֶּרֶק כא

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׁפֹּט הַשּׁוֹפֵט בְּצֶדֶק, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ". אֵיזֶה הוּא צֶדֶק הַמִּשְׁפָּט? זֶה הַשְׁוָיַת שְׁנֵי בַּעֲלֵי דִּינִין בְּכָל דָּבָר - לֹא יִהְיֶה אֶחָד מְדַבֵּר כָּל צָרְכּוֹ, וְאֶחָד אוֹמֵר לוֹ: 'קַצֵּר דְּבָרֶיךָ'; וְלֹא יַסְבִּיר פָּנִים לְאֶחָד וִידַבֵּר לוֹ רַכּוֹת, וְיֵרַע פָּנָיו לְאַחֵר וִידַבֵּר לוֹ קָשׁוֹת.

ב. שְׁנֵי בַּעֲלֵי דִּינִין שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם מְלַבֵּשׁ בְּגָדִים יְקָרִים, וְהַשֵּׁנִי בְּגָדִים בְּזוּיִין - אוֹמְרִין לַמְכֻבָּד: 'אוֹ הַלְבִּישֵׁהוּ כְּמוֹתְךָ עַד שֶׁתָּדוּן עִמּוֹ, אוֹ לְבוֹשׁ כְּמוֹתוֹ; עַד שֶׁתִּהְיוּ שָׁוִין, וְאַחַר כָּךְ תַּעַמְדוּ בְּדִין'.

ג. לֹא יִהְיֶה אֶחָד יוֹשֵׁב וְאֶחָד עוֹמֵד, אֶלָּא שְׁנֵיהֶם עוֹמְדִים. וְאִם רָצוּ בֵּית דִּין לְהוֹשִׁיב אֶת שְׁנֵיהֶם, מוֹשִׁיבִין; וְלֹא יֵשֵׁב אֶחָד לְמַעְלָה וְאֶחָד לְמַטָּה, אֶלָּא זֶה בְּצַד זֶה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁעַת מַשָּׂא וּמַתָּן בַּדִּין; אֲבָל בִּשְׁעַת גְּמַר דִּין - הַכֹּל בַּעֲמִידָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל מֹשֶׁה". וְאֵיזֶה הוּא גְּמַר דִּין? - 'אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּב, אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי'. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבַעֲלֵי דִּינִין; אֲבָל הָעֵדִים - לְעוֹלָם בַּעֲמִידָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים".

ד. תַּלְמִיד חֲכָמִים וְעַם הָאָרֶץ שֶׁבָּאוּ לְדִין - מוֹשִׁיבִין אֶת הַחָכָם, וְאוֹמְרִים לְעַם הָאָרֶץ: 'שֵׁב!' אִם לֹא יָשַׁב, אֵין מַקְפִּידִין עַל כָּךְ. וְלֹא יַקְדִּים הַתַּלְמִיד כְּשֶׁיָּבוֹא לְדִין, וְיֵשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ שֶׁרוֹצֶה לָדוּן לְפָנָיו [לפני בעל הדין השני]; וְאִם הָיָה קָבוּעַ לוֹ זְמַן לִקְרוֹת [- שיעור קבוע], וּבָא בִּזְמַנּוֹ - מֻתָּר.

ה. כְּבָר נָהֲגוּ כָּל בָּתֵּי דִּינֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַחַר הַתַּלְמוּד, בְּכָל הַיְשִׁיבוֹת, שֶׁמּוֹשִׁיבִין בַּעֲלֵי דִּינִין וּמוֹשִׁיבִין הָעֵדִים, כְּדֵי לְסַלֵּק הַמַּחְלֹקֶת; שֶׁאֵין בָּנוּי כֹּחַ לְהַעֲמִיד מִשְׁפְּטֵי הַדָּת עַל תִּלָּם.

ו. הָיוּ לִפְנֵי הַדַּיָּנִין בַּעֲלֵי דִּין הַרְבֵּה - מַקְדִּימִין אֶת דִּין הַיָּתוֹם לְדִין הָאַלְמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁפְטוּ יָתוֹם, רִיבוּ אַלְמָנָה". וְדִין אַלְמָנָה קוֹדֵם לְדִין תַּלְמִיד חֲכָמִים, וְדִין תַּלְמִיד חֲכָמִים קוֹדֵם לְדִין עַם הָאָרֶץ; וְדִין הָאִשָּׁה קוֹדֵם לְדִין הָאִישׁ, שֶׁבִּשֶּׁת הָאִשָּׁה מְרֻבָּה.

ז. אָסוּר לַדַּיָּן לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִּינִין, קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי חֲבֵרוֹ; אֲפִלּוּ דָּבָר אֶחָד אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁמֹעַ בֵּין אַחֵיכֶם". וְכָל הַשּׁוֹמֵעַ מֵאֶחָד - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא". וּבִכְלַל לָאו זֶה, אַזְהָרָה לִמְקַבֵּל לָשׁוֹן הָרַע, וּמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע, וּמֵעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר. וְכֵן בַּעַל דִּין מֵזָּהָר, שֶׁלֹּא יַשְׁמִיעַ דְּבָרָיו לַדַּיָּנִין קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא חֲבֵרוֹ; וְגַם עַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר: "מִדְּבַר שֶׁקֶר, תִּרְחָק".

ח. לֹא יִהְיֶה הַדַּיָּן שׁוֹמֵעַ מִפִּי הַתַּרְגְּמָן, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מַכִּיר לְשׁוֹן בַּעֲלֵי דִּינִין, וְשׁוֹמֵעַ טַעֲנוֹתֵיהֶם; וְאֵינוֹ מָהִיר בִּלְשׁוֹנָם כְּדֵי לְהָשִׁיב לָהֶם - יַעֲמִיד הַתַּרְגְּמָן לְהוֹדִיעַ אוֹתָם פְּסַק הַדִּין, וּמֵאֵיזֶה טַעַם חִיֵּב זֶה וְזִכָּה זֶה.

ט. צָרִיךְ הַדַּיָּן לִשְׁמֹעַ טַעֲנוֹת בַּעֲלֵי דִּינִין, וְלִשְׁנוֹת טַעֲנוֹתֵיהֶן [לחזור עליהם בפני בעלי הדין] - שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ, זֹאת אוֹמֶרֶת, זֶה בְּנִי הַחַי וּבְנֵךְ הַמֵּת"; וּמְצַדֵּק אֶת הַדִּין בְּלִבּוֹ, וְאַחַר כָּךְ חָתְכֵהוּ.

י. מִנַּיִן לַדַּיָּן, שֶׁלֹּא יֵעָשֶׂה מֵלִיץ [סניגור] לִדְבָרָיו? שֶׁנֶּאֱמַר: "מִדְּבַר שֶׁקֶר, תִּרְחָק"; אֶלָּא יֹאמַר [הבעל דין] מַה שֶּׁנִּרְאֶה לוֹ, וְיִשְׁתֹּק [הדיין]. וְלֹא יְלַמֵּד אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִּינִין טַעֲנָה כְּלָל; אֲפִלּוּ הֵבִיא בַּעַל דִּין עֵד אֶחָד - לֹא יֹאמַר לוֹ: 'אֵין מְקַבְּלִין עֵד אֶחָד'; אֶלָּא יֹאמַר לַנִּטְעָן: 'הֲרֵי זֶה הֵעִיד עָלֶיךָ', וּלְוַאי שֶׁיּוֹדֶה וְיֹאמַר: 'אֱמֶת הֵעִיד'; עַד שֶׁיִּטְעַן הוּא וְיֹאמַר: 'עֵד אֶחָד הוּא, וְאֵינוֹ נֶאֱמָן עָלַי'. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא. רָאָה הַדַּיָּן זְכוּת לְאֶחָד מֵהֶן, וּבַעַל דִּין מְבַקֵּשׁ לְאָמְרָהּ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְחַבֵּר [- לנסח] הַדְּבָרִים, אוֹ שֶׁרָאָה אוֹתוֹ מִצְטַעֵר לְהַצִּיל עַצְמוֹ בְּטַעֲנַת אֱמֶת, וּמִפְּנֵי הַחֵמָה וְהַכַּעַס נִסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ, אוֹ נִשְׁתַּבֵּשׁ מִפְּנֵי הַסִּכְלוּת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְסַעֲדוֹ מְעַט, וְלַהֲבִינוֹ [להסבירו] תְּחִלַּת הַדָּבָר, מִשּׁוּם "פְּתַח פִּיךָ לְאִלֵּם". וְצָרִיךְ לְהִתְיַשֵּׁב בְּדָבָר זֶה הַרְבֵּה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּעוֹרְכֵי הַדַּיָּנִין.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ט־כ"ה אדר ה'תשס"ט

יום ראשון י"ט אדר ה'תשס"ט

יום שני כ' אדר ה'תשס"ט

יום שלישי כ"א אדר ה'תשס"ט

יום רביעי כ"ב אדר ה'תשס"ט

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ה —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמִּשִּׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמִּשִּׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמִּסִּירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה

עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר — תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה — הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִ(בבא) בַּתְרָא.

יום חמישי כ"ג אדר ה'תשס"ט

יום שישי כ"ד אדר ה'תשס"ט

שבת קודש כ"ה אדר ה'תשס"ט

מצות עשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרל"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ" (שמות כא, יח). וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים: דִּינֵי קְנָסוֹת. וְיֵשׁ כָּתוּב הַכּוֹלֵל דִּינֵי קְנָסוֹת כֻּלָּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ" (ויקרא כד, יט). הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלּוֹקְחִים מִמָּמוֹנוֹ (מה שהזיק לו) כְּדֵי מַה שֶׁהִזִּיק, כְּמוֹ שֶׁבָּא בַּקַּבָּלָה: אֲפִלּוּ בִּיְשׁוּ בִּלְבַד — הֲרֵי אֵלּוּ גּוֹבִים מִמָּמוֹנוֹ כְּדֵי אוֹתוֹ הַשִּׁעוּר. וְדַע שֶׁדִּינֵי קְנָסוֹת אֵלּוּ כֻּלָּם נִזְקֵי אָדָם בָּאָדָם. וְכֵן אִם הִזִּיקָה בְּהֵמָה אֶת־הָאָדָם אוֹ אֶת־הַבְּהֵמָה — הֲרֵי כָּל־הַדִּינִים הָאֵלֶּה לֹא יָדוּן בָּהֶם וְלֹא יִפְסוֹק אֶלָּא בֵּית דִּין הַסְּמוּכִין בָּאָרֶץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מִ(בבא) קַמָּא.

המשך מעמוד לז

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

מעשר וגם ללמוד בהם בעצמו, ובלבד שיכתוב עליהם שנקנו בכספי מעשר, שלא יחזיקו בניו אחריו כבשלהם ויכול להתנות שאם ישיג הכסף יפדה הספר לעצמו ויתן שוויו לצדקה (אהבת חסד פרק יח-יט).

גרימת נזק לשכן על ידי פעולה חוקית

שבת קודש כ"ה אדר ה'תשס"ט

הלכות שכנים פרק ט הלכה א: לֹא יַחְפֹּר אָדָם בּוֹר וְלֹא שִׂיחַ... כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבָּלְעוּ הַמַּיִם וְיַזִּיקוּ כֹּתֶל חֲבֵרוֹ.

כתב הרא"ש בתשובותיו (כלל קח סי' י) כי אף שבעיקרון אם המזיק משתמש בחפץ בהיתר וכתוצאה מכך נגרם נזק לחברו, חובת ההרחקה של החפץ מוטלת על הניזק, הרי בנזק גדול ("נפיש היזקא") שהניזק אינו יכול לסלק מהמקום את השימוש שלו, כי מדובר בשימוש קבוע והכרחי - המזיק צריך להרחיק עצמו.

את הדברים אומר הרא"ש לגבי אדם שהיה לו מרתף באדמה ושכנו חפר בחצרו שלו בור לניקוז מי הגשמים והמים חלחלו למרתף של השכן וגם החצר הסריחה, ופסק הרא"ש כי על השכן החופר לשלם את הנזקים שגרם למרות שחפירת הבור בחצרו היא פעולה מותרת.

ויש מי שביאר את דברי הרא"ש כך:

חיוב הרחקת נזיקין אינו מתבסס רק על יסודות דיני נזיקין וגדריהם, אלא יסודו משתרע גם על הלכות שכנים בהם קבעו חז"ל כללים על מנת להסדיר יחסי שכנות תקינים, ומתוך כך קובע הרא"ש שכאשר אדם גורם לשכנו נזק גדול, גם אם השימוש קבוע והכרחי – חובת ההרחקה חלה על המזיק, שאם לא כן נשמטת אבן פינה יסודית ביכולת להסדיר יחסי שכנות תקינים, כי פעמים רבות עלול אדם להזיק לשכנו (באופן שבדיני נזיקין אין הדבר נחשב לנזק) ולכן קבעו חז"ל שאומנם רשאי האדם לעשות בביתו ובחצרו ככל העולה על רוחו, אך אינו רשאי לפגוע ע"י כך בנכסי שכניו (ערך המשפט ח"ג עמ' רכב).

שופטים יא כב־מ

כב וַיִּירְשׁוּ אֶת כָּל־גְּבוּל הָאֱמֹרִי מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק וּמִן־הַמִּדְבָּר וְעַד־הַיַּרְדֵּן:
כג וְעַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוֹרִישׁ אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאַתָּה
תִּירָשֶׁנּוּ: כד הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יוֹרִישְׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ אוֹתוֹ תִירָשׁ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר
הוֹרִישׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִפָּנֵינוּ אוֹתוֹ נִירָשׁ: כה וְעַתָּה הֲטוֹב טוֹב אַתָּה מִבָּלָק
בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב הָרוֹב רָב עִם־יִשְׂרָאֵל אִם־נִלְחֹם נִלְחַם בָּם: כו בְּשֶׁבֶת
יִשְׂרָאֵל בְּחֶשְׁבּוֹן וּבִבְנוֹתֶיהָ וּבְעַרְעֹר וּבִבְנוֹתֶיהָ וּבְכָל־הֶעָרִים אֲשֶׁר עַל־יְדֵי
אַרְנוֹן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וּמַדּוּעַ לֹא־הִצַּלְתֶּם בָּעֵת הַהִיא: כז וְאָנֹכִי לֹא־חָטָאתִי
לָךְ וְאַתָּה עֹשֶׂה אִתִּי רָעָה לְהִלָּחֶם בִּי יִשְׁפֹּט יְהוָה הַשֹּׁפֵט הַיּוֹם בֵּין בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי עַמּוֹן: כח וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־דִּבְרֵי יִפְתָּח אֲשֶׁר
שָׁלַח אֵלָיו: כט וַתְּהִי עַל־יִפְתָּח רוּחַ יְהוָה וַיַּעֲבֹר אֶת־הַגִּלְעָד וְאֶת־מְנַשֶּׁה

רש"י

(כב) ויירשו וגו' מארנון ועד היבק. שאתה אומר שהוא שלך (פסוק יג), הם מסיחון לקחו: **ומן המדבר ועד הירדן.** מדברות היו שם לפני הירדן: **(כו) על ידי ארנון.** אצל ארנון, שהיו ממואב, וידעו שלא היה להם לעבור עליהם, שהרי מסיחון כבשום (במדבר כא כד), שלקחם ממלך מואב (שם שם כו): **שלש מאות שנה.** משכבשו את הארץ בימי יהושע עד יפתח. מכאן יש ללמוד שנות השופטים הנזכרים עד הנה, אם שני השעבוד של כל אומה נמנים בתוך ימי השופט אם לאו. שנינו בסדר עולם (פרק יב): יהושע פרנס את ישראל עשרים ושמונה שנה, ואין לו מקרא ממי ללמוד. עתניאל (לעיל ג יא), ארבעים שנה, ושני שעבוד של כושן רשעתים (שם שם ח), בכללם. אחריו אהוד (שם שם ל), שמונים שנה, שמונה עשרה שנים, שעבוד של עגלון (שם שם יד) בתוכם, הרי מאה ארבעים ושמונה שנה. דבורה (שם ה לא) ארבעים שנה, ושני שעבוד יבין (שם ד ג) בתוכם, הרי מאה שמונים ושמונה. אחריו, שבע שנים של שעבוד מדין (שם ו א), וארבעים של גדעון (שם ח כח), ושלש של אבימלך (שם ט כב), הרי מאתים שלשים ושמונה שנים. אחריו, עשרים ושלש של תולע (שם י ב), ועשרים ושתים של יאיר (שם י ג), אלא שעלתה שנה אחת לשניהם, ושמונה עשרה של בני עמון (שם שם ח) עד שלא בא יפתח, הרי שלש מאות: **(כט) עבר בני עמון.** אל בני עמון:

מצודת דוד

(כב) מארנון וגו'. אם כן, המחוז ההוא לקחו מסיחון, אשר כבש הוא מאז ממואב ומעמון: **(כג) מפני עמו ישראל.** לשירשו הם, ולא שיוחזר לך, וזה שאמר 'ואתה תירשנו', בתמיהה: **(כד) אשר יורישך כמוש.** בדרך לעג אמר: **(כה) הרוב רב.** וכי עשה הוא מריבה עם ישראל בעבור המחוז ההוא, עם כי יש בה גם משל מואב: **(כו) בשבת ישראל.** רצה לומר, בהיות ישראל יושבין בחשבון וכו': **שלש מאות שנה** (רצה לומר, קרוב לשלש מאות שנה, ועיין בחשבון שנות הדורות "סדר עולם" פרק יב): **ומדוע לא הצלתם.** מיד ישראל: **בעת ההיא.** במשך הזמן הזה: **(כז) לא חטאתי לך.** לחרחר ריב עמדי להתנקם בי, כי לא עשיתי לך מאומה רע: **ישפט ה' השפט.** רצה לומר, ה' שהוא שופט כל הארץ, ישפוט היום בין וכו', וסרס המקרא: **(כט) רוח ה'.** רוח גבורה מה' ואומץ הלב: **עבר בני עמון.** להלחם בהם בארצם:

מצודת ציון

(כג) הוריש. ענין גירושין: **תירשנו.** מלשון ירושה: **(כד) כמוש.** שם עבודה זרה: **הוריש.** גרש: **נירש.** מלשון ירושה: **(כה) הרוב רב.** מלשון מריבה: **(כו) ובבנותיה.** הכפרים הסמוכים לה: **על ידי.** אצל מקומות:

וַיַּעֲבֹר אֶת־מִצְפֵּה גִלְעָד וּמִמִּצְפֵּה גִלְעָד עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן: לַוַּיִּדַּר יִפְתָּח נֶדֶר
לַיהוָה וַיֹּאמַר אִם־נָתוֹן תִּתֵּן אֶת־בְּנֵי עַמּוֹן בְּיָדִי: לאוְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא
מִדַּלְתֵי בֵיתִי לִקְרָאתִי בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לַיהוָה וְהַעֲלִיתִהוּ
עוֹלָה: לבוַיַּעֲבֹר יִפְתָּח אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן לְהִלָּחֶם בָּם וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיָדוֹ: לגוַיַּכֵּם
מֵעֲרוֹעֵר וְעַד־בּוֹאֲךְ מִנִּית עֶשְׂרִים עִיר וְעַד אָבֵל כְּרָמִים מַכָּה גְּדוֹלָה מְאֹד
וַיִּכָּנְעוּ בְּנֵי עַמּוֹן מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: לדוַיָּבֹא יִפְתָּח הַמִּצְפָּה אֶל־בֵּיתוֹ וְהִנֵּה בִתּוֹ
יֹצֵאת לִקְרָאתוֹ בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלוֹת וְרַק הִיא יְחִידָה אֵין־לוֹ מִמֶּנּוּ בֵּן אוֹ־בַת:
להוַיְהִי כִּרְאוֹתוֹ אוֹתָהּ וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר אֲהָהּ בִּתִּי הַכְרֵעַ הִכְרַעְתִּנִי
וְאַתְּ הָיִית בְּעֹכְרָי וְאָנֹכִי פָּצִיתִי־פִי אֶל־יְהוָה וְלֹא אוּכַל לָשׁוּב: לוַתֹּאמֶר אֵלָיו
אָבִי פָּצִיתָה אֶת־פִּיךָ אֶל־יְהוָה עֲשֵׂה לִי כַּאֲשֶׁר יָצָא מִפִּיךָ אַחֲרֵי אֲשֶׁר עָשָׂה
לְךָ יְהוָה נְקָמוֹת מֵאֹיְבֶיךָ מִבְּנֵי עַמּוֹן: לזוַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ יֵעָשֶׂה לִי הַדָּבָר
הַזֶּה הַרְפֵּה מִמֶּנִּי שְׁנַיִם חֳדָשִׁים וְאֵלְכָה וְיָרַדְתִּי עַל־הֶהָרִים וְאֶבְכֶּה עַל־בְּתוּלַי
אָנֹכִי (וְרֵעוֹתַי קרי) וְרֵעַיָּתָי: לחוַיֹּאמֶר לֵכִי וַיְשַׁלַּח אוֹתָהּ שְׁנֵי חֳדָשִׁים וַתֵּלֶךְ הִיא

רש"י

(לג) אבל כרמים. (תרגום:) מישר כרמיא: **(לה) הכרע הכרעתני.** לשון נקבה, ודומה לו (שיר השירים ד ט): לבבתני אחותי כלה: **היית בעוכרי.** כל דמי נעכר, קפחת את רגלי: **(לז) וירדתי על ההרים.** לשון יללה הוא, ודוגמתו (ישעיהו טו ג): על גגותיה וברחובותיה כולה ייליל ירד בבכי, המתעצב בבכי עד שגופו משתבר. ובמדרש אגדה דורש רבי תנחומא (בחוקותי ה): **על ההרים. לפני סנהדרין, שמא ימצאו פתח לנדרך: (לח) ותבך על בתוליה.** מדלא כתיב על בתולותיה, משמע בתולים ממש:

מצודת דוד

(לא) והיה לה׳. רצה לומר, אם יהיה דבר שאין ראוי להעלות לעולה, יהיה קדש לה׳, שיתמיד בקדושה ולא ישתמש לחולין: **והעליתהו.** אז אקריבו עולה, אם יהיה דבר הראוי לעולה: **(לג) ועד באך.** עד המקום אשר תבוא בה אל מנית, וכאלו ידבר מול האדם היודע המקום: **עשרים עיר.** במרחק המקום ההוא היו עשרים עיר, והכה כולם: **(לד) אין לו ממנו.** יתכן שאשת יפתח היו לה בנים מבעלה הראשון, ויפתח גדלם ולבנים יחשבו לו, ולזה אמר ׳אין לו ממנו׳ רצה לומר, מעצמו, מפרי בטנו, לא היה לו בן וכו׳: **(לה) ואת היית בעכרי.** רצה לומר, מהראוי לחשוב אותך בין שאר העוכרים אותי, כי לא נופלת את מהם: **פציתי פי.** להקדיש לה׳ היוצא לקראתי: **(לו) אחרי וגו׳.** רצה לומר, הואיל ונתקיים התנאי שאמרת (פסוק ל), אם נתון תתן וכו׳, אם כן, חל הנדר: **(לז) יעשה לי הדבר הזה.** והוא שירף ידו ממנה שני חדשים, לבל עשות עמה מה שנדר, עד כלותם: **וירדתי.** כי מקום יפתח היה בהר הגבוה שבהרים אשר סביב, ולזה אמרה ׳וירדתי על ההרים׳, ולפי שהנדר היה להפרישה מבני אדם, ושתתבודד בעבודת ה׳ וכאשר עשה לה, לזה שאלה שעוד שני חדשים תלך לנפשה להשביע עינה, עד לא תתבודד: **ואבכה על בתולי.** רצה לומר, על שלא תנשא לאיש ותשאר בתולה (כי הבכיה מועלת להפיג הצער): **אנכי ורעותי.** אלך אני ורעותי עמי: **(לח) וישלח אותה.** נתן לה רשות ללכת לנפשה:

מצודת ציון

(לג) ויכנעו. מלשון הכנעה: **(לד) בתפים ובמחלות.** שמות כלי ניגון: **(לה) אהה.** ענין צעקת יללה: **הכרע הכרעתני.** מלשון כריעה ונפילה: **בעוכרי.** ענין השחתה ובלבול, כמו (יהושע ז כה) מה עכרתנו: **פציתי.** פתחתי, כמו (ישעיהו י יד) ופוצה פה: **(לו) אחרי.** ענינו כמו הואיל, וכן (יחזקאל כ לט) ואחר אם אינכם שמעים: **(לז) הרפה.** מלשון רפיון:

וְרֵעוֹתֶיהָ וַתֵּבְךְּ עַל־בְּתוּלֶיהָ עַל־הֶהָרִים׃ לט וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַיִם חֲדָשִׁים וַתָּשָׁב
אֶל־אָבִיהָ וַיַּעַשׂ לָהּ אֶת־נִדְרוֹ אֲשֶׁר נָדָר וְהִיא לֹא־יָדְעָה אִישׁ וַתְּהִי־חֹק
בְּיִשְׂרָאֵל׃ מ מִיָּמִים יָמִימָה תֵּלַכְנָה בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְתַנּוֹת לְבַת־יִפְתָּח הַגִּלְעָדִי
אַרְבַּעַת יָמִים בַּשָּׁנָה׃

רש"י

(לט) ותהי חק. גזרו שלא יעשה אדם עוד כן, שאלו הלך אצל פנחס, או הוא בא אצלו, היה מתיר לו נדרו, עמדו בגדולתן, ומבין שניהם אבדה, ונפרע מהם, פנחס נסתלקה שכינה הימנו, שנאמר בדברי הימים (א ט כ): לפנים ה' עמו, למדנו שבסופו אינו עמו, ויפתח הוכה בשחין וניפול אברים, שנאמר (לקמן יב ז): ויקבר בערי גלעד. ויש עוד לפתור: **ותהי חק בישראל.** מחובר למקרא שלאחריו: **(מ) מימים ימימה תלכנה וגו'.** הדבר הזה קבעו עליהם לחוק: **לתנות.** לקונן:

מצודת דוד

(לט) ויעש לה וגו'. הפרישה מבני אדם לשבת בדודה עוסקת בעבודת ה', ורבותינו זכרונם לברכה אמרו (תענית ד א) שנדר להקריב עולה את כל היוצא וכו', וכן עשה נדרו: **והיא לא ידעה איש.** רצה לומר, כאשר נדר, כן עשה, והיתה פרושה מאיש: **ותהי חק בישראל.** הוא מה שיאמר במקרא שלאחריו: **(מ) מימים ימימה.** בכל שנה ושנה כל ימי חייה: **לתנות.** לדבר על לבה, להפיג צערה ולשמחה: **ארבעת ימים בשנה.** בכל שנה נתעכבו אצלה ארבעה ימים:

מצודת ציון

(לט) מקץ. מסוף: **ידעה.** הוא כינוי לשכיבה וביאה, וכן (במדבר לא יז) ידעת איש: **חק.** דבר קבוע: **(מ) מימים ימימה.** משנה לשנה, כמו (שמות יג י) ושמרת וכו' מימים ימימה: **לתנות.** ענין שיחה ודבור, כמו (לעיל ה יא) שם יתנו צדקות ה':

דברי הימים־ב ו לד־מב

לד כִּי־יֵצֵא עַמְּךָ לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבָיו בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תִּשְׁלָחֵם וְהִתְפַּלְּלוּ אֵלֶיךָ
דֶּרֶךְ הָעִיר הַזֹּאת אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בָּהּ וְהַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּנִיתִי לִשְׁמֶךָ׃ לה וְשָׁמַעְתָּ
מִן־הַשָּׁמַיִם אֶת־תְּפִלָּתָם וְאֶת־תְּחִנָּתָם וְעָשִׂיתָ מִשְׁפָּטָם׃ לו כִּי יֶחֱטְאוּ־לָךְ כִּי
אֵין אָדָם אֲשֶׁר לֹא־יֶחֱטָא וְאָנַפְתָּ בָּם וּנְתַתָּם לִפְנֵי אוֹיֵב וְשָׁבוּם שׁוֹבֵיהֶם
אֶל־אֶרֶץ רְחוֹקָה אוֹ קְרוֹבָה׃ לז וְהֵשִׁיבוּ אֶל־לְבָבָם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבּוּ־שָׁם
וְשָׁבוּ ׀ וְהִתְחַנְּנוּ אֵלֶיךָ בְּאֶרֶץ שֹׁבְיָם לֵאמֹר חָטָאנוּ הֶעֱוִינוּ וְרָשָׁעְנוּ׃ לח וְשָׁבוּ

רש"י

(לד) דרך העיר. פניהם לצד ירושלים: **(לה) ועשית משפטם.** נקמתם באויביהם ע"א צרכיהם דוגמא לעשות משפט עבדו (מלכים א' ח'): **(לח) אשר בניתי לשמך.** פתרון הבית הזה אשר בניתי כדי לגדל שמך כי אז כשתקבל תפלתם אז יתפללו לך בבית הזה או בכל מקום

מצודת דוד

(לד) אשר תשלחם. כי אין יוצאים במלחמה טרם ישאלו בה': **דרך העיר.** כי בהיותם בדרך לא יוכלו לבא לבית ה' להתפלל בה ולזה אמר אף כשיכוונו שתלך תפלתם השמימה דרך העיר והבית: **(לה) ועשית משפטם.** לנקום נקמתם מיד העובדי כוכבים: **(לו) כי אין אדם וכו'.** ר"ל אם אין בהם אדם אשר לא יחטא בכדי להגן הוא על כולם ואז בודאי תאנף בם: **(לח) דרך ארצם.** כי בהיותם בארץ

מצודת ציון

(לו) ואנפת. ענין כעס כמו כי אנפת בי (שם יב): **ושבום.** מלשון שביה: **(לז) והשיבו.** מל' השבה: **נשבו שם.** מל'

אֵלֶיךָ בְּכָל־לִבָּם וּבְכָל נַפְשָׁם בְּאֶרֶץ שִׁבְיָם אֲשֶׁר־שָׁבוּ אֹתָם וְהִתְפַּלְּלוּ דֶּרֶךְ
אַרְצָם אֲשֶׁר נָתַתָּה לַאֲבֹתָם וְהָעִיר אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ וְלַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּנִיתִי לִשְׁמֶךָ:
לט וְשָׁמַעְתָּ מִן־הַשָּׁמַיִם מִמְּכוֹן שִׁבְתְּךָ אֶת־תְּפִלָּתָם וְאֶת־תְּחִנֹּתֵיהֶם וְעָשִׂיתָ
מִשְׁפָּטָם וְסָלַחְתָּ לְעַמְּךָ אֲשֶׁר חָטְאוּ־לָךְ: מ עַתָּה אֱלֹהַי יִהְיוּ־נָא עֵינֶיךָ פְּתֻחוֹת
וְאָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת לִתְפִלַּת הַמָּקוֹם הַזֶּה: מא וְעַתָּה קוּמָה יְהוָה אֱלֹהִים לְנוּחֶךָ
אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ כֹּהֲנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהִים יִלְבְּשׁוּ תְשׁוּעָה וַחֲסִידֶיךָ יִשְׂמְחוּ בַטּוּב:
מב יְהוָה אֱלֹהִים אַל־תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ זָכְרָה לְחַסְדֵּי דָוִיד עַבְדֶּךָ:

רש"י

שהם ויפנו לביתך זה: **(לט) ושמעת. תפלתם.** ועל זה יתגדל שמך בעולם: **(מא) ועתה קומה ה'.** שלא להטלטל כאשר עד עתה משילה לנוב ומנוב לגבעון: **אתה וארון עזך.** שלא יטלטל עוד מעתה: **עזך.** על שם כן קרוי עוזך על שעשה נפלאותיו ועזוזות בפלשתים וכן כתיב (לעיל ט"ז) בהודו לה' דרשו ה' ועוזו ועוד אמרו רבותינו במסכת עבודת כוכבים וישרנה הפרות (שמואל א' ו') מה שירה אמרו הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו (תהלים צ"ח): **ילבשו תשועה.** מחמת שלא יטלטלו ממקום למקום כמו והיה צדק אזור מתניו (ישעיה י"א): **וחסידיך ישמחו בטוב.** ברוב טובות ומעשרות הניתן ללוים בשכר ששומרין את הארון ומשוררים לפניו: **(מב) אל תשב פני משיחך.** מלעשות טובה עמדי ואם לא למעני עשה למענך:

מצודת דוד

העובדי כוכבים תהיה הכוונה שתעבור התפלה דרך ארצם והעיר והבית: **(לט) ועשית משפטם.** לנקום מהעובדי כוכבים למען יכירו שלא טוב בעיני ה' הכבדת עולם על ישראל: **(מא) קומה ה'.** קום ממקומך להשרות השכינה במקום המנוחה והיא בית קה"ק: **ילבשו תשועה.** ר"ל תשועתך יקיפם מסביב כבגד יעטה: **בטוב.** בהטובה הבאה ממך: **(מב) אל תשב וכו'.** ר"ל אל תשב פני ריקם לבל לקבל תפלתי: **לחסדי דוד.** למעשה החסד שעשה דוד אבי ובעבורו אל תשב פני ריקם:

מצודת ציון

שביה: **(מ) קשובות.** ענין שמיעה כמו ואין קשב (מ"א יח): **(מא) עזך.** ענין חוזק:

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו אדר, תש"כ
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו עם המצורף אליו,

וברך לקחתי ואשיבנו, אשר יקוים מתאים למ"ש והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור, וידוע הפירוש בזה שכשהם נזכרים הרי הם גם ונעשים.

שיהי' אורה ושמחה וששון ויקר, כדרשת רז"ל וגם כפשוטו.

בברכה לבשו"ט מתוך הצלחה מופלגה בעבוה"ק ובאופן דופרצת וגו'

מ. שניאורסאהן

פָּרָה אדומה **מְטַמָּא טוּמְאַת אוֹכְלִין**, ואם יגע בה שרץ נטמאת בטומאת אוכלין, ואם אחר כך יגע בה אוכל יטמא. ואף שהפרה אסורה בהנאה, ולדעת רבי שמעון איסורי הנאה אינם חשובים כאוכל לענין טומאת אוכלין, **הוֹאִיל וְהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר** – כיון שלאחר שנשחטה היתה שעה שהיתה יכולה להיות מותרת באכילה, ירדה לה באותה שעה תורת אוכל, ושוב אינה עולה ממנה אף עתה שאינה יכולה להיות מותרת.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שני עמ' ב

יחדיו בהמה של אדם אחר, ונעשו שותפים בגניבה, ולכך חייבים שהרי כל הטביחה והמכירה בגניבה.

רבא מקשה על תירוץ זה: **אִיתִּיבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן**, ממה ששנינו בברייתא, **יָכוֹל** – שמא נאמר **שֶׁשּׁוּתָּף שֶׁגָּנַב מֵחֲבֵירוֹ** את חלקו, **וְכֵן שׁוּתָּפִין שֶׁגָּנְבוּ** יחדיו בהמה שאינה שלהם, וטבחו או מכרו **יְהוּ חַיָּיבִין, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וּטְבָחוֹ' ומשמע כּוּלּוֹ בְּעֵינָן** – שצריך שתהא הטביחה והמכירה כולה בגניבה, **וְלֵיכָּא** – ובשני אופנים אלו אינו כן, שהשותף שגנב מחבירו טובח או מוכר בגניבה רק את חלק חבירו, ושנים שגנבו יחדיו מאדם אחר כל אחד מהם טובח רק חצי מהבהמה. ומבואר שאף שותפים שטבחו או מכרו פטורים ושלא כתירוצו של רב נחמן.

רב נחמן חוזר ומתרץ באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – מה ששנינו בברייתא השנייה שחייבים, מדובר **בְּשׁוּתָּף שֶׁטָּבַח לְדַעַת חֲבֵירוֹ** – שאחר שגנבו השותפים את הבהמה, טבח אחד מהם את כל הבהמה בהסכמת הגנב השני, ונעשה שליח לטבוח את חלקו, ולכך הרי זה כמו שטבחו יחדיו את כל הבהמה וחייבים לשלם ארבעה וחמשה. ואילו **כָּאן** – מה ששנינו בברייתא כאן ששותפים שטבחו פטורים, מדובר **בְּשׁוּתָּף שֶׁטָּבַח שֶׁלֹּא לְדַעַת חֲבֵירוֹ** – שאחד משהשותפים שגנבו טבח שלא בהסכמת הגנב השני, ונמצא שלא טבח את כל מה שגנב, ולכך פטור.

הגמרא מביאה כמה ספיקות בענין זה:

בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה, הגונב בהמה **וּמְכָרָהּ חוּץ מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם** – ששייר לעצמו שלושים יום לעשות בה מלאכה, ולאחריהם יקבלה הלוקח, או שמכרה חוּץ **מִמְּלַאכְתָּהּ** – שאם ירצה הלוקח יוכל לשחטה, אך אם יעשה בה מלאכה תהיה המלאכה שייכת למוכר, או שמכרה **חוּץ מֵעוּבָּרָהּ** – שאם תלד יהיה העובר שייך למוכר, **מַהוּ**, האם נחשב הדבר שלא מכרו כולו ופטור, או שאין זה שיור וחייב.

הגמרא מבארת את הספק האחרון, שמכרה חוץ מעוברה: **אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר 'עוּבָּר יֶרֶךְ אִמּוֹ הוּא'** – שהעובר נחשב כאחד מאיברי אמו, **לֹא תִּבְעֵי לָךְ** – אין להסתפק אם נחשב העובר לשיור או לא, **דְּהָא שַׁיֵּיר בָּהּ** – שהרי שייר בבהמה עצמה, שהעובר הוא כאבר שלה. **כִּי תִּבְעֵי לָךְ, אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר דְּעוּבָּר לַאו יֶרֶךְ אִמּוֹ**, אלא נחשב כבהמה בפני עצמה, והם שני גופים, ולדעתו יש להסתפק **מַאי, מֵימַר אַמְּרִינַן** – האם יש לומר **דְּמִחוּבָּר בָּהּ** – העובר באמו, הרי הוא כבהמה אחת, ואם שייר את העובר **הָוֵי שִׁיּוּר** במכירת האם ופטור, **אוֹ דִּלְמָא, כֵּיוָן דִּלְמִפְרַשׁ מִינָּהּ קָאֵי** – כיון שהעובר עומד לפרוש ממאמו, אינו נחשב כבהמה אחת וכששיירו במכירה **לֹא הָוֵי שִׁיּוּר** וחייב על מכירת האם.

אִיבָּא דְּאָמְרֵי – יש שביארו הספק בדרך אחרת, האם נאמר **כֵּיוָן דְּלַאו יֶרֶךְ אִמּוֹ הוּא, לֹא הָוֵי שִׁיּוּר**, שהרי העובר כגוף בפני עצמו, **אוֹ דִּלְמָא, כֵּיוָן דְּצָרִיךְ לְאִשְׁתַּרוּיֵי בַּהֲדֵהּ בִּשְׁחִיטָה** – כיון שהעובר צריך להיות ניתר עם אמו בשחיטתה, ואם מתה בלא שחיטה ונמצא בבטנה אף הוא נאסר באכילה, נמצא ששחיטת האם מועילה לוולד והרי הוא ניתר בשחיטתה, וכששיירו במכירה **כְּמַאן דְּשַׁיֵּיר בְּגוּפָהּ דְּמֵי** – הרי זה כמו ששייר בגוף הבהמה דבר הניתר עמה בשחיטתה, ופטור. **תֵּיקוּ:**

ספק נוסף, **בָּעֵי רַב פָּפָא, גְּנָבָהּ** לבהמה שלימה, ולאחר מכן **קְטָעָהּ** לרגלה, **וְמְכָרָהּ, מַהוּ**, האם חייב ארבעה וחמשה על מכירה זו או לא. וצדדי הספק, **מִי אַמְּרִינַן, מַאי דְּגָנַב הָא לֹא זַבֵּין** – הרי לא מכר את כל מה שגנב, שהרי גנב בהמה שלימה ומכרה ללא רגלה, ואין זה 'ומכרו כולו' ופטור, **אוֹ דִּלְמָא, מַה דְּזַבֵּין הָא לֹא שַׁיֵּיר** – הרי לא שייר כלום במכירה ומכר את כל מה שהיה בידו בשעת המכירה, ונחשב 'ומכרו' כולו וחייב. **תֵּיקוּ:**

הגמרא מביאה ברייתא באופנים הנכללים בכלל 'טביחה' או 'מכירה' להתחייב עליהם ארבעה וחמשה: **תָּנוּ רַבָּנַן, גָּנַב** בהמה, **וְנָתַן** אותה **לְאַחֵר** כדי שיטבח אותה, **וְטָבַח** אותו אדם את הבהמה, או **שֶׁגָּנַב וְנָתַן לְאַחֵר** כדי שימכור אותה, **וּמָכַר** אותו אדם את הבהמה,

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום חמישי עמ' ב

שְׁתֵּיהֶן נִירוֹת, או **שְׁתֵּיהֶן זְרוּעוֹת, מְפַנֶּהוּ לְמָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה.** ומבואר שמת המונח ברשות הרבים אינו קונה את מקומו, שהרי אם היה קונה את מקומו, היה בעל השדה יכול לעכב שלא יניח את המת בשדהו. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב בִּיבִי, מדובר בְּמֵת הַמּוּטָל עַל הַמֵּיצַר** – לכל רוחב הדרך, שאם לא יפנוהו יש לחשוש שמא יעברו שם כהנים המתעסקים בטהרות ויטמאו, **וּמִתּוֹךְ שֶׁנִּיתַּן לְפַנּוֹתוֹ כדי שלא יטמאו, מְפַנֶּהוּ לְכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה.**

הגמרא דנה בתנאֵי יהושע. מקשה הגמרא: **אָמְרֵי, וכי יש רק עֲשָׂרָה** תנאים, **הָנֵי חַד סְרֵי הֲוָיִין** – הרי הברייתא מפרטת אחד עשר תנאים. מתרצת הגמרא: התקנה שעוברי דרכים **מְהַלְּכִין בִּשְׁבִילֵי הָרְשׁוּת** – בשדות שבצידי הדרכים קודם זריעתן, **שְׁלֹמֹה** המלך **אַמְרָהּ** ולא יהושע. **כִּדְתַנְיָא, הֲרֵי שֶׁכָּלוּ פֵּירוֹתָיו מִן הַשָּׂדֶה**, ואין ההליכה בשדהו מזיקה לו, **וְאֵינוֹ מַנִּיחַ בְּנֵי אָדָם לִיכָּנֵס בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, מָה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת עָלָיו, מַה הָנָאָה יֵשׁ לְפָלוֹנִי** בכך שמונע מאנשים להיכנס לשדהו, **וּמָה הַבְּרִיּוֹת מַזִּיקוֹת לוֹ** אם יכנסו אליה, **וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר 'מְהֻיּוֹת טוֹב אַל תִּקְרֵי רַע'**, היינו שאם ביכולתך להיטיב עם אנשים אל תרע להם. שואלת הגמרא: **וּמִי כְּתִיב** – וכי יש פסוק **'מְהֻיּוֹת טוֹב אַל תִּקְרֵי רַע'**. משיבה הגמרא: **אִין** [– כן], יש פסוק **שֶׁכְּתִיב כִּי הָאי גַּוְונָא** – כתוב בו כעין מילים אלו, שנאמר (משלי ג כז) **'אַל תִּמְנַע טוֹב מִבְּעָלָיו בִּהְיוֹת לְאֵל יָדְךָ לַעֲשׂוֹת'**, כלומר שלא תמנע מלעשות טובה כשיש בידך לעשותה.

הגמרא מקשה עוד על מנין תנאֵי יהושע: **וְתוּ לֵיכָּא** – וכי אין תנאים נוספים שהתנה יהושע, **וְהָא אִיבָּא** – והרי יש את התנאי דְּאמר **רַבִּי יְהוּדָה**, **דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בִּשְׁעַת הוֹצָאַת זְבָלִים** – בשעה שבעלי הבהמות רגילים להוציא את זבליהן, **אָדָם מוֹצִיא** את **זִבְלוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְרִשְׁאֵי לִצּוֹבְרוֹ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נִישּׁוּף** – שישתפשף **בְּרַגְלֵי אָדָם וּבְרַגְלֵי בְּהֵמָה**, ויהיה ראוי לזבל את השדות, **שֶׁעַל מְנָת כֵּן הִנְחִיל יְהוֹשֻׁעַ לְיִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ**. ומבואר שיהושע התנה תנאי נוסף. **וְכֵן הָא אִיבָּא** – הרי יש את התנאי דְּאמר **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה, דְּתַנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, תְּנָאי** שהתנו **בֵּית דִּין הוּא, שֶׁיְּהֵא** שברחו לו קבוצת דבורים, **יוֹרֵד לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵירוֹ, וְקוֹצֵץ שׁוֹכוֹ** – את ענף האילן **שֶׁל חֲבֵירוֹ** שעליו נתיישבו הדבורים, כדי **לְהַצִּיל נָחִיל** – את קבוצת הדבורים **שֶׁלּוֹ, וְנוֹתֵן לוֹ** את **דְּמֵי שׁוֹכוֹ** – ענף האילן **שֶׁל חֲבֵירוֹ** שקצץ, ואין חבירו יכול לעכב בעדו. **וּתְנַאי** נוסף שהתנו **בֵּית דִּין הוּא, שֶׁיְּהֵא** שיש לו כד יין, **שׁוֹפֵךְ** את **יֵינוֹ, וּמַצִּיל** את **דּוּבְשָׁנוֹ** [– דבשו] **שֶׁל חֲבֵירוֹ**, שלא ישפך מחמת שנסדק הכד שהיה מונח בו, ושופך את הדבש לתוך חביתו, **וְנוֹטֵל** מציל הדבש את **דְּמֵי יֵינוֹ מִתּוֹךְ דּוּבְשָׁנוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ**, היינו שנוטל דבש מחבירו בשווי היין ששפך. **וּתְנַאי** נוסף שהתנו **בֵּית דִּין הוּא, שֶׁיְّהֵא** שהיה מונח על גבי חמור ומת החמור, **וְנוֹטֵל** את **דְּמֵי עֲצָיו מִתּוֹךְ פִּשְׁתָּנוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ**, היינו שנוטל פשתן מחבירו בשווי העצים שהפקיר. וטעם תנאים אלו, **שֶׁעַל מְנָת כֵּן הִנְחִיל יְהוֹשֻׁעַ לְיִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ**. ואם כן קשה מדוע לא נמנו התנאים הללו בברייתא. מתרצת הגמרא: **כִּיחִידָאֵי לֹא קָאַמְרִינַן** – תְּנאים אלו שלא נמנו בברייתא, שנו אותם תַּנאים יחידים, והברייתא דיברה רק בתְּנאים שנשנו בבית המדרש בסתם.

פרה מטמא טומאת אוכלין הואיל והיתה לה שעת הכושר

ואמר

רש"י

פרה. אדומה מטמאה טומאת אוכלין: **דהויא לה שעת הכושר.** לאכול משנשחטה וירדה לה תורת אוכל:

ואמר

תוספות

פרה מטמא טומאת אוכלין כו'. תימה דמדקאמר הואיל והיתה לה שעת הכושר מכלל דהשתא לאו בת פדייה היא ואמאי והא אית ליה לר"ש בשבועות (דף יא: ושם) דפרה קדשי בדק הבית היא ולר"ש אית ליה דקדשי בדק הבית לא היו בכלל העמדה והערכה בההיא שמעתא גופא ונראה לפרש דהא דקתני הואיל והיתה לה שעת הכושר מיירי לאחר הזאה דאין סברא שתהא בת פדייה אחר שהוזה דמה ואפ"ה מטמא טומאת אוכלין הואיל והיתה לה שעת הכושר קודם הזאה וא"ת והא כל העומד להזות כמוזה דמי וי"ל דקודם קבלה לאו כמוזה דמי כדפרישית לעיל הקשה רבינו שמואל בר חיים למה לי דהיתה לה שעת הכושר תיפוק ליה דחיבת הקדש מכשרתו ומשויא לה אוכלא כדדרשינן בפ"ב דחולין (דף לו: ושם) והבשר לרבות עצים ולבונה וכ"ת דפרה לר"ש כיון דקדשי בדק הבית היא לא שייך בה חיבת הקדש דאפילו בקדשי מזבח לא מהני חיבת הקדש אלא כשקדשו קדושת הגוף בכלי שרת כדמוכח בריש המנחות והנסכים (מנחות דף קב:) ובפ' כל הפסולין (זבחים דף לד.) הא ע"כ שייך בפרה חיבת הקדש אפילו לר"ש דבריש המנחות והנסכים פריך לר"ש נותר ופרה אמאי מטמא טומאת אוכלין עפרא בעלמא הוא דכל העומד לשרוף כשרוף דמי ומשני חיבת הקדש מכשרתו והיינו טעמא דאע"ג דאין בה קידוש כלי כיון דקדשי בדק הבית היא מ"מ שייך ביה חיבת הקדש כיון דחטאת קרייה רחמנא וכל ענייניה כעין עבודת הגוף שיש בה הזאה ופסולה שלא לשמה ותירץ ר"י דאין חיבת הקדש מועלת אלא לשוייה שאין אוכל כאוכל כגון נותר ופרה שהן חשובים כעפרא ועצים ולבונה אבל דבר שהוא אוכל אלא שאין מקבל טומאה לר"ש משום אוכל שאין אתה יכול להאכילו לאחרים לא יועיל חיבת הקדש לעשות האיסור כמותר והא דמשמע בריש כל הפסולין דאוכל בשר שנטמא לפני זריקה ה"א דלא לקי על ידי דרשה דכל שאין ניתר לטהורים אין חייבין עליו משום טומאה אי לאו משום דמרבינן מוהבשר כמו עצים ולבונה התם כיון דלא בעי פטר ליה אלא משום דבעי למילף מטומאת הגוף יש לנו לרבות מוהבשר מק"ו דעצים ולבונה וא"ת אמאי לא אמר דכל קדשים יקבלו טומאה מחיים כיון דמצוה לשוחטן ונימא כל העומד לשחוט כשחוט דמי וי"ל דאפילו נשחט לא אמרינן דכזרוק דמי עד שיקבל בכוס כ"ש כשעדיין לא נשחט ומיהו שעיר המשתלח קשה לר"י שיטמא מחיים טומאת אוכלין לר"ש למ"ד (יומא סז.) דשרו איבריו בהנאה דכיון שעומד לדחות כדחוי דמי וי"ל דכל העומד לעשות לא אמר דכעשוי דמי אלא באוכל האסור להיות כמותר וקרינן ביה אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים אבל לא מהני לשאין אוכל כמו ב"ח ליחשב כאוכל אע"ג דהוה מהני על האוכל כגון נותר ופרה ליחשב כעפרא אי לאו דמכשר להו חיבת הקדש מידי דהוה אבן פקועה ודגים שהן מותרין בלא שחיטה ואפ"ה חיותן מטהרתן לרבנן דפליגי אר' יוסי הגלילי בפ' בהמה המקשה (חולין דף עה.):

פרה מטמא טומאת אוכלין. הקשה בקונטרס בפ' אותו ואת בנו (חולין דף פא: ושם) למה לי קבלת טומאה תיפוק ליה דהיא גופה מטמאה אדם ובגדים ותירץ דבכבה"ג מפרש בכריתות בפ' דם שחיטה (דף כא.) כגון שחיפהו פחות מכביצה בבצק אי משוית לה אוכל מצטרף בהדי בצק ומקבל האי בצק טומאה אם יגע בטומאה ומטמא שאר אוכלים ואי לאו אוכל הוא לא מקבל האי בצק טומאה דלית ביה שיעורא וכי נגעו ביה אוכלין אחרים טהורין הן שאין נוגעין בנבילה אלא בבצק עכ"ל ומה שהזכיר נבילה משום דעלה דכריתות קאמר ומה שאמר ומקבל האי בצק טומאה אם יגע בטומאה נראה לר"י דלא דק דההיא דחיפהו בבצק דכריתות מיירי כשיש כזית מן הנבילה ונראה שטמא הבצק מן הנבילה ע"י צרופו לכביצה כמו שמיטמא ממקום אחר שהכזית יכול להיות מטמא ומצטרף ונראה שחזר בו משיטתו שהיה רגיל לפרש בכל מקום דאוכל פחות מכביצה מקבל טומאה מן התורה שהרי פירש בהדיא דלא מקבל האי בצק טומאה דלית ביה שיעורא ואין לתרץ קושיית הקונטרס דבלא צירוף בבצק צריך הוא לטעם של שעת הכושר משום דלא מצינו שמטמאה אלא מתעסקין כדתנן במס' פרה (פ"ח מ"ג) השורף פרה ופרים והמשלח את השעיר מטמא בגדים והן עצמם אין מטמא בגדים הרי זה אומר [מטמאיך] לא טימאוני ואת טמאתני דמ"מ מטמאה היא אוכלין ומשקין מאחר שסופה לטמא טומאה חמורה את מתעסקין ולא בעי לא הכשר מים ולא הכשר שרץ כדתני דבי ר' ישמעאל בפ' בא סימן (נדה דף נא. ושם) מה זרעים שאין סופן לטמא טומאה חמורה צריכין הכשר כו' ור"י מתרץ דמה שסופו לטמא טומאה חמורה לא מהני אלא לענין זה דחשבינן ליה כאילו הוכשר במים וכאילו נגע בשרץ אבל אין מועיל לעשות שאין אוכל כאוכל הלכך לר"ש דבעי אוכל שאתה יכול להאכיל לאחרים מה שסופו לטמא טומאה חמורה לא יעשנו [כאוכל] להאכילו לאחרים ולכך לא מטמא אלא משום שהיה לה שעת הכושר וכן מוכח בזבחים בס"פ טבול יום (דף קה.) דת"ר השורף הפרה ופרים והמשלח השעיר מטמא בגדים והם [עצמם] אינם מטמא בגדים אלא מטמא אוכל ומשקה דברי ר"מ וחכמים אומרים פרה ופרים מטמא טומאת אוכלין ומשקין אבל לא שעיר המשתלח מפני שהוא חי ופריך בשלמא ר"מ כדתנא דבי ר' ישמעאל מה זרעים כו' אלא לרבנן אי אית להו דתנא דבי ר' ישמעאל אפילו שעיר המשתלח נמי ואי לית להו פרה ופרים מנליה ומשני אין צריכין הכשר טומאה ממקום אחר פי' נהי דהאי דסופו לטמא טומאה חמורה אין צריכין הכשר טומאה אבל הכשר אוכל בעי ומש"ה שעיר המשתלח דלא חזי לאכילה שהוא חי לא מטמא והשתא פליגי דר"מ סבר דמה שסופו לטמא טומאה חמורה מועיל ליחשב אכילה ורבנן סברי דפרה ופרים דוקא מטמא ולא שעיר המשתלח משום דאינו מועיל ליחשב אוכל ור"ש סבר דוקא פרה הואיל והיתה לה שעת הכושר קרינן ביה אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים ולא פרים ושעיר המשתלח שלא היתה להן שעת הכושר וכן מוכח בתוספתא דפרה דבתר מילתייהו דר"מ ורבנן קתני ר"ש אומר פרה מטמא טומאת אוכלין הואיל והיתה לה שעת הכושר פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין אין מטמאין טומאת אוכלין הואיל ולא היה להן שעת הכושר ועוד מייתי ר"י ראיה דבבהמה דוכתי קתני צריכין מחשבה ואין צריכין הכשר בפ' דם שחיטה (כריתות דף כא.) גבי נבלת בהמה טמאה בכל מקום ונבלת העוף בכפרים ובפ' בא סימן (נדה דף נ:) גבי גוזל שנפל לגת ובריש טהרות גבי נבלת עוף טהור דאע"פ שאין צריכין הכשר לפי שסופו לטמא טומאה חמורה צריכין מחשבה דלגבי הא [לשוויי אוכל] לא מהני מה שסופו לטמא טומאה חמורה ותימה אי פליג ר"מ אכל הני ועוד דבפ' ג"ה (חולין דף קכ.) ובפ' טבול יום (זבחים ד' קה:) בעי למידק דההיא דצריכה מחשבה ואין צריכה הכשר דטהרות אתיא כר"מ מדסיפא ר"מ דקתני שחיטה ומליקה מטהרת טריפתה מטומאתה ומשני מידי אריא סיפא ר"מ ורישא רבנן והיכי הוה בעי לאוכוחי הא ע"כ צריכה מחשבה אתא דלא כר"מ ועוד דבהעור והרוטב (חולין ד' קכח: ושם) גבי חתך בשר מן אבר מן החי חתכו ואח"כ חישב עליו טהור חישב עליו ואח"כ חתכו טמא ומוקמינן לה התם כר"מ ופריך התם למאן דמוקי לה בשהוכשר ל"ל הוכשר הרי מטמא טומאה חמורה אגב אביו משמע אע"ג דמוקמינן לה כר"מ ניחא ליה מה שמועיל לטמא טומאה חמורה אגב אביו לענין דלא בעי הכשר ולענין מחשבה לא מהני ואור"י דיש לחלק בין שעיר המשתלח דממילא אם היה נשחט הוי חזי לאכילה בלא מחשבה מה שאין בנבלת עוף טהור ובאבר מן החי שאין סופו לעשות אוכל מודה ר"מ דבעינן מחשבה וגרסינן פרה מטמא ול"ג מיטמאה דלמאי נ"מ קבלת טומאה שלה אי לטמא אחרים כיון שהיתה לה שעת הכושר תורת אוכל יש לה ובלא קבלת טומאה היא מטמא אחרים משום דסופה לטמא טומאה חמורה ובתוספתא נמי מוכח דגרסינן מטמא ולא מיטמאה דקתני מטמא אוכלין ומשקין ואי גרסינן מיטמא צ"ל כמו שתירץ רש"י כשצירפה פחות מכביצה בבצק שאי אפשר לפרה לטמא בצק שאין מועיל מה שסופו לטמא טומאה חמורה אלא דהוי כנוגע בשרץ ואילו נגע בשרץ לא היה מטמא את הבצק כיון שבשר פרה הוא פחות מכביצה לכך צריך קבלת טומאה ממקום אחר כדי שיטמא הבצק וקשה דלמאי נ"מ במה שמצטרף לפחות מכביצה הא בלא"ה אוכל מקבל טומאה בכל שהוא ואי לענין קבלת טומאה דאורייתא לשרוף עליו את הקדשים הניחא אי חיבת הקדש דפרה דאורייתא אע"פ שאין בה קידוש כלי אבל אם מדרבנן ע"כ לא מקבלי טומאה הני אוכלין אלא מדרבנן דמדאורייתא כשרוף דמי ועפרא בעלמא נינהו ועוד מפרש ר"י מה שמיטמא ע"י קבלת טומאה מן השרץ (ו) ונפסלת בכך אי לאו דהיתה לה שעת הכושר לא היתה מקבלת טומאה ולא היתה נפסלת דאע"ג דקפיד רחמנא בעוסקין בה שיהיו טהורים לאו משום דהוה מטמאו לה אלא משום גזירת הכתוב הוא דאפילו בעוסקין בה בקנה או בפשוטי כלי עץ בעינן שיהיו טהורין וא"ת דאי לאפסולי [היא] עצמה גם האפר יהיה נפסל בנגיעת הטומאה כדאמר בפרק חומר בקדש (חגיגה דף כג. ושם) לא ישא אדם אפר חטאת ומי חטאת ויעבירם בספינה משום מעשה שהיה וי"ל דאי חשיבא אוכל מקבל טומאה משני ומשלישי ואי לא לא ואין לומר דנ"מ מה שמטמא טומאת אוכלין דמאחר שנפסל ואין עליה עוד טומאה חמורה אכתי אשתייר בה טומאת אוכלין אי נמי הכי קאמר אחר שנפסלה אם נגע בה שרץ מיטמא טומאת אוכלין הואיל והיתה לה שעת הכושר דמה שכבר טמא טומאה חמורה אין מועיל לו מאחר דהשתא מיהא אין עוד סופו לטמא טומאה חמורה וראייה מפרק בהמה המקשה (חולין דף עג:) ואין להאריך כאן בזה דלא יתכן לפרש כאן כלל מדפריך במנחות (דף קב:) כיון דכל העומד לשרוף כשרוף דמי נותר ופרה אמאי מטמא טומאת אוכלין ומאי קושיא והא לאחר שקבלה הפרה טומאה אין עומדת לישרף דנפסלה ונשתייר בה מגע טומאה ואפילו לא נגע בה שרץ אלא פעם אחת מכל מקום בתחילת נגיעה כבר נפסלה הפרה ובסוף נגיעה מטמאה טומאת אוכלין דאז כבר אין עומדת לישרף:

אומר

תוספות

אומר היה ר״ש פרה נפדית כו׳. נראה שר״ל דאפילו מדרבנן מותר לפדותה דבספ״ק דשבועות (קף י״ח:) דייק אמתניתא (תוספתא פ״ו) דמסכת פרה דקתני שחטה על גב מערכתה אין לה פדייה עולמית דלא אתי כר״ש דלר״ש נפדית היא כדאשכחן הכא ותימה דע״כ מה שאין נפדית לרבנן אין זה מן התורה דהא בת העמדה והערכה היא כל זמן שמפרכסת לפי פי׳ אחד דלעיל (ד׳ ע׳. ואם כן מ״ל לר״ל דר״ש פליג ארבנן דלמא מודה ר״ש דמדרבנן לאו בת פדייה היא אלא מדאורייתא ולהכי מטמא טומאת אוכלים הואיל והיתה לה שעת הכושר וזה דוחק לומר דאף על גב דמדאורייתא בת פדייה היא כיון דמדרבנן לאו בת פדייה לא חשיב אוכל שאתה יכול להאכיל לאחרים וי״ל דמאן דאסר אסר אפילו מדאורייתא כיון ששחט לשמה בהכשר קרבן ומאן דשרי שרי אפילו מדרבנן עד שיעשו הזיותיה כדפרישית לעיל ואם היינו אומרים דלרבנן פרה קדשי מזבח היא הוי א״ש אף אין נראה שיסבור שום תנא דפרה קדשי מזבח היא מדקא מתמה גמרא ברישא אין מעבירין (פ״ז ד׳ כג: וסס) שמע מינה דפרה קדשי מזבח היא ובכמה מקומות קאמר דחטאת קרייה רחמנא משמע דקדשי בדק הבית היא אע״ג דתנן בשקלים (ד׳ ו) שהיא מתרומת הלשכה היינו לפי שצריכין לה כהנים העובדים קרבנות חשיב צורך קרבן ולב ב״ד מתנה עליהן דאפילו מלמדי הלכות קמיצה לכהנים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ואפילו בלא ב״ד מתנה על הלשכה יכול להיות שבאה ממנה מן התורה הואיל וצורך קרבנות היא וקא דאמר דקדשי בדק הבית היא לא שתהא קנויה מקדשי בדק הבית אלא דינה בקדשי בדק הבית דקדושה קדושת דמים ולא קדושת הגוף בקדשי מזבח: **כל** היכא דאיתיה במכירה איתיה בטביחה כו׳. ומוכר בשבת דחייב אע״ג דאם טבח פטור ההיא בהמה איתא בטביחה בחול:

וזה בנה אב כל מקום שנאמר שה אינו אלא להוציא את הכלאים. בפרק אותו ואת בנו (חולין ל׳ פח: וסס) פי׳ בקונטרס דעביד בנין אב מדכתיב שור שה כשבים ושה עזים וקשה לר״י דלקמן אמר דלרבי אליעזר אתאי דרבא לטמא מן הטהור ועיבורו מן השמא דלא כר׳ יהושע דאי כר׳ יהושע משה כשבים ומשה עזים נפקא כלומר ולא צריך לבנין אב דרבא ואדרבה מההוא קרא הוי בנין אב דרבא הוי משה דפסח דכתיב (שמות יב) שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם תדע דהא מסקינן כי איתימר דרבא לענין פטר חמור דתנן אין פודין כו׳ ובספ״ק דבכורות (ד׳ יב. וסס) מפיק ליה משה שה דפסח וא״ת ומ״ש דהכא קרי ליה בנין אב ובבכורות קרי ליה ג״ש דקאמר נאמר כאן שה ונאמר להלן שה ועוד מ״ש דנקט רבא כלאים טפי מעגל וחיה טריפה ושחוטה דכל הני נפקא לן דאין פודין פטר חמור משה דפסח דקאמר התם מה להלן שה ועוד אמאי לא פריך טריפה שה כתיב כי היכא דפריך כלאים שה כתיב ועוד דלרבי אליעזר דשרי לפדות בכלאים פטר חמור אמאי לא שרי בשחוטה וטריפה כיון דמוקי לה בנין אב לטמא שנולד כו׳ כדאמרינן לקמן בשמעתין ועוד כי בעי לקמן לרבי אליעזר בנין אב דרבא למאי הלכתא ליטמא מדאיתי אחריני אתא דאין פודין וכ״ת דטריפה ושחוטה ממשמעותיה דשה נפקא כמו עגל וחיה דהא אמר בפרק הוציאו לו (יומא ל׳ מט: וסס) דפר אפילו שחוט קרוי פר וכן שה דפסח אי לאו דכתיב מהיות משה מחיותיה דשה ונראה לר״י דבנין אב דרבא וג״ש דבכורות לאו חדא מילתא היא דודאי תרוייהו נבקי משה דפסח ובנין אב דרבא אתי מיתורא דכשבים ומן העזים תקחו דמשמע עד שיהא אביו בכבש ואמו בכבשה ולגופיה לא איצטריך דמשאר קדשים נפקא דתנא בסמוך שור או עז פרט לכלאים אלא ללמוד בעלמא אתי דכל מקום שנאמר שה אינו אלא להוציא כלאים ואי לאו בנין אב מגזירה שוה דשה שה לא הוה ממעטינן כלאים משום דה״א תפדה תפדה ריבה כי היכי דלא ממעטינן זכר תמים ובן שנה מג״ש משום תפדה תפדה ריבה ויטברא הוא למעט כולה מגזירה שוה דשה טפי מכלאים (דאיהו נמי מקרי שה) ומש״ה רבי אליעזר דמוקי בנין אב דרבא לטמא שנולד כו׳ שרי בכלאים ולקמן דקאמר אי לקדשים בהדיא הוה אתי ליה שפיר אע״ג דעיקר בנין אב לא הוה מיית בפסח אלא משום דבפסח גופיה לא איצטריך דמקדשים נפקא כן דרך הגמרא שעושה כאילו קים ליה ממקום אחר וה״ק אי לקדשים ותאמר דמקרא אחרינא נפקא לן בפסח למעוטי כלאים כו׳ וכענין זה יש ברישא קדושין (קף ג: וסס) ובפרק נערה (כתובות קף מו:) גבי קידושי הבת לאביה דקאמר וכ״ת גילף מבושת ופגם אע״ג דבושת ופגם גופיה לא קים לן דאבוה הוא אלא מקדושין בס״פ אלו נערות (נסס קף מ: וסס)

גבי גניבה דכתיב שור או שה שאין אתה יכול להוציא כלאים מביניהם. ואם תאמר בלאו הכי נמי המ״ל גבי גניבה דכתיב שה למעט כלאים כדרבא אתי או לרבויי וי״ל דמילתא דרבא לא איתמר אלא היכא דכתיב שה לחוד אבל הכא כתיב נמי שור:

ודהא

רש״י

ואמר ריש לקיש. איזו שעת הכושר היתה לה דאומר היה ר״ש פרה נפדית אפילו נשחטה על המערכה כמשפט אם מצא אחרת יפה ממנה וזהו שעת הכושר שלה ואע״פ דלא נפדית אפילו הכי משוי לה אוכלא הואיל וראויה לפדות: **אפילו בתמימין.** וכ״ש בבעלי מומין דחוץ דשינויא דחיקא הוא: **לא מכירה.** דאין קדשים תמימים יוצאים לחולין הלכך בבעלי מומין עסקינן דאיתנהו בתרוייהו: **ואזדו לטעמייהו.** דאיפליגו בה אי בעינן תרוייהו אי לא: **לדברי ר״ש.** שפוטר על טביחתה: **גנב כלאים.** מכבשה ותיש בא ואע״ג דכתיב גבי טביחה שה ואמר רבא לקמן כל מקום שנאמר שה אין כלאים במשמע הכא מדייב דאיתרבי בהדיא כדלקמן: **מאי לאו ר״ש היא.** מדנקט בטריפה מכירה ולא נקט טביחה: **דתנא טריפה בחדא.** דלא מצי לערובי כלאים וטריפה ולמיתני טביחה ומכירה בתרוייהו בהדדי ואצטריך למיתני טריפה בחדא במכירה ולא בטביחה: **תנא נמי כלאים בחדא.** ואף על גב דאיתיה בתרוייהו ונקט ביה טביחה דפתח ביה קרא ברישא: **או.** שור או שה דאמר בפ׳ דלעיל (קף מז:) שור דסיפא ושה דרישא מייתר הלכך או נמי מייתר: **פרט לכלאים.** דפסול לקרבן: **נדמה.** דאינו דומה לאביו ולא לאמו שבא מאיל ורחל ודומה לעז: **גבי גניבה דכתיב שור או שה.** דאי לא הוה כתיב או לרבות לא משתמע כלאים מיניידו שהרי אין מתעברין זה מזה שאין עיבורן שוה דבהמה גסה יולדת לתשעה ודקה לחמשה הלכך או לרבויי אתא ולא להוציא דהא בלאו הכי לא אתי כלאים במשמעות דקרא:

להוציא

ואמר ריש לקיש אומר היה רבי שמעון פרה נפדית ע״ג מערכתה אלמא כל העומד לפדות כפדוי דמי בשלמא רבי יוחנן לא אמר ברבי שמעון בן לקיש דקא בעי לאוקמה למתניתין אפילו בתמימין אלא ריש לקיש מאי טעמא לא אמר ברבי יוחנן אמר לך וטבחו ומכרו כל היכא דאיתיה במכירה איתיה בטביחה וכל היכא דליתיה במכירה ליתיה בטביחה והני קדשים הואיל דכי מזבין קדשים לא הויא מכירה ליתנהו בטביחה ואזדו לטעמייהו דאתמר המוכר טריפה לדברי ר׳ שמעון רבי יוחנן אמר חייב וריש לקיש אמר פטור רבי יוחנן אמר חייב אע״ג דליתיה בטביחה איתיה במכירה וריש לקיש אמר פטור כיון דליתיה בטביחה ליתיה במכירה איתיביה רבי יוחנן לר״ש בן לקיש גנב כלאים וטבחה טריפה ומכרה משלם תשלומי ארבעה וחמשה ומאי לאו ר״ש היא אלמא אע״ג דליתיה בטביחה איתיה במכירה אמר ליה לא רבנן אי רבנן טריפה במכירה איתא בזביחה ליתא ואלא מאי ר״ש כלאים בטביחה איתא במכירה ליתא אלא תנא טביחה והוא הדין למכירה אימא לרבנן נמי תנא מכירה והוא הדין לטביחה ורבי יוחנן אמר לך האי מאי אי אמרת בשלמא ר״ש איידי דתנא טריפה בחדא תנא כלאים בחדא אלא אי אמרת רבנן נערבינהו וניתנינהו גנב כלאים וטריפה טבחן ומכרן משלם תשלומי ארבעה וחמשה קשיא כלאים שה כתיב ואמר רבא זה בנה אב כל מקום שנאמר שה אינו אלא להוציא את הכלאים שאני הכא דאמר קרא או לרבות את הכלאים וכל או לרבות הוא והתניא שור או כשב פרט לכלאים או עז פרט לנדמה אמר רבא הכא מעניניה דקרא והכא מעניניה דקרא הכא גבי גניבה דכתיב שור או שה שאי אתה יכול להוציא כלאים מביניהם או לרבות כלאים גבי קדשים דכתיב כשב ועז שאתה יכול להוציא כלאים מביניהם או למעט הוא

ודהא

אלא להוציא את הכלאים. בפרק אותו ואת בנו (חולין ל׳ פח: וסס) פי׳ בקונטרס דעביד בנין אב מדכתיב שור שה כשבים ושה עזים וקשה לר״י דלקמן אמר דלרבי אליעזר אתאי דרבא לטמא מן הטהור ועיבורו מן השמא דלא כר׳ יהושע דאי כר׳ יהושע משה כשבים ומשה עזים נפקא כלומר ולא צריך לבנין אב דרבא ואדרבה מההוא קרא הוי בנין אב דרבא הוי משה דפסח דכתיב (שמות יב) שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם תדע דהא מסקינן כי איתימר דרבא לענין פטר חמור דתנן אין פודין כו׳ ובספ״ק דבכורות (ד׳ יב. וסס) מפיק ליה משה שה דפסח וא״ת ומ״ש דהכא קרי ליה בנין אב ובבכורות קרי ליה ג״ש דקאמר נאמר כאן שה ונאמר להלן שה ועוד מ״ש דנקט רבא כלאים טפי מעגל וחיה טריפה ושחוטה דכל הני נפקא לן דאין פודין פטר חמור משה דפסח דקאמר התם מה להלן שה ועוד אמאי לא פריך טריפה שה כתיב כי היכא דפריך כלאים שה כתיב ועוד דלרבי אליעזר דשרי לפדות בכלאים פטר חמור אמאי לא שרי בשחוטה וטריפה כיון דמוקי לה בנין אב לטמא שנולד כו׳ כדאמרינן לקמן בשמעתין ועוד כי בעי לקמן לרבי אליעזר בנין אב דרבא למאי הלכתא ליטמא מדאיתי אחריני אתא דאין פודין וכ״ת דטריפה ושחוטה ממשמעותיה דשה נפקא כמו עגל וחיה דהא אמר בפרק הוציאו לו (יומא ל׳ מט: וסס) דפר אפילו שחוט קרוי פר וכן שה דפסח אי לאו דכתיב מהיות משה מחיותיה דשה ונראה לר״י דבנין אב דרבא וג״ש דבכורות לאו חדא מילתא היא דודאי תרוייהו נבקי משה דפסח ובנין אב דרבא אתי מיתורא דכשבים ומן העזים תקחו דמשמע עד שיהא אביו בכבש ואמו בכבשה ולגופיה לא איצטריך דמשאר קדשים נפקא דתנא בסמוך שור או עז פרט לכלאים אלא ללמוד בעלמא אתי דכל מקום שנאמר שה אינו אלא להוציא כלאים ואי לאו בנין אב מגזירה שוה דשה שה לא הוה ממעטינן כלאים משום דה״א תפדה תפדה ריבה כי היכי דלא ממעטינן זכר תמים ובן שנה מג״ש משום תפדה תפדה ריבה ויטברא הוא למעט כולה מגזירה שוה דשה טפי מכלאים (דאיהו נמי מקרי שה) ומש״ה רבי אליעזר דמוקי בנין אב דרבא לטמא שנולד כו׳ שרי בכלאים ולקמן דקאמר אי לקדשים בהדיא הוה אתי ליה שפיר אע״ג דעיקר בנין אב לא הוה מיית בפסח אלא משום דבפסח גופיה לא איצטריך דמקדשים נפקא כן דרך הגמרא שעושה כאילו קים ליה ממקום אחר וה״ק אי לקדשים ותאמר דמקרא אחרינא נפקא לן בפסח למעוטי כלאים כו׳ וכענין זה יש ברישא קדושין (קף ג: וסס) ובפרק נערה (כתובות קף מו:) גבי קידושי הבת לאביה דקאמר וכ״ת גילף מבושת ופגם אע״ג דבושת ופגם גופיה לא קים לן דאבוה הוא אלא מקדושין בס״פ אלו נערות (נסס קף מ: וסס)

גבי גניבה דכתיב שור או שה שאין אתה יכול להוציא כלאים מביניהם. ואם תאמר בלאו הכי נמי המ״ל גבי גניבה דכתיב שה למעט כלאים כדרבא אתי או לרבויי וי״ל דמילתא דרבא לא איתמר אלא היכא דכתיב שה לחוד אבל הכא כתיב נמי שור:

ודהא

וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ בביאור מה שאמר רבי שמעון שהיתה לפרה אדומה שעת הכושר, משום **שאוֹמֵר חָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן, פָּרָה** אדומה שמצאו בית דין פרה אחרת נאה ממנה, **נִפְדֵּית** – מצוה לפדותה ותצא לחולין, ויקחו תחתיה את הנאה, ואף שהראשונה כבר **עַל גַּבֵּי** מַעֲרַכְתָּהּ –נשחטה כדינה על גבי מערכה של עצים.

ומבואר שכיון שהיה יכול לפדותה, בכך ירד עליה תורת אוכל ואף שלא פדה, **אַלְמָא** מוכח מכאן, **שכָּל הָעוֹמֵד לִפָּדוֹת כִּפְדוּי דָּמֵי.**

הגמרא חוזרת לתירוצי רבי יוחנן וריש לקיש (לעיל ער.) מדוע אין שחיטת הקדשים שנגנבו מבית הבעלים אינה שחיטה שאינה ראויה, שתירץ רבי יוחנן שמדובר בקדשים תמימים ששחט אותם בעזרה כדין, וריש לקיש תירץ (עו:), שמדובר בקרבנות בעלי מומין ששחטם מחוץ לעזרה. ומבררת הגמרא: **בִּשְׁלָמָא** מה שרַבִּי יוֹחָנָן **לֹא אָמַר כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ** שמדובר בבעלי מומין, משום **דְּקָא בָּעֵי לְאוֹקְמָהּ לְמַתְנִיתִין** – לפי שרצה להעמיד המשנה **אֲפִילּוּ בְּתָמִימִין** ששחטם כדינם בפנים, ולא להעמיד בבעלי מומין שזהו תירוץ דחוק, אמנם ודאי מודה שאף בבעלי מומין הדין כן. **אֶלָּא** רֵישׁ לָקִישׁ, **מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּרַבִּי יוֹחָנָן** שמדובר אף בקרבנות תמימים ושחטם בפנים כדינם.

מבארת הגמרא: **אָמַר** לָךְ ריש לקיש, אין להעמיד בשוחט תמימים בפנים, שלכך נאמר בסמיכות (שמות כא לז) 'וּטְבָחוֹ' 'וּמְכָרוֹ', להקישם זה לזה ולומר, שכָּל **הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ בִּמְכִירָה אִיתֵיהּ בִּטְבִיחָה** – בכל מקום ששייך בו האופן של מכירה, שאם ימכור יתחייב ארבעה וחמישה, חייבים בו אף על הטביחה, **וְכָל הֵיכָא דְּלֵיתֵיהּ בִּמְכִירָה** – ובכל מקום שאין שייך בו האופן של מכירה, **לֵיתֵיהּ בִּטְבִיחָה** – אין חייבים בו אף על הטביחה, **וְהָנֵי קָדָשִׁים** שהם תמימים, **הוֹאִיל דְּכִי מְזַבֵּין קָדָשִׁים** – כיון שאם ימכור אותם **לֹא הַוְיָא מְכִירָה** – אין המכירה חלה, שהרי קדשים תמימים אינם יוצאים לחולין, **לֵיתְנְהוּ** אף **בִּטְבִיחָה,** ולכך אם היה מדובר בקדשים תמימים לא היה חייב בהם על הטביחה, ורק בבעלי מומים שחלה בהם המכירה, חייב בהם אף על הטביחה. ולדעת רבי יוחנן אין מקישים את הטביחה למכירה, וחייבים על הטביחה אף במקום שאין חייבים על המכירה.

ומבארת הגמרא: **וְאַזְדּוּ לְטַעְמַיְיהוּ** – רבי יוחנן וריש לקיש הולכים במחלוקת זו לשיטתם, שכן נחלקו במקום אחר. **דְּאִתְּמַר,** גנב **הַמּוֹכֵר טְרֵיפָה, לְדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן** הפוטר על טביחת טריפה (לעיל ע.) משום 'שחיטה שאינה ראויה', **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר חַיָּיב** על המכירה, **וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, פָּטוּר** על המכירה. **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר חַיָּיב, שאַף עַל גַּב דְּלֵיתֵיהּ בִּטְבִיחָה,** מכל מקום **אִיתֵיהּ בִּמְכִירָה,** שאין הטביחה והמכירה תלויים זה בזה. **וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר פָּטוּר,** שכֵּיוָן **דְּלֵיתֵיהּ בִּטְבִיחָה, לֵיתֵיהּ** אף **בִּמְכִירָה. אִיתִיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ,** ממה ששנינו בברייתא, **גָּנַב** בהמה של **כְּלָאִים** – שנולדה מכבשה ותיש, **וּטְבָחָהּ,** או שגנב **טְרֵיפָה, וּמְכָרָהּ, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. מַאי לָאו** – האם לא ברייתא זו **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא,** ולכך לא החזכר בגגניבת הטריפה טביחה לפי שפטור עליה לדעתו, ומכל מקום מבואר שחייב על המכירה, **אַלְמָא שאַף עַל גַּב דְּלֵיתֵיהּ בִּטְבִיחָה אִיתֵיהּ בִּמְכִירָה,** ושלא כדברי ריש לקיש.

אָמַר לֵיהּ ריש לקיש לרבי יוחנן, **לֹא** – הברייתא אינה כרבי שמעון, אלא **כְּרַבָּנַן** המחייבים בטריפה אף על הטביחה ולכך חייב אף על המכירה, אך לרבי שמעון פטור אף על המכירה.

מקשה הגמרא: **אִי** הברייתא **כְּרַבָּנַן,** יקשה **וכי טְרֵיפָה בִּמְכִירָה אִיתָא בִּזְבִיחָה לֵיתָא** – וכי רק על מכירתה חייב ואילו על טביחתה פטור, ומדוע נקטה הברייתא בטריפה רק האופן של מכירה בלבד. הגמרא מתרצת בשאלה, **וְאֶלָּא מַאי** תאמר, שהברייתא **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן,** והרי עדיין יקשה על דברי הברייתא בתחילה 'גנב כלאים וטבחה', **וכי כְּלָאִים בִּטְבִיחָה אִיתָא בִּמְכִירָה לֵיתָא** – וכי רק על טביחת הכלאים חייב ואילו על מכירתה פטור, והרי הדין אינו כן אלא חייב עליה אף על מכירתה. **אֶלָּא** בהכרח לומר **שתָּנָא טְבִיחָה וְהוּא הַדִּין לִמְכִירָה** – שאמנם שנה התנא שחייב על הטביחה, אך הוא הדין שחייב על המכירה, אם כן **אַימָּא לְרַבָּנַן נַמִּי** – תאמר כך אף לדעת רבנן, שלענין גניבת הטריפה **תָּנָא מְכִירָה וְהוּא הַדִּין לִטְבִיחָה** – אף ששנה התנא בברייתא שחייב על מכירתה, הוא הדין שחייב על טביחתה.

וְרַבִּי יוֹחָנָן שהקשה מברייתא זו, **אָמַר לָךְ, הַאי מַאי** – מה הוכחה היא זו, **אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא** שאכן הברייתא **רַבִּי שִׁמְעוֹן** היא, מובן מדוע לענין הכלאים נקטה הברייתא רק שחייב על טביחתה, **שאֵיידֵי דְּתָנָא טְרֵיפָה בַּחֲדָא** – שכיון שבטריפה הוצרך לשנות רק אופן אחד, שהרי אינו חייב על הטביחה אלא על המכירה, לכך אף **תָּנָא כְּלָאִים בַּחֲדָא,** ואף שאכן חייב בה גם על המכירה. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ** שהברייתא **רַבָּנַן** היא, נמצא שלדעתם חייב בין בכלאים ובין בטריפה הן על המכירה והן על הטביחה, ומדוע חילקה הברייתא וכתבה אופן אחד לכלאים ואופן אחד לטריפה, **נְעָרְבִינְהוּ וְנִיתְנִינְהוּ** – היתה צריכה לערב את שניהם ולכתוב יחד, **גָּנַב כְּלָאִים וּטְרֵיפָה, וּטְבָחָן וּמְכָרָן, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.** ובהכרח הברייתא רבי שמעון היא, ומבואר שאף לדעתו חייב על המכירה, כדעת רבי יוחנן. ואכן **קַשְׁיָא** – הברייתא קשה על ריש לקיש.

הגמרא דנה במה שחייבה הברייתא לעיל לגונב כלאים בתשלומי ארבעה וחמישה. מקשה הגמרא: **כְּלָאִים** – וכי ניתן לחייב ארבעה וחמשה על הכלאיים, והרי 'שֶׁה' **כְּתִיב** לגבי ארבעה וחמישה, וכמו שנאמר (שמות כא לז) 'כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ', **וְאָמַר רָבָא,** שממה שנאמר בפסוק (דברים יד ד), 'זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכֵלוּ שׁוֹר שֵׂה כִשְׂבִּים וְשֵׂה עִזִּים', והיה יכול לכתוב 'שה כשבים ועזים' אלא שלכך חילקה התורה שה לכבשים בפני עצמו ולעזים בפני עצמו, לומר שרק אם אביו ואמו של השה שווים, ששניהם או מכבשים או מעזים, נקרא הנולד מהם 'שה', אך בהמת כלאים שנולדה מכבש ועז אינה נקראת 'שה', **וְזֶה בָּנָה אָב לְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'שֶׂה', שאֵינוֹ** בא **אֶלָּא לְהוֹצִיא** – למעט **אֶת הַכִּלְאַיִם.** ואף בטביחה ומכירה שנאמר 'שה' יש למעט כלאים.

מתרצת הגמרא: **שַׁאנִי הָכָא** בטביחה ומכירה, משום **דְּאָמַר קְרָא 'אוֹ'** מיותרת, 'שׁוֹר אוֹ שֶׂה', **לְרַבּוֹת אֶת הַכִּלְאַיִם.**

מקשה הגמרא: **וְכי כָּל** מקום שנאמר **'אוֹ', לְרַבּוֹת הוּא** בא, **וְהָתַנְיָא,** נאמר בפסוק (ויקרא כב כז) 'שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז וכו' יִרְצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַה'', וממה שנאמר פעמיים 'או', יש לדרוש, **'שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב', פְּרָט לְכִלְאַיִם** – למעט כלאים שפסולים לקרבן, **'אוֹ עֵז' פְּרָט לְנִדְמֶה** – למעט בהמה שאינה דומה לאביה ולאמה, כגון שנולדה מאיל ורחל כדרכה אך דומה לעז, שפסולה לקרבן. הרי שדורשים מה שנאמר 'או' למעט כלאים, ומנין לדרוש לגבי טביחה ומכירה שבא לרבות.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא,** אכן יש לדרוש הן לרבות והן למעט, **וְהָכָא מַעֲנְיָנֵיהּ דִּקְרָא וְהָכָא מַעֲנְיָנֵיהּ דִּקְרָא** – בכל מקום הולכים לפי ענינו של הפסוק. **הָכָא** לגַבֵּי **גְּנֵיבָה, דִּכְתִיב 'שׁוֹר אוֹ שֶׂה',** שהם שני מינים **שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא כִּלְאַיִם מִבֵּינֵיהֶם,** לפי שאינם מתעברים זה מזה, ואף אם היה נאמר בפסוק 'שור ושה' בלבד היה משמעותו כל אחד לבד ולא כלאים, בהכרח מה שכהוסיפה התורה **'אוֹ', לְרַבּוֹת כִּלְאַיִם** הוא בא ולא למעט. אך לגַבֵּי **קָדָשִׁים, דִּכְתִיב 'כֶּשֶׂב וְעֵז',** שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא כִּלְאַיִם מִבֵּינֵיהֶם, לכך לולא שכתבה התורה 'או' היה מקום לומר שאף בהמת כלאים שמעורב בה מכבש ועז יחד אף היא בכלל וכשרה לקרבן, ובהכרח מה שכתבה התורה **'אוֹ', לְמַעֵט הוּא** בא ולא לרבות.

מקשה הגמרא: **וְהָא** בתחילת הפסוק האמור לגַבֵּי **קָדָשִׁים, נַמִּי נָאֱמַר** 'שׁוֹר **אוֹ כֶשֶׂב',** שהם מינים **שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא כִּלְאַיִם מִבֵּינֵיהֶם, וּרְבִּי** מה'או' האמור שם כלאים, וכמו שנתבאר לגבי גניבה.

מתרצת הגמרא: **מִדְּסֵיפָא לְמַעֵט** – כיון שה'או' האמור לגבי 'כֶּשֶׂב אוֹ עֵז', בהכרח בא למעט, וכמו שנתבאר, **רֵישָׁא נַמִּי** – אף ה'או' האמור ברישא בא **לְמַעֵט** כלאים ולא לרבות.

מקשה הגמרא: **אַדְּרַבָּה, מִדְּרֵישָׁא לְרַבּוֹת** – נאמר שכיון שה'או' האמור לגבי 'שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב' בהכרח לרבות הוא בא, **סֵיפָא נַמִּי** – אף ה'או' האמור בסיפא בא **לְרַבּוֹת** ולא למעט. מתרצת הגמרא, **הַאי מַאי** – מה קושיה היא זו, **אִי אָמְרַתְּ בְּשִׁלְמָא,** שבשניהם בא ה'או' **לְמַעֵט, הוּא דְּאִיצְטְרִיךְ תְּרֵי מִיעוּטֵי** – מובן שלכך צריך לשני מיעוטים, **דְּאַף עַל גַּב דְּאִימַּעֵט כִּלְאַיִם** – שאף לאחר שנתמעטו כלאים עדיין **אִיצְטְרִיךְ לְמִעוּטֵי** – צריך מיעוט נוסף למעט את **הַנִּדְמָה. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ** שבשניהם בא ה'או' **לְרַבּוֹת,** יש להקשות, **תְּרֵי רִיבּוּיֵי לָמָּה,** הלא **הַשְׁתָּא** אף **כִּלְאַיִם אִירַבֵּי לֵיהּ** שכשרים לקרבן, **נִדְמָה מִכַּעֲיָא** – האם צריך עוד לרבות את נדמה, הרי יש ללמוד להכשירו מקל וחומר. ובהכרח שה'או' בא למעט ולא לרבות.

הגמרא חוזרת לדון בדברי רבא לעיל. מקשה הגמרא: **אֶלָּא הָא דְּאָמַר רָבָא זֶה כָּנָה אָב, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר** 'שֶׂה', **אֵינוֹ אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הַכִּלְאַיִם. לְמַאי הִלְכְּתָא** – לגבי איזה דבר נאמר בנין אב זה. **אִי** לְענין הקרבת **קָדָשִׁים,** שיש למעט בהם כלאים מ'שה', וכמו שנאמר (במדבר טו יא) 'אוֹ לַשֶּׂה בַּכְּבָשִׂים אוֹ בָּעִזִּים', אין צורך בכך שהרי **בְּהֶדְיָא כְּתִיב בְּהוּ** – בפירוש נאמר בהם למעט כלאים, וכמו שנדרש לעיל 'שׁוֹר **אוֹ כֶשֶׂב' פְּרָט לְכִלְאַיִם.**

וְאִי נאמר בנין אב זה לְענין **מַעֲשֵׂר** בהמה, ללמד שבהמת כלאים פטורה ממעשר, וכן אינה נספרת למעשר עם שאר הבהמות להשלימם למנין עשרה, ויש ללמוד כן ממה שנאמר (ויקרא כז לב) 'וְכָל מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'', ו'צאן' היינו 'שה', אף כאן אין צורך בכך, שהרי 'תַּחַת' 'תַּחַת' 'יָלִיף מִקָּדָשִׁים – כל דיני מעשר למדים בגזירה שוה 'תחת תחת' מקדשים, שבמעשר נאמר (שם) 'כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט', ובקדשים נאמר (ויקרא כב כז) 'וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ', ומאחר שבקדשים נתמעטו כלאים מ'שור או כשב' כמו שנתבאר לעיל, אף לענין מעשר נתמעטו.

וְאִי נאמר שהבנין אב נצרך לְגבי **בְּכוֹר,** ללמוד מ'שה' האמור בבכור למעט כלאים, וכמו שנאמר (ויקרא כז כו) 'אַךְ שׁוֹר אִם שֶׂה לַה' הוּא', אף כאן אין צורך בכך, שהרי 'הַעֲבָרָה' 'הַעֲבָרָה' 'יָלִיף מִמַּעֲשֵׂר – כל דיני בכור למדים בגזירה שוה ממעשר, שבבכור נאמר (שמות יג יב) 'וְהַעֲבַרְתָּ כָל פֶּטֶר רָחֶם לַה'', ובמעשר נאמר (ויקרא כז לב) 'כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט', ומאחר שבמעשר נתמעטו כלאים בגזירה שוה מקדשים כמו שנתבאר לעיל, אף לענין בכור נתמעטו. **אִי נַמִּי** מכאן נלמד למעט כלאים בבכור, שאם **הַנִּדְמָה** הקל מכלאים **אָמְרַתְּ לֹא** –שאינו קדוש בקדושת בכור, וכמו **דְּכְתִיב** לגבי בכור (במדבר יח יז) 'אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר', ויש לדרוש **עַד שֶׁיְּהֵא הוּא** במראה של **שׁוֹר, וּבְכוֹרוֹ** במראה של **שׁוֹר,** ולא שיהיה הוא במראה אחד ובכורו במראה אחר, **כִּלְאַיִם** החמור מנדמה, **מַכַּעֲיָא** שאינו קדוש.

אֶלָּא, כִּי אִיתְּמַר הבנין אב **דְּרָבָא, לְעָנְיַן פֶּטֶר חֲמוֹר,** שצריך לפדותו בשה ולתתו לכהן, וממה שנאמר בו 'שה' יש למעט כלאים, וכמו שנאמר (שמות יב יג) 'וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה'. **וּבְדִתְנַן, אֵין פּוֹדִין** פטר חמור **לֹא בְּעֵגֶל,** משום שנאמר 'שה', **וְלֹא בְּחַיָּה,** כגון צבי ואיל, **וְלֹא בִּשְׁחוּטָה** ואף אם הוא שה, משום שלאחר שנשחט אינו נקרא 'שה', **וְלֹא בִּטְרֵיפָה** – שיש בה מכה שסופה למות ממנה, **וְלֹא בִּכְלָאַיִם** – שנולדה משני מיני בהמות, כגון מתיש הבא על רחל, ואף ששני המינים הם 'שה', **וְלֹא בְּכוֹי** – כלאים שנולד מבהמה וחיה, כגון מתיש וצביה, והוא ספק חיה ספק בהמה.

שואלת הגמרא: **וּלְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּמַתִּיר** לפדות פטר חמור **בִּכְלָאַיִם,** וכמו **דְּתָנַן** במשנה שם, **רַבִּי אֶלְעָזָר מַתִּיר בִּכְלָאַיִם מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֶׂה** – כיון ששני המינים שנולד מהם נקראים שה. אם כן לדעתו **לְמַאי הִלְכְּתָא** – לגבי מה נאמר הבנין אב של רבא, שכל פסוק שנאמר בו 'שה' בא למעט כלאים.

אָמַר לָךְ רַבִּי אֶלְעָזָר, כִּי אִיתְּמַר דְּרָבָא, לְטָמֵא שֶׁנּוֹלַד מִן הַטָּהוֹר וְעִיבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא, וכגון סוס שנולד מפרה ואביו סוס, שדינו בבהמה טמאה ואסור באכילה, שכיון שנאמר (דברים יד ד) 'זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכֵלוּ שׁוֹר שֵׂה כְּשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים', יש ללמוד מה'שה' למעט אופן זה שנתעברה מטמא וילדה טמא, שאסורה באכילה. **וְלִימוּד** זה הוא **דְּלֹא כְּדעת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, דְּאִי** כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, **מִ'שֵׂה כְּשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים' נַפְקָא לֵיהּ** דבר זה, ממה שנאמר 'כבשים' 'עיזים' בלשון רבים, ומשמע **עַד שֶׁיְּהֵא אָבִיו כֶּבֶשׂ וְאִמּוֹ כַּבְשָׂה** – כלומר מין טהור, אך בהמה זו שאביה טמא אסורה באכילה, ולדבריו אין לומדים כן מ'שה'.

מקשה הגמרא: **וּטָהוֹרָה מִטְּמֵאָה מִי מִיעַבְּרָא** – וכי בהמה טהורה יכולה להתעבר מבהמה טמאה, שהרי כרבי אלעזר ורבי יהושע ללמד שאסורה באכילה. מתרצת הגמרא, **אֵין** – אכן, יש אופן שבהמה טהורה התעברה מבהמה הנקראת 'טמאה', ואת הולד שלה צריך למעט. שכן נחלקו רבי שמעון ורבי יהושע (בכורות ז.) בבהמה שנולדה לאב ואם טהורים, אלא שאין לה סימני טהרה, שפרסותיה קלוטות, ולדעת רבי שמעון אסורה באכילה, ולרבי יהושע כיון שיש לה סימן אחד של טהרה מותרת באכילה, ובזה מדובר כאן, כגון **דְּכַיְּימָא לָן**

אגרות קודש

ב"ה, שושן פורים, ה'תש"כ

ברוקלין, נ.י.

להמשתתפים בשיעור לימוד ה"תניא" בישיבת "בני עקיבא" בכפר הרא"ה

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבם, וכבקשתם אזכירם על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר להצלחה בלימודם, לימוד המביא לידי מעשה, בעושה ומעשה.

ובעמדנו למחרת יום הפורים, שעל זה נאמר ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, כפשוטו שהרי אין מקרא יוצא מידי פשוטו, וגם בפנימיות הדברים כדרשת רז"ל אורה זו תורה וכו', יהי רצון שימשיכו בלימודם זה בתוך כללות לימודם בתורתנו הק' תורת חיים, אורה ושמחה וששון ויקר כפשוטו וכמשמעו בכל הענינים הגשמיים והרוחניים גם יחד, ובאופן דמוסיף והולך מוסיף ואור בנר מצוה ותורה אור ובמאור שבתורה זו פנימיות התורה, שבדורות האחרונים נתגלתה בתורת החסידות, ובפרט ששנה זו היא שנת סגולה, שנת המאתים להסתלקות-הילולא של מייסדה מורנו הבעש"ט ז"ל.

בברכה להצלחה מופלגה ולבשורות טובות בכל האמור.

רש״י

לְהוֹצִיא כִּלְאַיִם מִבֵּינֵיהֶם. אֵין כִּלְאַיִם בְּאִים מִשְּׁנֵיהֶם: **מִדְּסֵיפָא לְמַעֵט.** אוֹ דְּסֵיפָא דִּקְרָא כְּשֵׁב אוֹ עַז וְדַאי לְמַעֵט אִתָּא שֶׁהֲרֵי כִּלְאַיִם בָּאִים מֵהֶם וּמִמֵּילָא מִשְׁתַּמַּע לְרַבּוֹת לֹא אִיצְטְרִיךְ וְאִי לְרַבּוֹת נִדְמֶה כָּל שֶׁכֵּן דְּלֹא אִיצְטְרִיךְ דְּכֵיוָן דְּמַרִישָׁא הוּא מִתְרַבֵּי כִּלְאַיִם כָּל שֶׁכֵּן נִדְמֶה דִּקִּיל: **אי לְקָדָשִׁים.** לְמֵימְרָא דְּפָסוּל לְקָרְבָּן דִּכְתִיב בְּהוּ שֶׁה בִּבְנָדוֹת בְּפַרְשַׁת נְסָכִים (במדבר טו) אוֹ לְשֶׁה בִּבְכָשִׂים וּגו׳: **הָא בְּהֶדְיָא כְּתִיב בְּהוּ.** מַרְבּוּיָא דְּאוֹ כֶּשֶׂב פֶּרֶט לְכִלְאַיִם דְּפָסוּל: **אי לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה.** וְאע״ג דְּלֹא כְּתִיב בֵּיהּ שֶׁה אֶלָּא צֹאן קַאֲמַר רָבָא דְּפָסוּל הָא אַמְרִינָן בְּבְכוֹרוֹת לְעִנְיַן מִילֵּי טוּבָא דְּגָמַר תַּחַת הַשֵּׁבֶט מִתַּחַת אִמּוֹ הִלְכָּךְ לְהָא מִלְּתָא יָלִיף נַמִּי וּפָסוּל: **הַעֲבָרָה.** וְהַעֲבָרַתְּ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לַה׳ (שמות יג) וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲבוֹר (ויקרא כז): **לְעִנְיַן פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר.** דִּכְתִיב שֶׁה וְקָא אַשְׁמְעִינָן רָבָא טַעְמָא דְּמַתְנִי׳ דְּקָתָנֵי אֵין פּוֹדִין בְּכִלְאַיִם מַהָכָא הוּא: **וְלֹא בְּחַיָּה.** צְבִי וְאַיָּל: **וְלֹא בְּשֶׁה שְׁחוּטָה .** דְּלֹאו שֶׁה קְרֵינָא בַּהּ: **כִּלְאַיִם.** מִשְּׁנֵי מִינֵי בְּהֵמוֹת: **כּוּי.** מִבְּהֵמָה וְחַיָּה: **לְטָמֵא שֶׁנּוֹלַד מִן הַטָּהוֹר.** פָּרָה שֶׁיָּלְדָה סוּס וְאָבִיו סוּס אוֹ רָחֵל שֶׁיָּלְדָה חֲזִיר וְאָבִיו חֲזִיר דְּאָסוּר בַּאֲכִילָה דִּכְתִיב זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים (ויקרא יא) וְכֵיוָן דִּכְתִיב שֶׁה פֶּרֶט לְכִלְאַיִם כָּה״ג הוּא: **דְּר׳ יְהוֹשֻׁעַ.** בְּפֶרֶק קַמָּא דִּבְכוֹרוֹת (דף ז.): **וּטְהוֹרָה מִטְּמֵאָה מִי מִיעַבְּרָא.** דְּאִיצְטְרִיךְ לְמֵעוּטֵי וְהָא קַיְיָמָא לָן בְּפ״ק דְּבְכוֹרוֹת (דף ז.) לְעוֹלָם אֵין מִתְעַבֶּרֶת לֹא טְמֵאָה מִן הַטְּהוֹרָה וְלֹא טְהוֹרָה מִן הַטְּמֵאָה: דאיעבר

תוספות

וְהָא גַּבֵּי קָדָשִׁים דִּכְתִיב שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב נִרְבֵּיהּ. תֵּימַהּ מָה רִיבּוּי צָרִיךְ נְהִי דִּמְשׁוֹר וְכֶשֶׂב לֹא מָצֵי לְרַבּוּיֵי כִּלְאַיִם מִכֶּשֶׂב וְעַז שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא כִּלְאַיִם מִבֵּינֵיהוּ אֲתֵי וְאוֹר״י דְּאע״ג דְּאָתֵי כִּלְאַיִם מִדְּסָמַךְ כֶּשֶׂב לְעַז מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לְמֵעָטָם מִדְּסָמַךְ שׁוֹר לְכֶשֶׂב דִּלְחוּמְרָא מִקְשִׁינָן וְכֵיוָן דְּאִי לֹא הֲוֵי כְּתִיב שׁוּם לֹא לֹא בְּסֵיפָא וְלֹא בְּרֵישָׁא הָיֵיתִי מְמַעֵט כִּלְאַיִם יֵשׁ לִי לוֹמַר דְּאָתְיָא אוֹ לְרַבּוֹת וּמִשֵּׁנִי מִדְּסֵיפָא לְמַעֵט כְּלוֹמַר אוֹ דִּכְתִיב גַּבֵּי כֶּשֶׂב וְעַז כֵּיוָצֵא בוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר אית לָן לְמִימַר לְמִעוּטֵי הִלְכָּךְ ה״נ דְּרִישִׁינָן לְמִעוּטֵי וְה״ה אוֹ דְּרִישָׁא לְמִעוּטֵי דְּרִישִׁינָן לֵיהּ וְלֹא לְרַבּוּיֵי וּפְרִיךְ אַדְּרַבָּה אֵימָא אִיפְּכָא דְּאוֹ רֵאשׁוֹן כְּתִיב בְּמָקוֹם שֶׁכֵּיוָצֵא בוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר רָאוּי לְדָרְשׁוֹ לְרַבּוֹת וְדָרְשֵׁי לֵיהּ נַמִּי הָכָא לְרַבּוֹת וְה״ה נַמִּי שְׁנֵי וּמִשֵּׁנִי כו׳ וְאִם תֹּאמַר וְלֹא לִיכְתּוֹב אֶלָּא הַהוּא אוֹ דִּבְרֵי כֶּשֶׂב וְעַז דְּמִשּׁוֹר וְכֶשֶׂב הָוֵה מְמַעֲטִינָן כִּלְאַיִם וּמֵאוֹ דְּכֶשֶׂב וְעַז הָוֵה מְמַעֲטִינָן נִדְמֶה וְי״ל דְּאִי לֹא כְּתִיב אֶלָּא חַד אֶפְּלוּ הָוֵה כְּתִיב גַּבֵּי כֶּשֶׂב וְעַז הָוֵה דְּרִשִׁינָן לְרַבּוֹת כִּלְאַיִם כֵּיוָן דְּאִי לֹא כְּתִיב אוֹ כְּלָל הָוֵה מְמַעֲטִינָן כִּלְאַיִם מִשּׁוֹר וְכֶשֶׂב בְּדִפְרִישׁוּת לְעֵיל:

הַשְׁתָּא כִּלְאַיִם אִיתְרַבּוּ כו׳. וְא״ת בְּלֹא ק״ו דִּכִלְאַיִם אִיבָּא לְמִפְרָךְ דְּמִה צָרִיךְ לְרַבּוֹת דְּמִמֵּילָא מִתְרַבֵּי כָּל כְּמָה דְּלֹא מְעַטֵּיהּ קְרָא דְּהָא כִּי אָמַר דְּאָתוּ אוּיְיָן לְמַעֵט צָרִיךְ קְרָא לְמִעוּטֵי וְאע״ג דְּמִמַּעֲטִינָן כִּלְאַיִם לֹא הָוֵה מְמַעֲטִינָן נִדְמֶה אִי לָאו דְּמִעֲטֵיהּ קְרָא וְי״ל דְּבְלֹא שׁוּם קְרָא הָוֵה מְרַבִּינָן נִדְמֶה שֶׁדּוֹמֶה בְּמִקְצַת סִימָנִין וּמִמַּעֲטִינָן נִדְמֶה שֶׁאֵין דּוֹמֶה כְּלָל דַּהֲוָה יְלִפִּינָן בְּתַחַת תַּחַת מִמַּעֲשַׂר וּמַעֲשַׂר בְּהֵעֶבְרָה הֵעֶבְרָה דִּבְכוֹר וְהַשְׁתָּא כִּי אָמַר דְּאָתֵי אוֹ לְמַעֵט מִמַּעֵט נִדְמֶה אֲפִילּוּ אוֹתוֹ שֶׁנִּדְמֶה בְּמִקְצַת סִימָנִים וְכִי אֲמָרֵי אִתָּא לְרַבּוּיֵי בָּעֵי לְרַבּוּיֵי נִדְמֶה אֲפִילּוּ אוֹתוֹ שֶׁאֵין דּוֹמֶה כְּלָל וּלְהָכִי דַּיְיקָ הַשְׁתָּא כִּלְאַיִם אִיתְרַבֵּי נִדְמֶה אֲפִילּוּ אֵין דּוֹמֶה כְּלָל מִבָּעְיָא:

אי לְמַעֲשַׂר. פִּירוּשׁ דַּהֲוֵי בְּאִילּוּ כְּתִיב בֵּיהּ שֶׁה מג״ש דְּהֶעְבְּרָה הֵעֶבְרָה מִבְּכוֹר דִּכְתִיב בֵּיהּ שֶׁה (ויקרא כו) אם שׁוֹר אם שֶׂה וּבִקּוּנְטְרֵס פִּי׳ דִּבְמַעֲשַׂר כְּתִיב צֹאן דַּהֲוֵי כְּמוֹ שֶׂה וְאֵין נִרְאֶה וְעוֹד בְּפֶרֶק בַּתְּרָא דִּבְכוֹרוֹת (דף נ.) פְּרִיךְ אִי גְּמַר מַעֲשַׂר תַּחַת תַּחַת מִקְּדָשִׁים אֲפִי׳ הַנָּךְ נַמִּי פִּי׳ יוֹצֵא דּוֹפֶן וּמְחוּסַּר זְמַן וְיָתוֹם לֹא יִבְנְסוּ לְדִיר לְהִתְעַשֵּׂר וְאִי לֹא גְּמַר מִקְּדָשִׁים בִּשְׁלָמָא טְרֵיפָה כָּל אֲשֶׁר יַעֲבוֹר פְּרָט לִטְרֵיפָה אֶלָּא כִּלְאַיִם מנ״ל וּמֵאי קוּשְׁיָא לֵימָא לֵיהּ דְּמִבְּנִין אַב דְּרָבָא נִפְקָא לֵיהּ כִּלְאַיִם כֵּיוָן דִּבְמַעֲשַׂר כְּתִיב [צֹאן] כִּדְפִרֵישׁ בַּקּוּנְטְרֵס הָכָא וּלְפִי מַה שֶּׁפִּרַשְׁתִּי דְּאַשָּׁה דִּבְכוֹר סָמִיךְ א״ש דְּלֹא מָצֵי לְמֵימַר הָתָם דְּיָלִיף מַעֲשַׂר מִבְּכוֹר דְּמִעֵיט בֵּיהּ כִּלְאַיִם דְּאִם הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר.

עַד שֶׁיְּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר. אוֹמֵר ר״י דִּבְפֶרֶק קַמָּא דִּבְכוֹרוֹת (דף ה:) מוֹקֵי לָהּ דְּוָקָא בְּשֶׁאֵין דּוֹמֶה כְּלָל אֲבָל דּוֹמֶה בְּמִקְצַת סִימָנִין יָלִיף הָתָם מֵאַף דְּקָדֵישׁ בִּבְכוֹר וְצָרִיךְ לְמַעֵט נִדְמֶה בְּקָדָשִׁים וּבְכוֹר דְּאִי לֹא כְּתִיב אֶלָּא בְּקָדָשִׁים הָוֵה יָלִפִּינָן בְּכוֹר מִקָּדָשִׁים וְהָוֵה מְמַעֲטִינָן בִּבְכוֹרוֹת אֲפִילּוּ יֵשׁ בּוֹ מִקְצַת סִימָן וְאִי הָוֵה כְּתִיב בְּקָדָשִׁים כְּלָל אֶלָּא בִּבְכוֹר מִיעוּט וְרִיבּוּי הָוֵה יָלִפִּינָן קָדָשִׁים מִבְּכוֹר אֲבָל הַשְׁתָּא דִּכְתִיב בְּקָדָשִׁים וּכְתִיב נַמִּי מִיעוּט וְרִיבּוּי בִּבְכוֹר לֵיכָּא לְמֵילַף קָדָשִׁים מִבְּכוֹר דְּאִם כֵּן לִישְׁתּוֹק קְרָא מִמִּיעוּט דְּקָדָשִׁים:

לְטָמֵא שֶׁנּוֹלַד מִן הַטָּהוֹר וְעִיבּוּרוֹ מִן הַטְּמֵא וּדְלֹא כְּר׳ יְהוֹשֻׁעַ. פִּי׳ בִּקּוּנְטְרֵס דְּר׳ יְהוֹשֻׁעַ. אֲדַר״ש וְשָׁרֵי גְּמָל הַבָּא מִן הַפָּרָה שֶׁעִיבְּרָתוֹ מִשּׁוֹר בְּסִימָן אֶחָד שֶׁל טָהֳרָה מַעֲלֶה גֵּרָה אוֹ מַפְרִיס פַּרְסָה וְדָרִישׁ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ אֶת הַגָּמָל גָּמָל אִי אַתָּה אוֹכֵל בְּסִימָן אֶחָד אֲבָל אַחֵר אַתָּה אוֹכֵל בְּסִימָן אֶחָד וְאִיהוּ זֶה זֶה טָמֵא שֶׁנּוֹלַד מִן הַטָּהוֹר וְעִיבּוּרוֹ מִן הַטְּהוֹר יָכוֹל אֲפִי׳ עִיבּוּרוֹ מִן הַטְּהוֹר כְּלוֹמַר כֶּשֶׂם שֶׁאֲנִי מַכְשִׁיר בּוֹ כַּךְ אֲנִי מַכְשִׁיר בּוֹ תַּלְמוּד לוֹמַר אִם נִתְעַבְּרָה הַיְמִנוּ פָּרָה ת״ל שֶׁה כְּשָׂבִים כו׳ וְעִיבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא לָאו דַּוְקָא דִּלְדִידֵיהּ הֲוֵי לֵיהּ טָהוֹר אֶלָּא דּוֹמֶה לְטָמֵא וְכוֹלְּהּ סוּגְיָא דִּבְכוֹרוֹת (דף ו: וכמ״ל) לֹא מִשְׁתַּמַּע בְּפִירוּשׁוֹ אֶלָּא מִשְׁמַע דְּמוֹדֶה ר׳ יְהוֹשֻׁעַ לְר״ש דְּגָמָל גְּמוּר הַנּוֹלָד מִפָּרָה וּמִשּׁוֹר שֶׁהוּא אָסוּר וְאִם יֵשׁ בּוֹ סִימָן אֶחָד שֶׁדּוֹמֶה מִקְצַת לְפָרָה מוּתָּר וְלֹא קָאֵי בְּכָל אַסִּימָנִים דְּקָרָא מִמַּעֲלֶה גֵּרָה אוֹ מִמַּפְרִיסֵי פַּרְסָה וְהָכִי אִיתָא הָתָם (כמ״ל) רַחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עַז וְעַז שֶׁיָּלְדָה מִין רַחֵל פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה וְאִם יֵשׁ בּוֹ מִקְצַת סִימָנִין חַיֶּיבֶת ר״ש אוֹמֵר עַד שֶׁיְּהֵא רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ דּוֹמֶה לְאִמּוֹ וַעֲלָה דְּהַהִיא מִבָּעְיָא לֵיהּ לְר״ש בְּגְמָרָא בֶּן פָּרָה מִי בָּעֵי שֶׁיְּהֵא רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ דּוֹמֶה לְאִמּוֹ לְהַתִּירוֹ בַּאֲכִילָה אוֹ אֲפִי׳ בְּמִקְצַת וּבָעֵי לְמִפְשַׁט מִדְּר׳ יְהוֹשֻׁעַ דְּסָבַר לְהָ״ל טָמֵא וְקָאָמַר אֲבָל בְּסִימָן אֶחָד כו׳ אַלְמָא לֹא בָּעֵי רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ לְהַתִּירוֹ בַּאֲכִילָה וְדַיֵּי וְדִלְמָא סָבַר לְהָ״ל בְּחָדָא וּפְלִיג עֲלֵיהּ בְּחָדָא וְעוֹד מַשְׁמַע הָתָם דְּשַׁעְמָא דְּר׳ יְהוֹשֻׁעַ מִשּׁוּם דְּקָסְבַר זֶה וְזֶה גּוֹרֵם אָסוּר וּלְפִי זֶה אֲפִי׳ טָהוֹר שֶׁנּוֹלַד מִן הַטָּמֵא אָסוּר וְהַךְ דְּשַׁמְעִתִּין דְּמוֹקֵי רָבָא לְטָמֵא שֶׁנּוֹלַד מִן הַטָּהוֹר וְעִיבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא מַיְירֵי נַמִּי שֶׁדּוֹמֶה מִקְצַת לְאִמּוֹ בְּהַהִיא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁאם הָיָה דּוֹמֶה לְגָמָרֵי לְגָמָל אֲפִילּוּ עִיבּוּרוֹ מִן הַטָּהוֹר הָיָה אָסוּר דְּהָא ס״ל לְר״ש בְּדְּרַאוֹקְמָא דְּאִיעֲבַר מִקָּלוּט וּבְר״ש וְה״ה דְּה״מ לְמִנְקַט טָהוֹר שֶׁנּוֹלַד מִן הַטָּמֵא דְּאָסוּר כֵּיוָן דְּשֶׁה לְהוֹצִיא כִּלְאַיִם וְאָסוּר מִשּׁוּם זֶה וְזֶה גּוֹרֵם אֶלָּא מִשּׁוּם דְּנָקַט בְּמִילְּתֵיהּ דְּר׳ יְהוֹשֻׁעַ נָקַט נַמִּי הָכֵי בְּמִילְּתֵיהּ דְּר׳ יְהוֹשֻׁעַ נָקַט מִשּׁוּם דְּרִישָׁא קָתָנֵי אֲבָל אַתָּה אוֹכֵל בְּסִימָן אֶחָד טָמֵא שֶׁנּוֹלַד מִן הַטָּהוֹר וְעִיבּוּרוֹ מִן הַטָּהוֹר לְהָכִי נָקַט בְּסֵיפָא נַמִּי יָכוֹל שֶׁאַתָּה אוֹכֵל טָמֵא שֶׁנּוֹלַד מִן הַטָּהוֹר וְעִיבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא וְה״ה אֲפִילּוּ טָהוֹר שֶׁנּוֹלַד מִן הַטָּהוֹר וְעִיבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא דְּאָסוּר מִשּׁוּם זֶה וְזֶה גּוֹרֵם וְהָא דְּקָאָמַר הָכָא וּדְלֹא כְּר׳ יְהוֹשֻׁעַ כ״ש דְּדַיֵּי דְּלֹא כְּר״א בַּר פְּלוּגְתֵּיהּ דְּשָׁרֵי לֵיהּ לְגָמָרֵי וְה״ג ר׳ אֶלְעָזָר וְלֹא ר׳ אֶלִּיעֶזֶר:

תוספות רש״י

דאיעבר מקלוט כר׳ שמעון. קלוט פרסותיו קלוטות ונולד מן הטהור ורבי שמעון קרי ליה טמא דתניא בכורות (דף ו:) רבי שמעון אומר גמל גמל שני פעמים אחד גמל הנולד מן הגמלה ואחד גמל הנולד מן הפרה ואפילו עברתו מן הטהור משור גמור קאסר ליה ר״ש ופליג עליה רבי יהושע היכא דעברתו מן הטהור משור שאינו קלוט ומתירו בסימן אחד של טהרה או מעלה גרה או מפריס פרסה ודורש את זה לא תאכלו את הגמל זה אי אתה אוכל בסימן אחד אבל יש אחר שאתה אוכל בסימן אחד ואי זה זה טמא הנולד מן הטהור ועיבורו מן הטהור יכול אף עיבורו מן הטמא כלומר יכול כשם שאני מכשיר בבנו אם נתעברה פרה בהימנו ת״ל שה כשבים ושה עזים עד שיהא נולד משני בכשים שיהו אבין ואמו בכשים וההיא פסולא דבנו דנפקא ליה לר׳ יהושע מבכשים משמע ליה לרבא משה: **מי פטר גנב נפשיה. בכבש.** גבי בעלים: דאמר ליה עולה קא מחייבת ועולה משלימנא לך ולא אפסדת תו מידי דהא יוצא בה אתה ידי נדרך: **גנב פטר עצמו.** דאתשלומין דבעלים מחייב והרי הוציאו ידי נדרו ואפסידא דהקדש מיפטר דמבית האיש כתיב ולא הקדש ואליבא דר׳ שמעון נקט לה דאמר קדשים שחייב באחריותן חייב פלוגתייהו דרבנן ור״א ושמעייהו בפרק בתרא דמנחות: **מתני׳ או שהיתה לו בו שותפות.** קודם שגנבו לא קרינן ביה ומכרו כולו באיסורא: **הנוחר.** קורעו מנחיריו עד לבו: **והמעקר.** עוקר סימנין: **פטור.** ואפי׳ לרבנן דהא לאו שחיטה היא בלל: **גמ׳ מאי חוץ מאחד ממאה.** כלומר ממאי קאמרינן דאי שיירה הוי שיורא: **הניתר עמו.** כגון מבשרו אבל שיורת עורה וקרניה וגיזותיה לא הוי שיור: **ולוי אמר.** אפילו גיזותיה הוי שיור: **המעכב בשחיטה.** דבר שאם ניטל הימנה נעשית בו נבילה מחיים כגון ושט או קנה או הירך וחלל שלה או כבד או אחד מבני מעיים דלא מתיר לה שחיטה אבל ידה ורגלה מן הארכובה ולמטה לא וטעמא דכולהו מפרש לקמן: **אלא לרב דאמר כמאן.** אי בת״ק אפי׳ חוץ מגיזותיה אי ברבי אפילו ידה נמי לא: **מידי דהוי בטביחה.** הוי שיור במכירה: **ור״ש בן אלעזר.** לא דריש דומיא דטביחה ומיהו גיזותיה לא הוי שיור דלמיגז קיימי: **את הקיטעת.** אע״ג דליבא כולה חייב דמאי דגנב הא זבין כולה: **שותף שגנב מחבירו.** פטור מארבעה וחמשה אפי׳ מחלק חבירו דליבא וטבחו כולו באיסורא: **שותף שטבח לדעת חבירו.** משלמין בין שניהם דאיבא וטבחו כולה בחיובא דהשובח חייב על חלקו וחבירו נמי עשאו שליח והא רבינן לעיל (דף פא.) דיש שליח לדבר עבירה הכא דאמרינן תחת לרבות את השליח: **שותף שטבח שלא לדעת חבירו.** פטור דליבא וטבחו כולו בחיובא דבההוא פלגא דחבריה לא נעשה שליח

1 **מי** פטר נפשיה כו׳. אבל הנודר עצמו
2 פשיטא דמצי פטר נפשיה אי לא בעי
3 למיעבד מצוה מן המובחר:
גנב

4 עולה יביא כבש ר״א בן עזריה אומר יביא תור או בן יונה מאי מי אמרינן שם עולה קביל
5 עילויה או דלמא מצי א״ל אנא מצוה מן המובחר בעינא למיעבד בתר דאיבעיא הדר פשט גנב
6 פטר עצמו בכבש לרבנן בעולת העוף לר׳ אלעזר בן עזריה דתנן הרי עלי
7 עולה יביא כבש ר״א בן עזריה אומר יביא תור או בן יונה מאי מי אמרינן שם עולה קביל
8 עילויה או דלמא מצי א״ל אנא מצוה מן המובחר בעינא למיעבד בתר דאיבעיא הדר פשט גנב
9 פטר עצמו בכבש לרבנן בעולת העוף לר׳ אלעזר בן עזריה דתנן הרי עלי
10 עולה יביא כבש ר״א בן עזריה אומר יביא תור או בן יונה מאי מי אמרינן שם עולה קביל
11 עילויה או דלמא מצי א״ל אנא מצוה מן המובחר בעינא למיעבד בתר דאיבעיא הדר פשט גנב
12 פטר עצמו בכבש לרבנן בעולת העוף לר׳ אלעזר בן עזריה דתנן הרי עלי
13 עולה יבא כבש ר״א בן עזריה תור או בן יונה מאי מי אמרינן שם עולה קביל
14 עילויה או דלמא מצי א״ל אנא מצוה מן המובחר בעינא למיעבד בתר דאיבעיא הדר פשט גנב
15 פטר עצמו בכבש לרבנן בעולת העוף לר׳ אלעזר בן עזריה דתנן הרי עלי
16 עולה יביא כבש ר״א בן עזריה תור או בן יונה מאי מי אמרינן שם עולה קביל
17 עילויה או דלמא מצי א״ל אנא מצוה מן המובחר בעינא למיעבד בתר דאיבעיא הדר פשט גנב
18 פטר עצמו בכבש לרבנן בעולת העוף לר׳ אלעזר בן עזריה דתנן הרי עלי
19 עולה יבא כבש ר״א בן עזריה אומר יביא תור או בן יונה מאי מי אמרינן שם עולה קביל
20 עילויה או דלמא מצי א״ל אנא מצוה מן המובחר בעינא למיעבד בתר דאיבעיא הדר פשט גנב
21 פטר עצמו בכבש לרבנן בעולת העוף לר׳ אלעזר בן עזריה דתנן הרי עלי
22 עולה יביא כבש ר״א בן עזריה אומר יביא תור או בן יונה מאי מי אמרינן שם עולה קביל
23 עילויה או דלמא מצי א״ל אנא מצוה מן המובחר בעינא למיעבד בתר דאיבעיא הדר פשט גנב
24 פטר עצמו בכבש לרבנן בעולת העוף לר׳ אלעזר בן עזריה דתנן הרי עלי
25 עולה יבא כבש ר״א בן עזריה אומר יביא תור או בן יונה מאי מי אמרינן שם עולה קביל
26 עילויה או דלמא מצי א״ל אנא מצוה מן המובחר בעינא למיעבד בתר דאיבעיא הדר פשט גנב
27 פטר עצמו בכבש לרבנן בעולת העוף לר׳ אלעזר בן עזריה דתנן הרי עלי
28 עולה יבא כבש ר״א בן עזריה אומר יביא תור או בן יונה מאי מי אמרינן שם עולה קביל
29 עילויה או דלמא מצי א״ל אנא מצוה מן המובחר בעינא למיעבד בתר דאיבעיא הדר פשט גנב
30 פטר עצמו בכבש לרבנן בעולת העוף לר׳ אלעזר בן עזריה דתנן הרי עלי
31 עולה יבא כבש ר״א בן עזריה אומר יביא תור או בן יונה מאי מי אמרינן שם עולה קביל
32 עילויה או דלמא מצי א״ל אנא מצוה מן המובחר בעינא למיעבד בתר דאיבעיא הדר פשט גנב
33 פטר עצמו בכבש לרבנן בעולת העוף לר׳ אלעזר בן עזריה דתנן הרי עלי
34 עולה יבא כבש ר״א בן עזריה אומר יביא תור או בן יונה מאי מי אמרינן שם עולה קביל
35 עילויה או דלמא מצי א״ל אנא מצוה מן המובחר בעינא למיעבד בתר דאיבעיא הדר פשט גנב
36 פטר עצמו בכבש לרבנן בעולת העוף לר׳ אלעזר בן עזריה דתנן הרי עלי
37 עולה יבא כבש ר״א בן עזריה אומר יביא תור או בן יונה מאי מי אמרינן שם עולה קביל
38 עילויה או דלמא מצי א״ל אנא מצוה מן המובחר בעינא למיעבד בתר דאיבעיא הדר פשט גנב
39 פטר עצמו בכבש לרבנן בעולת העוף לר׳ אלעזר בן עזריה דתנן הרי עלי
40 עולה יבא כבש ר״א בן עזריה אומר יביא תור או בן יונה מאי מי אמרינן שם עולה קביל
41 עילויה או דלמא מצי א״ל אנא מצוה מן המובחר בעינא למיעבד בתר דאיבעיא הדר פשט גנב
42 פטר עצמו בכבש לרבנן בעולת העוף לר׳ אלעזר בן עזריה דתנן הרי עלי
43 עולה יבא כבש ר״א בן עזריה אומר יביא תור או בן יונה מאי מי אמרינן שם עולה קביל
44 עילויה או דלמא מצי א״ל אנא מצוה מן המובחר בעינא למיעבד בתר דאיבעיא הדר פשט גנב
45 פטר עצמו בכבש לרבנן בעולת העוף לר׳ אלעזר בן עזריה דתנן הרי עלי
46 עולה יבא כבש ר״א בן עזריה אומר יביא תור או בן יונה מאי מי אמרינן שם עולה קביל
47 עילויה או דלמא מצי א״ל אנא מצוה מן המובחר בעינא למיעבד בתר דאיבעיא הדר פשט גנב
48 פטר עצמו בכבש לרבנן בעולת העוף לר׳ אלעזר בן עזריה דתנן הרי עלי
49 עולה יבא כבש ר״א בן עזריה אומר יביא תור או בן יונה מאי מי אמרינן שם עולה קביל
50 עילויה דמחובר בה היי שיור או דלמא כיון דלמפרש מינה קאי לא היי שיור איכא דאמרי כיון דלאו
51 ברך אמו הוא לא היי שיור או דלמא כיון דצריך לאישתרויי בהדה בשחיטה כמאי דשייר
52 בגופה דמי תיקו: בעי רב פפא גנבה קטעה ומכרה מהו מי אמרינן מאי דגנב הא לא זבין
53 או דלמא מה דזבין הא לא שייר תיקו: תנו רבנן גנב ונתן לאחר וטבח גנב ונתן לאחר ומכר
גנב

54 ורוה ליה כטובח ומוכר אחר הגנב דפטור ועל חלקו נמי פטור הואיל וליבא וטבחו כולו בחיובא ואף על גב דאמרן לעיל חמשה בקר ואפי׳ חמשה חצאי בקר הני מילי היכא שגנב בהמת השותפין וטבחו ואחר כך הודה לאחד מהם על חלקו דבשעת טביחה חזאי כולה בחיובא והכי אמרינן בהגזול (לקמן דף קו:) דשותף שטבח שלא לדעת חבירו פטור: **חוץ משלשים יום.** אעשה בה מלאכתי: **חוץ ממלאכתה.** אם תרצה לשוחטה שחוט מיד ואם תעשה בה מלאכה המלאכה היא שלי מי היי שיור או לא: **עובר ירך אמו הוא.** פלוגתא בתמורה (כ: לא.): **גנב ונתן לאחר וטבח.** לא נתן במתנה דא״כ אפילו לא טבח מחייב אנתינה משום מכירה הדקתני סיפא אלא עשאו שליח לטביחה או למכירה:

והקוף

דְּאִיעַבַּר מִקָּלוּט – שידוע שאמה של בהמה זו היתה טהורה אלא שנתעברה מ'קלוט', שפרסותיו של אביה היו שלמות כבהמה טמאה, ולא סדוקות כבהמה טהורה, ולא היה לו אלא סימן אחד משני סימני הטהרה שבבהמה, שהיה מעלה גרה. ובהמה זו שנולדה מקלוט לומדים רבי אלעזר ורבי יהושע לאוסרה באכילה. ומה שנקרא הקלוט 'טמאה' היינו **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שאוסרה באכילה.

הגמרא מביאה ספק בגונב בהמת הקדש: **כְּעֵי רָבָא,** הנודר ואומר 'חֲרֵי עָלַי עוֹלָה', **וְהִפְרִישׁ שׁוֹר** לנדרו, **וּבָא אַחֵר וְגָנַב** את השור, **מִי פָּטַר גַּנָּב נַפְשֵׁיהּ** – האם יכול לפטור הגנב עצמו מחובתו כלפי הבעלים **בְּכֶבֶשׁ** – על ידי שיחזיר כבש, לְדעת **רַבָּנָן,** או **בְּעוֹלַת הָעוֹף** – תור או בן יונה, לְדעת **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה,** שזהו המין הפחות שיכולים הבעלים להביא לנדרם, וכמו **דְּתַנְיָא, הנודר ואומר 'חֲרֵי עָלַי עוֹלָה', יָכִיא** לפחות **כֶּבֶשׁ** לעולה, ואינו יכול להביא עוף. **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, יָכִיא** אפילו **תּוֹר אוֹ בֶּן יוֹנָה.** ואף כאן יש להסתפק, **מַאי, מִי אַמְרִינָן שֵׁם 'עוֹלָה' קַבִּיל עֲלֵיהּ** – הבעלים קיבלו על עצמם להביא קרבן הנקרא 'עולה', ויכול הגנב לומר לבעלים, עולה התחייבת ועולה החזרתי לך, ואף אם אחזיר לך כבש או עוף לא הפסדתיך דבר, שהרי יוצא הנך ידי חובת נדרך בהם, **אוֹ דִּלְמָא, מָצֵי אָמַר לֵיהּ** – יכולים הבעלים לומר לגנב, 'אָנָא מִצְוָה מִן הַמּוּבְחָר בְּעִינָא לְמֶעֱבַד' – אני רוצה לעשות מצוה מובחרת, ולהביא לנדרי שור המובחר מכבש או עוף, וצריך הגנב לשלם לבעלים שור.

בָּתַר דְּאִיבַּעְיָא הָדַר פָּשַׁט – אחר שנסתפק רבא בדין זה, חזר ופשט והכריע, שאכן **הַגָּנָב פָּטַר** – יכול לפטור **עַצְמוֹ בְּכֶבֶשׁ לְרַבָּנָן** או **בְּעוֹלַת הָעוֹף לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה,** שכיון שכל חיובו הוא כלפי הבעלים, נפטר הוא במה שיביא הכבש או העוף, שבכך הוציאם ידי חובת נדרם, ועל מה שההקדש נפסד אינו חייב לשלם, שהרי נאמר (שמות כב ו) 'וְגֵנֵב מִבֵּית הָאִישׁ', ולא מבית הקדש, וכמו שדרשו לעיל (עו.).

רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא מַתְנִי לָהּ בְּהֶדְיָא – היה שונה את דברי רבא בפירוש ולא בלשון ספק, **אָמַר רָבָא,** האומר **חֲרֵי עָלַי עוֹלָה, וְהִפְרִישׁ שׁוֹר, וּבָא אַחֵר וּגְנָבוֹ, פָּטַר עַצְמוֹ בְּכֶבֶשׁ לְרַבָּנָן, וּבְעוֹלַת הָעוֹף לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה:**

משנה

הגונב שור, **וּמְכָרוֹ חוּץ מֵחֵלֶק אֶחָד מִמֵּאָה שֶׁבּוֹ,** ששייר בשור שאותו לא מכר, **אוֹ** שגנב שור **שֶׁהָיְתָה לוֹ בּוֹ שׁוּתָּפוּת** עוד קודם הגניבה, וטבחו או מכרו, ונמצא שלא טבח ומכר באיסור את כל השור, בשני אופנים אלו אינו משלם ארבעה וחמשה, משום שלא מכר את כל השור. וכן **הַשּׁוֹחֵט** בהמה שגנב **וְנִתְנַבְּלָה** – מתה הבהמה **בְּיָדוֹ** תוך כדי השחיטה, **וְהַנּוֹחֵר** – שקרעו מנחיריו עד ליבו, **וְהַמְעַקֵּר** – שעקר את סימניו, בכל אלו **מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל** על הגניבה **וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה** על הטביחה והמכירה, שאין אופנים אלו נקראים טביחה:

גמרא

מבררת הגמרא: **מַאי חוּץ מֵאֶחָד מִמֵּאָה שֶׁבּוֹ** – איזה חלק מהבהמה אם שיירו נחשב שיור לענין שלא מכר את כל השור להתחייב ארבעה וחמשה.

מבארת הגמרא: **אָמַר רַב, חוּץ מִדָּבָר הַנִּיתָּר עַמּוֹ בִּשְׁחִיטָה** – דווקא אם שייר חלק הניתר באכילה על ידי שחיטת הבהמה, כגון חלק מבשרה. אך אם שייר מעור הבהמה או מקרניה או מצמרה, שלא השחיטה מתירה אותם באכילה, אינו נפטר. **וְלֵוִי אָמַר,** אף אם מכר כל הבהמה **חוּץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ** – ששייר מצמרה, הרי זה שיור במכירה ופטור. **וְכֵן תַּנְיָא בְּמַתְנִיתָא** –בברייתא, שאם מכר **חוּץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ** פטור.

הגמרא מקשה מברייתא על דעת רב: **מֵיתִיבִי,** הגונב בהמה אם **מְכָרָהּ חוּץ מִדָּדָהּ, או חוּץ מֵרַגְלָהּ, חוּץ מִקַּרְנָהּ, חוּץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.** רַבִּי אוֹמֵר, **דָּבָר הַמְעַכֵּב בִּשְׁחִיטָה** – חלק מהבהמה המעכב בשחיטה, שאם היתה חסרה חלק זה בחייה לא היתה ניתרת בשחיטתה לפי שללא חלק זה הרי היא נבילה ואין השחיטה מתירתה, **אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.** וְחלק **שֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב** את שחיטתה, שאף אם היתה חסרה חלק זה בחייה היתה ניתרת **בִּשְׁחִיטָה,** אין זה שיור **וּמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.** רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, מכרה **חוּץ מִקַּרְנָהּ אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה,** אך אם מכרה **חוּץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ** אין זה שיור **וּמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.**

ומבואר שנחלקו תנאים בדבר זה, **וּבִשְׁלָמָא לְלֵוִי** לא יקשה מהברייתא, שכן יש לומר שהוא סובר **כְּתַנָּא קַמָּא,** שאף אם מכרה חוץ מקרנה או גיזותיה הרי זה שיור ופטור, **אֶלָּא לְרַב** שאינו פוטר אלא אם שייר דבר הניתר עמה בשחיטה, **כְּמַאן** – כמי מהתנאים המבוארים בברייתא הוא סובר, הרי לתנא קמא אף אם שייר חוץ מגיזותיה הוא שיור, ולרבי אף אם שייר את ידה שהוא ניתר בשחיטה אינו שיור עד שישייר בדבר המעכבר בשחיטה, ולרבי שמעון בן אלעזר אף קרנה הוא שיור, ואילו לרב אינו שיור.

מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי, רַב דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא** – סובר כמו הברייתא ששנאה תנא אחר, שמביא דברי רבי שמעון בן אלעזר באופן אחר, וכמו **דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר,** גנב בהמה **וּמְכָרָהּ חוּץ מִיָּדָהּ וְחוּץ** – או חוץ **מֵרַגְלָהּ, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה,** משום שהם דברים הניתרים עמה בשחיטה, אך אם מכרה **חוּץ מִקַּרְנָהּ, חוּץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה,** משום שאינם ניתרים עם הבהמה בשחיטה, ואינם שיור.

הגמרא מבארת טעם דעות אלו. מבררת הגמרא, **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** – מה טעם מחלוקתם. מבארת הגמרא, **תַּנָּא קַמָּא סָבַר,** כיון שנאמר 'וּטְבָחוֹ' משמע **שכּוּלּוֹ בְּעֵינָן** – שצריך שיטבח את כל השור, ורק אז חייב, וכן כיון שנאמר 'וּמְכָרוֹ' משמע **שכּוּלּוֹ בְּעֵינָן** – שצריך שימכור את כל השור, ורק אז חייב, ולכך כל דבר ששייר בו פטור אף שאינו ניתר בשחיטה.

וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר סָבַר, שיש לדרוש הפסוק כך, 'וּטְבָחוֹ', **מִידֵּי דְּהֲוֵי בִּטְבִיחָה** – דווקא אותם איברים שבהם שייך שחיטה, שלולא הם לא היתה שחיטת הבהמה מתירתה, בהם נאמר דין המכירה, שצריך שימכור כל איברים אלו אך אם שייר מהם אינה מכירה, **וְלַאפּוּקֵי מִידֵּי דְּלֵא הֲוֵיָא בִּטְבִיחָה** – למעט אותם האיברים שאין שייך בהם שחיטה, שאף אם היתה הבהמה חסרה איברים אלו היתה השחיטה מתירה את הבהמה, שבהם לא נאמר דין המכירה, ואם מכר את כל הבהמה חוץ מאיברים אלו אין זה שיור. שכיון שנאמר לאחר 'וטבחו', 'וּמְכָרוֹ', משמע שהמכירה צריכה שתהיה **דּוּמְיָא דִּטְבִיחָה** – באותם הגדרים של טביחה.

וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר סָבַר שאין לדרוש 'ומכרו' דומיא דטביחה, ולכך **קַרְנָא דְּלֵא לְמִגְזָא קַיְימָא** – קרנה של הבהמה שאינה עומדת להיגזז, הרי היא כחלק ממנה, **וְהֲוֵי שִׁיּוּר** במכירה, **וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּם אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.** אך **גִּיזּוֹתֶיהָ דְּלִמֵּינַז קָיְימִי** – צמרה של הבהמה שעומד להיגזז, אינו נחשב חלק ממנה, ואם שייר בו **לֹא הֲוֵי שִׁיּוּר** במכירה, **וּמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּם אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.** **וְאִידָּךְ תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר** – והתנא של הברייתא השניה המביאה דברי רבי שמעון בן אלעזר באופן אחר, טעמו משום **שסָבַר,** שֶׁיָּדָיו **וְרַגְלָיו** שהם איברים **דְּצָרִיכֵי טְבִיחָה** – שצריכים שחיטה, שאינם ניתרים באכילה אלא אחר שחיטת הבהמה, **הֲוֵי שִׁיּוּר** במכירה, **וְלֹא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה,** אך אם שייר **קַרְנָיָהּ וּגִיזּוֹתֶיהָ, דְּלֵא צָרִיכֵי טְבִיחָה** – שאינם זקוקים לשחיטה, **לֹא הֲוֵי שִׁיּוּר** במכירה, ומשלם ארבעה וחמשה.

מקשה הגמרא: **קַשְׁיָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אדְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר** – קשה מדברי רבי שמעון בן אלעזר בברייתא הראשונה על דברי רבי שמעון בן אלעזר בברייתא השניה. כלומר שהברייתות סותרות זו את זו. מתרצת הגמרא, **תְּרֵי תַּנָּאֵי וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר** – אכן שני תנאים הם שנחלקו בדבריו.

הגמרא מביאה ברייתא בענין 'וטבחו' כולו: **תָּנוּ רַבָּנָן, הַגּוֹנֵב** את **הַקִּיטֵּעַת** – בהמה שנקטעה ידה או רגלה, **וְאֶת הַחִיגֶּרֶת** – או אם גנב בהמה צולעת בידה או ברגלה, **וְאֶת הַסּוּמָא** – או אם גנב בהמה עיוורת, **וְכֵן הַגּוֹנֵב בְּהֵמַת הַשּׁוּתָּפִין,** וטבח או מכר, בכל אלו **חַיָּיב** ארבעה וחמשה, לפי שמכר את כל מה שגנב בלא שיור. **וְשׁוּתָּפִים שֶׁגָּנְבוּ** יחדיו, וטבחו או מכרו, **פְּטוּרִים.**

שואלת הגמרא: **וְהָתַנְיָא** בברייתא אחרת, **שׁוּתָּפִין שֶׁגָּנְבוּ** וטבחו או מכרו, **חַיָּיבִין** ארבעה וחמשה. ושלא כדברי הברייתא כאן שפטורים. משיבה הגמרא, **אָמַר רַב נַחְמָן, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – מה ששנינו בברייתא כאן שפטורים, מדובר **בְּשׁוּתָּף שֶׁגָּנַב מֵחֲבֵירוֹ** – שהגנב הוא זה שהיה שותף בבהמה, וגנב את חלקו של חבירו, וכיון ללא היתה כל הטביחה והמכירה בגניבה אלא בחלקו של חבירו בלבד פטור. **וְכָאן** – מה ששנינו בברייתא השנייה שחייבים, מדובר **בְּשׁוּתָּף שֶׁגָּנַב מֵעֶלְמָא** – בשני שותפים שגנבו

המשך בעמוד סח

וכן אם **גָּנַב וְהִקְדִּישׁ** את הבהמה, או **שֶׁגָּנַב וְהִקִּיף** – מכרה בהקפה ובאשראי, שלא קיבל תמורתה מעות בשעת המכירה, או **שֶׁגָּנַב וְהֶחֱלִיף** את הבהמה בחפץ אחר, או **שֶׁגָּנַב וְנָתַן** את הבהמה **בְּמַתָּנָה**, או **שֶׁגָּנַב וּפָרַע** בה את **חוֹבוֹ**, או **שֶׁגָּנַב וּפָרַע בְּהֶקֵּיפוֹ** – שמכרו לו סחורה בהקפה, ונתנה בפירעון ההקפה, או **שֶׁגָּנַב וְשָׁלַח** את הבהמה **כְּסִבְלוֹנוֹת בְּבֵית חָמִיו** – מתנות שדרך החתן לשלוח לארוסתו, בכל אלו **מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה** כמכירה.

שואלת הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** הברייתא באופנים אלו. מבארת הגמרא, **אַשְׁמְעִינָן רֵישָׁא** – הרישא מחדשת **שֶׁגָּנַב וְנָתַן לְאַחֵר וְטָבַח** חייב משום **דְּיֵשׁ שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה** – שלענין מכירה או טביחה חייב אף אם לא טבח הוא עצמו אלא שלח שליח שיעשה כן, **וַאַף עַל גַּב דִּבְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ אֵין שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה** – השולח את חבירו לעבור על אחת ממצוות התורה, אין המשלח חייב על מעשה העבירה שעשה השליח בשליחותו, אלא השליח הוא שחייב על העבירה שעשה, מכל מקום **הָכָא** – לענין טביחה ומכירה **יֵשׁ שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה**, וחייב המשלח. **וּמַאי טַעְמָא,** משום שנאמר (שמות כא לז) 'וְטִבְחוֹ' 'וּמְכָרוֹ', ויש להקיש את הטביחה למכירה, **מַה מְּכִירָה דְּלֹא אֶפְשָׁר דְּלַאו עַל יְדֵי אַחֵר** – כשם שהמכירה אי אפשר שתיעשה אלא בצירוף אחר שקונה את הבהמה, **אַף טְבִיחָה עַל יְדֵי אַחֵר מְחַיֵּיב** – כך בטביחה חייבה התורה אף באופן שנעשית בצירוף אחר, והיינו ששלח שליח לטבוח את הבהמה.

וְאַשְׁמְעִינָן סֵיפָא – והסיפא מחדשת **שֶׁגָּנַב וְהִקְדִּישׁ** חייב, והטעם משום **שֶׁמָּה לִי אִם מְכָרוֹ לְהֶדְיוֹט וּמַה לִּי אִם מְכָרוֹ לַשָּׁמַיִם,** בשניהם מוציא הגנב החפץ מרשותו לרשות אחרת וחייב עליה:

משנה

אין הגנב חייב בתשלומי כפל וד' וה' עד שיעשה קנין בחפץ הנגנב. המשנה מבארת אופנים שלא קנה את הגניבה והוא פטור, ואופנים שקנה את הגניבה והוא חייב: **גָּנַב** שור או שה **בִּרְשׁוּת** [– מרשות] **הַבְּעָלִים, וְטָבַח וּמָכַר** אותו לאחר שהוציאו **חוּץ מֵרְשׁוּתָם** של הבעלים, ובשעה שהוציאו ומשכו נעשה עליו גנב וקנה את הגניבה, **אוֹ שֶׁגָּנַב** שור או שה בקנין משיכה כשהיו **חוּץ מֵרְשׁוּתָם** של הבעלים, **וְטָבַח וּמָכַר** אותו **בִּרְשׁוּתָם** של הבעלים. **אוֹ שֶׁגָּנַב** שור או שה **וְטָבַח וּמָכַר** אותו **חוּץ מֵרְשׁוּתָם** של הבעלים. בכל אופנים אלו, **מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה** על הטביחה והמכירה. **אֲבָל** אם **גָּנַב וְטָבַח וּמָכַר בִּרְשׁוּתָם** של הבעלים, **פָּטוּר** מכפל וד' וה', מפני שהבהמה נשארה ברשות הבעלים, ולא עשה בה קנין.

המשנה מבארת אופנים נוספים שהגנב נפטר מכפל: **הָיָה** הגנב **מוֹשְׁכוֹ** את השור **וְיוֹצֵא** מרשות הבעלים, **וּמֵת** השור **בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים** קודם שהספיק לקנותו במשיכה, **פָּטוּר** לגמרי. אבל אם **הִגְבִּיהוּ** ברשות הבעלים, **אוֹ שֶׁהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת הַבְּעָלִים, וּמֵת** השור, **חַיָּיב** כפל, שהרי עשה קנין בשור ונעשה עליו גנב. וכן אם **נָתְנוּ** הגנב את השור או את השה לכהן [בעודו ברשות הבעלים] **לְבִכּוּרוֹת בְּנוֹ** – לצורך פדיון בנו הבכור, **אוֹ לְבַעַל חוֹב** לפריעת חובו, או **לְשׁוֹמֵר חִנָּם,** או **לְשׁוֹאֵל,** או **לְנוֹשֵׂא שָׂכָר** [– לשומר שכר] **וּלְשׁוֹכֵר, וְהָיָה** הכהן או הבעל חוב או השומר **מוֹשְׁכוֹ** – מושך את הבהמה, **וּמֵת** השור או השה **בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים** קודם שזכו בו, **פָּטוּר** הגנב מתשלומין, שהרי עדיין לא נעשה קנין בגניבה. אבל אם הכהן או הבעל חוב או השומר **הִגְבִּיהוּ אוֹ שֶׁהוֹצִיאוֹ** את השור **מֵרְשׁוּת הַבְּעָלִים, וּמֵת** השור, **חַיָּיב** הגנב בתשלומין על ידי הקנין שעשו הכהן או הבעל חוב או השומר, משום שהם שלוחיו לגנוב את הבהמה:

גמרא

הגמרא מסתפקת בדיני שומרים, ומביאה ראיה ממשנתינו לנידון זה: **בָּעֵי** – הסתפק **אֲמִימַר,** האם חכמים **תִּיקְּנוּ** קנין **מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים,** והשומר מתחייב בשמירה רק משעה שמושך, **אוֹ לֹא** תיקנו משיכה, והשומר מתחייב בשמירה משעה שקיבל עליו לשומרו. רב יימר פושט את הספק ממשנתינו: **אָמַר רַב יִימַר, תָּא שְׁמַע,** ששנינו במשנה, **נָתְנוּ** הגנב את השור לכהן **לְבִכּוּרוֹת בְּנוֹ** – לפדיון בנו הבכור, **אוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ,** או **לְשׁוֹמֵר חִנָּם, וּלְשׁוֹאֵל, לְנוֹשֵׂא שָׂכָר וּלְשׁוֹכֵר, וְהָיָה** הכהן או הבעל חוב או השומר **מוֹשְׁכוֹ** את השור **וְיוֹצֵא** מרשות הבעלים, **וּמֵת** השור **בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים** קודם שזכה בו, **פָּטוּר.** ומדייק רב יימר, **מַאי לַאו** – האם לא מדובר שה**שׁוֹמֵר** פטור והגנב חייב, **וּשְׁמַע מִינָּהּ שֶׁתִּיקְּנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין,** שהרי אם השומר היה חייב באחריות החפץ מיד כשקיבל לשומרו, היה הגנב מתחייב גם אם השומר עדיין לא משך. אמימר דוחה את הראיה: **אָמַר** לֵיהּ אמימר לרב יימר, **לֹא** – אין ראיה מהמשנה, משום שיש לפרש שה**גַּנָּב** פטור, כלומר שהמשנה דיברה באופן שבעל הבהמה נתן רשות לכהן או לבעל חוב או לשומר ליטול את בהמתו, ובא אחר וגנב את הבהמה משם ומשך אותה, ואם מתה הבהמה ברשות הבעלים, הגנב פטור כיון שלא עשה קנין בגניבה, ולא מדובר כלל שהשומר משך.

מקשה רב יימר לאמימר: איך אתה מעמיד שהגנב משן, **הָא תָּנָא** לֵיהּ – הלא התנא שנה **בְּרֵישָׁא** את דינו של הגונב מבית הבעלים, ומדוע נצרך התנא לשנות דין זה שוב. מתרץ אמימר לרב יימר: שני דינים שונים הם, **תָּנָא** – שנה התנא ברישא את דין **הַגַּנָּב שֶׁגָּנַב מִבֵּית הַבְּעָלִים,** שחייב כפל, **וְתָנָא** – ושנה התנא בסיפא דין נוסף **שַׁגַּנָּב שֶׁגָּנַב מִבֵּית הַשּׁוֹמֵר** גם הוא חייב כפל.

אָמַר לֵיהּ **רַב אַשִׁי** לאמימר, **לֹא תִּדְחֵיֵיהּ** – אין בדבריך דחיה לדברי, שכן **מַה לִּי** – מה ההבדל אם מדובר **בַּגַּנָּב שֶׁגָּנַב מִבֵּית הַשּׁוֹמֵר,** ומַה לִּי אם מדובר **בַּגַּנָּב שֶׁגָּנַב מִבֵּית הַבְּעָלִים,** הרי בשניהם הדין שווה שחייב כפל בין אם גנב מבית הבעלים או מבית השומר, וחוזרת הקושיא מדוע התנא כפל דין זה. **אֶלָּא לַאו** – מוכרחים לבאר שמדובר במשנה שה**שּׁוֹמֵר** הוציא את הבהמה בשליחות הגנב, והשומר פטור והגנב חייב, **וּשְׁמַע מִינָּהּ שֶׁתִּיקְּנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין,** שהרי הגנב מתחייב בתשלומים רק מחמת משיכת השומר, ולא מיד כשהשומר קיבל על עצמו את השמירה. מסיימת הגמרא: אכן **שְׁמַע מִינָּהּ.**

הגמרא מביאה מקורות נוספים לדין זה: **אִיתְּמַר נַמִּי** – כך גם שנינו, **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּיקְּנוּ מְשִׁיכָה בְּלָקוֹחוֹת,** וקודם המשיכה הלוקח אינו קונה את החפץ, **כָּךְ תִּיקְּנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין,** וקודם המשיכה השומר אינו מתחייב באחריות הפיקדון. **וּתַנְיָא נַמִּי הָכִי** – כך שנינו גם בברייתא, **כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּיקְּנוּ מְשִׁיכָה בְּלָקוֹחוֹת כָּךְ תִּיקְּנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין. וּכְשֵׁם שֶׁהַקַּרְקַע נִקְנֵית בְּכֶסֶף** שהלוקח נותן למוכר, **אוֹ בִּשְׁטָר** שהמוכר כותב ללוקח, **וּבַחֲזָקָה** – שהלוקח עושה, כנעילת דלת או גדירה או פריצה, **כָּךְ** גם **שְׁכִירוּת נִקְנֵית בְּכֶסֶף בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה.**

הגמרא מבררת את דברי הברייתא שהשכירות נקנית בכסף בשטר ובחזקה, **שְׁכִירוּת דְּמַאי** – איזו שכירות נקנית כך, **אִילֵימָא** – אם נאמר

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שלישי עמ' ב

דְּאִי נָפֵק לֵיהּ רֶגֶל – שאם עבר הרגל, **וּמִכִּי זַבְנַהּ עַד הַשְׁתָּא** – אבל מעת שקנה את הבהמה עד עתה **אֲכַתִּי לֹא מָלוּ לֵיהּ תְּלָתִין יוֹמִין** – עדיין לא עברו שלשים יום, יכול לשחוט את הבהמות שקנה מוקדם יותר, ואת הבהמות שקנה מאוחר יותר לא ישחוט עד שימלאו שלשים יום לקנייתן, לכן משמיעה הברייתא ש**לֹא נַיְמָא** – לא נאמר **תְּלָתִין מִשְּׁרָא שְׁרֵי לֵיהּ לְשַׁהוּיֵי** – שעד שלשים יום מקנייתה מותר לו להשהותה, **אֶלָּא** כל ההיתר הוא רק לצורך הרגל, **וּכֵיוָן דְּנָפֵק לֵיהּ רֶגֶל לֹא מִבָּעֵי לֵיהּ לְשַׁהוּיֵי** – וכיון שעבר הרגל, אין לו להשהותה.

רש״י

וְהִקִּיף. מְכַר בֶּאֱמוּנָה וְאַשְׁרָאִי וְלֹא קִיבֵּל דָּמִים: **גָּנַב וּפָרַע בְּהֶקֵּיפוֹ.** שֶׁהִקִּיפוֹ מַרְשׁוֹתוֹ. בְּשֶׁהוֹצִיא מַרְשׁוּתוֹ נַעֲשָׂה עָלָיו גַּנָּב (לְרַב יְהוּדָה) וְקָנָאוּ: **אוֹ שֶׁגָּנַב חוּץ מַרְשׁוּתוֹ.** קָנָאוּ בִּמְשִׁיכָה מִיָּד וְנַעֲשָׂה גַּנָּב עָלָיו אֲבָל גָּנַב וְטָבַח וּמְכָרוֹ בִּרְשׁוּתוֹ פָּטוּר דְּלֹא נַעֲשָׂה עָלָיו גַּנָּב: **הָיָה.** גַּנָּב מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא פָּטוּר מִכְּלוּם: **הַגְּבִיהוֹ.** אֲפִי׳ בִּרְשׁוּת בְּעָלִים שֶׁהַרֵּי הִגְבָּהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (דף כה:): **נָתְנוֹ.** בְּעָלָיו לְבְכוֹרוֹת בְּנוֹ לְכֹהֵן בָּהּ׳ סְלָעִים שֶׁל פִּדְיוֹן הַבֵּן ל״א נְתָנוֹ גַּנָּב לְבְכוֹרוֹת בְּנוֹ וְנִתְנוֹ לוֹ שָׁם בְּמָקוֹם שֶׁגָּנְבוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם וּלְשׁוֹאֵל: **הָיָה מוֹשְׁכוֹ.** הַכֹּהֵן אוֹ בַּעַל חוֹב אוֹ הַשּׁוֹמֵר וּמֵת בִּרְשׁוּת בְּעָלִים: **פָּטוּר.** הַגַּנָּב מִכְּלוּם וְלָשׁוֹן אַחֲרִינָא עִיקַּר הַאי חַיָּיב אַגַּנָּב קָאֵי דְּמִחַיֵּיב גַּנָּב בְּקִנְיָן שֶׁלּוֹחָיו דְּאִי בְּנוֹתְנוֹ בְּעָלָיו מַאי חַיָּיב נְהִי דְּשׁוֹאֵל מְצִי לְמֵימַר חַיָּיב בְּאוֹנְסִין אֶלָּא שְׁאָר שׁוֹמְרִים מִי חַיְּיבֵי בְּמַתָּנָה בְּדִרְבָּה וְעוֹד לְגַבֵּי כֹּהֵן וּבַעַל חוֹב מַאי חַיָּיב וּפָטוּר אֵיפָא הִפְסִיד וְלֹא הִפְסִיד מִבְּעֵי לֵיהּ: **גְּמ׳ תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים.** שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּיב שׁוֹמֵר בִּשְׁמִירָה עַד שֶׁיִּמְשׁוֹךְ: **מַאי לַאו.** הָיָה מוֹשְׁכוֹ שׁוֹמֵר וּמֵת חַיָּיב גַּנָּב בִּמְשִׁיכַת שׁוֹמֵר: **לֹא גַּנָּב.** וְהָכִי קָאָמַר נָתַן בַּעַל הַבַּיִת לְבְכוֹרוֹת בְּנוֹ כו׳ וּבָא גַּנָּב לְגוֹנְבוֹ מִשָּׁם הָיָה מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא כו׳:

שכירות

תוספות

גָּנַב וְהִקְדִּישׁ מְשֻׁלָּם ד׳ וְה׳. בִּדְמִפְרַשׁ מַה לִּי מְכָרוֹ לְהֶדְיוֹט מַה לִּי מְכָרוֹ לַשָּׁמַיִם וְאִיירֵי בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת דְּלֹא שַׁיָּיךְ לְמֵימַר מַעִיקָּרָא תּוֹרָא דִּרְאוּבֵן וְהַשְׁתָּא תּוֹרָא דִּרְאוּבֵן כְּמוֹ בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁקְּרָבָן קָרֵב לְכַפֵּר עַל הַבְּעָלִים וְנִשְׁחָט לִשְׁמוֹ וְשֵׁם בְּעָלָיו עָלָיו וְאֵין לְהִקָּשׁוֹת אַמַּאי לֹא פָּרִיךְ לְעֵיל (דף פו.) וְלִיפְלוג וְלִיתְנֵי בְּדִידֵיהּ בד״א בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ אֲבָל בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה מַאי קמ״ל אַשְׁמְעִינָן רֵישָׁא גָּנַב וְנָתַן לְאַחֵר וְטָבַח דְּיֵשׁ שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה אע״ג דִּבְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ אֵין שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה הָכָא יֵשׁ שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה מַאי טַעְמָא וּמְכָרוֹ וּמְכָרוֹ מַה מְּכִירָה דְּלֹא אֶפְשָׁר דְּלֹאו עַל יְדֵי אַחֵר אַף טְבִיחָה ע״י אַחֵר מְחַיֵּיב וְאַשְׁמְעִינָן סֵיפָא גָּנַב וְהִקְדִּישׁ מַה לִּי מְכָרוֹ לְהֶדְיוֹט מַה לִּי מְכָרוֹ לַשָּׁמַיִם: **מתני׳** גָּנַב בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים וְטָבַח וּמְכָר חוּץ מֵרְשׁוּתָם אוֹ שֶׁגָּנַב חוּץ מֵרְשׁוּתָם וְטָבַח וּמְכָר בִּרְשׁוּתָם אוֹ שֶׁגָּנַב וְטָבַח וּמְכָר חוּץ מֵרְשׁוּתָם מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אֲבָל גָּנַב וְטָבַח וּמְכָר בִּרְשׁוּתָם פָּטוּר הָיָה מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא וּמֵת בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים פָּטוּר הִגְבִּיהוֹ אוֹ הוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת בְּעָלִים וּמֵת חַיָּיב נָתְנוֹ לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ אוֹ לְבַעַל חוֹב לְשׁוֹמֵר חִנָּם לְשׁוֹאֵל לְנוֹשֵׂא שָׂכָר וּלְשׁוֹאֵל לְנוֹשֵׂא שָׂכָר וְהָיָה מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא וּמֵת בְּרְשׁוּת הַבְּעָלִים פָּטוּר הִגְבִּיהוֹ אוֹ שֶׁהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת הַבְּעָלִים וּמֵת חַיָּיב: **גמ׳** בְּעֵי אֲמֵימַר תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים אוֹ לֹא אָמַר רַב יֵימַר ת״ש נָתְנוֹ לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ אוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם וּלְשׁוֹאֵל לְנוֹשֵׂא שָׂכָר וּלְשׁוֹכֵר הָיָה מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא וּמֵת בְּרְשׁוּת הַבְּעָלִים פָּטוּר מַאי לַאו שׁוֹמֵר וש״מ תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין אָמַר לֵיהּ לֹא גַּנָּב הָא הָנָא לֵיהּ רֵישָׁא הָנָא גַּנָּב שֶׁגָּנַב מִבֵּית הַבְּעָלִים וְהָנָא גַּנָּב שֶׁגָּנַב מִבֵּית בְּעָלִים אֶלָּא לַאו שׁוֹמֵר וש״מ תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין ש״מ אִיתְּמַר נַמִּי אָמַר ר׳ אֶלְעָזָר כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בִּלְקוּחוֹת כַּךְ תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין תַּנְיָא נַמִּי הָכִי כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בִּלְקוּחוֹת כַּךְ תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין וּכְשֵׁם שֶׁהַקַּרְקַע נִקְנֵית בְּכֶסֶף בְּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה כַּךְ שְׁכִירוּת נִקְנֵית בְּכֶסֶף בְּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה שְׁכִירוּת דְּמַאי אִילִימָא

שכירות

כְּלָל בֵּין קְנִיַּית גַּנָּב שֶׁאֵין אֶלָּא לְהִתְחַיֵּיב בְּאוֹנְסִין וְלִשְׁאָר קְנִיּוֹת מִדְּדַרְשִׁינָן לְעֵיל (דף סח.) גַּבֵּי גַּנָּב אֵין לִי אֶלָּא יָדוֹ גַּבּוֹ חֲצִירוֹ וְקַרְפֵּיפוֹ מִנַּיִן מַשְׁמַע דְּלֹא מִחַיֵּיב אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁרָאוּי לְקִנּוֹת כִּי הַיְּיבֵי דְּדַרְשִׁינָן גִּישִׁין (דף מז.) וְנָתַן בְּיָדָהּ וְנִרְאָה דַּהֲלָכָה כְּאַבַּיֵּי וְרָבָא מִדְּמַיְּיתֵי מִילְּתֵיהוּ בְּהַמּוֹכֵר [אֶת] הַסְּפִינָה (סט) מִשְּׁמַע שֶׁהָם עִיקָּר וְלֹא שַׁיָּיךְ כָּאן כָּל הַיְּיבָא דִּפְלִיגֵי רַב אַחָא וְרָבִינָא הֲלָכָה כְּרָבִינָא לְקוּלָּא:

נָתְנוֹ לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ אוֹ לְבַ״ח. אוֹתוֹ לְשׁוֹן שֶׁפִּירֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס דְּאַבְּעָלִים קָאֵי רְחוֹק מֵאוֹד חָדָא שֶׁצָּרִיךְ לְפָרֵשׁ לְאוֹתוֹ לְשׁוֹן שֶׁמַּת בִּפְשִׁיעָה וְלֹא כִּי אוּרְחֵיהּ וְעוֹד דִּלְשׁוֹן חִיּוּב וּפְטוּר לֹא שַׁיָּיךְ אַבְּכוֹרוֹת בְּנוֹ וּב״ח וְצָרִיךְ לְדָחוֹת דְּמִשּׁוּם אַחֲרִינָא נָקֵט חִיּוּב וּפְטוּר וְעוֹד דְּבַהוֹסַפְתָּא (פ״ז) קָתָנֵי הִגְבִּיהוֹ אוֹ נָתְנוֹ לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ מַשְׁמַע דְּאַגַּנָּב קָאֵי דְּאִי אַבְּעָלִים מַה צָּרִיךְ הִגְבָּהָה וְהָא וְעוֹד דְּרָאיָה דְּמַיְּיתֵי מִמַּתְנִי׳ בְּגַמְרָא אַבְּעָיָא דְּתַקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים אִי אֶפְשָׁר לְיַיְּשְׁבָהּ לְהָאי לִישְׁנָא לְפִי מַה שֶׁמְּפָרֵשׁ בְּגַמָּ׳ וְל״א שֶׁפִּירֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס נָתְנוֹ הַגַּנָּב לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ הוּא עִיקָּר דְּמִתְחַיֵּיב הַגַּנָּב בְּמִשִּׁיכָה הַנַּי וְא״ת וְאַמַּאי מְחַיֵּיב בְּמִשִּׁיכָה וְהָא אֵין שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה וי״ל דְּהַהוּא לֹא יָדְעֵי דְּאִתֵּי לְיָדֵיהּ בְּאִיסּוּרָא אֶלָּא סְבוּרִין שֶׁהָיָה שָׁלוּ וּבֵין לְלִישְׁנָא דְּפֹ״ק דְּבָבָא מְצִיעָא (דף י: וסט) טַעְמָא דְּאֵין שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה מִשּׁוּם דְּשָׁלִיחַ בַּר חִיּוּבָא הוּא וְדִבְרֵי הָרֵב וְדִבְרֵי הַתַּלְמִיד דִּבְרֵי מִי שׁוֹמְעִין וּבֵין לְלִישְׁנָא דְּאִי בְּעֵי לֹא עָבִיד אִי בְּעֵי עָבִיד אֵין יוֹדֵעַ שֶׁהַשְּׁלִיחַ יַעֲבוֹר אֲבָל כָּאן יוֹדֵעַ הוּא שֶׁיִּקַּח מֵאַחֵר שֶׁהוּא סָבוּר שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ וּלְעֵיל (פא.) גַּבֵּי גָּנַב וְטָבַח בְּשַׁבָּת דְּמוֹקֵי לַהּ בְּטוֹבֵחַ עַל יְדֵי אַחֵר וּפְרִיךְ וְכִי הֵיכָן מְצִינוּ שֶׁזֶּה חוֹטֵא וְזֶה מִתְחַיֵּיב הֲוֵי מְצִי לְמֵימַר דְּסָבוּר שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ אֲבָל מִשֵּׁנִי שֶׁפִּיר וְהָאֲמַרְתָּ הוּא שֶׁאֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ שֶׁאִם הָיָה יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ לֹא הָיָה מִתְחַיֵּיב בְּמִשִּׁיכָתוֹ וּמִשֵּׁנִי לֹא גָּנַב שֶׁהָיָה גָּנַב מוֹשְׁכָהּ מִבֵּית שׁוֹמְרִים וְתָנָא גָּנַב שֶׁגָּנְבוֹ מִבֵּית שׁוֹמְרִים וּמִיְּרֵי שֶׁלֹּא נָתַן לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ וְלִבְעַל חוֹבוֹ לְגַמְרֵי דְּא״כ הָווּ בְּעָלִים וְלֹא שׁוֹמֵר אֶלָּא אַפּוֹתֵיקִי בְּעִלְמָא עָשָׂה לָהֶם שֶׁאִם לֹא יִפְרַע עַד יוֹם פְּלוֹנִי שֶׁיְּהֵא קָנוּי לָהֶם וְרב הוּנָּא דְּאָמַר בְּפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל דְּלֹא בִּיקֵּעַ בּוֹ מְצִי מַשְׁאִיל לְפִרְקָהּ דִּבְסָמוּךְ מַה לִּי גָּנַב מֵרְשׁוּת שׁוֹמֵר מַה לִּי גָּנַב מֵרְשׁוּת בְּעָלִים וּבְהָאיש מְקַדֵּשׁ (קידושין דף מז: וסט) אֵיפָא תַּנָּא כְּרב הוּנָּא דְּאָפִי׳ בְּמִלְוֶה יָכוֹל לַחֲזוֹר כָּל זְמַן שֶׁלֹּא הוֹצִיאוֹ כ״ש שֶׁאֵילָה וְג׳ מֵחֲלוֹקוֹת בַּדָּבָר דְּלְרב הוּנָּא לֹא תִּקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמֵר וּלְר״א תִּקְנוּ כִּדְקָאָמַר הָתָם וּפְלִיגָא דְּר״א לְר׳ אֶלְעָזָר נַמִּי מִדְּאוֹרַיְיתָא יָכוֹל לַחֲזוֹר אֶלָּא שֶׁחֲכָמִים תִּקְנוּ דְּלֹא מְצִי הָדַר בֵּיהּ מִשֵּׁעַת מְשִׁיכָה וְעוֹד קָאָמַר הָתָם וּפְלִיגָא אַמֵּי דְּאָמַר ר׳ אַמֵּי הַמַּשְׁאִיל קוֹרְדּוֹם שֶׁל הֶקְדֵּשׁ לַחֲבֵרוֹ מוּתָּר לְבַקֵּעַ בּוֹ לְכַתְּחִילָּה מִשֵּׁעַת מְשִׁיכָה וְעוֹד קָאָמַר הָתָם וּפְלִיגָא אַמֵּי דְּאָמַר ר׳ אַמֵּי הַמַּשְׁאִיל קוֹרְדּוֹם שֶׁל הֶקְדֵּשׁ לַחֲבֵרוֹ מוּתָּר לְבַקֵּעַ בּוֹ לְכַתְּחִילָּה מִדְּמִדְּרַבְּנָן וּמֵעֵל מִשּׁוּם דְּמִדְּרַבְּנָן אֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר כְּמוֹ נָתְנָהּ לְבַלָּן בְּפֶרֶק הַזָּהָב (כ״מ דף מח. וסט) א״כ הֲוֵי חוּמְרָא דְּאָתֵי לִידֵי קוּלָּא דַּחֲבֵרוֹ מוּתָּר לְבַקֵּעַ בּוֹ לְכַתְּחִילָּה:

שְׂכִירוּת דִּמְטַלְטְלִין מְטַלְטְלֵי בְּנֵי שְׁטָרָא נִינְהוּ אָמַר רַב חִסְדָּא שְׂכִירוּת דְּקַרְקַע: אָמַר ר' אֶלְעָזָר רָאוּהוּ שֶׁהִטְמִין בְּחוּרְשִׁין וְטָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אַמַּאי הָא לֹא מָשַׁךְ א"ר חִסְדָּא שֶׁהִכִּישָׁהּ בְּמַקֵּל אַמְרֵי וְכֵיוָן דְּרָאוּהוּ גַּזְלָן הוּא כֵּיוָן דְּקָא מִטַּמְרֵי מִנַּיְיהוּ גַּנָּב הוּא וְאֶלָּא גַּזְלָן הֵיכִי דָּמֵי אָמַר ר' אֲבָהוּ כְּגוֹן בְּנָיָהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּגְזֹל אֶת הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי וַיַּהַרְגֵהוּ בַּחֲנִיתוֹ ר' יוֹחָנָן אָמַר כְּגוֹן בַּעֲלֵי שְׁכֶם שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּשִׂימוּ לוֹ בַעֲלֵי שְׁכֶם מְאָרְבִים עַל רָאשֵׁי הֶהָרִים וַיִּגְזְלוּ [אֵת] כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בַּדָּרֶךְ וְר' אֲבָהוּ מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר מֵהַאי אָמַר לָךְ כֵּיוָן דְּמִטַּמְרֵי אִיטְּמוּרֵי לֹא גַּזְלָנֵי נִינְהוּ וְר' יוֹחָנָן הָא דְּקָא מִטַּמְרֵי דְּלֹא נִיחֲזִינְהוּ אִינְשֵׁי וְנִיעָרְקוּ מִנַּיְיהוּ שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי מִפְּנֵי מָה הֶחֱמִירָה תּוֹרָה בְּגַנָּב יוֹתֵר מִגַּזְלָן אָמַר לָהֶן זֶה הִשְׁוָה כְּבוֹד עֶבֶד לִכְבוֹד קוֹנוֹ וְזֶה לֹא הִשְׁוָה כְּבוֹד עֶבֶד לִכְבוֹד קוֹנוֹ כִּבְיָכוֹל עָשָׂה עַיִן שֶׁל מַטָּה כְּאִילּוּ אֵינָהּ רוֹאָה וְאוֹזֶן שֶׁל מַטָּה כְּאִילּוּ אֵינָהּ שׁוֹמַעַת שֶׁנֶּאֱמַר הוֹי הַמַּעֲמִיקִים מֵה' לַסְתִּיר עֵצָה וְהָיָה בְמַחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם וְגוֹ' וּכְתִיב וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יָּהּ וְלֹא יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וּכְתִיב כִּי [אָמְרוּ] עָזַב ה' אֶת הָאָרֶץ וְאֵין ה' רוֹאֶה (תַּנְיָא) אָמַר ר' מֵאִיר מָשְׁלוּ מָשָׁל מִשּׁוּם רַבָּן גַּמְלִיאֵל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ בָעִיר וְעָשׂוּ מִשְׁתֶּה אֶחָד זִימֵּן אֶת בְּנֵי הָעִיר וְלֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְאֶחָד לֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הָעִיר וְלֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ אֵיזֶה מֵהֶן עוֹנְשׁוֹ מְרוּבֶּה הֱוֵי אוֹמֵר זֶה שֶׁזִּימֵּן אֶת בְּנֵי הָעִיר וְלֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ אָמַר רַבִּי מֵאִיר בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל כֹּחַ שֶׁל מְלָאכָה שׁוֹר שֶׁבִּיטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ חֲמִשָּׁה שֶׂה שֶׁלֹּא בִּיטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ אַרְבָּעָה אָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת שׁוֹר שֶׁהָלַךְ בְּרַגְלָיו חֲמִשָּׁה שֶׂה שֶׁהִרְכִּיבוֹ עַל כְּתֵיפוֹ אַרְבָּעָה:

מתני' אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּא"י אֲבָל מְגַדְּלִין בְּסוּרְיָא וּבְמִדְבָּרוֹת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין מְגַדְּלִין תַּרְנְגוֹלִין בִּירוּשָׁלַיִם מִפְּנֵי הַקֳּדָשִׁים וְלֹא כֹּהֲנִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי הַטָּהֳרוֹת אֵין מְגַדְּלִין חֲזִירִין בְּכָל מָקוֹם לֹא יְגַדֵּל אָדָם אֶת הַכֶּלֶב אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת אֵין פּוֹרְסִין נִישׁוֹבִים לְיוֹנִים אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רָחוֹק מִן הַיִּשּׁוּב ל' רִיס: **גמ'** ת"ר אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּא"י אֲבָל מְגַדְּלִין בְּחוּרְשִׁין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּסוּרְיָא אֲפִילּוּ בְּיִשּׁוּב וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּחוּצָה לָאָרֶץ תַּנְיָא אִידָךְ אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֲבָל מְגַדְּלִין בַּמִּדְבָּר שֶׁבִּיהוּדָה וּבַמִּדְבָּר שֶׁבִּסְפַר עַכּוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה אֲבָל מְגַדְּלִין בְּהֵמָה גַּסָּה לְפִי שֶׁאֵין גּוֹזְרִין גְּזֵרָה עַל הַצִּבּוּר אֶלָּא אִם כֵּן רוֹב צִבּוּר יְכוֹלִין לַעֲמוֹד בָּהּ בְּהֵמָה דַּקָּה אֶפְשָׁר לַהֲבִיא מִחוּצָה לָאָרֶץ בְּהֵמָה גַּסָּה אִי אֶפְשָׁר לַהֲבִיא מִחוּצָה לָאָרֶץ וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה אֲבָל מַשְׁהֶה הוּא קוֹדֶם לָרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם וְקוֹדֶם מִשְׁתֵּה בְּנוֹ ל' יוֹם וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַשְׁהֶה אֶת הָאַחֲרוֹנָה שְׁלֹשִׁים יוֹם דְּסד"א דְּאִי נָפַק לֵיהּ רֶגֶל וּמִכִּי זַבְנָהּ עַד הַשְׁתָּא אַכַּתִּי לֹא מָלוּ לֵיהּ תְּלָתִין יוֹמִין לֹא נֵימָא תְּלָתִין מִשְׁרָא שָׁרֵי לֵיהּ לְשַׁהוּיֵי אֶלָּא כֵּיוָן דְּנָפַק לֵיהּ רֶגֶל לֹא מִבָּעֵי לֵיהּ לְשַׁהוּיֵי

והטבח

תוספות

שֶׁהִטְמִין בְּחוּרְשִׁין. פִּי' הִטְמִין עַצְמוֹ וְס"ד שֶׁהָלַךְ בַּחֲשַׁאי וְטָבַח הַבְּהֵמָה בְּמָקוֹם שֶׁהוּא וּמש"ה פָּרִיךְ וְהָא לֹא מָשַׁךְ: **כֵּיוָן** דְּרָאוּהוּ גַּזְלָן הוּא. כְּלוֹמַר שֶׁעוֹשֶׂה בְּמָקוֹם גָּלוּי וְלֹא דָּמֵי לְגוֹנֵב בְּבַיִת אוֹ בְּחָצֵר: **וְרַבִּי** יוֹחָנָן הָא דְּמִטַּמְרֵי כו'. לְמ"ד בְּהַכּוֹנֵס (לעיל דף נז. וש"ס) דִּלְר' יוֹחָנָן לִסְטִים מְזוּיָּין כֵּיוָן דְּמִטְמַר מֵאִינְשֵׁי גַּנָּב הוּא אִצְטְרִיךְ לְהַאי טַעְמָא דִּלְמ"ד דְּגַזְלָן הוּא לְר' יוֹחָנָן לֹא צָרִיךְ לְהַאי טַעְמָא כְּלָל: **מִפְּנֵי** מָה הֶחְמִירָה תּוֹרָה כו'. בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב וְטַעֲנַת גַּזְלָן לֹא שַׁיָּיךְ הַאי טַעְמָא כְּלָל: **אֵין** מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה. אֲפִי' בְּבַיִת קָאָמַר דְּלִרְעוֹת אֲפִי' בְּהֵמָה גַּסָּה אָסוּר כִּדְאַמְרִינָן בְּזֶה בּוֹרֵר (סנהדרין דף כה:) רוֹעֶה שֶׁאָמְרוּ אֶחָד רוֹעֵה בְּהֵמָה גַּסָּה וְאֶחָד רוֹעֵה בְּהֵמָה דַּקָּה וְא"ת וְהָא דְּמַסִּיק הָתָם דְּרָבָא מְגַדְּלִין אִיתְּמַר דִּמְגַדְּלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל פְּסוּלִין בְּחוּצָה לָאָרֶץ כְּשֵׁרִים מְגַדְּלֵי בְּהֵמָה גַּסָּה אֲפִי' בְּא"י כְּשֵׁרִים מַאי קָמַשְׁמַע לָן דְּהָא דִּבְחוּ"ל כְּשֵׁרִים מַתְנִי' הִיא דַּאֲפִי' בְּסוּרְיָא שָׁרֵי כ"ש בְּחוּ"ל וְיֵשׁ לוֹמַר דְּוַדַּאי לֹא אִצְטְרִיךְ אֶלָּא אַיְּידֵי דְּאָמַר דִּבְא"י פְּסוּלִין קָמְסַיֵּים דִּבְחוּ"ל כְּשֵׁרִים וּמְגַדְּלֵי בְּהֵמָה גַּסָּה דַּאֲפִי' בְּא"י כְּשֵׁרִים אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינָן דְּאִי מִמַּתְנִיתִין הֲוָה אֲמִינָא דַּאֲפִי' גַּסָּה אָסוּר וְהָא דְּנָקַט דַּקָּה לְאַשְׁמוּעִינָן דַּאֲפִי' דַּקָּה שָׁרֵי בְּסוּרְיָא וְנִרְאֶה דְּהָא דְּאַמְרִינָן בְּפ"ק דְּב"מ (דף ה:) דְּרוֹעֶה בְּהֵמוֹת שֶׁל אֲחֵרִים כָּשֵׁר דְּאֵין אָדָם חוֹטֵא וְלֹא לוֹ הַיְינוּ דַּוְקָא גַּסָּה שֶׁמּוּתָּר לְגַדֵּל אֲבָל דַּקָּה בְּא"י אוֹ בְּבָבֶל לְרַב אֵין נִרְאֶה לְחַלֵּק בֵּין מְגַדֵּל שֶׁלּוֹ לְשֶׁל אֲחֵרִים דְּהָא אֲפִי' קְשׁוּרָה בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה אָסוּר וְלֹא כְּדִבְרֵי הַמְפָרֵשׁ לְקַמָּן דְּסָבַר רַב הוּנָא שֶׁמּוּתָּר לִמְסוֹר לְאִשְׁתּוֹ כְּמוֹ שֶׁמּוּתָּר לְרוֹעֶה וּלְכַךְ הָיְתָה מְנַטֶּרֶת לְהוּ חוֹבָה דְּהָא כֵּיוָן דְּבָבֶל כְּא"י לִבְהֵמָה דַּקָּה אֵין לוֹ לְחַלֵּק בֵּין עַל יְדֵי עַצְמוֹ בֵּין ע"י אֲחֵרִים וְהַנְהוּ עִיזֵּי דְּאַכְלֵי חוּשְׁלֵי בִּנְהַרְדָּעָא בְּחֶזְקַת הַבָּתִּים (כ"ב דף לו.) וְקָאָמַר שַׁאנֵי עִיזֵּי דִּמְסִירֵי לְרוֹעֶה אַף עַל גַּב דִּנְהַרְדָּעָא הִיא בָּבֶל שֶׁמָּא לֹא הָיוּ כָּל כַּךְ נִזְהָרִים עַל דִּבְרֵי רַב שֶׁאָמַר בָּבֶל כְּא"י לִבְהֵמָה דַּקָּה שֶׁגַּם רַב הוּנָא לֹא הֶחֱמִיר וְכֵן מַשְׁמַע דַּאֲפִי' ע"י אֲחֵרִים אָסוּר מִדְּלֹא מָסַר הַהוּא חָסִיד בְּהֵמָה לְרוֹעֶה וְכֵן בַּעֲלֵי בָּתִּים שֶׁבַּגָּלִיל מִסְתָּמָא לֹא הָיוּ מַרְעִין בְּעַצְמָן אֶת צֹאנָן וְרוֹעֶה שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה מִי לֹא עַסְקִינָן שֶׁמּוֹצֵא אֲחֵרִים שֶׁיִּרְעוּ לוֹ וַאֲפִי' הָכֵי קָאָמַר יִמְכּוֹר עַל יַד:

והטבח

רש"י

שְׂכִירוּת דִּמְטַלְטְלֵי. שֶׁהִשְׂכִּיר לוֹ כֵּלָיו: **בְּנֵי שְׁטָרָא נִינְהוּ.** בִּתְמִיָּה הָא לֹא מִקְּנוּ מְטַלְטְלִין אֶלָּא בִּמְשִׁיכָה כִּדְאַמְרִינָן בְּקִדּוּשִׁין (דף כו.) וּנְהִי נַמִּי דְּמִקְּנוּ בְּכַסְפָּא לְעִנְיַן קַבּוּלֵי מִי שֶׁפָּרַע מִיהוּ בִּשְׁטָר לֹא מִיקְּנוּ מִידֵּי דִּדְבָרִים בְּעָלְמָא נִינְהוּ כִּדְאַמְרִינָן בְּהַזָּהָב (ב"מ דף מט.) דְּבָרִים אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם מְחוּסְּרֵי אֲמָנָה: **שֶׁהִטְמִין בְּחוּרְשִׁין.** שֶׁנִּטְמַן בְּיַעַר לִגְנוֹב בְּהֵמוֹת הָרוֹעוֹת שָׁם: **וְכֵיוָן דְּרָאוּהוּ גַּזְלָן הוּא.** וְלֹא דּוֹמֶה לְגַנָּב בִּפְנֵי שְׁנַיִם דְּהָתָם אע"ג דְּחָזוּ לֵיהּ שְׁאָר אִינְשֵׁי לֹא מִיסְתְּפֵי מִינַּיְיהוּ דְּמֵימַר אָמַר לֹא מִינַּיְיהוּ שָׁקִילְנָא מִידֵּי אֲבָל חוּרְשִׁין מִרְעֶה לַכֹּל הִיא וְלֹא יָדַע דְּמַאן נִיהוּ הַךְ בְּהֵמָה וְכֵיוָן דְּלֹא מִיסְתְּפֵי מִכּוּלֵּי עַלְמָא גַּזְלָן הוּא: **הֶחְמִירָה תּוֹרָה.** לְשַׁלֵּם כֵּפֶל אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה: **הִשְׁוָה כְּבוֹד עֶבֶד.** לֹא יָרֵא מִבְּנֵי אָדָם כְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא יָרֵא מֵהקב"ה אֲבָל גַּנָּב לֹא הִשְׁוָה עֶבֶד לְקוֹנוֹ אֶלָּא כִּיבֵּד הָעֶבֶד יוֹתֵר מִקּוֹנוֹ שֶׁהוּא יָרֵא מִבְּנֵי אָדָם וּמֵעַיִן שֶׁל מַעְלָה לֹא נִזְהָר: **לַסְתִּיר עֵצָה.** כְּמוֹ לְהַסְתִּיר יוֹעֵץ בְּמִסְתָּרִים לִגְנוֹב לְהָרַע: **שֶׂה שֶׁהִרְכִּיבוֹ.** הַגַּנָּב עַל כְּתֵיפוֹ וְזִלְזֵל אֶת עַצְמוֹ בּוֹ לְפִיכָךְ הֵיקֵל הקב"ה עָלָיו בְּתַשְׁלוּמִין: **מתני' אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.** מִשּׁוּם יִשּׁוּב א"י שֶׁמַּבְעִיר אֶת הַשָּׂדוֹת וְכָל שָׂדוֹת א"י סְתָמָן דְּיִשְׂרָאֵל: **אֲבָל מְגַדְּלִין בְּסוּרְיָא.** אֲרַם צוֹבָה דְּדָוִד כִּיבְּשָׁהּ וְקָסָבַר דְּלֹא שְׁמֵיהּ כִּיבּוּשׁ וַהֲוְיָא כְּחוּצָה לָאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ מוּתָּר לְגַדֵּל דְּלֹא חַיְישִׁינָן לְיִשּׁוּב וְאִם יַפְסִידוּ שְׂדוֹת אֲחֵרִים יְשַׁלְּמֶנָּה: **אֵין מְגַדְּלִין תַּרְנְגוֹלִין בִּירוּשָׁלַיִם.** אֲפִי' יִשְׂרָאֵל: **מִפְּנֵי הַקֳּדָשִׁים.** שֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹכְלִים שָׁם בְּשַׂר שְׁלָמִים וְתוֹדָה וּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה וְדֶרֶךְ תַּרְנְגוֹלִים לְנַקֵּר בְּאַשְׁפָּה שֶׁמָּא יְבִיאוּ א] עֶצֶם כַּעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ וִיטַמְּאוּ אֶת הַקֳּדָשִׁים: **וְלֹא יְגַדְּלוּ כֹּהֲנִים תַּרְנְגוֹלִין.** בְּכָל א"י: **מִפְּנֵי הַטָּהֳרוֹת.** שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין תְּרוּמָה הֵן צְרִיכִין לְהִזָּהֵר בְּטָהֳרָתָן: **חֲזִירִין.** טַעְמָא מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: **אֶת הַכֶּלֶב.** מִפְּנֵי שֶׁנּוֹשֵׁךְ וּמְנַבֵּחַ וּמַפֶּלֶת אִשָּׁה מִיִּרְאָתוֹ: **נִישׁוֹבִים.** פַּחִים שֶׁלֹּא יִלְכְּדוּ בָּהֶן יוֹנֵי בְּנֵי הַיִּשּׁוּב: **שְׁלֹשִׁים רִיס.** אַרְבַּע מִילִין: **גמ' בְּחוּרְשִׁין.** בִּיעָרוֹת כִּדְמְתַרְגְּמִינַן בְּיַעַר חוּרְשָׁא: **בְּהֵמָה גַּסָּה.** צְרִיכָה בְּיִשּׁוּב לְמַשָּׂאוּי וְלַחֲרִישָׁה: **שֶׁלֹּא יַשְׁהֶה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁבָּהֶן שְׁלֹשִׁים יוֹם.** לָקַח בְּהֵמוֹת קוֹדֶם לָרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם וְסָמוּךְ לָרֶגֶל לֹא יֹאמַר הֲרֵינִי שׁוֹחֵט אֶת הַמּוּקְדָּמוֹת וּמְאַחֵר אֶת הָאַחֲרוֹנוֹת אַף לְאַחַר הָרֶגֶל עַד מְלֹאות שְׁלֹשִׁים יוֹם לְמֶקְחָן:

והטבח

שְׁכִירוּת דְּמַטַּלְטְלִין, כגון כלים, יקשה, מְטַלְטְלֵי בְּנֵי שְׁטָרָא נִינְהוּ – וכי מיטלטלין נקנים בשטר, הלא הם נקנים רק במשיכה. משיבה הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, כוונת הברייתא לִשְׁכִירוּת דְּקַרְקַע, שהשכירות חלה על ידי שהשוכר נותן למשכיר כסף, או שהמשכיר כותב ומוסר לשוכר שטר 'ביתי מושכר לך', או שהשוכר מחזיק בבית, ואז אינם יכולים לחזור בהם.

הגמרא מבארת את אופני המשיכה שבגנב, ואת ההבדל בין גנב לגזלן: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, רָאוּהוּ עדים את הגנב שֶׁהִטְמִין – שהתחבא בַּחֹרְשִׁין – ביער לגנוב את הבהמות הרועות שם, וְאחר כך טָבַח וּמָכַר את הבהמה, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. שואלת הגמרא: אַמַּאי – מדוע משלם ד' וה', הָא – הרי לֹא מָשַׁךְ את הבהמה. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי חִסְדָּא, מדובר שֶׁהִכִּישָׁהּ – הכה את הבהמה בְּמַקֵּל, וכשעקרה הבהמה יד ורגל מחמת מכתו זה נחשב משיכה. מקשה הגמרא: אָמְרֵי, וְכֵיוָן דְּרָאוּהוּ בני אדם הנמצאים ביער, גַּזְלָן הוּא ולא גנב, ומדוע מתחייב בד' וה'. מתרצת הגמרא: כֵּיוָן דְּקָא מִטַּמְּרֵי מִנַּיְיהוּ – כיון שהוא מסתתר מהם, גַּנָּב הוּא.

שואלת הגמרא: וְאֶלָּא אם כן גַּזְלָן הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן נחשב גזלן ולא גנב, שהרי אף אם ראוהו הוא נחשב גנב. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, גזלן הוא כְּגוֹן בְּנָיָהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע, שֶׁנֶּאֱמַר עליו (שמואל ב' כג כא) 'וַיְגָזֵל אֶת הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי וַיַּהַרְגֵהוּ בַּחֲנִיתוֹ', ומבואר שלשון 'גזילה' נאמר על החוטף מיד חבירו. הגמרא מביאה מקור נוסף ש'גזלן' הוא החוטף מחבירו: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, כְּגוֹן בַּעֲלֵי שְׁכֶם שמרדו באבימלך, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ט כה) 'וַיָּשִׂימוּ לוֹ בַעֲלֵי שְׁכֶם מְאָרְבִים עַל רָאשֵׁי הֶהָרִים וַיִּגְזְלוּ [אֵת] כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בַּדֶּרֶךְ', ומבואר שלשון 'גזילה' נאמר על החוטף מיד חבירו.

מקשה הגמרא: וְרַבִּי אַבָּהוּ מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר מֵהַאי – מדוע לא למד מבעלי שכם. מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רבי אבהו, כֵּיוָן דְּבעלי שכם מִטַּמְּרֵי אִיטַּמּוּרֵי – הסתתרו, כמו שנאמר 'וַיָּשִׂימוּ לוֹ בַעֲלֵי שְׁכֶם מְאָרְבִים', לֹא גַּזְלָנֵי נִינְהוּ – אינם נחשבים גזלנים, אלא גנבים. וְרַבִּי יוֹחָנָן הלומד מבעלי שכם סבר שאינם גנבים, משום דקָא מִטַּמְּרֵי – שהטעם שהם הסתתרו הוא מפני שאמרו, עדיף לנו להתחבאות דְּלֹא נֶחְזִינְהוּ אִינְשֵׁי – כדי שלא יראונו אנשים וְנִיעֲרְקוּ מִנַּיְיהוּ – ויברחו מאיתנו, אבל לא הסתתרו מחמת שפחדו לגזול, ולכן אינם נחשבים גנבים.

הגמרא מבארת את טעם החילוק שבין תשלומי גנב לתשלומי גזלן: שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, מִפְּנֵי מַה הֶחֱמִירָה הַתּוֹרָה בְּגַנָּב שמשלם כפל וד' וה', יוֹתֵר מִגַּזְלָן שמשלם רק קרן. אָמַר לָהֶן רבן יוחנן בן זכאי, זֶה – גזלן הַשָּׁוֶה כְּבוֹד עֶבֶד [– בן אדם] לִכְבוֹד קוֹנוֹ [– הקדוש ברוך הוא], שאינו ירא לא מבני אדם ולא מהקדוש ברוך הוא, וְזֶה – גנב לֹא הַשָּׁוֶה כְּבוֹד עֶבֶד לִכְבוֹד קוֹנוֹ, שהוא נחבא וירא מבני אדם ואינו ירא מהקדוש ברוך הוא, ונמצא שהוא מכבד את האדם יותר ממה שהוא מכבד את הקדוש ברוך הוא, כְּבָיְכוֹל עָשָׂה עַיִן שֶׁל מַטָּה כְּאִילּוּ אֵינָהּ רוֹאָה, וְאוֹזֶן שֶׁל מַטָּה כְּאִילּוּ אֵינָהּ שׁוֹמַעַת. ומביאה הגמרא פסוקים על הרשעים הכופרים בהשגחת ה', שֶׁנֶּאֱמַר בדברי ישעיהו המתאונן על העם החושבים להסתיר עצתם הרעה מה' (ישעיהו כט טו), 'הוֹי הַמַּעֲמִיקִים מֵה' לְסַתִּיר עֵצָה וְהָיָה בְמַחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם וַיֹּאמְרוּ מִי רֹאֵנוּ וּמִי יוֹדְעֵנוּ' וְגו', כלומר, שהרשעים מעמיקים במחשבתם להסתיר את עצתם הרעה מה', כי הם חושבים שה' אינו משגיח בעניני הארץ, וכאילו הם עושים את מעשיהם בחושך כלפי מעלה. וְכָתִיב (תהלים צד ז) 'וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יָהּ וְלֹא יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב', כלומר, שהרשעים עושים את מעשיהם הרעים, ואומרים שה' אינו רואה ואינו שומע מעשי בני אדם. וְכָתִיב (יחזקאל ט ט) 'כִּי [אָמְרוּ] עָזַב ה' אֶת הָאָרֶץ וְאֵין ה' רֹאֶה', כלומר, שהרשעים אומרים שה' אינו רואה מה שנעשה בארץ, וכופרים בשכר ועונש.

הגמרא מביאה משל לבאר את ההבדל שבין גנב לגזלן: (תניא) אָמַר רַבִּי מֵאִיר, מָשָׁלוּ מָשָׁל מִשּׁוּם [– בשם] רַבָּן גַּמְלִיאֵל, לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ בָּעִיר וְעָשׂוּ מִשְׁתֶּה, אֶחָד מהם זִימֵּן אֶת בְּנֵי הָעִיר למשתה וְלֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ, וְאֶחָד – והשני לֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הָעִיר וְלֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ, אֵיזֶה מֵהֶן עוֹנְשׁוֹ מְרוּבֶּה, הֲוֵי אוֹמֵר, שזֶה שֶׁזִּימֵּן אֶת בְּנֵי הָעִיר וְלֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ עונשו מרובה ממי שלא זימן אף אחד, מפני שהוא כיבד את בני העיר יותר מבני המלך. וכמו כן גנב שירא מבני אדם ולא מהקדוש ברוך הוא, עונשו חמור יותר מגזלן שלא ירא לא מבני אדם ולא מהקדוש ברוך הוא.

הגמרא מבארת מדוע הטובח שור משלם חמישה והטובח שה משלם ארבעה: אָמַר רַבִּי מֵאִיר, בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל כֹּחַ שֶׁל מְלָאכָה, שהטובח או מוכר שׁוֹר, שֶׁבִּיטְּלוֹ את בעל השור מִמְּלַאכְתּוֹ, משלם חֲמִשָּׁה, אבל הטובח או מוכר שֶׂה, שֶׁלֹּא בִיטְּלוֹ את בעל השה מִמְּלַאכְתּוֹ, שהרי אין דרך לעבוד עם שה, משלם רק אַרְבָּעָה. טעם נוסף לחלק בין שור לשה: אָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, ששׁוֹר שֶׁהָלַךְ בְּרַגְלָיו והגנב לא התבזה לנושאו על כתיפו, אם טבחו או מכרו משלם חֲמִשָּׁה, אבל בשֶׂה שֶׁהגנב הִרְכִּיבוֹ עַל כְּתֵפוֹ וזלזל בעצמו, אם טבחו או מכרו משלם רק אַרְבָּעָה.

משנה

אחרי ששנינו דיני נזיקין של בהמה מדאורייתא, המשנה אומרת דינים דרבנן הנוגעים לבהמות: אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה – צאן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מפני שהיא אוכלת את הזרעים שבשדות, ומפסידה את שדותיהם של ישראל, אֲבָל מְגַדְּלִין בְּסוּרְיָא – ארם צובה שכבשה דוד, שאין בה משום ישוב ארץ ישראל, וּבְמִדְבָּרוֹת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שאין בהם ישוב כלל.

דין נוסף: אֵין מְגַדְּלִין תַּרְנְגוֹלִין בִּירוּשָׁלַיִם, ואפילו אם המגדל הוא ישראל, מִפְּנֵי הַקָּדָשִׁים שאוכלים בה, כיון שדרך התרנגולים לנקר באשפה, וחוששים שמא יביאו בשר שרץ בשיעור עדשה ויטמאו את הקדשים, וְלֹא כֹּהֲנִים – והכהנים לא יגדלו תרנגולים בְּכל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי הַטְּהָרוֹת – התרומה שהם אוכלים.

דינים נוספים: אֵין מְגַדְּלִין חֲזִירִין בְּכָל מָקוֹם ואף בחוץ לארץ, משום מעשה שהיה. וכן לֹא יְגַדֵּל אָדָם אֶת הַכֶּלֶב בכל מקום, מפני שעלול לנשוך או לנבוח ולהבהיל אדם ועל ידי כך להזיקו, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הכלב קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת, שאז אנשים יכולים להיזהר מלעבור בקירבתו.

אגב האיסורים הקודמים, מבארת המשנה איסור נוסף: אֵין פּוֹרְסִין נִישׂוּבִים [– רשתות מלכודת] לַיּוֹנִים לשם לכידתם, שמא היונים שייכים לבני הישוב הסמוך למקום הלכידה, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה המקום רָחוֹק מִן הַיִּשּׁוּב שְׁלוֹשִׁים רִים שהם ארבעה מילין, כיון שיותר ממרחק זה אין היונים מתרחקים ממקומם, ואין לחשוש שמא יצוד את יוני בני הישוב.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא בענין גידול בהמה דקה: תָּנוּ רַבָּנַן, אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מפני שאוכלת את הזרעים שבשדות, ומפסידה את שדות ארץ ישראל, אֲבָל מְגַדְּלִין אותה בַּחוֹרְשִׁין [– יערות] שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מפני שאינם מקומות ישוב, ואין בהם חשש הפסד הישוב. וכן בְּסוּרְיָא וַאֲפִילּוּ בַּיִּשּׁוּב שבה, משום שאין בישובה משום ישוב ארץ ישראל, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שמגדלים אותה בְּחוּצָה לָאָרֶץ ממש, שאין חוששים שם להפסיד את הישוב.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: תַּנְיָא אִידָּךְ – שנינו ברייתא אחרת, אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל מְגַדְּלִין בַּמִּדְבָּר שֶׁבִּיהוּדָה, וּבַמִּדְבָּר שֶׁבַּסָּפֵר – בגבול עַכּוֹ, שאינם מקומות ישוב. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ חכמים שאֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה, אֲבָל מְגַדְּלִין בְּהֵמָה גַּסָּה – בקר, ואף שיש לחשוש שמא יפסידו את הישוב על ידי אכילת הזרעים בשדות, לְפִי שֶׁאֵין גּוֹזְרִין גְּזֵרָה עַל הַצִּבּוּר, אֶלָּא אִם כֵּן רוֹב הַצִּבּוּר יְכוֹלִין לַעֲמוֹד בָּהּ, ולכן בְּהֵמָה דַּקָּה שצריכים אותה בעיקר לאכילת בשרה, אסרו לגדלה בארץ ישראל, שהרי אֶפְשָׁר לְהָבִיא אותה מִחוּצָה לָאָרֶץ ולשחטה, אבל בְּהֵמָה גַּסָּה שצריכים אותה להולכת משאות על גבה ולחרישת השדות, אִי אֶפְשָׁר לְהָבִיא אותה לצורך זה מִחוּצָה לָאָרֶץ לארץ ישראל, ולכן לא אסרו חכמים לגדלה בארץ ישראל. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ שאֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה, אֲבָל יש זמנים שמותר לגדל בהם בהמה דקה, דהיינו, העולה לרגל וצריך צאן לקרבן, מַשְׁהֶה הוּא – מותר לו לקנות בהמה דקה קוֹדֶם לְרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְכן המשיא את בנו וצריך צאן לסעודת הנישואין, מותר לו לקנות בהמה דקה קוֹדֶם מִשְׁתֵּה בְּנוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּבְלִבְד שֶׁלֹּא יַשְׁהֶה אֶת הָאַחֲרוֹנָה שבבהמות שרוצה לשחוט לצורך הרגל או המשתה, וכגון שקנה בהמות נוספות פחות משלשים יום קודם לכן, במשך שְׁלֹשִׁים יוֹם, אלא ישחטנה עד הרגל בלבד.

מבארת הגמרא: מדוע הברייתא צריכה לומר שלא ישהה את האחרונה במשך שלושים יום, דְּסַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא – שהיית מעלה בדעתך לומר,

המשך בעמוד עו

וְהַטַּבָּח המתפרנס ממכירת בהמות ביום השוק, **לוֹקֵחַ** בהמות דקות **וְשׁוֹחֵט** אותן מיד, או **לוֹקֵחַ וְשׁוֹהֶה** – ומשהה אותן כדי לשוחטן עד שלשים יום לקנייתן, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַשְׁהֶה** את **הָעֲגוּנָה** – המאוחרת **שֶׁבָּהֶן**, שלקחה סמוך ליום השוק, עד מלאת **שְׁלֹשִׁים יוֹם** לקנייתה:

הגמרא מביאה את דעת רבן גמליאל בענין זה: **שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל,** טבח המתפרנס ממכירת בהמות, או כל אדם קודם הרגל, **מַהוּ** – האם מותר לו **לְגַדֵּל** בהמות דקות. **אָמַר לָהֶן, מוּתָּר.** מקשה הגמרא: **וְהָתְנַן** שאין **מְגַדְּלִין** בהמה דקה בארץ ישראל. מבארת הגמרא: **אֶלָּא הָכִי קָא בָּעוּ מִינַּיהּ** – כך שאלו אותו, **מַהוּ** – האם מותר לטבח או לעולה לרגל **לַשְׁחוֹת** אצלו בהמות דקות, **וְאָמַר לָהֶן, מוּתָּר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תֵּצֵא** מביתו **וְתִרְעֶה בָּעֲדֶר,** כדי שלא תפסיד שדות אחרים, **אֶלָּא קוֹשְׁרָהּ** בביתו **בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה.**

הגמרא מביאה ברייתא בענין גידול בהמה דקה: **תָּנוּ רַבָּנָן, מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד, שֶׁהָיָה גּוֹנֵחַ** – צועק **מִכְּאֵב לִבּוֹ,** ולא היה יכול להשיב את רוחו, **וְשָׁאֲלוּ לְרוֹפְאִים** ברפואתו, **וְאָמְרוּ שֶׁאֵין לוֹ תַּקָּנָה עַד שֶׁיִּנָּךְ חָלָב רוֹתֵחַ** מעז **מִשַּׁחֲרִית לְשַׁחֲרִית** – בכל בוקר, **וְהֵכִיאוּ לוֹ עֵז וְקָשְׁרוּ לוֹ** אותה **בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה, וְהָיָה יוֹנֵק מִמֶּנָּה מִשַּׁחֲרִית לְשַׁחֲרִית. לְיָמִים נִכְנְסוּ חֲבֵרָיו לְבַקְּרוֹ, כְּיָן שֶׁרָאוּ אוֹתָהּ הָעֵז קְשׁוּרָה בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה, חָזְרוּ לְאַחוֹרֵיהֶם וְאָמְרוּ, לְסְטִים מְזוּיָּין,** דהיינו העז, שהיא בהמה דקה הרועה בשדות אחרים וגוזלת את הרבים, ונמצא **בְּבֵיתוֹ שֶׁל זֶה, וְכִי יִתְכַּן שֶׁאָנוּ נִכְנָסִין אֶצְלוֹ** לבקרו. לאחר מכן **יָשְׁבוּ וּבָדְקוּ** במעשיו של אותו חסיד, **וְלֹא מָצְאוּ בּוֹ** עוונות **אֶלָּא אוֹתוֹ עָוֹן שֶׁל אוֹתָהּ הָעֵז. וְאַף הוּא בְּשָׁעַת מִיתָתוֹ אָמַר, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֵין בִּי כְּלַל עָוֹן, אֶלָּא עָוֹן אוֹתָהּ הָעֵז, שֶׁעָבַרְתִּי עַל דִּבְרֵי חֲבֵרַי.**

הגמרא מביאה את עונש העובר על איסור זה: **אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִבַּעֲלֵי בָתִּים** – מן האנשים החשובים **שֶׁבַּגְּלִיל הָעֶלְיוֹן, חָיוּ** אנשי **בֵּית אַבָּא, וּמִפְּנֵי מָה חָרְבוּ,** מפני **שֶׁהָיוּ מַרְעִין** בהמה דקה **בַּחוֹרְשִׁין** – ביערות, **וְהִיוּ דָנִין דִּינֵי מָמוֹנוֹת בְּיָחִיד** מומחה. **וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ לָהֶם חוֹרְשִׁים סָמוּךְ לְבָתֵּיהֶם,** ומותר לגדל בהמה דקה ביערות שבארץ ישראל, נענשו משום **שֶׁדָּה קְטַנָּה** של אחרים **הָיְתָה** בין היערות, **וְהִיוּ מַעֲבִירִין** את הבהמות **בְּדֶרֶךְ עָלֶיהָ,** והיתה מפסידה את הזרעים שבה.

הגמרא מביאה ברייתא בענין מי שעבר על איסור זה ורוצה לתקן מעשיו, וכן באיסורים נוספים: **תָּנוּ רַבָּנָן, רוֹעֶה** שֶׁגידל בהמות דקות שלו בארץ ישראל, **וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה** והוא צריך למוכרן לתושבי חוץ לארץ, **אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְמִכּוֹר** את כולן **מִיָּד, אֶלָּא מוֹכֵר עַל יָד עַל יָד** – מעט מעט, כדי שלא יפסיד, שאם יראו אנשים שהוא דחוק למוכרן, לא ירצו לקנות ממנו אלא בפחות משויין. **וְכֵן גֵּר,** שֶׁנִּפְלוּ לוֹ **כְּלָבִים וַחֲזִירִים בִּירוּשָׁתוֹ** מאביו הגוי, ואסור לגדלן, **אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְמִכּוֹר** את כולם לגוי **מִיָּד,** כדי שלא יפסיד בכך, **אֶלָּא מוֹכֵר** אותם **עַל יָד עַל יָד. וְכֵן מִי שֶׁנָּדַר לִיקַּח** – לקנות **בַּיִת וְלִיקַּח** – לישא **אִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִיקַּח מִיָּד,** אלא ימתין **עַד שֶׁיִּמְצָא אֶת** האשה **הַהוּגֶנֶת לוֹ. וּמֵעֲשֵׂה בְּאִשָּׁה** אלמנה **אַחַת, שֶׁהָיָה בְּנָהּ מְיַצֵּר** – מציק **לָהּ, וְקָפְצָה וְנִשְׁבְּעָה שֶׁכָּל מִי שֶׁיָּבֹא** לבקש שאנשא לו, **אֵינִי מַחֲזִירָתוֹ** ריקם, אלא אנשא לו, **וְקָפְצוּ עָלֶיהָ בְּנֵי אָדָם שֶׁאֵינָן מְהוּגָנִין** לישא אותה, **וּכְשֶׁבָּא הַדָּבָר אֵצֶל חֲכָמִים, אָמְרוּ,** שאין שבועתה מחייבתה להינשא להם, משום שלא **נִתְכַּוְּנָה זוֹ אֶלָּא לְהָנוּן לָהּ.**

הברייתא מבארת ענין דומה: **כְּשֵׁם שֶׁאָמְרוּ שֵׁאֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה** בארץ ישראל, **כָּךְ אָמְרוּ שֵׁאֵין מְגַדְּלִין חַיָּה דַּקָּה** כגון צבי ושועל בארץ ישראל, מאותו הטעם. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר,** אבל **מְגַדְּלִין כְּלָבִים כּוֹפְרִין** – קטנים ונמוכים, **וַחֲתוּלִים, וְקוֹפִּין, וְחוּלְדּוֹת סְנָאִים, מִפְּנֵי שֶׁעֲשׂוּיִים** הם **לְנַקֵּר** – לפנות **אֶת הַבַּיִת** מן העכברים.

מבררת הגמרא: **מַאי 'חוּלְדּוֹת סְנָאִים'. אָמַר רַב יְהוּדָה, 'שַׁרְצָא חַרְצָא', וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי** – ויש אומרים 'שרצא 'חרצא' ונקראת 'חרצא' משום **דִּקְטִינֵי שָׁקֵיהּ** – ששוקיה דקים וחריציה ניכרים ביניהם. **וְנִקְרֵאת** 'חולדת סנאים' משום **דְּרָעֲיָא בֵּינֵי וַרְדֵּינֵי** – שרועה בין אילני הסנה. **וּמַאי 'שַׁרְצָא',** משום **דְּמִתַּתֵּאי שָׁקֵיהּ** – ששוקיה נמוכים והיא שורצת על הארץ.

הגמרא מבארת שגידול בהמה דקה אסור אף בבבל: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, עֲשׂוּנוּ עַצְמֵנוּ בְּבָבֶל כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** לְגבי גידול **בְּהֵמָה דַּקָּה,** משום שסתם שדות בבבל הן של ישראל. **אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרַב הוּנָא, דִּידָךְ מַאי** – מדוע אתה מגדל את בהמתך הדקה. **אָמַר לֵיהּ** רב הונא, **דִּידָן קָא מִינְטְרָא לְהוּ** – את בהמתינו שומרת **חוֹבָה** אשתי שלא תזיק לשדות. **אָמַר לֵיהּ** – קיללו רב אדא בר אהבה, **חוֹבָה תִּקְבְּרִינְהוּ לִבְנָהּ** – תקבור את בניה, משום שאתה סומך עליה שתשמור על הבהמה אף שאינה יכולה לשמור. ואכן, **כּוּלָּהּ שָׁנֵיהּ** – כל שנותיו **דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לֹא אִקַּיֵּים זַרְעָא לְרַב הוּנָא** – לא נתקיימו לרב הונא בנים **מֵחוֹבָה.**

הגמרא מביאה לשון אחרת במאמר זה: **אִיכָּא דְּאָמְרֵי, אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, עֲשׂוּנוּ עַצְמֵנוּ בְּבָבֶל כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** לְגבי גידול **בְּהֵמָה דַּקָּה, מִכִּי אָתָא רַב לְבָבֶל** – מעת שבא רב לבבל, שכיון שיסד שם את ישיבתו, נתרבו המתיישבים שם מישראל, וסתם שדות הן של ישראל.

הגמרא מביאה מעשה הקשור לדין האמור: **רַב וּשְׁמוּאֵל וְרַב אַסִּי אִיקְּלַעוּ לְבֵי שְׁבוּעַ הַבָּן** – נקלעו לבית שבו נערכה ברית מילה, **וְאָמְרֵי לָהּ** – ויש אומרים שנקלעו **לְבֵי יְשׁוּעַ הַבָּן** – לבית שבו נערך משתה לכבוד פדיון הבן, **רַב לֹא עָיֵיל קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל** – רב לא רצה להיכנס לבית קודם שמואל,

---

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שבת קודש עמ' ב

מקשה הגמרא: **וְאַכַּתִּי מִבָּעֵי לֵיהּ** לפסוק זה לגופו, **דְּקָאָמַר רַחֲמָנָא לֹא תִּשְׁקוֹל מָמוֹן וְתִפְטְרֵיהּ** – שלא תקח ממון מן הרוצח בתורת כופר לפוטרו מן המיתה. ומנין לדייק ממנו.

מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן** שלדבר זה בלבד נכתב הפסוק, **לְכְתוֹב רַחֲמָנָא 'וְלֹא תִּקְחוּ כּוֹפֶר לַאֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת',** ומה שנוסף **'לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ' לָמָּה לִי, שְׁמַע מִינָּהּ** מייתור זה, **לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ אִי אַתָּה לוֹקֵחַ כּוֹפֶר, אֲבָל אַתָּה לוֹקֵחַ כּוֹפֶר לְרָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין,** שאינם בכלל נפש הרוצח.

מקשה הגמרא: **וְכִי מֵאַחַר דִּכְתִיב 'וְלֹא תִּקְחוּ כּוֹפֶר'** לדרוש שעל החבלה נוטלים ממון, אם כן גזירה שוה של **'מַכֵּה מַכֶּה'** שממנו למדה הברייתא בתחילה, **לָמָּה לִי.**

אָמְרֵי, אִי מַהֵאי – אם היינו למדים מ'ולא תקחו כופר' בלבד, **הָוָה אָמִינָא** שכיון שתשלום הממון הוא כופר ליפטר מנטילת האבר, נמצא שהדבר תלוי ברצונו של החובל, **אִי בְּעֵי עֵינוֹ נַיְתִיב** – ואם רצה שיטלו את עינו ולא יחייבוהו ממון, היו נוטלים את עינו, **וְאִי בְּעֵי דְּמֵי עֵינוֹ נַיְתִיב** – ואם רוצה שיקחו ממנו ממון, לוקחים ממנו ממון. **קָא מַשְׁמַע לָן** מהגזירה שוה 'מכה מכה' ללמוד הכאת האדם **מִבְּהֵמָה, מַה מַּכֵּה בְּהֵמָה** דינו **לְתַשְׁלוּמִין** בלבד, **אַף מַכֵּה אָדָם** דינו **לְתַשְׁלוּמִין** בלבד, ואינו תלוי ברצונו.

ברייתא נוספת במקור הדבר שהחובל בחבירו משלם שווי הנזק ואין נוטלים ממנו האבר: **תַּנְיָא, רַבִּי דּוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר,** מה שנאמר בחובל בחבירו (שמות כא כד) **'עַיִן תַּחַת עַיִן' וגו',** היינו **מָמוֹן** דמי העין. **אַתָּה אוֹמֵר** שהכוונה **לְמָמוֹן, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עַיִן מַמָּשׁ. אָמַרְתָּ,** וכי אפשר לומר כך, אם כן **הֲרֵי שֶׁהִיְּתָה עֵינוֹ שֶׁל זֶה** הנחבל **גְּדוֹלָה, וְעֵינוֹ שֶׁל זֶה** החובל **קְטַנָּה, הֵיאַךְ אֲנִי קוֹרֵא בֵּיהּ** בחובל זה מה שנאמר **'עַיִן תַּחַת עַיִן',** והרי הוא עיוור לעין גדולה, ואנו מעוורים תחתיה עין קטנה. **וְכִי תֵּימָא כָּל כִּי הַאי שָׁקִיל מִינֵּיהּ מָמוֹנָא** – שאכן באופן זה שאין ליטול ממנו העין ממש, ישלם ממון, אך באופן שאפשר לקיים בו 'עין תחת עין' כפשוטו, יטול את עינו. הרי **הַתּוֹרָה אָמְרָה** (ויקרא כד כב) **'מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם',** ויש לדרוש שצריך שיהיה **מִשְׁפָּט** – דין אחד **הַשָּׁוֶה לְכוּלְּכֶם.** ובהכרח אינו נוטל לעינו ממש בכל אופן, אלא משלם ממון.

הגמרא מקשה על לימוד זה: **אָמְרֵי,** וכי **מַאי קוּשְׁיָא** היא זו אם אכן נאמר שאף אם היתה עינו קטנה יטלו את עינו, ומדוע אין לקרוא בזה 'עין תחת עין', **דִּלְמָא** מה שנאמר 'עין תחת עין', היינו שכיון **שֶׁנְּהוֹרָא אָמְרָה שָׁקִיל מִינֵּיהּ** – שלקח מהנחבל את מאור עיניו, **נְהוֹרָא אָמַר רַחֲמָנָא נִישְׁקוֹל מִינֵּיהּ** – אמרה התורה שיטלו ממנו את מאור עיניו, ומה לי אם היתה עינו קטנה יותר מעינו של הנחבל.

ויש להוכיח כן, **דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי,** אלא תאמר שכיון שעינו של החובל קטנה מעינו של הנחבל, אין זה נחשב 'עין תחת עין', אם כן

רש"י

וְהַטַּבָּח. הַמְקַבֵּץ אֶת הַבְּהֵמוֹת לְיוֹם הַשּׁוּק: **לוֹקֵחַ וְשׁוֹחֵט אוֹ לוֹקֵחַ וְשׁוֹהֶה.** עַד יוֹם הַשּׁוּק שֶׁלֹּשִׁים יוֹם לְמִקְחוֹ: **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַשֵּׁהּ אֶת הָעֲגוּנָה.** הַמְאוּחֶרֶת לְמֶקְחוֹ שֶׁלָּקַח סָמוּךְ לְעֵת הַשּׁוּק לֹא יַשֵּׁהּ אוֹתָהּ לְאַחַר יוֹם הַשּׁוּק לְהִשָּׁלֵשִׁים שְׁלֹשִׁים יוֹם לְמִקְחָהּ: **הָעֲגוּנָה.** מְאוּחֶרֶת כְּמוֹ הֵלְהֵן הַעֲגֻנָּה (רוש פ"ק) מֵהַאֲחֶרֶנָה דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל: **אֶלָּא קוֹשְׁרָהּ.** וְרַבָּנָן פְּלִיגֵי עֲלֵיהּ כְּאַב הַלֵּב לֹא הָיָה יָכוֹל לְהָשִׁיב רוּחוֹ: **לְסָטִים מְזוּיָּן.** רוֹעֶה בִּשְׂדוֹת אֲחֵרִים וְגוֹזֵל אֶת הָרַבִּים: **שֶׁהָיוּ מַרְעִין.** בְּהֵמָה דַּקָּה שֶׁלָּהֶן בְּחוּרְשִׁין: **וְאע"פ שֶׁהָיוּ חוּרְשִׁין סָמוּךְ לְבָתֵּיהֶם.** וְלֹא הָיוּ רוֹעִין בִּשְׂדוֹת אֲחֵרִים וּמִשּׁוּם חוּרְשִׁין לֵיכָא גְּזֵל דְּאָמַר לְעֵיל אֲבָל מְגַדְּלִין בְּחוּרְשִׁין וּלְקַמָּן (דף פא.) נַמִּי בְּתִקָּנַת יְהוֹשֻׁעַ תִּיקֵּן שֶׁלֹּא יַקְפִּיד בַּעַל הַיַּעַר עַל כַּף אַפִּי' הָכִי נָמֵי נָעֲנְשׁוּ מִפְּנֵי שֶׁשָּׁדֶה הָיְתָה בֵּינֵיהֶם וְשֶׁל אֲחֵרִים הָיְתָה: **רוֹעֶה.** בְּהֵמוֹת שֶׁלּוֹ: **שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה.** שֶׁלֹּא לִגְדֹּל בְּהֵמָה דַּקָּה עוֹד: **כְּלָבִים וַחֲזִירִים.** תְּנַן בְּמַתְנִיתִין דְּאָסוּר לְגַדְּלָן: **חַיָּה דַּקָּה.** צְבָיִים וְשׁוּעָלִין: **כְּלָבִים כּוּפְּרִיִּים.** קְטַנִּים וְגַנָּסִים הֵם ל"א כְּלָבִים גְּדוֹלִים שֶׁל צַיָּדִים וְאֵין מַזִּיקִין: **חוּלְדּוֹת סְנָאִין.** גְּדֵילוֹת בִּסְנָה: **לְנַקֵּר אֶת הַבַּיִת.** מִן הָעַכְבָּרִים: **וַוִרְדֵּנֵי.** סְנָה: **דִּקְטִינֵי .** דַּקִּים: **דְּמַתְּתָאֵי שָׁקֵיהּ.** שׁוֹקֵיהָ גּוּצִין: **בְּכָל כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.** שַׁמִּיּוּם גָּלוּת יְבָנְיָה רַבּוּ שָׁם תַּלְמִידִים וְנִתְיַשְּׁבוּ שָׁם בְּיִשּׁוּב קְבוּעַ: **דֵּידֶךְ מַאי.** הֲלֹא יֵשׁ לָךְ בְּהֵמָה דַּקָּה: **חוֹבָה.** שֵׁם אִשְׁתּוֹ: **תִּקְבְּרִינְהוּ לְבָנָה.** שֶׁאִתָּהּ סוֹמֵךְ עָלֶיהָ וְהִיא אֵינָהּ יְכוֹלָה לִשְׂמוֹר: **מְכִי אָתָא רַב לְבָבֶל.** רַבּוּ מִתְיַשְּׁבִין שָׁם מִפְּנֵי יְשִׁיבָתוֹ לִישְׁנָא אַחֲרִינָא הוּא בָּא וְלִמְדָנוּ לְהַזְהֵר בְּכָךְ שֶׁרָאָה שָׁם רוֹב יִשְׂרָאֵל וְיִשּׁוּב קְבוּעַ: **שְׁבוּעַ הַבֵּן.** בְּרִית מִילָה עַל שֵׁם שֶׁעָבְרוּ עָלָיו שִׁבְעָה יָמִים: **יְשׁוּעַ הַבֵּן.** מִשְּׁתָּה שֶׁעוֹשִׂין לְפִדְיוֹן הַבֵּן בְּכוֹר יְשׁוּעַ מִתַּרְגֻּמֵינָן פּוּרְקָן כְּמוֹ פִּדְיוֹן: **רַב לֹא עָיֵיל קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל.** טַעְמָא אַמְרִינָן לְקַמָּן: שמואל

תוספות

וְהַטַּבָּח לוֹקֵחַ וְשׁוֹהֶה. פִּי' בְּקוּנְטְרֵס עַד יוֹם הַשּׁוּק וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַשֵּׁהּ הָעֲגוּנָה שֶׁבָּהֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹתָהּ שֶׁלָּקַח בְּאַחֲרוֹנָה לֹא יַשְׁלִים לָהּ שְׁלֹשִׁים יוֹם אַחַר הַשּׁוּק וְקָשֶׁה דְּבַתּוֹסְפְתָּא (פ"ח) גָּרֵס יוֹתֵר מִל' יוֹם וְא"כ לְפִי הַתּוֹסְפְתָּא יָכוֹל לְהַשְׁהוֹת אַחַר יוֹם הַשּׁוּק וְעוֹד קָשֶׁה דְּלְעֵיל גַּבֵּי רֶגֶל קָרֵי לָהּ אַחֲרוֹנָה וְהָכָא קָרֵי לָהּ עֲגוּנָה וְעוֹד שֶׁלֹּא הִזְכִּיר הַתַּנָּא יוֹם הַשּׁוּק כְּלָל וְנִרְאֶה לְר"י לְפִי שֶׁהַטַّבָּח רְגִיל לִקְנוֹת כְּמָה בְּהֵמוֹת בְּיַחַד וּמוּתָּר לְהַשְׁהוֹת וּבִלְבַד שֶׁאֲפִי' הָעֲגוּנָה שֶׁבָּהֶן אוֹתָהּ שֶׁנִּשְׁאֲרָה יְחִידָה אַחַר חֲבֵרוֹתֶיהָ שֶׁלֹּא יַשֵּׁהּ יוֹתֵר מִל' יוֹם אַף עַל פִּי שֶׁהִיא יְחִידָה וּמִיהוּ בְּכָל הַסְּפָרִים גְּרִסִינָן שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא גְּרִסִינָן יוֹתֵר:

מַהוּ לְהַשְׁהוֹת קְבָעוּ מִינַּיהּ. אֵין נ"ל דִּפְלִיגֵי רַבָּנָן עֲלֵיהּ דְּר"ג כִּדְפִי' בַּקּוּנְטְרֵס דְּמַהוּ לְהַשְׁהוֹת קוֹדֶם הָרֶגֶל קְבָעוּ מִינַּיהּ וְאָמַר לָהֶן מוּתָּר וְלֹא דַּוְקָא נָקֵט קוֹשְׁרָהּ אֶלָּא אוּרְחָא דְּמִלְּתָא נָקֵט שֶׁדַּרְכָּן הָיָה לִקְשׁוֹר בְּהֵמָה דַּקָּה לְכַרְעֵי הַמִּטָּה כִּדְאָמַר בְּאֵלּוּ טְרֵיפוֹת (חולין קף נד:) חֶבֶל הַיּוֹצֵא מִן הַמִּטָּה עַד תִּשְׁעָה טְפָחִים טָהוֹר וּפִירֵשׁ שָׁם בַּקּוּנְטְרֵס שֶׁבְּכָךְ הוּא רָאוּי לִקְשׁוֹר בְּהֵמָה דַּקָּה בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה כִּדְרִתִי' אִסְרוּ חַג בַּעֲבוֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהָיוּ קוֹשְׁרִין הַקְּרָבָנוֹת בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה עַד שֶׁיְּבִיאוּהוּ לִקְרָנוֹת הַמִּזְבֵּחַ אִי נַמִּי נָקֵט קָשְׁרוּ לְאַשְׁמוּעִינָן דְּאֲפִילּוּ בְּקִשּׁוּרִים אָסוּר לְגַדֵּל כ"א לְהַשְׁהוֹת וּבְתוֹסְפְתָּא (פ"ח) נַמִּי מִשְּׁמַע דְּאַף קוֹדֶם הָרֶגֶל לֹא שְׁרֵי לְהַשְׁהוֹת אֶלָּא בְּבֵית דְּהָכֵי קָתָנֵי בְּהֶדְיָא אֲבָל מְגַדְּלִים קוֹדֶם הָרֶגֶל ל' יוֹם וְלֹא שָׁתְּהֵא יוֹצְאָה וְרוֹעָה בְּשׁוּק אֶלָּא קוֹשְׁרָהּ בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה שְׁאֵלוּ לְר"ג כו':

דִּקְטִינֵי שְׁקֵיהּ. פִּי' שׁוֹקָיו דַּקִּין וּלְהָכֵי נִקְרָא חַרְצָא שֶׁהַחַרְצִין נִיכָּר בֵּין הַשּׁוֹקִים מִתּוֹךְ שֶׁהֵן דַּקִּים וְנִרְאִין גְּבוֹהִים וּמִשּׁוּם הָכֵי תָּנֵן בְּפ"א דְּאֲהָלוֹת חוּלְדּוֹת הַסְּנָאִים רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר ב"ש מְטַמֵּא כְּזַיִת בְּמַשָּׂא וְכַעֲדָשָׁה בְּמַגָּע דְּמִתּוֹךְ שֶׁרַגְלֶיהָ גְּבוֹהִים וְדַקִּים מְסַפְּקָא לְהֶן שֶׁמָּא לַאו הַיְינוּ חוּלְדָּה דִּקְרָא וְיֵשׁ לָהּ תּוֹרַת נְבֵילָה אוֹ שֶׁמָּא הַיְינוּ הִיא וְיֵשׁ לָהּ תּוֹרַת שֶׁרֶץ וְהַאי דְּמִסַּיֵּים וּמֵאי שִׁרְצָא דְּמִתַּתְּאֵי שְׁקֵיהּ ה"ק וּמֵאי שִׁרְצָא חוּלְדָּה דִּכְתִיב בַּקְּרָא שֶׁאֵין סָפֵק דְּמִתַּתְּאֵי שְׁקֵיהּ שְׁהֵי' רַגְלֶיהָ קְצָרוֹת וְשׁוֹרֶצֶת עַל הָאָרֶץ וְכֵן נִרְאֶה לְר"ת:

חוֹבָה תִּקְבְּרִינְהוּ לִבְנָה. פִּר"ח בְּתִמְיָה וְכִי דַּרְכָּהּ לִקְבּוֹר בְּנָיָיו שֶׁאֵין עוֹסֶקֶת לְגַדְּלָן אֶלָּא עוֹסֶקֶת לְגַדֵּל צֹאן וְהָיוּ כִּשְׁגָגָה הַיּוֹצֵאת מִלְּפָנֵי הַשַּׁלִּיט וּמִידוּ בְּפֶרֶק שְׁנֵי נְזִירִים (מ"ז קף מ: וסס) גַּבֵּי הַקֹּפֶת הָרֹאשׁ אֵין שַׁיָּיךְ לְפָרֵשׁ כֵּן דְּאָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרַב הוּנָא לְדִידָךְ מַאן מַקִּיף לְהוּ אָמַר לֵיהּ חוֹבָה א"ל חוֹבָה תִּקְבְּרִינְהוּ לִבְנָה וְאֵין שַׁיָּיךְ שָׁם אֶלָּא לְשׁוֹן קְלָלָה אִי נַמִּי יֵשׁ לוֹמַר אֵין יִרְאָה שֶׁתַּעֲנֵשׁ בִּקְבוּרַת בָּנָיהּ:

מִכִּי אָתָא רַב לְבָבֶל. פִּי' בַּקּוּנְטְרֵס וְהָיוּ מִתְיַשְּׁבִין שָׁם מִפְּנֵי יְשִׁיבָתוֹ וְהָיוּ רוֹב שְׁדוֹתֵיהֶן מִישְׂרָאֵל וּכְעֵנְיָן זֶה פִּי' בְּפֶרֶק קַמָּא דְּגִיטִּין (דף ו. וסס) עָשׂוּ עַצְמָנוּ בְּבָבֶל כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְגִיטִּין מִכִּי אָתָא רַב לְבָבֶל וְנַעֲשׂוּ בְּקִיאִין לִשְׁמָהּ מִתּוֹךְ שֶׁהִרְבָּה יְשִׁיבוֹת וְקָשֶׁה לְר"ת דְּא"כ מַאי פָּרִיךְ הָתָם מִמַּתְנִי' דְּעָבוֹ כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְגִיטִּין אֲבָל בָּבֶל לֹא וַהֲלֹא הַמִּשְׁנָיוֹת נִשְׁנוּ קוֹדֶם דְּאָתָא רַב לְבָבֶל וּמִפְּר"ת הָתָם מִכִּי אָתָא רַב לְבָבֶל וְהוֹרָה לָנוּ שְׁמִימוֹת יְבָנְיָה וְהֶחָרָשׁ וְהַמִּסְגַּר שֶׁגָּלוּ לְבָבֶל דִּינָהּ לְהִיוֹת כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְגִיטִּין שֶׁבְּקִיאִין לִשְׁמָהּ וְכֵן כָּאן לְעִנְיַן בְּהֵמָה דַּקָּה שֵׁשׁ שָׁם רוֹב יִשְׂרָאֵל וְכֵן יֵשׁ בְּרִישׁ בַּכֹּל מְעָרְבִין (מיכוכין קף כח.):

לְבֵי יְשׁוּעַ הַבֵּן. פ"ה פִּדְיוֹן הַבֵּן וְכֵן הָעָרוּךְ וְקָשֶׁה דְּאע"ג דְּמִתַּרְגֻּמֵינָן פִּדְיוֹן פּוּרְקָן מ"מ אֵין שַׁיָּיךְ לְשׁוֹן יְשׁוּעָה וְר"ת פִּי' שֶׁנּוֹלַד שָׁם בֵּן וְעַל שֵׁם שֶׁהַוָּלָד נוֹשֵׁעַ וְנִמְלַט מִמְּעֵי אִמּוֹ כִּדְכְתִיב וְהִמְלִיטָה זָכָר (ד"ש פ"ו) נָקֵט לְשׁוֹן יְשׁוּעָה וְהָיוּ רְגִילִין לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה:

נפק

תוספות

נָפַק רב וְדָרַשׁ. לא עַתָּה עַל זֶה הַמַּעֲשֶׂה תִּיקֵּן דְּהָא פָּרִיךְ עֲלָהּ מִבְּרַיְיתָא אֶלָּא דָּרַשׁ דְּמִקּוֹדֶם נִתְקַן:

מוּתָּר לְהוֹרְגוֹ וְאָסוּר לְקַיְּימוֹ. וְהָא דְּאָמַר ר״ל בְּפ״ק דְּסַנְהֶדְרִין (דף ט״ו: וכ״ס) גַּבֵּי אֲרִי וְנָמֵר וְדוֹב וּזְאֵב וּבַרְדְּלָס וְנָחָשׁ דְּאָפֵי׳ ר״א דְּאָמַר כָּל הַקּוֹדֵם לְהוֹרְגוֹ זָכָה הַיְינוּ דַּוְקָא כְּשֶׁהֲמִיתוֹ אֲבָל לֹא הֲמִיתוֹ לֹא הַיְינוּ בִּקְשׁוּרִין בְּשַׁלְשֶׁלֶת שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ לְגַדְּלָן וְהָכָא בְּחָתוּל שֶׁאֵין קְשׁוּרָה א״נ מֵהַנְהוּ רְגִילִים בְּנֵי אָדָם לְהַזְהֵר וְלֹא אָתֵי לִידֵי לִיזֵּק אֲבָל מֵחָתוּל אֵין נִזְהָרִין שֶׁאֵין יוֹדְעִים אִם הִיא בַּר אוּכְמָא אוֹ בַּר חִיוְרָא שֶׁאֵין מַכִּירִים בְּאֲבוֹתֵיהֶם:

אָמַר רְבִינָא לְעוֹרוֹ. שֶׁאִם מְצָאן מֵת אֵין חַיָּיב בְּהַשָּׁבַת הָעוֹר וּקְצָת תֵּימַהּ כֵּיוָן דְּאִשְׁמוּעִינָן דְּאֵין בּוֹ מִשּׁוּם גְּזֵל לְמַאי אִיצְטְרִיךְ הַךְ דְּמוּתָּר לְהוֹרְגוֹ וי״ל דְּאֵין לְחוּשׁ כֵּיוָן דְּמִתְּחִילָּה קָאָמַר דְּמוּתָּר לְהוֹרְגוֹ:

מַתְרִיעִין עַל הַחִיכּוּךְ בְּשַׁבָּת. ע״כ לְאוּ הַיְינוּ הַתְרָעָה בְּשׁוֹפָר דְּשׁוֹפָר בְּשַׁבָּת מִי אִיכָּא כִּדְרַיֵּיק בְּסִפ״ק דְּתַעֲנִית (דף יז. וכ״ס) אֶלָּא הַתְרָעָה בְּפֶה בַּעֲנֵנוּ וְסָבַר כְּמ״ד הָתָם דַּעֲנֵנוּ קָרֵי לֵיהּ הַתְרָעָה וְתִימַהּ דְּמַאי פָּרִיךְ מַהֵהִיא דְּבִשְׁאָר מִינֵי פּוּרְעָנִיּוֹת דְּקָתָנֵי לֹא הָיוּ מַתְרִיעִין עַל הַחִיכּוּךְ אֶלָּא צוֹעֲקִים דִּילְמָא ה״ק לֹא הָיוּ מַתְרִיעִין בְּשׁוֹפָר אֶלָּא צוֹעֲקִים בְּפֶה בַּעֲנֵנוּ וְאֵין לוֹמַר אע״ג דְּתַרְוַיְיהוּ בְּפֶה הַתְרָעָה לְחוּד וּצְעָקָה לְחוּד דְּהָתָם מִשְּׁמַע דְּלִמ״ד עֲנֵנוּ קָרֵי לֵיהּ הַתְרָעָה חֲדָא הִיא וי״ל דְּה״פ מִדְּקָאָמַר שֶׁבְּשַׁבָּת מַתְרִיעִין לְכָל הַפְּחוֹת בַּעֲנֵנוּ א״כ רָאוּי לַעֲשׂוֹת עַל הַחִיכּוּךְ הַתְרָעָה אֲפִי׳ בְּשׁוֹפָר בְּחוֹל כֵּיוָן שֶׁהוּא דָּבָר גָּדוֹל כָּל כַּךְ דִּבְשַׁבָּת צוֹעֲקִים:

עַל הֶחָגֵב. ל״ג וְעַל הַגּוֹבַאי דְּהָא בְּמַתְנִי׳ דְּסֵדֶר תַּעֲנִיּוֹת הָאַלּוּ (תענית יט.) תָּנֵן שֶׁמַּתְרִיעִין עַל הָאַרְבֶּה וְעַל הַחָסִיל וְעַל הַגּוֹבַאי וי״ל דְּהָתָם בַּפֶּה וְעי״ל דְּשַׁפִּיר גָּרְסִינָן לֵיהּ וְהָתָם בְּגוּבַאי הַמַּזִּיק לְשָׁדוֹת דּוּמְיָא דְּאַרְבֶּה וְחָתוּל דְּקָתָנֵי הָתָם וְגוּבַאי דְּהָכָא בְּמַזִּיק לִבְנֵי אָדָם דּוּמְיָא דְּצְרָעִים וְשִׁילּוּחַ נְחָשִׁים. פִּירוּשׁ ר״י:

לְעוֹלָם אֵין מְטִיבִין לוֹ. וְהָא דְּקָאָמַר אִיהוּ גּוּפֵיהּ בְּעוּבְדָא דִּידֵיהּ לֹא בְּמְהֵרָה מְטִיבִין לוֹ בְּפֶרֶק קַמָּא דְּבָבָא בַּתְרָא (דף יב:) זֶה אָמַר בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה סָבוּר עֲדַיִין שֶׁיַּחֲזִירוּ וִימַנּוּ אוֹתוֹ רֹאשׁ יְשִׁיבָה אֲבָל לְבַסּוֹף שֶׁלֹּא הֶחֱזִירוּהוּ אָמַר לְעוֹלָם אֵין מְטִיבִין לוֹ:

אוֹמֵר לְנָכְרִי וְעוֹשֶׂה. דַּוְקָא מִשּׁוּם מִצְוָה זוּ דִּישׁוּב דְּא״י אֲבָל לְצוֹרֶךְ מִצְוָה אַחֶרֶת לֹא שְׁרֵי אֲמִירָה לְנָכְרִי וַאֲפִי׳ לְצוֹרֶךְ מִילָה מִשְּׁמַע בְּפֶרֶק הַדָּר (מיימונ׳ דף סח.) דְּלֹא שְׁרֵי אֲמִירָה לְנָכְרִי בְּאִיסּוּרָא גַּבֵּי הַהוּא יְנוּקָא דְּאִישְׁתַּפִּיךְ חֲמִימֵיהּ דְּקָאָמַר נְשַׁיְילֵיהּ לְאִימֵּיהּ אִי צְרִיכָה נָחִים לֵיהּ אַגַּב אִימֵּיהּ מִשְּׁמַע דְּאִי לֹא צְרִיכָה אִימֵּיהּ לֹא שְׁרֵי אֲפִילּוּ עַל יְדֵי נָכְרִי וי״ס שֶׁכְּתוּב בְּהֶדְיָא נָחִים לֵיהּ נָכְרִי אַגַּב אִימֵּיהּ וּלְכַאוֹרָה מִשְּׁמַע שֶׁלְּפָנֵי הַמִּילָה הָיָה וְהָיוּ צְרִיכִין לַחֲמִימֵי כְּדֵי לְמוּלוֹ וְלֹא שְׁרֵי אֲפִילּוּ ע״י נָכְרִי אֶלָּא אַגַּב אִימֵּיהּ כִּדְשַׁרְיָא הָכָא וְהָתָם בְּעוּבְדָא דִּלְעֵיל דְּקָאָמַר גַּבֵּי יְנוּקָא אַחֲרִינָא נַיְמָא לֵיהּ לְנָכְרִי דַּיְנֵתִי מִגּוֹ בֵּיתָא הַהוּא דִּלְעֵיל אִיסּוּרָא דַּרְבָּנָן הָוֵה לְהָבִיא דָּרֶךְ חָצֵר שֶׁלֹּא עִירֵב וַאֲפִילּוּ אִיסּוּרָא דַּרְבָּנָן אוֹר״י שֶׁאֵין לְהַתִּיר מִשּׁוּם מִצְוָה אַחֶרֶת עַל יְדֵי נָכְרִי כְּגוֹן לְהָבִיא סֵפֶר דָּרֶךְ כַּרְמְלִית כְּדֵי לְלַמּוֹד בּוֹ דַּדְוָקָא מִילָה דְּהִיא גּוּפָא דְּחַי שֹׁבֶת שָׁרֵי עַל יְדֵי נָכְרִי אִיסּוּר דַּרְבָּנָן וּמִיהוּ בַּה״ג מִשְּׁמַע דַּאֲפִילּוּ אִיסּוּרָא דְּאוֹרַיְיתָא שָׁרֵי עַל יְדֵי נָכְרִי לְצוֹרֶךְ מִילָה שֶׁפִּירַשׁ דַּאֲפִי׳ דַּיְנֵתִי נָכְרִי מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ דְּהִיא דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים דְּהַיְינוּ אִיסּוּרָא דְּאוֹרַיְיתָא שָׁרֵי עַל יְדֵי נָכְרִי לְצוֹרֶךְ מִילָה כְּמוֹ הָכָא מִשּׁוּם יְשׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּלְדִבְרֵיהֶם בְּעוּבְדָא בַּתְרָא דְּקָאָמַר נָחִים לֵיהּ נָכְרִי אַגַּב אִימֵּיהּ לְאַחַר הַמִּילָה הָוֵה וּלְאַחַר שְׁלֹשָׁה שֶׁכָּבַר נִתְרַפֵּא הַוָּלָד יָפָה וְלַסְּפָרִים דְּל״ג נָכְרִי נוּכֵל לוֹמַר דְּע״י יִשְׂרָאֵל קָאָמַר וְתוֹךְ שִׁבְעָה דְּמִתְחַלְּלִין עָלֶיהָ הַשַּׁבָּת אִם אָמְרָה צְרִיכָה אֲנִי כִּדְאַמְרִינָן בְּפֶרֶק מְפַנִּין (כנס דף קכט. וכ״ס) אֲבָל אֵין נִרְאֶה דְּעַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל הָוֵה אָסוּר לְהַרְבּוֹת בִּשְׁבִיל הַתִּינוֹק כִּדְאַמְרִינָן בְּפ״ק דְּחוּלִּין (דף טו:) וּלְפִי ה״ג טָפֵי אִית לָן לְמִישְׁרֵי עַל יְדֵי נָכְרִי אִיסּוּרָא דְּאוֹרַיְיתָא מֵאִיסּוּרָא דְּרַבָּנָן עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל כִּדְמַסִּיק הָתָם אַהֵאי עוּבְדָּא וְלֹא שְׁנֵי לָךְ בֵּין שְׁבוּת דְּאִית בֵּיהּ מַעֲשֶׂה לִשְׁבוּת דְּלֵית בֵּיהּ מַעֲשֶׂה וְאַמְרִינָן נָמֵי בְּפֶרֶק ר׳ אֱלִיעֶזֶר דְּמִילָה (כנס דף קכ:) כְּשֵׁם שֶׁאֵין מְבִיאִין דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים כָּךְ אֵין מְבִיאִין דֶּרֶךְ גְּגוֹת חֲצֵירוֹת וְקַרְפֵּיפוֹת וְהָיָה נִרְאֶה מִתּוֹךְ ה״ג לְהַתִּיר בְּיוֹם שֵׁנִי אֲפִילּוּ שֶׁל ר״ה לַעֲשׂוֹת כָּל צָרְכֵי מִילָה אֲפִילּוּ לִכְרוֹת עֵצִים לַעֲשׂוֹת בַּרְזֶל ע״י יִשְׂרָאֵל שֶׁהֲרֵי מַת דְּלֹא שָׁרֵי לִקְבּוֹר עַל יְדֵי נָכְרִי כִּדְמוּכַח בְּפ״ק דְּר״ה (דף כ.) אֲפִילּוּ הכי

רש״י

שְׁמוּאֵל לֹא עָיֵיל קַמֵּיהּ דְּרַב אַסִּי. שֶׁהָיָה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ וְרַב אַסִּי תַּלְמִיד שֶׁל רַב הָוֶה: **מַאן נַתְרַה.** מִי יִתְאַחַר מִבַּחוּץ וְיָבֹא אֲחֵרוֹנָה יְחִידִי: **נַתְרַה שְׁמוּאֵל.** בַּחוּץ וְיָבוֹאוּ רַב וְרַב אַסִּי רַב וְאח״כ תַּלְמִידוֹ: **מִלְּתָא בְּעַלְמָא הוּא דְּעָבַד לִשְׁמוּאֵל.** שְׁמוּאֵל קָטָן שֶׁבְּכוּלָּן הָיָה וְזֶה שֶׁאֵין רַב נִכְנָס לְפָנָיו טִיבוּתָא וְיִקְרָא הוּא דְּקָא עָבֵד לֵיהּ מִשּׁוּם מַעֲשֶׂה דְּלִטְיֵיהּ לְשְׁמוּאֵל בִּשְׁמוֹנֶה שְׁרָצִים (כנס דף קח.): **אַדְּבָרֵיהּ עָלֵיהּ.** הִטְעֵינוּ עָלָיו לִגְהוֹג בּוֹ כָּבוֹד: **אַדְּהָכִי וְהָכִי.** דַּהֲוָה מְקָרְבֵי אִתָּא שׁוּנְרָא וְקָטְעֵיהּ לִידָא דְּהַהוּא יְנוּקָא: **חִיוְרָא.** מוּעָד לְהַזִּיק אָדָם: **מַתְרִיעִים.** בְּצִבּוּר וּבְתַחֲנָה וּבְשׁוּפְרוֹת וּבְחַצּוֹצְרוֹת בְּמִסֶּכֶת תַּעֲנִית: **חִיכּוּךְ.** שְׁחִיק שֶׁמִּתְחַכֵּךְ הָאָדָם עֲלֵיהָ פְּרוּטִי״ר בְּלַע״ז: **וְדָלֶת הַנִּנְעֶלֶת.** עַל הָאָדָם מְהֵיוֹת מַצְלִיחַ: **לֹא בְּמְהֵרָה תִּפָּתֵח.** וְנִפְקָא מִינָּהּ לְאַפּוֹשֵׁי בְּרַחֲמֵי: **מִלְּתָא דְּנַפְשֵׁיהּ.** בְּב״ב בְּהַשּׁוּתְפִין (דף יב:) דְּאַיְמִנּוּהוּ לְאוֹתוּבֵיהּ בְּרֵישָׁא וְלֹא אִיסְתַּיְיעָא מִילְּתָא: **וְהַלּוֹקֵחַ בַּיִת.** מִנְּבְרִי: **אוֹנוֹ.** שְׁטָר מִכִּירָה: **לֹא הָיוּ מַתְרִיעִין.** בְּשַׁבָּת: **צוֹעֲקִין.** בְּיָחִיד: **יָבֵשׁ.** קָשֶׁה מִלֵּה: **אַבַּעֲבוּעוֹת פּוֹרֵחַ.** בִּפְרִיחָתוֹ דְּהַיְינוּ מִבַּחוּץ הוּא מִבַּעְבַּע דְּהַיְינוּ לַח מִכְּלַל דְּבִפְנִים הֲוֵי יָבֵשׁ:

שיהו

שיהו

וּשְׁמוּאֵל לֹא עָיֵיל קַמֵּיהּ דְּרַב אַסִּי – לא רצה להיכנס קודם רב אסי שהיה גדול ממנו, **וְרַב אַסִּי לֹא עָיֵיל קַמֵּיהּ דְּרַב** – לא רצה להיכנס קודם רב שהיה רבו. **אָמְרֵי** החכמים שהיו שם, **מַאן נְתָרָח** – מי יתאחר ויבוא לבדו, **וְהַחְלִיטוּ דְּנִתְרָח** – שיתאחר **שְׁמוּאֵל וְנִיתֵי** – ויכנסו תחילה **רַב וְרַב אַסִּי.** שואלת הגמרא: **וְנִתְרָח** – מדוע לא יתאחרו **רַב אוֹ רַב אַסִּי.** ומשיבה: בדין הוא שרב ורב אסי יכנסו לפני שמואל, משום ששמואל הוא הקטן שבהם, **וְרַב מִילְּתָא בְּעָלְמָא הוּא דְּעָבַד לֵיהּ** – דבר בעלמא של כבוד עשה **לִשְׁמוּאֵל, מִשּׁוּם הַהוּא מַעֲשֶׂה דְּלַמֵּייהּ אַדְּבַרְיהּ רַב עֲלֵיהּ** – שקילל רב את שמואל, ומאותה שעה קיבל רב על עצמו לנהוג בשמואל כבוד. **אַדְּהָכִי וְהָכִי** – תוך כדי שסרבו החכמים להיכנס זה קודם זה, **אָתָא שׁוּנְרָא קַטְעֵיהּ לְיַלְדָּא דִּינוּקָא** – בא חתול וקטע ידו של ילד, ומשום כך **נָפַק** [– יצא] **רַב וְדָרַשׁ, חָתוּל מוּתָּר לְהוֹרְגוֹ, וְאָסוּר לְקַיְּימוֹ** בביתו, **וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם** גֵּזֶל כשהורגו, **מַאי נִיהוּ תּוּ** – לשם מה אמר שוב שאין **בּוֹ מִשּׁוּם חֶשֶׁב אֲבִידָה לַבְּעָלִים,** הלא הוא כאילו ברשות האדם לעשות בו כרצונו. **אָמַר רָבִינָא,** לְענין שאם מצאו מת, אינו חייב להשיב את **עוֹרוֹ** לבעליו.

הגמרא מקשה על רב מברייתא: **מִיתִיבִי, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, מְגַדְּלִין כְּלָבִים כּוֹפְרִין** – קטנים ונמוכים, **וַחֲתוּלִין, וְקוֹפִּין, וְחוּלְדּוֹת סְנָאִים** – סוג שרץ הגדל בין עצי הסנה, **מִפְּנֵי שֶׁעֲשׂוּיִין לְנַקֵּר אֶת הַבַּיִת** מן העכברים. ומבואר שמותר לגדל חתולים. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּאוּכְמָא** – הברייתא דיברה על חתול שחור שאינו מסוכן, **וְהָא בְּחִיוָּרָא** – ורב דיבר על חתול לבן, שהוא מסוכן ומועד להזיק לאדם. מקשה הגמרא: **וְהָא מַעֲשֶׂה דְּרַב, אוּכְמָא הֲוָה** – אירע בחתול שחור, ומדוע אסר רב לגדל חתול כזה. מתרצת הגמרא: **הָתָם** – במעשה של רב, **אוּכְמָא בַּר חִיוָּרָא הֲוָה** – החתול השחור היה בנו של חתול לבן, ולכן הוא מסוכן. מקשה הגמרא: **וְהָא מִבַּעְיָא בָּעְיָא לֵיהּ רָבִינָא** – הלא רבינא נסתפק בחתול כזה, **דְּבָעֵי** [– שנסתפק] **רָבִינָא, אוּכְמָא בַּר חִיוָּרָא** – חתול שחור בנו של לבן, **מַהוּ** – האם מותר לגדלו, ומדוע פשוט לגמרא שחתול כזה מסוכן לאדם. מתרצת הגמרא: **כִּי קָמְבַעְיָא לֵיהּ לְרָבִינָא** – רבינא נסתפק רק **בְּאוּכְמָא בַּר חִיוָּרָא בַּר אוּכְמָא** – בחתול שחור בן לבן בן שחור, ולכן יש מקום לומר שאינו מסוכן, אבל **מַעֲשֶׂה דְּרַב, בְּאוּכְמָא בַּר חִיוָּרָא בַּר חִיוָּרָא הֲוָה** – היה בחתול שחור בן לבן בן לבן, שהוא מסוכן לאדם כחתול לבן.

הגמרא מביאה סימן לאמוראים המוזכרים במימרא הבאה: **(חב"ד בי"ח בח"ן סִימָן).**

הגמרא מביאה שלושה דינים, ונחלקו מי אמרם: **אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר פַּפָּא מִשּׁוּם** [– משמו של] **רַבִּי אַבָּא בַּר פַּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי אַדָּא בַּר פַּפָּא, וְאָמְרֵי לָהּ** – ויש אומרים, **שֶׁאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר פַּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי חִיָּיא בַּר פַּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי אַחָא בַּר פַּפָּא, וְאָמְרֵי לָהּ, שֶׁאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר פַּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי אַחָא בַּר פַּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא,** מַתְרִיעִין **עַל הַחִיכּוּךְ** – הציבור מתחננים בתפילה ומריעים בשופרות ובחצוצרות, על שבא עליהם שחין הגורם לאדם להתחכך ולהתגרד, ואפילו **בְּשַׁבָּת** שאסור להתענות בה ולהזכיר בה צרכיו. **וְהֲדֶלֶת** להצלחה **הַנִּנְעֶלֶת** בפני האדם, **לֹא בְּמְהֵרָה תִּפָּתַח** לו שוב, שאם אדם הפסיק להצליח במעשיו, לא יחזור במהרה להצלחתו הראשונה, ולכן צריך להרבות לבקש רחמים על כך. **וְהַלּוֹקֵחַ בַּיִת** מנכרי **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כּוֹתְבִין עָלָיו אוֹנוֹ** – שטר מכירה **אֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת,** באופן שהנכרי רוצה ללכת לדרכו בשבת, כדי שלא להפסיד את ישוב ארץ ישראל.

הגמרא מקשה על הדין הראשון: **מִיתִיבִי,** שנינו בברייתא, **וְשָׁאר פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת עַל הַצִּבּוּר, כְּגוֹן חִיכּוּךְ** – שחין, ועל **חָנָב** או **זְבוּב** או **צִירְעָה וְיַתּוּשׁ** שמזיקים להם, **וְשִׁילּוּחַ נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים** שמסכנים אותם, **לֹא הָיוּ מַתְרִיעִין** בציבור בשבת, **אֶלָּא** רק **צוֹעֲקִים** בתפילה ביחיד. ומבואר שאין מתריעים בשבת על השחין הנקרא 'חיכוך'. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – בברייתא מדובר **בְּשִׁחִין לַח** שאינו קשה כל כך, ולכן לא התירו להתריע עליו בציבור בשבת, **וְכָאן** – בסוגייתינו מדובר **בְּשִׁחִין יָבֵשׁ** שקשה יותר. **דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הַשְּׁחִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים,** היה **לַח מִבַּחוּץ וְיָבֵשׁ מִבִּפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות ט י) 'וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֻּעֹת פֹּרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה', והיינו, שבפריחתו במקום הנראה לאדם היה מבעבע דהיינו לח, ומשמע שבתוכו היה יבש.

הגמרא ממשיכה לבאר את דברי האמוראים: **וְהֲדֶלֶת** להצלחה **הַנִּנְעֶלֶת** בפני האדם, **לֹא בְּמְהֵרָה תִּפָּתַח** לו שוב. מבררת הגמרא: **מַאי הִיא** – מהי הכוונה במאמר זה. מבארת הגמרא: **מַר זוּטְרָא אָמַר,** שהכוונה היא **לְסָמִיכָה,** שאם הסכימו לסמוך את אחד מהחכמים לרב, ולבסוף לא סמכוהו, שוב לא יוכלו לסומכו במהרה. **רַב אַשִּׁי אָמַר, כָּל הַמְּרַיְּעִין לוֹ** – מי שהביאו עליו רעה מן השמים, **לֹא בְּמְהֵרָה מְטִיבִין לוֹ. רַב אַחָא מִדִּיפְתִּי אָמַר, לְעוֹלָם אֵין מְטִיבִין לוֹ** יותר. דוחה הגמרא את דבריו: **וְלֹא הִיא** – אין דבריו נכונים, ורק **רַב אַחָא מִדִּיפְתִּי מִילְּתָא דְּנַפְשֵׁיהּ הוּא דְּאָמַר** – אמר זאת על דבר שארע בו, כמבואר בגמרא (ב"ב יב:) שנתמנו החכמים להושיבו בראשם, ולבסוף מינו את מר בר רב אשי, ואז קרא על עצמו מאמר זה, ששוב לא ימליכוהו יותר.

הגמרא ממשיכה לבאר את דברי האמוראים: **וְהַלּוֹקֵחַ בַּיִת** מנכרי **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כּוֹתְבִין עָלָיו אוֹנוֹ** – שטר מכירה **אֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת.** מקשה הגמרא: **בְּשַׁבָּת סַלְקָא דַּעְתָּךְ** – וכי עולה על דעתך שהתירו לכתוב בשבת משום ישוב ארץ ישראל, הלא כתיבה אסורה מן התורה. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא כִּדְאָמַר רָבָא הָתָם** (שבת קכט.) לגבי עשיית צרכי חולה שאין בו סכנה בשבת, שאם יש בהם חילול שבת **אוֹמֵר לַנֶּכְרִי וְעוֹשֶׂה** אותם, **וְהָכָא נַמִּי** – גם כאן **אוֹמֵר לַנֶּכְרִי וְעוֹשֶׂה. וְאַף עַל גַּב דַּאֲמִירָה לְנָכְרִי לעשות מלאכה** איסור **שְׁבוּת הִיא** מדרבנן, **מִשּׁוּם יִשּׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנַן** שלא יאמר לנכרי לעשות מלאכה.

הגמרא מביאה דין נוסף בענין ישוב ארץ ישראל: **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, הַלּוֹקֵחַ** – הקונה **עִיר** שלימה **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כּוֹפִין אוֹתוֹ לִיקַּח** – לקנות **לָהּ דֶּרֶךְ** בכל אחת **מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ, מִשּׁוּם יִשּׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,** כדי שיהיה נוח להגיע אליה מכל צד ולהתיישב בה.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את התנאים שהתנה יהושע כשהנחיל לישראל את הארץ, שהתנאי הראשון הוא שיהיו רועים ביערות: **תָּנוּ רַבָּנַן, עֲשָׂרָה תְּנָאִין הִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ** עם ישראל כשהנחיל להם את הארץ.

ואלו הם: א. **שֶׁיְּהוּ מַרְעִין** בהמות **בַּחוֹרְשִׁין** – ביערות שבארץ ישראל, ולא יקפיד על כך בעל היער. ב. **וְמְלַקְּטִין עֵצִים בִּשְׁדוֹתֵיהֶם** של חברידם. ג. **וְמְלַקְּטִים עֲשָׂבִים** למאכל בהמתם **בְּכָל מָקוֹם, חוּץ מֵהַגְדָּלִים עִם הַתְּלָתָן** – מין קטנית, שהעשבים טובים לו. ד. **וְקוֹטְמִים נְטִיעוֹת** – קוצצים ענפי אילן **בְּכָל מָקוֹם,** כדי לטעת אותם במקום אחר, או להרכיבם על אילן אחר, ולא יקפיד על כך בעל האילן, כיון שאין זה מפסידו, **חוּץ מִשְׁתֵּי גְּרוֹפִיּוֹת** – מידות שהן כמלא שני אגרופים **שֶׁל** ענפים מעץ **הַזַּיִת,** כיון שדרך העולם להשאירם באילן כשקוצץ את ענפיו כדי לשורפם, כדי שמהם יתחילו שוב לצמוח ענפי האילן, ואם יקצצו אותם יפסידו את האילן. ה. **וּמַעֲיָן הַיּוֹצֵא בַּתְּחִילָּה** מן האדמה, לאחר הנחלת הארץ, בקרקע של אדם, **בְּנֵי חָעִיר מִסְתַּפְּקִין** – נוטלים מים **מִמֶּנּוּ,** ולא יקפיד עליהם בעל הקרקע. ו. **וּמְחַכִּין** – פורסים חכה לצידת דגים **בְּיַמָּה שֶׁל טִבֶרְיָא,** אף שהוא בחלקם של שבט נפתלי ושייכת להם, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִפְרוֹס קֶלַע** – גדר קנים על ידי יתידות בקרקע הים, **וְיַעֲמִיד** – יעכב **אֶת הַסְּפִינָה** העוברת שם, ויפסיד את בעליה. ז. **וְהַהוֹלְכִים** בדרך ונצרכים לנקביהם **נִפְנִין לַאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר** של שדה משום צניעות, ונוטלים אבן מהגדר לניקוי גופם, ואף שעל ידי כך נפרצת הגדר, **וַאֲפִילּוּ בְּשָׂדֶה מְלֵיאָה כַּרְכּוֹם** שהוא צמח יקר וצריך שמירה מעולה, תיקן יהושע שאין חוששים לפריצת הגדר. **וּמְהַלְּכִים בִּשְׁבִילֵי הָרְשׁוּת** – בשדות לאחר שקצרו את התבואה, ובעליהם מפקירים אותם שילכו בהם אנשים ולא יצטרכו להקיף את השדה, **עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה** – עד שירד הגשם השני, דהיינו מי"ז במרחשון (תענית ו.), שמזמן זה והלאה צומחת התבואה, ונפסדת כשדורסים עליה. ח. **וְעוֹבְרֵי הַדְּרָכִים מִסְתַּלְּקִין לְגִבּוּל** השדות **שֶׁבְּצִידֵי הַדְּרָכִים,** אף שיש בהן תבואה, **מִפְּנֵי יְתִידוֹת הַדְּרָכִים** – מפני הטיט שבדרכים, שמתקשה בימות הקיץ על ידי שדרסו עליו אנשים או בהמות בימות החורף, ונעשה כעמודים קטנים המפריעים להליכה. ט. **וְהַתּוֹעֶה בֵּין הַכְּרָמִים,** ואינו מוצא את הדרך, **מְפַסֵּיג** – חותך את זמורות הגפנים המעכבות בעדו, **וְעוֹלֶה** במעלה הכרם לחפש את הדרך, **וּמְפַסֵּיג** – חותך את הזמורות, **וְיוֹרֵד** במורד הכרם לחפש את הדרך. י. **וּמֵת מִצְוָה קוֹנֶה** את **מְקוֹמוֹ** שבו מת, ושם תהא קבורתו, ואין בעל הקרקע יכול לעכב זאת.

הגמרא מבארת את הברייתא ודנה בדבריה: התנאי הראשון שהתנה יהושע היה, **שֶׁיְּהוּ מַרְעִין** בהמות **בַּחוֹרְשִׁין** – ביערות שבארץ ישראל. **אָמַר רַב פָּפָּא, לֹא אָמְרָן** – לא אמרנו היתר זה, **אֶלָּא** כשרועה בהמה **דַּקָּה בְּנַפָּה** – ביער גדול שאילנותיו מרובים, ואינה מכלה את האילנות שבו, **אֲבָל** לרעות בהמה **דַּקָּה בְּדַקָּה** – ביער קטן שאילנותיו מועטים, ויכולה לכלות את האילנות שבו, **וְכֵן** לרעות בהמה **נָפָה** אף **בְּנַפָּה** – ביער גדול, **לֹא** התיר יהושע, **וְכָל שֶׁכֵּן** לרעות בהמה **נָפָה בְּדַקָּה** – ביער קטן, **דְּלֹא** התיר.

הגמרא דנה בתנאי השני שהתנה יהושע: **וּמְלַקְּטִין עֵצִים מִשְּׁדוֹתֵיהֶם** של חברידם. מבארת הגמרא: **לֹא אָמְרָן** – לא אמרנו היתר זה, **אֶלָּא בְּהֵיזְמֵי** – עצי סנה של קוצים שאינם חשובים, **אֲבָל בִּשְׁאָר הָעֵצִים לֹא,** כיון שמסיד את בעל העץ. **וַאֲפִילּוּ בְּהֵיזְמֵי וְהֵיגֵי** – בקוצים **לֹא אָמְרָן** – לא אמרנו **אֶלָּא בְּמְחוּבָּרִין** לקרקע, **אֲבָל בִּתְלוּשִׁין לֹא,** כיון שבעל השדה טרח ותלשם, וודאי דעתו להשתמש בהם. **וַאֲפִילּוּ בְּמְחוּבָּרִין לֹא אָמְרָן** – לא אמרנו **אֶלָּא בְּלַח** – בקוצים לחים, **אֲבָל בְּיבֵשִׁים לֹא,** כיון שבעליהם צריך אותם להבערת אש. **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְשָׁרֵשׁ** – שלא יעקור את שרשי העץ, כיון שאז לא יוכל לגדול שוב.

הגמרא דנה בתנאי השלישי שהתנה יהושע: **וְמְלַקְּטִים עֲשָׂבִים** למאכל בהמה **בְּכָל מָקוֹם, חוּץ מֵעשבים הגדלים עם תִּלְתָּן** – מין קטנית, מפני שהם מועילים לו, וכשתולשם הוא מפסידו. מקשה הגמרא: **לְמֵימְרָא דְּתִלְתָּן מְעַלּוּ לֵהּ עֲשָׂבִים** – וכי אפשר לומר שעשבים מועילים לתלתן, **וּרְמִינְהִי** – והרי קשה על כך מהמשנה (כלאים פ"ב מ"ה), **תִּלְתָּן שֶׁעָלְתָה** [– שצמחה] **עִם מִינֵי עֲשָׂבִים, אֵין מַחֲיִיבִין אוֹתוֹ** – את בעל השדה **לַעֲקוֹר** את העשבים משום כלאים, כיון שהוא עתיד מעצמו לעקרם מפני שמפסידים את התלתן. ומבואר שהעשבים מפסידים את התלתן. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יִרְמְיָה, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – במשנה לענין כלאים מדובר שנטע את התלתן **לְזֶרַע,** שרוצה לזרוע אותה שוב, **וְכָאן** – בתנאים שהתנה יהושע, מדובר שנטעה **לְזִירִין** – להאכיל לבהמה את ענפיה הלחים. שאם נטעה **לְזֶרַע, קָשׁוּ לֵהּ עֲשָׂבִים** – העשבים קשים לתלתן, משום **דְּמַכְחִישֵׁי לֵהּ** – שהם מכחישים אותה, ואם נטעה **לְזִירִין, מְעַלֵּי לֵהּ** – הם מועילים לה, משום **דְּכִי קָיְימִי בֵּינֵי עֲשָׂבִים מִירַכְּבָא** – שכשהיא עומדת בין העשבים היא מתפשטת עליהם, והם סומכים אותה שלא תיפול, ולכן אסור ללקוט את העשבים. תירוץ נוסף: **אִיבָּעֵית אֵימָא,** לעולם עשבים קשים לתלתן, אלא **שֶׁכָּאן** – במשנה לענין כלאים מדובר שנטע את התלתן **לְאֲכִילַת אָדָם,** והוא עתיד לעקור את העשבים שלא יזיקו לה, **וְכָאן** – בתנאים שהתנה יהושע מדובר שנטעה **לְאֲכִילַת בְּהֵמָה, דְּכֵיוָן דְּלִבְהֵמָה הוּא דְּזִרְעָהּ, הָעֲשָׂבִים נַמִּי מִיבְּעֵי לֵהּ** – גם העשבים דרושים לאכילתה, ונוח לו שתאכל את שניהם. מבררת הגמרא: **וּמְנָא יָדְעִינָן** – ומנין אנו יודעים האם נטע את התלתן לאדם או לבהמה. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא, שָׁאֲרֵיהּ מֵשָׁאֲרֵי** – אם נטע את התלתן בסדר מסוים כערוגות, סימן הוא שנטע **לְאָדָם,** ואם **לֹא שָׁאֲרֵיהּ מֵשָׁאֲרֵי** – לא נטע כערוגות, סימן הוא שנטע **לְבְהֵמָה.**

הגמרא דנה בתנאי הרביעי שהתנה יהושע: **וְקוֹטְמִים נְטִיעָה** – קוצצים ענף אילן **בְּכָל מָקוֹם** לשם נטיעה או הרכבה, ולא יקפיד על כך בעל האילן, **חוּץ מִשְׁתֵּי גְּרוֹפִיּוֹת** – מידות שהן כמלא שני אגרופים, **שֶׁל** ענפים מעץ **הַזַּיִת,** שצריך להשאיר באילן, שאם יקצצו אותם יפסידו את האילן שלא יתחילו ענפיו לצמוח מחדש. ומבארת הגמרא את שיעור גובה הענפים שצריך להשאיר בזית ובעוד מיני עצים: **פֵּירְשׁוּ רַבִּי תַּנְחוּם וְרַבִּי בְּרֶיָּים מִשּׁוּם זְקֵן אֶחָד, בְּזַיִת** צריך להשאיר שיעור **כַּבֵּיצָה** בתחתית הענף סמוך לגזע האילן. **בְּקָנִים וּבִנְפָנִים** מותר לקטום רק **מִן הַפִּקָּק** – הקשר התחתון [– הקו שמסובב את הענף] שבענף **וּלְמַעְלָה. וּבִשְׁאָר כָּל הָאִילָנוֹת** מותר לקטום רק **מִן אוּבּוֹ** – מפריו **שֶׁל הָאִילָן,** דהיינו מענפיו הרכים והדקים, **וְלֹא מִן חוּדוֹ שֶׁל הָאִילָן,** כלומר מענפיו הגדולים והגסים, שמהם יצמחו שוב שאר ענפי האילן, ורק **מִן** ענף **חָדָשׁ** משנה זו **שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּירוֹת, וְלֹא מִן יָשָׁן שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פֵּירוֹת,** ורק **מִמָּקוֹם שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הַחַמָּה,** דהיינו מהענפים שבין ענפי האילן, שאינו מצמיח פרות טובים כל כך,

---

אגרות קודש

[כ"א אד"ש, תשי"ז]

...במש"כ ע"ד האויסשלאג - אינו מובן הספק בדברי. לפעמים קורה שמיני אכו"ש מסוימים גורמים אצל איש פלוני תופעות שונות וכמו אויסשלאג וכיו"ב. וע"י שנמנעים ממינים אלו חולפות התופעות. הקושי בדבר הוא לברר איזה הן מיני האכו"ש הגורמים.

הדרך הפשוטה (אבל ארוכה) בזה היא - מניעת סוג מיוחד מאכו"ש לאיזה זמן ולראות התוצאות.

שֶׁיְּהוּ מַרְעִין בְּחוּרְשִׁין וּמְלַקְּטִין עֵצִים בְּשְׂדוֹתֵיהֶם וּמְלַקְּטִים עֲשָׂבִים בְּכָל מָקוֹם חוּץ מִתִּלְתָּן וְקוֹטְמִים נְטִיעוֹת בְּכָל מָקוֹם חוּץ מִגְּרוֹפִיּוֹת שֶׁל זַיִת וּמַעְיָן הַיּוֹצֵא בַּתְּחִילָּה בְּנֵי הָעִיר מִסְתַּפְּקִין מִמֶּנּוּ וּמְחַכִּין בְּיַמָּהּ שֶׁל טְבֶרְיָא וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִפְרוֹס קֶלַע וְיַעֲמִיד אֶת הַסְּפִינָה וְנִפְנִין לַאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר וַאֲפִילּוּ בְּשָׂדֶה מְלֵיאָה כַּרְכּוֹם וּמְהַלְּכִים בִּשְׁבִילֵי הָרְשׁוּת עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה וּמִסְתַּלְּקִין לְצִידֵּי הַדְּרָכִים מִפְּנֵי יְתֵידוֹת הַדְּרָכִים וְהַתּוֹעֶה בֵּין הַכְּרָמִים מְפַסֵּג וְעוֹלֶה מְפַסֵּג וְיוֹרֵד וּמֵת מִצְוָה קוֹנֶה מְקוֹמוֹ: שֶׁיְּהוּ מַרְעִין בְּחוּרְשִׁין אָמַר רַב פָּפָּא לֹא אֲמָרָן אֶלָּא דַּקָּה בְּגַסָּה אֲבָל דַּקָּה בְּדַקָּה וְגַסָּה בְּגַסָּה לֹא וְכָל שֶׁכֵּן גַּסָּה בְּדַקָּה דְּלָא: וּמְלַקְּטִין עֵצִים מִשְּׂדוֹתֵיהֶם לֹא אֲמָרָן אֶלָּא בְּהִיזְמֵי וְהִיגֵי אֲבָל בִּשְׁאָר עֵצִים לֹא וַאֲפִילּוּ בְּהִיזְמֵי וְהִיגֵי לֹא אֲמָרָן אֶלָּא בִּמְחוּבָּרִין אֲבָל בִּתְלוּשִׁין לֹא וַאֲפִי' בִּמְחוּבָּרִין לֹא אֲמָרָן אֶלָּא בְּלַח אֲבָל בִּיבֵשִׁים לֹא וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְשָׁרֵשׁ: וּמְלַקְּטִין עֲשָׂבִים בְּכָל מָקוֹם חוּץ מִשְּׂדֵה תִּלְתָּן לְמֵימְרָא דְּתִלְתָּן מַעֲלוּ לָהּ עֲשָׂבִים וּרְמִינְהִי תִּלְתָּן שֶׁעָלְתָה עִם מִינֵי עֲשָׂבִים אֵין מְחַיְּיבִין אוֹתוֹ לַעֲקוֹר אָמַר רַב יִרְמְיָה לֹא קַשְׁיָא כַּאן לְזֶרַע כַּאן לְזִירִין לְזֶרַע קָשׁוּ לָהּ עֲשָׂבִים דְּמַכְחְשֵׁי לָהּ לְזִירִין מַעֲלֵי לָהּ דְּכִי קַיְימֵי בֵּינֵי עֲשָׂבִים מִירְכְּבָא אִיבָּעֵית אֵימָא כַּאן לְאָדָם כַּאן לִבְהֵמָה דְּכֵיוָן דְּלִבְהֵמָה הוּא דְּזַרְעָהּ עֲשָׂבִים נַמִּי מִיבְּעֵי לָהּ וּמְנָא יָדְעִינַן א"ר פָּפָּא שָׁאֲרִיהּ מְשָׁאֲרֵי לְאָדָם לֹא שָׁאֲרִיהּ מְשָׁאֲרֵי לִבְהֵמָה: וְקוֹטְמִין נְטִיעָה בְּכָל מָקוֹם חוּץ מִגְּרוֹפִיּוֹת שֶׁל זַיִת פִּי' ר' תַּנְחוּם וְר' בְּרַיִים מִשּׁוּם זָקֵן אֶחָד בְּזַיִת כְּבֵיצָה בְּקָנִים וּבִגְפָנִים מִן הַפְּקָק וּלְמַעְלָה וּשְׁאָר כָּל הָאִילָנוֹת מִן אוּבּוֹ שֶׁל אִילָן וְלֹא מִן חוּדּוֹ שֶׁל אִילָן מִן חָדָשׁ שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּירוֹת וְלֹא מִן יָשָׁן שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פֵּירוֹת מִמָּקוֹם שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הַחַמָּה

ולא

רש"י

שֶׁיְּהוּ מַרְעִין. בְּהֵמוֹת הַחוֹרְשִׁין וְשֶׁלֹּא יַקְפִּיד בַּעַל הַיַּעַר עַל כָּךְ: וּמְלַקְּטִין עֵצִים. מִשְּׂדֵה חֲבֵירוֹ וְכֵן עֲשָׂבִים לְמַאֲכַל בְּהֵמָה: חוּץ מִשְּׂדֵה תִּלְתָּן. דְּמַעֲלוּ לָהּ עֲשָׂבִים הַגְּדֵילוֹת עִמָּהּ וְהַתּוֹלְשָׁן מַפְסִיד אֶת הַתִּלְתָּן תִּלְתָּן מִין קִטְנִית וּשְׁמָהּ פנגרי"א: וְקוֹטְמִין נְטִיעוֹת. מִן הָאִילָן קוֹטֵם בַּד לִיטַּע אוֹ לְהַרְכִּיב וְלֹא יַקְפִּיד בַּעַל הָאִילָן: חוּץ מִגְּרוֹפִיּוֹת שֶׁל זַיִת. הַקּוֹצֵץ זֵיתָיו לִשְׂרוֹף מַנִּיחַ שְׁתֵּי גְּרוֹפִיּוֹת מְלֹא שְׁנֵי אֶגְרוֹפִין כִּדְאָמַר בְּהַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (כ"ב דף פ.) וְהֵן מַחֲלִיפוֹת וּמוֹצִיאוֹת בַּדִּין וּמִשָּׁם אֵין לִקְטוֹם נְטִיעָה מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִיד אֶת הַגְּרוֹפִיּוֹת: בַּתְּחִילָּה. מֵחָדָשׁ וְכָל שֶׁכֵּן מַעְיָינוֹת יְשָׁנִים שֶׁהָיוּ מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ: וּמְחַכִּין. וּמְטִילִין חַכָּה לָצוּד דָּגִים: בְּיַמָּהּ שֶׁל טְבֶרְיָא. וְאע"פ שֶׁבְּחֵלֶק נַפְתָּלִי הָיְתָה כּוּלָּהּ כִּדְאַמְרִינַן לְקַמָּן: שֶׁלֹּא יִפְרוֹס קֶלַע. דֶּרֶךְ צַיָּידִים לִתְקוֹעַ יְתֵידוֹת וְלַעֲשׂוֹת גִּדְרֵי קָנִים בַּמַּיִם לְהִלָּכֵד שָׁם דָּגִים וְקוֹרִין לוֹ בִּמְקוֹמֵינוּ גֶּזֶר וּבְאֶרֶץ אַשְׁכְּנַז קוֹרִין לוֹ ווכ"א (שֶׁלֹּא יִפְרוֹס קֶלַע) מִפְּנֵי שֶׁמְּעַכֵּב וּמַעֲמִיד אֶת הַסְּפִינָה: לַאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר. לְקַמָּן מְפָרֵשׁ לָהּ לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לִיטּוֹל הֵימֶנָּה צְרוֹר לְקַנֵּחַ וְאע"פ שֶׁפּוֹרֵץ אֶת הַגָּדֵר: וּמְהַלְּכִין בִּשְׁבִילֵי הָרְשׁוּת. סְתָם בְּנֵי אָדָם מִשֶּׁהִכְנִיסוּ תְּבוּאָתָם עַד שְׁעַת הַזְּרִיעָה מַפְקִירִים שְׂדוֹתֵיהֶם לִיכָּנֵס בָּהֶן כָּל אָדָם לְקַצֵּר אֶת הַדֶּרֶךְ שֶׁלֹּא יַקִּיף וְהֵן נִקְרָאִין שְׁבִילֵי הָרְשׁוּת לְפִי שֶׁבִּרְשׁוּת עוֹשִׂין וְהִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ שֶׁלֹּא יַקְפִּידוּ עַל כָּךְ: עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. זְמַנָּהּ בְּי"ז בְּמַרְחֶשְׁוָן כִּדְאַמְרִינַן בְּתַעֲנִית (דף ו:) וּמֵאָז וָהָלְאָה הַזְּרָעִים צוֹמְחוֹת וְקָשֶׁה לָהּ דְּרִיסַת הָרֶגֶל: וּמִסְתַּלְּקִין לְצִידֵּי הַדְּרָכִים. בְּכָל עֵת וַאֲפִי' בִּזְמַן שֶׁהַתְּבוּאָה בַּשָּׂדוֹת הִפְקִיר לְכָל אָדָם לְהִסְתַּלֵּק מִן הַדֶּרֶךְ מִפְּנֵי הַיְּתֵידוֹת וְלִיכָּנֵס לִגְבוּל שְׂדֵה חֲבֵירוֹ וְלֵילֵךְ עַל הַמֵּיצַר אֵצֶל הַדֶּרֶךְ: מִפְּנֵי יְתֵידוֹת הַדְּרָכִים. בִּימוֹת הַחַמָּה יָבֵשׁ הַטִּיט וְנַעֲשָׂה כִּיתֵידוֹת מְקוֹם דְּרִיסַת הָאָדָם וּבְהֵמָה שֶׁדָּרְסוּ שָׁם בִּימוֹת הַחוֹרֶף וְנַעֲשׂוּ כִּשְׁחִיתוֹת: מְפַסֵּג. מְנַתֵּק זְמוֹרוֹת הַנּוֹשְׁבוֹת הַמְעַכְּבוֹת אוֹתוֹ וְעוֹלֶה וְיוֹרֵד עַד שֶׁמּוֹצֵא אֶת הַדֶּרֶךְ: מְקוֹמוֹ. מָקוֹם שֶׁנָּפַל שָׁם בְּעֵת מוֹתוֹ קָנְאוֹ לִקְבוּרָה וְאֵין בַּעַל הַשָּׂדֶה מְעַכֵּב עָלָיו: דַּקָּה. בְּהֵמָה דַּקָּה בְּיַעַר גַּסָּה שֶׁאֵינָהּ מְכַלָּה אֶת הָאִילָנוֹת: אֲבָל בִּתְלוּשִׁין. אַחֲרֵי שֶׁטָּרַח עֲלֵיהֶן בַּעַל הַשָּׂדֶה וְתָלְשָׁן אָסוּר לִיטְּלָן דְּדַעְתֵּיהּ עֲלַיְיהוּ: יְבֵישִׁין. דַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶם לָאוּר: אֵין מְחַיְּיבִין אוֹתוֹ לַעֲקוֹר. הָעֲשָׂבִים מִמֶּנָּה מִשּׁוּם כִּלְאַיִם לְפִי דְּבַעַל כָּרְחוֹ עָתִיד לִיטְּלוֹ שֶׁמַּפְסִיד אֶת הַתִּלְתָּן: כַּאן. שֶׁהַתִּלְתָּן עוֹמֶדֶת לִיזָּרַע: כַּאן. שֶׁזְּרָעָהּ לֶאֱכוֹל הַזִּירִין טודילי"ש בְּלַעַ"ז: דְּמִירְכְּבָא. מִתְפַּשֶּׁטֶת וְגוֹדֶלֶת עַל הָעֲשָׂבִים וְנַעֲשִׂין לָהּ סְמִיכָה כְּעֵין דֶּלֶת שֶׁל כֶּרֶם: וּמְנָא יָדְעִינַן. אִם זְרָעָהּ לְאָדָם דִּשְׁרֵי לֵיהּ לְמִלְקַט מִן הָעֲשָׂבִים בִּתְנַאי יְהוֹשֻׁעַ: מְשָׁאֲרֵי. עֲשׂוּיִים כַּעֲרוּגוֹת: בְּזַיִת כְּבֵיצָה. כְּשִׁיעוּר גּוֹבַהּ בֵּיצָה צָרִיךְ לְהָנִיחַ מִן הַזַּיִת מִלְּמַטָּה סָמוּךְ לַגֶּזַע: מִן הַפְּקָק וּלְמַעְלָה. מוּתָּר לִקְטוֹם פְּקָק קֶשֶׁר: מֵאִיבּוֹ שֶׁל אִילָן. מִפִּרְיוֹ כְּלוֹמַר מֵעֲנָפִין הָרַכִּין וְדַקִּין: וְלֹא מֵחוּדּוֹ. מֵעֲנָפִין גְּדוֹלִים וְגַסִּין כְּאִילָן גָּמוּר ל"א מֵחוּבּוֹ שֶׁל אִילָן מִמַּחְבּוֹאָתוֹ מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ עֲנָפִין הַרְבֵּה דְּהַיְינוּ בְּאֶמְצַע גָּבְהוֹ וְלֹא מֵחוּדּוֹ מִלְּמַעְלָה עָנָף הָאֶמְצָעִי שֶׁהוּא עֶלְיוֹן וְעִיקַּר הָאִילָן מִתְּשׁוּבוֹת הַגְּאוֹנִים: מִן הֶחָדָשׁ. בַּד שֶׁגָּדַל וְנִיתּוֹסַף בְּשָׁנָה זוֹ שֶׁעֲדַיִין אֵין עוֹשֶׂה פְּרִי:

ולא

תוספות

הָכִי אָמַר בְּפ"ק דְּבֵיצָה (דף ו. וְשָׁם) בְּיו"ט שֵׁנִי יִתְעַסְּקוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל אֲפִילּוּ בְּיו"ט שֵׁנִי שֶׁל ר"ה כ"ש מִילָה דִּשְׁרֵי ע"י נָכְרִי אִיסּוּרָא דְּאוֹרַיְיתָא בְּשַׁבָּת כִּדְפִי' בַּהֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת וְשָׁרֵי נַמִּי ע"י יִשְׂרָאֵל בְּיו"ט שֵׁנִי שֶׁל ר"ה וּמִיהוּ אֵין זֶה ק"ו דְּמִן הַדִּין הֲוָה לֵיהּ לְמִישְׁרֵי לִקְבּוֹר מֵת בְּשַׁבָּת אֶלָּא לְפִי שֶׁהוּא מְכוֹעָר וּמְגוּנֶּה וּמִתְבַּיֵּישׁ שֶׁנִּקְבָּר בְּשַׁבָּת שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּאִיסּוּר שַׁבָּת אֲפִילּוּ ע"י נָכְרִי מִידֵּי דַּהֲוָה אַהַהִיא דִּתְנַן בְּפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל (שַׁבָּת דף קנא.) עָשָׂה נָכְרִי אָרוֹן וְחָפַר קֶבֶר אִם בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל לֹא יִקָּבֵר בּוֹ עוֹלָמִית וְלֹא שָׁרֵי בִּבְגָדִים שֶׁיַּעֲשׂוּ כְּמוֹ בְּחַי מִטַּעַם דִּפְרִישִׁית וְתֵדַע דְּהָא בְּמֵת שַׁרְיָא כַּרְמְלִית כִּדְאַמְרִינַן בְּהַמַּצְנִיעַ (שָׁם דף לז:) דְּגָדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת א"כ כ"ש דַּהֲוָה לֵיהּ לְמִישְׁרֵי לִקְבּוֹר ע"י נָכְרִי אֶלָּא עַל כָּרְחָךְ טַעְמָא הָוֵי כִּדְפָרֵישִׁית וְא"ש נַמִּי הָא דְּאַמְרִינַן בְּפ"ב דְּבֵיצָה (דף כב.) אֲמֵימַר שָׁרָא לְמִיכְחַל עֵינָא אֲפִי' בְּיו"ט שֵׁנִי שֶׁל ר"ה וּפָרֵיךְ וְהָאָמַר רַבָּה מֵת בְּיו"ט שֵׁנִי יִתְעַסְּקוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבֵיצָה וְהַשְׁתָּא מַאי פָּרֵיךְ מִבֵּיצָה וְהָא צָרְכֵי חוֹלֶה אִית לָן לְמִשְׁרֵי טְפֵי אֲפִי' מִמֵּת דִּבְסוֹף מְפַנִּין (שַׁבָּת דף קכט.) אָמַר דְּכָל צָרְכֵי חוֹלֶה נַעֲשִׂין עַל יְדֵי אַרְמָאֵי בְּשַׁבָּת וּמִיכְחַל עֵינָא מְדַמֵּה הָתָם לְחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה וְאוֹמֵר לְנָכְרִי וְעוֹשֶׂה אֲפִי' אִיסּוּרָא דְּאוֹרַיְיתָא א"כ אִית לָן לְמִישְׁרֵי בְּק"ו מִמֵּת אֲפִי' לִכְתּוֹשׁ סַמָּנִין בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל וּלְמַאי דְּפָרֵישְׁנָא אָתֵי שַׁפִּיר דְּלֵיכָּא ק"ו:

חוּץ מִגְּרוֹפִיּוֹת שֶׁל זַיִת. פֵּירֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס מְלֹא שְׁנֵי אֶגְרוֹפִין וּבֶעָרוּךְ פֵּירֵשׁ מִגְּרוֹפִיִּים עֲנָפִים וְעַנְפֵי הַזַּיִת קְרוֹיִין גְּרוֹפִיִּים כְּמוֹ יְחוּר בִּתְאֵנָה וּזְמוֹרָה בִּגְפָנִים שֶׁכָּל אֶחָד יֵשׁ לוֹ שֵׁם לְבַדּוֹ וְהֵבִיא הָא דְּאָמַר בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה וְאַתָּה קַח לְךָ מִכָּל מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל זְמוֹרוֹת לִנְטִיעוֹת יְחוּרֵי לִתְאֵנִים גְּרוֹפִיּוֹת לְזֵיתִים:

וּמַעְיָן הַיּוֹצֵא בַּתְּחִילָּה בְּנֵי הָעִיר מִסְתַּפְּקִין [מִמֶּנּוּ]. לְמַאי דְּאָמַר לְקַמָּן דִּתְנָאִים שֶׁהִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ אֲפִי' בְּחו"ל יֵשׁ לִתְמוֹהַּ הָא דְּאָמַר בְּפֶרֶק כָּל הַצְּלָמִים (ע"ז דף מז. וְשָׁם) הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְמַעְיָן מֵימָיו מַהוּ לִנְסָכִים וּפָשִׁיט לֵיהּ מֵהָא דְּאָמַר מַיִם שֶׁל רַבִּים אֵין נֶאֱסָרִים וּמְשַׁנֵּי דִּנְבָעֵי מֵאַרְעֵיהּ וְהַשְׁתָּא אַכַּתִּי שֶׁל רַבִּים הֵם מִתְּנַאי יְהוֹשֻׁעַ וְיֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין יוֹצֵא מֵאֵלָיו לְטָרַח בּוֹ וַחֲפָרוֹ:

וּמְחַכִּין בְּיַמָּהּ שֶׁל טְבֶרְיָא. כָּל אָדָם וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִפְרוֹשׂ קֶלַע נַמִּי לְכָל אָדָם וַאֲפִי' הַבְּעָלִים עַצְמָן כִּדְתַנְיָא לְקַמָּן שֶׁהִתְנוּ הַשְּׁבָטִים זֶה עִם זֶה אֲבָל צָד הוּא בְּמִכְמוֹרוֹת וּבְרֶשֶׁת וְהַיְינוּ הַבְּעָלִים שֶׁהוּא שֶׁלָּהֶם: **אֵין** מְחַיְּיבִין אוֹתוֹ לַעֲקוֹר. פֵּירֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס שֶׁע"כ עָתִיד לִיטְּלָם לְפִי שֶׁמַּפְסִידִין אֶת הַתִּלְתָּן וְקָשֶׁה לְפֵירוּשׁוֹ דְּאֵין מְחַיְּיבִין מַשְׁמַע שֶׁאֵין אִסּוּר בַּהֲנָאָתוֹ וְעוֹד דְּאִם מִתְיָיאֵשׁ וּמִתְעַצֵּל לְעוֹקְרוֹ לָמָּה לֹא נְחַיְּיבֶנּוּ דְּהָא אִיכָּא אִיסּוּר כְּשֶׁמִּתְיָיאֵשׁ כִּדְתְנַן בְּמַסֶּכֶת כִּלְאַיִם (פ"ה מ"ו) הָרוֹאֶה יָרָק בְּכַרְמוֹ וְאָמַר לִכְשֶׁאַגִּיעַ שָׁם אֲלַקְּטֶנּוּ מוּתָּרִין לִכְשֶׁאֶחֱזוֹר אֲלַקְּטֶנּוּ וְהוֹסִיף מָאתַיִם אָסוּר וְנִרְאֶה לְר"י דְּאֵין מְחַיְּיבִין אוֹתוֹ לַעֲקוֹר דְּלֵיכָּא אִיסּוּרָא שֶׁהֲרֵי הוּא לֹא זְרָעוֹ אֶלָּא מֵאֲלֵיהֶן בָּאוּ וּמִשּׁוּם מְקַיֵּים בְּכִלְאַיִם לֵיכָּא כֵּיוָן דְּקָשׁוּ לְהוּ עֲשָׂבִים וּלְר"ע אִיצְטְרִיךְ דְּאָמַר בְּפֶרֶק בַּתְרָא דְּע"ז (דף סד.) וּבְמַכּוֹת (דף כא:) הַמְקַיֵּים בְּכִלְאַיִם לוֹקֶה וְלָאו מַלְקוֹת מַמָּשׁ דְּלָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה הוּא אֶלָּא אִיסּוּרָא בְּעָלְמָא הוּא א"נ אֲפִי' לְרַבָּנָן אִיצְטְרִיךְ וְהֵיכָא דְּנִיחָא לֵיהּ חִיְּיבוּהוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא יַחְשְׁדוּהוּ שֶׁזְּרָעָם וְהָא דְּנָקַט תִּלְתָּן שֶׁעָלְתָה עִם מִינֵי עֲשָׂבִים וְלֹא נָקַט תִּלְתָּן שֶׁעָלוּ עִמּוֹ עֲשָׂבִים רְבוּתָא נָקַט אֲפִילּוּ שֶׁמִּתְכַּוֵּין לִזְרוֹעַ תְּחִילָּה שְׁאָר זְרָעִים וְהַתִּלְתָּן עָלָה מֵאֵלָיו אפ"ה כֵּיוָן דְּהַשְׁתָּא מִיהָא לֹא נִיחָא לֵיהּ בִּזְרָעִים מֵחֲמַת הַתִּלְתָּן שֶׁעָלָה אֵין מְחַיְּיבִין אוֹתוֹ לַעֲקוֹר: **כַּאן** לְזִירִין. הַהִיא דְּחוּץ מִשְּׂדֵה תִּלְתָּן לְזִירִים דְּמַעֲלוּ לֵיהּ וְא"ת כֵּיוָן דְּאִיכָּא אִיסּוּר כִּלְאַיִם אַמַּאי אָסוּר לְלַקֵּט וְהָאָמַר בְּפ"ק דְּמו"ק (דף ו:) שֶׁתִּקְּנוּ שֶׁיְּהוּ מַפְקִירִין כָּל הַשָּׂדֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כִּלְאַיִם וְי"ל דְּהָכָא בִּדְלֵיכָּא שִׁיעוּרָא כִּדְתְנַן בְּמַסֶּכֶת כִּלְאַיִם (פ"ב מ"א) וּמַיְיתֵי לָהּ בְּהַמּוֹכֵר פֵּירוֹת (כ"ב דף לז.) כָּל סְאָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוֹבַע מִמִּין אַחֵר יְמַעֵט:

אין

תוספות

אין לך כל שבט ושבט מישראל גרסינן. ובפ׳ יש נוחלין (כ״ב קף קכב. וש״ס) גבי חלוקת העולם הבא גרסינן אין לך כל אחד ואחד מישראל כן נראה לר״ת: **ונוטל** דמי יינו מתוך דובשנו של חבירו. ע״ב מיירי כשעקל בית הבד כרוך עליה דאל״ב ליה מהפקירא קנקינא כדאמר לקמן בפרק בתרא (קף קטו:) ואמאי נוטל דמי יינו הא אמר לקמן בפרק בתרא (ס״ס) דאין לו אלא שכרו ומצי׳ למימר דהך דר׳ ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה פליג כדאמר ביחידאה לא קאמר וכן משמע בתוספתא דבתר הך דלא יקוץ קתני הך אבל אין נראה דלמה יטול דמי יינו הלא יכול לומר אני הייתי דוחק ומציל כיון יפרוס קלעה ויעמיד את הספינה אבל צד הוא ברשתות ובמכמרות ת״ר בראשונה התנו שבטים זה עם זה שלא בחלקו של נפתלי היתה ולא עוד אלא שנטל מלא חבל חרם בדרומה לקיים מה שנאמר ם ודרום ירשה תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר תלושין שבהרים בחזקת כל השבטים הן עומדים ומחובברים בחזקת אותו השבט ואין לך כל שבט ושבט מישראל שאין לו בהר ובשפלה ובנגב ובעמק שנאמר פנו וסעו לכם ובאו הר האמורי ואל כל שכניו בערבה בהר בשפלה ובנגב ובחוף הים וגו׳ וכן אתה מוצא בכנענים ובפריזים ובאמורים שלפניהם שנאמר ואל כל שכניו אלמא שכניו הכי הוו: ונפנין לאחורי הגדר ואפילו בשדה שהיא מלאה כרכום אמר רב אחא בר יעקב לא נצרכה אלא ליטול הימנו צרור אמר רב חסדא ואפילו בשבת מר זוטרא חסידא שקיל ומהדר וא״ל לשמעיה (למחר) זיל שירקיה: ומהלכין בשבילי הרשות עד שתדרד רביעה שניה אמר רב פפא והאי דידן אפילו טל קשי לה: ומסלקין לצידי הדרכים מפני יתידות הדרכים שמואל ורב יהודה הוו שקלי ואזלי באורחא הוה מסתלק שמואל לצידי הדרכים א״ל רב יהודה תנאין שהתנה יהושע אפילו בבכל א״ל שאני אומר אפילו בחוצה לארץ רבי ורבי חייא הוו שקלי ואזלי באורחא אסתלקו לצידי הדרכים הוה קא מפסיע ואזיל ר׳ יהודה בן קנוסא קמייהו א״ל רבי לרבי חייא מי הוא זה שמראה גדולה בפנינו א״ל ר׳ חייא שמא ר׳ יהודה בן קנוסא תלמידי הוא וכל מעשיו לשם שמים כי מטו לגביה חזייה א״ל אי לאו יהודה בן קנוסא אתי גזרתינהו לשקוד בגיורא דפרזלא: התועה בין הכרמים מפסיג ויורד מפסיג ועולה: ת״ר הרואה חבירו תועה בין הכרמים מפסיג ועולה מפסיג ויורד עד שמעלהו לעיר או לדרך: וכן הוא שתועה בין הכרמים מפסיג ועולה מפסיג ויורד עד שיעלה לעיר או לדרך מאי וכן מהו דתימא חבירו הוא דידע להיכא מסלק דניפסוג אבל הוא דלא ידע להיכא קא סליק לא ניפסוג נהדרי׳ נהדר בי מיצרי קמ״ל הא דאורייתא הוא דתניא השבת גופו מניין ת״ל והשבותו דאורייתא הוא דקאי בי מיצרי אתא הוא תקין דמפסיג ועולה מפסיג ויורד: ומת מצוה קנה מקומו : ורמינהי המוצא מת מוטל באיסרטיא מפנהו לימין איסרטיא או לשמאל איסרטיא שדה בור ושדה ניר מפנהו לשדה בור שדה ניר ושדה זרע מפנהו לשדה ניר היו שתיהן בורות שתיהן נירות שתיהן זרועות מפנהו למקום שיריצה אמר רב ביבי במוטל על המיצר מתוך שניתן לפנותו מפנהו לכל מקום שיריצה אמרי עשרה הני חד סרי הוין מהלכין בשבילי הרשות שלמה אמרה כדתניא הרי שכלו פירותיו מן השדה ואינו מניח בני אדם ליכנס בתוך שדהו מה הבריות אומרות עליו מה הנאה יש לפלוני ומה הבריות מזיקות לו עליו הכתוב אומר מהיות טוב אל תקרי רע ומי כתיב מהיות טוב אל תקרי רע אין כתיב כי האי גוונא אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידך לעשות ותו ליכא והא איכא דרבי יהודה דתניא רבי יהודה אומר בשעת הוצאת זבלים אדם מוציא זבלו לרה״ר וצוברו כל שלשים כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ והא איכא דר׳ ישמעאל בנו של ר׳ יוחנן בן ברוקה דתניא רבי ישמעאל בנו של ר׳ יוחנן בן ברוקה אומר תנאי ב״ד הוא שיהא זה יורד לתוך שדה חבירו וקוצץ שוכו של חבירו להציל נחיל שלו ונותן לו דמי שוכו של חבירו ותנאי ב״ד הוא שיהא זה שוכף יינו ומציל דובשנו של חבירו ונוטל דמי יינו מתוך דובשנו של חבירו ותנאי ב״ד הוא שיהא זה מפרק את עציו וטוען פשתנו של חבירו ונוטל דמי עציו מתוך פשתנו של חבירו שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ ביחידאי לא קאמרינן

והא

רש״י

ולא ממקום הרואה את החמה. סביבות צדדין מבחוץ מפני שהוא עיקר האילן שהחמה מבשלת שם את הפרי וממתיקו: **מלא חבל חרם.** מלא חבל של מצודה היה לו בדרומה מן הבבשה למשוך חרם כמו מצודים וחרמים (קהלת ז:) **בחזקת כל השבטים.** כל מי שירצה יטול דהא במטלטלי ושאר השלל והמלוכוח היו: **וכן אתה מוצא בכנעני.** אע״פ שכתוב כאן הר האמורי אף כנעני ופריזי כך היו להם וישראל שירשו היה להם לכל אחד הר ושפלה ונגב ועמק ארץ שדות ובקעות שקורין כנפיינ״ה לכן נקראת נגב שכל שעה היא נגובה שאין שם צל אילנות וחמה זורחת ומנגבתה: **אמר ליה לשמעיה.** בחול: **שרקיה.** טהיהו בטיט וחברהו יפה: **והא.** קרקע דידך: **אפילו טל.** ירד עליה בלילה קשה לה דריסת הרגל ממהרתו: **אפילו בחוצה לארץ.** וכ״ש בבבל שמצוין שם שירות ועוברין ושבים והוצרך להתנות: **מפסע ואזיל.** מיתד ליתד פסיעות גסות ולא היה רוצה להסתלק אל מצר השדה: **גדולתו.** שהוא מראה לנו שהוא ירא שמים מאד ואינו חושש לתנאי שהתנה יהושע ומחזי כיוהרא: **בגיורא דפרזלא.** כלומר נדוי: **מאי וכן.** פשיטא מאי שנא איהו מחברייה: **והשבותו.** את גופו משמע שאם טעה חבירך אתה צריך להעלותו לדרך: **דאורייתא בי מצרי.** נקוף סביבות מצרי הכרמים ולא יעבור בתוכם ויפסידם: **איסרטיא.** רה״ר ט״ו אמה: **שדה בור.** מבאן לאיסרטיא שדה ניר מבאן מפנהו לשדה בור ניר חרוש ולא זרוע: **מפנהו.** אלמא לא קנה מקומו דאי קנה מקומו מצי בעל השדה של ימין ושל שמאל לעבוביה: **על המיצר.** מוטל ברוחב הדרך ועוברין ומאהילין עליו עושי טהרות ומטמאות: **כל שלשים יום.** שלשים יום רשאי להניחו שם: **דר׳ ישמעאל בנו של ר׳ יוחנן בן ברוקה.** בפרק הגזל בתרא: **נחיל.** של דבורים שהלכו לשדה חבירו ונתיישבו על שובתה של אילן ואם יטול אחד אחד הן פורחות ואובדות מאחר שנתנו עיניהן באותה שובה לפיכך קוצצה ונותן לו דמים: **ומציל דובשנו.** זה בא בכדו של יין וזה בא בכדו של דבש ונסדקה חבית של דבש וכן זה בא בחבילת פשתן על חמורו וזה בא בחבילת עצים ומת חמורו של בעל פשתן יפרק זה את עציו וטוענו דר׳ יהודה ודרבי ישמעאל יחידאי נינהו: **ובריתא דעשרה תנאים סתמא היא:**

והא

וְלֹא מֵהענפים הגדלים **בִּמְקוֹם שֶׁהוּא** – האילן **רוֹאֶה אֶת הַחַמָּה**, דהיינו בצידי האילן, כיון שהחמה מבשלת את הפרי וממתיקה אותו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים לג יד) 'וּמִמֶּגֶד **תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ**', ו'מגד' הוא לשון מתיקות, כלומר שהשמש ממתיקה את התבואות.

הגמרא דנה בתנאי החמישי שהתנה יהושע: **וּמַעֲיָן הַיּוֹצֵא בְּתְחִילָּה** מן האדמה לאחר הנחלת הארץ, בקרקע של אדם, **בְּנֵי הָעִיר מְסֻתַּפְּקִין** – נוטלים מים **מִמֶּנּוּ**, ולא יקפיד עליהם בעל הקרקע. **אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, וְהַמשתמש נוֹתֵן לוֹ** – לבעל הקרקע **דָּמִים** על ההשתמשות. מסיימת הגמרא: **וְלֵית הִלְכְתָּא כְּוָותֵיהּ** – ואין הלכה כמותו, אלא אינו חייב לשלם לו על כך.

הגמרא דנה בתנאי השישי שהתנה יהושע: **וּמְחַכִּין** – פורסים חכה לצידת דגים **בְּיַמָּה שֶׁל טִבֶּרְיָא**, אף שהוא בחלקם של שבט נפתלי ושייך להם, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִפְרוֹס כֻּלָּע** – גדר קנים על ידי יתידות בקרקע הים, **וְיַעֲמִיד** – יעכב **אֶת הַסְּפִינָה** העוברת שם, ויפסיד את בעליה, **אֲבָל צַד הוּא בִּרְשָׁתוֹת וּבְמִכְמָרוֹת** שאינן מעכבות את הספינה. הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: **תָּנוּ רַבָּנָן, בָּרֹאשׁוֹנָה** כשחילקו את הארץ, **הִתְנוּ הַשְּׁבָטִים זֶה עִם זֶה, שֶׁלֹּא יִפְרוֹס** אחד מהם **קְלִיעָה** – גדר בעלת יתידות לצידת דגים בים **וְיַעֲמִיד אֶת הַסְּפִינָה, אֲבָל** התנו **שצַד הוּא בִּרְשָׁתוֹת וּבְמִכְמָרוֹת** שאינן מעכבות את הספינה.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת בחלקו של מי נמצאת ימה של טבריה: **תָּנוּ רַבָּנָן, יַמָּה שֶׁל טִבֶּרְיָא בְּחֶלְקוֹ שֶׁל שבט נַפְתָּלִי הָיְתָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא** שֶׁנִּטַּל גם **מִלֹּא חֻכָּל** – נחלה שלימה של **חֵרֶם** – מצודה, כדי להניח בה מצודות לצידת הדגים, **בִּדְרוֹמָהּ** של הכינרת מן היבשה, כדי **לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר** בשבט זה (דברים לג כג) 'יָם **וָדָרוֹם יְרָשָׁה**', דהיינו שירש בחלקו את ימה של טבריה וגם את דרומו של הים.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בנחלת כל השבטים: **תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר**, כשחילקו את הארץ לשבטים, אמרו, שכל הצמחים **הַתְּלוּשִׁין שֶׁבָּהָרִים, בְּחֶזְקַת כָּל הַשְּׁבָטִים הֵן עוֹמְדִים**, וכל מי שירצה יטלם, ואינם שייכים רק לשבט שבחלקו נמצאו, כיון שהם כשאר שלל המיטלטלין שנמצאו בארץ ישראל, **וְהַמְחוּבָּרִים** הם **בְּחֶזְקַת אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט** שבו נמצאו, ואין אדם משבט אחר רשאי ליטלם, כיון שדינם כקרקע שגדלים בה. **וְאֵין לְךָ כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ** בנחלתו חלק **בָּהָר, וּבַשְּׁפֵלָה** – מישור, **וּבַנֶּגֶב** – ארץ שדות ובקעות המנוגבת מכל לחלוחית, **וּבָעֵמֶק, שֶׁנֶּאֱמַר** בענין הכניסה לארץ ישראל (דברים א ז) 'פְּנוּ **וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל כָּל שְׁכֵנָיו בָּעֲרָבָה בָהָר** [ו]**בַּשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם**' וגו', ומבואר שהיה לכולם מכל סוגי הארצות האמורים, וְאף שנאמר בפסוק רק 'האמורי', מכל מקום **כֵּן אַתָּה מוֹצֵא** אף **בַּכְּנַעֲנִים וּבַפְּרִיזִּים (ובאמוריים שלפניהם), שֶׁנֶּאֱמַר** בפסוק זה 'וְאֶל כָּל שְׁכֵנָיו', **אֶלְּמָא שְׁכֵנָיו הָכִי הָווּ** – הרי שגם לשכניו של הר האמורי היו אדמות אלו.

הגמרא מבארת את התנאי השביעי שהתנה יהושע: הנצרכים לנקביהם, מותרים להיכנס לשדה של אחר **וְנִפְנִין לְאַחוֹרֵי הַגָּדֵר, וְאֲפִילּוּ בְּשָׂדֶה מְלֵיאָה כַּרְכּוֹם** שהוא צמח יקר. **אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, לֹא נִצְרְכָה** – לא צריך לחדש תנאי זה **אֶלָּא** כדי להתיר **לִיטּוֹל הֵימֶנּוּ** – מן הגדר **צְרוֹר** [– אבן] ולקנח בו לאחר עשיית צרכיו, ואף שפורץ את הגדר. **אָמַר רַב חִסְדָּא**, ומותר לעשות כן **אֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת**, אף שהאבן היא מוקצה, מפני כבוד הבריות.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **מַר זוּטְרָא חָסִידָא, שָׁקִיל וּמְהַדַּר** – היה נוטל אבן מגדר של שדה אחרים לקנח בה, ולאחר מכן היה מחזירה למקומה, **וְאָמַר לֵיהּ לְשַׁמָּעֵיהּ (למחר)** – לשמשו, **זִיל שֵׁירְקֵיהּ** – לך ותטוח בטיט את הגדר, כדי לחבר היטב את האבן.

הגמרא דנה בתקנה נוספת שהביאה הברייתא לעיל (ע"א): **וּמְהַלְּכִים בְּשָׁבְיְלֵי הָרְשׁוּת** – בשדות לאחר שקצרו את התבואה, ובעליהן מפקירים אותן שילכו בהן אנשים ולא יצטרכו להקיף את השדה, **עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה** – עד שירד הגשם השני, דהיינו מי"ז במרחשון (תענית ו.), שמזמן זה והלאה צומחת התבואה, ונפסדת כשדורסים עליה. **אָמַר רַב פָּפָא, וְהַאי דִּיקָן** – והקרקע שלנו בבבל, שהיא לחה ומלאה בוץ, **אֲפִילּוּ** אם ירד עליה **טַל** בלילה, **קָשֵׁי לָהּ** דריסת הרגל אחר כך, ולכן אין לעבור בשדה לאחר שנזרעה, אף קודם הרביעה השניה.

הגמרא דנה בתנאי השמיני שהתנה יהושע: **וְעוּבְרֵי הַדְּרָכִים מְסֻתַּלְּקִין לְגַבּוּל** השדות **שבְּצִידֵי הַדְּרָכִים, אף** שיש בהן תבואה, **מִפְּנֵי יְתֵדוֹת הַדְּרָכִים** – מפני הטיט שבדרכים, שמתקשה בימות הקיץ על ידי שדרסו עליו בימות החורף, ונעשה כעמודים קטנים המפריעים להליכה. הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **שְׁמוּאֵל וְרַב יְהוּדָה הָווּ שָׁקְלֵי וְאָזְלֵי בְּאוֹרְחָא** – היו הולכים בדרך, והפריעו להם יתידות בדרכם, **וַהֲוָה** [– היה] **מְסַתַּלֵּק שְׁמוּאֵל לְשדות שבְּצִידֵי הַדְּרָכִים**, ואף שיהושע התנה כן בארץ ישראל, מכל מקום עשה כן אף בבבל. **אָמַר לֵיהּ רַב יְהוּדָה**, האם **הַתְּנָאִין שֶׁהִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ** נוהגים **אֲפִילּוּ בְּבָבֶל. אָמַר לֵיהּ**, אכן כך הדבר, **שֶׁאֲנִי אוֹמֵר** שיהושע התנה **אֲפִילּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ**, כיון שהוצרך להתנות לצורך אנשים העוברים בדרכים, וזה שייך גם בחוץ לארץ, וכל שכן שהוצרך להתנות שמותר לעשות כן בבבל, שמצויים שם שיירות ועוברים ושבים בדרכים. הגמרא מספרת מעשה נוסף בענין זה: **רַבִּי וְרַבִּי חִיָּא הָווּ שָׁקְלֵי וְאָזְלֵי בְּאוֹרְחָא** – היו הולכים בדרך, והיו בדרכם יתידות המעכבות את ההליכה, ולכן **אִסְתַּלְּקוּ** לשדות שבצִידֵי הַדְּרָכִים. **הַוָּה קָא מַפְסִיעַ וְאָזִיל רַבִּי יְהוּדָה בֶּן קְנוֹסָא קַמֵּיהוּ** – היה פוסע פסיעות גסות והולך מיתד ליתד לפניהם, ולא הסתלק לשדות שבצדדים. **אָמַר לֵיהּ רַבִּי לְרַבִּי חִיָּא, מִי הוּא זֶה שֶׁמַּרְאֶה גְּדוּלָּה בְּפָנֵינוּ**, ומראה שהוא ירא שמים גדול יותר ואינו רוצה להקל כתנאי זה, ונראה כגאוותן. **אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּא, שֶׁמָּא רַבִּי יְהוּדָה בֶּן קְנוֹסָא תַּלְמִידֵי הוּא, וְכָל מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שָׁמַיִם**, ואינו מתכוון להתגאות. **כִּי מָטוּ לְגַבֵּיהּ** – כשהגיעו אליו רבי ורבי חייא, **חַזְיֵיהּ** – הסתכל בו רבי, וראה שאכן רבי יהודה בן קנוסא הוא, **וְאָמַר לֵיהּ, אִי לַאו יְהוּדָה בֶּן קְנוֹסָא אַתְּ** – אם לא שאתה יהודה בן קנוסא, **גְּזַרְתִּינְהוּ לְשָׁקָךְ בְּגִיזְרָא דְּפַרְזְלָא** – הייתי גוזר את שוקיך במגזרה של ברזל, כלומר הייתי מנדה אותך, כיון שהיית נראה כמתגאה.

הגמרא דנה בתנאי התשיעי שהתנה יהושע: **וְהַתּוֹעֶה בֵּין הַכְּרָמִים**, ואינו מוצא את הדרך, **מְפַסֵּיג** – חותך את זמורות הגפנים המעכבות בעדו, **וְעוֹלֶה** במעלה הכרם לחפש את הדרך, **וּמְפַסֵּיג** – חותך את הזמורות, **וְיוֹרֵד** במורד הכרם לחפש את הדרך. הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: **תָּנוּ רַבָּנָן, הָרוֹאֶה** את **חֲבֵירוֹ שתּוֹעֶה בֵּין הַכְּרָמִים, מְפַסֵּיג וְעוֹלֶה וּמְפַסֵּיג וְיוֹרֵד, עַד שֶׁמַּעֲלֵהוּ לָעִיר אוֹ לַדֶּרֶךְ. וְכֵן הוּא** עצמו **שֶׁתּוֹעֶה בֵּין הַכְּרָמִים, מְפַסֵּיג וְעוֹלֶה וּמְפַסֵּיג וְיוֹרֵד, עַד שֶׁיַּעֲלֶה לָעִיר אוֹ לַדֶּרֶךְ.**

שואלת הגמרא: **מַאי וְכֵן** – מדוע הברייתא צריכה לומר שגם כשהוא עצמו תועה הוא יכול לחתוך את הזמורות, וכי במה שונה הוא מחבירו. משיבה הגמרא: **מַהוּ דְּתִימָּא** – היית מעלה בדעתך לומר, **שֶׁחֲבֵירוֹ הוּא דְּיָדֵע לְהֵיכָא מְסַלֵּק** – שדווקא כדי להעלות את חבירו, התירו לו **דִּינְפְסוֹג** – לחתוך את הזמורות, כיון שהוא יודע איזה מן הזמורות לחתוך, **אֲבָל** כשהוא עצמו תועה, **דְּלֹא יָדַע לְהֵיכָא קָא סָלִיק** – שהוא אינו יודע להיכן הוא עולה, **לֹא נִיפְסוֹג** – לא יחתוך את הזמורות, מחשש שיחתוך זמורות רבות לחינם עד שיגיע למקומו, אלא **נָהְדְּרֵיהּ נָהֲדַר בֵּי מִיצָרֵי** – יחזור אחר הדרך ויקיף בין הכרמים, **קָא מַשְׁמַע לָן** שגם כשהוא עצמו תועה מותר לו לחתוך את הזמורות כדי למצוא את הדרך.

מקשה הגמרא על תנאי זה: מדוע היה צריך יהושע להתנות שמותר לחתוך זמורות כדי למצוא לחבירו את הדרך, **הָא** – הלא **מִדְּאוֹרַיְיתָא הוּא, דְּתַנְיָא**, אדם חייב בהשבת ממון חבירו, אך **בְּהַשָּׁבַת גּוּפוֹ מִנַּיִן** שחייב, כגון אם מצאו תועה ואינו מוצא את הדרך, או שטבע בנהר וצריך להצילו, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (דברים כב ב) 'וַהֲשֵׁבֹתוֹ', שמשמע שאף את גופו צריך להשיב אם מצאו תועה. ואם כן מדוע הוצרך יהושע להתנות כן. מתרצת הגמרא: החיוב **מִדְּאוֹרַיְיתָא הוּא, דְּקָאֵי בֵּי מִיצָרֵי** – שיכוון את חבירו להקיף בין הכרמים, אבל לא לחתוך את הזמורות לשם כך, **וְאִתָּא הוּא** – בא יהושע **וּתַקַּן** – ותיקן **דִּמְפַסֵּיג** – שחותך את הזמורות, **וְעוֹלֶה** חבירו במעלה הכרם, **וְיוֹרֵד** חבירו במורד הכרם.

הגמרא דנה בתנאי העשירי שהתנה יהושע: **וּמֵת מִצְוָה קוֹנֶה מְקוֹמוֹ** שבו מת, ושם תהא קבורתו, ואין בעל הקרקע יכול לעכב זאת. מקשה הגמרא: **וּרְמִינְהִי** – קשה על הברייתא ששנינו, **הַמּוֹצֵא מֵת מוּטָל בְּאִסְרַטְיָא** – ברשות הרבים, **מְפַנֵּהוּ לִימִין הָאִסְרַטְיָא אוֹ לִשְׂמֹאל הָאִסְרַטְיָא**, ואם בצד אחד של רשות הרבים היתה **שְׂדֵה בּוּר** – שאינה חרושה, **ובצד השני** היתה **שְׂדֵה נִיר** – חרושה ואינה זרועה, **מְפַנֵּהוּ לִשְׂדֵה בּוּר**, שהפסדה פחות משדה ניר, ואם היתה **שְׂדֵה נִיר** בצד אחד, **ובצד השני שְׂדֵה זֶרַע** – זרועה, **מְפַנֵּהוּ לִשְׂדֵה נִיר**, שהפסדה פחות משדה זרע. ואם **הָיוּ שְׁתֵּיהֶן בּוּרוֹת**, או

המשך בעמוד סח

מקשה הגמרא: **וְהָא כִּי אָתָא** – כשבא **רַבִּי אָבִין** מארץ ישראל לבבל **אָמַר** בשם **רַבִּי יוֹחָנָן, אֶחָד אִילָן הַנּוֹטֶה** – שענפיו נוטים **לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵירוֹ, וְאֶחָד אִילָן הַסָּמוּךְ לְמֻצָּר** – לגבול שדה חבירו ויונק גם ממנה, בעל האילן **מֻבִּיא** מפירות האילן ביכורים, **וְקוֹרֵא** פרשת ביכורים, ואף שלכאורה גם לחבירו יש חלק בפירות, משום **שֶׁעֵל מְנָת כֵּן הִנְחִיל יְהוֹשֻׁעַ לְיִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ,** והתנה עמהם שלא יקפידו על כך, ולכן אין לחבירו חלק באילן. וכיון שבברייתא נמנו רק עשרה תנאים, קשה על רבי יוחנן שהוא אמורא, שאמר תנאי שלא נשנה בברייתא.

הגמרא מסיקה שעשרת התנאים שהתנה יהושע לא נשנו בברייתא: **אֶלָּא מֵאַן תָּנָא** – מי שנה את **עֲשָׂרָה הַתְּנָאִין שֶׁהִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הוּא,** שהוא אמורא, ורבי יוחנן חולק עליו שיש תנאי נוסף שרבי יהושע בן לוי לא מנאו. **וְרַב גְּבִיהָה מִבֵּי** [– מבית] **כָּתִיל מַתְנֵי לֵהּ בְּהֶדְיָא** – שנה כך במפורש, **רַבִּי תַּנְחוּם וְרַבִּי בְּרִיָּים אָמְרֵי מִשּׁוּם זָקֵן אֶחָד, וּמַנּוּ** – ומי הוא, **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שֶׁעֲשָׂרָה תְּנָאִין הִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ.**

הגמרא מביאה ברייתא בענין עשר תקנות אחרות שתיקן עזרא לישראל: **עֲשָׂרָה תַּקָּנוֹת תִּיקֵּן עֶזְרָא** לישראל: **א. שֶׁקּוֹרִין** בתורה **בְּמִנְחָה בְּשַׁבָּת,** עשרה פסוקים בשלשה אנשים, מתחילת פרשת השבת הבאה. **ב. וְקוֹרִין** בתורה כסדר זה, **בְּיוֹם שֵׁנִי וּבְיוֹם חֲמִישִׁי** לאחר תפילת שחרית. **ג. וְבֵית דִּין דָּנִין בְּיוֹם שֵׁנִי וּבְיוֹם חֲמִישִׁי** באופן קבוע. **ד. וּמְכַבְּסִים** את בגדיהם לכבוד שבת, **בְּיוֹם חֲמִישִׁי בַּשַּׁבָּת. ה. וְאוֹכְלִין שׁוּם בְּעֶרֶב שַׁבָּת. ו. וְשֶׁתְּהֵא אִשָּׁה מַשְׁכֶּמֶת** ביום שרוצה לאפות מוקדם בבוקר, **וְאוֹפָה** מיד. **ז. וְשֶׁתְּהֵא אִשָּׁה חוֹגֶרֶת** את מותניה **בְּסִינָר** – כעין מכנסים קטנים. **ח. וְשֶׁתְּהֵא אִשָּׁה** הנטהרת מטומאת נדה, **חוֹפֶפֶת** – מסרקת את ראשה במסרק, כדי שלא יהיה בשערה קשר או לכלוך החוצצים בינה לבין המים, **וְרק** לאחר מכן **טוֹבֶלֶת** לטהרתה. **ט. וְשֶׁיְּהוּ רוֹכְלִין** המוכרים בשמים לנשים, **מַחֲזִירִין** – מחזרים אחרי קונים **בָּעֲיָרוֹת,** ואין בני העיירות יכולים לעכב בעדם. **י. וְתִיקֵּן טְבִילָה לְכֵלֵי קָרְיָין** – לנטמאים בטומאת קרי.

הגמרא מבארת את הטעמים לתקנות עזרא: טעם התקנה הראשונה **שֶׁיְּהוּ קוֹרְאִין** בתורה **בְּמִנְחָה בְּשַׁבָּת, מִשּׁוּם יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת** – האנשים היושבים בימות החול בחנויות, ואינם באים לשמוע את הקריאה בימי שני וחמישי, ונמצא שלא ילמדו תורה כל ימות השבוע, ומחמתם תקנו קריאה במנחה של שבת, שאז אינם עסוקים.

הגמרא דנה בתקנה השניה. מקשה הגמרא: **וְשֶׁיְּהוּ קוֹרְאִין** בתורה **בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי,** וכי **עֶזְרָא תִּיקֵּן** זאת, **וְהָא מֵעִיקָּרָא הֲוָה מִיתַּקְּנָא** – והרי מתחילה היתה תקנה זו, **דְּתַנְיָא,** לאחר מתן תורה נאמר (שמות טו כב) 'וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא מָצְאוּ מָיִם', **דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת** – המקראות שבתורה **אָמְרוּ,** שאין 'מַיִם' **אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה נה א) 'הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם'. שכיון **שֶׁהָלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים** במדבר **בְּלֹא תּוֹרָה, נִלְאוּ** – נהיו עייפים וצמאים לתורה. **עָמְדוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם וְתִיקְּנוּ לָהֶם שֶׁיְּהוּ קוֹרִין** בתורה **בְּשַׁבָּת, וּמַפְסִיקִין** – ולא קוראים **בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, וְקוֹרִין בְּשֵׁנִי, וּמַפְסִיקִין בְּשְׁלִישִׁי וּרְבִיעִי, וְקוֹרִין בְּחֲמִישִׁי, וּמַפְסִיקִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת,** וכל זה **כְּדֵי שֶׁלֹּא יָלִינוּ** [– ישתהו] **שְׁלֹשָׁה יָמִים בְּלֹא תּוֹרָה.** וקשה, מדוע אמרה הברייתא שעזרא תיקן זאת. מתרצת הגמרא: **מֵעִיקָּרָא תִּקְּנוּ חַד נַבְרָא תְּלָתָא פְּסוּקֵי** – מתחילה תקנו הנביאים שיקרא רק אדם אחד שלשה פסוקים, **אִי נַמִּי, תְּלָתָא נַבְרֵי תְּלָתָא פְּסוּקֵי** – שיקראו שלשה אנשים שלשה פסוקים **כְּנֶגֶד כֹּהֲנִים** ולְוִים **וְיִשְׂרְאֵלִים, אָתָא** – בא **הוּא** – עזרא **וּתִיקֵּן, תְּלָתָא נַבְרֵי וַעֲשָׂרָה פְּסוּקֵי** – שיקראו שלשה אנשים עשרה פסוקים **כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה בַּטְּלָנִין** – עשרה אנשים כשרים הבטלים ממלאכתם לעסוק בצרכי ציבור, ומתפרנסים מן הציבור.

הגמרא מבארת את התקנה השלישית: **וְבתי הדין דָּנִין** באופן קבוע בכל עיר **בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי.** והטעם, משום **דִּשְׁכִיחֵי דְּאָתוּ לְמִקְרָא בְּסִיפְרָא** – שאז מצויים אנשים בערים, כיון שבאים לשמוע קריאת התורה.

הגמרא מבארת את התקנה הרביעית: **וְשֶׁיְּהוּ מְכַבְּסִין** בגדיהם **בְּחֲמִישִׁי בְּשַׁבָּת.** והטעם, **מִשּׁוּם כְּבוֹד שַׁבָּת,** שיהיו בגדיו נקיים ומכובסים.

הגמרא מבארת את התקנה החמישית: **וְשֶׁיְּהוּ אוֹכְלִין שׁוּם בְּעֶרֶב שַׁבָּת.** והטעם, **מִשּׁוּם** מצות **עוֹנָה** שהיא בליל שבת, **דִּכְתִיב** (תהילים א ג) 'אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ', **וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה, וְאִיתֵימָא** – ואם תרצה תאמר שאמר **רַב נַחְמָן, וְאִיתֵימָא** שאמר **רַב כַּהֲנָא, וְאִיתֵימָא** שאמר **רַבִּי יוֹחָנָן, זֶה הַמְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת,** דהיינו בכל ליל שבת, שפריו יתן בעיתו, כלומר שהוא עושה כך בזמן הראוי. ולכן יש לאכול שום בערב שבת, שהוא מועיל לביאה בכך שמרבה את הזרע, כמבואר להלן.

הגמרא מביאה ברייתא בענין תועלת השום: **תָּנוּ רַבָּנָן, חֲמִשָּׁה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּשׁוּם,** א. **מַשְׁבִּיעַ.** ב. **וּמַשְׁחִין** – מחמם את הגוף. ג. **וּמַצְהִיל פָּנִים** – משמח את לב האדם ופניו צוהלות. ד. **וּמַרְבֶּה** את **הַזֶּרַע** שבאדם. ה. **וְהוֹרֵג כִּנִּים שֶׁבְּכְנֵי מַעַיִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים** שיש לו שתי מעלות נוספות: א. מתוך שמשמח את לב האדם, **מַכְנִיס** לו **אַהֲבָה.** ב. **וּמוֹצִיא** ממנו **אֶת הַקִּנְאָה** באנשים אחרים, שכיון ששמח אינו מקנא.

הגמרא מבארת את התקנה השישית: **וְשֶׁתְּהֵא אִשָּׁה מַשְׁכֶּמֶת** ביום שרוצה לאפות מוקדם בבוקר, **וְאוֹפָה** מיד. והטעם, **כְּדֵי שֶׁתְּהֵא פַת מְצוּיָה** מיד בבוקר, **לָעֲנִיִּים** המחזרים על הפתחים.

הגמרא מבארת את התקנה השביעית: **וְשֶׁתְּהֵא אִשָּׁה חוֹגֶרֶת** את מותניה **בְּסִינָר** – כעין מכנסים קטנים. והטעם, **מִשּׁוּם צְנִיעוּתָא** – צניעות, כדי להתרחק מן העבירה.

הגמרא דנה בתקנה השמינית: **וְשֶׁתְּהֵא אִשָּׁה** הנטהרת מטומאת נדה, **חוֹפֶפֶת** – מסרקת את ראשה במסרק, כדי שלא יהיה בשערה קשר או לכלוך החוצצים בינה לבין המים, **וּלאחר מכן טוֹבֶלֶת** לטהרתה. מקשה הגמרא: הרי חיוב זה **דְּאוֹרַיְיתָא הִיא, דְּתַנְיָא,** נאמר במצורע (ויקרא יד ט) 'וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם', ודורשים מן המילים 'בשרו במים' שיגע בשרו במים, ולכן צריך **שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּין בְּשָׂרוֹ לַמַּיִם,** ומן המילים 'אֶת בְּשָׂרוֹ', שלכאורה המילה 'את' מיותרת, דורשים **אֶת הַטָּפֵל לִבְשָׂרוֹ** שחייב טבילה, וכיון שחייב טבילה גם בו יש איסור חציצה, **וּמַאי נִיהוּ** – מה הוא הטפל לבשרו, זה **הַשֵּׂעָר.** וכיון שיש איסור חציצה בין השער למים, ודאי חייבים לסלק את החציצה. וקשה, מדוע היה עזרא צריך לתקן שאשה תסרק שערה כדי למנוע חציצה. מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי,** החיוב **מִדְּאוֹרַיְיתָא** הוא רק **לְעַיּוּנֵי** – לעיין היטב בשיער, **דִּלְמָא מִיקְּטַר** – שמא נקשר ואין המים מגיעים לכולו, **אִי נַמִּי** – או שמא **מָאוּם מִידִּי** – הוא מלוכלך בדבר כלשהו, ויש בזה **מִשּׁוּם חֲצִיצָה,**

וְהָא כִּי אָתָא ר' אָבִין א"ר יוֹחָנָן אֶחָד אִילָן הַנּוֹטֶה לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵירוֹ וְאֶחָד אִילָן הַסָּמוּךְ לְמֶצֶר מֵבִיא וְקוֹרֵא שֶׁעַל מְנָת כֵּן הִנְחִיל יְהוֹשֻׁעַ לְיִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ אֶלָּא מַאן תָּנָא עֲשָׂרָה תְּנָאִין שֶׁהִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הוּא רַב גְּבִיהָה מִבֵּי כָּתִיל מַתְנֵי לָהּ בְּהֶדְיָא ר' תַּנְחוּם וְר' בְּרַיִים אַמְרֵי מִשּׁוּם זָקֵן אֶחָד וּמַנּוּ ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי עֲשָׂרָה תְּנָאִין הִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ: עֲשָׂרָה תַּקָּנוֹת תִּיקֵּן עֶזְרָא שֶׁקּוֹרִין בְּמִנְחָה בְּשַׁבָּת וְקוֹרִין בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי וְדָנִין בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי וּמְכַבְּסִים בַּחֲמִישִׁי בְּשַׁבָּת וְאוֹכְלִין שׁוּם בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְשֶׁתְּהֵא אִשָּׁה מַשְׁכֶּמֶת וְאוֹפָה וְשֶׁתְּהֵא אִשָּׁה חוֹגֶרֶת בְּסִינָר וְשֶׁתְּהֵא אִשָּׁה חוֹפֶפֶת וְטוֹבֶלֶת וְשֶׁיְּהוּ רוֹכְלִין מַחֲזִירִין בָּעֲיָירוֹת וְתִיקֵּן טְבִילָה לְבַעֲלֵי קְרָיִין: שֶׁיְּהוּ קוֹרְאִין בְּמִנְחָה בְּשַׁבָּת מִשּׁוּם יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת: וְשֶׁיְּהוּ קוֹרְאִין בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי עֶזְרָא תִּיקֵּן וְהָא מֵעִיקָּרָא הֲוָה מִיתַּקְנָא דְּתַנְיָא וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא מָצְאוּ מָיִם דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת אָמְרוּ אֵין מַיִם אֶלָּא תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם כֵּיוָן שֶׁהָלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּלֹא תּוֹרָה נִלְאוּ עָמְדוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם וְתִיקְּנוּ לָהֶם שֶׁיְּהוּ קוֹרִין בְּשַׁבָּת וּמַפְסִיקִין בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת וְקוֹרִין בְּשֵׁנִי וּמַפְסִיקִין שְׁלִישִׁי וּרְבִיעִי וְקוֹרִין בַּחֲמִישִׁי וּמַפְסִיקִין עֶרֶב שַׁבָּת כְּדֵי שֶׁלֹּא יָלִינוּ ג' יָמִים בְּלֹא תּוֹרָה מֵעִיקָּרָא תִּקְּנוּ חַד גַּבְרָא תְּלָתָא פְּסוּקֵי אִי נַמִּי תְּלָתָא גַּבְרֵי תְּלָתָא פְּסוּקֵי כְּנֶגֶד כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים אֲתָא הוּא תִּיקֵּן תְּלָתָא גַּבְרֵי וַעֲשָׂרָה פְּסוּקֵי כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה בַּטְלָנִין: וְדָנִין בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי דִּשְׁכִיחֵי דְּאָתוּ לְמִקְרָא בְּסִיפְרָא: וְשֶׁיְּהוּ מְכַבְּסִין בַּחֲמִישִׁי בְּשַׁבָּת מִשּׁוּם כְּבוֹד שַׁבָּת: וְשֶׁיְּהוּ אוֹכְלִין שׁוּם בְּע"ש מִשּׁוּם עוֹנָה דִּכְתִיב אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְא"ר יְהוּדָה וְאִיתֵּימָא רַב נַחְמָן וְאִיתֵּימָא רַב כַּהֲנָא וְאִיתֵּימָא ר' יוֹחָנָן זֶה הַמְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ מֵע"ש לְע"ש ת"ר חֲמִשָּׁה דְּבָרִים נֶאֶמְרוּ בְּשׁוּם מַשְׂבִּיעַ וּמַשְׁחִין וּמַצְהִיל פָּנִים וּמַרְבֶּה הַזֶּרַע וְהוֹרֵג כִּנִּים שֶׁבִּבְנֵי מֵעַיִים וְי"א מַכְנִיס אַהֲבָה וּמוֹצִיא אֶת הַקִּנְאָה : וְשֶׁתְּהֵא אִשָּׁה מַשְׁכֶּמֶת וְאוֹפָה כְּדֵי שֶׁתְּהֵא פַּת מְצוּיָה לַעֲנִיִּים: וְשֶׁתְּהֵא אִשָּׁה חוֹגֶרֶת בְּסִינָר מִשּׁוּם צְנִיעוּתָא: וְשֶׁתְּהֵא אִשָּׁה חוֹפֶפֶת וְטוֹבֶלֶת דְּאוֹרַיְיתָא הִיא דְּתַנְיָא וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּין בְּשָׂרוֹ לַמַּיִם אֶת בְּשָׂרוֹ אֶת הַטָּפֵל לִבְשָׂרוֹ וּמַאי נִיהוּ שֵׂעָר אַמְרֵי דְּאוֹרַיְיתָא לְעִיּוּנֵי דִּלְמָא מִיקְטַר אִי נַמִּי מָאוּס מִידֵּי מִשּׁוּם חֲצִיצָה

ואתא

רש"י

וְהָא כִּי אָתָא וְכוּ'. וּמַתְנִיתָא הַוְיָא תְּיוּבְתָּא דְּקָתָנֵי עֲשָׂרָה וְתוּ לָא וְר' יוֹחָנָן אָמוֹרָא הוּא וְקַשְׁיָא לֵיהּ מַתְנִיתָא: **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי.** אַמְרִינְהוּ וְלָא מַתְנִיתָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמוֹרָא הֲוָה וְרַבִּי יוֹחָנָן פָּלִיג עֲלֵיהּ: **וּמְכַבְּסִים.** בִּגְדֵיהֶם לִכְבוֹד שַׁבָּת: **וְאוֹכְלִים שׁוּם.** לְקַמָּן מְפָרֵשׁ טַעְמָא: **וְשֶׁתְּהֵא אִשָּׁה מַשְׁכֶּמֶת.** בְּיוֹם שֶׁהִיא צְרִיכָה לֶאֱפוֹת וְאוֹפָה שַׁחֲרִית כִּדְמְפָרֵשׁ שֶׁתְּהֵא פַּת מְצוּיָה לַעֲנִי הַמְחַזֵּר: **סִינָר.** דּוּגְמַת מִכְנָסַיִם קְטַנִּים: **הָאִשָּׁה חוֹפֶפֶת.** בְּמַסְרֵק בְּיוֹם טְבִילָתָהּ מִשּׁוּם חֲצִיצָה לְקַמָּן פָּרִיךְ הָא דְּאוֹרַיְיתָא הִיא: **רוֹכְלִין.** מְבִיאִים בְּשָׂמִים לְנָשִׁים לְהִתְקַשֵּׁט בָּהֶם: **מַחֲזִירִין בָּעֲיָירוֹת.** וְלֹא יוּכְלוּ בְּנֵי הָעֲיָירוֹת לְעַכֵּב עֲלֵיהֶם: **מִשּׁוּם יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת.** יוֹשְׁבֵי חֲנֻיּוֹת כָּל יְמוֹת הַחוֹל עוֹסְקִין בִּסְחוֹרָה וְאֵין קוֹרִין בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי תַּקּוּן בְּגִינַיְיהוּ קְרִיאָה יְתֵירָה: **רְשׁוּמוֹת.** מִקְרָאוֹת: **עֲשָׂרָה בַּטְלָנִין.** בְּנֵי אָדָם כְּשֵׁירִים בְּטֵלִין מִמְּלַאכְתָּן לַעֲסוֹק בְּצָרְכֵי צִיבּוּר וְלָבֹא קוֹדְמִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת כְּדֵי שֶׁיְּהוּ מְצוּיִן עֲשָׂרָה לְעֵת הַתְּפִלָּה וּמִתְפַּרְנְסִים מִשֶּׁל צִבּוּר: **מִשּׁוּם עוֹנָה.** שֶׁמִּצְוַת עוֹנָה בְּלֵילֵי שַׁבָּת כִּדְרַב יְהוּדָה וְהַשּׁוּם מַרְבֶּה אֶת הַזֶּרַע כִּדְלְקַמָּן: **מַשְׁחִין.** מְחַמֵּם אֶת הַגּוּף: **מַכְנִיס אֶת הָאַהֲבָה.** מִתּוֹךְ שֶׁמְּשַׂמֵּחַ אֶת הַלֵּב: **מִשּׁוּם צְנִיעוּתָא.** לְהִתְרַחֵק מִן הָעֲבֵירָה: **בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם.** מַשְׁמַע שֶׁיִּגַּע בְּשָׂרוֹ לַמַּיִם: **דְּמָאוּס.** מְלוּכְלָךְ:

חפיפה

תוספות

כֵּיוָן דְּאוֹקְמָהּ כְּשֶׁעֶקֶל בֵּית הַבַּד כָּרוּךְ עָלֶיהָ שֶׁיָּכוֹל לְהַצִּיל ע"י הַדְּחָק וְנִרְאֶה לְר"י דְּהַהִיא דִּלְקַמָּן שֶׁבַּעַל הַיַּיִן שָׁפַךְ אֶת יֵינוֹ מִדַּעְתּוֹ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר בַּעַל הַדְּבַשׁ לָמָּה שָׁפַכְתָּ אֲנִי הָיִיתִי דּוֹחֵק וּמַצִּיל אֲבָל הָכָא מַיְירֵי שֶׁבָּא בַּעַל הַדְּבַשׁ לִשְׁפּוֹךְ אֶת הַיַּיִן שֶׁתְּנַאי ב"ד הוּא שֶׁאֵין בַּעַל הַיַּיִן יָכוֹל לְעַכֵּב אֶלָּא שׁוֹפֵךְ יֵינוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ בְּע"כ שֶׁל חֲבֵירוֹ אֶלָּא שֶׁנּוֹתֵן לוֹ דְּמֵי יֵינוֹ מִתּוֹךְ דּוּבְשָׁנוֹ וְהַשְׁתָּא הֲוֵי כְּעֵין הַהִיא דִּנְחִיל שֶׁל דְּבוֹרִים שֶׁקָּצְצוֹ בְּע"כ לְהַצִּיל נְחִילוֹ וּכְעֵין זֶה נַמִּי הַהִיא דִּפְשִׁתָּן וְהַאי דִּמְשַׁנֵּי כִּיחִידָאָה לָא קָאָמַר מִשּׁוּם דְּמִסְתַּמָּא כִּי הֵיכִי דִּפְלִיגֵי בְּהַהִיא דִּנְחִיל כִּדְתְנַן לְקַמָּן בְּפֶרֶק בַּתְרָא (דף קיז.) פְּלִיגֵי נַמִּי בְּאַחֲרִינֵי דְּחַד טַעְמָא הוּא:

כְּדֵי שֶׁלֹּא יָלִינוּ ג' יָמִים בְּלֹא תּוֹרָה. וְא"ת מ"ש שֶׁתִּיקְּנוּ שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְי"ל מִשּׁוּם דְּאָמַר בְּמִדְרָשׁ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ ע"ה עָלָה בַּחֲמִישִׁי לְקַבֵּל לוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת וְיָרַד בְּשֵׁנִי וְנִתְרַצָּה לוֹ הַמָּקוֹם וּלְפִי שֶׁהָיָה עֵת רָצוֹן בְּאוֹתָהּ עֲלִיָּיה וִירִידָה קָבְעוּ בְּשֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וּלְכַךְ נַמִּי נָהֲגוּ לְהִתְעַנּוֹת בְּב' וְה' וְאַף ע"פ שֶׁעָלָה בְּהַשְׁכָּמָה כִּדְכְתִיב (שמות לד) וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר שֶׁדּוֹמֶה שֶׁכָּל הָעֲלִיּוֹת הָיוּ בַּבֹּקֶר וְלֹא בַּלַּיְלָה וְלֹא תִּמְצָא כ"א מ' יוֹם חֲסֵירִים לַיְלָה אֶחָד אֵין לְהַקְפִּיד בְּכַךְ וּלְפִי סֵדֶר עוֹלָם נַמִּי כֵּן הוּא דְּתַנְיָא בְּסֵדֶר עוֹלָם נִמְצָא עָלָה בּוֹ' בְּסִיוָן וְיָרַד בְּי"ז בְּתַמּוּז וְשָׁבַר הַלּוּחוֹת וּבְי"ח בְּתַמּוּז עָלָה וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים עֲלֵיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי ה' מ' יוֹם וְגוֹ' וּבְכ"ט בְּאָב נִתְרַצָּה הַמָּקוֹם וְיָרַד מֹשֶׁה לִפְסוֹל הַלּוּחוֹת וְעָשָׂה עוֹד מ' יוֹם מִל' בְּאָב עַד י' בְּתִשְׁרֵי וְנִתְרַצָּה הַמָּקוֹם וְיָרַד מֹשֶׁה בְּי' בְּתִשְׁרֵי וְהַלּוּחוֹת בְּיָדוֹ בְּאוֹתוֹ יוֹם נִתְרַצָּה הַמָּקוֹם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר ה' סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ לְפִיכָךְ סְלִיחָה וְכַפָּרָה הוּא לְדוֹרוֹת נִמְצָא דְּמ' יוֹם אַחֲרוֹנִים חֲסֵירִים לַיְלָה שֶׁהֲרֵי בְּיוֹם ל' בְּאָב עָלָה בְּהַשְׁכָּמָה וְיָרַד בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אִם לֹא תֹּאמַר דְּעִבְּרוּהָ לֶאֱלוּל וְהָא דִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת עֵקֶב וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהֵן מ' יוֹם וּמ' לַיְלָה הָכִי קָאָמַר כַּיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים וְלֹא כַּלֵּילוֹת דְּאַחֲרוֹנוֹת הָיוּ חֲסֵירִים לַיְלָה אֶחָד וְאַף עַל גַּב דְּאִיצְטְרִיךְ כַּיָּמִים לוֹמַר מָה הָרִאשׁוֹנִים בְּרָצוֹן אַף הָאַחֲרוֹנִים בְּרָצוֹן אֲבָל הָאֶמְצָעִיִּים בְּכַעַס הו"מ לְמִיכְתַּב כָּרִאשׁוֹנִים וּכְתִיב כַּיָּמִים לוֹמַר כַּיָּמִים וְלֹא כַּלֵּילוֹת וְאִי לְהַךְ דְּרָשָׁה לְחוּדָא אֲתָא ה"ל לְמִיכְתַּב וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר מ' יוֹם וְתוּ לֹא וְא"ת וּבְסוֹף כִּי תִשָּׂא כְּתִיב וַיְהִי שָׁם עִם ה' מ' יוֹם וּמ' לַיְלָה וּבְלוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת כְּתִיב וְי"ל דְּאַיָּמִים שֶׁהִתְנַפֵּל קָאֵי וּלְפִי שֶׁלֹּא פֵּי' מַעֲשֶׂה דְּאוּלַי אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטַּאתְכֶם כַּמָּה עָמַד מֹשֶׁה בִּתְפִלָּה מְפָרֵשׁ לָהּ הָכָא וְהָא דִּכְתִיב בָּתַר הָכֵי וַיִּכְתּוֹב עַל הַלּוּחוֹת הַיְינוּ אַחַר אוֹתָם מ' יוֹם וּמ' לַיְלָה דְּאוֹתָם אַחֲרוֹנִים הָיוּ חֲסֵירִים לַיְלָה וְא"ת בִּשְׁלָמָא לְר' יוֹסֵי דְּאָמַר בְּשַׁבָּת פֶּרֶק רַבִּי עֲקִיבָא (דף פז:) דְּסִיוָן דְּהַהִיא שַׁתָּא הֲוָה בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת נִיחָא דְּעָלָה בְּה' לְפִי חֶשְׁבּוֹן דְּאֶחָד מָלֵא וְאֶחָד חָסֵר דְּיוֹם ל' בְּאָב יוֹם ה' הֲוָה אֲבָל לְרַבָּנָן דְּאַמְרֵי דִּבְיוֹם ב' הֲוָה ר"ח סִיוָן נִמְצָא יוֹם ל' בְּאָב בְּיוֹם ו' אִם לֹא נֹאמַר דִּלְרַבָּנָן בְּי"ז בְּתַמּוּז שָׂרַף אֶת הָעֵגֶל וְדָן הַחוֹטְאִים וּבוֹ בַּיּוֹם עָלָה וּבְיוֹם כ"ח בְּאָב יָרַד בְּהַשְׁכָּמָה וּפָסַל לוּחוֹת וּבְכ"ט בְּאָב שֶׁהָיָה יוֹם ה' עָלָה אוֹ נֹאמַר שֶׁבְּכ"ט בְּאָב יָרַד וּבוֹ בַּיּוֹם עָלָה וְנֹאמַר שֶׁהָיָה אָב חָסֵר כְּדֵי שֶׁיָּבֹא יוֹם הַיְּרִידָה בְּיוה"כ כִּדְאָמַר בְּיֵשׁ נוֹחֲלִין (ב"ב דף קכא.) שֶׁבּוֹ נִיתְּנוּ לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת אֲבָל לְפִי מִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא שֶׁאוֹמֵר דִּבְי"ז בְּתַמּוּז יָרַד וּבְי"ח בּוֹ שָׂרַף אֶת הָעֵגֶל וְדָן אֶת הַחוֹטְאִים וּבְי"ט עָלָה וְנִמְצָא יוֹם עֲלִיָּיה שֶׁל מ' אַחֲרוֹנִים בָּאָה בֶּאֱלוּל לֹא יָבֹא בְּה' לֹא לְרַבָּנָן וְלֹא לְר' יוֹסֵי וְגַם לֹא תִּמְצָא יְרִידָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אִם לֹא נֹאמַר דְּעִבְּרוּהָ לֶאֱלוּל: [ועי' תוס' שבת פט. ד"ה לסוף]:

וְדָנִין בְּב' וְה'. וְא"ת וַהֲלֹא קוֹדֶם תַּקָּנַת עֶזְרָא הָיוּ בֵּית דִּין קְבוּעִין בְּכָל יוֹם כִּדְאָמַר בִּכְתוּבּוֹת (דף ג. וש"נ) א"כ מַה תִּיקֵּן עֶזְרָא וְכִי תִּיקֵּן שֶׁלֹּא יְהוּ קְבוּעִין אֶלָּא בְּב' וּבְה' וְאוֹמֵר ר"ת שֶׁלֹּא הָיוּ קְבוּעִין תְּחִילָּה בְּכָל יוֹם אֶלָּא בְּעִיר אַחַת וְהוּא תִּיקֵּן בְּכָל עִיר וְעִיר בְּב' וּבְה':

וְשֶׁתְּהֵא אִשָּׁה חוֹפֶפֶת. אוֹר"ת שֶׁלֹּא תִּיקֵּן חֲפִיפָה אֶלָּא בָּרֹאשׁ וְכֵן מַשְׁמַע מִדְּקָאָמַר בְּסָמוּךְ דְּאוֹרַיְיתָא דִּלְמָא מִקְטַר וַחֲפִיפָה נַמִּי לֹא שַׁיְיכָא אֶלָּא בָּרֹאשׁ כִּדְתְנַן בְּנָזִיר (דף מב.) נָזִיר חוֹפֵף וּמְפַסְפֵּס אֲבָל לֹא סוֹרֵק אֲבָל בִּשְׁאָר הַגּוּף שַׁיָּיךְ לְשׁוֹן הֲדָחָה כִּדְאַמְרִינַן בְּפֶרֶק בַּתְרָא דְּנִדָּה (דף סו: וש"נ) לְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁתְּהֵא אִשָּׁה מְדִיחָה בֵּית קְמָטֶיהָ בְּמַיִם וּמֵהָתָם נַמִּי מַשְׁמַע דְּבִשְׁאָר הַגּוּף אֵין צָרִיךְ הֲדָחָה אֶלָּא דַּוְקָא בֵּית קְמָטֶיהָ אַף עַל גַּב דְּאִיכָּא לְמֵימַר דְּבֵית קְמָטֶיהָ נָקַט לְרְבוּתָא דְּאע"ג דְּבִיאַת מַיִם לֹא בָּעֵינַן רָאוּי לְבִיאַת מַיִם בָּעֵינַן מִכָּל מָקוֹם מִדְּלָא קָאָמַר אֲפִילּוּ קְמָטֶיהָ מַשְׁמַע דַּוְקָא לִקְמָטֶיהָ וְלֹא בִּשְׁאָר הַגּוּף וְהַהִיא דְּדוּדֵי חָסַרְתְּ כּוּ' (שם דף סח.) אַף עַל פִּי שֶׁאֵין חוֹבָה הָיְתָה רְגִילָה לִרְחוֹץ כְּמוֹ שֶׁנּוֹהֲגִין גַּם עַכְשָׁיו לִרְחוֹץ כָּל גּוּפָהּ בְּמַיִם חַמִּין: [ועי' תוספות נדה סו: ד"ה אם]:

אתא

תוספות

אתא איהו ותיקן אפילו לדברי תורה. לא קיימא לן הכי אלא כר׳ יהודה בן בתירא דאמר דברי תורה אין מקבלין טומאה כדאמר בראשית הגז (חולין דף קלו: וכ״מ) ובמי שמתו (כריתות דף כב.) האידנא נהוג עלמא כתלתא סבי וא״ת דהיכי אלים ר׳ יהודה לבטל תקנת עזרא וי״ל דדלמא סבר דלא תיקן עזרא דבר זה אי נמי התנה שכל מי שרוצה לבטל יבטל דבכי האי גוונא מותר כדאמר ברישא מועד קטן (דף ג:) אי נמי פשט אישורו ברוב ישראל כדאמרינן גבי שמן בפ׳ אין מעמידין (ע״ז דף לו.) ואע״ג דמשמע התם דאי בניאל גזר עליו לא היה ר׳ יהודה בשיאה יכול לבטלו אע״פ שלא פשט היינו במילתא דכתיב בקרא אבל תקנת עזרא לא כתיב בקרא והא דדריש במי שמתו (כריתות דף כח:) מדכתיב והודעתם לבניך וסמיך ליה יום אשר עמדתי מה להלן בעלי קרין אסורין כו׳ אסמכתא היא דהא עזרא תיקן והא דאמר במי שמתו (כס דף יח:) גבי בנידו דתבר גזיקא דברדא ונחת וטבל לא לדברי תורה דאבתי עזרא לא הוה אלא לאכול חולין בטהרה:

ואינה מביאה עגלה ערופה. וא״ת מאי ארוא משום דלא נתחלקה תיפוק ליה משום דאית לן למיזל בתר רובא דעלמא כדאמר בלא יחפור (ב״ב דף כג:) ואע״ג דאמר התם דבי׳ושבת בין ההרים לא אזלינן בתר רובא וירושלים חרים סביב לה מכל מקום היו ישראל נבנסין ויוצאין לה לעלות לרגל ובשאר ימות השנה נמי לשלם נדרים ונדבות וגם אומות העולם היו באין לה לסחורה שקרויה רוכלת עמים וי״ל דמ״מ היו שם מקומות שלא היו מצויים כי אם יושבי ירושלים לבדם אי נמי בימי חזקיה שכל ישראל היו בירושלים ולא היו באין לסחורה:

ואין משמא בנגעים דכתיב אחוזתכם וירושלים לא נתחלקה לשבטים. אין לפרש שנתחלקה אלא שנתנו דושנה של ירחו תחתיה ולפיכך אין משמא דבפ״ק דיומא (דף יב.) משמע דלמ״ד לא נתחלקה לא נתחלקה ממש וא״ת מנליה דלא נתחלקה ממש דלמא סבר נתחלקה אלא שנתנו דושנה של ירחו תחתיה כמו לר׳ יהודה דאמר נתחלקה ומשמא ובית המקדש עצמו אין משמא אע״ג דנתחלק אלא משום שנתנו דושנה של ירחו תחתיו כדאמר התם וי״ל דבית המקדש הוא אע״ג דנתחלק דחזרו וקנו אותו כדי שיהא לכל ישראל חלק בו אבל ירושלים אם מתחילה נתחלקה למה היו חוזרין וקונין אותה: **לא** יגדל אדם חזירין. וא״ת ת״ל דאסור לעשות סחורה בכל דברים טמאים כדתנן במסכת שביעית (פ״ז מ״ג) אין עושין סחורה בנבילות וטריפות ובפ׳ כל שעה (פסחים דף כנ. וכס) נמי אומר צייידי חיה ועוף שנזדמנו להם מינים טמאים דוקא נזדמנו אבל לכתחילה לא כדדריש התם יהיו בהוויתן יהא ובת״כ נמי דרשינן שקץ הוא לכם שלא לעשות סחורה בהן ותירץ ר״ת דהיינו דוקא בדבר העומד לאכילה אבל אם מגדלן למשוח עורות בשומנן או למוכרן לישראל שימשש בהן שרי וכל הלב מותר למכור היכא דלא קאי לאכילה ובירושלמי נמי מפרש בהאי פירקא דסוסים וחמורים שרי לעשות בהן סחורה משום דסתמן למלאכה: **ואסור** לאדם שילמד בנו חכמת יונית. וא״ת והלא בפולמוס של טיטוס גזרו כדאמרינן בפרק בתרא דסוטה (דף מט.) ובטיטוס היה בשעת חורבן כדאמרינן בהנזקין (גיטין דף נ:) ומלכות בית חשמונאי קדמי טובא כדאמרינן בפ״ק דע״ז (דף ט.) וי״ל דמעיקרא גזרו ולא קבלו מיניהו א״נ אי הוה בעי למיקם בארור לא היה מיקרי עברינן אבל לבסוף איכא גזירה דרבנן ונראה דלא יגדל דמתני׳ היא היתה גזירה דפולמוס של טיטוס: **ועל** אותה שעה שנינו מעשה שבא. כו׳. משנה היא במנחות בפ׳ ר׳ ישמעאל (דף כלו. וכס) וא״ת והא בימי מרדכי הוה המעשה כדאמר התם בגמ׳ דאתא חרשא אותיב ליה אגנבה כו׳ אמר להן מרדכי ותימה גדולה היא אם היה מרדכי כל כך דבית חשמונאי לא היה כי אם ר״ס שנים קודם החורבן כדאמר בפ״ק דע״ז (דף ט.) ונראה לר״י דכל אותן שהיו בקיאים בברמזים ובלשונות היו נקראים על שם מרדכי לפי שהוא ראש והם להכיר ואותו מעשה דג׳ נשים דמייתי התם נראה שהיה מרדכי ממש דקאמר ורהיינו דתנן (כלים פרק ה׳ מכס מ״ז) פתחיה על הקפנין:

לשון

ואתא איהו תיקן חפיפה: ושיהו רוכלין מחזירין בעיירות משום תכשיטי נשים כדי שלא יתגנו על בעליהם: ותיקן מביאה לבעלי קרין דאורייתא הוא דכתיב ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע ורחץ את בשרו במים דאורייתא הוא לתרומה וקדשים אתא הוא תיקן אפילו לדברי תורה: עשרה דברים נאמרו בירושלים אין הבית חלוט בה ואינה מביאה עגלה ערופה ואינה נעשית עיר הנדחת ואינה מטמאה בנגעים ואין מוציאין בה זיזין וגזוזטראות ואין עושין בה אשפתות ואין עושין בה כבשונות ואין עושין בה גנות ופרדסות חוץ מגנות ורדין שהיו מימות נביאים הראשונים ואין מנדלים בה תרנגולין ואין מלינין בה את המת אין הבית חלוט בה דכתיב וקם הבית אשר לו חומה לצמיתות לקונה אותו לדורותיו וקסבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים ואינה מביאה עגלה ערופה דכתיב כי ימצא חלל באדמה אשר ה׳ אלהיך נותן לך לרשתה וירושלים לא נתחלקה לשבטים ואינה נעשית עיר הנדחת דכתיב ערך וירושלים לא נתחלקה לשבטים ואינה מטמאה בנגעים דכתיב ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם וירושלים לא נתחלקה לשבטים ואין מוציאין בה זיזין וגזוזטראות מפני אהל הטומאה ומשום דלא ליתזקו עולי רגלים ואין עושין בה אשפתות משום שקצים ואין עושין בה כבשונות משום קוטרא ואין עושין בה גנות ופרדסין משום סירחא ואין מנדלין בה תרנגולין משום קדשים ואין מלינין בה את המת גמרא: אין מנדלין חזירים בכל מקום תנו רבנן כשצרו בית חשמונאי זה על זה היה הורקנוס מבפנים ואריסטובולוס מבחוץ ובכל יום היו משלשים להם בקופה דינרין והיו מעלין להם תמידים היה שם זקן אחד שהיה מכיר בחכמת יונית אמר להם כל זמן שעוסקין בעבודה אין נמסרים בידכם למחר שילשלו דינרין בקופה והעלו להם חזיר ביון שהגיע לחצי החומה נענע צפרניו בחומה ונזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה באותה שעה אמרו ארור האיש שיגדל חזירים וארור האדם שילמד את בנו חכמת יונית ועל אותה שעה שנינו מעשה שבא עומר מגנות הצריפין ושתי הלחם מבקעת עין סוכר: וחכמת יונית מי אסירא והתניא אמר רבי בארץ ישראל

לשון

חפיפה. במסרק להרחקה דמילתא: **לדברי תורה.** שלא ישנה עד שיטבול: **אין הבית חלוט בה.** כדין בתי ערי חומה אלא גאולה תהיה לו אם ירצה לגאול ואם יגיע יובל יוצא ביובל בבתי ערי חצרים: **זיזין.** קורות יוצאין מן הכתלים: **גזוזטראות.** אולדליו״ר בלע״ז על פני העליה מבחוץ: **כבשונות.** משריפת סיד לקדירות: **גינת ורדין.** כך שמה והיא היתה צריכה לקטורת והיינו כיפת הידרדן בריתות (דף ו.) על שם שדרך הוורד לגדל על שפת הידרדן: **אין מלינין בה את המת.** מת בה אדם באותו היום קוברים אותו מיד: **ערוך.** משמע שאתה יודע למי מיוחדת היא: **אהל הטומאה.** שמא יהא בזית מן המת מוטל בארץ והגזוזטראות מאהילות עליו ועל אנשים הרבה ונמצאת מרבה את הטומאה: **משום שרצים.** דרכן ליגדל באשפה ומרבים טומאה לפי שמתים שם ומטמאים הקדשים שבירושלים: **קומרא.** עשן שמשחיר את החומה וגנאי הוא: **סרחון.** עשבים רעים הגדילים שם וזורקין בחוץ ועוד דרך גנות לזבלן ויש סרחון: **משום קדשים.** שתרנגולין מנקרין באשפה ומביאים בשר שרצים בפיהם ומטמאין את הקדשים: **גמרא.** מסורת היא בידינו ואין טעם לדבר: **הורקנוס וארסטובולוס.** אחים היו ומריבין על דבר המלוכה: **היו משלשין.** אותם שבפנים מורידין מעל החומה דינרין מתרומת הלשכה בקופה לאותן שבחוץ לקנות תמידין: **נענע צפרניו.** תקע שכן דרך חזיר בשגורריו אותו: **ועל אותה שעה שנינו.** במנחות (דף פ״ה) מעשה שבא העומר שהיה רגיל לבא מן הקרוב לירושלים אותה שעה בא מגנות צריפין רחוק מירושלים לפי שהחריבו בני המצור את הבואות השדה: **מבקעת עין סוכר.** שם מקום:

לשון

חזירים בכל מקום תנו רבנן כשצרו בית חשמונאי זה על זה היה הורקנוס מבפנים ואריסטובולוס מבחוץ ובכל יום היו משלשים להם בקופה דינרין והיו מעלין להם תמידים היה שם זקן אחד שהיה מכיר בחכמת יונית אמר להם כל זמן שעוסקין בעבודה אין נמסרים בידכם למחר שילשלו דינרין בקופה והעלו להם חזיר ביון שהגיע לחצי החומה נענע צפרניו בחומה ונזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה באותה שעה אמרו ארור האיש שיגדל חזירים וארור האדם שילמד את בנו חכמת יונית ועל אותה שעה שנינו מעשה שבא עומר מגנות הצריפין ושתי הלחם מבקעת עין סוכר: וחכמת יונית מי אסירא והתניא אמר רבי בארץ ישראל

לשון

וְאָתָא אִיהוּ – ובא עזרא **וּתְיַקֵּן חֲפִיפָה** – שתחפוף האשה את ראשה במסרק, כדי להרחיק את החשש שמא יש לה חציצה בשער.

הגמרא מבארת את התקנה התשיעית: **וְשֶׁיְּהוּ רוֹכְלִין** המוכרים בשמים לנשים להתקשט בהם, **מַחֲזִירִין** – מחזרים אחרי קונים **בָּעֲיָירוֹת**, ואין בני העיירות יכולים לעבב בעדם. והטעם, **מִשּׁוּם** שהם מוכרים **תַּכְשִׁיטֵי נָשִׁים**, דהיינו הבשמים, **וּכְדֵי שֶׁלֹּא יִתְּנֵנוּ** בנות ישראל **עַל כַּעֲלֵיהֶם**, אם לא יוכלו להתקשט בבשמים.

הגמרא דנה בתקנה העשירית: **וְתִיקֵּן טְבִילָה לְכַעֲלֵי קְרִיין** – לנטמאים בטומאת קרי. מקשה הגמרא: הלא חיוב טבילה לבעל קרי מִדְּאוֹרַיְיתָא **הוּא, דִּכְתִיב** (ויקרא טו טז) 'וְאִישׁ כִּי תֵצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע וְרָחַץ (**את בשרו במים**) [בַּמַּיִם אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ]', ומדוע נצרך עזרא לתקן זאת.

מתרצת הגמרא: מִדְּאוֹרַיְיתָא חיוב הטבילה **הוּא** רק לַאכילת **תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים, וְאָתָא הוּא** – ובא עזרא **וּתְיַקֵּן** שיטבול **אֲפִילּוּ לְדִבְרֵי תּוֹרָה**, ולא ילמד תורה עד שיטבול.

שנינו במשנה שאין לגדל תרנגולים בירושלים, הגמרא מונה עשרה דינים נוספים שנאמרו בירושלים: **עֲשָׂרָה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם.** א. **אֵין הַבַּיִת** הנמכר **חָלוּט** [– נשאר לצמיתות] **בָּהּ** לקונה אותו, בתום השנה הראשונה כשאר בתי ערי חומה, אלא המוכר יכול לגאול אותו בכל זמן, ואם לא גאלו חוזר ביובל. ב. **וְאִם** נמצא חלל בקרבת ירושלים, **אֵינָהּ מְכִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָה** על ידי זקניה לכפר על מיתתו, כדין מת מצוה הסמוך לכל עיר. ג. **וְאֵינָהּ נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת** אף אם רוב תושביה יעבדו עבודה זרה, אלא הם ביחידים שעבדו עבודה זרה, שנענשים בסקילה ורכושם מותר. ד. **וְאֵינָהּ מִטַּמְּאָה בְּנְגָעִים** – אין בתיה נטמאים בטומאת נגעי בתים. ה. **וְאֵין מוֹצִיאִין בָּהּ** לרשות הרבים, **זִיזִין** – קורות הבולטות מהבית, **וּגְזוּזְטְרָאוֹת** – מרפסות. ו. **וְאֵין עוֹשִׂין בָּהּ אַשְׁפָּתוֹת** – מקומות איסוף פסולת. ז. **וְאֵין עוֹשִׂין בָּהּ כִּבְשׁוֹנוֹת** המיועדים לשרוף בהם סיד וקדירות. ח. **וְאֵין עוֹשִׂין בָּהּ גִּנּוֹת** ירק **וּפַרְדֵּסוֹת** של אילנות, **חוּץ מִגִּנּוֹת וְוָרְדִין** הנקראים כיפת הירדן, **שֶׁהָיוּ** בירושלים **מִימוֹת נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים**, וצריכים אותן עבור סממני הקטורת. ט. **וְאֵין מְגַדְּלִים בָּהּ תַּרְנְגוֹלִין.** י. **וְאֵין מְלִינִין בָּהּ** בלילה **אֶת הַמֵּת**, אלא קוברים אותו מיד.

הגמרא מבארת את טעם דינים אלו: א. **אֵין הַבַּיִת חָלוּט בָּהּ**, משום **דִּכְתִיב** (ויקרא כה ל) 'וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וגו' **וְקָם הַבַּיִת** אֲשֶׁר בָּעִיר **אֲשֶׁר לוֹ חוֹמָה לְצֶמִיתוּת לַקּוֹנֶה אוֹתוֹ לְדוֹרוֹתָיו** לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל', וְתנא זה **קָסָבַר שלא נִתְחַלְּקָה** יְרוּשָׁלַיִם לִשְׁבָטִים מסוימים, אלא העמידוה בחזקת כל ישראל, וממילא אין מי שֶׁיְּקַנֶּה את הבית לקונה, ולכן לא נוהגים בה דיני בתי ערי חומה. ב. **וְאֵינָהּ מְכִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָה**, כשנמצא חלל בקרבתה ולא ידוע מי הרגו, משום **דִּכְתִיב** (דברים כא א) 'כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ', וירושלים לֹא **נִתְחַלְּקָה לִשְׁבָטִים** ואינה בכלל 'ירושה'. ג. **וְאֵינָהּ נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת**, אף אם רוב תושביה עבדו עבודה זרה, משום **דִּכְתִיב** (דברים יג יג–יז) 'כִּי תִשְׁמַע בְּאַחַת עָרֶיךָ' וגו', ו'עריך' משמע שהיא מיוחדת למישהו מסוים, **וּירוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לִשְׁבָטִים**, ואינה בכלל 'עריך'. ד. **וְאֵינָהּ מִטַּמְּאָה בְּנְגָעִים**, משום **דִּכְתִיב** (ויקרא יד לד) 'וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם', **וּירוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לִשְׁבָטִים**, ואינה נחשבת 'אחוזתכם'. ה. **וְאֵין מוֹצִיאִין בָּהּ זִיזִין וּגְזוּזְטְרָאוֹת**, מפני שני טעמים, **מִפְּנֵי אֹהֶל הַטּוּמְאָה**, שמא ימצא על הארץ תחת המרפסת כזית מבשר המת, והמרפסת תאהיל על הטומאה ועל העוברים ברשות הרבים, ונמצא שמתרבית טומאה בירושלים, **וְמִשּׁוּם דְּלֹא** לִיתַּזְּקוּ – שלא ינזקו **עוֹלֵי רְגָלִים** כשיעברו ברחובות ירושלים ויתקלו בזיזים ומרפסות. ו. **וְאֵין עוֹשִׂין בָּהּ אַשְׁפָּתוֹת, מִשּׁוּם שְׁקָצִים**, שהדרך היא שבמקום האשפה גדלים שרצים, והשרצים ימותו ויבואו לטמא את הקדשים שבירושלים. ז. **וְאֵין עוֹשִׂין בָּהּ כִּבְשׁוֹנוֹת** לשריפת סיד וקדירות, **מִשּׁוּם קוּטְרָא** – עשן הכבשנים שמשחיר את החומה, וגאנאי הוא. ח. **וְאֵין עוֹשִׂין בָּהּ גִּנּוֹת וּפַרְדֵּסִין, מִשּׁוּם סִירְחָא** [– ריח רע], מחמת עשבים רעים שגדלים בהם ומשליכים אותם בחוץ, וגורמים לריח רע, וכן כשמזבלים את האדמה יש ריח רע. ט. **וְאֵין מְגַדְּלִין בָּהּ תַּרְנְגוֹלִין, מִשּׁוּם קָדָשִׁים**, שדרך התרנגולים לנקר באשפה, ויש לחשוש שמא יביאו משם שרצים, ויטמאו את הקדשים. י. **וְאֵין מְלִינִין בָּהּ אֶת הַמֵּת, גְּמָרָא** – מסורת היא בידינו, ולא שמענו טעם בדבר.

שנינו במשנה **אֵין מְגַדְּלִין חֲזִירִים בְּכָל מָקוֹם**, ומבארת הגמרא את טעם האיסור: **תָּנוּ רַבָּנָן, כְּשֶׁצָּרוּ** מלכי **בֵּית חַשְׁמוֹנַאי זֶה עַל זֶה, הָיָה הוֹרְקָנוֹס מִבַּפְּנִים** – בתוך ירושלים שבה היה מולך, **וְאַרִיסְטוֹבּוּלוּס מִבַּחוּץ** לירושלים, והביא עמו חיל רומיים שיעזרו לו במלחמתו, **וּבְכָל יוֹם הָיוּ** אלו שבירושלים **מְשַׁלְּשְׁלִים לָהֶם בְּקוּפָּה** דִּינָרִין של כסף מתרומת הלשכה, לקנות בהם כבשים לקרבן התמיד, **וְהָיוּ** אלו שמבחוץ **מַעֲלִין לָהֶם תְּמִידִים** – כבשים לקרבן התמיד. **הָיָה שָׁם** בירושלים **זָקֵן אֶחָד שֶׁהָיָה מַכִּיר בְּחָכְמַת יְוָנִית** – לשון חכמה ורמזים שאין המון העם מבינים אותה, ורצה להסגיר את ירושלים בידי הצרים עליה, **אָמַר לָהֶם** לאותם שמבחוץ בלשון חכמת יוונית, **כָּל זְמַן שֶׁעוֹסְקִין** אלו שבפנים **בַּעֲבוֹדָה** של הקרבנות, **אֵין הם נִמְסָרִים בְּיֶדְכֶם**, ועל כן **הֲפַסִיקוּ** לתת להם כבשים לקרבנות. **לְמָחָר שֵׁילְשְׁלוּ** אלו שבפנים **דִּינָרִין בְּקוּפָּה, וְהֶעֱלוּ לָהֶם** אלו שבחוץ **חֲזִיר** במקום כבשים, **בֵּינָן שֶׁהִגִּיעַ** החזיר **לַחֲצִי** גובה **הַחוֹמָה נָעַץ** את **צִפְרָנָיו בַּחוֹמָה, וְנִזְדַּעְזְעָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה** מחמת כעס ה' על חילול שמו. **בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ** חכמים, **אָרוּר הָאִישׁ שֶׁגִּדֵּל חֲזִירִים, וְאָרוּר הָאָדָם שֶׁיְּלַמֵּד אֶת בְּנוֹ חָכְמַת יְוָנִית. וְעַל אוֹתָהּ שָׁעָה** שצרו אנשיו של אריסטובלוס על ירושלים והחריבו את שדות התבואה שסביבותיה, **שָׁנִינוּ** במשנה (מנחות סד:), **מַעֲשֶׂה שֶׁבָּא הָעוֹמֶר** שרגילים להביאו מקרבת ירושלים, **מִגִּנּוֹת הַצְּרִיפִין** הרחוקות מירושלים, **וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם מִבִּקְעַת עֵין סוֹכַר** – שם מקום הרחוק מאד מירושלים:

מקשה הגמרא: **וְלִימוּד חָכְמַת יְוָנִית מִי אֲסִירָא** – האם אכן נאסר, **וְהָתַנְיָא, אָמַר רַבִּי, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה אד"ר, ה'תשכ"ב

ברוקלין, נ. י.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'

מו"ה מנחם זאב שי' הלוי

... בצער קראתי כתבו ע"ד פ' שהפסיק הנחת תפילין דר"ת. וחלק הצער - מהקור רוח בו כותב עד"ז! אף שבודאי יודע שלכמה וכמה דיעות אי"ז כלל ענין של הידור.

ובנדו"ד הרי עאכו"כ - כיון שכמה שנים הניחם. [כתבו בא לידי - לאחר ראותי את פ'].

בטח יודיע מהשינוים לטוב - לאחר כניסת אלה שכתב אודותם.

לְשׁוֹן סוּרְסִי שהיא לשון נלעגת, לָמָּה לדבר, אלא יש לדבר אוֹ בלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, אוֹ בלְשׁוֹן יְוָנִית שהיא לשון צחה. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי, בְּכָבֶל, לְשׁוֹן אֲרַמִּי לָמָּה לדבר, אלא יש לדבר אוֹ בלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, אוֹ בלְשׁוֹן פָּרְסִי שהיא נאה יותר מארמית. ומבואר בדברי רבי שאין איסור לדבר בלשון יונית. מתרצת הגמרא: אָמְרֵי, לְשׁוֹן יְוָנִי לְחוּד שהיא שפת העם, וחָכְמַת יְוָנִית לְחוּד שהיא שפת בני ארמון המלך המקורבים למלכות.

חוזרת הגמרא ומקשה: וְחָכְמַת יְוָנִית מִי אֲסִירָא – וכי היא אסורה, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, קורא אני על עצמי את הפסוק (איכה ג נא) 'עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי' – לי יש לעולל ולנוול את עיני בבכי ודמעה על משפחתי; יותר מאשר כל משפחות עירי, שאֶלֶף יְלָדִים [– בחורים] הָיוּ בְּבֵית משפחת אַבָּא, חֲמֵשׁ מֵאוֹת מֵהֶם לָמְדוּ תּוֹרָה, וחֲמֵשׁ מֵאוֹת לָמְדוּ חָכְמַת יְוָנִית, וְלֹא נִשְׁתַּיֵּיר מֵהֶם לאחר החורבן, אֶלָּא אֲנִי כָּאן בארץ ישראל וּכְן אָחִי אַבָּא בְּעַכְּוָא. והרי שבבית רבן גמליאל למדו חכמת יוונית. מתרצת הגמרא: אָמְרֵי, שַׁאנִי [–שונה] בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל שֶׁהָיוּ קְרוֹבִים לַמַּלְכוּת, ולכן התירו להם ללמוד חכמת יוונית. וְכִדְתַנְיָא, הַמְסַפֵּר קוֹמִי – מי שמספר את שערו שלפניו במצח ומניח בלורית מאחוריו, הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי, שרגילים לעשות כן לכבוד עבודה זרה שלהם, ואסור לעשותו אף שלא לשם עבודה זרה, משום (ויקרא יח ג) 'וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ'. ומכל מקום אַבְטוּלְמוּס בַּר רְאוּבֵן הִתִּירוּ לוֹ לְסַפֵּר קוֹמִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא היה קָרוֹב לַמַּלְכוּת. וכן לאנשיו שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל הִתִּירוּ לָהֶם לְסַפֵּר [– לדבר] בְּחָכְמַת יְוָנִית, מִפְּנֵי שֶׁהיו קְרוֹבִים לַמַּלְכוּת.

שנינו במשנה (לעיל עט:), לֹא יְגַדֵּל אָדָם אֶת הַכֶּלֶב אֶלָּא אִם כֵּן קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלְאוֹת כו':

הגמרא מביאה ברייתא המפרטת את דיני הלכה זו: תָּנוּ רַבָּנַן, לֹא יְגַדֵּל אָדָם אֶת הַכֶּלֶב אֶלָּא אִם כֵּן הוא קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת של ברזל, אֲבָל מְגַדֵּל הוּא את הכלב אף שאינו קשור בשלשלת, בְּעִיר הַסְּמוּכָה לַסָּפָר [– גבול], לפי שעיר זו צריכה שמירה יתירה, וְקוֹשְׁרוֹ בַּיּוֹם, שאז אין יראים מן האויבים, וּמַתִּירוֹ בַּלַּיְלָה, מפני שבלילה צריכים שמירה שלא יבואו הגויים עליהם פתאום.

הגמרא מביאה ברייתא בחומרת האיסור לגדל כלבים שאינם קשורים: תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר, הַמְגַדֵּל כְּלָבִים שאינם קשורים בשלשלת, הרי הוא כִּמְגַדֵּל חֲזִירִים. שואלת הגמרא: לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ – מה השמיענו רבי אליעזר בכך, הלא תנא קמא השמיע כבר שאסור לגדל כלבים. משיבה הגמרא: רבי אליעזר הוסיף שלא רק עובר על תקנת חכמים, אלא לְמֵיקַם [– לעמוד] עֲלֵיהּ בְּאָרוּר', כפי שאמרו (לעיל פב:) על מגדל חזירים.

אָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מַנְיוּמִי אָמַר רַב נַחְמָן, בָּבֶל, כיון שיש בה ישוב גדול וקבוע של יהודים, כְּעִיר הַסְּמוּכָה לַסָּפָר דְּמֵי [– היא דומה], ומותר לגדל בה כלבים, ולא רק בארץ ישראל נאמר ההיתר של עיר הסמוכה לספר. תִּרְגְּמָהּ – פירש רב יוסף בר מניומי, שכוונת רב נחמן לעיר נְהַרְדְּעָא, שהיתה סמוכה לנברים מצד אחד, ולעיירות ישראל מצד שני.

מביאה הגמרא עוד בחומרת איסור זה: דְּרִישׁ [– דרש] רַבִּי דוֹסְתַּאי דְּמִן בִּירִי, נאמר בפסוק בענין חנייתו של ארון הברית בלכת ישראל במדבר (במדבר י לו) 'וּבְנֻחֹה יֹאמַר שוּבָה ה' רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל', מכך שנאמר 'רבבות אלפי ישראל', בא הכתוב לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין שְׁכִינָה שׁוֹרָה עַל יִשְׂרָאֵל כשהם פָּחוֹת מִשְּׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁנֵי רְבָבוֹת, שכן מיעוט רבים שנים, והרי זה כאילו כתוב 'ה'' השוכן בתוך שתי 'רבבות' ושני 'אלפי ישראל'. ולומדת הגמרא מכאן עד כמה חמור איסור גידול כלב, שהרי אילו היו ישראל שתי רבבות ושני אלפים חָסֵר אַחַת, וְהִיְּתָה אִשָּׁה מְעוּבֶּרֶת בֵּינֵיהֶם, וְרֹאוּיָה לְהַשְׁלִים את מנין ישראל לשני רבבות ושני אלפים כשיוולד העובר, ואז תשרה השכינה בישראל, וְנָבַח בָּהּ כֶּלֶב וְהִפִּילָהּ את עוברה מחמתו, נִמְצָא זֶה – בעל הכלב גּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל.

הגמרא מביאה מעשה באשה שהפילה את עוברה מפחד הכלב: הַהִיא אִיתְּתָא דְּעָלַת לְמִיפָא בְּהַהוּא בֵּיתָא – מעשה באשה מעוברת שנכנסה בבית מסוים לאפות בו, נָבַח בָּהּ כַּלְבָּא – כלב שהיה באותו הבית, אָמַר לָהּ מָרֵיהּ – בעל הכלב לאשה, לֹא תִּיסְתְּפִי מִינֵּיהּ – אל תפחדי ממנו, שכן שְׁקוּלֵי נִיבֵיהּ – שיניו הארוכות עקורות ואינו יכול להזיק, אָמְרָה לֵיהּ האשה, שְׁקִילֵי טִיבּוּתֵיךְ – הטובה שאתה אומר שעקרת את שיני הכלב, נטולה ומסולקת וּכאילו שַׁדְיָא אַחֵיזְרֵי – מושלכת על הקוצים, כלומר אין בה תועלת, שכן כְּבָר נָד [– זז] ונעקר הַוָלָד ממקומו וכבר מת:

שנינו במשנה, אֵין פּוֹרְסִין נִיּשְׁבִּין לְיוֹנִים וְכוּ' אלא אם כן היה רחוק מן הישוב שלושים ריס.

הגמרא דנה בגודל המרחק שיש להרחיק את היונים מן העיר. מקשה הגמרא: וּמִי אָזְלֵי כּוּלֵּי הַאי – וכי היונים הולכות כל כך הרבה, וְהָתְנַן, מַרְחִיקִין אֶת הַשּׁוֹבָךְ של יונים מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה, כדי שלא יפסידו את הזרעונים הגדלים בגינות העיר, ומבואר שהיונים אינן פורחות יותר מחמישים אמה. מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, מֵישַׁט שַׁיְיטֵי טוּבָא – לעוף יכולות היונים הרבה יותר מחמישים אמה, אבל כְּרַסַיְיהוּ בַּחֲמִשִּׁים אַמָּה מַלְיָא – כריסם מתמלאת על ידי המזון שמלקטים בשיעור חמישים אמה, ולאחר שהרחיקו חמישים אמה לא יאכלו יותר מגינות בני העיר. מקשה הגמרא: וּמֵישַׁט שְׁלֹשִׁים רִים וְתוּ לֹא – וכי היונים עפים שלושים ריס ולא יותר, וְהָתַנְיָא, בְּמקום יִשּׁוּב אֲפִילּוּ עד מֵאָה מִיל לֹא יִפְרוֹס מצודות יונים, כדי שלא ילכדו בהם יוני בני העיר. מתרצת הגמרא: רַב יוֹסֵף אָמַר, ברייתא זו מדברת בְּיִשּׁוּב כְּרָמִים, ועל ידי שפורחות מכרם לכרם, יכולות הן לעוף אף מאה מיל. רַבָּה אָמַר תירוץ נוסף, ברייתא זו מדברת בְּיִשּׁוּב שׁוֹבְכִין, והיונים נחות בהם, ויש בכוחם לעוף אף מאה מיל.

מקשה הגמרא על תירוצו של רבה: וְתֵיפּוּק לֵיהּ מִשּׁוּם שׁוֹבְכִין גּוּפַיְיהוּ – אם מדובר בישוב שובכים, יש לאסור זאת מחמת השובכים עצמם, שיש לחשוש שהמצודות ילכדו את יוני השובכים. מתרצת הגמרא בשלושה אופנים, אִיבָּעֵית אֵימָא שהברייתא מדברת בְּשובכים דְּעוֹבֵד כּוֹבְכִים. תירוץ נוסף, וְאִיבָּעֵית אֵימָא שהברייתא מדברת בְּשובכים דְּהֶפְקֵר. וְאִיבָּעֵית אֵימָא שהברייתא מדברת בְּדִידֵיהּ – בשובכים שלו עצמו:

אגרות קודש

ב"ה, י"ט אד"ש, תשי"ז

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת שמים מו"ה משה שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מח' אד"ש, בו כותב אודות מצב התלמידים שליט"א ועניניהם, ובודאי גם להבא ימשיך במנהג טוב זה, והעיקר בהשגחה פקיחא על כאו"א מהם, שנוסף על נחיצות הדבר מצד עצמו, הנה זה גופא מעורר אצל התלמידים להפיק רצון המשגיח עליהם וכטבע בנ"א אפילו דנה"ב עאכו"כ כפי שנאמר כמים הפנים לפנים וגו' וע"פ פתגם אדמו"ר האמצעי בהענין של שני נפה"א על נה"ב אחת, וק"ל...

בברכה.

רש״י

לְשׁוֹן סוּרְסִי לָמָּה אֶלָּא אוֹ לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ אוֹ לְשׁוֹן יָוָנִי. הוּא לָשׁוֹן צַח וְסוּרְסִי לָשׁוֹן נִבְלָע הוּא: **פַּרְסִי**. לָשׁוֹן נָאֶה מֵאֲרַמִּי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַסְּמוּכָה לְיָוָן נָקֵט יָוָנִי וּבָבֶל הַסְּמוּךְ לְפָרָס נָקֵט לָשׁוֹן פַּרְסִי: **חָכְמַת יָוָנִית**. בְּנֵי פַּלְטִין הַקְּרוֹבִים לַמַּלְכוּת מְסַפְּרִין בָּהּ: **עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי**. לֹא גַּרְסִינָן מַאי דִּכְתִיב כְּלוֹמַר כַּךְ אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן קוֹרֵא אֲנִי עַל עֲצָמִי הַמִּקְרָא הַזֶּה שֶׁיֵּשׁ עָלַי לְעוֹלֵל עֵינַי בִּבְכִי וְדִמְעָה מִכָּל מִשְׁפָּחוֹת הָעִיר: **יְלָדִים**. בְּחוּרִים: **הַמְסַפֵּר קוֹמִי**. לְפָנִים בְּמַצַּת: **מְדַרְכֵי הָאֱמוֹרִי**. שֶׁמְּסַפְּרִים מִלְּפָנֵיהֶם וּמִשַּׁיְּירִין בְּלוּרִית מֵאַחֲרֵיהֶן ל״א דֶּרֶךְ רוֹמִיִּים לְגַלֵּחַ שֵׂעָר שְׁלֻמְעֶלָה מִן הָאוֹזֶן בְּתְשׁוּבַת הַגְּאוֹנִים: **לִסְפֹּר**. מִרְקָא בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעוֹבְדֵי כּוֹכְבֵי׳ וּצְרִיכָה שִׁימוּר: **כְּאָרוּר**. כִּדְתַנְיָא לְעֵיל אָרוּר יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּגְדַּל חֲזִירִים: **בָּבֶל**. שֵׁם הַמְּדִינָה וְעִיר אַחַת שֶׁבָּהּ נִקְרֵאת נְהַרְדְּעָא וְאוֹתָהּ הָעִיר סְמוּכָה לְסִפָּר וְאַשְׁמוּעִינָן רַב נַחְמָן דְּהוּאִיל וְיֵשׁ בְּבָבֶל יִשּׁוּב קָבוּעַ וְיִשְׂרָאֵל הַרְבֵּה מוּתָּר לְגַדֵּל בְּלָבִים בְּעִיר הַסְּמוּכָה לְסִפָּר בְּאִילּוּ הִיא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: **נִיבֵי**. יְנִייבֵי״ש ל״א אַרְבַּע שִׁינֵּי הַכֶּלֶב הָאֲרוּכּוֹת שֶׁבָּהֶן נוֹשֵׁךְ כַּךְ שָׁמַעְתִּי (חולין קף נט.) (בְּבְכוֹרוֹת): **שְׁקִילֵי טִיבוּתִיךְ**. נְטוּלָה הִיא טוֹבָתְךָ וּמוּטֶלֶת עַל הַקּוֹצִים שֶׁלֹּא קָשַׁרְתָּ אֶת הַכֶּלֶב) מַה שֶּׁאַתָּה מְנַחֲמֵנִי הֶבֶל: **כָּבָר נָד**. וְנֶעֱקַר מִמְּקוֹמוֹ: **מַרְחִיקִין אֶת הַשּׁוֹכָךְ**. שֶׁלֹּא יַפְסִידוּ תְּבוּאָה וּפֵּירוֹת שֶׁסָּבִיב הָעִיר: **כַּרְסַיְּיהוּ בַּחֲמִשִּׁים מַלְיָא**. בַּמֶּה שֶׁהֵן מְלֻקָּטוֹת וּמְנֻקָּרוֹת בְּקַרְקַע מְלֵאִין בְּחֲמִשִּׁין אַמָּה הִלְכָּךְ לְגֵבֵי אֲכִילַת תְּבוּאַת עִיר אֵין לְחוּשׁ בְּיוֹתֵר: **בִּישּׁוּב כְּרָמִים**. שֶׁהוֹלֵךְ מִכָּרֶם לְכָרֶם עַד לְמַרְחוֹק: **בְּדִידֵיהּ**. שֶׁאוֹתָן שׁוֹבְכִין שֶׁלּוֹ וּמִשּׁוּם יוֹנֵי שׁוֹבְכִין שֶׁלֹּא יִלְכְּדוּ בְּפַחִין אֵין לְחוּשׁ דְּשֶׁלּוֹ הֵן אֲבָל יֵשׁ לְחוּשׁ לְיוֹנֵי הִישּׁוּב שֶׁבָּאִין דֶּרֶךְ הַשּׁוֹבְכִין לְמַרְחוֹק:

הִדְרָן עֲלָךְ מְרוּבָּה

תוספות

לְשׁוֹן סוּרְסִי. נִרְאֶה דְּלְשׁוֹן סוּרְסִי הוּא לְשׁוֹן אֲרַמִּי כִּדְאָמַר (כלאים ט׳ ט״ז) אֵל יְהִי לְשׁוֹן סוּרְסִי קַל בְּעֵינֶיךָ שֶׁהֲרֵי בַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיאִים וּבִכְתוּבִים חָלַק לוֹ הַכָּתוּב כָּבוֹד תּוֹרָה דִּכְתִיב יְגֹר שָׁהֲדוּתָא בַּנְּבִיאִים דִּכְתִיב כִּדְנָן תֵּימְרוּן לֵהוֹן בַּכְּתוּבִים דַּנִּיאֵל וְעֶזְרָא וְלָבָן הָיָה מֵאֲרַם נַהֲרַיִם וְדָנִיאֵל נַמִּי קוֹרֵהוּ לְשׁוֹן סוּרְסִי אַף עַל גַּב דִּכְתִיב בֵּיהּ וְיָדְעוּ הַכַּשְׂדִּים לַמֶּלֶךְ אֲרַמִּית וְהָא דְּנָקֵט הָכָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹן סוּרְסִי וּבְבָבֶל נָקֵט לְשׁוֹן אֲרַמִּי אוֹר״ת לְפִי שֶׁמְּעַט מִשְׁתַּנֶּה כְּעֵין לְשׁוֹן לַעַז שֶׁמְּדַבְּרִים אוֹתוֹ לְשׁוֹן צַח בְּמְדִינָה אַחַת יוֹתֵר מִבְּאַחֶרֶת כִּי אוּנְקְלוֹס הַגֵּר תִּירְגֵּם עַד הַגֵּל הַזֶּה סָהִיד דְּגוֹרָא הֲדֵין וְלָבָן קָרָא לֵיהּ יְגַר שָׁהֲדוּתָא וְנ״ל לְשׁוֹן שֶׁדִּיבֵּר לָבָן הוּא לְשׁוֹן סוּרְסִי וְעַל שֵׁם סוּרְיָא נִקְרָא סוּרְסִי דְּסוּרְיָא הִיא אֲרַם נַהֲרַיִם וַאֲרַם צוֹבָה שֶׁכָּבַשׁ דָּוִד וְעַל שֵׁם שֶׁקָּרוֹבָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין לְשׁוֹן אֲרַמִּי שֶׁלָּהּ צַח כָּל כָּךְ:

הִתִּירוּ לְסַפֵּר קוֹמִי. מִתְּחִילָּה לֹא גְּזְרוּ עַל קְרוֹבִים לַמַּלְכוּת וְהוּא הָיָה רָגִיל בִּדְאַשְׁכְּחָן בִּמְעִילָה (לקמן יז.) שֶׁהָלַךְ אַבְטוֹלְמוּס בֶּן רָאוּבֵן וְסִיפֵּר קוֹמִי שֶׁלֹּא יַכִּירוּ שֶׁהוּא יְהוּדִי וְחִטְעָה אוֹתָם:

שְׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁנֵי רְבָבוֹת גַּרְסִינָן וְלֹא גַּרְסִינָן שְׁנֵי אֲלָפִים רְבָבוֹת דְּבַמִּדְבָּר לֹא הָיוּ כִּי אִם ס׳ רִיבּוֹא וְשָׁרְתָה שְׁכִינָה וְלֹא שַׁיְּיךְ כָּאן הָא דְּאֶחָד דִּינֵי מְמוֹנוֹת (סנהדרין קף לט.) דְּכָל בֵּי עֲשָׂרָה שְׁכִינָה שָׁרְיָא דְּהָכָא אַנְבִיאִים וְאַמּוֹשְׁבָן קָאָמַר:

וְהָתַנְיָא וּבִישּׁוּב אֲפִילּוּ ק׳ מִיל לֹא יִפְרוֹס. ע״כ הַשִּׁטָּא לֹא יָדַע פֵּירוּשׁ הַבְּרַיְיתָא [וְקָשָׁה] דְּהָא מַשְׁמַע דְּק׳ מִיל לָאו דַּוְקָא אֶלָּא אֲפִילּוּ אֶלֶף לֹא יִפְרוֹס וְא״כ הַאי יִשּׁוּב הַיְינוּ דְּמִי אִי קָרֵי הָעִיר יִשּׁוּב א״כ לֹא יִפְרוֹס בְּשׁוּם מָקוֹם אֲפִילּוּ בַּמִּדְבָּר דַּאֲפִילּוּ הַמִּדְבָּר רָחוֹק אֶלֶף מִיל דְּהָא אָמַר דְּק׳ מִיל לָאו דַּוְקָא וַאֲפִילּוּ נַאמַר דְּק׳ מִיל דַּוְקָא אַבַּתִּי תִּקְשֶׁה רִישָׁא לְסֵיפָא דְּהָא רִישָׁא קָתָנֵי דְּרָחוֹק שְׁלֹשִׁים רִיס מִן הַיִּשּׁוּב פּוֹרְסִין וּבְסֵיפָא קָתָנֵי אֲפִילּוּ ק׳ מִיל לֹא יִפְרוֹס דְּהָכֵי תַּנְיָא בַּתּוֹסֶפְתָּא בְּפִירְקִין (פ״ז) אֵין פּוֹרְסִין נִשָּׂבִים לְיוֹנִים אא״כ הִרְחִיק מִן הַיִּשּׁוּב שְׁלֹשִׁים רִיס בד״א בַּמִּדְבָּר אֲבָל בַּיִּשּׁוּב אֲפִילּוּ ק׳ מִיל לֹא יִפְרוֹס וְלֵיקָא לְמֵימַר נַמִּי דְּס״ד דְּבִישּׁוּב שֶׁל זְרָעִים שַׁיְּיטֵי טוּבָא וְרִישָׁא דְּבַרְיְיתָא מַיְּירֵי בְּיִשּׁוּב עִיר וְקָרֵי לֵיהּ מִדְבָּר מִשּׁוּם דְּלֵיכָּא זְרָעִים דְּא״כ מַאי קָשָׁה לֵיהּ וְנִרְאֶה לְרִיצְבָּ״א דְּדַדְאי ס״ד דְּאַיְּירֵי בִּישּׁוּב זְרָעִים וְה״פ וּמִשֵּׁשׁ שַׁיְּיטֵי שְׁלֹשִׁים רִיס וְתוּ לֹא אֲפִילּוּ בִּישּׁוּב זְרָעִים וְהָא מוּכְחָא סֵיפָא דְּבִישּׁוּב זְרָעִים שַׁיְּיטֵי טוּבָא וְאֵין זֶה אֶלָּא מִשּׁוּם אֲכִילָה אַלְמָא דְּלֵא מַלְיָא בְּרִיסָהּ בַּחֲמִשִּׁים אַמָּה וּמִשֵּׁנִי דְּלֵא אַיְּירֵי בִּישּׁוּב זְרָעִים אֶלָּא בִּישּׁוּב כְּרָמִים וּבִישּׁוּב שׁוֹבְכִין וְקָרֵי מִדְבָּר הַיְינוּ דְּלֵיכָּא יִשּׁוּב כְּרָמִים וְיִשּׁוּב שׁוֹבְכִין:

הִדְרָן עֲלָךְ מְרוּבָּה

לְשׁוֹן סוּרְסִי לָמָּה אוֹ לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ אוֹ לְשׁוֹן יָוָנִית וְא״ר יוֹסֵי בָּבֶל לְשׁוֹן אֲרַמִּי לָמָּה אוֹ לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ אוֹ לְשׁוֹן פַּרְסִי אֲמָרֵי לְשׁוֹן יָוָנִי לְחוּד חָכְמַת יָוָנִית לְחוּד וְחָכְמַת יָוָנִית מִי אָסִירָא וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רשב״ג עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי אֶלֶף יְלָדִים הָיוּ בְּבֵית אַבָּא חֲמֵשׁ מֵאוֹת מֵהֶם לָמְדוּ תּוֹרָה חֲמֵשׁ מֵאוֹת לָמְדוּ חָכְמַת יָוָנִית וְלֹא נִשְׁתַּיֵּיר מֵהֶם אֶלָּא אֲנִי כַּאן וּבֶן אָחִי אַבָּא בְּעַסְיָא אֲמָרֵי שַׁאנִי בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל שֶׁהָיוּ קְרוֹבִים לַמַּלְכוּת וְכִדְתַנְיָא הַמְסַפֵּר קוֹמִי הֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי אַבְטוֹלְמוּס בַּר רָאוּבֵן הִתִּירוּ לוֹ לְסַפֵּר קוֹמִי מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָרוֹב לַמַּלְכוּת שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל הִתִּירוּ לָהֶם לְסַפֵּר בְּחָכְמַת יָוָנִית מִפְּנֵי שֶׁקְּרוֹבִים לַמַּלְכוּת: לֹא יָגַדֵּל אָדָם אֶת הַכֶּלֶב אא״כ קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלָאוֹת כו׳: תָּנוּ רַבָּנָן לֹא יְגַדֵּל אָדָם אֶת הַכֶּלֶב אֶלָּא אִם כֵּן קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת אֲבָל מְגַדֵּל הוּא בְּעִיר הַסְּמוּכָה לְסֵפֶר וְקוֹשְׁרוֹ בַּיּוֹם וּמַתִּירוֹ בַּלַּיְלָה תַּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר הַמְגַדֵּל כְּלָבִים כְּמִגַּדֵּל חֲזִירִים לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ לְמֵיקַם עֲלֵיהּ בְּאָרוּר אָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מְנִיוּמִי אָמַר רַב נַחְמָן בָּבֶל כְּעִיר הַסְּמוּכָה לְסֵפֶר דְּמֵי תִּרְגֻּמָהּ נְהַרְדְּעָא דָּרִישׁ ר׳ דוֹסְתָּאִי דְּמִן בֵּירֵי וּבְנָחֹה יֹאמַר שׁוּבָה ה׳ רְבָבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין שְׁכִינָה שׁוֹרָה עַל יִשְׂרָאֵל פָּחוֹת מִשְּׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁנֵי רְבָבוֹת חָסֵר אַחַת וְהָיְתָה אִשָּׁה מְעוּבֶּרֶת בֵּינֵיהֶם וְרָאוּיָה לְהַשְׁלִים וְנָבַח בָּהּ כֶּלֶב וְהִפִּילָה נִמְצָא זֶה גּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל הַהִיא אִיתְּתָא דְּעָלַת לְמִיפָּא בְּהַהוּא בֵּיתָא נָבַח בָּהּ כַּלְבָא אָמַר לָהּ מָרֵיהּ לֹא תִּיסְתְּפִי מִינֵּיהּ שְׁקוּלֵי נִיבֵיהּ אָמְרָה לֵיהּ שְׁקִילֵי טִיבוּתִיךְ וְשַׁדְיָא אַחֵיזְרֵי כְּבָר נָד וָלָד: אֵין פּוֹרְסִין נִשְׁבִּין לְיוֹנִים וְכו׳: וּמִי אֲזָלֵי כּוּלֵּי הַאי וְהָתְנַן מַרְחִיקִין אֶת הַשּׁוֹכָךְ מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה אָמַר אַבַּיֵּי מֵישַׁשׁ שַׁיְּיטֵי טוּבָא כַּרְסַיְּיהוּ בַּחֲמִשִּׁים אַמָּה מַלְיָא וּמֵישַׁשׁ שְׁלֹשִׁים רִיס וְתוּ לֹא וְהָתַנְיָא בְּיִשּׁוּב אֲפִילּוּ מֵאָה מִיל לֹא יִפְרוֹס רַב יוֹסֵף אָמַר בְּיִשּׁוּב כְּרָמִים רַבָּה אָמַר בִּישּׁוּב שׁוֹבְכִין וְתֵיפּוּק לֵיהּ מִשּׁוּם שׁוֹבְכִין גּוּפֵיהוּ אִיבָּעֵית אֵימָא בִּדְעוֹבֵד כּוֹכְבִים וְאִיבָּעֵית אֵימָא בִּדְהֶפְקֵר וְאִיבָּעֵית אֵימָא בִּדְדִידֵיהּ:

הִדְרָן עֲלָךְ מְרוּבָּה

תוספות

הַחוֹבֵל. מַכֵּה בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וְסָמִיךְ לֵיהּ וְאִישׁ כִּי יִתֵּן. נִרְאֶה לְר״י דְּל״ג וְסָמִיךְ לֵיהּ דְּהָא מִכֹּחַ סְמוּכִים לֹא דָּרִישׁ אֶלָּא מִכֹּחַ ג״ש כִּדְאָמַר לְקַמָּן אֲנַן הַכָּאָה קָאַמְרִינָן וְאָמַר נַמִּי לְקַמָּן וְכִי מֵאַחַר דִּכְתִיב לֹא תִקְחוּ כוֹפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ הַאי מַכֵּה נֶפֶשׁ לָמָּה לִי מִשְּׁמַע דג״ש הֵיא וְלֹא סְמוּכִים וְעוֹד כִּי פְּרִיךְ בְּסָמוּךְ מַאי חָזֵית דְּיַלְפַּת מִמַּכֵּה בְּהֵמָה וְהָלֹא מִכֹּחַ סְמוּכִים הוּא בָּא וּמִכֵּה אָדָם אֵין סָמוּךְ לְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם וְא״ת וְכֵיוָן דְּמַג״ש קָא קָלִיף לָמָּה הוּצְרַךְ לַאֲתוּיֵי קְרָא דְּמַכַּת נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וְשָׁבִיק קְרָא דְּמַכַּת בְּהֵמָה דְּמַיְּתֵי לְעִיל וי״ל דְּמַכַּת בְּהֵמָה אֵיצְטְרִיךְ לְתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה וּמֵאן דְּלִית לֵיהּ דָּרִישׁ בְּרִישׁ הַנַּחֲנָקִין (סנהדרין קף פז:) מַה מַּכַּת בְּהֵמָה לְרִפּוּאָה פָּטוּר כו׳ א״נ כֵּיוָן דְּהֶדֵּר לֵיהּ מִמַּכַּת אָדָם דַּהֲוֵי בִּקְטָלָא הֶדֵּר בֵּיהּ לְגַמְרֵי וְנָקֵט הַאי קְרָא דְּמַכַּת נֶפֶשׁ בְּהֵמָה דְּסָמִיךְ לְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם וּלְפִי זֶה מָצֵי לְמִגְרַס וְסָמִיךְ לֵיהּ דְּמוּשׁוּם סְמוּכִים: לֵיהּ נָקֵט הַאי קְרָא וְלֹא מִשּׁוּם סְמוּכִים:

אַף הַכָּאָה הָאֲמוּרָה בְּאָדָם לְתַשְׁלוּמִין. י״ס דְּגַרְסֵי בְּתַר הָכֵי וְהִכְּתִיב אִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת פִּירוּשׁ שֶׁיְּמִיתוּ אֲבִרוֹ תַּחַת אֲבִרוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ וּמִשֵּׁנִי יוּמָת בְּמָמוֹן וּמִמַּאי דִּבְמָמוֹן אֵימָא מִיתָה מִמָּשׁ לֹא ס״ד חָדָא דְּהָא אִיתְקַשׁ לְמַכַּת נֶפֶשׁ בְּהֵמָה וְעוֹד דִּכְתִיב הָתָם כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֶן בּוֹ ש״מ מָמוֹן וְאֵין נִרְאֶה לְר״י אוֹתָהּ גִּירְסָא כְּלָל חָדָא דְּאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹקְמִינָן בְּהַנִּשְׂרָפִין (סנהדרין קף פח.) בְּקִטְלָא גַּבֵּי פְּלוּגְתָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה וְרַבָּנָן גַּבֵּי הַכּוּהוּ י׳ בְּנֵי אָדָם בְּי׳ מַקְּלוֹת וְעוֹד דִּלְמָמוֹן לֹא אִצְטְרִיךְ וְעוֹד מַאי פְּרִיךְ מֵעִיקָּרָא וְהִכְּתִיב אִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מִי אֲלִים מִקְּרָא דְּעַיִן תַּחַת עַיִן דְּמוֹקְמִינָן לֵיהּ בְּמָמוֹן בג״ש דְּהַכָּאָה הַבָּאָה וְעוֹד מַכִּיזֵן דִּכְתִיב כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֶן בּוֹ לָמָּה לִי הַךְ ג״ש דְּהַכָּאָה הַבָּאָה ע״כ נִרְאֶה דְּל״ג לֵיהּ כְּלָל: **מִכְּדֵי** רִשְׁעָתוֹ נִפְקָא. פִּירוּשׁוֹ בְּסוֹף פ״ב (דף כו.):

מַאי חָזֵית דְּיַלְפַּת מִמַּכַּת בְּהֵמָה נַיְלַף מִמַּכַּת אָדָם. אע״ג דְּלָהָא לֹא אִיצְטְרִיךְ דְּמִמֵּילָא הֲוָה אַמְרִינָן עַיִן תַּחַת עַיִן מִמָּשׁ מ״מ אִיצְטְרִיךְ דְּלֹא נַיְלַף מִמַּכַּת בְּהֵמָה:

מַכַּת מַכַּת לְמ״ל. וְא״ת דְּרָבָא דְּרִישׁ מִינֵּיהּ בְּפֶרֶק אֵלּוּ נְעָרוֹת (כתובות קף לה.) בְּפִירוּשׁ רִיבְּתָה תּוֹרָה חַיָּבֵי מַלְקִיּוֹת כְּחַיָּבֵי מִיתוֹת לְתַשְׁלוּמִין מג״ש דְּמַכַּת מַכַּת לְמ״ל דְּרָבָא לְטַעְמֵיהּ דְּדָרִישׁ לְקַמָּן עַיִן תַּחַת עַיִן מָמוֹן מִקְּרָא אַחֲרִינָא: רב

רש״י

הַחוֹבֵל. וְכַמָּה הוּא יָפֶה. שֶׁהֲרֵי הוּזִיקוֹ וְהִפְסִידוֹ מָמוֹן זֶה שֶׁאִם הָיָה נִצְרָךְ הָיָה מוֹכֵר עַצְמוֹ בְּעֶבֶד עִבְרִי: **בְּמַסְמֵר.** בְּאֵב הַמַּכָּה: **כֵּיוֹצֵא בָזֶה.** לְפִי מַה שֶּׁהוּא מְעוּנָּג רַב צַעֲרוֹ וּכְאֵיבוֹ: **צְמָחִין.** מלנ״ט: **שֶׁבֶת.** כָּל יְמֵי הַחוֹלִי רוֹאִים אוֹתוֹ כְּאִילוּ הוּא שׁוֹמֵר קִישׁוּאִין וְנוֹתֵן שְׂכִירְתוֹ שֶׁל כָּל יוֹם שֶׁהֲרֵי אֵין רָאוּי לִמְלָאכָה כְּבֵידָה אֲפִילּוּ בְּלֹא חוֹלִי שֶׁהֲרֵי נִקְטָעָה יָדוֹ וְרַגְלוֹ וְהוּא כְּבָר נָתַן לוֹ דְּמֵיהֶן: **הַכֹּל לְפִי הַמַּכַּיִּשׁ.** אָדָם קַל שֶׁבַּיִּשׁ בּוֹשְׁתּוֹ מְרוּבָּה: **וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ.** אָדָם חָשׁוּב שֶׁנִּתְבַּיֵּשׁ בּוֹשְׁתּוֹ מְרוּבָּה וּכְוֹלְהוּ מִמַּשָּׁה דְּבָרִים מִקְרָא נַפְקֵי נֶזֶק דִּכְתִיב עַיִן תַּחַת עַיִן צַעַר פֶּצַע תַּחַת פֶּצַע דְּהָכֵי דָּרְשִׁינָן בְּגְמ׳ רִיפּוּי וְשֶׁבֶת רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרָפֹא יְרַפֵּא בּוֹשֶׁת דִּכְתִיב וְקִצּוֹתָהּ אֶת כַּפָּהּ מָמוֹן: **גמ׳ מַכַּת אָדָם וּמַכַּת בְּהֵמָה.** לְקַמָּן מְפָרֵשׁ לִקְרָאֵי הַי מַכַּת קָאָמַר: **וְאִם נַפְשֹׁךְ לוֹמַר.** וְאִם יֵשׁ לְךָ לְהַשִּׁיב וּלְהַקְשׁוֹת כְּלוּם עַל טַעַם זֶה צֵא וּלְמַד מִמִּדְרָשׁ אַחֵר: **הֲרֵי הוּא אוֹמֵר כו׳.** וּלְקַמָּן בְּעֵי מַאי הֲוֵי לֵיהּ לְאַקְשׁוּיֵי: **שֶׁאֵין חוֹזְרִין.** לְאַחַר שֶׁנִּקְטְעוּ: **בִּקְטָלָא כְּתִיב.** וְתִשְׁלוּמִין אֵין שָׁם: **הַכָּאָה הַבָּאָה נַמְרִינָן.** אע״ג דְּקָרְאֵי לֹא דָּמוּ גַּמְרִינָן ג״ש כִּדְתָנָא דְּבֵי ר׳ יִשְׁמָעֵאל וְשָׁב הַכֹּהֵן וּבָא הַכֹּהֵן עֵירוּבִין (דף נא.) וּמַכַּת אָדָם דְּקָתָנֵי הָכָא הַכָּאָה הוּא דְּקָאָמַר וּמִכֹּחַ סְמוּכִים עַ״י הַכָּאָה בָּא: **וְהָכְתִיב אִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם.** וְלִקְטָלָא לֹא אִתָּא קְרָא אֶלָּא לְרָאשֵׁי אֲבָרִים כְּדִכְתִיב בְּתַרְיֵהּ עַיִן תַּחַת עַיִן וּכְתִיב יוּמַת כְּלוֹמַר יִנָּטֵל אֲבָרוֹ וְיָמוּת אוֹתוֹ אֲבָר: **מַאי אִם נַפְשֹׁךְ לוֹמַר.** מַאי הֲוָה לֵיהּ לְאַקְשׁוּיֵי: **נַיְלַף מִמַּכַּת אָדָם.** שֶׁבֶּהֱרֵג מִמֶּשׁ וְהָכָא נַמִּי (כתיב) כִּי יִתֵּן מוּם מִמָּשׁ: **אַמְרֵי דָּנִין נִיזְקִין כו׳.** כְּלוֹמַר מִשּׁוּם הַאי פִּירְכָא לֹא הָוָה מִדְּחִיק תְּנָא לְמֵילַף מִלֹּא תִקְחוּ הָא מְצֵי לִשְׁנוּיֵי הָכֵי דָּנִין נִיזְקִין מִנִּיזְקִין כו׳: **וְאַכַּתִּי מִבְּעֵי לֵיהּ לֹא תִּשְׁקוֹל מָמוֹנָא וְתִפְטְרֵיהּ.** מִקְטָלָא וּלְגוּפֵיהּ אִצְטְרִיךְ וְלֹא לְמִעוּטֵי אַחֲרִינִי: **לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ.** דְּלֹא אִצְטְרִיךְ אָתֵי לְמִעוּטֵי רָאשֵׁי אֲבָרִים שֶׁאֵינָן נֶפֶשׁ: קטן

הַחוֹבֵל בַּחֲבֵירוֹ חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם חֲמִשָּׁה דְּבָרִים בְּנֶזֶק בְּצַעַר בְּרִיפּוּי בְּשֶׁבֶת וּבוֹשֶׁת: בְּנֶזֶק כֵּיצַד סִימָא אֶת עֵינוֹ קָטַע אֶת יָדוֹ שִׁיבֵּר אֶת רַגְלוֹ רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילוּ הוּא עֶבֶד נִמְכָּר בְּשׁוּק וְשָׁמִין כַּמָּה הָיָה יָפֶה וְכַמָּה הוּא יָפֶה: צַעַר כָּוָאוֹ (אוֹ) בִּשְׁפּוּד אוֹ בְּמַסְמֵר וַאֲפִילּוּ עַל ציפּוֹרְנוֹ מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה חַבּוּרָה אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם כַּיּוֹצֵא בְּזֶה רוֹצֶה לִיטּוֹל לְהִיוֹת מִצְטַעֵר כָּךְ: רִיפּוּי הַכֶּהוּ חַיָּיב לְרַפְּאוֹתוֹ עָלָה בּוֹ צְמָחִים אִם מֵחֲמַת הַמַּכָּה חַיָּיב שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַמַּכָּה פָּטוּר חָיְיתָה וְנִסְתְּרָה חָיְיתָה וְנִסְתְּרָה חַיָּיב לְרַפְּאוֹתוֹ חָיְיתָה כָּל צוֹרְכָּהּ אֵינוֹ חַיָּיב לְרַפְּאוֹתוֹ: שֶׁבֶת רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילוּ הוּא שׁוֹמֵר קִישׁוּאִין שֶׁכְּבָר נָתַן לוֹ דְּמֵי יָדוֹ וּדְמֵי רַגְלוֹ: בּוֹשֶׁת הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ: **גמ׳** אַמַּאי עַיִן תַּחַת עַיִן אָמַר רַחְמָנָא אֵימָא עַיִן מַמָּשׁ לֹא סַלְקָא דַּעְתָּךְ דְּתַנְיָא יָכוֹל סִימָא אֶת עֵינוֹ מְסַמֵּא אֶת עֵינוֹ קָטַע אֶת יָדוֹ מְקַטֵּעַ אֶת יָדוֹ שִׁיבֵּר אֶת רַגְלוֹ מְשַׁבֵּר אֶת רַגְלוֹ ת״ל מַכַּת אָדָם וּמַכַּת בְּהֵמָה מַה מַּכַּת בְּהֵמָה לְתַשְׁלוּמִין אַף מַכַּת אָדָם לְתַשְׁלוּמִין וְאִם נַפְשֹׁךְ לוֹמַר הֲרֵי הוּא אוֹמֵר לֹא תִקְחוּ כוֹפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ אִי אַתָּה לוֹקֵחַ כוֹפֶר אֲבָל אַתָּה לוֹקֵחַ כוֹפֶר לְרָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵין חוֹזְרִין הֵי מַכַּת אֵילֵימָא מַכַּת בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכַּת אָדָם יוּמַת הַהוּא בִּקְטָלָא כְּתִיב אֶלָּא מֵהָכָא מַכַּת נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ וְסָמִיךְ לֵיהּ וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ הַאי לָאו מַכַּת הוּא הַכָּאָה הַבָּאָה קָאַמְרִינָן מַה הַכָּאָה הָאֲמוּרָה בְּבְהֵמָה לְתַשְׁלוּמִין אַף הַכָּאָה הָאֲמוּרָה בְּאָדָם לְתַשְׁלוּמִין וְהָא כְּתִיב וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמַת בְּמָמוֹן מִמַּאי דִּבְמָמוֹן אֵימָא בְּמִיתָה מַמָּשׁ לֹא סַלְקָא דַּעְתָּךְ הָדָא דְּהָא אִיתְקַשׁ לְמַכַּת בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וְעוֹד כְּתִיב בַּתְרֵיהּ כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֶן בּוֹ וּשְׁמַע מִינָּהּ מָמוֹן וּמַאי אִם נַפְשֹׁךְ לוֹמַר תּוּ קָא קַשְׁיָא לְתַנָּא מַאי חָזֵית דְּיַלְפַּת מִמַּכַּת בְּהֵמָה לֵילַף מִמַּכַּת אָדָם אַמְרֵי דָּנִין נִיזְקִין מִנִּיזְקִין וְאֵין דָּנִין נִיזְקִין מִמִּיתָה אִדְּרַבָּה דָּנִין אָדָם מֵאָדָם וְאֵין דָּנִין אָדָם מִבְּהֵמָה הַיְינוּ דִּקְתָנֵי אִם נַפְשֹׁךְ לוֹמַר הֲרֵי הוּא אוֹמֵר לֹא תִקְחוּ כוֹפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת כִּי מוֹת יוּמַת לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ אִי אַתָּה לוֹקֵחַ כוֹפֶר אֲבָל אַתָּה לוֹקֵחַ כוֹפֶר לְרָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין וְהַאי לֹא תִקְחוּ כוֹפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ לְמִעוּטֵי רָאשֵׁי אֵבָרִים הוּא דְּאָתָא הַאי מִבְּעֵי לֵיהּ דְּאָמַר רַחְמָנָא לֹא תַעֲבִיד בֵּיהּ תַּרְתֵּי לֹא תִּשְׁקוֹל מִינֵּיהּ מָמוֹן וְתִקְטְלֵיהּ הַאי מִכְּדֵי רִשְׁעָתוֹ נִפְקָא רִשְׁעָה אַחַת אַתָּה מְחַיְּבוֹ וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ שְׁתֵּי רִשְׁעִיּוֹת וְאַכַּתִּי מִבְּעֵי לֵיהּ דְּקָאָמַר רַחְמָנָא לֹא תִּשְׁקוֹל מָמוֹן וְתִפְטְרֵיהּ א״כ לִכְתּוֹב רַחְמָנָא לֹא תִקְחוּ כוֹפֶר לַאֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ לָמָּה לִי ש״מ לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ אִי אַתָּה לוֹקֵחַ כוֹפֶר אֲבָל אַתָּה לוֹקֵחַ כוֹפֶר לְרָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין וְכִי מֵאַחַר דִּכְתִיב לֹא תִקְחוּ כוֹפֶר מַכַּת מַכַּת לָמָּה לִי אֲמֵרִי אִי מֵהַאי הָוָה אָמִינָא אִי בְּעֵי עֵינוֹ נִיתִיב וְאִי בְּעֵי דְּמֵי עֵינוֹ נִיתִיב קמ״ל מִבְּהֵמָה מַה מַּכַּת בְּהֵמָה לְתַשְׁלוּמִין אַף מַכַּת אָדָם לְתַשְׁלוּמִין: תְּנֵיָא ר׳ דוֹסְתָּאִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר עַיִן תַּחַת עַיִן מָמוֹן אַתָּה אוֹמֵר מָמוֹן אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עַיִן מַמָּשׁ אָמַרְתָּ הֲרֵי שֶׁהָיְתָה עֵינוֹ שֶׁל זֶה גְּדוֹלָה וְעֵינוֹ שֶׁל זֶה קְטַנָּה הֵיאַךְ אֲנִי קוֹרֵא בֵּיהּ עַיִן תַּחַת עַיִן וְכִי תֵּימָא כָּל כִּי הַאי שְׁקִיל מִינֵּיהּ מָמוֹנָא הַתּוֹרָה אָמְרָה מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם מִשְׁפַּט הַשָּׁוֶה לְכוּלְּכֶם אֲמֵרִי מַאי קוּשְׁיָא דִּלְמָא נְהוֹרָא שְׁקִיל מִינֵּיהּ נְהוֹרָא אָמַר רַחְמָנָא נִישְׁקוֹל מִינֵּיהּ דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכֵי קטן

פרק החובל

פרק זה מבאר דיני התביעות הבאות כתוצאה מהיזק הנגרם על ידי האדם, בדרך הכאה וחבלה.

משנה

הַחוֹבֵל בַּחֲבֵירוֹ, חַיָּיב עָלָיו – על חבלתו **מִשּׁוּם חֲמִשָּׁה דְבָרִים,** פעמים שחייב בכולם ופעמים במקצתם. ואלו הם, **בְּנֶזֶק** – דמי פחת שוויו, **בְּצַעַר, בְּרִיפּוּי, בְּשֶׁבֶת** – דמי מה שאינו יכול לעשות מלאכה בזמן חוליו מחמת המכה, **וּבוֹשֶׁת.**

ואופן השומא בכל אחד מהם: **בְּנֶזֶק, כֵּיצַד** שומתו, אם **סִימֵא אֶת עֵינוֹ,** או **קָטַע אֶת יָדוֹ,** או **שִׁיבֵּר אֶת רַגְלוֹ, רוֹאִין אוֹתוֹ** – את הנחבל **כְּאִילּוּ הוּא עֶבֶד** עברי **הַנִּמְכָּר בַּשּׁוּק, וְשָׁמִין כַּמָּה הָיָה יָפֶה** לשלם עבורו קודם החבלה, **וְכַמָּה הוּא יָפֶה** לשלם עבורו עתה לאחר החבלה, והפרש זה שהוא השווי של אותו אבר, ישלם החובל לנחבל.

ואופן השומא **בצַעַר,** אם **כְּוָאוֹ (או) בְּשַׁפּוּד אוֹ בְּמַסְמֵר** שליבנן באש, **וַאֲפִילּוּ עַל צִיפּוֹרְנוֹ** שהוא **מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה חַבּוּרָה** בגוף הנחבל, **אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם כַּיּוֹצֵא בָּזֶה** – הדומה לנחבל במידת יכולתו לסבול הצער, **רוֹצֶה לִיטּוֹל לִחְיוֹת מִצְטַעֵר כָּךְ** – היה מוכן ליטול ממון בשביל שיצערוהו כן, וסכום זה ישלם החובל לנחבל.

ואופן השומא **בריפּוּי,** אם **הִכָּהוּ** עד שנצרך לרפואה, **חַיָּיב לְרַפְּאוֹתוֹ** – לשלם הוצאות רפואתו. **(עלה) [עָלוּ] בוֹ צְמָחִים** – אבעבועות סביבות המכה, **אִם מֵחֲמַת הַמַּכָּה** הן, **חַיָּיב** לרפאותו, ואם **שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַמַּכָּה, פָּטוּר.**

וכן אם **חָיְיתָה** – נתרפאה המכה, **וְנִסְתְּרָה** – ונתקלקלה הרפואה וחזרה המכה, ושוב **חָיְיתָה וְנִסְתְּרָה, חַיָּיב לְרַפְּאוֹתוֹ,** שהכל מחמת המכה הראשונה שהכהו הוא, שגם כשנתרפאה לא נתרפאה כל צרכה, אלא היתה נדמית כאילו נתרפאה, ולכך חזרה שוב. אך אם **חָיְיתָה כָּל צוֹרְכָּהּ,** ולא נתקלקלה הרפואה, אלא שחזרה מחמת סיבה אחרת, **אֵינוֹ חַיָּיב לְרַפְּאוֹתוֹ** לפי שלא באה מחמתו.

ואופן שומת **הַשֶּׁבֶת, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילּוּ הוּא שׁוֹמֵר קִישּׁוּאִין** שהיא מלאכה שאינה כבידה, וראויה לו אף לאחר שיקום מחוליו, ומשלם לו שכרו של כל יום מימי חוליו כאילו עשה עבורו מלאכה זו. ואף שהיה ראוי לפני שחבל בו למלאכה מעולה יותר, אינו משלם לו על כך, שֶׁהרי **כְּבָר נָתַן לוֹ** בתשלום ה'נזק' את **דְּמֵי יָדוֹ,** באופן שקטע את ידו, **וּדְמֵי רַגְלוֹ** – או את דמי רגלו, באופן שקטע את רגלו, ובכך שילם לו כבר על המלאכה שהיה ראוי לעשות.

ואופן שומת **הבּוֹשֶׁת, הַכֹּל לְפִי הַמְּבַיֵּיש וְהַמִּתְבַּיֵּיש** – הדבר תלוי במהות המבייש והמתבייש, שאם היה המבייש אדם פשוט, בושתו מרובה וצריך לשלם יותר, וכן אם היה המתבייש אדם חשוב בושתו מרובה והמביישו צריך לשלם יותר מאשר אם בייש אדם פשוט.

גמרא

שנינו במשנה שהחובל בחבירו משלם על החבלה. ומקשה הגמרא: **אַמַּאי** נפטר החובל בתשלום ממון, והלא **'עַיִן תַּחַת עַיִן'** (שמות כא כד) **אָמַר רַחֲמָנָא, וּאֵימָא** שהכוונה **לעַיִן מַמָּשׁ** של החובל, שיעוורו את עינו תחת שעיוור עינו של הנחבל, וכן בשאר האיברים.

מתרצת הגמרא: **לֹא סַלְקָא דַּעְתָּךְ** שזוהי כוונת הפסוק, וכמו **דְּתַנְיָא** בברייתא, **יָכוֹל** שאם **סִימֵא אֶת עֵינוֹ, מְסַמֵּא** הדיין **אֶת עֵינוֹ** של החובל, וכן אם **קָטַע אֶת יָדוֹ, מְקַטְּעַ אֶת יָדוֹ, שִׁיבֵּר אֶת רַגְלוֹ מְשַׁבֵּר אֶת רַגְלוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר מַכֵּה אָדָם וּמַכֵּה בְהֵמָה** – נאמר לשון 'מכה' באדם ולשון 'מכה' בבהמה, ויש ללמוד זה מזה בגזירה שוה, **מַה מַּכֵּה בְּהֵמָה** דינו **לְתַשְׁלוּמִין, אַף מַכֵּה אָדָם** דינו **לְתַשְׁלוּמִין,** ולא שיטלו ממנו את האבר. **וְאִם נַפְשְׁךָ** [– רצונך] **לוֹמַר** ולהשיב על טעם זה, צא ולמד מדרשה אחרת, **הֲרֵי הוּא אוֹמֵר** (במדבר לה לא), **'וְלֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת',** ויש לדרוש, דווקא **לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ אִי אַתָּה לוֹקֵחַ כּוֹפֶר, דְּרָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין,** דהיינו ממון, כדי לפדותו מעונש מיתה, **אֲבָל אַתָּה לוֹקֵחַ כּוֹפֶר לְרָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵין חוֹזְרִין** לאחר נטילתן, כגון יד או רגל או עין, שאם חבל בהן משלם לנחבל את שוויו, ופודה עצמו מנטילת האבר.

הגמרא דנה בלימוד הראשון של הברייתא. מבררת הגמרא: **הֵי מַכֵּה** – מאיזה 'מכה' האמור באדם לומדת הברייתא את הגזירה שוה, **אִילֵּימָא** ממה שנאמר (ויקרא כד כא) **'וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת', הַהוּא בִּקְטָלָא כְּתִיב** – הרי פסוק זה מדבר באופן שחייב מיתה על ההכאה, וכגון בהכאת אביו ואמו שחייב עליהם מיתה, ואין בו כלל חיוב ממון ללמוד ממנו דין החבלה.

אֶלָּא למדים **מֵהָכָא,** ממה שנאמר (שם כד יח) **'וּמַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ',** הרי שנאמר לשון 'מכה' בבהמה, **וְסָמִיךְ לֵיהּ** לפסוק זה נאמר (שם כד יט) **'וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ',** הרי נאמר באדם 'יתן מום' שהוא לשון 'מכה', ויש ללמוד זה מזה בגזירה שוה.

מקשה הגמרא: **הַאי לַאו מַכֵּה הוּא** – הרי בפסוק זה לא נאמר 'מכה' אלא 'יתן מום', ואילו הברייתא אמרה שלמדים בגזירה שוה 'מכה' 'מכה'. מתרצת הגמרא, **[אנן] הַכָּאָה הַכָּאָה קָאַמְרִינַן** – אין כוונת הברייתא שלמדים מהלשון 'מכה מכה', אלא למדים 'הכאת האדם' מ'הכאת הבהמה', ולכך אף 'יתן מום' שמשמעותו הכאה, יש ללומדו מ'מכה נפש בהמה', **מַה הַכָּאָה הָאֲמוּרָה בְּבְהֵמָה לְתַשְׁלוּמִין, אַף הַכָּאָה הָאֲמוּרָה בְּאָדָם לְתַשְׁלוּמִין.**

מקשה הגמרא: **וְהָא כְּתִיב** (שם כד יז) **'וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת',** ולכאורה הפסוק מדבר בחובל בחבירו שלא המיתו, ומה שנאמר 'מות יומת', הכוונה שימיתו לחובל את האבר שנטל לנחבל. מתרצת הגמרא, אף שם הכוונה שמשלם שוויו **בְּמָמוֹן.**

שואלת הגמרא: **מִמַּאי דִּבְמָמוֹן** – ומנין אכן שהכוונה לתשלום ממון, **אֵימָא** שהכוונה **בְּמִיתָה מַמָּשׁ,** שימיתו את אברו של החובל. משיבה הגמרא, **לֹא סַלְקָא דַּעְתָּךְ, חָדָא, דְּהָא אִיתְּקַשׁ** – שהרי הוקש פסוק זה **ל'מַכֵּה [נֶפֶשׁ] בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה'** האמור לאחריו, וכשם שבבהמה משלם על החבלה, אף באדם כוונת הפסוק שישלם. **וְעוֹד,** הרי **כְּתִיב בַּתְרֵיהּ,** (שם כ) **'כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֶן בּוֹ', וּשְׁמַע מִינַּהּ** שהכוונה **לְמָמוֹן,** שכן הלשון 'כן ינתן בו' משמעותו 'דבר הניתן מיד ליד' שהוא ממון.

הגמרא חוזרת לבאר המשך דברי הברייתא: **וּמַאי אִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר** – מה יש להקשות על הגזירה שוה 'מכה מכה'. מבארת הגמרא, **תּוּ קָא קָשְׁיָא** – שוב הוקשה **לְתַנָּא** על לימוד זה, **מַאי חָזֵית דְּיָלְפַתְּ מִ'מַּכֵּה בְהֵמָה'** – מה ראית ללמוד בגזירה שוה מהפסוק (ויקרא כד יח) 'ומכה נפש בהמה ישלמנה', שאף החובל בחבירו חייב בתשלומין, **לֵילַף מִמַּכֵּה אָדָם** – נלמד בגזירה שוה מהפסוק (שם כד כא) 'ומַכֵּה אָדָם יוּמָת', ששם 'יומת' היינו שנהרג על הכאה זו, ונלמד שאף בחובל הכוונה שימיתו ויטלו לאותו האבר.

הגמרא דוחה לקושיא זו: **אָמְרֵי,** אם משום קושיא זו לא היתה צריכה הברייתא להביא לימוד אחר, שכן יש לתרץ שלכך לומדים מ'מכה בהמה', משום **שדָּנִין נִיזָּקִין מִנִּיזָּקִין** – לומדים דיני חיוב ממון מדיני חיוב ממון, ששניהם בגדר 'ניזקין', **וְאֵין דָּנִין נִיזָּקִין מִמִּיתָה** – ואין לומדים דיני חיוב ממון מדיני חיוב מיתה.

הגמרא דוחה לתירוץ זה: **אִדְּרַבָּה, דָּנִין אָדָם מֵאָדָם** – יש ללמוד דיני החבלה באדם מדיני החבלה באדם אף שחיובם שונה, **וְאֵין דָּנִין אָדָם מִבְּהֵמָה,** וכיון שקושיא זו קיימת, **הַיְינוּ דְּקָתָנֵי** בברייתא **'אִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר', יש** לדרוש כן מפסוק אחר, **הֲרֵי הוּא אוֹמֵר** (במדבר לה לא), **'וְלֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת', לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ אִי אַתָּה לוֹקֵחַ כּוֹפֶר, אֲבָל אַתָּה לוֹקֵחַ כּוֹפֶר לְרָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין.**

הגמרא דנה בדרשה זו. מקשה הגמרא: **וְהַאי 'וְלֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ', וכי לְמִעוּטֵי רָאשֵׁי אֵבָרִים הוּא דְּאָתָא** – נכתב כדי לדרוש ממנו מיעוט זה לראשי איברים שיטלו מהם כופר, **הַאי מִכְּעֵי לֵיהּ דְּאָמַר רַחֲמָנָא לֹא תַּעֲבִיד בֵּיהּ תַּרְתֵּי** – הלא נצרך פסוק זה לגופו, לדרוש שלא יענשו את הרוצח בשני עונשים, כלומר **לֹא תִּשְׁקוֹל מִינֵּיהּ מָמוֹן וְתִקְטְלֵיהּ** – שלא תקח ממנו ממון וגם תהרגנו, אלא יענש במיתה בלבד. וכיון שנצרך לגופו מנין לדייק ממנו.

מתרצת הגמרא: **הַאי** – דין זה שאין לחייב ממון למי שנתחייב מיתה, **מִ'כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ' נִפְקָא** – נלמד ממה שנאמר לגבי חיוב מלקות (דברים כה ב) 'וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ', ויש לדרוש, **רִשְׁעָה אַחַת** – בעונש אחד **אַתָּה מְחַיְּבוֹ, וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ בִּשְׁתֵּי רִשְׁעִיּוֹת,** כלומר שאין לחייבו בשני עונשים. ונמצא שהפסוק 'ולא תקחו כופר' מיותר לדרוש שעל חבלת הממון משלם כופר.

המשך בעמוד פ

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

1 ז מוּתָּר לְהַטְמִין בִּסְלָעִים מִבְּעוֹד יוֹם אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹסִיפִים הֶבֶל לְפִי שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי כְּלָל שֶׁיַּטְמִין בִּסְלָעִים
2 מִשּׁוּם שֶׁהֵם מְשַׁבְּרִים הַקְּדֵרָה אוֹ שֶׁמְּקַלְקְלִים הַמַּאֲכָל וְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי כְּלָל לֹא גָּזְרוּ בּוֹ חֲכָמִים כט[כט] אֲבָל דָּבָר
3 שֶׁלִּפְעָמִים טוֹמְנִים בּוֹ אַף שֶׁאֵינוֹ מָצוּי כָּל כַּךְ גָּזְרוּ בּוֹ חֲכָמִים שֶׁלֹּא לְהַטְמִין בּוֹ אִם הוּא מוֹסִיף הֶבֶל:
4 ח טָמַן מִבְּעוֹד יוֹם בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף הֶבֶל וְנִתְגַּלָּה מִבְּעוֹד יוֹם ל[ל] בֵּין שֶׁנִּתְגַּלָּה מֵאֵלָיו בֵּין שֶׁגִּילָהוּ בְּיָדַיִם וְהָיָה
5 בְּדַעְתּוֹ לַחֲזוֹר וּלְכַסּוֹתוֹ מִבְּעוֹד יוֹם אוֹ מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ אָסוּר לְכַסּוֹתוֹ מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ שֶׁהֲרֵי זֶה כְּמַטְמִין לְכַתְּחִלָּה בְּשַׁבָּת
6 כֵּיוָן שֶׁבִּתְחִלַּת כְּנִיסַת הַשַּׁבָּת הָיָה מְגוּלֶה.
7 אֲבָל אִם הָיָה טָמוּן בִּתְחִלַּת כְּנִיסַת (הַשַּׁבָּת לא[לא]) הַלַּיְלָה וְאַחַר כַּךְ נִתְגַּלָּה מוּתָּר לַחֲזוֹר וּלְכַסּוֹתוֹ בֵּין שֶׁנִּתְגַּלָּה מֵאֵלָיו
8 בֵּין שֶׁגִּילָהוּ בְּיָדַיִם אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה בְּדַעְתּוֹ לַחֲזוֹר וּלְכַסּוֹתוֹ לב–לג[לב–לג] וַאֲפִילּוּ לְכַתְּחִלָּה יָכוֹל לְגַלּוֹתוֹ וְלַחֲזוֹר וּלְכַסּוֹתוֹ
9 וְכֵן אִם רָצָה לְהוֹסִיף עָלָיו בְּשַׁבָּת עוֹד דְּבָרִים שֶׁאֵינָם מוֹסִיפִים הֶבֶל הֲרֵי זֶה מוֹסִיף וְכֵן אִם רָצָה לִיטְּלוֹ כּוּלוֹ וְלָתֵת
10 אַחֵר בִּמְקוֹמוֹ בֵּין שֶׁהָרִאשׁוֹן חַם יוֹתֵר מֵהַשֵּׁנִי בֵּין שֶׁהַשֵּׁנִי חַם יוֹתֵר מֵהָרִאשׁוֹן אֲפִילּוּ לֹא הָיָה מְכוּסֶה אֶלָּא בְּסָדִין
11 יָכוֹל לִיטּוֹל הַסָּדִין וּלְכַסּוֹתוֹ בִּגְלוּפְקְרִין לד[לד].
12 וְהוּא שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה הַקְּדֵרָה כָּל צָרְכָּהּ אֲבָל אִם אֵינָהּ מְבוּשֶׁלֶת כָּל צָרְכָּהּ וְהִיא טְמוּנָה עַל גַּבֵּי הַכִּירָה (שֶׁיֵּשׁ בָּהּ
13 גֶּחָלִים לה–לו[לה–לו]) ע"ד שֶׁיִּתְבָּאֵר[48] אָסוּר אֲפִילּוּ לְהוֹסִיף עַל הַכִּיסּוּי שֶׁתּוֹסֶפֶת זֶה גּוֹרֵם לְמַהֵר הַבִּישּׁוּל מֵהַגֶּחָלִים:

ביאורים

כט] לא גזרו בו חכמים – אף שבזמננו לא מצוי כלל שטומנים בכמה מהדברים שנזכרו לעיל בסעיף ה, מכל מקום חלה בהם גזירת חכמים, ולא הותרה אלא בדברים השוברים הקדירה או המזיקים לתבשיל[39].

ל] ונתגלה מבעוד יום – ואפילו לא נתגלה אלא פי הקדרה בלבד – אין לכסותה משתחשך[40].

לא] בתחילת כניסת (השבת) – צריך עיון ובירור האם נקטינן לעיקר את מה שנכתב במוסגר או לא, ועל פי זה ישתנה הדין במקרה שהתגלתה הקדרה לאחר קבלת שבת קודם החשכה[41].

לב] בדעתו לחזור ולכסותו – ואפילו היה בדעתו שלא לחזור ולכסותו[42].

לג] בדעתו לחזור ולכסותו – וכל זה כשנתגלתה ההטמנה שעל הקדירה, אבל אם נטל את הקדירה מתוך הכיסוי: כתב התהלה לדוד[43] שלכאורה מותר להחזיר הקדרה רק על ידי שיקיים תנאי החזרה המבוארים בסימן רנג לגבי המחזיר קדרה על גבי כירה גרופה וקטומה, והיינו שיהיה בדעתו להחזיר, וכן שלא יניחנה על גבי הקרקע. אבל בשבת כהלכה[44] דייק מסתימת לשון רבינו בסי' רנט סעיף ד שגם כשנטל הקדרה מתוך ההטמנה אין צריך לתנאי החזרה כלל.

לד] בגלופקרין – כסות עבה של צמר שלובשים בעת הקרירות[45].

לה] שיש בה גחלים – אבל תבשיל הטמון בדבר שאינו מוסיף הבל, מותר להוסיף על כיסויו גם כשלא נתבשל כל צרכו. (כן משמע מההוספה 'שיש בה גחלים') אבל דעת הבית מאיר[46] שאסור להוסיף על כיסוי הקדירה גם כשטמונה בדבר שאינו מוסיף הבל, כיון שעל ידי ששומר חום הקדירה גורם למהר בישולה.

לו] שיש בה גחלים – והוא הדין שאסור להוסיף על כיסויו אם טמן בערב שבת תבשיל שלא נתבשל כל צרכו עם קדירה חמה שהיד סולדת בה וטמן את שניהם בתוך כיסוי אחד אף שאינו מוסיף הבל, כיון שעל ידי הוספת הכיסוי מזרז את בישול התבשיל מן הקדירה שלידו[47].

מקורות

39) כן הוא משמעות פשט הדברים, והלא גם בזמן רבינו לא היו טומנים בכל אותם דברים שטמנו בזמן חז"ל ובכל זאת מנה רבינו כל הדברים שהוזכרו במשנה, ובשבת כהלכה פי"א אות יב נתן מקום להבין כאילו בזמננו לא חלה בהם גזירת הטמנה.

40) על פי המבואר לעיל על סעיף ד שעיקר ההטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל הוא הטמנת פי הקדרה.

41) ביאור הענין ב'שבת כהלכה' פי"א הערה פג.

42) תהלה לדוד סק"ד, ערוך השלחן סעיף כ, ונתבאר בשבת כהלכה פי"א הערה פה.

43) ס"ק ד.

44) פי"א הערה פו.

45) רע"ב מסכת כלים פרק כט משנה ב.

46) וממנו למשנ"ב ביאור הלכה ד"ה גורם לה (וכיון שרבינו הוסיף 'שיש בה גחלים' במוסגר יתכן שיש לחוש לדעתם).

47) סימן רנד סעיף ד לגבי להטמין פירות ליד קדירה חמה בדבר שאינו מוסיף הבל, ועד"ז בסימן רנט סוף סעיף ח לגבי לסתום את התנור שהטמין בתוכו קדרות שלא התבשלו כל צרכם – שבכך גורם למהר בישולם, וכן בסימן שיח סוף סעיף יד לענין להטמין כלי שיש בו דבר חם שלא התבשל כל צרכו תחת הבגדים ביחד עם קדרה שכבר נמצאת שם.

48) בסעיף י, שלמרות שהקדרה טמונה בדבר שאינו מוסיף הבל כגון מוכין יבשים, מכל מקום כיון שמונחת ביחד עם המוכין על גבי כירה המוסיפה הבל, נחשב כטמונה בדבר המוסיף הבל.

הלכות קריאת שמע

ב ואם יש לה ריח צריך שלא יהיה ריחה בתוך ד' אמות שלאחריו וצדדין שאל"כ אין מחנהו קדוש לפיכך צריך להרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח ואפילו אם יש לו חולי שאינו מריח צריך להרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח למי שמריח (אבל מלפניו א"צ להרחיק מלא עיניו ממקום שכלה הריח אלא כיון שאינו יכול לראותה הרי מחנהו קדוש):

ג ש"ץ המתפלל וצואה בבית הכנסת או באיזה בית שמתפלל שם אפילו הוא לאחריו בכל הבית צריך הוא לשתוק עד שיוציאוהו מאחר שמוציא רבים ידי חובתן ואי אפשר שלא יהיה אחד מן הקהל בתוך ד' אמות ממקום שכלה הריח ואי אפשר לו לכוין ולשמוע מהש"ץ ואין הש"ץ מוציאו ידי חובתו אלא א"כ שומע ממנו ואם הוא בפסוקי דזמרה שאינו מוציא אחרים ידי חובתן מותר לש"ץ לומר כדרכו אם הוא חוץ לד' אמות ובמי רגלים שאין להם ריח יכולים כל הקהל להרחיק ד' אמות ויכול הש"ץ לומר כדרכו בכל ענין:

ד היתה במקום גבוה י' טפחים או נמוך י' טפחים ה"ז רשות לעצמו ונקרא מחנהו קדוש אע"פ שיושב בצדה ורואה אותה וקורא והוא שאין ריחה מגיע אליו ויש אומרים שצריך שיהיה רוחב מקום ההוא ד' טפחים על ד' טפחים ואז הוא מקום חשוב לחלוק רשות לעצמו כמו ברשויות של שבת ויש לחוש לדבריהם להחמיר בשל תורה:

ה וכן אם היתה בחדר אחד והוא קורא בחדר אחר אפילו הפתח פתוח ביניהם והוא יושב אצל הפתח בסמוך לה ורואה אותה מותר אם אין ריחה מגיע אליו לפי שהפתח היא כסתום כיון שיש לה גיפופים מכאן ומכאן המבדילים בין חדר לחדר ויש מי שאוסר מי שרואה אותה אע"פ שהיא ברשות אחרת והעיקר כסברא הראשונה שכיון שהיא ברשות אחרת אע"פ שרואה אותה ה"ז כצואה בעששית שאין איסור כלל בראייתה ואעפ"כ טוב לחוש לדבריו ואם מעצים עיניו או בלילה מותר בזה לדברי הכל כיון שהיא ברשות אחרת וגם אינו רואה אותה:

ו אם העבירו צואה בבית ונשאר עדיין ריח רע בבית יש להחמיר שלא לקרות בו עד שיכלה הריח אע"פ שהצואה כבר חלפה ועברה ומכל מקום מי שאינו מריח מותר לקרות בזה כיון שאין צואה בבית:

ז חצר קטנה שנפרצה במילואה לגדולה ובגדולה יש גיפופים העודפים על הפרצה מכאן ומכאן הקטנה אינה חשובה כבית בפני עצמה אלא הוא כקרן זווית של הגדולה הואיל ונפרצה לה במילואה והגדולה היא כבית בפני עצמה הואיל ונשתיירו בה גיפופים מכאן ומכאן לפיכך אם צואה בגדולה אסור לקרות בקטנה (א) (עד שירחיק כשיעור) אבל אם צואה בקטנה מותר לקרות בגדולה בלא הרחקה כיון שהוא כבית בפני עצמו רק שלא יהיה ריחה מגיע אליו וגם שלא יראנה לדברי האוסרים לעיל סעיף ה' (במה דברים אמורים כשכותלי אורך הקטנה נכנסים לתוך הגדולה ומופלגים שם ג' טפחים מכותלי אורך הגדולה שאל"כ אף הקטנה היא כבית בפני עצמה על ידי גיפופי הגדולה משום נראה מבחוץ ושוה מבפנים כמו שיתבאר בסי' ש"ס):

ח צואת כלב או חזיר אם נתן בהם עורות מרחיק מהם כמו מצואת אדם ואם לאו דינן כמו צואת שאר בהמה חיה ועוף שא"צ להתרחק מהם כלל אם אין בהם ריח ואם יש בהם ריח אין צריך להרחיק אלא עד שיכלה הריח ולא יותר חוץ מצואה רכה של חמור הבא מן הדרך ומצואת חתול ונמיה שהן כצואת אדם לפי שסתמן ריחן רע ולכן אפילו יזדמן פעם אחת שאין להם ריח אסרו כצואת אדם ואם יש להם ריח צריך להרחיק ד' אמות ממקום שיכלה הריח וכן הדין בנבלה מסרחת ומכל מקום ההולך בדרך אע"פ שרואה צואת בהמה כנגדו אם אין הריח בא לו אינו חושש למיעוט לתלותה בשל חמור אבל בסמוך לעיר יש אומרים שיש לחוש לפי שרוב בהמות המצוים שם הם חמורים במקומות שהחמורים מצוים:

חלק א סימן עט, מי שנזדמן לו צואה בשעת קריאה סעיפים ב־ח

לקוטי תורה

תוכן הפרק: המעלה שבמאכלים גשמיים שהם יכולים להוסיף כח וחיות בנפש האדם, ואפילו בנפש האלקית

[כדי להבין את ההבדל בין שתי בחינות מצה הנ"ל, מקדים תחילה ביאור הטעם שאדם צריך לאכילה ושתי' גשמית כדי להתקיים.

דהנה, לכאורה ניתן הי' להבין משנת"ל בענין התגלות האלקות שבאכילת מצה, שאין ההתגלות קשורה בעצם המצה הגשמית (שלכאורה איך שייך לומר שיש גילוי אור אלקי במאכל גשמי), אלא שהקב"ה ציווה אותנו לאכול מצה זכר למצה שבנ"י אכלו ביציאתם ממצרים, ובשכר זה אנו זוכים לגילוי אור אלקי.

אבל לאמיתו של דבר, הפירוש ד"מצות מלא וי"ו" הוא, שבתוך המצות הגשמיות הללו עצמן (שבהן מקיימים מצות אכילת מצה) מתלבש גילוי עצום מאור אלקי גבוה מאד (הנרמז באות וי"ו כנ"ל), לעומת המצות שאכלו קודם חצות שלא הי' בהם גילוי כזה.

- כדי להסביר יסוד זה, שבמצה גשמית מלובש אור עליון רוחני ביותר, מקדים ביאור באחד מיסודות האריז"ל בענין ה"אורות העליונים" הטמונים במאכלים גשמיים בכלל.

וזהו שהולך ומבאר:]

ולהבין כל זה צריך להקדים ענין מ"ש כי לא על

הלחם לבדו יחיה האדם וכו'. דבזה מתורץ הקושיא איך יש בכח המאכל להחיות את האדם, הלא הלחם הוא בחינת צומח והאדם הוא בחינת מדבר, וא"כ איך יהיה הצומח שלמטה הרבה ממדריגת האדם, **בחינת "מחיה" להמדבר שלמעלה ממנו הרבה.**

מדריגת החיות של אדם היא למעלה הרבה ממדריגת החיות של צומח ואפילו של בעל חי, שהוא סוג אחר לגמרי של חיים, ואיך זה שעל ידי אכילת צומח או חי תתחזק החיות של אדם.

אלא על זה מתרץ הכתוב: **"כי לא על הלחם לבדו** - היינו **מצד עצמות הלחם - יחיה האדם", אלא "על כל מוצא פי הוי'", שמלובש ממש בהלחם,** הוא המחי' את האדם.

ד"פי ה'" (דיבורו יתברך) המלובש בלחם **היינו ממאמר "תדשא הארץ דשא",** שהוא כוחו יתברך הבורא ומקיים את התבואה והלחם, **וכמ"ש בלקוטי תורה** [להאריז"ל] **פ' עקב כי "אותו דבר ה' נכנס באותו המזון והוא זן ומחיה את האדם".**

חיות האדם אינה מן הלחם עצמו, אלא מהכח האלקי ("פי הוי'") שבלחם.

אך צריך להבין דהלא גם באדם מלובש דבר ה', ממאמר "נעשה אדם", וא"כ למה יקבל חיות מהלחם שמלובש בו ממאמר תדשא כו'.

עדיין אינו מובן, מדוע צריך האדם לקבל חיותו מ"דבר ה'" המלובש בלחם, ולא מספיק החיות מ"פי ה'" המלובש בו בעצמו. ועל כרחך צריך לומר, שיש עדיפות ומעלה ב"דבר ה'" המלובש בלחם גשמי לגבי ה"דבר ה'" ד"נעשה אדם".

[להבנת הענין שיתבאר להלן, יש לבאר בקצרה ענין "עולם התיקון ועולם התהו" וענין "שבירת הכלים" דעולם התהו (שנזכר בכתבי האריז"ל):

בתורת הסוד מבואר, שיש עולמות רוחניים שקדמו לבריאת עולם הזה הגשמי, שבכללות הם ארבעה עולמות "אצילות, בריאה, יצירה, עשי'". עולמות אלו נקראים בשם "סדר השתלשלות" ("שלשלת" של עולמות, הנמשכים אחד מהשני בסדר והדרגה, ממדריגה למדריגה).

*וגילה לנו האריז"ל, ש"סדר השתלשלות" זה (ובמיוחד העולם הראשון, עולם האצילות) נקרא בשם "עולם התיקון", אך למעלה מכל העולמות יש עולם רוחני אחר המכונה "עולם התהו", ונרמז בכתוב "והארץ היתה תהו וגו'", לפי שבעולם זה שורר "חורבן" המכונה "**שבירת הכלים**".*

ביאור הדבר:

בספרי קבלה מבואר שבכל עולם ועולם (מד' עולמות אלה) יש "אורות" ו"כלים". פירוש: "אורות" הם החיות והאור האלקי המתגלה בעולם, ו"כלים" הם הדברים שבהם ועל ידם מתגלה אור וחיות זה. משל לאור וכלי באדם - חיות הנפש היא ה"אור", והגוף שבו מלובשת חיות הנפש הוא ה"כלי".

והסיבה ל"שבירת הכלים" בעולם התהו היא לפי ששם יש "אורות מרובים וכלים מועטים". היינו שב"עולם התהו" האורות והגילויים של הקב"ה הם גדולים ועצומים מאד ואין ה"כלים" שבעולם התהו מסוגלים לקבל ולהכיל את האורות המרובים שבהם ולכן "נשתברו" הכלים.

ע"ד מאמר רז"ל לענין ארבעה שנכנסו לפרדס, "בן זומא הציץ ונפגע", דהיות שמוחו וליבו לא היו מסוגלים להכיל את עומק הסודות והגילויים הרוחניים שב"פרדס", הנה לא זו בלבד שלא "קיבל" מאומה מכניסתו לשם, אלא אדרבה, היא גרמה לנפילה ממדריגתו (נטרפה דעתו), עד ש"אחר קצץ בנטיעות" היינו שיצא לתרבות רעה, היפך קדושת ה"פרדס".

משא"כ ב"עולם התיקון" - "האורות מועטים והכלים מרובים", היינו שיש מיזוג נכון של "אורות" ו"כלים", באופן שהאור נתפס ונקלט כראוי בתוך הכלי.

מובן ופשוט ש"חורבן" עולם התהו הי' כך בכוונה תחילה, שכך הי' רצונו של הקב"ה שיהי' עולם כזה שהכלים לא יכילו את האורות הגדולים וישתברו.

והטעם לכך:

תכלית הכוונה היא שיהי' עולם גשמי שיהי' "מלא קליפות וסטרא אחרא שהן נגד ה' ממש לומר אני ואפסי עוד", היינו עולם שאין שם גילוי אלקות ואור הקדושה מתעלם ומסתתר בו בתכלית, ובנ"י ע"י עבודתם יגלו את אור הקדושה שבו. "כי זהו סוד כל ענין מעשה התחתונים וזהו עבודתם שניתן להם . . במה שנתן בתחלה מקום להתהוות הרע, וחזרתו לטוב הוא על ידי נשמות ישראל".

והנה, על ידי "השתלשלות העולמות", שהיא ירידה בסדר והדרגה מעולם עליון לעולם תחתון, אי אפשר שמעולם של קדושה יתהווה עולם הקליפה שהוא הפכי בתכלית ואין שום ערך ודמיון ביניהם.

ולפיכך, כדי שייברא עולם גשמי, שהחיות האלקית מוסתרת בו כל כך עד שהוא "מלא קליפות וסטרא אחרא" - הי' צורך ב"שבירה", שהיא מביאה ל"נפילה" וירידה בדילוג גדול, מעולם שכולו קדושה לעולם הקליפות.

וזהו מה שמבואר בתורת הסוד שמ"שבירת כלים" זו של עולם התהו "נפלו" וירדו "ניצוצות" קדושה לעולם הזה הגשמי, ונתפזרו בכל הדברים הגשמיים שבעולם לקיימם ולהחיותם. וזוהי עבודת האדם עלי אדמות, שעל ידי קיום המצוות בחפצים גשמיים, וכן במילוי צרכיו הגשמיים לשם שמים, "מברר" ומעלה את הניצוצות העליונות מעולם התהו הטמונים בדברים הגשמיים.

וזהו שהולך ומבאר:]

אך הענין הוא על פי המבואר בכמה מקומות דבחינת דומם צומח חי שרשן הוא מבחינת עולם התהו שקדם לבחינת עולם התיקון כו', אלא שנשתלשלו בריבוי המדרגות, ועל ידי שבירת הכלים, עד שירדו למטה מטה ונתהוה מהם דברים גשמיים.

שורש החיות האלקית המלובשת בדברים גשמיים דדומם צומח וחי הוא מעולם התהו שלמעלה מעולם התיקון, אלא שנפל למטה ע"י "שבירת הכלים".

[להבנת הענין שיבואר להלן יש לבאר, בקצרה עכ"פ, עוד נקודה עיקרית בענין "שבירת הכלים" דעולם התהו (המובא בכתבי האריז"ל) - שעיקר ענין ה"שבירה" הוא רק במדריגת ה"מדות" ולא בבחינת ה"מוחין".

פירוש:

המהות של העולמות היותר עליונים - כמו עולם האצילות (העולם הראשון שב"סדר ההשתלשלות"), וכל־שכן עולם התהו שלמעלה מעולם האצילות - היא, "עשר ספירות העליונות", היינו שאין בעולמות הללו נבראים שהם מציאות נפרדת מאלקות, אלא כל מציאות העולם היא בכך ששם מתגלות עשר הספירות, שהן עשרה כוחות אלקיים שנאצלו מאתו ית' "לאנהגא בהון עלמין", הנחלקות לשני סוגים: ג' מוחין (חכמה בינה דעת), ושבע מדות (חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות).

ועל זה איתא בכתבי האריז"ל שעיקר ענין ה"שבירה" הוא ב"ספירות התחתונות", שהן בחינת המדות, ולא במדריגת ה"מוחין".

וטעם הדבר:

כנזכר לעיל, סיבת ה"שבירה" היא שמאיר אור גדול שלמעלה מהגבלת ה"כלי", וענין כזה שייך לגדר וטבע המדות. וכפי שאנו רואים בבני אדם ההבדל בין שכל לרגש הלב, דרגש המדות מצד עצמו (כאשר אין בו שום השפעה מצד שכל האדם) יכול להיות בלי מדידה והגבלה, ולמשל - כעסו של קטן שאינו יודע גבולות, לפי שאין לו שכל המשקיט ומגביל את כעסו. וכן בכל המדות כולן, שעצם טבע של רגש ומדות, בלי התערבות כח השכל - הוא רגש בלתי מוגבל.

ואילו גדרו של שכל הוא להיפך ממש, שהבנת דבר לאשורו על בוריו תלוי' בכך שתופסים כל פרט ופרט, דבר דבור על אופנו, כך ש"אור" השכל הוא מדוד ומוגבל, לפי כלי שכלו של האדם.

*וזהו אחד מההבדלים העיקריים דעולם התהו ועולם התיקון, שעולם התהו הוא בחינת גילוי מידותיו יתברך כפי שהן מתגלות בכל תקפן, בלי מדידה והגבלה; משא"כ עולם התיקון עיקרו הוא בחינת המוחין, ולפיכך הוא עולם "מסודר", "אורות בכלים", על פי הנהגת החכמה, שגם **המדות** של עולם התיקון מדודות ומוגבלות המה, כי המוחין מושלים ושולטים עליהן.*

וזהו שממשיך:]

והאדם שרשו מעולם התיקון, ועיקר בחינת עולם התיקון הוא בחינת חכמה דאצילות.

נשמת האדם שרשה מעולם התיקון, לפי שנפשו (גם נפשו האלקית) היא נפש שכלית (שלכן האדם הוא בעל שכל בעצם מהותו), ולפיכך שרשה מ"עולם התיקון", לפי שעיקרו של עולם התיקון הוא - המוחין שבו (דלהיות שהמוחין שולטים בעולם זה, לכן הוא "עולם מתוקן" ומסודר).

וזהו שעיקרו של עולם התיקון הוא בחינת "חכמה דאצילות", פירוש: "אצילות" הוא העולם הראשון ב"סדר ההשתלשלות", ובעולם האצילות גופא - ספירת החכמה הוא הכח היותר עליון שבו, והוא מקורם ומנהיגם של שאר הכוחות ("ספירות") כולם, "כי המעלה ומדרגה ראשונה אצל הנבראים היא החכמה שלכן נקראת ראשית. כי מהחכמה נמשכות בינה ודעת, ומהן נמשכות כל המדות".

ונקרא "המשכת מוחין", כי "בחכמה אתברירו".

*עוד טעם לשם "עולם התיקון" - מלבד היות עולם זה "מתוקן" ומסודר (היפך "שבירת הכלים" דעולם התהו) - לפי שהכח "**לתקן**" את ה"שבירה" דעולם התהו [היינו*

"לברר" הניצוצות מעולם התהו שנפלו למטה ונתלבשו בדברים גשמיים שהם מלאים "קליפות" וסטרא אחרא - ולהעלותם לקדושה] הוא מ"עולם התיקון".

וענין זה עולה בקנה אחד עם מ"ש לעיל ש"עיקר עולם התיקון הוא חכמה דאצילות", שכן איתא בזהר "בחכמה אתברירו", פירוש, על ידי בחינת החכמה "מתבררים" ומתתקנים ניצוצות הקדושה שבדברים גשמיים.

ולפיכך נקרא עולם התיקון "המשכת מוחין", לפי שבריאת עולם התיקון היא על ידי שנמשכה ונתגלתה בחינת החכמה, שהיא ראשית עולם התיקון כנ"ל.

והאדם שיש בו נפש השכלית שרש השתלשלותה הוא ג"כ מבחינת חכמה.

זהו גם הטעם שעבודה זו של "בירור הניצוצות" היא רק בידי אדם, כי האדם שיש בו נפש שכלית שרש השתלשלותה הוא ג"כ מבחינת חכמה דאצילות.

[ועתה יבאר ענין "שבירת הכלים" של עולם התהו ואיך עולם התהו הוא למעלה ממדריגת חכמה דאצילות.

*אך להבנת הענין הבא לקמן יש להקדים, אשר הסיבה הפנימית להבדל הנ"ל בין השכל והמדות [שהמידות מצד עצמן הן בלתי מוגבלות, לעומת השכל הפועל באופן מסודר ומוגבל] היא, לפי ששורש המדות הוא עמוק מאד בנפש האדם, ולמשל אדם שיש לו אהבה למשהו, הרי זה מה **שנפשו** נמשכת אליו, כלומר, המדות הן טבע עצמיות הנפש כפי שבא לידי גילוי, דכל אדם יש לו טבע מסויים שמוטבע ומושרש בעצם נפשו, והוא המתגלה במדותיו;*

*משא"כ השכל אין זה האדם עצמו אלא רק **כח פרטי** שניתן באדם שעל ידו יוכל לתפוס ולהבין דברים שחוץ ממנו.*

ונמצא ש"התגלות הנפש" היא ביתר שאת במדות האדם מאשר בכוחות השכל, ולפיכך המידות מצד עצמן בלתי מדודות הנה, לעומת השכל שהוא בעל "גבול" ו"מדה" בעצם מהותו.

*[אלא שהקב"ה הטביע את נפש האדם כך, שאע"פ **ששורש** המדות הוא בנפש עצמה, למעלה מן השכל, הנה **התגלותן בפועל** היא ע"י השכל דוקא. כלומר: אדם הראוי לשמו, שכלו שולט בכל כוחות נפשו ("המוח שליט על הלב"), ובמילא השכל "משקיט" את המדות ומגביל אותן, כיאות לבן אדם].*

וכך בנמשל למעלה:

*"עולם התהו" שלמעלה מעולם התיקון - עיקרו הוא בחינת גילוי מידותיו יתברך כפי שהן **בשרשן ומקורן**, ששם מתגלות בכל תקפן, בלי מדידה והגבלה. לשון אחר: מדריגת עולם התהו היא **ראשית** התגלות המדות, דכל אחת מהמדות דעולם התהו היא העצמיות של המדה ההיא כפי שהיא בטהרתה בלי שום עירוב כח אחר שיגביל וישקיט אותה. ולפיכך נעשה מזה "שבירת הכלים", כי אין ה"כלים" יכולים לסבול את ריבוי האור.*

וזהו שהולך ומבאר:]

ושבירת הכלים שהיה בעולם התהו הוא בבחינת ז' מדות, אמנם הם בחינת המדות שלמעלה מהחכמה דאצילות, ונקרא בהמה רבה.

המידות דעולם התהו, שהן ה"עצמיות" של המידות, הן למעלה מבחינת חכמה דאצילות [כמו המדות שבנפש האדם להבדיל, שמושרשות בעומק הנפש למעלה מן השכל, כנ"ל] - ונקראות "בהמה רבה".

פירוש:

בעל חי "אינו בעל שכל ובחירה, וכל מדותיו, שהן יראתו מדברים המזיקים אותו ואהבתו לדברים הנאהבים אצלו הן רק טבעיים אצלו", וזהו ש"הבהמה עיקרה הוא בבחינת המדות לבד", וכך בעולם הקדושה, שבחינת המדות נקראות בשם "בהמה" [שלכן נקראים המלאכים בשם חיות ובהמות, לפי שיראתם ואהבתם היא טבעית להם].

אלא שבבחינת "בהמה" (מדות) גופא יש שתי מדריגות כלליות: המדות כפי שהן באות לידי גילוי, שאז הן למטה מן השכל; וכפי שהן בשרשן ומקורן למעלה מן החכמה - ובחינה זו נקראת "בהמה רבה", כי המדות כפי שהן בשרשן הן בלי גבול ומדידה.

וזוהי מדריגת "עולם התהו" שקדם ל"עולם התיקון", ונקרא "בהמה רבה . . שלפני האצילות".

[להבנת ענין הבא לקמן יש להקדים עוד פרט בענין "שבירת הכלים" דעולם התהו:

מלבד זה שה"כלי" של כל מדה ומדה לא הי' יכול להכיל את ה"אור" - הנה מצד ריבוי האור שבמדות לא היו כל המדות יכולות לשכון יחד, כי היו סותרות זו לזו - בלשון תורת הסוד: לא הי' אפשר להיות "התכללות" המדות זו בזו.

ויובן זה ממשל בשר ודם:

אדם שמדותיו מונהגות על פי שכלו, הנה גם כשמתעורר במדה אחת יש מקום אצלו למדה הפכית.

כמו, אדם הכועס על חבירו שהרע לו, אפשר לו בשעת מעשה להרגיש רחמים עליו בזכרו את הדברים הטובים שעשה עבורו. משא"כ קטן שאין לו דעת, כשמתמלא רוגז לא יהי' שום מקום בלבו לחסד ורחמים, כי אצלו המדות הן בטהרתן בלי עירוב השפעת ושליטת כח השכל, ומצד ה"עצמיות" של כל מדה ומדה אין נתינת מקום למדה הפכית.

וכך למעלה, שבעולם התהו, ששם מדותיו יתברך מתגלות בכל עצמיותן (כפי שהן בשרשן), לא שייך שם גדר "התכללות", ולא יכלו "לשכון יחד" ב"שלום" בעולם אחד, כי כל מדה היתה בסתירה למדה ההפכית, ובמילא "נחרב" העולם.

וזהו שהולך ומבאר:]

ולפי שלא היה בהם - במדות כפי שהן בשרשן - **בחינת ה"התכללות", נשברו ונפלו,** ומצד נפילה זו **נמצא** הן **למטה מהאדם, ולכן צריכים להתברר על ידי האדם דוקא** שהוא שכלי בעצם מהותו, **כי בחכמה אתברירו כנ"ל.**

אך לאחר שמתבררים הניצוצות שבמאכלים גשמיים, **הם מחי' את האדם, מצד שרשן** בעולם התהו **שהוא למעלה מהאדם.**

ומיושבת השאלה דלעיל, מדוע מקבל האדם את חיותו מן הצומח ולא די לו בכח וחיות האלקית המלובש בו, לפי ששורש הכח האלקי שבמאכלים גשמיים הוא למעלה משורש הכח האלקי שבאדם, ולפיכך, ע"י שמבררים את הניצוץ ומעלים אותו לשרשו, יש בו כח להוסיף חיות באדם.

[ועתה יבאר כיצד מעלה זו שבכח האלקי שבמאכלים (לגבי כח האלקי שבאדם), נרמזת גם בלשון הכתוב "כי לא על הלחם לבדו גו'":]

וזהו דיוק לשון הכתוב **"כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם"** - "מוצא" דייקא, **דהנה פירוש "מוצא פי ה'" הוא:** "פי ה'" הן עשרה מאמרות, ו"מוצא" הוא **המקור ושרש, שמשם נמשכו להיות גילוי המאמרות מ"פי ה'".**

*"**מוצא** פי ה'" אינו ה"דבר ה'" כפי שהוא מלובש בלחם, אלא שרשו ומקורו.*

ובבחינת מקורן ושרשן ("מוצא פי ה'") **הרי הלחם נלקח מבחינה עליונה יותר, כנ"ל** שהוא מעולם התהו שלמעלה מעולם התיקון.

וזהו הטעם שהמאמר נעשה אדם הוא האחרון בעשרה מאמרות, שהמאמרות תדשא ותוצא הארץ כו' כולם הם קודמים למאמר "נעשה אדם".

והיינו מטעם הנ"ל, להיות ששרשן בעולם התהו שקדם לעולם התיקון ששם שרש האדם.

קדימת בריאת צומח וחי לבריאת האדם הוא קדימה במעלה, והיינו מצד מעלת שורש המאמר [היינו הכח] האלקי שבורא צומח וחי, שהוא למעלה משורש המאמר "נעשה אדם", כנ"ל.

ולכן אמר רב נחמן והאי דלא אמרית לך באורתא טעם ההלכה, הוא לפי **דלא אכלי בישרא דתורא** (לא אכלתי בשר שור), **שנמצא מובן מזה שהמאכל מוסיף חיות ג"כ בכח החכמה והשכל של האדם.**

כשם שמאכלים גשמיים מחיים את גוף האדם, כך הם מוסיפים חיזוק בכוחות נפשו, כמאמר רב נחמן שקודם שטעם טעם בשר לא הי' יכול לבאר טעם ההלכה. על פי חסידות אין זה רק מפני שע"י אכילה ושתי' מתחזק הכח הגופני של האדם, ובמילא יש לו הכח להתייגע בשכלו ולהתעמק בטעם ההלכה, אלא הכוונה שגוף המאכל מחזק את כח השכל וההבנה.

וכן אמרו רז"ל שאין התינוק יודע לקרות אבא עד שיטעום טעם דגן.

ממאמר רז"ל זה מוכח להדיא שהתפתחות השכל תלוי' בטעם דגן (מאכל גשמי).

והיינו מטעם הנ"ל, להיות כי שרש המאכלים הן למעלה בעולם התהו שהוא למעלה מהחכמה דתיקון, על כן יש בהם הכח והיכולת לחזק ולהוסיף גם כח החכמה של האדם.

כשם שמאכלים גשמיים יכולים להוסיף חיות בגוף האדם, בגלל שרשם של המאכלים שלמעלה משרש האדם - כך יכולים המאכלים להוסיף בכוחות נפשו, היינו גם בכח היותר עליון שבו שהוא כח החכמה, לפי ששרשם למעלה משרש (שכל) האדם.

*[ועתה יבאר, דכמו שנתבאר לעיל לענין התחזקות כח השכל, שעצם המאכל פועל על השכל **האנושי** שבאדם - כך הוא לגבי הנשמה הקדושה שבאדם (שאמיתית תואר "אדם" - "יחי' האדם" - קאי על הנפש האלקית), שאכילה ושתי' מוסיפות חיות רוחנית בנשמת האדם:]*

וכמו כן הנה יובן בעבודת ה', שזהו ענין בירורים דרפ"ח ניצוצין דתהו שמלובשים בדברים הגשמיים,

שמתבררים ועולים למעלה בבחינת התיקון שרש נפש האלקית.

כשאדם אוכל מאכל לשם שמים, לעבוד את ה' בכח אכילה ההיא, הוא "מברר" ומעלה את ניצוץ הקדושה המלובש במאכל זה, ובזה הוא "עולה" לא רק ממדריגת "צומח" להיות נכלל במדריגת "אדם", אלא שנכלל בקדושת נפשו האלקית, ועי"ז עולה למעלה ל"עולם התיקון", שרשו של הנפש האלקית.

[בכתבי האריז"ל מבואר ש"רפ"ח" ניצוצות (כלליים) נפלו מעולם התהו למטה].

והיינו ע"י עבודת ה' בק"ש ותפלה, שבחינת כח וחיות שניתוסף בו על ידי האכילה לשם שמים הוא נכלל באחד ואהבת.

לדוגמא: אדם המשתמש בכח אכילה להתבונן ב"ה' אחד" בקריאת שמע ולהתעורר באהבת ה' באמירת "ואהבת", הרי הכח והחיות שבתוך המאכל נעשה חלק מעבודת האדם הזאת.

ומוסיף כח ההתבוננות והתפעלות האהבה לה', להיות ההתבוננות והדעת והאהבה ויראה בתוקף והתקשרות יותר מכח נפש האלהית עצמה.

ולא עוד, אלא שהמאכל מחזק את כח ההתבוננות וההתלהבות שבנשמת האדם עוד יותר מהכח הרוחני שישנו בנשמה מצד עצמה (כמו שהמאכל מחזק את שכלו של האדם).

ונמצא שדוקא ע"י מאכלים גשמיים מתקשר האדם באלקות עוד יותר ממדריגת ההתקשרות מכח הנפש האלקית מצד עצמה.

דהיינו מטעם הנ"ל, להיות שמלובש בהן בחינת רפ"ח ניצוצין דתהו שלמעלה מבחינת התיקון, על כן ביכולתם להוסיף עילוי גם לבחינת חכמה ומדות שבנפש האלהית בק"ש ותפלה ועסק התורה ומצות:

וגם כאן אין זו רק סיבה חיצונית, היינו שנאמר שע"י האכילה נוסף כח גופני ובמילא אפשר לו לנצל כח זה ליגיעה בעבודת ה' - אלא שהמאכל הגשמי עצמו מוסיף כח ועוז בעבודה הרוחנית של האדם, שהנפש האלקית מצד עצמה אינה יכולה להגיע למדריגה זו.

וזאת - לפי שגם הנפש האלקית שרשה מ"עולם התיקון" שלמטה מעולם התהו, ולפיכך, הכח הרוחני הטמון במאכלים גשמיים (ששרשן מ"אורות מרובים" דעולם התהו) עצום מאד יותר מכח נפש האלקית עצמה.

ד"ה ששת ימים פרק ב

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

(אך עדיין יש להבין דלפ"ז שבחי' מל' היינו הגילוי של כל מדה ונק' ישות שלה הרי זהו בחי' הכלי לאור וכמ"ש במ"א בענין אור וכלי שהן ב' הפכי' דהאור בחי' אי"ן עולה למעלה והכלי בחי' יש יורד למטה וע"כ כל שפע בא מן הכלי דוקא ולא מן האור כידוע, ולפ"ז אין הפרש כלל בין בחי' המל' לבחי' כלי דהיינו הך שהוא רק בחי' הגילוי והישות לבד. ובאמת הרי בחי' המל' דכל ספי' הגם שהוא בחי' הגילוי לבד אבל נחשב עדיין בבחי' אור עכ"פ ולא בבחי' כלי שהרי כל ע"ס שכלולי' בכל ספי' נק' אור ולא כלי גם בחי' המל' שבה כו'. אלא צריך לומר דגם שבחי' המל' הוא רק הגילוי לבד אינו יש מוגבל עדיין דאינו רק בחי' התגלות העצם כשנגלה במציא' דבר מה אך עדיין אינו בא בבחי' הגבלה כלל כו', אבל בחי' הכלי לאור מלבד ישותו בשינוי המהו' הוא בחי' הגבלה דוקא שמגביל את האור בגדריו והיינו מצד שהכלי הוא העושה את האור בשינוי המהות ובישות מוגבלת לפי אופן הגבלת הכלי דוקא כו', ע"ד דוגמא כלי המוח שמבואר למעלה שנק' חומר פשוט לצורה פשוטה שכולל הבנת כל המושכלו' ומתחלק לכמה עניני' של שכל לחסד ולדין הרי זהו התחלקו' הכלי והגבלת הכלי כי מאחר שהשכל שבכלי המוח הוא בא ונתפס ומתלבש בענין דבר מה שהוא דבר מוגבל בעצם בהכרח שבא גם ההגבלה הזאת באותו שכל שנתפס ברגע זו בחומר המוח באותו ענין פרטי, וכן במדת חסד בכלי הלב שגם הוא חומר מוכן לכל מיני חסד כנ"ל הרי מתחלק לבא בלבושי' שונים כמו ליתן צדקה או להשפיע שכל כו' ה"ז בא בבחי' הגבלה גמורה מצד שנתפס ובא בצדקה זו או שפע שכל מצומצם לתינוק וכה"ג בכל ספי' נק' הגבלת אותו הענין שנתפס בו בחי' הגילוי דבחי' המל' שבו בשם כלי המגביל כו' אבל בחי' הגילוי עצמו אינו בבחי' הגבלה עדיין מאחר שהוא מגלה אור העצם הבלתי מוגבל, ויובן זה גם בגילוי הדיבור שיש בו גילוי העצם דמדו' ושכל שבלב ומוח בבלתי מוגבל כמו שהן בלב

ומוח ויש בדיבור מצד אותיו' וצירופי' שבהן הענין של המדה או השכל מוגבל באופן כך וכך ולא יותר כו' ככלי המכיל המשקה שמגבילו לפי מדת הכלי והוא בא בשינוי המהו' והכל א' משא"כ ההתגלו' דמל' אינו בא בשינוי המהו' מאחר שהוא הגילוי של העצם רק שנק' י"ש לגבי בחי' האי"ן דעצמו' המדה כו' (ולא כהפרש שבין אותיו' החותם לאותיו' שבשעוה שאותיו' החותם אע"פ שנק' צורה עצמי' מגביל הוא כו', ומ"ש למעלה דהבל הדיבור הוא כמו חותם שבשעוה גם זה אמת והוא מצד כלי הדיבור בהבל ה' מוצאו' שמגבילי' אבל גילוי הבל הלב בדיבור בלתי מוגבל בעצם כהבל הלב עצמו רק שמעשיו מוגבלי' בצירופי' דהבל כלי הדיבור באותו ענין שנתפס בו כמו בדברי אהבה או דברי רוגז הרי מוגבל שם לפי מראה הגבלת אופן צירופי הדיבור אבל עצם הגילוי זה אינו מוגבל כו' וד"ל).

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקיא בתיובתא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

ב) **ועתה** יש להבין פרטי הכלים הנה מזבח החיצון הוא בחי' מל' שנשפלת בבי"ע לברר בירורי נוגה כמ"ש ותתן טרף לביתה ומעלית אותם בסוד מ"ן וכמ"כ הי' ענין הקרבנות נקרבים במזבח החיצון שהבהמה שהיא מבחי' נוגה נשרפת באש ומתבררת והפסולת נדחה לחיצונים כמבואר בענין תרומת הדשן ומה שנתברר נכלל באלהות באש שלמעלה ולכן הי' מזבח החיצון חוץ למקום הנק' קדש כי באצי' לא יגורך רע והבירורים לא שייכים כ"א בבי"ע כו' ולכן על המזבח הפנימי שבבחי' אצי' כתיב ועולה ומנחה ונסך לא תסכו עליו (שמות ל' ט') והוא ל"ת כמ"ש בסדר תצוה (סי' ק"ד) כ"א קטרת שענין הקטרת הוא בחשאי והוא מל' התקשרות שהעולמות נקשרים זב"ז והוא ע"ד מ"ש רשב"י בחד קטירא אתקטרנא בי' בקוב"ה ר"ל התקשרות נפלאה ולא בבחי' בירור להפריד הרע אלא גם אחר שכבר הפריד כל תערובות רע יוסיף אומץ והתקשרות בה' וזה שייך גם במזבח הפנימי ת"ת דאצילות שמבריח מן הקצה אל הקצה ר"ל שעולה מעלה מעלה עד קצה העליונה בחי' כתר ולכן הי' מזה"פ מכוון נגד הארון ועד"ז הוא משרז"ל מיכאל מקריב נשמותיהן של צדיקים ע"ג המזבח (עי' תוס' מנחות ק"י) ואין זה בירור אלא תוספת התקשרות כנ"ל לאשתאבא בגופא דמלכא. ושולחן בצפון בחי' רשפי אש האהבה שהיא כמעלת הזהב על הכסף שנמשכת מגבורה דאצי' ומשם באים כל ההשפעות כידוע בענין גבורות גשמים ולכן הי' מניחים הלחם על השלחן, ומנורה בדרום הוא בחי' חסד, והארון שבקדה"ק הוא בחי' כלי להלוחות הוא בחי' ג"ר כח"ב כי הלוחות הם מבחי' פנימי' הכתר כמ"ש במצוה שע"ט ע"פ הירושלמי שהיו נקראים מכל צד לפי שכולו פנים ואין בהם מבחי' אחוריים וס"ת שכתב משה שהי' מונח בארון בחי' אור החכמה והארון הי' כלי לכ"ז והכפורת הוא מחיצת יסוד אימא המלביש ליסוד אבא כמ"ש באוצ"ח ע"פ טובה תוכחת מגולה מאהבה מסותרת (משלי כ"ז ה') שבחי' חסדים המכוסים ביסוד אי' נק' אהבה מסותרת והוא בחי' אהבה רבה שלמעלה מהשכל שעוברת דרך מעביר ע"י השכל ומתלבשת בו. ושני הכרובים כרוב א' מקצה מזה וכרוב א' מקצה מזה (שמות כ"ה י"ט) הם בחי' זו"נ כי ז"א הוא סוף עולמות הא"ס וזהו מקצה מזה ונוק' היא מקור הנבראים ושורשם ונק' אי' תתאה וזהו מקצה מזה והטעם שנק' כרוב הנה אא"ס לאו מכל אינון מדות איהו כלל כי הוא פשוט בתכלית הפשיטות ועליו נאמר כי לא אדם הוא להנחם (שמ"א ט"ו כ"ט) והתלבשותו להאיר בעולמות הוא ע"י י"ס וכנ"ל במשל התלבשות הנפש בגוף בחי' נר"נ במוח לב כבד ועש"ז נק' אדם אך באצילות החכמה היא בבחי' א"ס וכן המדות ואז נק' אדם הגדול אדם הראשון אבל כשמתלבש ומתצמצם להאיר לבי"ע נק' אנפי זוטרי שהחכמה בבחי' צמצום וזהו ענין כרוב כרביא כדאי' בגמ' (חגיגה י"ג ב') והכרובים פורשי כנפים למעלה כי ג"פ בכל יום עולים ומתייחדים בבחי' אצילות בג' תפלות שבכל יום והכרובים יוצאים מן הכפרת בחי' יסוד אי' שנעשה כתר לזו"נ והוא בחי' סוכ"ע שכולל שניהם בשוה, (וגפן של זהב שהי' עומדת על פתחו של היכל בבית עולמים (מדות פ"ג מ"ח) בחי' יסוד דעביד פירין, ושתי שולחנות שהיו באולם מבפנים על פתח הבית (שקלים פ"ו מ"ד) אפשר שהם נו"ה וצ"ע). ומשחרב בהמ"ק אעפ"כ יוכל האדם להמשיך כל בחי' ומדריגות הנ"ל ע"י עבודתו שהרי ושכנתי בתוכם כתי' ויוכל להמשיך ע"י עבודתו האורות שהיו שורי' בבהמ"ק ובכליו כי גם בנפשו יש בחי' יריעות וכלים. מזבח החיצון ומזבח הפנימי הם בחי' חיצוני' הלב ופנימי' הלב והנה בחיצוני' הלב הוא בירור הבהמה ר"ל המדות הרעות של נפש הבהמית להשליך התאוות רעות ולעורר התשוקה לה' והוא בתפלה פסוד"ז ויוצר ואח"כ מזה"פ בחי' קטרת בחשאי פנימי' הלב והתקשרות נפלאה לה' והוא באמת ויציב ט"ו ווי"ן שהם חיזוק דבר הנאמר בק"ש איך שהוי' אחד, גם

מזבח הפנימי הוא בחי' התעוררות רחמים רבים, ושולחן בצפון בחי' יראה, ומנורה בדרום בחי' אה"ר הנ"ל ששרשה למעלה מהשכל ונק' אהבה מסותרת אלא שמתגלי' ע"י אמצעות השכל, והארון שבו הלוחות הוא בחי' ת"ת שכנגד כולם והיינו כשלומד בבחי' ביטול ודברי אשר שמתי בפיך (ישעי' נ"ט כ"א) כמאמר המגיד לב"י אני המשנה המדברת בפיך. וענין המשכת המקיפים שהיו ביריעות היינו ע"י ביטול רצון לאכפיי' לסט"א עשה רצונך כרצונו הגם ששכלו ומדותיו אין חפיצים בכך אעפ"כ עושה נגדם והוא למעלה מבחי' בחירה שע"פ השכל והתאוה ובזה מעורר בחי' רצון העליון שהי' שורה ביריעות הנ"ל שהוא למעלה מבחי' חו"ב כנ"ל, ועוד יש דרך להתעוררות המקיפים שהיו שורים ביריעות והוא בהקדים שהיריעות נעשו מד' דברים תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר והיו שזורים יחד והמה נגד ד' כלים הנ"ל שבמקדש שהם מנורה ושולחן ומזה"פ וחיצון שהם חגת"ם אלא שבכלים הוא בחי' חגת"ם שבפנימי' וביריעות הוא בבחי' מקיפים וביאור הענין הנה תכלת דומה לים עד לכה"כ (מנחות מ"ג ב') הוא בחי' מל' שממנה באה מדת היראה מורא ואימת המלך, וארגמן בחי' ת"ת שכולל כמה גוונים כי הת"ת מכריע בין חו"ג והוא מדת הרחמים ליעקב אשר פדה את אברהם (ישעי' כ"ט כ"ב) בהתעוררות רח"ר על נפשו האלהית גם הוא קלא פנימאה דקטרת פנימי' הלב כנ"ל בחי' מזבח הפנימי, ותולעת שני הי' אדום היינו בחי' האהבה ברשפי אש שבבחי' השולחן כנ"ל, ושש הוא בד פשתן שעולה יחידי הוא האהבה מסותרת שאינה מורכבת בשום דבר להיות' למעלה מהשכל והוא בחי' המנורה אלא שהמנורה היינו כשבאתה לגילוי בלב באמצעות השכל אבל טרם גילוי' כמו שהיא בשרשה הוא בחי' הארון וכנז"ל שהחסדים המכוסים ביסוד אי' נק' אהבה מסותרת כו'. והנה האדם יש בו ג"כ מקיפים ופנימי' ובשניהם ימצא ד' בחי' הללו והענין כי עיקר האדם הם המדות שבו שהוא בחי' פנימיותו אבל כשהדבר אצלו רק בשכלו אבל מדותיו נוטים להיפוך ה"ז נק' בחי' מקיף לבד וכמו שנת' במצוה מ"ב בענין זרע בהמה שגם שישכיל גדולת ה' כ"ז שלא נגע ללבו ה"ז כמו דרך אמונה לבד ע"ש פ"א וכמ"כ למעלה כי ז"א דאצי' הנק' אדם עיקרו הוא ו"ק אבל המוחי' הם בו בסוד תוספת ולא בסוד שרש, ולכן הנה כשיתבונן המשכיל בגדולת ה' הסוכ"ע וממכ"ע גם שיתפעל מאד בשכלו וימצא בשכלו אז ד' בחי' הנ"ל שהזכרתי שהם חגת"ם שבשכל כידוע שגם בשכל יש מדות כו' הרי הם בחי' מקיפים עליו ובזה יעורר אורות המקיפים דיריעות הנ"ל ולאחר שיצאו מן ההעלם אל הגילוי בלב אז יהיו בפנימיותו ואז יעוררו הכלים שבמקדש שהם בחי' אורות פנימי' שבכלים כנ"ל, וזהו הטעם שביריעות הם משזר שד' דברים הנ"ל שזורים יחד והיו לאחדים משא"כ בכלים הם במקומות חלוקים שולחן בצפון ומנורה בדרום וכו' כי המקיפים הם כלולים כא' משא"כ בפנימיי' הרי יש לכל א' כלי ומדור בפ"ע וכן באדם חדוה ומרירות אהבה ויראה כשהם בפנימיותו ר"ל בגילוי בלב יש לכל א' כלי מיוחד וא"א להיות שני הפכים יחד ואם אוהב אינו ירא כו' אבל בשכלו הנה כשמתפעל מדבר א' המושכל בשכלו שיש בו להתפעל לאהבה גם ליראה הנה ישכנו שניהם יחד וז"ש ועת לכל חפץ תחת השמים (קהלת ג' א') שמים הם בחי' מקיפים ותחתיהם ר"ל בבחי' הפנימי' יש לכל חפץ עת וכלי מיוחד ע"ד הנ"ל אבל בהמקיפים הכל כלולים יחד וזהו משזר וד"ל, וז"ש וידעת היום והשבות אל לבבך כי הוי' הוא האלקים (דברים ד' ל"ט) כי ענין שהוי' הוא האלקים ז"ס מצות היחוד שנצטוינו בו אנחנו בית ישראל כמ"ש במצוה הנ"ל פ"ג והוא עיקר ויסוד ההתבוננות, והענין הזה צ"ל באדם בבחי' ידיעה בשכל בחי' מקיפים כנ"ל וזהו וידעת ואח"כ והשבות ענין ההשבה אל הלב בחי' פנימי' כי שניהם כאחד טובים לעורר מקיפים ופנימי' הנ"ל דיריעות וכלים:

מצות בנין מקדש

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

ובזה יובן מהו ההתחדשות דמ"ת[10], והלא האבות קיימו ג"כ את התורה עד שלא ניתנה. אך הענין דהנה האבות קיימו את התורה בכח עצמם דהיינו במס"נ, וכמ"ש בס' הבהיר אמרה מדת החסד לפני הקב"ה כ"ז היות אברהם בארץ לא הוצרכתי לעשות מלאכתי שהרי אברהם עומד במקומי, הרי דאברהם אבינו נעשה מרכבה למדת החסד, והוא ע"י שהי' נדיב בגופו ונפשו וממונו, כמו"כ קיום המצות שלו הי' ג"כ ע"י המס"נ שלו, ועי"ז השיג ברוחניות כל מה שיש במצות. אבל כאשר ניתן התורה א"צ למס"נ לכל מצוה בפרט אלא לקיים רצון הבורא ועי"ז מאיר על נפשו גילויים אלו, אך התקשרות צ"ל למצות, דאם מקיים דרך מצות אנשים מלומדה בקרירות

10) ובזה יובן מהו ההתחדשות דמ"ת: בהבא לקמן ראה בארוכה לעיל ע' קסג ואילך. וש"נ.

לא ימשיך עי"ז כלום, אבל כשמקשר א"ע איזה התקשרות, כמ"ש בשו"ע דבתפילין צריך לשעבד הלב והמוח, וע"י כוונה זו הפשוטה מתקשר לאלקות ומאיר ומתגלה גילוי אלקי על נפשו, אבל מה שקיים אאע"ה הי' זה ע"י עובדות ומס"נ. וזהו מ"ש אני כברוש רענן[11] ברוש הוא ארז הגדול בגובה, וכאשר כופפין את ראשו ומניחין עליו איזה דבר הנה אח"כ כשמניחין אותו ונזקף מכפיפותו הרי הוא מגביה את הדבר שמונח עליו למעלה מעלה, כן הוא בנמשל על מצות, כי המצות נשפלו למטה בגשמי' וכאשר מקיים איזה מצוה עי"ז נתעלה הנפש למעלה מעלה. דהנה כל מצוה הוא רצה"ע ב"ה, אך הוא פרטי הרצון, כמו שבת מוחין דאבא, יו"ט מוחין דאימא, ובדרך כלל ג' רגלים הם כנגד ג' בחי' בתי אחותי ואמי, וע"י קיום כל המצות נתעלה הנפש מה שלא הי' יכול להתעלות מצד עצמו, וזהו אני כברוש רענן. וזהו ג"כ מ"ש סולם מוצב ארצה וראשו כו' ומלאכי כו' עולים ויורדים, ואיתא במדרש סולם זה סיני וקאי על תורה, ובמדרש תנחומא דרשו מלאכי אלקים על מצות, כי ע"י המצות נתעלה הנפש וגם ממשיכים המשכת אלקות. וזהו חלקת מחוקק ספון דהמצות הם כמו ספינה שמחברים המשכת אלקות למטה.

וביום הביכורים

חג השבועות תרל"א.

11) וזהו מ"ש אני כברוש רענן: בהבא לקמן ראה לקו"ת אחרי כו, ב. דרושים ליוהכ"פ סט, ג.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס התפלה

ט. **וכמו"כ** יובן בעבודה בתפלה כשהוא בהעמקת הדעת שנרגש האור האלקי במוחו ולבו ה"ה מרגיש את הטוב ר"ל את העילוי דאלקות ומתפעל באהבה ורצוא אליו ית'. וכמה שמרגיש את העילוי דאלקות ה"ה מרגיש את השפלות והפחיתות של הרע. ולכן נקבע בנפשו הבחירה שבוחר בטוב ומואס ברע. ולפי אופן אמיתת ההרגש (בהעילוי דאלקות והפחיתות של הרע כו') כן הוא אמיתת הבחירה לבחור בטוב ולמאוס ברע שמואס באמת בהרע כו'. ונמצא דעיקר הבירור והזיכוך דמדות הטבעים הוא בעבודה בתפלה דוקא. משא"כ בלימוד התורה גם בלימוד הפנימיות בדא"ח בידיעת והשגת אלקות אינו פועל הבירור והזיכוך במדות הטבעים (וכנ"ל דהבירור מלמעלמ"ט ע"י התורה הוא בנשמות גבוהות דוקא. אבל ברוב הנשמות הבירור הוא בבחינת מלמטלמ"ע כו') וה"ה בתקפן כמו שהן (וגם אם יקשר ויעמיק דעתו בעת הלימוד כנ"ל שצריך להרגיל א"ע כך כו'. מ"מ אין ההרגש וההתפעלות אז כ"כ, עם היות שגם בלימוד הטוב מתפעל קצת שזה טוב וזה כו' וצריכים לבחור בטוב כו'. אין זה בבחי' פנימיות כ"כ להיות בקביעות בנפש ומתבטל במשך זמן מה כו'. מפני שבעת הלימוד גם בלימוד הטוב אין ההרגש וההתפעלות כזה כלל כמו בעת התפלה שהוא עת רצון למעלה ולמטה שהיא עת מוכשר לקליטת האור כי טוב כו') ולכן יכול להיות שגם אם לומד דא"ח הרבה והוא רחוק בעצמו לגמרי מאלקות ואדרבה להיפך כו'. וכמו שיש כמה בנ"א שלומדים דא"ח ומתפעלים מטוב הענין ומיד כשפוסקים מללמוד עושים ההיפך לגמרי כו'. ועוסקים בהוללות וליצנות ויש גם בניבול פה וכדומה ובקירוב מאד לדברים האסורים עד שעלולים ליפול ח"ו ברע גמור ר"ל. וכ"ז הוא מפני גסות הרע שבנפשם שהוא בתקפו כתולדתו ולא ניזוז אפי' זיז כ"ש. (ובפרט מי שהוא חומרי וגס בטבעו כמשי"ת. ולהיפך מי שיש לו לב נשבר בטבעו הלימוד הטוב פועל בו הזזה קצת כנ"ל. מ"מ זהו רק לפי שעה ושיהי' בקיום זהו ע"י התפלה דוקא וכו' כנ"ל). ובהעדר העבודה בתפלה גם מה שלמד וידע נהפך לו למה"מ בקרבו ר"ל שנעשה עי"ז יש וגסה"ר ביותר. והוא נוקב ויורד בנפשו עד שמפילו ר"ל. וכמו שהאריכו בס' מוסר הראשונים בענין הגאוה וגה"ר שהוא אבי אבות הטומאה לפי שהוא תכלית הישות וגסות הרע ומקור לכל המדות רעות. ועמ"ש בפ"ק דסוטה. וז"ש למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה כו' דמאחר שלב אין. טוב הי' לו שלא הי' קונה החכ' כלל ולא הי' בבחי' גה"ר עכ"פ. ולזאת החפץ בחיים לא יפטור א"ע בלימוד דא"ח לבד. כ"א העיקר שבלימוד הזה ייגע א"ע ביגיעת נפש ויגיעת בשר בתפלה להתבונן ולהעמיק דעתו היטב שיהי' נרגש האור במוחו ולבו ולהתפעל באהוי"ר אמיתיים ואז פועל ישועות בנפשו בקיום התומ"צ ובזיכוך המדות טבעיים. והאור האלקי נחקק ונקלט בנפשו בבחי' קיום נצחי כו' כנ"ל:

קיצור יבאר שתפלה הוא דעת ואז נקבע בנפשו האור האלקי. ובלא העבודה דתפלה יכול ללמוד דא"ח ויהי' ח"ו הפכי ממש.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים ה'תש"ב

ב) **וּבֵאוּר** עִנְיַן גָּלוּת מִצְרַיִם וִיצִיאַת מִצְרַיִם בָּעֲבוֹדָה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, דְּהִנֵּה יָדוּעַ דְּמִצְרַיִם הוּא מֵצַר מִי[15], "מִי" הוּא בְּחִינַת בִּינָה, וְיָדוּעַ דְּכָל לֵדַת וְהִתְגַּלּוּת הַמִּדּוֹת הוּא מִבְּחִינַת בִּינָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[16] דְּלֵאָה יָלְדָה שִׁשָּׁה בָנִים, לֵאָה[17] הוּא בְּחִינַת בִּינָה, "וְשֵׁם[18] הַגְּדוֹלָה לֵאָה", וְשֵׁם ה' גְּדוֹלָה לֵאָה, וְשִׁשָּׁה בָנִים הֵם שִׁשָּׁה מִדּוֹת שֶׁנּוֹלָדִים מִן הַבִּינָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[19] "לְפִי שִׂכְלוֹ יְהַלֵּל אִישׁ", שֶׁכָּל הַנְהָגַת הַמִּדּוֹת הוּא מֵהַשֵּׂכֶל, וְלָכֵן הַקָּטָן מִתְאַוֶּה לִדְבָרִים קְטַנִּים מִפְּנֵי שֶׁשִּׂכְלוֹ מַשִּׂיג דְּבָרִים קְטַנֵּי הָעֶרֶךְ, וְהַגָּדוֹל שֶׁמַּשִּׂיג דְּבָרִים גְּדוֹלִים לָכֵן מִתְאַוֶּה לִדְבָרִים גְּדוֹלִים, וַהֲגַם דְּהַמִּדּוֹת יֵשׁ לָהֶם מָקוֹר מְיֻחָד וְאֵין עֶצֶם מְציאוּתָן מֵהַמֹּחִין, וְאַדְרַבָּא מְקוֹרָם לְמַעְלָה מִמְּקוֹר הַמֹּחִין כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּזֹּהַר[20] "אַבָּא וְאִמָּא בְּמַזָּלָא אִתְכְּלִילוּ, וּזְעֵיר אַנְפִּין בְּעַתִּיקָא אַחִיד וְתַלְיָא"[ג], מִכָּל מָקוֹם לֵדַת וְהִתְגַּלּוּת הַמִּדָּה הוּא מֵהַשֵּׂכֶל דַּוְקָא, דְּהַשֵּׂכֶל הוּא כְּמוֹ אוֹר שֶׁמֵּאִיר אֶת הַמִּדָּה וְעַל יְדֵי זֶה נִתְעוֹרֵר הַמִּדָּה, וּכְמוֹ מִי שֶׁהוּא בַּחֹשֶׁךְ וְיֵשׁ שָׁם דָּבָר הַטּוֹב וְעָרֵב שֶׁבְּוַדַּאי הָיָה לוֹ חֶמְדָּה לַדָּבָר הַהוּא, אֲבָל מֵאַחַר שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה מִמֵּילָא לֹא נִתְעוֹרְרָה הַחֶמְדָּה לָזֶה, דְּעַיִן רוֹאָה וְהַלֵּב חוֹמֵד, כְּמוֹ כֵן הַשֵּׂכֶל מֵאִיר אֶת הַמִּדָּה וּמַרְאֶה לָהּ שֶׁיֵּשׁ דָּבָר טוֹב, וּכְמוֹ הַמְגַלֶּה לְאֶחָד שֶׁיֵּשׁ אוֹצָר נֶחְמָד שֶׁיִּתְעוֹרֵר בְּרָצוֹן וְחֶמְדָּה לָזֶה, דִּבְוַדַּאי בְּעֶצֶם הֲרֵי יֵשׁ לוֹ חֶמְדָּה לְהָאוֹצָר, אֶלָּא שֶׁקֹּדֶם שֶׁיָּדַע שֶׁנִּמְצָא הָאוֹצָר הָיָה הָאַהֲבָה בְּהֶעְלֵם וּכְאִלּוּ אֵינוֹ, וּכְשֶׁגִּלָּה לוֹ שֶׁיֵּשׁ אוֹצָר מִתְעוֹרֵר הַמִּדָּה, כְּמוֹ כֵן הַשֵּׂכֶל מְעוֹרֵר אֶת הַמִּדָּה וּבִלְעָדוֹ הַמִּדּוֹת כְּאִלּוּ אֵינָם, וְלָכֵן לְפִי אֹפֶן הַשֵּׂכֶל כָּךְ הִיא הַמִּדָּה, מֵאַחַר שֶׁעִקַּר הִתְעוֹרְרוּת הַמִּדָּה הִיא מֵהַשֵּׂכֶל, וְלָכֵן קָטָן מִתְאַוֶּה דְּבָרִים קְטַנִּים מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַשִּׂיג בְּשִׂכְלוֹ דְּבָרִים גְּדוֹלִים כִּי אִם דְּבָרִים קְטַנִּים, לָזֹאת גַּם מִדּוֹתָיו הֵן בִּדְבָרִים קְטַנִּים, וְהַגָּדוֹל שֶׁמַּשִּׂיג דְּבָרִים גְּדוֹלִים לָכֵן גַּם מִדּוֹתָיו הֵן בִּדְבָרִים גְּדוֹלֵי הָעֶרֶךְ, וְזֶהוּ גַּם כֵּן הַהֶפְרֵשׁ בֵּין שֵׂכֶל דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית לְשֵׂכֶל דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, דְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית כָּל הַשְּׂכָלָתוֹ הוּא בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים וּמַרְאֶה אֵיךְ שֶׁעִנְיְנֵי הָעוֹלָם הֵם טוֹב וּמִתְאַוֶּה אֲלֵיהֶם, וְהַיְנוּ כְּמוֹ שֵׂכֶל הַקָּטָן שֶׁמַּשִּׂיג רַק דְּבָרִים קְטַנֵּי הָעֶרֶךְ, וְהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית כָּל הַשְּׂכָלָתוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ הוּא בֶּאֱלֹקוּת, וּמִתְבּוֹנֵן וּמַרְאֶה בְּשִׂכְלוֹ אֵיךְ שֶׁאֱלֹקוּת טוֹב, וְלָכֵן כָּל חֶפְצוֹ וּרְצוֹנוֹ הוּא לַה' לְבַדּוֹ. אָמְנָם בְּאֹפֶן הוֹלֶדֶת הַמִּדּוֹת מֵהַשֵּׂכֶל, הִנֵּה יֵשׁ שֵׂכֶל וְהַשָּׂגָה מְיֻחֶדֶת לְכָל מִדָּה וּמִדָּה בִּפְרָט, וּכְמוֹ מִדּוֹת חֶסֶד וּגְבוּרָה שֶׁהֵן בָּעֲבוֹדָה אַהֲבָה וְיִרְאָה, יֵשׁ הִתְבּוֹנְנוּת מְיֻחֶדֶת הַמְעוֹרֶרֶת אֶת הָאַהֲבָה וְיֵשׁ הִתְבּוֹנְנוּת מְיֻחֶדֶת שֶׁמְּעוֹרֶרֶת אֶת הַיִּרְאָה, וְהוּא כַּיָּדוּעַ שֶׁאַהֲבָה מִקָּרוֹב וְיִרְאָה מֵרָחוֹק, פֵּרוּשׁ דְּטֶבַע הָאַהֲבָה הוּא לְהִתְקָרֵב וּלְהִתְדַּבֵּק אֶל הַדָּבָר הַנֶּאֱהָב וּכְטֶבַע הַמַּיִם לְדַבֵּק, וּבָאָה עַל יְדֵי קֵרוּב הַנֶּאֱהָב אֶל הָאוֹהֵב, וּכְמוֹ הָאָב שֶׁמֵּטִיב חַסְדּוֹ עִם בְּנוֹ, כְּאָב אֶת בְּנוֹ יִרְצֶה, שֶׁמֵּטִיב עִמּוֹ בְּמָזוֹן וּלְבוּשׁ וְקִרְבַת הַשְּׂגָחָתוֹ עָלָיו מִיּוֹם הִוָּלְדוֹ, וְכֵן בְּרַבּוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ חָכְמָה וּמִדּוֹת טוֹבוֹת, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה אַהֲבָה וְקֵרוּב גָּדוֹל מֵהַבֵּן וְהַתַּלְמִיד אֶל אָבִיו וְרַבּוֹ, אוֹ כְּמוֹ עֶבֶד מֶלֶךְ כַּאֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ מֵטִיב עִמּוֹ וּמִתְקָרֵב אֵלָיו, וְהַיְנוּ שֶׁמִּתְפַּשֵּׁט אֵלָיו מִגְּדֻלַּת חֶסֶד הַמֶּלֶךְ שֶׁמִּזֶּה נוֹלְדָה הָאַהֲבָה בְּלֵב הָעֶבֶד אֶל הַמֶּלֶךְ, וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר הָעֶבֶד יוֹדֵעַ וּמֵבִין גְּדֻלַּת הַמֶּלֶךְ וּמִכָּל מָקוֹם חֲרֵי הוּא מִתְקָרֵב אֵלָיו שְׁפַל אִישִׁים, עַל יְדֵי זֶה עוֹד תִּגְדַּל הָאַהֲבָה בְּיֶתֶר שְׂאֵת לְהִדָּבֵק אֵלָיו. וְהַיִּרְאָה הִיא מֵרָחוֹק, וְהַיְנוּ שֶׁטֶּבַע הַיִּרְאָה הוּא שֶׁעוֹשֶׂה הַכִּוּוּץ וּבִטּוּל בַּנֶּפֶשׁ, שֶׁעוֹמֵד מֵרָחוֹק דַּוְקָא וְיָרֵא לָגֶשֶׁת, וּבָאָה דַּוְקָא מֵהָרְחוּק וְהָרוֹמְמוּת שֶׁל הַדָּבָר הַנּוֹרָא, וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל הַיִּרְאָה מֵהַמֶּלֶךְ מִצַּד הַפְלָאָתוֹ וְרוֹמְמוּתוֹ שֶׁמְּרוֹמָם מִן הָעָם וּמֵבְדָּל מֵהֶם, כַּמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּעִנְיַן "מִשִּׁכְמוֹ[21] וָמַעְלָה גָּבֹהַּ מִכָּל הָעָם", דְּהַמֶּלֶךְ בְּעֶצֶם הוּא לְמַעְלָה מַעְלָה מֵהָעָם, וּמִזֶּה נוֹפֶלֶת אֵימָתוֹ וּפַחְדּוֹ עַל הָעָם, וְכָל מַה שֶּׁהוּא מֵבְדָּל יוֹתֵר מֵהֶם בְּחַדְרֵי חֲדָרָיו בְּהֵיכַל מֶלֶךְ יוֹתֵר יִהְיֶה אֵימָתוֹ וּפַחְדּוֹ עֲלֵיהֶם, וּכְמוֹ כֵן יִרְאַת רַבּוֹ מִצַּד רוֹמְמוּתוֹ שֶׁמֻּבְדָּל מִמֶּנּוּ, וְלָכֵן הַתַּלְמִידֵי חֲכָמִים צְרִיכִים לִהְיוֹת בְּדֵלִין מִן הָעָם שֶׁלֹּא לְהִתְעָרֵב עִמָּהֶם וְעַל יְדֵי זֶה תִּהְיֶה יִרְאָתָם עַל פְּנֵיהֶם, וְהַדֵּגְמָא מִכָּל זֶה יוּבַן בָּעֲבוֹדָה הָאֱלֹקִית בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם בְּעִנְיַן

15) ראה בכל זה לקוטי תורה להאריז"ל פרשת וישב דיבור המתחיל ועתה כו' יוסף, תורה אור וארא ביאור ל[מאמר] דיבור המתחיל לכן אמור.

16) בראשית ל, כ.

17) לקוטי תורה להאריז"ל פרשת ויצא. תורה אור ויצא כב, ד. ועוד.

18) בראשית כט, טז.

19) משלי יב, ח.

20) חלק ג רצב, א וראה תורה אור ביאור ל[מאמר] דיבור המתחיל זכור את יום השבת. ועוד.

21) שמואל־א ט, ב.

ג. אבא ואמא (חכמה ובינה) נכללו בשפע היורד דרך המזלות, אבל זעיר אנפין (ששת המדות) אחוז ותלוי (מקבלים השפע) בעתיק יומין (שהוא למעלה מהשפע היורד דרך המזלות).

בִּטּוּל הַנִּשְׁמוֹת לֶאֱלֹקוּת בְּעָמְדָן לְפָנָיו בִּתְפִלָּה, דְּכַאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן בְּרֹב חַסְדֵּי ה' וְרֹב טוּבוֹ עִמּוֹ, וְאֵיךְ שֶׁהִתְפַּשְּׁטוּת רֹב חַסְדּוֹ לְכָל הָעוֹלָמוֹת וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם", שֶׁנִּמְשָׁךְ גִּלּוּי אוֹר הָאֱלֹקִי בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, וּבְהִתְבּוֹנְנוּת הַטּוֹב יָבִין אֵיךְ שֶׁבְּכָל דָּבָר וְדָבָר בָּעוֹלָם מִתְפַּשֵּׁט אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וּמַשְׁגִּיחַ עַל כָּל פְּרָט וּפְרָט, וּמוֹרִיד גְּשָׁמִים וּמַצְמִיחַ הָרִים חָצִיר וּתְבוּאוֹת וּפֵרוֹת וְכוּ', וְהַכֹּל מִכֹּחַ הָאוֹר הָאֱלֹקִי הַשּׁוֹפֵעַ בָּעוֹלָם, וּבִפְרָט נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאִים "עַם קְרוֹבוֹ" בְּהַתּוֹרָה וּמִצְוֹות שֶׁנִּתְּנוּ לָנוּ, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת קֵרוּב וְגִלּוּי אוֹר פָּנָיו יִתְבָּרֵךְ, דְּכָל מִצְוָה הוּא גִּלּוּי רָצוֹן הָעֶלְיוֹן בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת רְצוֹנוֹ כְּמוֹ שֶׁמְּבֹאָר בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים[22]ד, וְעַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּכָל זֶה בְּהַעֲמָקַת הַדַּעַת שֶׁמַּרְגִּישׁ בְּהַטּוֹב וְהַחֶסֶד שֶׁעָשָׂה וְעוֹשֶׂה ה' אִתָּנוּ בְּכָל עֵת וּבְכָל רֶגַע בְּכָל פְּרָט וּפְרָט, הֵן מִצַּד חִיצוֹנִיּוּת הָעוֹלָם וְהֵן הַקֵּרוּב הַפְּנִימִי בְּתוֹרָה וּמִצְוֹות, עַל יְדֵי זֶה נִתְעוֹרֵר בִּבְחִינַת אַהֲבָה וְקֵרוּב לְהִמָּשֵׁךְ וּלְהִדָּבֵק לֶאֱלֹקוּת בְּכָל לִבּוֹ וְנַפְשׁוֹ, וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים[23] "זְכֹר אָב נִמְשַׁךְ אַחֲרֶיךָ כַּמַּיִם", דְּקָאֵי עַל "אַבְרָהָם אוֹהֲבִי" שֶׁהָיָה בִּבְחִינַת אַהֲבָה, וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ אַחֲרֵי ה' בִּדְבֵקוּת נִפְלָא, וּבִפְרָט כְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלַּת הָאוֹר אֵין סוֹף אֵיךְ שֶׁלְּגַבְּדָלָתוֹ אֵין חֵקֶר וְאֵיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין[ה], וְנוֹדַע מִזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ וְהָאֲרִיז"ל רִבּוּי הַהֵיכָלוֹת וְהָעוֹלָמוֹת עַד אֵין מִסְפָּר, וּבְכָל עוֹלָם וְהֵיכָל רִבּוּי רְבָבוֹת מַלְאָכִים לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[24]: "כְּתִיב 'הֵיֵשׁ מִסְפָּר לִגְדוּדָיו', וּכְתִיב 'אֶלֶף אַלְפִין יְשַׁמְּשׁוּנֵּהּ וְרִבּוֹ רִבְּוָן קֳדָמוֹהִי'" כּוּ', וּמְשַׁנֵּי[ו] אֶלֶף אַלְפִין כּוּ' מִסְפָּר גְּדוּד אֶחָד, אֲבָל לִגְדוּדָיו אֵין מִסְפָּר, וְכֻלָּם קַמֵּיהּ[ז] כְּלָא מַמָּשׁ חֲשִׁיב, וּבְטֵלִים בִּמְצִיאוּת מַמָּשׁ כְּבִטּוּל דִּבּוּר אֶחָד מַמָּשׁ לְגַבֵּי מַהוּת הַנֶּפֶשׁ הַמְדַבֶּרֶת וְעַצְמָהּ בְּעוֹד שֶׁהָיָה הַדִּבּוּר עֲדַיִן בְּמַחֲשָׁבָה אוֹ בִּרְצוֹן וְחֶמְדַת הַלֵּב, וְכֻלָּם שׁוֹאֲלִים "אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ" וְעוֹנִים "מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ" הֵם יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ, כִּי הִנִּיחַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הָעֶלְיוֹנִים וְאֶת הַתַּחְתּוֹנִים וְלֹא בָּחַר בְּכֻלָּם כִּי אִם בְּיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ, וְהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם עֶרְוַת הָאָרֶץ מְקוֹם הַזֻּהֲמָא וְהַטֻּמְאָה לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ וְלֹא עַל יְדֵי שָׁלִיחַ אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ יָרַד לְשָׁם כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ" וְגוֹ', כְּדֵי לְקָרְבָם אֵלָיו בְּקֵרוּב וְיִחוּד אֲמִתִּי בְּהִתְקַשְּׁרוּת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ בִּבְחִינַת נְשִׁיקִין פֶּה לְפֶה לִדְבַר ה' זוֹ הֲלָכָה וְאִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא הִיא הַשָּׂגַת הַתּוֹרָה וִידִיעַת רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ דְּכֻלָּא חַד מַמָּשׁ, וְגַם בִּבְחִינַת חִבּוּק הוּא קִיּוּם הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת בְּרַמַ"ח אֵבָרִין, דְּרַמַ"ח פִּקּוּדִין הֵן רַמַ"ח אֵבָרִים דְּמַלְכָּא[ח], הִנֵּה עַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת זוֹ תִּגְדַּל הָאַהֲבָה בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְתִתְלַהֵט נַפְשׁוֹ וְתִתְלַבֵּשׁ בְּרוּחַ נְדִיבָה לְהִתְנַדֵּב לְהָנִיחַ וְלַעֲזֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ מִנֶּגֶד, וְרַק לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ וְלִכָּלֵל בְּאוֹרוֹ בְּדָבְקָה וְחֶשְׁקָה בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות.

קצור. יְבָאֵר דִּמִּצְרַיִם בָּעֲבוֹדָה הוּא מֵצַר מִי, "מִי" — בִּינָה, אֵם הַמִּדּוֹת, מִדּוֹתֶיהָם שֶׁל הַקְּטָנִים וּגְדוֹלִים - לְפִי שִׁכְלָם, שֵׁכֶל מֵאִיר אֶת הַמִּדּוֹת כְּאוֹר הַמְגַלֶּה אוֹצָר, שֵׁכֶל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית בְּעִנְיָנֵי עוֹלָם, שֵׁכֶל דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית בְּעִנְיָנֵי הַשָּׂגוֹת אֱלֹקוּת, לְכָל מִדָּה יֵשׁ שֵׁכֶל מְיֻחָד כְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן בּוֹ מְעוֹרֵר אוֹתָהּ לְהִתְגַּלּוֹת, הָאַהֲבָה בָּאָה מִקֵּרוּב וְהַיִּרְאָה מֵרִחוּק, וְיָסְבִּיר דְּהִתְבּוֹנְנוּת בְּחֶסֶד ה' עִם נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל וּבַקֵּרוּב הַגָּדוֹל דְּתוֹרָה וּמִצְוֹות מְעוֹרֶרֶת אַהֲבָה וּדְבֵקוּת.

חג הפסח, תש"ד

22) פרק לה, לז, לח.
23) פיוט גשם. ראה תניא פרק מו ואילך.
24) חגיגה יג, ב. ראה בכל זה תניא פרק מו.

ד. ספר התניא. ה. ממלא את כל העולמות ומסובב את כל העולמות (שתי מדרגות בהשפעת האור האלקי). ו. וכתוב אלף אלפים ישמשוהו ורבוא רבבות לפניו כו', ומתרצים. ז. בפניו. ח. שרמ"ח המצוות הם רמ"ח איברי המלך (הקדוש ברוך הוא).

לקוטי דיבורים

בסיום האסיפה

בזהר[8] יש ביטוי כזה: "ישראל, אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד", בני ישראל, תורה והקדוש ברוך הוא – הם דבר אחד.

משמעות ותוכן מאמר זה הוא, שהשי"ת הכניס בתורה ובבני ישראל חלק מסויים מתכונותיו, מטבעו וממזגו הקדוש.

הבורא ברוך הוא, הוא אדיר האדירים, הנצחי האמיתי, ותכונות אלו, חוזק ונצחיות, הכניס הבורא ברוך הוא גם בתורה ובבני ישראל.

תורתנו הקדושה, בדור היתום שלנו, בלתי מנוצחת וחזקה, כפי שהיתה בדור הדעה של משה רבנו ואהרן הכהן.

על אף מבקרי התורה, הורסי התורה, מביישי התורה,

8) ח"ג עג, א.

שקמו בכל תקופות הגלות המרות והחשוכות על התורה ובני ישראל, הן מאומות העולם והן מפוקרים יהודיים ואנשי הפקר - לא נגרע כהוא זה מחוזקה של התורה הקדושה, תמיד ובכל מקום התורה היא המנצחת.

תורה היא אלקות נצחית, בכל הזמנים ובכל המקומות התורה היא אותה אחת. מהיום הראשון שנתן לנו השי"ת את המתנה האלקית, התורה הקדושה, עד להיום, היא אותה תורה ואותן מצוות, **מה שאסור לעשות על פי תורה - אסור לעשות בכל מקום, אפילו לא באמריקה, והמצוות שיש לקיים - יש לעשותן בכל מקום גם באמריקה.**

*

יהודי אמריקה הם אנשים מעשיים ואנשי מסחר הגיוניים, מתפירת זוג נעליים ומכנסיים, ניהול בנק, עד המצאת מכונת נסיעה ומטוס - הכל נעשה בשיטה ועל ידי מומחים טובים.

ורק כשמגיע לעניני דת, כמו שבת, כשר, תפילין, ציצית, בית כנסת, בית הטבילה, רב, שוחט, חזן, שמש, בעל איטליז, תלמודי תורה, מנהלים חינוכיים, מורים ומורות - מאבד היהודי האמריקאי את מוחו ההגיוני ואת תכונותיו השיטתיות.

בכל עסקי המסחר שלו מוצא היהודי האמריקאי את המומחה הטוב ביותר, הפועל החרוץ ביותר, איש מכירה וניהול, ונותן לו את כל האפשרויות לנהל את העסק מתוך אימון וכבוד מלאים.

ואילו, כשמדובר בעניני דת, כאן משתנה היהודי האמריקאי לגמרי. נשיא בית הכנסת מוכרח להיות אדם חפשי, הוא יכול להיות בור ועם הארץ, העיקר שיהיה אדם חפשי, שכן, אם יהיה שומר תורה ומצוה הרי יקלקל את הביזנס, לא יוכלו לאסוף ולרשום את הנדרים והנדבות בשבת ובחג.

נשיא בית הכנסת נוסף על היותו מנהיג בית הכנסת, הוא גם השולט בצורה דיקטטורית על הרב, החזן והשמש, מהם תובעים להיות נכנעים ומשועבדים. זקן ופיאות הם בבל יראה ובבל ימצא, ובתוקף הרב ביותר מגנים וכאילו מוחקים לגמרי כל דיני ומנהגי ישראל השייכים לחזן בית הכנסת ולסדר התפלה.

יהדות אמריקה סובלת ממחלה רוחנית מסוכנת, הנקראת "מותר", בחלק מיהודי אמריקה לא קיימת המלה "אסור" לגבי עניני דת, הכל מותר: מותר לחלל שבת, מותר לאכול טריפות, מותר לנהל חיי משפחה בלי מקוה, מותר לגלח את הזקן, מותר להתהלך בלי ציצית, מותר להעיז פנים לרב, מותר לאנשים ולנשים להתפלל יחד, מותר לאנשים ולנשים לרקוד יחד אפילו בתוך בית הכנסת. כללו של דבר - באמריקה מותר כל מה שבכל העולם אסור.

את, לאיזה תהום רוחני-מוסרי התדרדרו בתי הכנסת! על כל אדם ישר ומוסרי לרעוד כשהוא מתבונן במצב בתי הכנסת, המתפללים ושליחי הציבור.

שליח ציבור זה, גלוח, העובר בכל פעם שהוא מתגלח על חמשה לאווים - אם אין הוא עושה זאת במכונת גילוח שיש שמתירים - הוא עומד בפני בורא עולם ברוך הוא כשליח עדה של בני ובנות ישראל, לבקש מאבינו מלכנו שנה טובה בריאה ומאושרת לעצמו ולשולחיו וילדיהם.

האם אחד מאנשי המסחר, בשר ודם, היה יכול לסבול מעשה שפל כזה, שאדם שהתחצף כלפיו וצוחק ממנו, יבוא לבקש ממנו טובת חיים. בודאי שאותו בעל עסק היה מפרש בקשתו של אותו איש ברוח זו:

- אני אמנם חוצפן וצוחק מהוראותיך, ואילו אתה תמלא את דרישתי...

זה כבר יותר מאשר חוצפה.

לא קשה לדמיין כיצד יתנהג במקרה כזה, סוחר אמריקאי מעשי, וקל לדמיין איך אדם מוסרי ישר מסתכל על פרזידנטים ושלוחי ציבור כאלה.

הרי זה חיידק אימתני מסויים של מגיפת ה"מותר".

*

באמריקה קיים גם דבר שאסור לעשותו, בזמן שבכל העולם מותר לעשותו.

בכל העולם, בכל הערים הישובים והקיבוצים היהודיים מותר וצריך הרב שהוא מנהיג העדה הרוחני, להשמיע את דברו על חיזוק היהדות, לומר ולתבוע לשמור על השבת, לאכול כשר, לשמור על טהרת המשפחה, להניח תפילין, הוא יכול גם לדבר מלות עונש לאלה שאינם שומרים על הדברים האמורים.

ואילו באמריקה אסור למנהיג הרוחני בדרשותיו בבית הכנסת להזכיר אודות שמירת שבת, טהרה, אכילת כשר, הנחת תפילין, לבישת ציצית. למנהיג הרוחני מותר לדבר על כל נושא שבעולם, להשמיע בדיחות, ואילו על ענינים דתיים - אף לא מלה אחת.

כמה מצער מוסרית הדבר לאנשים רגילים ישרים לראות שבדמוקרטיה האמריקאית החפשית מותר הכל, ורק לומר את האמת - אסור, שכן, בגלל כך מפטרים את הרב, את השוחט, את החזן ואת המלמד. יהודים אמריקאיים חפשיים מאיישים תפקידים מסויימים המפריעים ומהרסים את חיי הדת.

כבר הגיע הזמן הנכון, שיפסיקו לשעבד את הרבנים וכלי הקודש, ולהעניק להם חופש הדיבור, שיוכלו להביע לאנשי קהילותיהם את המלה הנכונה שעליהם מוטלת החובה לאמרה: **שבני ובנות ישראל יחזרו וישובו לתורה ולמצוות, למנוע - או לכל הפחות להקל - את העונש של חבלי משיח.**

*

בני ישראל נצחיים וחזקים בנצחיות ובחוזק של אלקות, ולכן הם בלתי מנוצחים. עם ישראל הוא העם היחידי על פני כדור הארץ, שיש בו הנצחיות והחוזק האלקי. מאות עמים, קטנים וגדולים, שהיו להם ארצות וצבאות משלהם - נעלמו כבר מזמן מעל פני האדמה, ונשכח שאי פעם היו קיימים.

ואילו אנו בני ישראל, שבמשך כל תקופת הגלות בת אלפי השנים נשפך דמנו, הרי אין כמעט אף מדינה אחת שבה לא נשפך דמנו - הנה ברוך השם לא זו בלבד שאנו קיימים, אלא בכל מדינה עושים בני ישראל גם עבודה טובה ומחוכמת ומביאים התועלת הגדולה ביותר למדינות מגוריהם, בכל שטחי החיים הרוחניים והגשמיים.

גם בזמנים אלה, שדם יהודי נשפך לא רק בשדות הקרב אלא גם במקומות העורף, ואף אחד אינו יכול להיות בטוח שח"ו וח"ו זרם הצרות לא יתפשט גם במדינות אחרות, **בכל זאת אסור ליהודים להתיאש.**

*

בני ישראל צריכים ומוכרחים להיות חזקים באמונה שהשי"ת יגן על כולנו וישמור אותנו מגלי הצרות והגזירות.

אלא, אנחנו, כל בני ישראל בלי הבדל גוון ושאיפה, מוכרחים לדעת ולהבין היטב שמרחץ הדמים הגדול המתחולל בעולם, הם חבלי המשיח לפני ביאת המשיח, והשי"ת דורש מאתנו לעשות תשובה, ובכך לא נעכב את ביאתו המאושרת של משיח צדקנו.

קריאת התשובה מן ההכרח שתקיף את כל ההמונים ברחוב היהודי, גם את אלה שעזבו את הרחוב היהודי וניסחפו למקומות אחרים - בלתי רצויים.

הקריאה שמתוך הלב של שובה ישראל מן ההכרח שתיפתח כל לבבות בני ישראל לחזור ולשוב ליהדות.

כששלח השי"ת את יונה הנביא בקריאת התשובה לעיר נינוה, לא הסתפק בפרסום קריאה זו במקומות כינוס ואסיפות עם מסויימות, אלא הלך ברחובות העיר וזעק "עוד ארבעים יום ונינוה נהפכת".

*

החובה המוטלת עלינו, מנהיגים רוחניים ודוברי מפלגות, היא לזעוק ברחובות:

יהודים! הצרות המשתוללות בעולם הן חורבן הגלות, הגלות נשברת והשי"ת ישלח לנו את משיח צדקנו, ויקום עולם יפה ומלא אור. אך, לפני זה, סובל העולם בכלל ובני ישראל בפרט בדם חבלי משיח, והעצה לכך היא - תשובה.

יהודים! ריחמו על עצמכם ועל משפחותיכם, הפסיקו את חילול השבת, אכילת הטריפות, חיי המשפחה הטמאים ואת חילול המצוות.

יהודים, אחים ואחיות! לטובת חייכם ובריאותכם שלכם ושל משפחותיכם, הבינו את רצינות השעה, האזינו לקריאתנו ושובו לשמירת התורה והמצוות, שימרו על שבת, טהרת המשפחה, איכלו כשר, הניחו תפילין, חינכו את ילדיכם בבתי חינוך כשרים, שימרו על מצוות ה'.

אהבת ישראל מכתיבה לי לומר כמה מלים לאלה המתייחסים בשוויון נפש או צוחקים בכלל מקריאת הלב האחוואית שלנו, שלא יחזרו על הטעות שטענו חתני לוט וחלק מבני ישראל שמתו בשלושת ימי האפילה.

אני בטוח ומשוכנע בלב היהודי הטוב, המתעורר לכל קריאה טובה, שקריאת התשובה תתקבל כראוי, והשי"ת יברך אותנו, כל בני ישראל בכל מקום שהם, בשנת חיים וברכה, ואני מברך את כלל ישראל בשנה טובה ומתוקה.

לאלתר לחיים, לאלתר לגאולה.

ח"י אלול, תש"א

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ל"ו – בעל־הצדקה המסתורי

כעבור זמן קצר כינס ר' נחום את ראשי הקהילה והודיע להם שהוא ואשתו מתכוננים לחזור לפראג, משם הגיעו לפני 23 שנה. רצונם להשתטח על קברי אבותיהם, ובתכניתם להישאר שם זמן ממושך. הוא הציע לבחור אדם אחר במקומו כראש־הקהילה.

היה לו לר' נחום בן יחיד בשם ר' טעוול. ר' טעוול היה בעל אופי שונה מאביו. הוא היה בעל מידות טובות, אך באורח חייו, למשל, היה שונה מאביו. בניגוד לר' נחום שעסק במסחר, התמסר ר'

טעוול לעבודת אדמה. היו לו גינות ופרדסים וחלקות אדמה, אותם קיבל בנדוניה. ר' טעוול עיבד בעצמו את נחלותיו והצליח בזה.

הוא היה אומר שנוסף על כך שבעבודת האדמה אין גזילה וגניבה ומרמה, ובכלל אין היא כרוכה במגעים רבים עם בני אדם, הרי היא מצטיינת במיוחד בכך שהיא מביאה התקרבות אל הקב"ה. עבודת האדמה - היה אומר ר' טעוול - יוצרת שותפות עם הקב"ה. כאן יש צורך בגשם וכאן יש צורך בשמש. פעמים דרושה רוח ופעמים מזג אוויר שקט. כך שכל העת תלויות העיניים אל הקב"ה.

האחוזות בסגזש שהנסיך קומברי רכש מהאציל זינקוויטש, בתיווכו של ר' נחום היו עתה בניהולו של מיופה־כוח שמינה הנסיך. אותו מיופה כוח היה מעוניין שר' טעוול יהיה האחראי לעיבוד הקרקעות באחוזות, אך ר' טעוול סירב, כיוון שלא רצה להיפרד משדותיו וגינותיו.

שנתיים ימים שהה ר' נחום בפראג, וכשחזר לסגזש החל לפזר צדקה ביד רחבה. כל שנה היה שולח סכומי כסף גדולים לישיבות בפולין. לא עלה על דעת איש שר' נחום מחלק לצדקה לא רק מכספו שלו, כי אם גם מכספו של הנסיך קומברי שחזר ליהדותו והעניק לצדקה באמצעות ר' נחום.

כאשר הרגיש ר' נחום שימיו ספורים - קרא אליו את ר' טעוול בנו וגילה לו את הסוד על הנסיך קומברי, שהשתקע בהולנד, בארמון שרכש לא הרחק מאמסטרדם, ושנקרא עתה בשם יהודה גבריאלי. תחילה שהה בפראג, שם נשא אשה ממשפחה יהודית מיוחסת, ורק כעבור שלש שנים, לאחר שנולד להם בן, עברו בני הזוג לדור בהולנד. עוד סיפר ר' נחום לבנו שיהודה גבריאלי אף הפך להיות יודע ספר. ר' נחום השביע את בנו שלא יגלה לאיש את הסוד, וכי לא יקח לעולם כל תגמול מהנסיך או מנציגו, ולא יקבל שום משרה בשירותו. מאידך הטיל על ר' טעוול משימה, לקחת, אחרי פטירת האב, את כל הכסף, הכנסות האחוזות בסגזש, ולהביאו להולנד, אל הנסיך. בהזדמנות זו יספר לנסיך על פטירת האב, ויבקשו שימנה אדם לחלוקת כספי הצדקה, במקומו של ר' נחום. כן עליו למסור לנסיך את עצת ר' נחום למכור את אחוזותיו שבפולין.

לאחר פטירת ר' נחום ביצע ר' טעוול את כל פרטי הצוואה. בהזדמנות הראשונה - זה היה בשנת שנ"ט - נסע להולנד והביא לנסיך את רווחי אחוזותיו, כן מסר לו את דברי האב. יהודה גבריאלי, הנסיך לשעבר, שהחזיק בארמונו על חשבונו בית־מדרש שבו ישבו "עשרה בטלנים", תלמידי חכמים, ועסקו בתורה שכל צרכיהם עליו - קיבל בצער רב את הידיעה המעציבה על פטירת ר' נחום. כששמע גבריאלי את עצת ר' נחום למכור את אחוזותיו בפולין, ביקש מר' טעוול שיטול עליו את המשימה לבצע את המכירה. ברם, ר' טעוול זכר היטב את צוואת אביו, והביע את סירובו באמתלא שאין הוא מוכשר לכגון דא. בסופו של דבר ערך יהודה גבריאלי בעצמו נסיעה לפרוסיה, שם בילה חצי שנה והצליח למכור את אחוזותיו לנסיך השבדי מונטריסי, במחיר גבוה יותר ממה שציפה.

הדברים ששמע ר' טעוול מאביו על הנסיך קומברי, והנסיעה להולנד, השאירו עליו רושם כביר. כשחזר לסגזש היה הוא עצמו לבעל־צדקה גדול ובעל מידות טובות, יותר מאשר בתחילה. במשך הזמן, ככל שהרבה יותר בפיזור ממון לצדקה גדל פרסומו בסביבה כולה וגדלה הצלחתו בעסקים. היבולים שהכניסו לו שדותיו ופרדסיו הביאו לו הון רב. ברם, העיבה על הכל עגמת־הנפש שלו ושל רעייתו על שלא נולדו להם ילדים.

כעבור זמן רב עלה בדעתו של ר' טעוול שהיה מן הראוי לעקור דירתו לעיר אחרת. שהרי "משנה מקום - משנה מזל". בהתייעצות בינו לבין רעייתו החליטו לעקור לוויטבסק.

בשנת שס"ה הוציא המלך גזרת גירוש על יהודי וויטבסק, החייבים לעזוב את העיר תוך שנתיים,

ופקודה למנוע יהודים אחרים מלהתיישב בה. המושל המקומי וראשי העיר ידעו היטב את הברכה הטמונה לעיר על ידי מגוריהם של היהודים בה, ולא הקפידו על ביצוע הגזרה. כך אירע שלא רק שהיהודים הוותיקים לא גורשו אלא שאף לא ננעלו שערי העיר בפני מתיישבים יהודים חדשים.

היה לו לר' טעוול ידיד, ששימש כשותפו בתעשיית משקאות חריפים, ושמו ר' מרדכי אהרן סגל. שנה לאחר הגזירה עבר ר' מרדכי אהרן לדור בוויטבסק. הוא יצר קשרים טובים עם המושל, בהעמידו לרשותו משקה חריף בכל עת. ר' מרדכי אהרן סגל לא היה למדן, אך היה יהודי ירא־שמים, בעל צדקה ועסקן בצרכי ציבור. אמנם הוא היה מעוניין בכבוד, אך שותפותו עם ר' טעוול, שהיה ענוותן וצנוע ובורח מהכבוד, השפיעה במידה מסוימת גם על ר' מרדכי אהרן בכיוון זה.

כאשר התיישב ר' טעוול בוויטבסק הצטרפו אליו מספר משפחות יהודיות, שהיו, לדבריו, דרושות למסחרו, והתפרנסו בהרחבה באמצעותו. כעבור שנתיים להשתקעותו של ר' טעוול בוויטבסק נודע לר' מרדכי אהרן, באמצעות מזכירו של המושל, שנתקבל מסמך מלכותי הנוזף קשות במושל על שלא ביצע את הפקודה בדבר גירוש היהודים מן העיר ומניעת התיישבותם של חדשים. המלך דרש בתוקף את ביצוע הגזירה במלואה. עם זאת ניתנה למושל הסמכות להרשות את ישיבתם בעיר של אלה הדרושים באופן חיוני למהלך המסחר בעיר, אלא שתמורת רשות כזו על המעוניין לשלם סכום גדול.

מיד קרא ר' מרדכי אהרן לאסיפה של ראשי הקהילה בוויטבסק, בה דיווח על ההתפתחויות הצפויות. באסיפה הוחלט לקבוע תענית. ר' טעוול, שהקדיש מחשבה רבה בביטול הגזירה, הגה רעיון מקורי, אותו הציג בפני ר' מרדכי אהרן, שותפו: "כיוון שיש למושל סמכות להשאיר בעיר את הדרושים לתועלת העיר - הרי שיש לשחד את המושל באופן כזה שימצא תועלת בהשארתם של כל היהודים..." תוך כדי כך הוציא ר' טעוול מכיסו סכום הגון ומסר אותו לר' מרדכי אהרן, על־מנת שיתנהו למושל בשם יהודי וויטבסק. ר' מרדכי אהרן התרשם מאד ממעשהו של ר' טעוול, המקדיש הון רב לביטול גזירה שלא הייתה עלולה לפגוע כלל בו אישית, וקיבל את הצעתו.

כשהביא ר' מרדכי אהרן את המתנה למושל - הבטיחו הלה להיענות לבקשתו, אלא שהסביר לו שתחילה עליו לפרסם את הצו, ורק מאוחר יותר לנצל את הסמכות שניתנה לו.

ואכן כעבור ימים מספר פרסם המושל את פקודת המלך, שלפיה על כל היהודים לעזוב את וויטבסק. יהודי העיר נתפסו לבהלה, ויללות הקיפו את כל העיר. אף לא הועילו הבטחותיו של ר' מרדכי אהרן שהמושל ישתמש בסמכותו ויאפשר את המשך שהייתם של כל היהודים בעיר. היהודים סרבו להאמין.

ביום הרביעי לפרסום הצו - הודיע המושל שעל־פי הסמכות שניתנה לו, ולאור העובדה ששהותם של כל היהודים בעיר מביאה תועלת רבה לעיר, ניתנת הרשות ליהודים להישאר במקומם ללא הפרעה. מפה לאוזן נפוצה הידיעה כי הישועה באה הודות לעצתו ועזרתו של ר' טעוול, וכל יהודי העיר איחלו לו את כל הטוב האפשרי.

בשנת שס"ח, היא השנה השלישית לבוא ר' טעוול לוויטבסק, ילדה לו אשתו בן, ששמו נקרא בישראל - נחום, על־שם אביו של ר' טעוול. נחום גדל כבעל כשרון גדול וחשק עז ללימודים והתחנך בדרך התורה והמוסר. ר' טעוול היה מאושר מאד בבנו, ואת תודתו לה' ביטא במשלוח סכומים גדולים כתרומות לישיבות השונות בפולין וליטא.

גם לר' מרדכי אהרן היה בן בשם יהודה לייב. גם יהודה לייב ניחן בחשק רב ללימודים, אך חסרו לו הכישרונות שהיו לנחום. הפעילות המסחרית משכה יותר את ליבו. הכניסו, אפוא, אביו למסחריו

מיד עם התבגרותו. מאוחר יותר הפקיד ר' מרדכי אהרן את כל עסקיו ביד בנו והוא עצמו התמסר לצרכי ציבור.

בשנת ש"פ מת אותו מושל של וויטבסק, ומי שנתמנה במקומו היה שונא־ישראל. מצבם של יהודי וויטבסק והסביבה היה גרוע מאד. המושל החדש הרחיק מעליו את ר' מרדכי אהרן, סירב לקנות או לקחת ממנו משקאות, ואף דחה את מתנות ר' טעוול. הוא היצר צעדיהם של היהודים, והמטיר מכתבי שטנה למלך אודותם. תוך כדי כך הרחיב ר' יהודה לייב את מסחר המשקאות. במאמציו הופצה תוצרתם על פני כל רחבי פולניה, והוא יצר קשרים עם פקידי ממשל בכירים, עד שבשנת שפ"ד קיבל את הזיכיון לספק משקאות לחצר המלוכה. הוא הצליח כל־כך עד שבמשך הזמן הוצג לפני המלך, שהילל מאד את משקאותיו והעניק לו ציון לשבח. ר' יהודה לייב היה לאישיות בעלת השפעה, והוא תפס מקום נכבד בחוגים הממשלתיים בפולין. באחד מביקוריו בעיר הבירה נודע לר' יהודה לייב כי קופת הממשלה ריקה, וכי המלך פנה אל המושלים ברחבי המדינה בבקשה שישיגו הלוואות בתנאים נוחים, אלא שהצלחת המושלים בעניין זה הייתה זעומה מאד.

כשחזר ר' יהודה לייב לוויטבסק סיפר על כך לאביו ולר' טעוול. ר' טעוול הודיע שהוא מוכן להלוות לשלטון הפולני סכום כסף גדול לתקופה ארוכה, כשהתשלומים יהיו מהמיסים שיתקבלו, אך תנאיו הם: שוויון זכויות ליהודי וויטבסק והסביבה, כולל זכות מלאה לרכוש בעיר נכסי דלא ניידי ולבנות להם בתים. כן הייתה דרישת ר' טעוול לאפשר ליהודי וויטבסק לארגן להם חיי קהילה מסודרים.

ר' מרדכי אהרן חיווה דעתו שהצעת ר' טעוול ותנאיו מתקבלים על הדעת וכי ישנם סיכויים שהשלטון יסכים לעסקה. לפיכך קיבל על עצמו לנסוע עם בנו אל הבירה הפולנית כדי לשאת ולתת על כך עם נציגי הממשלה. בהגיעם לשם הציג ר' יהודה לייב את אביו לפני הנציגים המתאימים ור' מרדכי אהרן הגיש את הצעת ההלוואה של ר' טעוול ותנאיו.

כעבור ימים מספר נקראו ר' מרדכי אהרן ובנו אל המלך. בסיכום קיבל המלך את תנאי העסקה, והוא שלח מיד שליח מיוחד לוויטבסק להודיע למושל על שוויון הזכויות של היהודים ולהביא משם את כסף הלוואתו של ר' טעוול.

בשנת שפ"ז הביא ר' יהודה לייב מסמך, חתום על ידי המלך, המודיע כי יהודי וויטבסק הורשו להקים להם מסגרת של קהילה, וכי כל הגורמים הממשלתיים המקומיים נדרשים לאפשר לקהילה זו את כל התנאים הדרושים למילוי תפקידיה. מושל וויטבסק כינס את אזרחי העיר, ובמעמד נציגי הממשלה והכמורה הקתולית הקריא את המסמך המלכותי. מיד נבחר ראש־הקהל הראשון ליהודי וויטבסק. היה זה לא אחר מאשר מיודענו ר' מרדכי אהרן סגל (מצאצאיו, בדור מאוחר יותר, היה חותנו של אדמו"ר הזקן, רבי שניאור זלמן, בעל ה"תניא" ומייסד תנועת חב"ד).

באותה שנה השיא ר' טעוול את ר' נחום בנו עם בתו של הגאון ר' שמואל יוסף מווילנא. משך חמש שנים אחרי נישואיו למד ר' נחום תורה מפי הצדיק ר' יקותיאל זלמן מקראקא, שהיה מפורסם בפרישותו וקדושתו. השפעת ר' יקותיאל זלמן על ר' נחום הייתה גדולה מאד, ור' נחום החל לנהוג כרבו. הוא התנזר לגמרי מחברת בני־אדם. כל לילה היה בא לבית־המדרש ל"תיקון חצות" בעשרה, והיה נשאר אחר־כך ללמוד תורה עד הבוקר ומתפלל עם הנץ החמה "כוותיקין". לאחר התפילה למד שיעור בגמרא, והלך הביתה לסעוד ליבו. בבית גם שכב לישון לשעות מספר, ויושב שוב ללמוד תורה עד שעת המנחה. לתפילות מנחה וערבית הלך לבית־המדרש, ובשובו הביתה חזר שוב ללימודיו. במשך כל הזמן לא שוחח עם אדם כי אם בדברי תורה.

אגרות קודש

ב"ה ד' ו' טבת תרפ"ט

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, מאד אצטער על מצבו הפרטי שנמצא כערער במדבר ח"ו במקום שאין בו לחלוחית, אבל הלא מד' מצעדי גבר כוננו, ההשגחה העליונה הביאך לשם, בטח ביכולתך, בעזרתו יתי' לפעול ולעשות את הראוי לעשות באור כי טוב ואין טוב אלא תורה, והא לך דוגמא מאחד מאחיך התמימים שי', שבא למקום שמם יצ"ו, מושב גדול, בלא ע"ה, של כמה מאות משפחות, כן ירבו, וכולם קפואים בקרח הנורא, באין לימוד שיעור זולת שנים ושלשה זקנים שי', ובדבר נכדים שי' אין מה לדבר כו', והאנשים פשוטים עובדי בעלי מלאכה ובעלי עסק.

פעם, שנים ושלש התאונן במכתבו אשר, ח"ו, נדח לארץ צלמות והוא בעצמו סוחר קטן, עוסק בכל הבא לידו למען אשר ישביע רעבון ב"ב ממש שיחי', והרבה לבאר עד כמה נמנע הדבר מלפעול מה לטובה ולברכה.

כעבור איזה זמן עפ"י התעוררות, התחיל לעורר בקבלת עול, כי בעצמו הי' מיואש מאיזה פעולה טובה. וכעת כותב לי אשר להשיעור לימוד חומש עם פרש"י שלומדים בשבת באים, ת"ל, כמה וכמה מנינים לשמוע כן ירבו.

התוכל לצייר אותו העונג ונחת רוח שלמע' בהקבץ אנשים פשוטים אשר מצד גוף ועצם החומר של גוף פשוט ונה"ט הנה אחר עמל ויגיעה של שבוע שלימה, כשבא השבת הוא יום מנוחה פשוטו כמשמעו, ואחרי אכילת סעודת שבת, אשר בכל אופן גם העני שבישראל אוכל אותה במנוחה יותר מכמו בימי החול, הגוף רוצה לנוח, והיצה"ר יש לו מקום לדבור ארוך והסתה.

ואחרי כל זה הולך לו האיש הפשוט לשמוע פרשה חומש עם פרש"י, עד כמה גדול ונשגב ענין זה בעבודה בפועל, ועד כמה גבהה מעלתה של עבודה זו במעלת אור הנשמה, ועד כמה רם ונשא הוא האיש ההוא העושה זאת, וזה יהי' לנו ביאור על מ"ש שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו, דבכדי שבבחי' חכ' מדרי' משה יהי' גילוי הכתר בחי' אנכי הוא ע"י בחי' הרגלים.

אשרי האיש שככה לו, אשר זוכה להאור כי טוב ולהפיח את הזיק הנמצא טמון בתוך תוך פנימי' לב כל איש ישראל.

הדיוק הוא כל איש ישראל, כמא' רבינו הגדול תחילת פ"ב בנים אתם כו' כן כבי' נשמת כל איש ישראל (כל לאתויי פשוטים ומגושמים ביותר כו' וכו') נמשכה ממחשבתו וחכמתו יתי', דאיהו חכים ולא בחכ' ידיעא, חכ' דאצי', חכ' סתימאה, חכ' דא"ק כו' וכו'.

והיינו דלבד זה מה שאין אנו יודעים בסוד הנשמות וגלגולי' כל מאום, וכתיב אל תביט אל מראהו, כלומר החיצוני, ולבד זה מה שאומר רבינו הגדול הנה לפעמים נשמת אדם גבוה לאין קץ (דיוק גדול ונורא) בא להיות בנו של אדם נבזה ושפל (כפל הלשון בירידה, ר"ל, בתכלית עומק תחת כו'), הנה כל נשמה ונשמה דאיש ישראל יהי' מי שיהי' בגופו ומזגו הלא טוב והנבזה הנה נשמת המלובש בגופו זה הוות קיימא בדיוקנאה קמי' מלכא קדישא, ז"א דאצי'.

והנשמות הללו הולכים עטופים באדרת שער של בעלי חיים, בחיים פשוטים, בחיי בשר טרודים ועסוקים במלאכת עבודתם ועסקם כשבויים ממש (כמבואר בדרושי חתונה חדש כסלו האי שתא), והם מחכים עד אשר יערה רוח ממרום ויתעורר נקודת פנימית לב ישראל מאחד אנשי דיירי העיר ההיא להתעורר בהתעוררות אמיתית לפדות השבוים הרוחנים האמורים.

המאמין באמת בהשגחה פרטית עליו לדעת כאמור כי מד' מצעדי גבר כוננו, ועפ"י תורת החסידות הנה כל המניעות ועיכובים בתורה ועבודה צריך האדם למצוא בעצמו בכמה פנים שונים אם שאינו חושב ומהרהר בזה באופני הענין איך לעורר (כי הלא צריכים הכנה לזה בדברי חכ' ושכל להסביר במהות חיי האנושית שהם בשביל מטרה בחיים, והמטרה היא מטרה רוחנית, לא אכו"ש ועשיית עסק הוא עיקר האדם והדומה, בהסברים שונים, ודבר זה דורש יגיעה עצומה), וגם לעורר א"ע להתחנן ולבקש מהשי"ת בתפלה ותחנונים לזכות לזה. כי באמת הוא זכות גדול וע"כ צריכים בקשה מהשי"ת אשר יזכה לזה, וברית כרותה לעבודה שאינה חוזרת ריקם ח"ו, והשי"ת יהי' בעזרו, ותהי' פרנסתו בגו"ר בריוח בנקל ובמנוחה, ולכל לראש יעזב המרה שחורה ויזכור כי טובה היא שעה אחת לימוד, שעה אחת תפלה כדבעי מאלף אנחות, טובה היא המרירות ומאוסה היא העצבות, ויגל וישמח אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו, והשי"ת יהי' בעזרו בגו"ר.

ידידו הדו"ש ומברכו.

[אג"ק מוהריי"צ כרך ב' עמ' קלז]

אגרות קודש

ב״ה, כ״ב אד״ר, תשכ״ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום השלישי שהוכפל בו כי טוב, בו כותב אודות ענין גידול הזקן ואיך משפיע זה על פרנסה לכשיבוא הזמן להסתדר בפרנסה כפשוטה.

כיון שלדברי **הכל** זקן מגודל הוא הענין דצלם אלקים, ולדברי **הכל** משובח ביותר וביותר מהנהגה **בהיפך**, כמוכח אפילו בדברי אלו שאין אומרים שגידול הזקן מוכרח ע״פ דין דאורייתא, וכמבואר בספריהם, הרי **ודאי** שהמוסיף בקדושה ואשר צלם אלקים ניכר על פניו, מוסיף כל זה בברכת השי״ת, **שהוא** הזן את העולם כולו בטובו בחן ובחסד וברחמים, ואשר דוקא בו תלוי׳ פרנסתו של אדם ומובן שמילוי משאלות לבבו לגדל הזקן - מוסיף בענין פרנסתו בפרט.

ובפרט ע״פ דברי הזהר הק׳ שגדול הזקן (בלשון הזהר - נק׳ י״ג תקוני דיקנא) דאדם דלמטה הרי זה ממשיך מי״ג מדות הרחמים שלמעלה שהם בלי גבול, פשוט שזוהי הדרך לתועלת האדם ועוזרת לפרנסתו. ועיין בזה ביאור כ״ק אדמו״ר הצמח צדק בפירושו יהל אור על התהלים (ע׳ 6).

ומהנכון אשר יבדקו את התפילין שלו, שתהיינה כשרות כדין וכן ישמור על שלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים.

בברכה לבשו״ט בכל האמור.

ב״ה, כ״ו אד״ר, תשכ״ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו.

בעת רצון יזכירוהו על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע מתאים לתוכן כתבו, ולכתבו אודות ענין השכחה, ידועה העצה בזה מתאים להוראת חכמנו ז״ל, חיים הם למוצאיהם בפה, ללמוד בדבור, ומה טוב בחברותא באופן של שקו״ט עם החבר, שכל זה מועיל לזכרון.

ועוד שיהי׳ בקי בעל פה המאמר ד״ה והדרת פני זקן, דסוף פרשת קדושים בלקוטי תורה.

וכן אשר יבדקו את התפילין שלו, ובכל יום חול קודם התפלה יפריש פרוטות אחדות לצדקה.

בעת רצון יזכירו כל שכתוב אודותם על הציון הק׳, ומובן אשר הנהגתו הוא בלימוד התמדה ושקידה תוסיף בברכת השי״ת במילוי משאלות לבבו לטובה.

בברכה לבשו״ט בכל האמור

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

מזכיר

נ.ב. בטח שומר על שלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים.

לה א וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
לַעֲשֹׂת אֹתָם רס״י׃ ב שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה
מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת
שַׁבָּתוֹן לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה בוֹ מְלָאכָה
יוּמָת רס״י׃ ג לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם
בְּיוֹם הַשַּׁבָּת רס״י׃ (לוי) פ ד וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־
עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה
יְהוָה לֵאמֹר רס״י׃ ה קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה
לַיהוָה כֹּל נְדִיב לִבּוֹ יְבִיאֶהָ אֵת תְּרוּמַת יְהוָה
זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת רס״י׃ ו וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃ ז וְעֹרֹת אֵילִם
מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים׃ ח וְשֶׁמֶן
לַמָּאוֹר וּבְשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת
הַסַּמִּים׃ ט וְאַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפוֹד
וְלַחֹשֶׁן׃ י וְכָל־חֲכַם־לֵב בָּכֶם יָבֹאוּ וְיַעֲשׂוּ אֵת
כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃ (ישראל) יא אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶת־
אָהֳלוֹ וְאֶת־מִכְסֵהוּ אֶת־קְרָסָיו וְאֶת־קְרָשָׁיו
אֶת־בְּרִיחוֹ אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנָיו רס״י׃ יב אֶת־

א וְאַכְנֵשׁ מֹשֶׁה יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא
דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן אִלֵּין
פִּתְגָּמַיָּא דִּי פַקֵּד יְיָ לְמֶעְבַּד
יָתְהוֹן׃ ב שִׁתָּא יוֹמִין תִּתְעֲבֵד
עֲבִדְתָּא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה יְהֵי
לְכוֹן קוּדְשָׁא שַׁבָּא שַׁבְּתָא קֳדָם יְיָ
כָּל דְּיַעְבֵּד בֵּהּ עֲבִדְתָּא יִתְקְטֵל׃
ג לָא תְבַעֲרוּן אֶשָּׁתָא בְּכֹל
מוֹתְבָנֵיכוֹן בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא׃
ד וַאֲמַר מֹשֶׁה לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר דֵּין פִּתְגָּמָא דִּי
פַקֵּד יְיָ לְמֵימָר׃ ה סָבוּ מִגּוֹכוֹן
אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ כֹּל דְּיִתְרְעֵי
לִבֵּהּ יַיְתֵי יָת אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ
דַּהֲבָא וְכַסְפָּא וּנְחָשָׁא׃ ו וְתִכְלָא
וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ
וּמְעַזֵּי׃ ז וּמַשְׁכֵּי דְּדִכְרֵי מְסַמְּקֵי
וּמַשְׁכֵּי דְּסַסְגּוֹנָא וְאָעֵי שִׁטִּין׃
ח וּמִשְׁחָא לְאַנְהָרוּתָא וּבוּסְמַיָּא
לִמְשַׁח רְבוּתָא וְלִקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃
ט וְאַבְנֵי בוּרְלָא וְאַבְנֵי אַשְׁלָמוּתָא
לְשַׁקָּעָא בְּאֵפוֹדָא וּבְחוּשְׁנָא׃
י וְכָל חַכִּימֵי לִבָּא בְּכוֹן יֵיתוּן
וְיַעַבְדוּן יָת כָּל דִּי פַקֵּד יְיָ׃ יא יָת
מַשְׁכְּנָא יָת פְּרָסֵהּ וְיָת חוֹפָאֵהּ יָת
פּוּרְפּוֹהִי וְיָת דַּפּוֹהִי יָת עַבְרוֹהִי
יָת עַמּוּדוֹהִי וְיָת סַמְכוֹהִי׃ יב יָת

רש״י

(א) **וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה.** לְמָחֳרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים, כְּשֶׁיָּרַד מִן הָהָר, וְהוּא לְשׁוֹן הִפְעִיל שֶׁאֵינוֹ אוֹסֵף אֲנָשִׁים בַּיָּדַיִם, אֶלָּא הֵן נֶאֱסָפִים עַל פִּי דִּבּוּרוֹ, וְתַרְגּוּמוֹ: וְאַכְנֵשׁ: **(ב) שֵׁשֶׁת יָמִים.** הִקְדִּים לָהֶם אַזְהָרַת שַׁבָּת לְצַוּוּי מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת: **(ג) לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ.** (סנהדרין לה, יבמות ו): יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים הַבְעָרָה לְלָאו יָצָאת וְיֵשׁ אוֹמְרִים לְחֵלֶק יָצָאת: **(ד) זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה** ה׳. לִי לֵאמֹר לָכֶם: **(ה) נְדִיב לִבּוֹ.** עַל שֵׁם שֶׁלִּבּוֹ נְדָבוֹ קָרוּי נְדִיב לֵב. כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי נִדְבַת הַמִּשְׁכָּן וּמְלַאכְתּוֹ בִּמְקוֹם צַוָּאָתָם: **(יא) אֶת הַמִּשְׁכָּן.** יְרִיעוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת הַנִּרְאוֹת בְּתוֹכוֹ קְרוּיִים מִשְׁכָּן: **אֶת אָהֳלוֹ.** הוּא אֹהֶל יְרִיעוֹת עִזִּים הֶעָשׂוּי לַגַּג: **וְאֶת מִכְסֵהוּ.** מִכְסֵה עוֹרוֹת אֵילִים וְהַתְּחָשִׁים: **(יב) וְאֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ.** פָּרֹכֶת הַמִּחְצָה, כָּל דָּבָר הַמֵּגֵן, בֵּין מִלְּמַעְלָה בֵּין מִכְּנֶגֶד, קָרוּי מָסָךְ וּסְכָךְ,

הָאָרֹן וְאֶת־בַּדָּיו אֶת־הַכַּפֹּרֶת וְאֵת פָּרֹכֶת
הַמָּסָךְ׃ רס״א יג אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־
כֵּלָיו וְאֵת לֶחֶם הַפָּנִים׃ רס״א יד וְאֶת־מְנֹרַת
הַמָּאוֹר וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֶת־נֵרֹתֶיהָ וְאֵת שֶׁמֶן
הַמָּאוֹר׃ רס״א טו וְאֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת וְאֶת־בַּדָּיו
וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת קְטֹרֶת הַסַּמִּים
וְאֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לְפֶתַח הַמִּשְׁכָּן׃ רס״א טז אֵת |
מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ
אֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ׃
יז אֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנֶיהָ
וְאֵת מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר׃ רס״א יח אֶת־יִתְדֹת
הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־יִתְדֹת הֶחָצֵר וְאֶת־מֵיתְרֵיהֶם׃ רס״א
יט אֶת־בִּגְדֵי הַשְּׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ אֶת־
בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו
לְכַהֵן׃ רס״א כ וַיֵּצְאוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי
מֹשֶׁה׃ (ע״ב בחול) כא וַיָּבֹאוּ כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־נְשָׂאוֹ
לִבּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ הֵבִיאוּ

אֲרוֹנָא וְיָת אַרִיחוֹהִי יָת כַּפֻּרְתָּא
וְיָת פָּרֻכְתָּא דִּפְרָסָא׃ יג יָת
פָּתוֹרָא וְיָת אַרִיחוֹהִי וְיָת כָּל
מָנוֹהִי וְיָת לְחֵם אַפָּיָא׃ יד וְיָת
מְנַרְתָּא דְּאַנְהוֹרֵי וְיָת מָנָהָא וְיָת
בּוֹצִינָהָא וְיָת מִשְׁחָא דְּאַנְהָרוּתָא׃
טו וְיָת מַדְבְּחָא דִּקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא
וְיָת אַרִיחוֹהִי וְיָת מִשְׁחָא דִּרְבוּתָא
וְיָת קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא וְיָת פְּרָסָא
דְּתַרְעָא לִתְרַע מַשְׁכְּנָא׃ טז יָת
מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא וְיָת סְרָדָא
דְּנְחָשָׁא דִּילֵהּ יָת אַרִיחוֹהִי וְיָת כָּל
מָנוֹהִי יָת כִּיוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵהּ׃
יז יָת סְרָדֵי דַרְתָּא יָת עַמּוּדוֹהִי
וְיָת סַמְכָהָא וְיָת פְּרָסָא דִּתְרַע
דַּרְתָּא׃ יח יָת סִכֵּי מַשְׁכְּנָא וְיָת
סִכֵּי דְּדַרְתָּא וְיָת אַטּוּנֵיהוֹן׃ יט יָת
לְבוּשֵׁי שִׁמּוּשָׁא לְשַׁמָּשָׁא
בְּקוּדְשָׁא יָת לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא
לְאַהֲרֹן כַּהֲנָא וְיָת לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי
לְשַׁמָּשָׁא׃ כ וּנְפָקוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא
דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן קֳדָם מֹשֶׁה׃
כא וַאֲתוֹ כָּל גְּבַר דְּאִתְרְעֵי לִבֵּהּ
וְכֹל דִּי אַשְׁלֵמַת רוּחֵהּ יָתֵהּ
אַיְתִיאוּ יָת אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ

רש״י

וְכֵן (איוב א): ״שַׂכְתָּ בַּעֲדוֹ״, (הושע ב): ״הִנְנִי שָׂךְ אֶת־דַּרְכֵּךְ״: **(יג) לֶחֶם הַפָּנִים.** כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ לוֹ פָּנִים לְכָאן וּלְכָאן, שֶׁהָיָה עָשׂוּי כְּמִין תֵּבָה פְּרוּצָה: **(יד) וְאֶת כֵּלֶיהָ.** מֶלְקָחַיִם וּמַחְתּוֹת: **נֵרֹתֶיהָ.** לוציני״ש בְּלַעַ״ז, בָּזִיכִים שֶׁהַשֶּׁמֶן וְהַפְּתִילוֹת נְתוּנִין בָּהֶן: **וְאֵת שֶׁמֶן הַמָּאוֹר.** אַף הוּא צָרִיךְ חַכְמֵי־לֵב, שֶׁהוּא מְשֻׁנֶּה מִשְּׁאָר שְׁמָנִים, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בִּמְנָחוֹת: ׳מְגַרְגְּרוֹ בְּרֹאשׁ הַזַּיִת׳, וְהוּא כָּתִית וָזָךְ: **(טו) מָסַךְ הַפֶּתַח.** וִילוֹן שֶׁלִּפְנֵי הַמִּזְרָח, שֶׁלֹּא הָיוּ שָׁם קְרָשִׁים וְלֹא יְרִיעוֹת: **(יז) אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנֶיהָ.** הֲרֵי חָצֵר קָרוּי כָּאן לְשׁוֹן זָכָר וּלְשׁוֹן נְקֵבָה, וְכֵן דְּבָרִים הַרְבֵּה: **וְאֵת מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר.** וִילוֹן פָּרוּשׂ לְצַד הַמִּזְרָח עֶשְׂרִים אַמָּה אֶמְצָעִיּוֹת שֶׁל רֹחַב הֶחָצֵר, שֶׁהָיָה חֲמִשִּׁים רֹחַב וּסְתוּמִין הֵימֶנּוּ לְצַד צָפוֹן ט״ו אַמָּה וְכֵן לַדָּרוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל כז): ״וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים לַכָּתֵף״: **(יח) יִתְדֹת.** לִתְקֹעַ וְלִקְשֹׁר בָּהֶם סוֹפֵי הַיְרִיעוֹת בָּאָרֶץ שֶׁלֹּא יָנוּעוּ בָּרוּחַ: **מֵיתְרֵיהֶם.** חֲבָלִים לִקְשֹׁר: **(יט) בִּגְדֵי הַשָּׂרֵד.** לְכַסּוֹת הָאָרוֹן, וְהַשֻּׁלְחָן, וְהַמְּנוֹרָה וְהַמִּזְבְּחוֹת בִּשְׁעַת סִלּוּק

לַעֲבִידַת מַשְׁכַּן זִמְנָא וּלְכָל
פֻּלְחָנֵהּ וּלְלִבּוּשֵׁי קוּדְשָׁא׃
כב וּמַיְתַן גֻּבְרַיָּא עַל נְשַׁיָּא כֹּל
דְּאִתְרְעֵי לִבֵּהּ אַיְתִיאוּ שֵׁירִין
וְשִׁבְכִין וְעִזְקַן וּמְחוּךְ כָּל מָן
דְּדְהַב וְכָל גְּבַר דִּי אֲרִים אֲרָמוּת
דַּהֲבָא קֻדָּם יְיָ׃ כג וְכָל גְּבַר
דְּאִשְׁתְּכַח עִמֵּהּ תְּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא
וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ וּמְעַזֵּי וּמַשְׁכֵּי
דְּדִכְרֵי מְסַמְּקֵי וּמַשְׁכֵּי סַסְגּוֹנָא
אַיְתִיאוּ׃ כד כָּל דַּאֲרִים אֲרָמוּת
כְּסַף וּנְחַשׁ אַיְתִיאוּ יָת אַפְרָשׁוּתָא
קֻדָּם יְיָ וְכֹל דִּי אִשְׁתְּכַח עִמֵּהּ אָעֵי
שִׁטִּין לְכָל עִבִּידַת פֻּלְחָנָא
אַיְתִיאוּ׃ כה וְכָל אִתְּתָא חַכִּימַת
לִבָּא בִּידָהָא מְעַזְּלָא וּמַיְתַן כַּד
עָזֵל יָת תְּכְלָא וְיָת אַרְגְּוָנָא יָת
צְבַע זְהוֹרִי וְיָת בּוּצָא׃ כו וְכָל
נְשַׁיָּא דְּאִתְרְעֵי לִבְּהֶן עִמְּהֶן
בְּחָכְמָא עַזְּלַן יָת מַעֲזָיָא (במ״ג רפ״ו:
מַעַזְיָא)׃ כז וְרַבְרְבַיָּא אַיְתִיאוּ יָת
אַבְנֵי בּוּרְלָא וְיָת אַבְנֵי אַשְׁלָמוּתָא
לְשַׁקְעָא בְּאֵפוֹדָא וּבְחוּשְׁנָא׃
כח וְיָת בּוּסְמָא וְיָת מִשְׁחָא
לְאַנְהָרוּתָא וּלְמִשְׁחָא דִּרְבוּתָא

אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לִמְלֶאכֶת אֹהֶל מוֹעֵד
וּלְכָל־עֲבֹדָתוֹ וּלְבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ׃ כב וַיָּבֹאוּ
הָאֲנָשִׁים עַל־הַנָּשִׁים כֹּל | נְדִיב לֵב הֵבִיאוּ חָח
וָנֶזֶם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל־כְּלִי זָהָב וְכָל־אִישׁ
אֲשֶׁר הֵנִיף תְּנוּפַת זָהָב לַיהוָה רס״א׃ כג וְכָל־אִישׁ
אֲשֶׁר־נִמְצָא אִתּוֹ תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי
וְשֵׁשׁ וְעִזִּים וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת
תְּחָשִׁים הֵבִיאוּ׃ רס״א כד כָּל־מֵרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף
וּנְחֹשֶׁת הֵבִיאוּ אֵת תְּרוּמַת יְהוָה וְכֹל אֲשֶׁר
נִמְצָא אִתּוֹ עֲצֵי שִׁטִּים לְכָל־מְלֶאכֶת הָעֲבֹדָה
הֵבִיאוּ׃ כה וְכָל־אִשָּׁה חַכְמַת־לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ
וַיָּבִיאוּ מַטְוֶה אֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן אֶת־
תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ׃ כו וְכָל־הַנָּשִׁים
אֲשֶׁר נָשָׂא לִבָּן אֹתָנָה בְּחָכְמָה טָווּ אֶת־
הָעִזִּים רס״א׃ כז וְהַנְּשִׂאִם הֵבִיאוּ אֶת אַבְנֵי
הַשֹּׁהַם וְאֶת אַבְנֵי הַמִּלֻּאִים לָאֵפוֹד
וְלַחֹשֶׁן רס״א׃ כח וְאֶת־הַבֹּשֶׂם וְאֶת־הַשָּׁמֶן לְמָאוֹר

רש״י

מַסָּעוֹת׃ **(כב) עַל הַנָּשִׁים.** עִם הַנָּשִׁים, וּסְמוּכִין אֲלֵיהֶם. (מַה שֶּׁהַתַּרְגּוּם הִנִּיחַ עַל כִּפְשׁוּטוֹ, מִשּׁוּם דְּלֹא מְתַרְגֵּם: ״וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים״ וְאָתוּ גֻּבְרַיָּא, כְּמוֹ שֶׁמְּתַרְגֵּם לְעֵיל מִינֵּהּ, רַק מְתַרְגֵּם: ״וּמַיְתַן״, וְרָצָה לוֹמַר, שֶׁהֵבִיאוּ חָח וְנֶזֶם בְּעוֹדָן עַל הַנָּשִׁים, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִׁ״י עַל ״טָווּ אֶת הָעִזִּים״): **חָח.** הוּא תַּכְשִׁיט שֶׁל זָהָב עָגֹל, נָתוּן עַל הַזְּרוֹעַ, וְהוּא הַצָּמִיד: **וְכוּמָז.** כְּלִי זָהָב הוּא, נָתוּן כְּנֶגֶד אוֹתוֹ מָקוֹם לָאִשָּׁה, וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ שֵׁם כּוּמָז, כָּאן מְקוֹם זִמָּה׃ **(כג) וְכָל־אִישׁ אֲשֶׁר־נִמְצָא אִתּוֹ.** תְּכֵלֶת אוֹ אַרְגָּמָן אוֹ תּוֹלַעַת שָׁנִי אוֹ עוֹרוֹת אֵילִים אוֹ תְּחָשִׁים, כֻּלָּם הֵבִיאוּ׃ **(כו) טָווּ אֶת הָעִזִּים.** (שבת צט) הֵיא הָיְתָה אֻמָּנוּת יְתֵרָה, שֶׁמֵּעַל גַּבֵּי הָעִזִּים הָיוּ טוֹוִין אוֹתָן׃ **(כז) וְהַנְּשִׂאִם הֵבִיאוּ.** אָמַר רַבִּי נָתָן: מָה רָאוּ נְשִׂיאִים לְהִתְנַדֵּב בַּחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בִּתְחִלָּה וּבִמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן לֹא הִתְנַדְּבוּ בִּתְחִלָּה? אֶלָּא כָּךְ אָמְרוּ נְשִׂיאִים: ״יִתְנַדְּבוּ צִבּוּר מַה שֶּׁמִּתְנַדְּבִין, וּמַה שֶּׁמְּחַסְּרִין, אָנוּ מַשְׁלִימִין אוֹתוֹ״. כֵּיוָן שֶׁהִשְׁלִימוּ צִבּוּר אֶת הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (לקמן לו): ״וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַּיָּם״, אָמְרוּ נְשִׂיאִים, מֶה עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת? הֵבִיאוּ אֶת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וְגוֹ׳. לְכָךְ הִתְנַדְּבוּ בַּחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ תְּחִלָּה. וּלְפִי שֶׁנִּתְעַצְּלוּ מִתְּחִלָּה נֶחְסְרָה אוֹת

וּלְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים: כט כָּל־אִישׁ
וְאִשָּׁה אֲשֶׁר נָדַב לִבָּם אֹתָם לְהָבִיא לְכָל־
הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּיַד־מֹשֶׁה
הֵבִיאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל נְדָבָה לַיהוָה: פ שני
ל וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא יְהוָה
בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה
יְהוּדָה רס״י: לא וַיְמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים
בְּחָכְמָה בִּתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה:
לב וְלַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת לַעֲשׂת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף
וּבַנְּחֹשֶׁת: לג וּבַחֲרֶשֶׁת אֶבֶן לְמַלֹּאת וּבַחֲרֶשֶׁת
עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלֶאכֶת מַחֲשָׁבֶת:
לד וּלְהוֹרֹת נָתַן בְּלִבּוֹ הוּא וְאָהֳלִיאָב בֶּן־
אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן רס״י: לה מִלֵּא אֹתָם חָכְמַת־
לֵב לַעֲשׂוֹת כָּל־מְלֶאכֶת חָרָשׁ | וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם
בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן בְּתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ וְאֹרֵג
עֹשֵׂי כָּל־מְלָאכָה וְחֹשְׁבֵי מַחֲשָׁבֹת:
לו א וְעָשָׂה בְצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב וְכָל | אִישׁ
חֲכַם־לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה חָכְמָה וּתְבוּנָה
בָּהֵמָּה לָדַעַת לַעֲשׂת אֶת־כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדַת
הַקֹּדֶשׁ לְכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה: ב וַיִּקְרָא מֹשֶׁה
אֶל־בְּצַלְאֵל וְאֶל־אָהֳלִיאָב וְאֶל כָּל־אִישׁ חֲכַם־
לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה חָכְמָה בִּלְבּוֹ כֹּל אֲשֶׁר נְשָׂאוֹ לִבּוֹ לְקָרְבָה

וּלְקִטֹּרֶת בּוּסְמַיָּא: כט כָּל גְּבַר וְאִתְּתָא דְּאִתְרְעֵי לִבְּהוֹן עִמְּהוֹן לְאַיְתָאָה לְכָל עִבְדְּתָא דִּי פַקֵּד יְיָ לְמֶעְבַּד בִּידָא דְמֹשֶׁה אַיְתִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְדַבְתָּא קֳדָם יְיָ: ל וַאֲמַר מֹשֶׁה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲזוֹ דְּרַבִּי יְיָ בְּשׁוּם בְּצַלְאֵל בַּר אוּרִי בַר חוּר לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה: לא וְאַשְׁלֵם עִמֵּהּ רוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ בְּחָכְמְתָא בְּסוּכְלְתָנוּ וּבְמַדַּע וּבְכָל עִבִידָא: לב וּלְאַלָּפָא אוּמַנָּן לְמֶעְבַּד בְּדַהֲבָא וּבְכַסְפָּא וּבִנְחָשָׁא: לג וּבְאוּמָנוּת אֶבֶן טָבָא לְאַשְׁלָמָא וּבְנַגָּרוּת אָעָא לְמֶעְבַּד בְּכָל עִבִידַת אוּמַנָּן: לד וּלְאַלָּפָא יְהַב בְּלִבֵּהּ הוּא וְאָהֳלִיאָב בַּר אֲחִיסָמָךְ לְשִׁבְטָא דְדָן: לה אַשְׁלֵם עִמְּהוֹן חַכִּימוּת לִבָּא לְמֶעְבַּד כָּל עִבִידַת נַגָּר וְאָמָּן וְצַיָּר בְּתִכְלָא וּבְאַרְגְּוָנָא בִּצְבַע זְהוֹרִי וּבְבוּצָא וּמַחֵי עָבְדֵי כָּל עִבִידָא וּמַלְפֵי אוּמַנָּן: א וַעֲבַד בְּצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב וְכָל גְּבַר חַכִּים לִבָּא דִּיהַב יְיָ חָכְמָא וְסוּכְלְתָנוּתָא בְּהוֹן לְמִדַּע לְמֶעְבַּד יָת כָּל עִבִידַת פָּלְחַן קוּדְשָׁא לְכֹל דִּי פַקֵּד יְיָ: ב וּקְרָא מֹשֶׁה לִבְצַלְאֵל וּלְאָהֳלִיאָב וּלְכָל גְּבַר חַכִּים לִבָּא דִּיהַב יְיָ חָכְמְתָא בְּלִבֵּהּ כָּל דְּאִתְרְעֵי לִבֵּהּ לְמִקְרַב לְעִבִדְתָּא

רש״י

מִשְׁקָם וְהַנִּשֹּׂאִם כְּתִיב: **(ל)** חוּר. בְּנָהּ שֶׁל מִרְיָם שֶׁבַּשִּׁבָטִים, מִבְּנֵי הַשִּׁפָחוֹת. וְהִשְׁוָהוּ הַמָּקוֹם הָיָה: **(לד)** וְאָהֳלִיאָב. מִשֵּׁבֶט דָּן, מִן הַיְרוּדִים לִבְצַלְאֵל לִמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, וְהוּא מִגְּדוֹלֵי הַשְּׁבָטִים,

אֶל־הַמְּלָאכָה לַעֲשֹׂת אֹתָהּ׃ ג וַיִּקְּחוּ מִלִּפְנֵי
מֹשֶׁה אֵת כָּל־הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵבִיאוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לִמְלֶאכֶת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לַעֲשֹׂת אֹתָהּ
וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נְדָבָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר׃
ד וַיָּבֹאוּ כָּל־הַחֲכָמִים הָעֹשִׂים אֵת כָּל־מְלֶאכֶת
הַקֹּדֶשׁ אִישׁ־אִישׁ מִמְּלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־הֵמָּה
עֹשִׂים׃ ה וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר מַרְבִּים
הָעָם לְהָבִיא מִדֵּי הָעֲבֹדָה לַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת אֹתָהּ רש״י׃ ו וַיְצַו מֹשֶׁה
וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה לֵאמֹר אִישׁ וְאִשָּׁה
אַל־יַעֲשׂוּ־עוֹד מְלָאכָה לִתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ
וַיִּכָּלֵא הָעָם מֵהָבִיא רש״י׃ ז וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה
דַיָּם לְכָל־הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ
וְהוֹתֵר רש״י׃ ס ח וַיַּעֲשׂוּ כָל־חֲכַם־לֵב בְּעֹשֵׂי
הַמְּלָאכָה אֶת־הַמִּשְׁכָּן עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ
מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים
מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב עָשָׂה אֹתָם׃ ט אֹרֶךְ הַיְרִיעָה
הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע
בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־
הַיְרִיעֹת׃ י וַיְחַבֵּר אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת אַחַת
אֶל־אֶחָת וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חִבַּר אַחַת אֶל־אֶחָת׃
יא וַיַּעַשׂ לֻלְאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִקָּצָה בַּמַּחְבֶּרֶת כֵּן

לְמֶעְבַּד יָתַהּ׃ ג וּנְסִיבוּ מִן קֳדָם
מֹשֶׁה יָת כָּל אַפְרָשׁוּתָא דִּי
אַיְתִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעִבִידַת
פֻּלְחַן קוּדְשָׁא לְמֶעְבַּד יָתַהּ וְאִנּוּן
מַיְתַן לֵהּ עוֹד נְדַבְתָּא בִּצְפַר
בִּצְפָר׃ ד וַאֲתוֹ כָּל חַכִּימַיָּא
דְּעָבְדִין יָת כָּל עִבִידַת קוּדְשָׁא
גְּבַר גְּבַר מֵעִבְדְּתֵהּ דְּאִנּוּן עָבְדִין׃
ה וַאֲמָרוּ לְמֹשֶׁה לְמֵימַר מַסְגֵּן
עַמָּא לְאַיְתָאָה מִסַּת פֻּלְחָנָא
לְעִבְדְּתָא דְּפַקֵּד יְיָ לְמֶעְבַּד יָתַהּ׃
ו וּפַקֵּד מֹשֶׁה וְאַעֲבַרוּ כְּרוֹזָא
בְּמַשְׁרִיתָא לְמֵימַר גְּבַר וְאִתְּתָא
לָא יַעַבְדּוּן עוֹד עִבְדְּתָא
לְאַפְרָשׁוּת קוּדְשָׁא וּפְסַק עַמָּא
מִלְּאַיְתָאָה׃ ז וְעִבְדְּתָא הֲוַת מִסַּת
לְכָל עִבְדְּתָא לְמֶעְבַּד יָתַהּ וִיתָרַת׃
ח וַעֲבָדוּ כָל חַכִּימֵי לִבָּא בְּעָבְדֵי
עִבְדְּתָא יָת מַשְׁכְּנָא עֲשַׂר יְרִיעָן
דְּבוּץ שְׁזִיר וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע
זְהוֹרִי צוּרַת כְּרוּבִין עוֹבַד אָמָן
עֲבַד יָתְהוֹן׃ ט אָרְכָּא דִּירִיעָתָא
חֲדָא עַסְרִין וּתְמַנְיָא אַמִּין וּפוּתְיָא
אַרְבַּע אַמִּין דִּירִיעָתָא חֲדָא
מִשְׁחָתָא חֲדָא לְכָל יְרִיעָתָא׃
י וְלָפֵף יָת חָמֵשׁ יְרִיעָן חֲדָא עִם
חֲדָא וְחָמֵשׁ יְרִיעָן לָפֵף חֲדָא עִם
חֲדָא׃ יא וַעֲבַד עֲנוּבִין דִּתְכְלָא
עַל סִפְתָּא דִּירִיעָתָא חֲדָא מִסִּטְרָא
בֵּית לוּפֵי כֵּן עֲבַד בְּסִפְתָּא

רש״י

לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (איוב לד): ״וְלֹא־נִכַּר שׁוֹעַ לִפְנֵי־
דַל״׃ (ה) מִדֵּי הָעֲבֹדָה. יוֹתֵר מִכְּדֵי צֹרֶךְ הָעֲבוֹדָה׃
(ו) וַיִּכָּלֵא. לְשׁוֹן מְנִיעָה׃ (ז) וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה
דַיָּם לְכָל־הַמְּלָאכָה. וּמְלֶאכֶת הַהֲבָאָה הָיְתָה דַיָּם
שֶׁל עוֹשֵׂי הַמִּשְׁכָּן, לְכָל הַמְּלָאכָה שֶׁל מִשְׁכָּן לַעֲשׂוֹת
אוֹתָהּ וּלְהוֹתֵר׃ וְהוֹתֵר. כְּמוֹ (לעיל ח): ״וְהַכְבֵּד אֶת

עָשָׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת
הַשֵּׁנִית: יב חֲמִשִּׁים לְלָאֹת עָשָׂה בַּיְרִיעָה
הָאֶחָת וַחֲמִשִּׁים לְלָאֹת עָשָׂה בִּקְצֵה הַיְרִיעָה
אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת הַלְּלָאֹת
אַחַת אֶל־אֶחָת: יג וַיַּעַשׂ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי זָהָב
וַיְחַבֵּר אֶת־הַיְרִיעֹת אַחַת אֶל־אַחַת בַּקְּרָסִים
וַיְהִי הַמִּשְׁכָּן אֶחָד: פ יד וַיַּעַשׂ יְרִיעֹת עִזִּים
לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת עָשָׂה
אֹתָם: טו אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה
וְאַרְבַּע אַמּוֹת רֹחַב הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה
אַחַת לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת: טז וַיְחַבֵּר אֶת־
חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד:
יז וַיַּעַשׂ לְלָאֹת חֲמִשִּׁים עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה
הַקִּיצֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת וַחֲמִשִּׁים לְלָאֹת עָשָׂה
עַל־שְׂפַת הַיְרִיעָה הַחֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית: יח וַיַּעַשׂ
קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים לְחַבֵּר אֶת־הָאֹהֶל לִהְיֹת
אֶחָד: יט וַיַּעַשׂ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם
מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים מִלְּמָעְלָה: ס
כ וַיַּעַשׂ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים
עֹמְדִים: כא עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה
וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: כב שְׁתֵּי יָדֹת
לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אַחַת אֶל־אָחֹת כֵּן
עָשָׂה לְכָל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן: כג וַיַּעַשׂ אֶת־
הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קְרָשִׁים לִפְאַת נֶגֶב
תֵּימָנָה: כד וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף עָשָׂה תַּחַת עֶשְׂרִים הַקְּרָשִׁים שְׁנֵי

דִּירִיעָתָא בְּסִטְרָא בֵּית לוֹפֵי תְּנִיתָא: יב חַמְשִׁין עַנּוּבִין עֲבַד בִּירִיעָתָא חֲדָא וְחַמְשִׁין עַנּוּבִין עֲבַד בְּסִטְרָא דִּירִיעָתָא דְּבֵית לוֹפֵי תְּנִיתָא מְכַוְּנָן עַנּוּבַיָּא חֲדָא לְקֳבֵל חֲדָא: יג וַעֲבַד חַמְשִׁין פּוּרְכִּין דִּדְהָב וְלָכֵף יָת יְרִיעָתָא חֲדָא עִם חֲדָא בְּפוּרְכַּיָּא וַהֲוָה מַשְׁכְּנָא חָד: יד וַעֲבַד יְרִיעָן דִּמְעַזֵּי לִכְרָסָא עַל מַשְׁכְּנָא חַד עֲשַׂר יְרִיעָן עֲבַד יָתְהֶן: טו אֲרָכָא דִּירִיעָתָא חֲדָא תְּלָתִין בְּאַמִּין וְאַרְבַּע אַמִּין פּוּתְיָא דִּירִיעָתָא חֲדָא מְשַׁחְתָּא חֲדָא לְחַד עֲשַׂר יְרִיעָן: טז וְלָכֵף יָת חֲמֵשׁ יְרִיעָן לְחוֹד וְיָת שֵׁת יְרִיעָן לְחוֹד: יז וַעֲבַד עַנּוּבִין חַמְשִׁין עַל סִפְתָּא דִּירִיעָתָא בְּסִטְרָא בֵּית לוֹפֵי וְחַמְשִׁין עַנּוּבִין עֲבַד עַל סִפְתָּא דִּירִיעָתָא דְּבֵית לוֹפֵי תְּנִיתָא: יח וַעֲבַד פּוּרְכִּין דִּנְחָשָׁא חַמְשִׁין לְלַכָּפָא יָת מַשְׁכְּנָא לְמֵהֱוֵי חָד: יט וַעֲבַד חוֹפָאָה לְמַשְׁכְּנָא מַשְׁכֵּי דִּדְכָרֵי מְסַמְּקֵי וְחוֹפָאָה מַשְׁכֵּי דְּסַסְגּוֹנָא מִלְּעֵלָא: כ וַעֲבַד יָת דַּפַּיָּא לְמַשְׁכְּנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין קָיְמִין: כא עֲשַׂר אַמִּין אֲרָכָא דְּדַפָּא וְאַמְּתָא וּפַלְגוּת אַמְּתָא פּוּתְיָא דְּדַפָּא חָד: כב תַּרְתֵּין צִירִין לְדַפָּא חַד מְשַׁלְּבִין חֲדָא לְקֳבֵל חֲדָא כֵּן עֲבַד לְכֹל דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא: כג וַעֲבַד יָת דַּפַּיָּא לְמַשְׁכְּנָא עֶסְרִין דַּפִּין לְרוּחַ עֵבֶר דָּרוֹמָא: כד וְאַרְבְּעִין סַמְכִּין דִּכְסַף עֲבַד תְּחוֹת עֶסְרִין דַּפִּין תְּרֵין סַמְכִּין תְּחוֹת דַּפָּא חַד לִתְרֵין

אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו וּשְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו:
כה וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן עָשָׂה
עֶשְׂרִים קְרָשִׁים: כו וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כֶּסֶף
שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים
תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: כז וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה
עָשָׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים: כח וּשְׁנֵי קְרָשִׁים עָשָׂה
לִמְקֻצֹעֹת הַמִּשְׁכָּן בַּיַּרְכָתָיִם: כט וְהָיוּ תוֹאֲמִם
מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים אֶל־רֹאשׁוֹ אֶל־
הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן עָשָׂה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי
הַמִּקְצֹעֹת: ל וְהָיוּ שְׁמֹנֶה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם
כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים שְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: לא וַיַּעַשׂ בְּרִיחֵי
עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן
הָאֶחָת: לב וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־
הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי
הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם יָמָּה: לג וַיַּעַשׂ אֶת־הַבְּרִיחַ
הַתִּיכֹן לִבְרֹחַ בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מִן־הַקָּצֶה אֶל־
הַקָּצֶה: לד וְאֶת־הַקְּרָשִׁים צִפָּה זָהָב וְאֶת־
טַבְּעֹתָם עָשָׂה זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם וַיְצַף
אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב: לה וַיַּעַשׂ אֶת־הַפָּרֹכֶת
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר
מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב עָשָׂה אֹתָהּ כְּרֻבִים: לו וַיַּעַשׂ לָהּ
אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וַיְצַפֵּם זָהָב וְוֵיהֶם זָהָב
וַיִּצֹק לָהֶם אַרְבָּעָה אַדְנֵי־כָסֶף: לז וַיַּעַשׂ מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת

צִירוֹהִי וּתְרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד לִתְרֵין צִירוֹהִי: כה וְלִסְטַר מַשְׁכְּנָא תִּנְיֵתָא לְרוּחַ צִפּוּנָא עֲבַד עֶסְרִין דַּפִּין: כו וְאַרְבְּעִין סַמְכֵיהוֹן דִּכְסַף תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד וּתְרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חָד: כז וְלִסְיָפֵי מַשְׁכְּנָא מַעַרְבָּא עֲבַד שִׁתָּא דַּפִּין: כח וּתְרֵין דַּפִּין עֲבַד לְזָוְיַת מַשְׁכְּנָא בְּסוֹפֵיהוֹן: כט וַהֲווֹ מְכַוְּנִין מִלְּרַע וְכַחֲדָא הֲווֹ מְכַוְּנִין עַל רֵישֵׁהּ לְעִזְקָתָא חֲדָא כֵּן עֲבַד לְתַרְוֵיהוֹן לִתְרֵין זָוְיָן: ל וַהֲווֹ תְּמַנְיָא דַּפִּין וְסַמְכֵיהוֹן דִּכְסַף שִׁתָּא עֲשַׂר סַמְכִין תְּרֵין סַמְכִין תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חָד: לא וַעֲבַד עַבְּרֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין חַמְשָׁא לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא חָד: לב וְחַמְשָׁא עַבְּרִין לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא תִּנְיֵתָא וְחַמְשָׁא עַבְּרִין לְדַפֵּי מַשְׁכְּנָא לְסוֹפֵיהוֹן מַעַרְבָּא: לג וַעֲבַד יָת עַבְּרָא מְצִיעָאָה לְאַעְבָּרָא בְּגוֹ דַּפַּיָּא מִן סְיָפֵי לִסְיָפֵי: לד וְיָת דַּפַּיָּא חַפָּא דַּהֲבָא וְיָת עִזְקָתְהוֹן עֲבַד דַּהֲבָא אַתְרָא לְעַבְּרַיָּא וַחַפָּא יָת עַבְּרַיָּא דַּהֲבָא: לה וַעֲבַד יָת פָּרֻכְתָּא תְּכֵלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד אָמָן עֲבַד יָתַהּ צוּרַת כְּרוּבִין: לו וַעֲבַד לַהּ אַרְבְּעָא עַמּוּדֵי שִׁטִּין וַחֲפָנוּן דַּהֲבָא וָוֵיהוֹן דַּהֲבָא וְאַתִּיךְ לְהוֹן אַרְבְּעָא סַמְכִין דִּכְסַף: לז וַעֲבַד פְּרָסָא לִתְרַע מַשְׁכְּנָא תְּכֵלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד צַיָּר:

וְאַרְבָּעָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה
רֹקֵם: לח וְאֶת־עַמּוּדָיו חֲמִשָּׁה וְאֶת־וָוֵיהֶם
וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וַחֲשֻׁקֵיהֶם זָהָב וַאדְנֵיהֶם
חֲמִשָּׁה נְחֹשֶׁת: פ לז א וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל אֶת־
הָאָרֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה
וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ רס״א: ב וַיְצַפֵּהוּ
זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר זָהָב
סָבִיב: ג וַיִּצֹק לוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב עַל אַרְבַּע
פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי
טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית: ד וַיַּעַשׂ בַּדֵּי עֲצֵי
שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב: ה וַיָּבֵא אֶת־הַבַּדִּים
בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן:
ו וַיַּעַשׂ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ
וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ: ז וַיַּעַשׂ שְׁנֵי כְרֻבִים זָהָב
מִקְשָׁה עָשָׂה אֹתָם מִשְּׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת:
ח כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב־אֶחָד מִקָּצָה
מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת עָשָׂה אֶת־הַכְּרֻבִים מִשְּׁנֵי
כתיב קצוותיו קרי קְצוֹתָיו: ט וַיִּהְיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי
כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת
וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת הָיוּ פְּנֵי
הַכְּרֻבִים: פ י וַיַּעַשׂ אֶת־הַשֻּׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים
אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ:
יא וַיְצַף אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב: יב וַיַּעַשׂ לוֹ מִסְגֶּרֶת

לח וְיָת עַמּוּדוֹהִי חַמְשָׂא וְיָת
וָוֵיהוֹן וַחֲפָא רֵישֵׁיהוֹן וְכִבּוּשֵׁיהוֹן
דַּהֲבָא וְסַמְכֵיהוֹן חַמְשָׂא נְחָשָׂא:
א וַעֲבַד בְּצַלְאֵל יָת אֲרוֹנָא דְּאָעֵי
שִׁטִּין תַּרְתִּין אַמִּין וּפַלְגָּא אֲרֻכֵּהּ
וְאַמְתָא וּפַלְגָּא פְּתָיֵהּ וְאַמְתָא
וּפַלְגָּא רוּמֵהּ: ב וַחֲפָהִי דְּהַב דְּכִי
מִגּוֹ וּמִבָּרָא וַעֲבַד לֵהּ דֵּיר דְּדְהַב
סְחוֹר סְחוֹר: ג וְאַתִּיךְ לֵהּ אַרְבַּע
עִזְקַן דְּדְהַב עַל אַרְבַּע זְוָיָתֵהּ
וְתַרְתֵּין עִזְקַן עַל סִטְרֵהּ חַד
וְתַרְתֵּין עִזְקַן עַל סִטְרֵהּ תִּנְיָתָא:
ד וַעֲבַד אֲרִיחֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין וַחֲפָא
יָתְהוֹן דַּהֲבָא: ה וְאָעֵל יָת
אֲרִיחֵיָא בְּעִזְקָתָא עַל סִטְרֵי אֲרוֹנָא
לְמִטַּל יָת אֲרוֹנָא: ו וַעֲבַד כַּפֹּרְתָּא
דְּהַב דְּכִי תַּרְתֵּין אַמִּין וּפַלְגָּא
אֲרֻכֵּהּ וְאַמְתָא וּפַלְגָּא פְּתָיֵהּ:
ז וַעֲבַד תְּרֵין כְּרוּבִין דְּדְהָב נְגִיד
עֲבַד יָתְהוֹן מִתְּרֵין סִטְרֵי כַּפֹּרְתָּא:
ח כְּרוּבָא חַד מִסִּטְרָא מִכָּא
וּכְרוּבָא חַד מִסִּטְרָא מִכָּא מִן
כַּפֹּרְתָּא עֲבַד יָת כְּרוּבַיָּא מִתְּרֵין
סִטְרוֹהִי: ט וַהֲווֹ כְּרוּבַיָּא פְּרִיסָן
גַּדְפֵיהוֹן לְעֵלָּא נָטְלִין בְּגַדְפֵיהוֹן
עַל כַּפֹּרְתָּא וְאַפֵּיהוֹן חַד לָקֳבֵל
חַד לָקֳבֵל כַּפֹּרְתָּא הֲווֹ אַפֵּי
כְּרוּבַיָּא: י וַעֲבַד יָת פָּתוֹרָא דְּאָעֵי
שִׁטִּין תַּרְתֵּין אַמִּין אֲרֻכֵּהּ וְאַמְתָא
פְּתָיֵהּ וְאַמְתָא וּפַלְגָּא רוּמֵהּ:
יא וַחֲפָא יָתֵהּ דְּהַב דְּכִי וַעֲבַד לֵהּ
דֵּיר דְּדְהַב סְחוֹר סְחוֹר: יב וַעֲבַד

רש״י

לִבּוֹ״, (מלכים ב ג): ״וְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב״: **(א) וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל.** לְפִי שֶׁנָּתַן נַפְשׁוֹ עַל הַמְּלָאכָה יוֹתֵר מִשְּׁאָר

טֹפַח סָבִיב וַיַּעַשׂ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב׃
יג וַיִּצֹק לוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתֵּן אֶת־
הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע
רַגְלָיו׃ יד לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת הָיוּ הַטַּבָּעֹת בָּתִּים
לַבַּדִּים לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ טו וַיַּעַשׂ אֶת־
הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב לָשֵׂאת
אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ טז וַיַּעַשׂ אֶת־הַכֵּלִים | אֲשֶׁר
עַל־הַשֻּׁלְחָן אֶת־קְעָרֹתָיו וְאֶת־כַּפֹּתָיו וְאֵת
מְנַקִּיֹּתָיו וְאֶת־הַקְּשָׂוֹת אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֵן זָהָב
טָהוֹר׃ פ שלישי יז וַיַּעַשׂ אֶת־הַמְּנֹרָה זָהָב טָהוֹר
מִקְשָׁה עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ
כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה הָיוּ׃ יח וְשִׁשָּׁה קָנִים
יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה | קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ
הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי׃
יט שְׁלֹשָׁה גְּבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד
כַּפְתֹּר וָפֶרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בְּקָנֶה
אֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים
מִן־הַמְּנֹרָה׃ כ וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים
מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ׃ כא וְכַפְתֹּר תַּחַת
שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים
מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִמֶּנָּה׃ כב כַּפְתֹּרֵיהֶם
וְקָנֹתָם מִמֶּנָּה הָיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב
טָהוֹר׃ כג וַיַּעַשׂ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וּמַלְקָחֶיהָ
וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר׃ כד כִּכַּר זָהָב טָהוֹר עָשָׂה אֹתָהּ וְאֵת

לֵהּ גְּדַנְפָּא רוּמֵהּ פּוּשְׁכָּא סְחוֹר
סְחוֹר וַעֲבַד דֵּיר דְּדָהַב לְגִדַנְפֵּהּ
סְחוֹר סְחוֹר׃ יג וְאַתִּיךְ לֵהּ אַרְבַּע
עִזְקָן דְּדָהַב וִיהַב יָת עִזְקָתָא עַל
אַרְבַּע זְוָיָתָא דִּי לְאַרְבַּע רַגְלוֹהִי׃
יד לָקֳבֵל גְּדַנְפָּא הֲווֹ עִזְקָתָא
אַתְרָא לַאֲרִיחַיָּא לְמִטַּל יָת
פָּתוֹרָא׃ טו וַעֲבַד יָת אֲרִיחַיָּא
דְּאָעֵי שִׁטִּין וַחֲפָא יָתְהוֹן דַּהֲבָא
לְמִטַּל יָת פָּתוֹרָא׃ טז וַעֲבַד יָת
מָנְיָא דִּי עַל פָּתוֹרָא יָת מָגִיסוֹהִי
וְיָת בְּזִיכּוֹהִי וְיָת מְכִילָתֵהּ וְיָת
קַשְׁוָתָא דִּי יִתְנַסַּךְ בְּהֵן דְּהַב דְּכִי׃
יז וַעֲבַד יָת מְנַרְתָּא דְּהַב דְּכִי גְּגִיד
עֲבַד יָת מְנַרְתָּא שִׁידַהּ וּקְנַהּ
כַּלִּידָהָא חֵזוּרָהָא וְשׁוּשַׁנָּהָא מִנַּהּ
הֲווֹ׃ יח וְשִׁתָּא קְנִין נָפְקִין
מִסִּטְרָהָא תְּלָתָא קְנֵי מְנַרְתָּא
מִסִּטְרַהּ חַד וּתְלָתָא קְנֵי מְנַרְתָּא
מִסִּטְרַהּ תִּנְיָנָא׃ יט תְּלָתָא כַּלִּידִין
מְצַיְּרִין בְּקַנְיָא חַד חֵזוּר וְשׁוּשַׁן
וּתְלָתָא כַּלִּידִין מְצַיְּרִין בְּקַנְיָא חַד
חֵזוּר וְשׁוּשָׁן כֵּן לְשִׁתָּא קְנִין
דְּנָפְקִין מִן מְנַרְתָּא׃ כ וּבִמְנַרְתָּא
אַרְבְּעָא כַּלִּידִין מְצַיְּרִין חֵזוּרָהָא
וְשׁוּשַׁנָּהָא׃ כא וְחֵזוּר תְּחוֹת תְּרֵין
קְנִין מִנַּהּ וְחֵזוּר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין
מִנַּהּ וְחֵזוּר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין מִנַּהּ
לְשִׁתָּא קְנִין דְּנָפְקִין מִנַּהּ׃
כב חֵזוּרֵיהוֹן וּקְנֵיהוֹן מִנַּהּ הֲווֹ
כֻּלַּהּ גְּגִידָא חֲדָא דְּהַב דְּכִי׃
כג וַעֲבַד יָת בּוֹצִינָהָא שִׁבְעָא
וְצִבְיְתָהָא וּמַחְתִּיתָהָא דְּהַב דְּכִי׃
כד כִּכְּרָא דְּהַב דְּכִי עֲבַד יָתַהּ וְיָת

כָּל־כֵּלָיהָ׃ פ כה וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת עֲצֵי
שִׁטִּים אַמָּה אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ רָבוּעַ וְאַמָּתַיִם
קֹמָתוֹ מִמֶּנּוּ הָיוּ קַרְנֹתָיו׃ כו וַיְצַף אֹתוֹ זָהָב
טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו
וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃ כז וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב
עָשָׂה־לוֹ | מִתַּחַת לְזֵרוֹ עַל שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו עַל
שְׁנֵי צִדָּיו לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֵם׃
כח וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם
זָהָב׃ כט וַיַּעַשׂ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה קֹדֶשׁ וְאֶת־
קְטֹרֶת הַסַּמִּים טָהוֹר מַעֲשֵׂה רֹקֵחַ׃ ס רביעי
לח א וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה עֲצֵי שִׁטִּים
חָמֵשׁ אַמּוֹת אָרְכּוֹ וְחָמֵשׁ־אַמּוֹת רָחְבּוֹ רָבוּעַ
וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ׃ ב וַיַּעַשׂ קַרְנֹתָיו עַל
אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ הָיוּ קַרְנֹתָיו וַיְצַף אֹתוֹ
נְחֹשֶׁת׃ ג וַיַּעַשׂ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ אֶת־
הַסִּירֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקֹת אֶת־
הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־הַמַּחְתֹּת כָּל־כֵּלָיו עָשָׂה נְחֹשֶׁת׃
ד וַיַּעַשׂ לַמִּזְבֵּחַ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת
תַּחַת כַּרְכֻּבוֹ מִלְּמַטָּה עַד־חֶצְיוֹ׃ ה וַיִּצֹק אַרְבַּע
טַבָּעֹת בְּאַרְבַּע הַקְּצָוֹת לְמִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת בָּתִּים
לַבַּדִּים׃ ו וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף
אֹתָם נְחֹשֶׁת׃ ז וַיָּבֵא אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל
צַלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֶם נָבוּב לֻחֹת

כָּל מָנָהָא׃ כה וַעֲבַד יָת מַדְבְּחָא
דִּקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא דְּאָעֵי שִׁטִּין
אַמְּתָא אֲרֻכֵּה וְאַמְּתָא פְּתֵיהּ מְרַבַּע
וְתַרְתֵּין אַמִּין רוּמֵהּ מִנֵּהּ הֲווֹ
קַרְנוֹהִי׃ כו וַחֲפָא יָתֵהּ דְּהַב דְּכִי
יָת אַגָּרֵהּ וְיָת כָּתְלוֹהִי סְחוֹר סְחוֹר
וְיָת קַרְנוֹהִי וַעֲבַד לֵהּ דֵּיר דְּדְהַב
סְחוֹר סְחוֹר׃ כז וְתַרְתֵּין עִזְקָן
דְּדְהַב עֲבַד לֵהּ מִלְּרַע לְדֵירֵהּ עַל
תַּרְתֵּין זְוָיָתֵהּ עַל תְּרֵין סִטְרוֹהִי
לְאַתְרָא לַאֲרִיחָיָא לְמִטַּל יָתֵהּ
בְּהוֹן׃ כח וַעֲבַד יָת אֲרִיחָיָא דְּאָעֵי
שִׁטִּין וַחֲפָא יָתְהוֹן דַּהֲבָא׃
כט וַעֲבַד יָת מִשְׁחָא דִּרְבוּתָא
קוּדְשָׁא וְיָת קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא דְּכִי
עוֹבַד בּוּסְמָנוּ׃ א וַעֲבַד יָת
מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא דְּאָעֵי שִׁטִּין
חֲמֵשׁ אַמִּין אֲרֻכֵּה וַחֲמֵשׁ אַמִּין
פְּתֵיהּ מְרַבַּע וּתְלָתָא אַמִּין רוּמֵהּ׃
ב וַעֲבַד קַרְנוֹהִי עַל אַרְבַּע זְוָיָתֵהּ
מִנֵּהּ הֲווֹ קַרְנוֹהִי וַחֲפָא יָתֵהּ
נְחָשָׁא׃ ג וַעֲבַד יָת כָּל מָנֵי
מַדְבְּחָא יָת פְּסַכְתֵּרָוָתָא וְיָת
מַגְרוֹפְיָתָא וְיָת מִזְרְקָתָא יָת
צִנּוּרְיָתָא וְיָת מַחְתְּיָתָא כָּל מָנוֹהִי
עֲבַד נְחָשָׁא׃ ד וַעֲבַד לְמַדְבְּחָא
סְרָדָא עוֹבַד מְצַדְתָּא דִּנְחָשָׁא
תְּחוֹת סוֹבְבֵהּ מִלְּרַע עַד פַּלְגֵהּ׃
ה וְאַתִּיךְ אַרְבַּע עִזְקָתָא בְּאַרְבַּע
סִטְרָתָא לִסְרָדָא דִּנְחָשָׁא אַתְרָא
לַאֲרִיחָיָא׃ ו וַעֲבַד יָת אֲרִיחָיָא
דְּאָעֵי שִׁטִּין וַחֲפָא יָתְהוֹן נְחָשָׁא׃
ז וְאָעֵיל יָת אֲרִיחָיָא בְּעִזְקָתָא עַל
סִטְרֵי מַדְבְּחָא לְמִטַּל יָתֵהּ בְּהוֹן

חֲכָמִים, נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ׃ (ז) **נָבוּב לֻחֹת.** נָבוּב הוּא חָלוּל, וְכֵן (ירמיה נב)׃ "וְעָבְיוֹ אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת

חֲלִיל לוּחִין עֲבַד יָתֵהּ: ח וַעֲבַד
יָת כִּיוֹרָא נְחָשָׁא וְיָת בְּסִיסֵהּ
נְחָשָׁא בְּמֶחְזַיָן נְשַׁיָא דְּאָתְיָן
לְצַלָּאָה בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:
ט וַעֲבַד יָת דַּרְתָּא לְרוּחַ עֵבֶר
דָּרוֹמָא סְרָדֵי דַּרְתָּא דְּבוּץ שְׁזִיר
מְאָה בְּאַמִּין: י עַמּוּדֵיהוֹן עֶסְרִין
וְסַמְכֵיהוֹן עֶסְרִין נְחָשָׁא וָוֵי
עַמּוּדַיָּא וְכִבּוּשֵׁיהוֹן כְּסָף:
יא וּלְרוּחַ צִפּוּנָא מְאָה אַמִּין
עַמּוּדֵיהוֹן עֶסְרִין וְסַמְכֵיהוֹן עֶסְרִין
נְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא וְכִבּוּשֵׁיהוֹן
דִּכְסָף: יב וּלְרוּחַ מַעַרְבָּא סְרָדִין
חַמְשִׁין בְּאַמִּין עַמּוּדֵיהוֹן עַסְרָא
וְסַמְכֵיהוֹן עַסְרָא וָוֵי עַמּוּדַיָּא
וְכִבּוּשֵׁיהוֹן דִּכְסָף: יג וּלְרוּחַ
קִדּוּמָא מָדִינְחָא חַמְשִׁין אַמִּין:
יד סְרָדִין חֲמֵשׁ עֶסְרֵי אַמִּין
לְעִבְרָא עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא
וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָתָא: טו וּלְעִבְרָא
תִּנְיָתָא מִכָּא וּמִכָּא לִתְרַע דַּרְתָּא
סְרָדִין חֲמֵשׁ עֶסְרֵי אַמִּין
עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָתָא:
טז כָּל סְרָדֵי דְּדַרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר
דְּבוּץ שְׁזִיר: יז וְסַמְכַיָּא

עָשָׂה אֹתוֹ רש״י: ס ח וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת
וְאֶת כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמַרְאֹת הַצֹּבְאֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד רש״י: ס ט וַיַּעַשׂ אֶת־הֶחָצֵר
לִפְאַת | נֶגֶב תֵּימָנָה קַלְעֵי הֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר
מֵאָה בָּאַמָּה: י עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם
עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף:
יא וְלִפְאַת צָפוֹן מֵאָה בָאַמָּה עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרִים
וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים
וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף: יב וְלִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים
בָּאַמָּה עַמּוּדֵיהֶם עֲשָׂרָה וְאַדְנֵיהֶם עֲשָׂרָה וָוֵי
הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף: יג וְלִפְאַת קֵדְמָה
מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה: יד קְלָעִים חֲמֵשׁ־עֶשְׂרֵה
אַמָּה אֶל־הַכָּתֵף עַמּוּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה: טו וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית מִזֶּה וּמִזֶּה לְשַׁעַר
הֶחָצֵר קְלָעִים חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה: טז כָּל־קַלְעֵי הֶחָצֵר
סָבִיב שֵׁשׁ מָשְׁזָר: יז וְהָאֲדָנִים לָעַמֻּדִים נְחֹשֶׁת

רש״י

נָבוּב״: **נְבוּב לֻחֹת.** הַלּוּחוֹת שֶׁל עֲצֵי שִׁטִּים לְכָל רוּחַ וְהֶחָלָל בְּאֶמְצַע: **(ח) בְּמַרְאֹת הַצֹּבְאֹת.** בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּיָדָן מַרְאוֹת שֶׁרוֹאוֹת בָּהֶן כְּשֶׁהֵן מִתְקַשְּׁטוֹת, וְאַף אוֹתָן לֹא עִכְּבוּ מִלְּהָבִיא לְנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן, וְהָיָה מוֹאֵס מֹשֶׁה בָּהֶן מִפְּנֵי שֶׁעֲשׂוּיִים לְיֵצֶר הָרָע. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ׳קַבֵּל, כִּי אֵלּוּ חֲבִיבִין עָלַי מִן הַכֹּל, שֶׁעַל יְדֵיהֶם הֶעֱמִידוּ הַנָּשִׁים צְבָאוֹת רַבּוֹת בְּמִצְרַיִם, כְּשֶׁהָיוּ בַּעֲלֵיהֶן יְגֵעִים בַּעֲבוֹדַת פָּרֶךְ, הָיוּ הוֹלְכוֹת וּמוֹלִיכוֹת לָהֶם מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וּמַאֲכִילוֹת אוֹתָם, וְנוֹטְלוֹת הַמַּרְאוֹת וְכָל אַחַת רוֹאָה עַצְמָהּ עִם בַּעְלָהּ בַּמַּרְאָה וּמְשַׁדֵּלְתּוֹ בִּדְבָרִים, לוֹמַר: אֲנִי נָאָה מִמְּךָ, וּמִתּוֹךְ כָּךְ מְבִיאוֹת לְבַעֲלֵיהֶם לִידֵי תַּאֲוָה, וְנִזְקָקוֹת לָהֶם וּמִתְעַבְּרוֹת וְיוֹלְדוֹת שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר (שה״ש ח): ״תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ״, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״בְּמַרְאוֹת הַצּוֹבְאוֹת״. וְנַעֲשָׂה הַכִּיּוֹר מֵהֶם, שֶׁהוּא לָשׁוּם שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, לְהַשְׁקוֹת מַיִם שֶׁבְּתוֹכוֹ לְמִי שֶׁקִּנֵּא לָהּ בַּעְלָהּ וְנִסְתְּרָה. וְתֵדַע לְךָ שֶׁהֵן מַרְאוֹת מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר: ״וּנְחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה שִׁבְעִים כִּכָּר וְגוֹ׳ וַיַּעַשׂ בָּהּ וְגוֹ״ וְכִיּוֹר וְכַנּוֹ לֹא הֵזְכִּרוּ שָׁם. לָמַדְתָּ, שֶׁלֹּא הָיָה נְחֹשֶׁת שֶׁל כִּיּוֹר מִנְּחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה, כָּךְ דָּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא, וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: ׳בְּמֶחְזַיָן נְשַׁיָא׳, וְהוּא

וְוֵי הָעַמּוּדִים וַחֲשׁוּקֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם
כֶּסֶף וְהֵם מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף כָּל עַמּוּדֵי הֶחָצֵר׃
יח וּמָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר מַעֲשֵׂה רֹקֵם תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר וְעֶשְׂרִים אַמָּה
אֹרֶךְ וְקוֹמָה בְּרֹחַב חָמֵשׁ אַמּוֹת לְעֻמַּת קַלְעֵי
הֶחָצֵר רס״ו׃ יט וְעַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה וַאֲדָנֵיהֶם
אַרְבָּעָה נְחֹשֶׁת וָוֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם
וַחֲשֻׁקֵיהֶם כֶּסֶף׃ כ וְכָל־הַיְתֵדֹת לַמִּשְׁכָּן וְלֶחָצֵר
סָבִיב נְחֹשֶׁת׃ ס ס ס קכ״ב פסוקים. סנוא״ה סימן

פרשת פקודי

כא אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת אֲשֶׁר
פֻּקַּד עַל־פִּי מֹשֶׁה עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר
בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן רס״ו׃ כב וּבְצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־
חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה עָשָׂה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה רס״ו׃ כג וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן־
אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן חָרָשׁ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם

לְעַמּוּדַיָּא נְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא
וְכִבּוּשֵׁיהוֹן דִּכְסַף וְחִפּוּי רֵישֵׁיהוֹן
דִּכְסָף וְאִנּוּן מְכַבְּשִׁין דִּכְסַף כֹּל
עַמּוּדֵי דַרְתָּא׃ יח וּפְרָסָא דִּתְרַע
דַּרְתָּא עוֹבַד צַיָּר תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא
וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר וְעֶסְרִין
אַמִּין אֲרֻכָּא וְרוּמָא בְּפוּתְיָא חֲמֵשׁ
אַמִּין לָקֳבֵל סְרָדֵי דַרְתָּא׃
יט וְעַמּוּדֵיהוֹן אַרְבְּעָא וְסַמְכֵיהוֹן
אַרְבְּעָא נְחָשָׁא וָוֵיהוֹן דִּכְסַף
וְחִפּוּי רֵישֵׁיהוֹן וְכִבּוּשֵׁיהוֹן
דִּכְסָף׃ כ וְכָל סִכְּיָא לְמַשְׁכְּנָא
וּלְדַרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר דִּנְחָשָׁא׃
כא אִלֵּין מִנְיָנֵי מַשְׁכְּנָא מַשְׁכְּנָא
דְסַהֲדוּתָא דִּי אִתְמְנִי עַל מֵימְרָא
דְמֹשֶׁה פֻּלְחַן לֵיוָאֵי בִּידָא
דְּאִיתָמָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא׃
כב וּבְצַלְאֵל בַּר אוּרִי בַּר חוּר
לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה עֲבַד יָת כָּל דִּי
פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ כג וְעִמֵּהּ
אָהֳלִיאָב בַּר אֲחִיסָמָךְ לְשִׁבְטָא
דְדָן נַגָּר וְאָמָן וְצַיָּר בִּתְכְלָא
וּבְאַרְגְּוָנָא וּבִצְבַע זְהוֹרִי וּבְבוּצָא׃

רש״י

תַּרְגּוּם שֶׁל מַרְאוֹת, מירוא״ש בְּלַעַ״ז, (שפיעגעל), וְכֵן מָצִינוּ בִּישַׁעְיָה (ישעיה ג): ״וְהַגְּלִיּוֹנִים״ מְתַרְגְּמִינָן: ׳וּמִחְזְיָתָא׳: **אֲשֶׁר צָבְאוּ.** לְהָבִיא נִדְבָתָן: **(יח) לְעֻמַּת קַלְעֵי הֶחָצֵר.** כְּמִדַּת קַלְעֵי הֶחָצֵר: חסלת פרשת ויקהל

(כא) אֵלֶּה פְקוּדֵי. בְּפָרָשָׁה זוֹ נִמְנוּ כָּל מִשְׁקְלֵי נִדְבַת הַמִּשְׁכָּן לַכֶּסֶף, וְלַזָּהָב וְלַנְּחֹשֶׁת, וְנִמְנוּ כָּל כֵּלָיו לְכָל עֲבוֹדָתוֹ: **הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן.** שְׁתֵּי פְּעָמִים, רֶמֶז לַמִּשְׁכָּן שֶׁנִּתְמַשְׁכֵּן בִּשְׁנֵי חֻרְבָּנִין עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל: **מִשְׁכַּן הָעֵדֻת.** עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁוִּתֵּר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, שֶׁהֵרֵי הִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בֵּינֵיהֶם: **עֲבֹדַת הַלְוִיִּם.** פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו, הוּא עֲבוֹדָה הַמְּסוּרָה לַלְוִיִּם בַּמִּדְבָּר לָשֵׂאת וּלְהוֹרִיד וּלְהָקִים, אִישׁ אִישׁ לְמַשָּׂאוֹ הַמֻּפְקָד עָלָיו כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא: **בְּיַד אִיתָמָר.** הוּא הָיָה פָּקִיד עֲלֵיהֶם לִמְסֹר לְכָל בֵּית אָב עֲבוֹדָה שֶׁעָלָיו: **(כב) וּבְצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי וְגוֹ׳ עָשָׂה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־צִוָּה ה׳ אֶת־מֹשֶׁה.** אֲשֶׁר צִוָּה אוֹתוֹ מֹשֶׁה אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא ׳כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה׳, אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ רַבּוֹ, הִסְכִּימָה דַּעְתּוֹ לְמַה שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה בְּסִינַי, כִּי מֹשֶׁה צִוָּה לִבְצַלְאֵל לַעֲשׂוֹת תְּחִלָּה כֵּלִים וְאַחַר־כָּךְ מִשְׁכָּן (לֹא לְעִנְיַן צִוּוּי לְהִתְנַדֵּב קָאָמַר, דְּהָא אַדְרַבָּה לְהֵפֶךְ צִוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּפָרָשַׁת ׳תְּרוּמָה׳, מִתְּחִלָּה

כד כָּל דַּהֲבָא דְּאִתְעֲבַד לְעִבִידָא בְּכֹל עִבִידַת קוּדְשָׁא וַהֲוָה דְּהַב אֲרָמוּתָא עֶסְרִין וּתְשַׁע כִּכְּרִין וּשְׁבַע מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא: כה וּכְסַף מִנְיָנֵי כְּנִשְׁתָּא מְאָה כִכְּרִין וְאֶלֶף וּשְׁבַע מְאָה וְשִׁבְעִין וְחַמְשָׁא סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא: כו תִּקְלָא לְגֻלְגֻלְתָּא פַּלְגוּת סִלְעָא בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא לְכֹל דְּעָבַר עַל מִנְיָנָיָא מִבַּר עֶסְרִין שְׁנִין וּלְעֵלָא לְשֵׁית מְאָה וּתְלָתָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה וְחַמְשִׁין: כז וַהֲוָה מְאָה כִּכְּרִין דִּכְסַף לְאַתָּכָא יָת סַמְכֵי קוּדְשָׁא וְיָת סַמְכֵי דְּפָרֻכְתָּא מְאָה סַמְכִין לִמְאָה כִּכְּרִין כִּכְּרָא לְסַמְכָא:

בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ: ס כד כָּל־הַזָּהָב הֶעָשׂוּי לַמְּלָאכָה בְּכֹל מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ וַיְהִי | זְהַב הַתְּנוּפָה תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים כִּכָּר וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ רש״י: כה וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מְאַת כִּכַּר וְאֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: כו בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכֹל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים רש״י: כז וַיְהִי מְאַת כִּכַּר הַכֶּסֶף לָצֶקֶת אֶת אַדְנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אַדְנֵי הַפָּרֹכֶת מְאַת אֲדָנִים לִמְאַת הַכִּכָּר כִּכָּר לָאָדֶן רש״י:

רש״י

הַכֵּלִים: שֵׁלְחָן, מְנוֹרָה, יְרִיעוֹת, וְאַחַר־כָּךְ צִוּוּי הַקְּרָשִׁים. וְצִוּוּי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, רֵישׁ ׳וַיַּקְהֵל׳, תְּחִלָּה הַמִּשְׁכָּן וְאָהֳלוֹ, וְאַחַר־כָּךְ הַכֵּלִים. אֶלָּא מַיְרֵי לְעִנְיַן צִוּוּי לְפוֹעַל, אֵיךְ יִפְעַל כַּסֵּדֶר, וְתִמְצָא בְּפָרָשַׁת ׳כִּי־תִשָּׂא׳: ״רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל וְגוֹ׳״, הֵזְכַּר מִתְּחִלָּה ״אֶת אֹהֶל מוֹעֵד״, וְאַחַר כָּךְ הַכֵּלִים, אֲבָל לְעִנְיָן לְהִתְנַדֵּב לְהָכִין מַה שֶׁיִּהְיוּ צְרִיכִין מַה לִּי מַה שֶׁמִּתְנַדֵּב תְּחִלָּה, וְעַיֵּן בְּ״תּוֹסְפוֹת״ פֶּרֶק הָרוֹאֶה (ברכות נט). וְאִם תֹּאמַר, מִנָּלָן שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם צִוָּה לִבְצַלְאֵל הֵפֶךְ הָעִנְיָן? וְיֵשׁ לוֹמַר דִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת ׳וַיַּקְהֵל׳: ״וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל בְּצַלְאֵל וְאֶל אָהֳלִיאָב וְגוֹ׳״ וְקִצֵּר מַה שֶׁדִּבֵּר עִמָּהֶם, וְהַאי קְרָא מִדִּכְתִיב: ״כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה״ חֲזִינָן דְּהָיָה מְצַוֶּה לָהֶם בְּהֵפֶךְ, וְדוֹק הֵיטֵב), אָמַר לוֹ בְּצַלְאֵל: מִנְהַג הָעוֹלָם לַעֲשׂוֹת תְּחִלָּה בַּיִת, וְאַחַר כָּךְ מֵשִׂים כֵּלִים בְּתוֹכוֹ. אָמַר לוֹ: כָּךְ שָׁמַעְתִּי מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: בְּצַל אֵל הָיִיתָ? כִּי בְּוַדַּאי כָּךְ צִוָּה לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְכֵן עֲשֵׂה, הַמִּשְׁכָּן תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ עֲשֵׂה כֵּלִים: **(כד) כִּכָּר.** שִׁשִּׁים מָנֶה, וּמָנֶה שֶׁל קֹדֶשׁ כְּפוּל הָיָה, הֲרֵי הַכִּכָּר ק״כ מָנֶה, וְהַמָּנֶה כ״ה סְלָעִים, הֲרֵי כִּכָּר שֶׁל קֹדֶשׁ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים שְׁקָלִים. לְפִיכָךְ, מָנֶה בִּפְרוּטְרוּט כָּל הַשְּׁקָלִים שֶׁפִּחוּתִין בְּמִנְיָנָם מִשְּׁלֹשֶׁת אֲלָפִים, שֶׁאֵין מַגִּיעִין לְכִכָּר: **(כו) בֶּקַע.** הוּא שֵׁם מִשְׁקָל שֶׁל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל: **לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְגוֹ׳.** כָּךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל, וְכָךְ עָלָה מִנְיָנָם אַחַר שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן בְּסֵפֶר ׳בַּמִּדְבָּר׳, וְאַף עַתָּה בְּנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן כָּךְ הָיוּ, וּמִנְיַן חֲצָאֵי הַשְּׁקָלִים שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף עוֹלֶה מְאַת כִּכָּר, כָּל אֶחָד שֶׁל שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים שְׁקָלִים, כֵּיצַד? שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף חֲצָאִין הֲרֵי הֵן ג׳ מֵאוֹת אֶלֶף שְׁלֵמִים, הֲרֵי מְאַת כִּכָּר, וְהַשְּׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים חֲצָאִין, עוֹלִין אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שְׁקָלִים: **(כז) לָצֶקֶת.** כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳לְאַתָּכָא׳: **אֶת אַדְנֵי הַקֹּדֶשׁ.** שֶׁל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן שֶׁהֵם מ״ח קְרָשִׁים וְלָהֶם צ״ו אֲדָנִים וְאַדְנֵי פָּרֹכֶת אַרְבָּעָה, הֲרֵי מֵאָה,

כח וְאֶת־הָאֶלֶף וּשְׁבַע הַמֵּאוֹת וַחֲמִשָּׁה
וְשִׁבְעִים עָשָׂה וָוִים לָעַמּוּדִים וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם
וְחִשַּׁק אֹתָם רש״י: כט וּנְחֻשֶׁת הַתְּנוּפָה שִׁבְעִים
כִּכָּר וְאַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־מֵאוֹת שָׁקֶל: ל וַיַּעַשׂ בָּהּ
אֶת־אַדְנֵי פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת מִזְבַּח
הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ וְאֵת
כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ: לא וְאֶת־אַדְנֵי הֶחָצֵר סָבִיב
וְאֶת־אַדְנֵי שַׁעַר הֶחָצֵר וְאֵת כָּל־יִתְדֹת
הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־יִתְדֹת הֶחָצֵר סָבִיב:
לט א וּמִן־הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי
עָשׂוּ בִּגְדֵי־שְׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ וַיַּעֲשׂוּ אֶת־
בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה רש״י: פ חמישי ב וַיַּעַשׂ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר:
ג וַיִּרְקְעוּ אֶת־פַּחֵי הַזָּהָב וְקִצֵּץ פְּתִילִם לַעֲשׂוֹת
בְּתוֹךְ הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹךְ הָאַרְגָּמָן וּבְתוֹךְ תּוֹלַעַת
הַשָּׁנִי וּבְתוֹךְ הַשֵּׁשׁ מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב רש״י: ד כְּתֵפֹת
עָשׂוּ־לוֹ חֹבְרֹת עַל־שְׁנֵי כתיב קצוותיו קרי קְצוֹתָיו
חֻבָּר: ה וְחֵשֶׁב אֲפָדָתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו מִמֶּנּוּ הוּא
כְּמַעֲשֵׂהוּ זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר כַּאֲשֶׁר צִוָּה

כח וְיָת אַלְפָא וּשְׁבַע מְאָה
וְשִׁבְעִין וְחַמְשָׁא עֲבַד וָוִין
לְעַמּוּדַיָּא וְחִפָּא רֵישֵׁיהוֹן וְכַבֵּשׁ
יָתְהוֹן: כט וּנְחָשָׁא דַאֲרָמוּתָא
שִׁבְעִין כִּכְּרִין וּתְרֵין אַלְפִין וְאַרְבַּע
מְאָה סִלְעִין: ל וַעֲבַד בַּהּ יָת
סַמְכֵי תְּרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת
מַדְבְּחָא דִנְחָשָׁא וְיָת סְרָדָא
דִנְחָשָׁא די לֵהּ וְיָת כָּל מָנֵי
מַדְבְּחָא: לא וְיָת סַמְכֵי דְדַרְתָּא
סְחוֹר סְחוֹר וְיָת סַמְכֵי תְּרַע דַּרְתָּא
וְיָת כָּל סִכֵּי מַשְׁכְּנָא וְיָת כָּל סִכֵּי
דַרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר: א וּמִן תִּכְלָא
וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי עֲבָדוּ
לְבוּשֵׁי שִׁמּוּשָׁא לְשַׁמָּשָׁא
בְּקוּדְשָׁא וַעֲבָדוּ יָת לְבוּשֵׁי
קוּדְשָׁא די לְאַהֲרֹן כְּמָא די פַּקִּיד
יְיָ יָת מֹשֶׁה: ב וַעֲבַד יָת אֵפוֹדָא
דַּהֲבָא תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע
זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר: ג וְרַדִּידוּ יָת
טַסֵּי דַּהֲבָא וְקַצִּיצוּ חוּטִין לְמֶעְבַּד
בְּגוֹ תִּכְלָא וּבְגוֹ אַרְגְּוָנָא וּבְגוֹ צְבַע
זְהוֹרִי וּבְגוֹ בּוּצָא עוֹבַד אָמָן:
ד כַּתְפָן עֲבָדוּ לֵהּ מְלַכְּפָן עַל
תְּרֵין סִטְרוֹהִי יִתְלָכֵּף: ה וְהֵמִין
תִּקּוּנֵהּ די עֲלוֹהִי מִנֵּהּ הוּא
כְּעוֹבָדוֹהִי דַּהֲבָא תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא
וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר כְּמָא די

רש״י

וְכָל שְׁאָר הָאֲדָנִים ״נְחֹשֶׁת״ כְּתִיב בָּהֶם: **(כח) וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם.** שֶׁל עַמּוּדִים, מֵהֶן, שֶׁבְּכֻלָּן כְּתִיב: ״וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וַחֲשׁוּקֵיהֶם כֶּסֶף״: **(א) וּמִן הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְגוֹ׳.** שֵׁשׁ לֹא נֶאֱמַר כָּאן, וּמִכָּאן אֲנִי אוֹמֵר שֶׁאֵין בִּגְדֵי שָׁרֵד הַלָּלוּ בִּגְדֵי כְּהֻנָּה, שֶׁבִּבְגְדֵי כְּהֻנָּה הָיָה שֵׁשׁ, אֶלָּא הֵם בְּגָדִים שֶׁמְּכַסִּים בָּהֶם כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ בִּשְׁעַת סִלּוּק מַסָּעוֹת, שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם שֵׁשׁ: **(ג) וַיִּרְקְעוּ.** כְּמוֹ (תהלים קלו): ״לְרֹקַע הָאָרֶץ״. כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳וְרַדִּידוּ טַסִּין׳, הָיוּ מְרַדְּדִין מִן הַזָּהָב, אשטנדר״א בְּלַעַ״ז (אויזדעהנען), טָסִין דַּקּוֹת. כָּאן הוּא מְלַמֵּדְךָ הֵיאָךְ הָיוּ טוֹוִין אֶת הַזָּהָב עִם הַחוּטִין, מְרַדְּדִין טַסִּין דַּקִּין

יהוה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס ו וַיַּעֲשׂוּ אֶת־אַבְנֵי הַשֹּׁהַם
מְסֻבֹּת מִשְׁבְּצֹת זָהָב מְפֻתָּחֹת פִּתּוּחֵי חוֹתָם
עַל־שְׁמֹות בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ז וַיָּשֶׂם אֹתָם עַל
כִּתְפֹּת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ ח וַיַּעַשׂ אֶת־הַחֹשֶׁן
מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ ט רָבוּעַ
הָיָה כָּפוּל עָשׂוּ אֶת־הַחֹשֶׁן זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת
רָחְבּוֹ כָּפוּל׃ י וַיְמַלְּאוּ־בוֹ אַרְבָּעָה טּוּרֵי אָבֶן
טּוּר אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת הַטּוּר הָאֶחָד׃
יא וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ סַפִּיר וְיָהֲלֹם׃ יב וְהַטּוּר
הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה׃ יג וְהַטּוּר
הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ שֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מֻסַבֹּת
מִשְׁבְּצֹת זָהָב בְּמִלֻּאתָם׃ יד וְהָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵנָּה שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם
פִּתּוּחֵי חֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ לִשְׁנֵים עָשָׂר
שֵׁבֶט׃ טו וַיַּעֲשׂוּ עַל־הַחֹשֶׁן שַׁרְשְׁרֹת גַּבְלֻת
מַעֲשֵׂה עֲבֹת זָהָב טָהוֹר׃ טז וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי
מִשְׁבְּצֹת זָהָב וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת זָהָב וַיִּתְּנוּ אֶת־
שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃ יז וַיִּתְּנוּ
שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־
קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃ יח וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי
הָעֲבֹתֹת נָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצֹת וַיִּתְּנֵם

פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ ו וַעֲבָדוּ יָת
אַבְנֵי בּוּרְלָא מְשַׁקְּעָן מְרַמְּצָן
דְּדְהָב גְּלִיפָן כְּתַב מְפָרַשׁ עַל
שְׁמָהָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ז וְשַׁוִּי יָתְהוֹן
עַל כִּתְפָּא דְּאֵפוֹדָא אַבְנֵי דוּכְרָנָא
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ יָת
מֹשֶׁה׃ ח וַעֲבַד יָת חוּשְׁנָא עוֹבַד
אָמָן כְּעוֹבְדֵי אֵפוֹדָא דַּהֲבָא תְּכֵלָא
וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר׃
ט מְרַבַּע הֲוָה עִיף עֲבָדוּ יָת
חוּשְׁנָא זֶרְתָּא אֲרֻכֵּה וְזֶרְתָּא פְּתֵיהּ
עִיף׃ י וְאַשְׁלִימוּ בֵּהּ אַרְבְּעָא
סִדְרֵי אֶבֶן טָבָא סִדְרָא קַדְמָאָה
סַמְקָן יַרְקָן וּבַרְקָן סִדְרָא חָד׃
יא וְסִדְרָא תִּנְיָנָא אִזְמַרְגְּדִין
שַׁבְזִיז וְסַבְהֲלוֹם׃ יב וְסִדְרָא
תְּלִיתָאָה קַנְכְּרֵי טַרְקִיָּא וְעֵין
עֶגְלָא׃ יג וְסִדְרָא רְבִיעָאָה כְּרוּם
יַמָּא וּבוּרְלָא וּפַנְתְּרֵי מְשַׁקְּעָן
מְרַמְּצָן דְּדַהַב בְּאַשְׁלְמוּתְהוֹן׃
יד וְאַבְנַיָּא עַל שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אִנִּין תְּרֵתֵי עֲסָרֵי עַל שְׁמָהָתְהוֹן
כְּתַב מְפָרַשׁ כְּגִלּוּף דְּעִזְקָא גְּבַר
עַל שְׁמֵהּ לִתְרֵין עֲסַר שִׁבְטִין׃
טו וַעֲבָדוּ עַל חוּשְׁנָא תִּכִּין
מְתַחְמָן עוֹבַד גְּדִילוּ דְּדַהַב דְּכִי׃
טז וַעֲבָדוּ תַּרְתֵּין מְרַמְּצָן דְּדַהַב
וְתַרְתֵּין עִזְקָן דְּדְהָב וִיהָבוּ יָת
תַּרְתֵּין עִזְקָתָא עַל תְּרֵין סִטְרֵי
חוּשְׁנָא׃ יז וִיהָבוּ תַּרְתֵּין גְּדִילָתָא
דְּדַהַב עַל תַּרְתֵּין עִזְקָתָא עַל סִטְרֵי
חוּשְׁנָא׃ יח וְיָת תַּרְתֵּין גְּדִילָתָא
דְּעַל תַּרְתֵּין סִטְרוֹהִי יְהָבוּ עַל
תַּרְתֵּין מְרַמְּצָתָא וִיהַבֵּנוּן עַל כַּתְפֵי

וְקוֹצְצִין מֵהֶן פִּתִּילִים לְאֹרֶךְ הַטַּס, לַעֲשׂוֹת אוֹתָן פִּתִּילִים מְעֹרָבִין עִם כָּל מִין וּמִין בַּחֹשֶׁן וְאֵפוֹד,

עַל־כִּתְפֹּת הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו׃ יט וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי
טַבְּעֹת זָהָב וַיָּשִׂימוּ עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן
עַל־שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפֹד בָּיְתָה׃
כ וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתְּנֻם עַל־שְׁתֵּי
כִתְפֹּת הָאֵפֹד מִלְּמַטָּה מִמּוּל פָּנָיו לְעֻמַּת
מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפֹד׃ כא וַיִּרְכְּסוּ
אֶת־הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָיו אֶל־טַבְּעֹת הָאֵפֹד
בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיֹת עַל־חֵשֶׁב הָאֵפֹד וְלֹא־
יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפֹד כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה׃ פ ששי כב וַיַּעַשׂ אֶת־מְעִיל הָאֵפֹד
מַעֲשֵׂה אֹרֶג כְּלִיל תְּכֵלֶת׃ כג וּפִי־הַמְּעִיל
בְּתוֹכוֹ כְּפִי תַחְרָא שָׂפָה לְפִיו סָבִיב לֹא יִקָּרֵעַ׃
כד וַיַּעֲשׂוּ עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל רִמּוֹנֵי תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מָשְׁזָר׃ כה וַיַּעֲשׂוּ פַּעֲמֹנֵי
זָהָב טָהוֹר וַיִּתְּנוּ אֶת־הַפַּעֲמֹנִים בְּתוֹךְ
הָרִמֹּנִים עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב בְּתוֹךְ
הָרִמֹּנִים׃ כו פַּעֲמֹן וְרִמֹּן פַּעֲמֹן וְרִמֹּן עַל־שׁוּלֵי
הַמְּעִיל סָבִיב לְשָׁרֵת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה׃ ס כז וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַכָּתְנֹת שֵׁשׁ
מַעֲשֵׂה אֹרֶג לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו׃ כח וְאֵת הַמִּצְנֶפֶת
שֵׁשׁ וְאֶת־פַּאֲרֵי הַמִּגְבָּעֹת שֵׁשׁ וְאֶת־מִכְנְסֵי
הַבָּד שֵׁשׁ מָשְׁזָר רש״י׃ כט וְאֶת־הָאַבְנֵט שֵׁשׁ

אֵפוֹדָא לְקֻבֵּל אַפּוֹהִי׃ יט וַעֲבָדוּ
תַּרְתֵּין עִזְקָן דְּדַהַב וְשַׁוִּיאוּ עַל
תְּרֵין סִטְרֵי חוּשְׁנָא עַל סִפְתֵּהּ דִּי
לְעִבְרָא דְּאֵפוֹדָא מִלְּגָיוֹ׃ כ וַעֲבָדוּ
תַּרְתֵּין עִזְקָן דְּדַהַב וִיהַבְּנוּן עַל
תַּרְתֵּין כִּתְפֵי אֵפוֹדָא מִלְּרַע
מִלְּקֻבֵּל אַפּוֹהִי לְקֻבֵּל בֵּית לוּפֵי
מֵעִלָּוֵי לְהֶמְיַן אֵפוֹדָא׃ כא וְיַחֲדוּן
יָת חוּשְׁנָא מֵעִזְקָתֵהּ לְעִזְקָתָא
דְּאֵפוֹדָא בְּחוּטָא דִתְכֶלְתָּא לְמֵהֱוֵי
עַל הֶמְיַן אֵפוֹדָא וְלָא יִתְפְּרֵק
חוּשְׁנָא מֵעִלָּוֵי אֵפוֹדָא כְּמָא דִי
פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ כב וַעֲבַד יָת
מְעִילָא דְּאֵפוֹדָא עוֹבַד מָחֵי גְּמִיר
תְּכֶלָא׃ כג וּפוּם מְעִילָא כְּפִיל
לְגַוֵּהּ כְּפוּם שִׁרְיָן תּוֹרָא מַקַּף
לְפוּמֵהּ סְחוֹר סְחוֹר לָא יִתְבְּזָע׃
כד וַעֲבָדוּ עַל שְׁפוֹלֵי מְעִילָא
רִמּוֹנֵי תְּכֶלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי
שְׁזִיר׃ כה וַעֲבָדוּ זַגְּיָא דְּהַב דְּכִי
וִיהַבוּ יָת זַגְּיָא בְּגוֹ רִמּוֹנַיָּא עַל
שְׁפוֹלֵי מְעִילָא סְחוֹר סְחוֹר בְּגוֹ
רִמּוֹנַיָּא׃ כו זַגָּא וְרִמּוֹנָא זַגָּא
וְרִמּוֹנָא עַל שְׁפוֹלֵי מְעִילָא סְחוֹר
סְחוֹר לְשַׁמָּשָׁא כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ
יָת מֹשֶׁה׃ כז וַעֲבָדוּ יָת כְּתוּנִין
דְּבוּצָא עוֹבַד מָחֵי לְאַהֲרֹן
וְלִבְנוֹהִי׃ כח וְיָת מִצְנֶפְתָּא
דְּבוּצָא וְיָת שְׁבַח כּוֹבְעַיָּא דְּבוּצָא
וְיָת מִכְנְסֵי בוּצָא דְּבוּץ שְׁזִיר׃
כט וְיָת הֶמְיָנָא דְּבוּץ שְׁזִיר
וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי
עוֹבַד צַיָּר כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ יָת

רש״י

שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן ״זָהָב״, חוּט אֶחָד שֶׁל זָהָב עִם שִׁשָּׁה הַמִּינִים חוּטָן כָּפוּל שִׁשָּׁה, וְהַזָּהָב חוּט שְׁבִיעִי עִם חוּטִין שֶׁל תְּכֵלֶת, וְכֵן עִם כָּל מִין וּמִין, שֶׁכָּל כָּל אֶחָד וְאֶחָד: **(כח) וְאֶת־פַּאֲרֵי הַמִּגְבָּעֹת.**

מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מַעֲשֵׂה
רֹקֵם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס לְ וַיַּעֲשׂוּ
אֶת־צִיץ נֵזֶר־הַקֹּדֶשׁ זָהָב טָהוֹר וַיִּכְתְּבוּ עָלָיו
מִכְתַּב פִּתּוּחֵי חוֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה: לא וַיִּתְּנוּ
עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת לָתֵת עַל־הַמִּצְנֶפֶת
מִלְּמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה רס״י: ס
לב וַתֵּכֶל כָּל־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲשׂוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
כֵּן עָשׂוּ רס״י: פ לג וַיָּבִיאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶל־מֹשֶׁה
אֶת־הָאֹהֶל וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו קְרָסָיו קְרָשָׁיו
כתיב בריחו קרי בְּרִיחָיו וְעַמֻּדָיו וַאֲדָנָיו רס״י: לד וְאֶת־
מִכְסֵה עוֹרֹת הָאֵילִם הַמְאָדָּמִים וְאֶת־מִכְסֵה עֹרֹת הַתְּחָשִׁים וְאֵת

מֹשֶׁה: ל וַעֲבָדוּ יָת צִיצָא כְּלִילָא
דְקוּדְשָׁא דְּהַב דְּכִי וּכְתָבוּ עֲלוֹהִי
גְּלִיפָן כְּתַב מְפָרַשׁ קֹדֶשׁ לַיְיָ:
לא וְיַהֲבוּ עֲלוֹהִי חוּטָא תְּכֶלְתָּא
לְמִתַּן עַל מִצְנֶפְתָּא מִלְּעֵלָא כְּמָא
דִי פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: לב וּשְׁלִים
כָּל פֻּלְחַן מַשְׁכְּנָא מַשְׁכַּן זִמְנָא
וַעֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דִּי פַּקִּיד
יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבָדוּ: לג וְאַיְתִיאוּ
יָת מַשְׁכְּנָא לְמֹשֶׁה יָת מַשְׁכְּנָא וְיָת
כָּל מָנוֹהִי פּוּרְפּוֹהִי דַּפּוֹהִי
עַבְּרוֹהִי וְעַמּוּדוֹהִי וְסַמְּכוֹהִי:
לד וְיָת חוֹפָאָה מַשְׁכֵּי דְּדִכְרֵי
מְסַמְּקֵי וְיָת חוֹפָאָה מַשְׁכֵּי
דְּסַסְגּוֹנָא וְיָת פָּרֻכְתָּא דִּפְרָסָא:

רש״י

תִּפְאֶרֶת הַמִּגְבָּעוֹת, הַמִּגְבָּעוֹת הַמְּפֹאָרוֹת: **(לא) לָתֵת עַל הַמִּצְנֶפֶת מִלְּמַעְלָה.** וְעַל יְדֵי הַפִּתִּילִים הָיָה מוֹשִׁיבָן עַל הַמִּצְנֶפֶת כְּמִין כֶּתֶר, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר הַצִּיץ עַל הַמִּצְנֶפֶת, שֶׁהֲרֵי בִּשְׁחִיטַת קָדָשִׁים שָׁנִינוּ: ״שְׂעָרוֹ הָיָה נִרְאֶה בֵּין צִיץ לַמִּצְנֶפֶת, שֶׁשָּׁם מַנִּיחַ תְּפִלִּין, וְהַצִּיץ הָיָה נָתוּן עַל הַמֶּצַח״. הֲרֵי הַמִּצְנֶפֶת לְמַעְלָה וְהַצִּיץ לְמַטָּה, וּמַהוּ ״עַל הַמִּצְנֶפֶת מִלְּמַעְלָה״? וְעוֹד הִקְשִׁיתִי בָּהּ: כָּאן הוּא אוֹמֵר ״וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת״, וּבְעִנְיַן הַצִּנָּאָה הוּא אוֹמֵר (לעיל כח): ״וְשַׂמְתָּ אֹתוֹ עַל־פְּתִיל תְּכֵלֶת״, וְאוֹמֵר אֲנִי: פְּתִיל תְּכֵלֶת זֶה, חוּטִין הֵן לְקָשְׁרוֹ בָּהֶן בַּמִּצְנֶפֶת, לְפִי שֶׁהַצִּיץ אֵינוֹ אֶלָּא מֵאֹזֶן לְאֹזֶן, וּבְמַה יִקָּשְׁרֶנּוּ בְּמִצְחוֹ? וְהָיוּ קְבוּעִין בּוֹ חוּטֵי תְּכֵלֶת לִשְׁנֵי רָאשָׁיו וּבְאֶמְצָעִיתוֹ, שֶׁבָּהֶן קוֹשְׁרוֹ וְתוֹלֵהוּ בַּמִּצְנֶפֶת כְּשֶׁהוּא בְּרֹאשׁוֹ, וּשְׁנֵי חוּטִין הָיוּ בְּכָל קָצֶה וְקָצֶה, אַחַת מִמַּעַל וְאַחַת מִתַּחַת לְצַד מִצְחוֹ, וְכֵן בְּאֶמְצָעוֹ, שֶׁכָּךְ הוּא נוֹחַ לִקְשֹׁר, וְאֵין דֶּרֶךְ קְשִׁירָה בְּפָחוֹת מִשְׁנֵי חוּטִין. לְכָךְ נֶאֱמַר עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת: ״וְעָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת״. וְקוֹשֵׁר רָאשֵׁיהֶם הַשְּׁנַיִם כֻּלָּם יַחַד מֵאַחוֹרָיו לְמוּל עָרְפּוֹ, וּמוֹשִׁיבוֹ עַל הַמִּצְנֶפֶת. וְאַל תִּתְמַהּ שֶׁלֹּא נֶאֱמַר: ״פְּתִילֵי תְּכֵלֶת״, הוֹאִיל וּמְרֻבִּין הֵן, שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ בְּחֹשֶׁן וְאֵפוֹד ״וַיִּרְכְּסוּ אֶת הַחֹשֶׁן וְגוֹ׳״, וְעַל כָּרְחָךְ, פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם לֹא הָיוּ, שֶׁהֲרֵי בִּשְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן הָיוּ ב׳ טַבְּעוֹת הַחֹשֶׁן, וּבְב׳ כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד הָיוּ ב׳ טַבְּעוֹת הָאֵפוֹד שֶׁכְּנֶגְדָּן, וּלְפִי דֶּרֶךְ קְשִׁירָה ד׳ חוּטִין הָיוּ, וּמִכָּל מָקוֹם, פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם אִי אֶפְשָׁר: **(לב) וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** אֶת הַמְּלָאכָה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ וְגוֹ׳: **(לג) וַיָּבִיאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְגוֹ׳.** שֶׁלֹּא הָיוּ יְכוֹלִין לַהֲקִימוֹ, וּלְפִי שֶׁלֹּא עָשָׂה מֹשֶׁה שׁוּם מְלָאכָה בַּמִּשְׁכָּן הִנִּיחַ לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֲקָמָתוֹ, שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לַהֲקִימוֹ שׁוּם אָדָם מֵחֲמַת כֹּבֶד הַקְּרָשִׁים, שֶׁאֵין כֹּחַ בְּאָדָם לְזַקְפָן, וּמֹשֶׁה הֶעֱמִידוֹ. אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֵיךְ אֶפְשָׁר הֲקָמָתוֹ עַל יְדֵי אָדָם? אָמַר לוֹ: עֲסֹק אַתָּה בְּיָדְךָ, נִרְאֶה כִּמְקִימוֹ, וְהוּא נִזְקָף וְקָם מֵאֵלָיו, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״הוּקַם

פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ׃ לה אֶת־אֲרוֹן הָעֵדֻת וְאֶת־בַּדָּיו
וְאֶת הַכַּפֹּרֶת׃ לו אֶת־הַשֻּׁלְחָן אֶת־כָּל־כֵּלָיו
וְאֶת לֶחֶם הַפָּנִים׃ לז אֶת־הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה
אֶת־נֵרֹתֶיהָ נֵרֹת הַמַּעֲרָכָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֵת
שֶׁמֶן הַמָּאוֹר׃ לח וְאֵת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֵת שֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וְאֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֵת מָסַךְ פֶּתַח
הָאֹהֶל׃ לט אֵת | מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר
הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו
אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ׃ מ אֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר אֶת־
עַמֻּדָיהָ וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֶת־הַמָּסָךְ לְשַׁעַר הֶחָצֵר
אֶת־מֵיתָרָיו וִיתֵדֹתֶיהָ וְאֵת כָּל־כְּלֵי עֲבֹדַת
הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל מוֹעֵד׃ מא אֶת־בִּגְדֵי הַשָּׂרֶד
לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן
וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן׃ מב כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־
הָעֲבֹדָה׃ מג וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה
וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה כֵּן עָשׂוּ
וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה׃ רס״י פ שביעי מ א וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ
הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תָּקִים אֶת־מִשְׁכַּן אֹהֶל
מוֹעֵד׃ ג וְשַׂמְתָּ שָׁם אֵת אֲרוֹן הָעֵדוּת וְסַכֹּתָ
עַל־הָאָרֹן אֶת־הַפָּרֹכֶת׃ רס״י ד וְהֵבֵאתָ אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְעָרַכְתָּ אֶת־עֶרְכּוֹ

לה יָת אֲרוֹנָא דְסַהֲדוּתָא וְיָת
אַרִיחוֹהִי וְיָת כַּפֻּרְתָּא׃ לו יָת
פָּתוֹרָא יָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת לְחֵם
אַפַּיָּא׃ לז יָת מְנַרְתָּא דְכִיתָא יָת
בּוֹצִינָהָא בּוֹצִינֵי סִדְרָא וְיָת כָּל
מָנָהָא וְיָת מִשְׁחָא דְאַנְהָרוּתָא׃
לח וְיָת מַדְבְּחָא דְדַהֲבָא וְיָת
מִשְׁחָא דִרְבוּתָא וְיָת קְטֹרֶת
בּוּסְמַיָּא וְיָת פְּרָסָא דִתְרַע
מַשְׁכְּנָא׃ לט יָת מַדְבְּחָא דִנְחָשָׁא
וְיָת סְרָדָא דִנְחָשָׁא דִילֵהּ יָת
אַרִיחוֹהִי וְיָת כָּל מָנוֹהִי יָת כִּיּוֹרָא
וְיָת בְּסִיסֵהּ׃ מ יָת סְרָדֵי דְדַרְתָּא
יָת עַמּוּדָהָא וְיָת סַמְכָהָא וְיָת
פְּרָסָא לִתְרַע דַּרְתָּא יָת אֲטוּנוֹהִי
וְסִכָּהָא וְיָת כָּל מָנֵי פָּלְחַן מַשְׁכְּנָא
לְמַשְׁכַּן זִמְנָא׃ מא יָת לְבוּשֵׁי
שְׁמוּשָׁא לְשַׁמָּשָׁא בְקוּדְשָׁא יָת
לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן כַּהֲנָא וְיָת
לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי לְשַׁמָּשָׁא׃ מב כְּכֹל
די פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבָדוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל יָת כָּל פָּלְחָנָא׃ מג וַחֲזָא
מֹשֶׁה יָת כָּל עִבְדְתָּא וְהָא עֲבָדוּ
יָתַהּ כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ כֵּן עֲבָדוּ
וּבָרִיךְ יָתְהוֹן מֹשֶׁה׃ א וּמַלִּיל יְיָ
עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ ב בְּיוֹמָא
יַרְחָא קַדְמָאָה בְּחַד לְיַרְחָא תְּקִים
יָת מַשְׁכְּנָא מַשְׁכַּן זִמְנָא׃
ג וּתְשַׁוִּי תַּמָּן יָת אֲרוֹנָא
דְסַהֲדוּתָא וְתַטֵּל עַל אֲרוֹנָא יָת
פָּרֻכְתָּא׃ ד וְתָעֵל יָת פָּתוֹרָא

רש״י

הַמִּשְׁכָּן״, הוּקַם מֵאֵלָיו, מִדְּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא: נֹעַם ה׳ אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְגוֹ׳״, וְהוּא אֶחָד מִי״א מִזְמוֹרִים שֶׁבִּתְפִלָּה לְמֹשֶׁה: **(ג) וְסַכֹּתָ עַל־הָאָרֹן.** **(מג) וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה.** אָמַר לָהֶם: יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם, (תהלים צ): ״וִיהִי לְשׁוֹן הַגָּנָּה, שֶׁהֲרֵי מְחִצָּה הָיְתָה: **(ד) וְעָרַכְתָּ אֶת**

וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמְּנֹרָה וְהַעֲלִיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ רס״א׳׳ ה וְנָתַתָּה אֶת־מִזְבַּח הַזָּהָב לִקְטֹרֶת לִפְנֵי אֲרוֹן הָעֵדֻת וְשַׂמְתָּ אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן: ו וְנָתַתָּה אֶת מִזְבַּח הָעֹלָה לִפְנֵי פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד: ז וְנָתַתָּ אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁם מָיִם: ח וְשַׂמְתָּ אֶת־הֶחָצֵר סָבִיב וְנָתַתָּ אֶת־מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר: ט וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמָשַׁחְתָּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהָיָה קֹדֶשׁ: י וּמָשַׁחְתָּ אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים: יא וּמָשַׁחְתָּ אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ: יב וְהִקְרַבְתָּ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם: יג וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֶת בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְכִהֵן לִי: יד וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם כָּתֹנֶת: טו וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם כַּאֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ אֶת־אֲבִיהֶם וְכִהֲנוּ לִי וְהָיְתָה לִהְיֹת לָהֶם מָשְׁחָתָם לִכְהֻנַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם: טז וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה: ס יז וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן: יח וַיָּקֶם מֹשֶׁה אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת־אֲדָנָיו וַיָּשֶׂם אֶת־קְרָשָׁיו וַיִּתֵּן אֶת־בְּרִיחָיו וַיָּקֶם אֶת־עַמּוּדָיו: יט וַיִּפְרֹשׂ אֶת־הָאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן

וְתַסְדַּר יָת סִדְרֵהּ וְתָעֵל יָת מְנָרְתָּא וְתַדְלֵק יָת בּוּצִינָהָא: ה וְתִתֵּן יָת מַדְבְּחָא דְּדַהֲבָא לְקִטֹּרֶת בּוּסְמַיָּא קֳדָם אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא וּתְשַׁוִּי יָת פְּרָסָא דְּתַרְעָא לְמַשְׁכְּנָא: ו וְתִתֵּן יָת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא קֳדָם תְּרַע מַשְׁכְּנָא מַשְׁכַּן זִמְנָא: ז וְתִתֵּן יָת כִּיּוֹרָא בֵּין מַשְׁכַּן זִמְנָא וּבֵין מַדְבְּחָא וְתִתֵּן תַּמָּן מַיָּא: ח וּתְשַׁוִּי יָת דַּרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר וְתִתֵּן יָת פְּרָסָא דִּתְרַע דַּרְתָּא: ט וְתִסַּב יָת מִשְׁחָא דִּרְבוּתָא וּתְרַבִּי יָת מַשְׁכְּנָא וְיָת כָּל דִּי בֵּהּ וּתְקַדֵּשׁ יָתֵהּ וְיָת כָּל מָנוֹהִי וִיהֵי קוּדְשָׁא: י וּתְרַבִּי יָת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי וּתְקַדֵּשׁ יָת מַדְבְּחָא וִיהֵי מַדְבְּחָא קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין: יא וּתְרַבִּי יָת כִּיּוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵהּ וּתְקַדֵּשׁ יָתֵהּ: יב וּתְקָרֵב יָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתַסְחֵי יָתְהוֹן בְּמַיָּא: יג וְתַלְבֵּשׁ יָת אַהֲרֹן יָת לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא וּתְרַבִּי יָתֵהּ וּתְקַדֵּשׁ יָתֵהּ וִישַׁמֵּשׁ קֳדָמָי: יד וְיָת בְּנוֹהִי תְּקָרֵב וְתַלְבֵּשׁ יָתְהוֹן כִּתּוּנִין: טו וּתְרַבִּי יָתְהוֹן כְּמָא דִּי רַבֵּיתָא יָת אֲבוּהוֹן וִישַׁמְּשׁוּן קֳדָמָי וּתְהֵי לְמֵהֱוֵי לְהוֹן רְבוּתְהוֹן לְכַהֲנוּת עָלָם לְדָרֵיהוֹן: טז וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּכֹל דִּי פַּקִּיד יְיָ יָתֵהּ כֵּן עֲבַד: יז וַהֲוָה בְּיַרְחָא קַדְמָאָה בְּשַׁתָּא תִּנְיָתָא בְּחַד לְיַרְחָא אִתְּקַם מַשְׁכְּנָא: יח וַאֲקֵם מֹשֶׁה יָת מַשְׁכְּנָא וִיהַב יָת סַמְכוֹהִי וְשַׁוִּי יָת דַּפּוֹהִי וִיהַב יָת עַבְרוֹהִי וַאֲקֵם יָת עַמּוּדוֹהִי: יט וּפְרַס יָת פְּרָסָא עַל מַשְׁכְּנָא וְשַׁוִּי יָת חוּפָאָה דְּמַשְׁכְּנָא

וַיָּשֶׂם אֶת־מִכְסֵה הָאֹהֶל עָלָיו מִלְּמַעְלָה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה רש״י: ס כ וַיִּקַּח וַיִּתֵּן
אֶת־הָעֵדֻת אֶל־הָאָרֹן וַיָּשֶׂם אֶת־הַבַּדִּים עַל־
הָאָרֹן וַיִּתֵּן אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן
מִלְּמַעְלָה רש״י: כא וַיָּבֵא אֶת־הָאָרֹן אֶל־הַמִּשְׁכָּן
וַיָּשֶׂם אֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ וַיָּסֶךְ עַל אֲרוֹן
הָעֵדוּת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס
כב וַיִּתֵּן אֶת־הַשֻּׁלְחָן בְּאֹהֶל מוֹעֵד עַל יֶרֶךְ
הַמִּשְׁכָּן צָפֹנָה מִחוּץ לַפָּרֹכֶת רש״י: כג וַיַּעֲרֹךְ
עָלָיו עֵרֶךְ לֶחֶם לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: ס כד וַיָּשֶׂם אֶת־הַמְּנֹרָה בְּאֹהֶל
מוֹעֵד נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן נֶגְבָּה:
כה וַיַּעַל הַנֵּרֹת לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: ס כו וַיָּשֶׂם אֶת־מִזְבַּח הַזָּהָב בְּאֹהֶל
מוֹעֵד לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת: כז וַיַּקְטֵר עָלָיו קְטֹרֶת
סַמִּים כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה רש״י: ס
כח וַיָּשֶׂם אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן: כט וְאֵת
מִזְבַּח הָעֹלָה שָׂם פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד
וַיַּעַל עָלָיו אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה רש״י: ס ל וַיָּשֶׂם אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין

עֲלוֹהִי מִלְּעֵלָא כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ
יָת מֹשֶׁה: כ וּנְסִיב וִיהַב יָת
סַהֲדוּתָא לַאֲרוֹנָא וְשַׁוִּי יָת
אֲרִיחַיָּא עַל אֲרוֹנָא וִיהַב יָת
כַּפֻּרְתָּא עַל אֲרוֹנָא מִלְּעֵלָא:
כא וְאָעֵל יָת אֲרוֹנָא לְמַשְׁכְּנָא
וְשַׁוִּי יָת פָּרֻכְתָּא דִּפְרָסָא וְאַטֵּל עַל
אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ
יָת מֹשֶׁה: כב וִיהַב יָת פָּתוֹרָא
בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא עַל צִדָּא דְּמַשְׁכְּנָא
צִפּוּנָא מִבָּרָא לְפָרֻכְתָּא: כג וְסַדַּר
עֲלוֹהִי סִדּוּר דִּלְחֵם קֻדָּם יְיָ כְּמָא
דִי פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: כד וְשַׁוִּי יָת
מְנָרְתָּא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא לְקֻבֵּל
פָּתוֹרָא עַל צִדָּא דְּמַשְׁכְּנָא
לְדָרוֹמָא: כה וְאַדְלֵק בּוֹצִינָהָא
קֻדָּם יְיָ כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ יָת
מֹשֶׁה: כו וְשַׁוִּי יָת מַדְבְּחָא
דְּדַהֲבָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא קֻדָּם
פָּרֻכְתָּא: כז וְאַקְטַר עֲלוֹהִי קְטֹרֶת
בּוֹסְמִין כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ יָת
מֹשֶׁה: כח וְשַׁוִּי יָת פְּרָסָא דְּתַרְעָא
לְמַשְׁכְּנָא: כט וְיָת מַדְבְּחָא
דַּעֲלָתָא שַׁוִּי בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא מַשְׁכַּן
זִמְנָא וְאַסֵּק עֲלוֹהִי יָת עֲלָתָא וְיָת
מִנְחָתָא כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ יָת
מֹשֶׁה: ל וְשַׁוִּי יָת כִּיּוֹרָא בֵּין
מַשְׁכַּן זִמְנָא וּבֵין מַדְבְּחָא וִיהַב

רש״י

עֶרְכּוֹ. שְׁתֵּי מַעֲרָכוֹת שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים: **(יט) וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל.** הֵן יְרִיעוֹת הָעִזִּים: **(כ) אֶת הָעֵדֻת.** הַלּוּחוֹת: **(כב) עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן צָפֹנָה.** (יומא לג) בַּחֲצִי הַצָּפוֹנִי שֶׁל רֹחַב הַבַּיִת: יֶרֶךְ. כְּתַרְגּוּמוֹ: ״צִדָּא״, כַּיֶּרֶךְ הַזֶּה שֶׁהוּא בְּצִדּוֹ שֶׁל אָדָם: **(כז) וַיַּקְטֵר עָלָיו קְטֹרֶת.** שַׁחֲרִית וְעַרְבִית, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל ל): ״בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת הַנֵּרוֹת וְגוֹ׳״: **(כט) וַיַּעַל עָלָיו וְגוֹ׳.** אַף בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לַמִּלּוּאִים, שֶׁהוּא יוֹם הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן, שִׁמֵּשׁ מֹשֶׁה וְהִקְרִיב קָרְבְּנוֹת צִבּוּר, חוּץ מֵאוֹתָן שֶׁנִּצְטַוָּה אַהֲרֹן בּוֹ בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט): ״קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וְגוֹ׳״: **אֶת־הָעֹלָה.** עֹלַת הַתָּמִיד: **וְאֶת־הַמִּנְחָה.**

תַּמָּן מַיָּא לְקִדּוּשׁ: לא וִיקַדְּשׁוּן מִנֵּהּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן וְיָת רַגְלֵיהוֹן: לב בְּמֵעֲלְהוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וּבְמִקְרְבְּהוֹן לְמַדְבְּחָא יְקַדְּשׁוּן כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: לג וַאֲקֵם יָת דַּרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכְּנָא וּלְמַדְבְּחָא וִיהַב יָת פְּרָסָא דִּתְרַע דַּרְתָּא וְשֵׁיצֵי מֹשֶׁה יָת עִבִידָא: לד וַחֲפָא עֲנָנָא יָת מַשְׁכַּן זִמְנָא וִיקָרָא דַיְיָ אִתְמְלִי יָת מַשְׁכְּנָא: לה וְלָא יָכִיל מֹשֶׁה לְמֵעַל לְמַשְׁכַּן זִמְנָא אֲרֵי שְׁרָא עֲלוֹהִי עֲנָנָא וִיקָרָא דַיְיָ אִתְמְלִי יָת מַשְׁכְּנָא: לו וּבְאִסְתַּלְּקוּת עֲנָנָא מֵעֲלֵי מַשְׁכְּנָא נָטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכֹל מַטְּלָנֵיהוֹן: לז וְאִם לָא יִסְתַּלַּק עֲנָנָא וְלָא נָטְלִין עַד יוֹמָא דְּאִסְתַּלְּקוּתֵהּ: לח אֲרֵי עֲנָנָא יְקָרָא דַיְיָ עַל מַשְׁכְּנָא בִּימָמָא וְחֵיזוּ אֶשְׁתָּא הֲוֵי בְּלֵילְיָא בֵּהּ לְעֵינֵי כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַטְּלָנֵיהוֹן: חזק

הַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן שָׁמָּה מַיִם לְרָחְצָה: לא וְרָחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם רש״י: לב בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּבְקָרְבָתָם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ יִרְחָצוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה רש״י: ס לג וַיָּקֶם אֶת־הֶחָצֵר סָבִיב לַמִּשְׁכָּן וְלַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן אֶת־מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר וַיְכַל מֹשֶׁה אֶת־הַמְּלָאכָה: פ לד וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן: לה וְלֹא־יָכֹל מֹשֶׁה לָבוֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד כִּי־שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן רש״י: לו וּבְהֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם: לז וְאִם־לֹא יֵעָלֶה הֶעָנָן וְלֹא יִסְעוּ עַד־יוֹם הֵעָלֹתוֹ: לח כִּי עֲנַן יְהוָה עַל־הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־מַסְעֵיהֶם רש״י: חזק צ״ב פסוקים

״בלי כל״ סימן (לקו״ש ח״ו עמ׳ 804)

רש״י

מִנְחַת נְסָכִים שֶׁל תָּמִיד, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל כט): ״וְעִשָּׂרֹן סֹלֶת בָּלוּל בְּשֶׁמֶן וְגוֹ״: **(לא) וְרָחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו.** יוֹם שְׁמִינִי לַמִּלּוּאִים הֵשִׁוּוּ כֻּלָּם לִכְהֻנָּה, וְתַרְגּוּמוֹ: ׳וִיקַדְּשׁוּן מִנֵּיהּ׳. בּוֹ בַּיּוֹם קָדַשׁ מֹשֶׁה עִמָּהֶם: **(לב) וּבְקָרְבָתָם.** כְּמוֹ וּבְקָרְבָם, כְּשֶׁיִּקְרְבוּ: **(לה) וְלֹא־יָכֹל מֹשֶׁה לָבוֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד.** (תורת כהנים פרשת ויקרא) וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (במדבר ז׳): ״וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד״, בָּא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם: ״כִּי שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן״. אֱמֹר מֵעַתָּה: כָּל זְמַן שֶׁהָיָה עָלָיו הֶעָנָן, לֹא הָיָה יָכֹל לָבֹא. נִסְתַּלֵּק הֶעָנָן, נִכְנָס וּמְדַבֵּר עִמּוֹ: **(לח) לְעֵינֵי כָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־מַסְעֵיהֶם.** בְּכָל מַסָּע שֶׁהָיוּ נוֹסְעִים, הָיָה הֶעָנָן שׁוֹכֵן בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יַחֲנוּ שָׁם. מְקוֹם חֲנִיָּתָן אַף הוּא קָרוּי מַסָּע, וְכֵן (בראשית יג): ״וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו״, וְכֵן (במדבר לג): ״אֵלֶּה מַסְעֵי״, לְפִי שֶׁמִּמְּקוֹם הַחֲנִיָּה חָזְרוּ וְנָסְעוּ. לָכֵן נִקְרְאוּ כֻּלָּן מַסָּעוֹת: חסלת פרשת פקודי

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

וקוראין בספר שני פרשת החודש (מפטיר) שמות יב

יב א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: ב הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: ג דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת: ד וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכֻסּוּ עַל־הַשֶּׂה: ה שֶׂה תָּמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים תִּקָּחוּ: ו וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קְהַל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם: ז וְלָקְחוּ מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וְעַל־הַמַּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם: ח וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: ט אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־קִרְבּוֹ: י וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: יא וְכָכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֵּלְכֶם בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה: יב וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה: יג וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים

אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרָאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפָסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף
לְמַשְׁחִית בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: יד וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכָּרוֹן
וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תָּחָגֻּהוּ: טו שִׁבְעַת יָמִים
מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי |
כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשֹׁן עַד־יוֹם
הַשְּׁבִעִי: טז וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ
יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא
לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם: יז וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמַּצּוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
הוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה
לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: יח בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב
תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב: יט שִׁבְעַת יָמִים
שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי | כָּל־אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ: כ כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכֹל
מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת: פ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

הפטרת ויקהל לשמו"ת במלכים א פרק ז

ז יג וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת־חִירָם מִצֹּר: יד בֶּן־אִשָּׁה אַלְמָנָה הוּא מִמַּטֵּה נַפְתָּלִי וְאָבִיו אִישׁ־צֹרִי
חֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת וַיִּמָּלֵא אֶת־הַחָכְמָה וְאֶת־הַתְּבוּנָה וְאֶת־הַדַּעַת לַעֲשׂוֹת כָּל־מְלָאכָה בַּנְּחֹשֶׁת וַיָּבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ
שְׁלֹמֹה וַיַּעַשׂ אֶת־כָּל־מְלַאכְתּוֹ: טו וַיָּצֶר אֶת־שְׁנֵי הָעַמּוּדִים נְחֹשֶׁת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה אַמָּה קוֹמַת הָעַמּוּד
הָאֶחָד וְחוּט שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה אַמָּה יָסֹב אֶת הָעַמּוּד הַשֵּׁנִי: טז וּשְׁתֵּי כֹתָרֹת עָשָׂה לָתֵת עַל־רָאשֵׁי הָעַמּוּדִים

מֵצַק נְחֹשֶׁת חָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמַת הַכֹּתֶרֶת הָאֶחָת וְחָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמַת הַכֹּתֶרֶת הַשֵּׁנִית: יז שְׂבָכִים מַעֲשֵׂה
שְׂבָכָה גְּדִלִים מַעֲשֵׂה שַׁרְשְׁרוֹת לַכֹּתֹרֶת אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים שִׁבְעָה לַכֹּתֶרֶת הָאֶחָת וְשִׁבְעָה לַכֹּתֶרֶת
הַשֵּׁנִית: יח וַיַּעַשׂ אֶת־הָעַמּוּדִים וּשְׁנֵי טוּרִים סָבִיב עַל־הַשְּׂבָכָה הָאֶחָת לְכַסּוֹת אֶת־הַכֹּתֹרֶת אֲשֶׁר
עַל־רֹאשׁ הָרִמֹּנִים וְכֵן עָשָׂה לַכֹּתֶרֶת הַשֵּׁנִית: יט וְכֹתָרֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים מַעֲשֵׂה שׁוּשַׁן בָּאוּלָם
אַרְבַּע אַמּוֹת: כ וְכֹתָרֹת עַל־שְׁנֵי הָעַמּוּדִים גַּם־מִמַּעַל מִלְּעֻמַּת הַבֶּטֶן אֲשֶׁר לְעֵבֶר הַשְּׂבָכָה וְהָרִמֹּנִים
מָאתַיִם טֻרִים סָבִיב עֲל הַכֹּתֶרֶת הַשֵּׁנִית: כא וַיָּקֶם אֶת־הָעַמֻּדִים לְאֻלָם הַהֵיכָל וַיָּקֶם אֶת־הָעַמּוּד הַיְמָנִי
וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יָכִין וַיָּקֶם אֶת־הָעַמּוּד הַשְּׂמֹאלִי וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ בֹּעַז: כב וְעַל רֹאשׁ הָעַמּוּדִים מַעֲשֵׂה
שׁוּשָׁן וַתִּתֹּם מְלֶאכֶת הָעַמּוּדִים: כג וַיַּעַשׂ אֶת־הַיָּם מוּצָק עֶשֶׂר בָּאַמָּה מִשְּׂפָתוֹ עַד־שְׂפָתוֹ עָגֹל | סָבִיב
וְחָמֵשׁ בָּאַמָּה קוֹמָתוֹ וְקָו שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה יָסֹב אֹתוֹ סָבִיב: כד וּפְקָעִים מִתַּחַת לִשְׂפָתוֹ | סָבִיב סֹבְבִים
אֹתוֹ עֶשֶׂר בָּאַמָּה מַקִּפִים אֶת־הַיָּם סָבִיב שְׁנֵי טוּרִים הַפְּקָעִים יְצֻקִים בִּיצֻקָתוֹ: כה עֹמֵד עַל־שְׁנֵי עָשָׂר
בָּקָר שְׁלֹשָׁה פֹנִים | צָפוֹנָה וּשְׁלֹשָׁה פֹנִים | יָמָּה וּשְׁלֹשָׁה | פֹנִים נֶגְבָּה וּשְׁלֹשָׁה פֹנִים מִזְרָחָה וְהַיָּם עֲלֵיהֶם
מִלְּמָעְלָה וְכָל־אֲחֹרֵיהֶם בָּיְתָה: כו וְעָבְיוֹ טֶפַח וּשְׂפָתוֹ כְּמַעֲשֵׂה שְׂפַת־כּוֹס פֶּרַח שׁוֹשָׁן אַלְפַּיִם בַּת יָכִיל:

הפטרת פקודי לשמו"ת במלכים א פרק ז

ז נא וַתִּשְׁלַם כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה וַיָּבֵא שְׁלֹמֹה אֶת־קָדְשֵׁי | דָּוִד אָבִיו
אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכֵּלִים נָתַן בְּאֹצְרוֹת בֵּית יְהוָה: ח א אָז יַקְהֵל שְׁלֹמֹה אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאֶת־כָּל־רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת נְשִׂיאֵי הָאָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה יְרוּשָׁלִָם לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן
בְּרִית־יְהוָה מֵעִיר דָּוִד הִיא צִיּוֹן: ב וַיִּקָּהֲלוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּיֶרַח הָאֵתָנִים בֶּחָג הוּא
הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי: ג וַיָּבֹאוּ כֹּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־הָאָרוֹן: ד וַיַּעֲלוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וְאֶת־אֹהֶל
מוֹעֵד וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בָּאֹהֶל וַיַּעֲלוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם: ה וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל
הַנּוֹעָדִים עָלָיו אִתּוֹ לִפְנֵי הָאָרוֹן מְזַבְּחִים צֹאן וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפְרוּ וְלֹא יִמָּנוּ מֵרֹב: ו וַיָּבִאוּ הַכֹּהֲנִים
אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֶל־דְּבִיר הַבַּיִת אֶל־קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים אֶל־תַּחַת כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים: ז כִּי
הַכְּרוּבִים פֹּרְשִׂים כְּנָפַיִם אֶל־מְקוֹם הָאָרוֹן וַיָּסֹכּוּ הַכְּרֻבִים עַל־הָאָרוֹן וְעַל־בַּדָּיו מִלְּמָעְלָה: ח וַיַּאֲרִכוּ
הַבַּדִּים וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים מִן־הַקֹּדֶשׁ עַל־פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ט אֵין
בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לֻחוֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר הִנִּחַ שָׁם מֹשֶׁה בְּחֹרֵב אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: י וַיְהִי בְּצֵאת הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ וְהֶעָנָן מָלֵא אֶת־בֵּית יְהוָה: יא וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד
לְשָׁרֵת מִפְּנֵי הֶעָנָן כִּי־מָלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־בֵּית יְהוָה: יב אָז אָמַר שְׁלֹמֹה יְהוָה אָמַר לִשְׁכֹּן בָּעֲרָפֶל:
יג בָּנֹה בָנִיתִי בֵית זְבֶל לָךְ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים: יד וַיַּסֵּב הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו וַיְבָרֶךְ אֶת כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל
וְכָל־קְהַל יִשְׂרָאֵל עֹמֵד: טו וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּפִיו אֶת דָּוִד אָבִי וּבְיָדוֹ מִלֵּא

לֵאמֹר: טז מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא־בָחַרְתִּי בְּעִיר מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל
לִבְנוֹת בַּיִת לִהְיוֹת שְׁמִי שָׁם וָאֶבְחַר בְּדָוִד לִהְיוֹת עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל: יז וַיְהִי עִם־לְבַב דָּוִד אָבִי לִבְנוֹת בַּיִת
לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: יח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דָּוִד אָבִי יַעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם־לְבָבְךָ לִבְנוֹת בַּיִת לִשְׁמִי
הֵטִיבֹתָ כִּי הָיָה עִם־לְבָבֶךָ: יט רַק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם־בִּנְךָ הַיֹּצֵא מֵחֲלָצֶיךָ הוּא־יִבְנֶה הַבַּיִת
לִשְׁמִי: כ וַיָּקֶם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֵּר וָאָקֻם תַּחַת דָּוִד אָבִי וָאֵשֵׁב | עַל־כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה וָאֶבְנֶה הַבַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: כא וָאָשִׂם שָׁם מָקוֹם לָאָרוֹן אֲשֶׁר־שָׁם בְּרִית יְהוָה אֲשֶׁר
כָּרַת עִם־אֲבֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרת פרשת החודש לקריאה בציבור ולשמו"ת ביחזקאל פרק מה

כ"ק אדמו"ר שליט"א נוהג להוסיף כאן גם הפסוקים (טז-יז) כל העם - בית ישראל "ואינו שייך לאחרים, שצריכים לומר [=להתחיל ההפטרה] בפסוק (יח) כה-אמר".

(רשימות היומן תש"ב עמוד תטו עם שינויים).

מה טז כָּל הָעָם הָאָרֶץ יִהְיוּ אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת לַנָּשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל: יז וְעַל־הַנָּשִׂיא יִהְיֶה
הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה וְהַנֶּסֶךְ בַּחַגִּים וּבֶחָדָשִׁים וּבַשַּׁבָּתוֹת בְּכָל־מוֹעֲדֵי בֵית יִשְׂרָאֵל הוּא־יַעֲשֶׂה
אֶת־הַחַטָּאת וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הָעוֹלָה וְאֶת־הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר בְּעַד בֵּית־יִשְׂרָאֵל:

"צריכים לומר [=להתחיל ההפטרה] בפסוק (יח) כה-אמר".

יח כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תִּקַּח פַּר־בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְחִטֵּאתָ
אֶת־הַמִּקְדָּשׁ: יט וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת וְנָתַן אֶל־מְזוּזַת הַבַּיִת וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה
לַמִּזְבֵּחַ וְעַל מְזוּזַת שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית: כ וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּשִׁבְעָה בַחֹדֶשׁ מֵאִישׁ שֹׁגֶה וּמִפֶּתִי
וְכִפַּרְתֶּם אֶת־הַבָּיִת: כא בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם הַפֶּסַח חַג שְׁבֻעוֹת
יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל: כב וְעָשָׂה הַנָּשִׂיא בַּיּוֹם הַהוּא בַּעֲדוֹ וּבְעַד כָּל־עַם הָאָרֶץ פַּר חַטָּאת:

כג וְשִׁבְעַת יְמֵי־הֶחָג יַעֲשֶׂה עוֹלָה לַיהוָה שִׁבְעַת פָּרִים וְשִׁבְעַת אֵילִים תְּמִימִם לַיּוֹם שִׁבְעַת
הַיָּמִים וְחַטָּאת שְׂעִיר עִזִּים לַיּוֹם: כד וּמִנְחָה אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל יַעֲשֶׂה וְשֶׁמֶן הִין
לָאֵיפָה: כה בַּשְּׁבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֶּחָג יַעֲשֶׂה כָאֵלֶּה שִׁבְעַת הַיָּמִים כַּחַטָּאת
כָּעֹלָה וְכַמִּנְחָה וְכַשָּׁמֶן: מו א כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית הַפֹּנֶה קָדִים
יִהְיֶה סָגוּר שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת יִפָּתֵחַ וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ יִפָּתֵחַ: ב וּבָא הַנָּשִׂיא
דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר מִחוּץ וְעָמַד עַל־מְזוּזַת הַשַּׁעַר וְעָשׂוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו
וְהִשְׁתַּחֲוָה עַל־מִפְתַּן הַשַּׁעַר וְיָצָא וְהַשַּׁעַר לֹא־יִסָּגֵר עַד־הָעָרֶב: ג וְהִשְׁתַּחֲוּו עַם־הָאָרֶץ
פֶּתַח הַשַּׁעַר הַהוּא בַּשַּׁבָּתוֹת וּבֶחֳדָשִׁים לִפְנֵי יְהוָה: ד וְהָעֹלָה אֲשֶׁר־יַקְרֵב הַנָּשִׂיא לַיהוָה
בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שִׁשָּׁה כְבָשִׂים תְּמִימִם וְאַיִל תָּמִים: ה וּמִנְחָה אֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מִנְחָה
מַתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה: ו וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ פַּר בֶּן־בָּקָר תְּמִימִם וְשֵׁשֶׁת כְּבָשִׂים וָאַיִל
תְּמִימִם יִהְיוּ: ז וְאֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל יַעֲשֶׂה מִנְחָה וְלַכְּבָשִׂים כַּאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ וְשֶׁמֶן
הִין לָאֵיפָה: ח וּבְבוֹא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר יָבוֹא וּבְדַרְכּוֹ יֵצֵא: ט וּבְבוֹא עַם־הָאָרֶץ
לִפְנֵי יְהוָה בַּמּוֹעֲדִים הַבָּא דֶּרֶךְ שַׁעַר צָפוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת יֵצֵא דֶּרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב וְהַבָּא דֶּרֶךְ־שַׁעַר
נֶגֶב יֵצֵא דֶּרֶךְ־שַׁעַר צָפוֹנָה לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר־בָּא בּוֹ כִּי נֹכְחוֹ יֵצֵא: י וְהַנָּשִׂיא
בְּתוֹכָם בְּבוֹאָם יָבוֹא וּבְצֵאתָם יֵצֵאוּ: יא וּבַחַגִּים וּבַמּוֹעֲדִים תִּהְיֶה הַמִּנְחָה אֵיפָה לַפָּר
וְאֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מַתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה: יב וְכִי־יַעֲשֶׂה הַנָּשִׂיא נְדָבָה עוֹלָה
אוֹ־שְׁלָמִים נְדָבָה לַיהוָה וּפָתַח לוֹ אֶת־הַשַּׁעַר הַפֹּנֶה קָדִים וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו
כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְיָצָא וְסָגַר אֶת־הַשַּׁעַר אַחֲרֵי צֵאתוֹ: יג וְכֶבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ תָּמִים
תַּעֲשֶׂה עוֹלָה לַיּוֹם לַיהוָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ: יד וּמִנְחָה תַּעֲשֶׂה עָלָיו בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר
שִׁשִּׁית הָאֵיפָה וְשֶׁמֶן שְׁלִישִׁית הַהִין לָרֹס אֶת־הַסֹּלֶת מִנְחָה לַיהוָה חֻקּוֹת עוֹלָם תָּמִיד:
טו יַעֲשׂוּ אֶת־הַכֶּבֶשׂ וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הַשֶּׁמֶן בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר עוֹלַת תָּמִיד:

כ"ק אדמו"ר שליט"א נוהג להוסיף כאן גם הפסוקים (טז-יח) כה-אמר - מאחוזתו, "ואינו שייך לאחרים, שצריכים לומר [=לסיים ההפטרה כאן, פסוק טו] תמיד".

(רשימות היומן תש"ב עמוד תטו עם שינויים).

טז כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה כִּי־יִתֵּן הַנָּשִׂיא מַתָּנָה לְאִישׁ מִבָּנָיו נַחֲלָתוֹ הִיא לְבָנָיו תִּהְיֶה אֲחֻזָּתָם
הִיא בְּנַחֲלָה: יז וְכִי־יִתֵּן מַתָּנָה מִנַּחֲלָתוֹ לְאַחַד מֵעֲבָדָיו וְהָיְתָה לוֹ עַד־שְׁנַת הַדְּרוֹר וְשָׁבָת
לַנָּשִׂיא אַךְ נַחֲלָתוֹ בָּנָיו לָהֶם תִּהְיֶה: יח וְלֹא־יִקַּח הַנָּשִׂיא מִנַּחֲלַת הָעָם לְהֹונֹתָם מֵאֲחֻזָּתָם
מֵאֲחֻזָּתוֹ יַנְחִיל אֶת־בָּנָיו לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יָפֻצוּ עַמִּי אִישׁ מֵאֲחֻזָּתוֹ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: יוֹם חֲמִישִׁי, שָׁעָה 6 בַּבֹּקֶר, 23 דַּקּוֹת, חֵלֶק 1.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

לוח זמנים לשבוע פרשת ויקהל פקודי החודש בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	05:48	05:40	08:15	08:10	08:47	08:42	09:48	09:44	17:52	17:56	18:16	18:20	17:37	18:29
חיפה (ח)	05:47	05:39	08:14	08:09	08:46	08:41	09:47	09:43	17:51	17:56	18:15	18:20	17:25	18:29
ירושלים (ח)	05:45	05:37	08:13	08:08	08:44	08:40	09:46	09:42	17:52	17:56	18:16	18:20	17:15	18:27
תל אביב (ח)	05:49	05:41	08:15	08:10	08:48	08:43	09:48	09:45	17:51	17:56	18:15	18:19	17:37	18:29
אוסטריה וינה (ח)	06:04	05:52	08:30	08:23	09:02	08:55	10:03	09:57	18:04	18:13	18:33	18:42	17:43	18:45
אוסטרליה מלבורן (ח)	06:15	06:20	08:48	08:50	09:20	09:22	10:23	10:24	18:43	18:34	19:08	18:59	18:16	19:09
אוקראינה אודסה (ח)	06:08	05:56	08:32	08:26	09:05	08:58	10:05	10:00	18:05	18:14	18:34	18:42	17:54	18:46
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	05:52	05:40	08:17	08:10	08:49	08:42	09:49	09:44	17:47	17:56	18:16	18:25	17:38	18:30
אוק. ז'יטומיר (ח)	06:17	06:04	08:41	08:34	09:14	09:06	10:14	10:09	18:12	18:22	18:43	18:52	18:03	18:56
אוקראינה קייב (ח)	06:08	05:55	08:34	08:26	09:06	08:58	10:06	10:01	18:06	18:16	18:37	18:46	17:56	18:50
אוקראינה דונייצק (ח)	05:39	05:26	08:04	07:57	08:36	08:29	09:37	09:32	17:38	17:46	18:07	18:16	17:27	18:20
איטליה מילאנו (ח)	06:33	06:22	08:58	08:52	09:31	09:24	10:31	10:26	18:32	18:40	19:00	19:08	18:21	19:21
אקוואדור קיטו (ח)	06:12	06:10	08:45	08:44	09:15	09:14	10:18	10:16	18:34	18:32	18:54	18:53	18:14	18:57
ארגנטינה ב. איירס (ח)	06:51	06:55	09:22	09:23	09:54	09:56	10:57	10:57	19:14	19:05	19:38	19:30	18:49	19:40
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	07:37	07:43	10:12	10:15	10:43	10:46	11:47	11:48	20:10	20:00	20:36	20:26	19:21	20:30
ארה"ב בולטימור (ח)	06:15	06:06	08:41	08:35	09:13	09:08	10:14	10:10	18:16	18:22	18:42	18:48	18:03	18:52
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	06:04	05:54	08:30	08:25	09:02	08:57	10:03	09:59	18:07	18:13	18:33	18:39	17:54	18:50
ארה"ב ג'רסי (ח)	06:05	05:55	08:31	08:25	09:03	08:57	10:04	09:59	18:06	18:13	18:32	18:39	17:53	18:50
ארה"ב דטרויט (ח)	06:40	06:30	09:07	09:01	09:39	09:33	10:40	10:35	18:43	18:50	19:10	19:17	18:31	19:28
ארה"ב היוסטן (ח)	06:28	06:21	08:55	08:50	09:27	09:23	10:28	10:25	18:33	18:37	18:56	19:00	18:18	19:09
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	05:59	05:51	08:27	08:22	08:59	08:54	10:00	09:56	18:05	18:09	18:29	18:34	17:51	18:43
ארה"ב מיאמי (ח)	06:27	06:21	08:54	08:50	09:27	09:23	10:28	10:24	18:32	18:35	18:55	18:58	18:17	19:07
ארה"ב ניו הייבן (ח)	06:01	05:51	08:26	08:20	08:59	08:53	10:00	09:55	18:01	18:07	18:27	18:34	17:48	18:46
ארה"ב שיקאגו (ח)	05:57	05:47	08:25	08:19	08:57	08:51	09:58	09:53	18:02	18:09	18:29	18:36	17:50	18:46
בוליביה לה פאס (ח)	06:26	06:27	09:03	09:02	09:32	09:32	10:35	10:34	18:57	18:52	19:18	19:14	18:34	19:17
בלגיה אנטוורפן (ח)	06:54	06:41	09:18	09:11	09:51	09:43	10:51	10:45	18:49	18:59	19:20	19:30	18:40	19:47
בלגיה בריסל (ח)	06:53	06:40	09:18	09:11	09:51	09:43	10:51	10:45	18:51	19:01	19:21	19:31	18:41	19:46
בלרוס ליובאוויטש (ח)	06:08	05:52	08:32	08:24	09:05	08:56	10:05	09:59	18:03	18:15	18:36	18:48	17:55	18:52
ברזיל ס. פאולו (ח)	06:04	06:06	08:36	08:36	09:07	09:08	10:10	10:10	18:27	18:21	18:49	18:43	18:04	18:50
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	05:50	05:52	08:22	08:22	08:54	08:54	09:56	09:56	18:13	18:07	18:35	18:30	17:50	18:36
בריטניה לונדון (ח)	06:11	05:57	08:36	08:29	09:08	09:01	10:09	10:03	18:09	18:19	18:40	18:50	17:59	19:05
בריטניה מנצ'סטר (ח)	06:20	06:06	08:45	08:37	09:17	09:09	10:18	10:12	18:17	18:28	18:49	19:00	18:08	19:17
גרמניה ברלין (ח)	06:18	06:04	08:43	08:35	09:15	09:07	10:15	10:09	18:14	18:25	18:46	18:56	18:05	19:00
גרמניה פרנקפורט (ח)	06:35	06:22	09:01	08:54	09:33	09:25	10:33	10:28	18:35	18:44	19:05	19:15	18:25	19:19
הודו בומביי (ח)	06:45	06:40	09:12	09:08	09:44	09:41	10:46	10:43	18:51	18:52	19:12	19:14	18:34	19:18
הודו פונה (ח)	06:39	06:34	09:07	09:04	09:40	09:36	10:41	10:38	18:48	18:49	19:10	19:11	18:31	19:15
הונגריה בודפשט (ח)	05:54	05:42	08:19	08:12	08:52	08:45	09:52	09:47	17:52	18:01	18:21	18:30	17:41	18:34
טורקיה אינסטמבול (ח)	06:13	06:03	08:39	08:33	09:11	09:06	10:12	10:08	18:13	18:20	18:40	18:46	18:01	18:50
יוון אתונה (ח)	06:34	06:24	08:59	08:54	09:32	09:26	10:33	10:29	18:35	18:41	19:00	19:06	18:22	19:10
מולדובה קישינב (ח)	06:16	06:04	08:40	08:33	09:13	09:06	10:13	10:08	18:12	18:21	18:41	18:49	18:01	18:53

לוח זמנים לשבוע פרשת ויקהל פקודי החודש בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע						שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז		סוף זמן תפילה							
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו מ. סיטי (ח)	06:37	06:32	09:09	09:06	09:39	09:36	10:41	10:39	18:54	18:55	19:16	19:17	18:37	19:21
ניו-זינלנד קרייסטצ'רץ' (ח)	06:24	06:31	08:56	08:59	09:29	09:32	10:32	10:33	18:53	18:42	19:20	19:09	18:26	19:13
נפאל קטמנדו (ח)	06:08	06:01	08:37	08:33	09:08	09:04	10:10	10:06	18:18	18:21	18:41	18:44	18:03	18:48
סינגפור סינגפור (ח)	07:08	07:06	09:36	09:34	10:09	10:07	11:10	11:09	19:19	19:18	19:40	19:39	19:00	19:43
פולין ורשא (ח)	05:46	05:32	08:12	08:04	08:44	08:36	09:44	09:39	17:45	17:55	18:16	18:27	17:35	18:31
פרו לימה (ח)	06:10	06:10	08:39	08:38	09:11	09:11	10:13	10:12	18:24	18:20	18:45	18:41	18:03	18:45
צרפת ליאון (ח)	06:50	06:38	09:16	09:09	09:48	09:41	10:49	10:44	18:50	18:58	19:18	19:26	18:39	19:39
צרפת פריז (ח)	07:00	06:48	09:26	09:19	09:58	09:51	10:59	10:53	19:00	19:09	19:29	19:38	18:49	19:52
קולומביה בוגוטה (ח)	05:55	05:53	08:28	08:26	08:58	08:56	10:01	09:59	18:15	18:14	18:36	18:35	17:57	18:39
קנדה טורונטו (ח)	06:26	06:15	08:52	08:46	09:24	09:18	10:25	10:20	18:28	18:35	18:55	19:02	18:16	19:14
קנדה מונטריאול (ח)	06:03	05:52	08:29	08:23	09:01	08:55	10:02	09:57	18:04	18:12	18:32	18:40	17:52	18:52
קפריסין לרנקה (ח)	05:55	05:47	08:20	08:15	08:53	08:48	09:53	09:50	17:54	17:59	18:19	18:23	17:40	18:27
רוסיה מוסקבה (ח)	06:40	06:24	09:06	08:57	09:37	09:29	10:38	10:32	18:38	18:50	19:12	19:24	18:30	19:40
רוסיה רוסטוב(נא-דון) (ח)	06:32	06:20	08:57	08:50	09:29	09:22	10:30	10:25	18:29	18:38	18:58	19:06	18:18	19:10
שוייץ ציריך (ח)	06:34	06:22	09:01	08:54	09:33	09:26	10:34	10:28	18:36	18:45	19:05	19:14	18:25	19:26
תאילנד בנקוק (ח)	06:23	06:19	08:50	08:48	09:23	09:20	10:24	10:22	18:31	18:31	18:52	18:53	18:13	18:57

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

FAX: (972) 3 9606761

ת.ד. 2 כפר חב״ד 72915 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail:Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 :פקס www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00156
15/03/2009